تەفسیری „نامی“

بۆ قورئانی پیرۆز

مەلا عبدالکریمی مدرس

دایناوە

محمد علی قەرەداغی

ئامادەی کردووەو سەرپەرشتی چاپی کردووە

بەرگی شەشەم

١٤٠٤ك ـ ١٩٨٤ز

تفسـير « نـامى »

للقرآن الكريم

تأليف

الشيخ عبـدالكريم المدرس

عُنِي بنشـره

محمـد على القره‌داغى

الجـزء السادس

الطبعـة الاولى

١٤٠٤ هـ ـ ١٩٨٤ م

سووره‌تی ئه‌حزاب له‌وانه‌یه له مه‌دینه هاتوونه‌ته خواره‌وه ، حه‌فتاو سێ ئایه‌ته ، دوای ســـــووره‌تی ئالی عیمران هاتوه‌تــه خواره‌وه .

بسم الله الرحمن الرحيم

(يا اَيُّها النَّبِيُّ اتَّقِ الله ، ولا تُطِعِ الكَافِرِينَ والمُنَافِقِينَ ، اِنَّ اللهَ كانَ عَلِيماً حَكِيماً (١) واتَّبِعْ ما يُوحى اَلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ، اِنَّ اللهَ كانَ بِما تَعْمَلونَ خَبِيراً) (٢)

ریوایه‌تکراوه : کــه ئه‌بوسوفیان‌و عه‌کره‌مه‌ی کــوڕی ئه‌بوجه‌هل‌و (ابو الاعور)ی سه‌له‌می له کاتی هودنه‌و صولّح له‌گه‌ڵ حه‌زره‌تا ـدـ هاتن بۆ مه‌دینه‌ی مونه‌وه‌ره بۆ خزمــه‌تی حه‌زره‌ت‌و عه‌بدوڵلّای کوڕی ئوبه‌یی‌و موعته‌بی کوڕی قوشه‌یرو ، جه‌دی کوڕی قه‌یسیان له‌گه‌ڵ بوو .

جا ئه‌بو سوفیان وتی : ئه‌ی محه‌مه‌د تۆ باسی بتــه‌کانی ئێمه مه‌کــه‌و بڵێ : ئه‌وانیش حه‌قی تکایان هه‌یه ، ئێمه‌یش واز له تۆ دێنین له‌گه‌ڵ خودای خۆتا . جا ئه‌م ئایه‌تانه هاتنه خواره‌وه .

ئه‌ڵێ : ئه‌ی خاوه‌نی پایه‌ی پێغه‌مه‌ری له خودا بترسه‌و پەیڕه‌وی ئه‌و کافرانه مه‌که که له مه‌که‌وه هاتوون‌و ، ئه‌و مونافیقانه که‌له مه‌دینه‌دا بوون به هاوڕێیان‌و قسه‌ی ئه‌وانه وه‌رمه‌گره ، به راستی خودای تۆ زانایه بــه هه‌موو حاڵێ‌و ، خاوه‌ن حیکمه‌ته له کاره‌کانیا .

وە شوێن ئەوە بکەوە کە بە وەحی لە لایەنی خودای خۆتەوە بۆت دێ ، بە راستی خودا ئاگادارە بەوەی کە ئێوە ئەیکەن •

(وتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ وكَفَى بِاللهِ وكِيلاً) (٣)

وە ئیعتیماد بدە لەسەر خودای خۆتو خودا بەسە بۆ ئەوە پشتی پێ ببەسرێو ئیعتیمادی بکرێتەسەر •

(ما جَعَلَ اللهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ ، ومَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْ ، ومَا جَعَلَ اَدْعِيَاءَكُمْ اَبْنَاءَكُمْ . ذلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ . واللهُ يَقُولُ الْحَقَّ وهُوَ يَهدِي السَّبِيلَ (٤) اُدْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ اَقْسطُ عِنْدَ اللهِ ، فَاِنْ لَمْ تَعْلَمُوا اَبَاءَهُمْ فَاِخْوانُكُمْ فِي الدِّينِ ومَوالِيكُمْ ، ولَيسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيما اَخْطَاْتُمْ بِهِ ، ولكِنْ ما تَعَمَّدَتْ قُلوبُكُمْ ، وكانَ اللهُ غَفُوراً رَحِيماً (٥) النَّبِيُّ اَوْلى بِالمُؤْمِنِينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ ، واَزْوَاجُهُ اُمَّهاتُهُمْ . واولُوا الاَرْحامِ بَعْضُهُمْ اَوْلى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللهِ مِنَ المُؤْمِنِينَ والمُهَاجِرِينَ ، اِلاَّ اَنْ تَفْعَلُوا اِلى اَوْلِيائِكُمْ مَعْرُوفاً • كانَ ذلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُوراً) (٦)

ریوایەتکراوە : کە ئیبنو عەبباس ـخـ عەرزیان کرد : تۆ چی ئەڵێیت لە هۆی ئەم ئایەتەوە کە خودا فەرموویەتی (ما جعل الله لرجل من قلبين •••) ؟ ئەویش فەرمووی : رۆژێ حەزرەت ـدـ هەستا نوێژی کردو لە نوێژا سەهوێکی بەسەرا هات ، لەوێدا یەکێ لە مونافیقەکان ـ کە لە

پشتیه‌وه نوێژی ئه‌کرد ـ وتی : ته‌ماشاکه‌ن محه‌مه‌د دوو دڵی هه‌یه ، دڵێکی وا له‌گه‌ڵ ئێمه‌داو ، دڵێکی له‌گه‌ڵ خۆیانا ، بۆیه وا سه‌هوی کرد له‌م نوێژه‌دا ! جا ئه‌م ئایه‌ته هاته خواره‌وه •

وه ریوایه‌تکراوه له ئیبن‌و عومه‌ره‌وه ـخ ـ : که زه‌یدی کوڕی حاریثه ـ ئازادکراوی حه‌زره‌ت ـ هه‌ر بانگمان ئه‌کرد (زه‌یدی کوڕی محه‌مه‌د) هه‌تا ئه‌م ئایه‌ته هاته‌خواره‌وه (ادعوهم لآبائهم هو اقسط عند الله) جا ئه‌وسا بانگمان کرد (زه‌یدی کوڕی حاریثه) •

وه ریوایه‌تکراوه له ئه‌بوهوره‌یره‌وه ـخ ـ له حه‌زره‌ته‌وه ـد ـ فه‌رموویه‌تی : هیچ خاوه‌ن ئیمانێ نیه ئیللا من نزیکترو دڵسۆزترم بۆ ئه‌و له هه‌موو که‌س له دنیاو له قیامه‌تا ، ئه‌گه‌ر ئاره‌زوو ئه‌که‌ن بخوێننه‌وه : (النبي اولى بالمؤمنين من انفسهم) که فه‌رموده‌ی خودایه‌و نه‌صه له‌وه‌دا که‌وتمان ، جا هه‌ر موسوڵمانێ ماڵێکی له پاش به‌جێ ما با عه‌صه‌به‌ی کۆمه‌ڵی ئه‌و بیبه‌ن هه‌رکه‌سێ هه‌ن ، وه ئه‌گه‌ر قه‌رزی به‌جێهێشت یا منداڵی وردی به‌جێهێشت با بێن بۆ لای من هه‌تا قه‌رزه‌که‌ی بۆ بده‌مه‌وه‌و منداڵه‌کانی بۆ به‌خێو بکه‌م ؛ چونکی من گه‌وره‌و یارمه‌تیده‌ری ئه‌وانم •

جا خودای ته‌عالا فه‌رمووی : خودا بڕیاری نه‌داوه بۆ هیچ پیاوێ دوو دڵی ببێ • وه له‌و رۆژه‌دا که ئه‌و سه‌هوه به‌سه‌ر پێغه‌مه‌را هاتوه له‌به‌ر ئه‌وه نه‌بوه دوو دڵی بوه‌و دڵێکیان له لای خۆی بوه‌و دڵێکیان له لای خزم‌و که‌سی خۆی ، وه‌کو یارۆی مونافیق وتوویه ، به‌ڵکو له‌به‌ر ئه‌وه بوه که خودا سوجده‌ی سه‌هو ته‌شریع بکا بۆ هه‌ر که‌سێ که له نوێژا سه‌هو بکا • وه ئه‌وه‌یش که له‌ناو عه‌ره‌با مه‌شهوور بوه پیاوی زۆر هۆشیار دوو دڵی هه‌یه وه‌کو وتوویانه به (معمر) یاخود به (جميل) کوڕی ئه‌سه‌دی فیهری (ذو القلبين) ئه‌صلی نیه •

•

وە خودای تەعالا بڕیاری نەداوە ئەو ژنانە کە ظیهاریان لە گەلّا ئەکەن دایکی ئێوە بن ، واتە پێیان ئەڵێن (انت علی کظهر امی) یانی تۆ بۆ من وەکو پشتی دایکم وەهای ، وەکو چۆن سواری دایکی خۆم نابم ئیتر سواری تۆیش نابم • ئەم قسە لە عالەمی جاهیلیەتا بە تەلّاق دانراوە ، بەلّام لە ئیسلاما حوکمی گۆڕراو کەسێ ئەو لەفزە بلّێ ژنەکەی لێ حەرام ئەبێ هەتا : یا بەندەیێ ئازاد ئەکا ، وە ئەگەر بەندە نەبوو ـ وەکو لەم چەرخەدا ـ ئەبێ دوو مانگ بەڕۆژوو بێ ، ئەگەر نەخۆش بوو دوکتۆر مەنعی رۆژووی لێ کرد خۆراکی شەصت گەدا بدا یەکی مشتێ گەنم •

وە ئەو کەسانە ئێوە ئەیانگرنە خۆتانو ئەیانکەن بە کوڕی خۆتان خودا نەیکردوون بە کوڕی ئێوە ، ئەم قسە کە ئەڵێن ئەوانە کوڕی ئێمەن قسەیەکە لە دەم دەرئەچێ نەك لە دڵو حەقیقەتی واقیعی نیەو ، خودای تەعالا شتێك ئەفەرموێت کە حەقیقەتێکی عەینی موطابیق بۆ واقیع بێ ، وە خودا ئێوە شارەزا ئـەکا بۆ رێگەی راست کـە نیسبەتدانی ئینسانە لـە باوکی واقیعی خۆی •

وە ئەو کەسانە کە کردووتانن بە کوڕی خۆتان بە ناوی باوکیانەوە بانگیان بکەن ئەوە موافیقی حەقە بە لای خوداوە • جا ئەگەر باوکەکانیانتان نەئەزانی ئەوە براتانن‌و بە برا بانگیان بکەن‌و ، دۆستی ئێوەن بە کەلیمەی (خۆشەویستم) بانگیان بکەن •

وە تاواتتان لەسەر نیە لەوەدا کە پێش ئەم نەهیە بـە ناوی غەیری باوکی خۆیانەوە بانگتان کردوون ، یاخود لە پاش نەهیەکە بە هەلّە پێت بە دەمتانا • بەلّام گوناح وا لەوەدا کە بە عەمدی دڵتان بێ ، وە خودای تەعالا تاوان‌بەخش‌و میهرەبانە ، ئەگەرنا لە سەر هەلّەکەیش سزای ئەدان •

موسلیم‌و بوخاری‌و ترمذی‌و نه‌سائی‌و غـه‌یری ئه‌وانیش ریوایه‌تیان کردوه له ئیبن‌و عومه‌ره‌وه ـخ ـ : که زه‌یدی کوڕی حاریثه به‌نده‌ی حه‌زره‌ت ـد ـ بوو ، هه‌ر به (زه‌یدی کوڕی محه‌مه‌د) بانگمان ئه‌کرد ، هه‌تا ئایه‌تی (ادعوهم لابائهم ...) هاته‌خواره‌وه ، له‌وێدا حه‌زره‌ت فه‌رمووی : تۆ زه‌یدی کوڕی حاریثه‌ی کوڕی شه‌راحیلی •

وه رووداوی ئه‌م زه‌یده وه‌کو (ابن مردویه) لـه ئیبن‌و عه‌باسه‌وه ریوایه‌تی کردوه ئه‌مه‌یه : ئه‌ڵێ : زه‌ید به سه‌ردان هاتبوو بۆ لای خاڵۆکانی که کوڕانی (معن) له کوڕانی (ثه‌عل) له هۆزی (طه‌ی) بوون ، له‌وێدا شه‌ڕێ قه‌وماو ئه‌و هۆزه تاڵان کران‌و ، زه‌ید پێوه بوو بردیان‌و دوایی هێنایان بۆ بازاڕی (عکاظ) • جا رۆژێ حه‌کیمی کوڕی حه‌زامی کوڕی (خویلد) رۆیشت بۆ ئه‌و بازاڕه شت بکڕێ‌و خه‌دیجه‌ی خێزانی حه‌زره‌ت ـد ـ پێی وت : ئه‌گه‌ر بۆت ڕێکه‌وت غولامێکی قسه‌خۆشی عه‌ره‌بیم بۆ بسێنه • جا کاتێ حه‌کیم گه‌یشته ئه‌و شوێنه که غولامیان تیا ئه‌فرۆشت زه‌یدی چاوپێکه‌وت‌و زۆر له لای جوان بو ، جا کڕی‌و بردیه‌وه بۆ مه‌که‌و ، دوای ماندوحه‌سانه‌وه‌ی بردی بۆ لای پوورکی ، که خه‌دیجه بو ، عه‌رزی کرد : ئه‌گه‌ر ئه‌ته‌وێ ئه‌وا غولامه‌که‌م بۆ کڕیوی ، کاتێ خه‌دیجه چاوی پێی که‌وت پێی خۆش بوو له حه‌کیمی وه‌رگرت •

پاش ئه‌وه‌که حه‌زره‌ت ـد ـ خه‌دیجه‌ی ماره‌کرد خه‌دیجه ئه‌و غولامه‌ی به‌خشی به حه‌زره‌ت‌و ، زه‌ید له لای حه‌زره‌ت مایه‌وه هه‌تا حاریثه‌ی باوکی هه‌واڵی زانی که زه‌ید وا له مه‌که‌دا ، ئه‌وسا له‌گه‌ڵ براکه‌یی‌و کـوڕێکیـا هاتن بۆ مه‌که‌و حاریثه عه‌رزی حه‌زره‌تی کرد که زه‌یدی پێ‌بداته‌وه • عه‌رزی کرد : ئه‌ی محه‌مه‌د ئێوه ئه‌هلی حه‌ره‌می خودان‌و ، نان ئه‌ده‌ن به داماوان‌و هـه‌ژاران ، ده‌ی منه‌ت بخـه‌ره سـه‌ر شانمان‌و هـه‌رچه‌ن فیدیه‌ت ئـه‌وێ

پێشکەشتی ئەکەین ، حەزرەت ـدـ فەرمووی : من مامەڵەیەکی لەمە باشترتان لەگەڵا ئەکەم ، وتیان : چی ئەفەرمووی ؟ ئەویش فەرمووی : قسە لەگەڵ زەیدا بکەن ، ئەگەر ئێوەی ویست ئەوە بە بێ فیدیە بیبەنەوە . وە ئەگەر لای ئێمەی پێ خۆش بوو وازی لێ بێنن با بمێنێتەوە • ئەویش وتی : خودا پاداشت بداتەوە • جا حەزرەت ـدـ فەرمووی : ئەی زەید ئەم کۆمەڵە ئەناسی ؟ عەرزی کرد : بەڵێ ئەمە باوکمەو ، ئەوە مامەو ، ئەوەیش برامە • حەزرەت فەرمووی : دەی ئەوە وایە ، جا ئەگەر ئەوانت ئەوێ لەگەڵیانا بڕۆرەوە ، وە ئەگەر منت ئەوێ ئەوە تۆ من ئەناسی •

زەید عەرزی کرد : من هەرگیز لە تۆ بەولاوە کەسم ناوێ‌و تۆ لە شوێنی باوکم‌و مامەمدای • لەوێدا باوکی‌و مامی پێیان وت : ئەی زەید تۆ بەندایەتیت پێخۆشە ؟ ئەویش وتی : من ناتوانم لەم شەخسە جیابمەوە ! جا کاتێ حەزرەت لەوە حاڵی بو کە زەید زۆر ئارەزووی هەیە لە خزمەتیا بمێنێتەوە فەرمووی : ئاگادار بن‌و بە شایەت بن زەید ئازادەو کوڕی منە ، میراتم لێ وەرئەگرێ‌و میراتی لێ وەرئەگرم •

جا کاتێ حەزرەت ئەمەی فەرموو زەید ئازادکرا دڵیان خۆش بوو بەوە رازی بوون کە زەید بە کوڕێتی لای حەزرەت بمێنێتەوە • ئیتر لەو کاتەوە بە زەیدی کوڕی محەمەد بانگی لێ ئەکرا ، تا ئایەتی (ادعوهم لابائهم •••) هاتەخوارەوە • جا حەزرەت بانگی کرد زەیدی کوڕی حاریثە •

وەلحاصل (تبنی) واتە کوڕیخەڵکی بە کوڕی خۆکردن لە جاهیلیەتاو لە ئیسلاما لە ناو عەرەبا باوبوە ، تا ئەو ئایەتە هاتەخوارەوەو موسوڵمانانی لەو کارە مەنع کرد • وە حەدیث هەیە لەسەر ئەوە هەرکەسێ بە درۆ خۆی بکا بە کوڕی کەسێ‌و بزانێ کوڕی یەکێ ترە ، یا هەر پیاوێ منداڵی

نه‌سه‌ب‌نه‌ناسراو یا نه‌سه‌ب‌ناسراو ، به خۆڕایی یا به پاره وه‌ری‌بگرێ‌و بیکا به منداڵی خۆی ئه‌وه تاوانباره‌و خودای لێ زوێره :

١ ـ چونکی بێگانه ئه‌کا بـه (وارث)و واریث نائومێد ئـه‌کا یا به‌شه‌میراته‌که‌ی که‌م ئه‌کا •

٢ ـ بێگانه ئه‌خاته ناو خێزانی خۆیه‌وه‌و ئاماده‌ی ئه‌کا بۆ (خه‌ڵوەت) به شێوه‌ی ناڕه‌وا •

٣ ـ دیاره (عرق‌دساس)ه ـ واته‌ره‌گ دزه ـو وا ئه‌بێ له تایفه‌یه‌کدا بازه نه‌خۆشینێ به میرات دێ وه‌کو : (سیل)و (باداری)و (ئه‌عصاب)•••و ئه‌م ده‌رده‌داره تێکه‌ڵی خێزانی خۆی ئه‌کا ••

وه ئه‌بێ بزانی که (تبنی) جیاوازی له (استلحاق) هه‌یه‌و ئه‌مه‌ی دوایی ره‌وایه‌و بریتیه له‌وه : ئینسانێ چوه‌ته لای ژنێ به گومان‌و ئـه‌و ژنه منداڵێکی ئه‌بێ‌و له‌و کاته‌دا ژنه‌که منداڵه‌که ئه‌داته پاڵ پیاوێ ترو ئه‌م کابرایشه لێی مه‌علوومه منداڵی خۆیه‌تی‌و داوای ئه‌و کوڕه ئه‌کا به سیفه‌تی ئه‌وه کوڕیه‌تی •

وه یاخـود کابرایێ کوڕێکی بـه منداڵی ون‌بوه لـه پاشا بـه بازێ نیشانه‌دا ئه‌یدۆزێته‌وه‌و داوای ئه‌کاو یه‌کێ تر ئه‌ڕوا به گژیاو مه‌حکه‌مه ئه‌و کێشه ئه‌بڕێته‌وه • ئه‌مانه هه‌موو ردوان له‌سه‌ر یاسایێ که شه‌رع به‌یانی کردوه • وه (استلحاقی) پیاو جێگه‌ی ئیعتیباره ، به‌ڵام ئستیلحاقی ژن بایه‌خی نیه بۆ ئه‌وه نه‌بێ که حه‌رامه ماره‌کردنی ئه‌و ژنه له‌و کوڕه له‌سه‌ر داوای ژنه‌که خۆی • وه‌کو له شه‌رعا رووونه •

هه‌روا لـه هۆی هاتنه‌خواره‌وه‌ی ئایه‌تی (النبي اولى بالمؤمنين من انفسهم •••)وه ریوایه‌ت‌کراوه که حه‌زره‌ت ـدـ فه‌رمانی دا به گه‌لێ له

خەڵکی مەدینە کە دەرچن بۆ جەنگی تەبووك ، ئەوانیش بازێکیان وتیان با پرسی باوكو دایکمان بکەین • جا ئەم ئایەتە هاتەخوارەوە کـە مەعنای وەهایە : پێغەمەر ـدـ لایەقترە بۆ موسوڵمانان لە خۆیان لە هەموو شتێکدا ، واتە ئەگەر حەزرەت بانگیان بکا بۆ کارێ نەفسی خۆیان ئارەزووی ئـەو کارەی نـەبێ ئـەوە فەرمانبەری حەزرەت ـدـ واجبەو ئەبێ گوێ بـە ئارەزووی خۆیان نەدەن •

وەلحاصڵ تەفسیری ئایەتە شەریفەکە ئەوەیە کە پێغەمەر ـدـ لایەقترە بـە ریعایەتی ئەحوالی موسوڵمانان لـە نەفسی خۆیان لە هەموو کارێکدا سەلبی یا ئیجابی ، وە موسوڵمانان مافی سەرپێچییان لە فەرمانی حەزرەت نیە ؛ چونکی ئەو زاتە ، راستەو دڵسۆزەو زانایەو خودا ئاگاداری ئەکاو وەحی بۆ ئـەنێرێ • کـە وابێ لـە هەموو شتێکدا حـەق ئەوەیە ئـەو ئەیفەرموێت • وە خێزانەکانیشی وان لە جێگەی دایکیانا لە ڕێزو ئەدەبو چاودێری حاڵا ، نەك لە تەماشکردنو خەڵوەتو باقی ئوموری دنیاییدا •• ئەوە ئەوانە بۆ موسوڵمانان وەکو ژنی بێگانە وەهان • بۆیە عائیشە ـخـ ئەیفەرموو : ئێمە دایکی ژنەکان نین • یانی ئەگـەر دایکی راستی بووینایێ فەرقی پیاوو ژن نەدەبو • وە ئەو خزمانە کە خزمایەتی نەسەبی ، یا ژنو ژنخوازییان لەگەڵ یەکا هەیە ، بازێ لەوانە لایەقترن بە وەرگرتنی میرات لە غەیری خۆیان لە بڕیاری کتێبی خودادا کە (لوح المحفوظ) ، یا قورئانی پیرۆزە • وە غەیرەکەی خۆیان مەبەس لە (مهاجرین)و (انصار) وە یا (اولو الارحام) لەوانە ، یانی کاتی خۆی لە سەرەتای کاتی کۆچکردنەوە بۆ مەدینە یـەکێ میراتی لە یەکێ ئەبرد بـە هۆی ئەوەوە کە هەردوو بـە یەکەوە کۆچیان کردوە ، یا هەردووکیان لە (ئەنصار)ن • بەڵام ئـەو حوکمە نەسخکرایەوەو تەماشای خزمایەتی ئەکرێ ، ئەوە نەبێ کە لەگەڵ

دۆسته‌کانتانا چاکه‌یێ بکه‌ن ، واته وه‌صیه‌ت بکه‌ن به ئه‌ندازێ مانْ پێیان بدرێ ئه‌وه مه‌منووع نیه • وه ئه‌مه له (لوح المحفوظ)دا نووسراوه •

(وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثاقَهُمْ ، ومِنْكَ ومِنْ نُوحٍ ، وَاِبْراهِيمَ ، ومُوسى ، وعِيسى ابْنِ مَرْيَمَ . واَخَذْنَا مِنْهُمْ مِيثاقاً غَلِيظاً (٧) لِيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ . واَعَدَّ لِلْكافِرِينَ عَذاباً اَلِيماً) (٨)

ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خۆشه‌ویست باسی ئه‌وه بکه که ئێمه پەیمانمان لە پێغه‌مه‌ره‌کان وه‌رگرتوه‌و ، پەیمانمان لە تۆو ، لە نوح‌و ، ئیبراهیم‌و ، موساو ، عیسای کوڕی مه‌ریەم وه‌رگرتوه ، پەیمانێکی زۆر گه‌وره‌و به‌هێزمان لێ‌وه‌رگرتوون له‌سه‌ر گه‌یاندنی ئایین‌و.مودارا به قه‌ی ته‌وانا له‌گه‌ڵ ئه‌وانه‌دا ئاینیان پێ رائه‌گه‌یه‌نن ، وه خۆگرتن له‌سه‌ر ئازاری دڵ‌و، به‌رانبه‌ری نه‌فامان‌و ، خۆبه‌هێزکردن به ته‌وه‌کول‌و ئیعتیماد له‌سه‌ر خودا • وه ئه‌نجامی ئه‌م پەیمانه ئه‌مه‌یه تا خودا پرسیار بکا له‌و پێغه‌مه‌ره گه‌وره راستانه لە ئه‌نجامی راستیه‌که‌یان • واته پێیان بڵێم : که ئێوه به‌و راستیه‌وه خه‌ڵکتان بانگ کرد بۆ خوداپه‌رستی ئه‌وان چۆن وه‌ڵامیان دانه‌وه ؟ ئایا کێ بە ده‌نگتانه‌وه هات‌و پەیامه‌که‌ی لێ‌وه‌رگرتن‌و ئاماده‌ی فه‌رمانبه‌ری خودا بوو ؟ وه کێ لای لێ‌نه‌کردنه‌وه‌و گوێی به بانگه‌که‌تان نه‌داو سه‌رپێچی کرد ؟ وه خودا بۆ خاوه‌ن باوه‌ڕو کرده‌وه باشه‌کان به‌هه‌شت‌و نیعمه‌ت‌و ئاسایشی ئاماده کردوه‌و ، بۆ کافره‌کانیش سزایه‌کی سه‌خت‌و مه‌ینەت‌و ئازارێکی زۆرمان بۆ داناون‌و ، تۆڵه له قه‌ی کرده‌وه‌یه •

بزانن ! خاوه‌ن ته‌فسیره‌کان گه‌ڵێکیان ته‌فسیری ئەم پەیمانه‌یان وا کردوه کە بریتیه له‌و پەیمانه کە لە (عاله‌می ئه‌رواح)دا خودا له‌گه‌ڵ

پێغەمەرەکانا بەستوویە ، وەکو لە ئایەتی (واذ اخذ ربك من بني آدم من ظهورهم ذريتهم ...) لە سوورەتی ئەعرافدایە .

وە بازێ فەرموویانە : ئەو پەیمانە لە زەمانی ریسالەتی ئەوانا بوە لە عالەمی ئەجساما بەو جۆرە کە خودا خۆی ئەزانێ بە ئیلهامە ، یا بە خەوە ، یا بە هەر شێوەیێ ببێ . وە خودا تەوانایە بەسەر ئەوانا .

هەروا بزانن ناوهێنانی ئەو چەند پێغەمەرە بـە ناوی خۆیان لەگەڵ ئەوەدا کە هەموو بەر کەلیمەی (والنبيين) ئەکەون .. لە بەر دەربڕینی زیادە بایەخدانە بەم چەن کەسە کە لە پێغەمەرانی (اولو العزم)نو لە واقیعا زەحمەتیان زۆر بوەو لەگەڵ ئومەتەکەیانا گەلێ هەوڵیان داوە تا دینەکەیان بلاوکردوەتەوە .

(يا اَيُّها الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللهِ عَلَيْكُمْ . اِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَاَرْسَلْنا عَلَيْهِمْ رِيحاً وجُنوداً لَمْ تَرَوْهَا . وكَانَ اللهُ بِما تَعْمَلُونَ بَصِيراً) (٩)

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان هێناوە باسی نیعمەتی خودا بکەن لەسەرتان لەو کاتەدا کە سوپای دوژمنەکان هاتن بۆ سەرتان ، جا ئێمەیش سوپای (با)مان نارد بۆ سـەر ئەوانو ، سوپایەکیشمان بۆ ناردن کـە ئێـوە نەتانئەبینین . وە خودای تەعالا بینایە بەوەی کە ئێوە ئەیکەن .

بزانن ! ئەم ئایەتە باسی (جەنگی ئەحزاب) ئەکا کە ناویش ئەبرێ بە (جەنگی خەندەق) ، وە ئەساسی ئەم جەنگە لەسەر ئەوە بوو کە کۆمەڵێ لە گەورەکانی (بەنی نەضیر) لە جوولەکە لە ماڵ دەرچوونو رۆیشتن بۆ (مەکە)و ، پیاوە گەورەکانی قورەیشیان بانگکردو ، هانیان دان بـۆ جەنگکردن لەگـەڵ حـەزرەتاو ، پێیانوتن : ئێمەیش واین لەگـەڵتانا تا

محه‌مه‌دو پەیڕەوانی له‌ناو ئه‌به‌ین ، وه ئایینی ئێوه له ئایینی محه‌مه‌د چاکتره • جا ئه‌مانه ڕێکه‌وتن له‌گەڵ قوره‌یشاو بڕیاری جه‌نگیان دا له دژی حه‌زره‌تو یارانی •

هـەر ئـەو کۆمەڵه جووله‌که ڕۆیشتن بۆ لای هۆزی (غطفـان)و ئه‌وانیشیان خته‌دا بۆ جه‌نگ له دژی حه‌زره‌تو ئه‌وانیش موافه‌قه‌یان کرد له‌گەڵیانا ، پاش ئه‌مه ڕۆیشتن بۆ لای به‌نی‌فه‌زاره‌و (به‌نی موڕه) ئه‌وانیشیان سازکردو ، له‌گەڵ هه‌موو ئه‌مانه‌دا کاتو شوێنی دیارییان بڕیار دا بۆ جه‌نگ دژی حه‌زره‌ت ، هه‌تا به جارێ خۆیو موسوڵمانه‌کان به‌رباد بکه‌ن •

وه حه‌زره‌ت ـدـ به‌م ڕێکه‌وتنه‌ی نێوان جووله‌کەو هۆزه عه‌ره‌به‌کانو قوره‌یشی زانیو یارانی کۆکرده‌وه‌و داوای ڕاوێژی لێکردن • وه سه‌لمانی فارسی که له ناویانا بوو ڕێنومایی کردن بۆ دروستکردنی (خه‌نده‌ق) له به‌رده‌می سوپای دوژمنه‌کانا له نزیکی مه‌دینه‌داو ، ئه‌م ڕێنومایيه پەسه‌ندکراو ده‌ستکرا بـه هه‌ڵکه‌ندنیو ، پێش هـاتنی سوپای دوژمنه‌کان خه‌نه‌که‌که هه‌مووی ته‌واو بو •

وه ئه‌و ئه‌حزابه بریتی بوون له‌مانه که باسیان ئه‌که‌ین :

یه‌که‌م : قوره‌یشو سه‌رله‌شکریان ئه‌بوسوفیان بو •

دوه‌م : به‌نوئه‌سه‌د ، سه‌رۆکیان طوله‌یحه بو •

سێهه‌م : غه‌طه‌فان ، گەوره‌یان عویه‌ینه بو •

چواره‌م : به‌نوعامیر ، گەوره‌که‌یان عامیری کوڕی طوفه‌یل بو •

پێنجه‌م : به‌نوسوله‌یم ، (ابو الاعور)ی سه‌له‌می گەوره‌یان بو •

شه‌شه‌م : به‌نو نه‌ضیر ، گەوره‌یان (حیی کوڕی اخطب) له‌گەڵ کوڕانی ئه‌بوحه‌قیق بو •

حەوتەم : بەنوقورەیظە ، گەورەی ئەوان کەعبی کوڕی ئەسەد بو • ئەمانە پەیمانیان هەبو لەگەڵ حەزرەتا، بەڵام بە هۆی هاتوچۆو تێکۆشانی (حیی)ەوە ئەو پەیمانەیان شکاند •

وە ژمارەی ئەم سوپای ئەحزابە لە ریوایەتێکدا دە هەزارو ، لە ریوایەتێکدا دوازدە هەزارو ، لە ریوایەتێکی تردا پازدە هەزار کەس بوون • وە هاتن لە نزیکی مەدینەی مونەوەرەدا لە نزیکی خەندەکەوە خێوەتیان هەڵدا •

وە لە پێش گەیشتنی ئەوانا حەزرەت بە سێ هەزار کەس لە یارانەوە هاتبوون لە نزیکی ئەو خەندەکەدا کە هەڵیانکەندبوو دامەزرابوونو ئامادەبوون بۆ هاتنەمەیدانو جەنگکردن •

وە فەرمانی دا کە پیرو داماوو ژنو منداڵ لە مەدینە دووربکەونەوە بۆ سەر بەرزیو شوێنی پەناو خۆیان بشارنەوە ، وە ترسو بیم لەسەر خەڵك زۆر بوو ، ماوەی یەك مانگ ئەم دوو سوپایە بێشەڕکردنی رووبەڕوو دەستەو یەخە لە بەرانبەری یەکدا مانەوە •

وە لەسەر قسەی گەلێ لەوانە کە سیرەتی حەزرەتیان نووسیوە ئەم رووداوە لە مانگی شەوالی ساڵی پێنجی کۆچیدا دەستی پێکرد •

لەو کاتەدا موسوڵمانەکان ئاگاداربوون لەوە کە جوولەکەی بەنیقورەیظە پەیمانەکەیان کە لەگەڵ حەزرەتا بەستبوویان شکاندووەیانەو جوولەکەکانی تریش هاوبیری ئەمانو عەرەبەکانیشیان لەگەڵدانو وەکو دۆستو برا دەستیان کردوە بە دەستی یەکداو ، لەولایشەوە مونافیقەکانی دەورو بەری مەدینە دەستیانکرد بە بڵاوکردنەوەی پڕو پاڵاتەو دیعایەکردن بۆ عەرەبو دیعایەکردن لە دژی حەزرەتو موسوڵمانانو ، زۆر کەسیان

به ناوی ئه‌وه‌وه که مالّو خانه‌واده‌یان چۆلّه ئیزنیان له حه‌زره‌ت وه‌رگرتو گه‌ڕانه‌وه بۆ مه‌دینه .

له ماوه‌ی ئه‌و مانگه‌دا جگه له شه‌ڕه‌به‌رد له دووره‌وه‌و شه‌ڕه تیرێکی ئه‌م‌به‌ره‌وبه‌ری خه‌نه‌که‌که رووداویکی وا رووی نه‌دا ، ئه‌وه نه‌بێ چه‌ند سوارێ له عه‌ره‌ب ، وه‌کو عه‌مری کوڕی عه‌بدی‌وود که به‌رابه‌ر به هه‌زار سوار بوو ، عه‌کره‌مه‌ی کوڕی ئه‌بوجه‌هل‌و ، ضه‌راری کوڕی خه‌طاب‌و ، هه‌بیره‌ی کوڕی ئه‌بو وه‌هه‌ب‌و ، نه‌وفه‌لی کوڕی عه‌بدوڵلاّ ئه‌مانه سوار بوون‌و هاتن له شوێنێکی ته‌نگه‌به‌ری خه‌نه‌که‌که‌وه په‌ڕینه‌وه بۆ لای سوپای حه‌زره‌ت‌و ده‌ستیان کرد به غارو هاتوچۆ ، له نێوان خه‌نه‌که‌که‌و کێوی (سلع)دا ؛ جا عه‌لی کوڕی ئه‌بوطالیب له‌گه‌ڵ چه‌ن که‌سێ له موسوڵمانه‌کانا بۆیان ده‌رچوون هه‌تا ئه‌و ته‌نگه‌به‌رییه که لێی په‌ڕی‌بوونه‌وه گرتیان‌و بازێکیان رووبان کرده سواره عه‌ره‌به‌کان‌و ، حه‌زره‌تی عه‌لی عه‌مری کوری عه‌بدی‌وودی کوشت‌و ، سواره‌کانی هاوڕێی له ترسا هه‌ڵاتن‌و ، (منبه)ی کوڕی عوثمانی کوڕی (عبدالدار)و نه‌وفه‌لی کوڕی (عبدالعزی) کوژران .

وه بازێ ئه‌ڵێن : نه‌وفه‌ل که‌وتبوه ناو خه‌نه‌که‌وه‌و یاران به به‌رد لێیان ئه‌دا ، ئه‌ویش بانگی‌کرد له‌مه جوانتر ئه‌وه‌یه یه‌کێکتان بێته‌خواره‌وه‌و شه‌ڕم له‌گه‌ڵدا بکا ، جا زوبه‌یری کوڕی عه‌وام بۆی دابه‌زی‌و کوشتی . کافره‌کان ده هه‌زار دیناریان نارد بۆ حه‌زره‌ت ـدـ که لاشه‌ی نه‌وفه‌لیان پێ‌بداته‌وه . ئه‌ویش فه‌رمووی : ئێمه پاره‌ی مرداره‌وه‌بوو وه‌رناگرین ، به خۆڕایی بیبه‌نه‌وه ، ئه‌وانیش هاتن لاشه‌که‌ی نه‌وفه‌لیان برده‌وه .

ئه‌م رووداوه وره‌ی موسوڵمانه‌کانی زۆر به‌هێزکردو ، کافره‌کان زۆر په‌ست بوون‌و ، خودا به چه‌ن شتێ یارمه‌تی سوپای ئیسلامی دا .

یەکەم : نەعیمی کوڕی مەسعوودی ئەشجەعی لە ناو کافرەکانا بو هات بۆ لای حەزرەت ـدـ موسوڵمان بوو ، عەرزی کرد هەر کارێ ئەفەرمووی ئامادەم بیکەم • حەزرەت فەرمووی : تۆ تاقەکەسێکی بە جەنگ شتێکی وات پێ ناکرێ ، بەڵام ئەگەر ئەتوانی بڕۆ بە فێڵ شتێکیان لەگەڵا بکە ؛ (چونکە جەنگ بە فێڵە)و ئەوان ئێستە نازانن تۆ موسوڵمان بووی • ئەویش عەرزی کرد باشە ، جا هەستاو ڕۆیشت •

لە پێشا ڕۆیشتە ناو (بەنیقورەیظە)و ئەوانیش بە کافریان ئەزانی ، پێیوتن : ئێوە خۆتان مەخەنە داوەوە لەگەڵ قورەیشداو جەنگ لەگەڵ محەمەدا مەکەن هەتا چەن پیاوێ لە قورەیش وەرنەگرن بە بارمتە ؛ چونکی باوەڕم وایە کە قورەیش بە دڵ شەڕِ ناکەن لەگەڵ محەمەداو ، ئێوە ئەکەونە ناو داوی دوژمن لەگەڵ محەمەدا • ئەوانیش قسەکەیان زۆر باشو ـ وەك قسەی دۆست ـ وەرگرت •

پاش ئەوە نەعیم ڕۆیشت بۆ ناو عەرەبەکانو پێیوتن : ئێوە ئاگاتان لەوە نیە بەنیقوریظە لە ژێرەوە لەگەڵ محەمەدانو بڕیاریان داوە کە چەن کەسێ لە قورەیشو غەطەفان بە ناوی بارمتەوە وەربگرنو بیاندەن بە محەمەد بیانکوژێ !

جا ئەگەر ناردیان بۆ ئەم مەبەستە بزانن قسەکەی من راستە • هەروا هات بۆ ناو غەطەفانیشو هەمان قسەی بۆ کردن • بەم شێوە تێوانی عەرەبو جوولەکەی تێکداو کەسیان باوەڕیان بە کەسیان نەما کە دۆست بن ، چجای ئەوە شەڕیان بۆ بکەن •

دوەم : ئەمە بو خودا بایەکی بە هێزی زۆر ساردی نارد بۆ سەریان وایکرد لە خێوەتو شوێنەکەیان مەگەر خودا بزانێ ! مەنجەڵی چێشتی

هه‌ڵگیڕایه‌وه‌و ، ده‌واری فڕه‌داو ورده‌بابه‌تیانی برد به ده‌رو دۆڵاو ، خه‌وش‌و خاڵی باران به‌سه‌ریانا ... وه‌های پێ‌کردن هه‌موو له ژیانی خۆیان نائومێد بوون .

سێهه‌م : به هۆی مه‌لائیکه‌ی خوداوه یارمه‌تی دران . ریوایه‌ت‌کراوه : ژماره‌ی هه‌زار مه‌لائیکه هاتوونه‌ته خواره‌وه‌و له‌گه‌ڵ هاتنی ئه‌وانا خودا بایه‌کی توندی ساردی نارد که مه‌شهووره به (صه‌با) جا ئه‌و بایه تۆزو خۆڵی ئه‌هێناو به هێز ئه‌یدا به ناوچاوانی ئه‌و خه‌ڵکه‌داو ، فه‌رمانی دا به مه‌لائیکه که ته‌نافی خێوه‌ته‌کانیان ئه‌بڕی‌و ، ئاگره‌کانیان ئه‌کووژانه‌وه‌و ئه‌سپ‌و وشتره‌کانیان به‌ردا تێکه‌ڵی یه‌ك بوون‌و بڵاوه‌یان‌کرد به ناو خێوه‌تگاکه‌یاناو ، ترس‌و بیمان خسته ناو دڵی ئه‌و سوپای ئه‌حزابه‌وه‌و ، مه‌لائیکه له چواردەوری سوپاکه‌یانه‌وه (الله اكبر)ی ئه‌کرد ، هه‌تا طوله‌یحه‌ی کوڕی خوه‌یلیدی ئه‌سه‌دی هه‌ستا وتی : محه‌مه‌د ئه‌مجاره‌یش سیحره‌کانی خۆی هێناوه سه‌رمان ! کوڕینه ده‌رچن رزگار بین ! جا ئه‌و سوپایه سه‌ریان لێ تێکچو .

وه حوذه‌یفه ـخـ ئه‌ڵێ : رۆیشتم بۆ ئه‌وه هه‌واڵێکی ئه‌حزاب بێنمه‌وه ، ته‌ماشام‌کرد پیاوێ ئه‌یتوانی له خێمه‌کانه‌وه بڕواته ده‌ره‌وه ، وه‌ها سه‌ریان لێ شێوا بو ، وه‌ڵاهی ده‌نگی به‌ردم ئه‌بیست ئه‌یدا به‌سه‌ر ده‌فرو شت‌و مه‌کیاناو ، با لێی‌ئه‌دان ، کاتێ گه‌ڕامه‌وه بۆ لای حه‌زره‌ت له ناوقه‌دی ڕێگه‌دا گه‌یشتم به بیست سواری مێزه‌ر له‌سه‌ر وتیان : هه‌واڵ بده به محه‌مه‌دی گه‌وره‌ت که : خودای ته‌عالا رزگاری کردن له شه‌ڕکردن له‌گه‌ڵ ئه‌حزابا . ئه‌مه‌م له (روح المعاني) وه‌رگرتوه .

موسلیم ـخـ له صه‌حیحه‌یه‌کا ریوایه‌ت ئه‌کا لـه حوذه‌یفه‌ی کوڕی یه‌مانه‌وه ئه‌ڵێ : له خزمه‌تی حه‌زره‌تا بووم له شه‌وی ئه‌حزاباو ، باو سه‌رمایه‌کی

توند داگیری کردین • لەوێدا حەزرەت ـدـ فەرمووی : پیاوێ نیە هەواڵێکی ئـەو گەلەم بۆ بێنێتەوەو لـە بەهەشتا لەگەڵ منـدا بێ ؟ ئەڵێ : هەموو بێدەنگ بووین ، کەس وەلاّمی نەدایەوە هەتا سێ جار • جا فەرمووی : ئەی حوذەیفە برۆ هەواڵێکی ئـەو گەلـەم بۆ بێنەرەوە ، بـەلاّم مەیان ئاڵۆزێنە لێم •

منیش زۆر بێدەنگ رۆیشتم هەتا نزیکی خێوەتەکەیان بوومەوە ، چاوم کەوت بە ئەبوسوفیان پشتی خۆی ئەدا بە ئاگردا ، منیش تیرێکم خسـتە کەوانەکەم ، ئەگـەر لەبـەر قسەکەی حەزرەت نەبوایێ لێمئەداو ئەمپێکا ، لەوێوە هاتمەوە بۆ لای حەزرەت ئەویش لە زیادەی عەباکەی خۆی بەشی‌دامو نوستم ، هەتا رۆژ بوەوە ، حەزرەت فەرمووی : هەستە ئەی زۆرنوستوو !

وە لە ریوایەتی ئیبن‌و ئیسحاقدا زیادەیەك هەیە : حوذەیفە ئەڵێ : رۆیشتمە ناو گەلەکەوە ، (با) بە هێزی خۆی ـ و لەشکری خودا ـ ئەوەی پێ‌کردن کە پێی‌کردن • نە مەنجەڵی بەسەر ئاگرەوە هێشتو ، نە خێوەت بە پێوە ماو ، نە ئاگر ئەگڕا ••• لەوێدا دەستی پیاوێکم گرت کە لـە تەنیشتمەوە بو • وتم : تۆ کێی ؟ وتی : فلاّنی کوڕی فلاّنم • لەوێدا گوێم لێبوو ئەبوسوفیان ئەیوت : ئەی گەلی قورەیش وەڵلاّهی ئەم جێگەمانە جێگەی مانەوە نیە ؛ ولاّخەکانمان لە ناوچوون ، بەنوقورەیظە لەگەڵمان تێکچوون‌و ئەوەی پێمان ناخۆشە لێمان‌بیستن‌و ، بای ساردیش ئەومانە پێ‌ئەکا کە ئەیکا ، هەستن بار بکەن ، وا من بارئەکەم‌و ئەگەڕێمەوە •

لە بەیانی ئەو شەوەدا دەرکەوت کە کافرەکان هەموو باریان‌کردوە • جا حەزرەتیش لەگەڵ سوپاکەیا گەڕایەوە •

وه حه‌زره‌ت ـدـ له شه‌وانی ئه‌حزابا هـه‌ر دۆعای ئه‌کـردو ، لـه رۆژه‌کانیشاو ئه‌پارِایه‌وه له خودا بۆ یارمه‌تیدانی موسوڵمانه‌کان • وه له‌و دۆعایانه که ئه‌یکردن ئه‌مه‌بو : (اللهـم منزل الكتاب ، سريع الحساب ، اهزم الاحزاب ، اللهم اهزمهم وزلزلزهم) • واته ئه‌ی خودایه که قورئانت ناردوه‌و ، حسێبی رۆژی قیامه‌تت به په‌له‌یه ، سوپای کافرانـی ئه‌حزاب بشکێنه ، خودایه بیانشکێنه‌و بیانخه‌ره ناو جوولّه‌و بێ‌ئارامییه‌وه •

لـه‌م وه‌زعی حه‌زره‌ته‌وه ده‌رئه‌که‌وێ کـه دۆعاکردن‌و پارِانه‌وه بـه جۆشی دڵ له لای خودا ، به مه‌رجی ئه‌وه که مه‌به‌سته‌که‌ت ره‌وا بێ ، یه‌کێکه له هۆکانی رزگاری له مه‌ینه‌ت‌و گه‌یشتن به ره‌حمه‌ت‌و نیعمه‌ت •

(ِاذْ جاؤُكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ ومِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ ، وِاذْ زَاغَتِ الاَبْصارُ ، وبَلَغَتِ القُلوبُ الحَنَاجِرَ ، وتَظُنُّونَ بِاللهِ الظُّنُونَا (١٠) هُنَـالِكَ ابْتُلِيَ المُؤْمِنُونَ وزُلْزِلُوا زِلْزَالاً شَدِيداً)١١)

له کاتێکدا که ئه‌حزاب‌و به‌شی غه‌طه‌فان هاتن بۆ سه‌رتان له لاژووروی شیوی مه‌دینه‌ی مونه‌وه‌ره‌وه له خۆرهه‌ڵاته‌وه‌و ، له خواروی شیوه‌وه لـه خۆرهه‌ڵاته‌وه قوره‌یش هاتن‌و ، لـه کاتێکدا که چاوان لایان دا لـه موسته‌وای دیتنی خۆیان له به‌ر سه‌رگه‌ردانی‌و په‌ڕیشانی دڵتان ، وه دڵتان به‌ته‌په‌ته‌پ کردن به‌رزه‌وه بوو بۆ نزیکی بڕانه‌وه‌ی قوڕقوڕاچگه‌و له‌و کاتانه‌دا جۆره‌ها گومانتان به خودا ئه‌برد ، موخلیصه‌کان گومانیان باش بوو بـه خـودا •

ئەوانــە دینو ئیمان ئەســـــتوور بــوون
یانی بــە باوەڕ دەروون پــڕ نوور بــوون
ئەیانوت : حاشـــــا خودای میهرەبــان
ئێمە کــز ناکــا بۆ گــەلی شـــــــەیتان
نەصرەتمان بــۆ دێ بــە وێنــەی بــاران
ئەرزێتــە ســـــەرمان لــە نــاو دیــاران
ئەوەیش لــە دینــا کـــــە مونــافیق بــو
بــۆ یــارمـــەتی حـــەق نــاموافیق بــو
ئەیانوت : تــازە مەیـــــدان نەمـــــاوە
هێزی ســـــوپامان تــەواو شـــــکاوە
هیچ ســـــوودی نیە مانــەوەی ســـــوپا
بــا هــەرکەس بڕوا چی ئــەکـــەن لێــرا
تــا دەرکەوت بۆیـــان لــە کاتی ئەنجـــام
لەگــەڵ حەقــدایــە پادشـــــــای عەللام

لەو کاتەدا موسوڵمانە خاوەن باوەڕەکان تاقیکرانەوەو راستو راسڵ لە مونافیقو لاســار جیابوونەوەو ، هــەموو لایەکیشیان کەوتنە زەلزەلەو پەلەپەلێکی دەروونی بەهێز کە لە کێشدا نەبو •

(وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَـافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ : مَا وَعَدَنَا اللهُ وَرَسُولُهُ إِلاَّ غُرُوراً) (١٢)

وە لەو کاتەدا کە مونافیقەکانو موسوڵمانە بیرو باوەڕ لاوازەکان کە دڵیان نــەخۆش بو ئــەیانوت : خــوداو پێغەمەر وادەمان پێ نادەن بــۆ بایی‌بوونمان نەبێ ، ئەنا پێغەمەر دێ وەعدەی فــەتحی شارەکانی فارسو رۆمان پێ ئەدا کەچی لەبەر ترسی کافرەکانی ناوخۆ ناتوانین لە شوێنی خۆمان دەرچین ! ئەمە قسەی موعتەبی کوڕی قوشەیر بو •

(وَاِذْ قالَتْ طائِفَةٌ مِنْهُمْ : يا اَهْلَ يَثْرِبَ لا مُقامَ لَكُمْ ، فَارْجِعُوا ! ويَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِنْهُمُ النَّبِيَّ ، يَقُولُونَ : اِنَّ بُيُوتَنا عَوْرَةٌ ، ومَا هِيَ بِعَوْرَةٍ ، اِنْ يُرِيدُونَ اِلاَّ فِراراً (١٣) ولَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ اَقْطارِها ثُمَّ سُئِلُوا الفِتْنَةَ لَآتَوْها ، ومَا تَلَبَّثُوا بِها اِلاَّ يَسِيراً (١٤) ولَقَدْ كانُوا عاهَدُوا اللهَ مِنْ قَبْلُ لا يُوَلُّونَ الاَدْبارَ وكانَ عَهْدُ اللهِ مَسْؤُلاً (١٥) قُلْ : لَنْ يَنْفَعَكُمُ الفِرارُ — اِنْ فَرَرْتُمْ — مِنَ المَوْتِ اَوِ القَتْلِ ، واِذاً لا تُمَتَّعُونَ اِلاَّ قَلِيلاً (١٦) قُلْ : مَنْ ذَا الَّذي يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللهِ ، اِنْ اَرادَ بِكُمْ سُوءاً اَوْ اَرادَ بِكُمْ رَحْمَةً ؟ ولا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللهِ وَلِيّاً ولا نَصِيراً) (١٧)

وه باسی ئەو کاته بکه که تاقمێ لە کافره‌کان وه‌کو ئه‌وسی کوڕی قه‌یظی کۆمه‌ڵه‌که‌ی ئه‌یانوت : ئه‌ی ئه‌هلی یه‌ثریب (مه‌دینه‌ی مونه‌وه‌ره) ئێوه جێگه‌ی مانه‌وه‌تان نیه لەم شوێنه‌دا لە به‌رابه‌ری ئه‌حزابه‌وه ، ده‌ی بگه‌ڕێنه‌وه بۆ لای ماڵو شوێنی خۆتان ، وه له هه‌مان‌کاتا کۆمه‌ڵێکیش له سوپاکه داوای ئیجازه‌یان لە حەزره‌ت ئه‌کرد به بیانووی ئەوه‌وه که ئه‌یانوت : ماڵه‌کانمان وان به ده‌ره‌وه‌و شووڕای قایمیان نیه بۆ پارازتنیان لە کاتی جەنگ‌و بشێوه‌دا •• با بڕۆینه‌وه ئاگامان لە ماڵو منداڵو دارایيه‌که‌مان بێ ، له راستیشدا خانوه‌کانیان وا نه‌بوون‌و مه‌به‌ستیان ئه‌وه بو خۆیان بدزنه‌وه‌و جەنگ نه‌که‌ن له‌گەڵ ئه‌حزابا •

وه ئه‌گه‌ر فیتنه‌ی جەنگی ئه‌حزاب بهاتایێ به‌سه‌ریاناو بڕۆیشتنایه‌ته ناو ماڵو مه‌نزڵیان له ئه‌ترافه‌وه ، واته کافره‌کان له هه‌موو لایه‌که‌وه هێرشیان

ببردایەتە ناو ماڵەکانیانو داوای گەڕانەوە لە ئیسلامیان لێ بکردایەن ئەوان قەبوولیان ئەکردو ماتڵ نەدەبوون تیایا کەمێ نەبێ !

وەلحاڵ ئەو کافرانە پێشتر پەیمانیان لەگەڵ خوداو پێغەمەری خودادا کردوە کە : هەرگیز لە جەنگدا پشت هەڵنەکەن • لە واقیعا بەنوحاریثە کە لە جەنگی ئوحودا دواکەوتن پەیمانیان بەستو گفتیان دا بە حەزرەت کە لەوەودوا هەرگیز دوانەکەون ، لـە هەر شوێنێکا هەرایێ ببێ خۆیانی پێوە بنێن •• وە پەیمانی خوداو پێغەمەری خودایش پرسیاری لەسـەر هـەیە •

جا تۆ ئەی رەهبەری خاوەن مەقام پێیان بفەرموو : ئەگەر لە مردن یا لە کوشتن هەڵدێن ئەوە راکردنو هەڵهاتن سوودتان پێ نادا ؛ چونکی هەر کەسێ کاتی تایبەتی بۆ مردنو گیاندەرچوونی بڕیاردراوە ، وە ئەگەر ئەو راکردنە سوودێکی ببێ بەم مەعنا بڵێین رزگاربوونیان لە مردن لـەو رۆژەدا بەسراوە بە (معلق علیه)ەکەوە کە راکردنەو رزگار ببێ لەو مردنە لەو کاتەدا پاش ئەوە ماوەیەکی کەم نەبێ ناژین ، جا ژیانی ئەو ماوە کەمە چیتان بۆ ئەکا ؟

تۆ بفەرموو ، ئەی پێغەمەری خۆشەویست ، : کێ ئێوە رزگار ئەکا لە قاری خودا ئەگەر خودا خواستی لەسەر ئەوە بێ گیرۆدەی زیانێکی مادی یا نەفسی بین ؟ وە یا کێ ئەتوانێ ئێوە نائومێد بکا ئەگەر خـودا خواستی لەسەر ئەوە بێ کە ئێوە بگەن بە رەحمەتو نیعمەتێ ؟ هەرگیز ئەوانەو غـەیری ئەوانە بێجگە لـە خودا دۆستێ بۆ خۆیان نادۆزنەوەو یارمەتیدەرێکیان دەس ناکەوێ •

(قَدْ يَعْلَمُ اللهُ المُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ والقَائِلِينَ لِإِخْوانِهِمْ : هَلُمَّ إِلَيْنَا . ولا يَأْتُونَ البَأْسَ إِلاَّ قَلِيلاً (١٨) أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ . فَإِذَا جاءَ الخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ ، تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كالَّذِي يُغْشى عَلَيْهِ مِنَ المَوْتِ ، فَإِذَا ذَهَبَ الخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِأَلْسِنَةٍ حِدادٍ ، أَشِحَّةً علَى الخَيْرِ ، أُولائِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا ، فَأَحْبَطَ اللهُ أَعْمالَهُمْ ، وكانَ ذَلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيراً) (١٩)

به راستی خودای تەعالا زانایە بەوانە کە خەڵك دائەکوتنەوە لەناو ئێوەدا ، واتە ئەو کەسانە کە بە پڕوپالاّنتە نەفسی خەڵك ئەشکێنن‌و لەجیهاد دووریان‌ئەخەنەوە ، وە بەو کەسانە کە بە برا مەدینەییەکانیان ئەڵێن : وەرن بۆ لای ئێمەو لەگەڵ ئێمەدا بن‌و مەکەونە شوێن محەمەدو ئەو کەسانە کە نایێن بۆ مەیدانی جەنگ کەمێ جار نەبێ‌و ، حاڵیان‌وایە زۆر رشدو نەوی تەبیعەتن بەرابەر بە ئێوەو خێریان لێ نایێتەوە •

جا بۆ کاتێ کە ترس‌و بیم لەناوا پەیدا بو ئەیان‌بینی بە وەزعێکی ناشیرین‌و بۆت ئەڕوانن‌و چاویان هەڵئەسووڕێ لە ناو کاسەکەیا وەکو یەکێ لە هۆشی خۆی چووبێ لەبەر نزیکی مردن • جا کاتێ ترسەکەیش نەما لێتان ئەدەن بە زمانایێکی زۆر تیژو حاڵیان وایە زۆر رشدو تەبیعەت نەوین بەرابەر بە خێرکردن ، جا ئەم کۆمەڵە خەڵکە ئیمانیان نەهێناوە بە راستی ، جا لەبەر ئەوە کە بێئیمانن خودا کردەوەکانی ئەوانی بێ ئیعتیبارو نرخ داناوە‌و ، بێنرخکردن‌و پووچکردنەوەی کارگەلی وەها لەسەر خودا ئاسانەو مادەی پێ ناوێ‌و زۆری پێ ناچێ •

(يَحْسَبُونَ الاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا ، وِانْ يَاْتِ الاَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ اَنَّهُمْ بادُونَ فِي الاَعْرابِ يَسْاَلُونَ عَنْ اَنْبائِكُمْ ، ولَوْ كانُوا فِيكُمْ ما قاتَلُوا اِلاَّ قَلِيلاً (٢٠) لَقَدْ كانَ لَكُمْ فِي رَسولِ الله اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كانَ يَرْجُوا اللهَ واليَومَ الآخِرَ وذَكَرَ اللهَ كَثِيراً) (٢١)

ئەو گەلە کافرە مونافیقانە لە پاش رۆیشتنی ئەحزابیش گومانیان وایە نەڕۆیشتوون ، چونکە خۆیان ترسنۆک و بێ نرخ و بێ وڕەن ، وە ئەگەر جارێکی تر ئەو ئەحزابە بێنەوە بۆ جەنگ لەگەڵ ئێمەدا ئەو کافرە ترسنۆکانە حەز ئەکەن لە مەدینەدا نەبن و لە دوورێکەوە لەو دەشتەدا لە ناو عەرەبی بەدوا بە جۆرێ پرسیاری ئەحوالّی ئێوەو ئەو ئەحزابە بکەن و بێزیان سەیر بکەن ، وە ئەگەر لەو جاری دوەمەیشدا لە ناو ئێوەدا بن هەر جەنگیان نەدەکردو جەنگ ناکەن شتێکی کەم نەبێ .

ئەی موسوڵمانەکان بە راستی هەیە بۆ ئێوە لە زاتی پێغەمەرا ـدـ سیفەتێکی جوانی گەورەی وەها کە بۆ ئەوە ئەشێ بکرێ بە سەرمەشقی خوو ڕەوشتی پیاوانە بۆ ئەو کەسانە کە ئومێدیان هەر بە خودایەو هیوای پاشەڕۆژێکی باش لە لای خوداوە ئەکەنو بە زۆری خەریکی سوپاسو ستایشی خودان .

(ولَمَّا رَأَى المُؤْمِنُونَ الاَحْزَابَ قالُوا : هذا ما وَعَدَنَا اللهُ ورَسُولُهُ ، وصَدَقَ اللهُ ورَسُولُهُ ، وما زادَهُمْ اِلاَّ اِيماناً وتَسْلِيماً) (٢٢)

خودای ته‌عالا لـه‌م ئایه‌ته پیرۆزه‌دا به‌یانی دامه‌زرانی دڵو ئیمـانی موسوڵمانه‌کان ئه‌کا له‌و رۆژه ته‌نگانه‌دا که پیاوی دڵئه‌ستوور نه‌بێ خۆی ناگـرێ • ئه‌فه‌رموێت : کاتێ کـه موسوڵمانه‌کان ئـه‌و چـه‌ن کۆمه‌ڵه‌یان چاوپێکه‌وت له هۆزه‌کانی عه‌ره‌بو له جوولەکه‌کان که له دووره‌وه به قارو قینه‌وه هێرشیان هێنا بۆ سه‌ر حه‌زره‌تو یارانیو ، عالەم که‌وته په‌ریشانیه‌وه •• موسوڵمانه ساغه‌کان وتیان : گیرۆده‌بوونمان به‌م فیتنه شتێکه خودای ته‌عالا به‌ڵێنی پێداوه له ئایه‌تی : (احسب الناس ان یترکوا ان یقولوا آمنا وهم لا یفتنون ؟)و له ئایه‌تی : (ام حسبتم ان تدخلوا الجنة ولما یأتکم مثل الذین خلوا من قبلکم ؟) داو پێغه‌مه‌ریش به‌ڵێنی پێداوه به فه‌رموده‌ی (کارتان له‌سه‌ر ته‌نگ ئه‌بێ به هاتنی ئه‌حزاب بۆ سه‌رتان ، به‌ڵام سه‌رکه‌وتن بۆ ئێوه ئه‌بێ) وه به فه‌رموده‌ی : (ئه‌و کافرانه پاش نۆ رۆژ یا ده رۆژ دێن بۆ سه‌رتان) •

وه روونه که خوداو پێغه‌مه‌ری خودا راست ئه‌ڵێنو ئه‌م رووداوه زیادی نه‌کرد بۆیان ئیمان به خوداو به‌ڵێنی خوداو ته‌سلیم بوون به ئه‌مری خوداو به قه‌زاو قه‌ده‌ری خودا ـ نه‌بێ •

(مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللهَ عَلَيْهِ ، فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَى نَحْبَهُ ، ومِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ ، وما بَدَّلُوا تَبْدِيلاً (٢٣) لِيَجْزِيَ اللهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ ، ويُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ ، اِنْ شاءَ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ ، اِنَّ اللهَ كانَ غَفُوراً رَحِيماً) (٢٤)

ریوایه‌تکراوه له ئه‌نه‌سه‌وه ئه‌ڵێ : مامم ئه‌نه‌سی کوڕی نه‌ضر حازری غه‌زای بـه‌در نـه‌بو ، ئه‌ویش وتی : من دواکه‌وتم له یه‌که‌م جه‌نگێ کـه

حەزرەت ـدـ کردی ، جا ئەگەر خودا حازری کردم لە جەنگێ لەگـەڵ کافرەکانا خودای تەعالا ئەبینێ چلۆن جەنگ ئەکەم • جا کاتێ رووداوی (احد) هاتەپێشەوە زۆربەی موسوڵمانەکان شکان ، ئەویش وتی : خودایە من دووریو بێزاریو پاکی پێشکەش بە حوزووری تۆ ئەکەم لەوەی کـە ئەو یارانە کردیان وەکو شکانو راکردن بێو ، دووری ئەکەم لـەو کارە ناشیرینە کـە ئـەو کافرانە کردیان وەکو جەنگ بێ لەگەڵ حەزرەتا ، جـا پێشکەوتو دەستی کرد بە شەڕکردن هەتا کوژرا کە تەماشایان کرد هەشتاو ئەوەندە برینی پێوە بوو لە بەینی لێدانی شیرو پیاچەقانو پێکانی رمو تیرا کە بۆی هاتبوو لێیدابوو ! جا ئێمە ئەمانوت : ئایەتی (من المؤمنین رجال ... تاد) لەوو لە هاوڕێکانیدا هاتوەتەخوارەوە •

واتە : لە خاوەن باوەڕەکانە چەن پیاوێ کە راستیان کرد لەگەڵ خودادا لەوانەدا کە عەهدیان پێکردبو ، وەکو خۆگرتن لە جیهادو دەوامو دامەزراوی لە خۆشیو ناخۆشیدا ، جا لەوانە بازە کەسێ کە (نەذر)ی خۆی بەجێ هێنا ، واتە مردن لە رێگەی خودادا وەکو حەمزەی کوڕی عبدالمطلبو ، موصعەبی کوڕی عومەیرو ، ئەنەسی کوڕی نەضرو ... هاوڕێنەی ئەمانە • وە لەوانەیشە بازەکەسێ کە چاوەڕوانی هاتنی ئاکامی خۆی ئەکاو لەوەولا بـە پایەی خۆی ئەگا ، وە ئـەمانە شـێوەی دڵسۆزیو راسـتی خۆیان نەگۆڕی •

ریوایەتکراوە لـە زەیدی کوڕی ثابیتەوە ـخـ ئەڵێ : کاتێ کـە قورئانمان گردئەکردەوە لە موصحەفدا ئایەتێکم وێکردبوو کە وەختی خۆی لە حەزرەتم ـدـ ئەبیست ، گەڕام بە شوێنیا هەتا لای خوزەیمەی ئەنصاری ـ کە حەزرەت شایەتی ئەوی بە شایەتی دوو کەس دانابوو ـ دۆزیمەوە ،

وه ئه‌و ئایه‌ته بریتی بو له ئایه‌تی (من المؤمنين رجال صدقوا ما عاهدوا الله ...) .

جا ئه‌نجامی ئه‌مه‌یه خودا جه‌زای راسته‌کان بداته‌وه به هۆی راستیه‌که‌یانه‌وه ئه‌وانه‌یش که به پێچه‌وانه‌ی راستی ره‌فتاریان کرد ، یا سزایان بدا ئه‌گه‌ر خواستی له‌سه‌ر بێ ، یا تۆبه‌یان قه‌بوڵ بکا ؛ چونکی بێگومان خودا تاوانبه‌خش‌و میهره‌بانه .

(وَرَدَّ اللهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنالُوا خَيْراً، وكَفَى اللهُ المُؤْمِنِينَ القِتالَ ، وكانَ اللهُ قَوِيّاً عَزِيزاً) (٢٥)

وه خودای ته‌عالا کافره‌کانی ئه‌حزابی له‌گه‌ڵ کینه‌و قاری دڵدا گه‌ڕانه‌وه‌و هه‌رگیز نه‌گه‌یشتن به‌و خێرو سوده که ئه‌وان پێش‌نیهادیان کردبوو . وه‌کوو کوشتنی حه‌زره‌ت ـ د ـ و پیاوه دیارییه‌کانی ده‌وری ، یا به‌ربادکردنی ئه‌هلی ئایینی ئیسلام وه‌کو شه‌یتان نابوویه ناو دڵیانه‌وه ، به‌ڵێ له سوپای ئیسلام شه‌ش که‌س شه‌هید بوون ؛ یه‌که‌م سه‌عدی کوڕی مه‌عاذی ئه‌وسی ، که تیرێ دای له ره‌گی باڵی‌و پاش‌ماوه‌ی مانگێ خوێنی ئه‌و برینه ته‌قییه‌وه‌و به هۆی ئه‌وه‌وه گیانی پاکی سپارد . دوه‌م ئه‌نه‌سی کوڕی ئوه‌یس . سێهه‌م عه‌بدوڵلاّی کوڕی سه‌هل . چواره‌م طوفه‌یلی کوڕی نه‌عمان . پێنجه‌م ثه‌علبه‌ی کوڕی عه‌ثمه . شه‌شه‌م که‌عبی کوڕی زه‌ید ـ خ ـ .

به‌ڵام ئه‌وان ئه‌و سوپا گه‌وره‌یانه بۆ ئه‌م مه‌به‌سته بچووکه گردنه‌کردبوه‌وه‌و مه‌به‌ستیان گه‌ڵێ به‌د بوو .

وه له‌وانیش سێ که‌س کوژرا : له به‌نی (عبدالدار) (منبه) کوڕی عوثمان . له به‌نی مه‌خزووم نه‌وفه‌لی کوڕی عه‌بدوڵلاّ . له به‌نی عامیر عه‌مری کوڕی عه‌بدی‌وود . که حه‌زره‌تی عه‌لی کوشتی .

وە خودای تەعالا کیفایەتی موسوڵمانەکانی کرد لە جەنگکردن لە رووداوی خەنەکداو ، **خودای تەعالا خاوەن هێزو عیزەتە •**

(وَاَنْزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ صَيَاصِيهِمْ ، وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ ؛ فَرِيقاً تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقاً (٢٦) وَاَوْرَثَكُمْ اَرْضَهُمْ ، وَدِيارَهُمْ ، وَاَمْوالَهُمْ ، وَاَرْضاً لَمْ تَطَؤُهَا ، وَكانَ اللهُ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيراً) (٢٧)

ئەو خودایە کە عەرەبەکانی گەڕانەوە بۆ شوێنی خۆیان بە نائومێدی ، ئەو کافرانەیش کە یارمەتی ئەوانیان دابو ، لە ئەهلی کیتاب ، واتە لە جوولەکەکانی بەنیقورەیظە ، لە قەڵاکانیانی داپەراندنو ، ترسێکی زۆری هاویتە ناو دڵیانەوە بە جۆرێ خودا ئێوەی زاڵکرد بەسەریانا ؛ خۆیان تەسلیم کردنو ، کۆمەڵێکتان لێکوشتنو ، ئەوانە پیاوە جەنگکەرەکانیان بوون شەس‌صەد کەس بوون ، تاقمێکیشتان لەوانە بە دیل گرت ، کە بریتی بوون لە حەوصەد کەس لە ژنو منداڵ • وە خودای تەعالا زەوی کشتوکاڵیانو ، قەڵاو خانووی نیشتمانیانو ، پارەی نەختینەو ، شتو مەکی ناوماڵیانو ، ئاژەڵیانو ، زەوییەکی تریش کە هێشتا پیایا نەڕۆیشتوون کە زەوی جوولەکەی خەیبەرە •• بە میرات دای بە ئێوە •

وە بازێ فەرموویانە : باقی زەوی دنیایە ئەوەی کە خودا بڕیاری داوە ئەو ئەصحابانە داگیریان بکەن لە فەتحەکانا • وە خودای تەعالا تەوانایە بەسەر هەموو شتێکدا •

کاره‌ساتی به‌نی قوره‌یظه به کورتی :

لـه صه‌حیحه‌کانی موسلیم‌و بوخاریدا هاتوه کـه حه‌زره‌ت ـدـ لـه خه‌ندەك گەڕایەوه بۆ مەدینەی مونەوەره‌و چـه‌کی داناو خـۆی شۆری جوبره‌ئیل ـدـ هاته‌خواره‌وه عه‌رزی کرد : تۆ چه‌کت داناوه ؟ وەڵلاهی ئێمـه هێشتا چه‌کمان دانه‌ناوه • یالاڵا ده‌رچۆ بۆ لایان ! فه‌رمووی : بۆ کوێ ؟ ئەویش ئیشاره‌تی کرد بۆ لای به‌نی قوره‌یظه •

جا حه‌زره‌ت ـدـ رۆیشت بۆ لایان‌و فه‌رمانی دا جارچی بانگی کرد به ناو موسوڵمانانا : که‌س نوێژی عه‌سر نه‌کا له ناو به‌نی قوره‌یظه‌دا نه‌بێ • جـا ئەصحابه کەوتنه ڕێگه‌و بازێکیان نوێژی عه‌سریان به‌سه‌را هات لـه ڕێگه‌دا • له‌وێدا هه‌ندێکیان وتیـان : نوێژ ناکه‌ین هـه‌تا ئه‌گه‌ینه بـه‌نی قوره‌یظه‌و ، بازێکیان وتیـان : نه‌خـه‌یر نوێژ ئه‌که‌ین‌و حه‌زره‌ت مه‌به‌ستی ئه‌وه بوه که به پەله بڕۆین بۆ به‌نی قوره‌یظه ، نەك نوێژ نه‌که‌ین له ڕێگه‌دا •

جا حه‌زره‌ت ده‌وره‌ی به‌نی قوره‌یظه‌ی دا ، ئەوانیش له قەڵاکانیانا خۆیان قایم‌کردبوو ، بیست‌و پێنج شه‌و مانه‌وه هه‌تا ئه‌و ده‌وره‌دانه ماندووی کردن‌و خودا ترسێکی زۆری خسته ناو دڵیانه‌وه •

ئیبن‌و هیشام ریوایه‌تی کردوه که که‌عبی کوڕی ئەسه‌د به‌و جوولەکانه‌ی وت : ئه‌ی کۆمەڵی جوولەکه ئێوه ئەزانن وا گیرۆده بوون‌و ، من سێ شت ئه‌خه‌مه به‌رچاوتان کامیان هەڵئه‌بژێرن بیکه‌ن • وتیان : ئەوانه چین ؟

وتی : یه‌کەم باوەڕ به‌م زاته ئه‌که‌ین‌و به راستی ئه‌گرین • وەڵلاهی بۆتان ده‌رکه‌وت که پێغه‌مه‌ری نێرراوه‌و ، ئه‌مه ئه‌و که‌سه‌یه که له کتێبی خۆتانا تاریفیتان دیوه • ئه‌گه‌ر ئیمان بێنن ئه‌مین ئه‌بن له‌سه‌ر خوێنی خۆتان‌و

ئەبن بە خاوەنی ژنو منداڵی خۆتان • وتیان : هەرگیز ئەمەمان ناوێو قەت دەسبەرداری حوکمی تەورات نابین •

ئەمجار وتی : کاری دوەم ئەمــەیە بێن ژنەکانو منداڵە وردەکانمان بکوژین ، ئەمجار شیر رووت بکەینو بڕۆین جەنگ لەگەڵ محەمەدو یارانیدا بکەین • ئیتر هەر خۆمان ئەبینو هیچ لە دوامان بەجێ نایەڵین ! تا بزانین خودا چی ئەکا • وتیان : ژنو منداڵی وردە تاوانیان چیە بیانکوژین ؟ ئێمە شتی وا ناکەین •

وتی : جا ئەگەر ئەمەیش ناکەن ، ئیمشەو شەوی شەمەیەو هیوا وەهایە کــە محەمەد لــە شەمەدا مەیدانی ئاسایشمان پێبداو ، سبەینێ بــە ناوی شەمەوە ئەڕۆینە دەرەوە ، بەڵکو فرصەت لە محەمەد بێنینو بیکوژین • وتیان : ئەمەیش ناکەین • ئەمە مەعنای نیە •

وە پاش ئەم ماوە بەنی قورەیظە قەناعەتیان کرد بە حوکمی پێغەمەر لەوانا ، وە لەبەر ئەوە کە یەهوودی بەنی قورەیظە هاوپەیمانی ئەوس بوون لە مەدینەدا حەزرەت ــدــ پێی خۆش بو ئەو حوکمە بەرەوڕووی یەکێ لە گەورەکانی هۆزی ئەوس بکاتەوەو ، حوکمەکەی دایە دەست سەعدی کوڕی مەعاذو ، ئەویش لە واقیعەی خەندەکدا بریندار بووبوو لە خێوەتێکدا بو دەرمانی خۆی ئەکرد • جا کە حەزرەت حوکمەکەی دایە دەست سەعد ــ ســەعد سواری گوێدرێژێ بوو هات بۆ نزیکی مزگەوتی حەزرەت لــە سوپاکەیا ، کە ســەعد نزیکی ئەو مزگــەوتە بوەوە حەزرەت فەرمووی : هەستن بۆ پێشوازی گەورەکەتان ، لــە پاشا حەزرەت فەرمووی : ئــەو کۆمەڵە رازی بوون بە حوکمی تۆ ، جا تۆ حوکمەکەت چیە ؟ سەعد عەرزی کرد : پیاوە جەنگکەرەکانیان ئەکوژینو ژنو منداڵەکانیان دێلینەوە بــە بەندەو جاریەیی ، جا حەزرەت فەرمووی : حوکمت کرد بە حوکمی خودا •

جا سه‌عد وتی : خودایه تۆ ئاگاداری که‌س نیه من حه‌ز بکه‌م جه‌نگی له دژ بکه‌م به قه‌د ئه‌وانه‌ی که پێغه‌مه‌ری تۆیان به‌درۆخستوه‌ته‌وه‌و له مه‌که ده‌ریان‌کردوه ، خودایه من وا ئه‌زانم ئێتر جه‌نگ له به‌ینی ئێمه‌و ئه‌وانا نه‌ماوه ، جا ئه‌گه‌ر شتێ له جه‌نگی قوره‌یش ماوه ئه‌وه ته‌مه‌نم درێژ بکه هه‌تا جه‌نگیان له‌گه‌ڵ بکه‌م ، وه ئه‌گه‌ر جه‌نگ نه‌ماوه تۆ ئه‌م برینی له‌شی منه بکه‌ره‌وه با خوێنی لێ‌ده‌رچێ‌و بمرم! جا خوێنه‌که‌ی به‌ربوه‌وه‌و به شێوه‌یێ خوێنه‌که‌ی به‌ربوو خوێن گه‌یشته خێوه‌تی به‌نی غه‌فارو خه‌ڵك بانگیان‌کرد : ئه‌ی گه‌لی به‌نی غه‌فار ئه‌و خوێنه چیه که له لای ئێوه‌وه ده‌رئه‌چێ ؟ که چوون ته‌ماشایان کرد خوێنی برینه‌که‌ی سه‌عد بو ! دوای ئه‌وه سه‌عد کۆچی دوایی کرد .

جا پاش ئه‌مه جوولەکه‌ی به‌نی قوره‌یظه له‌سه‌ر ئه‌و حوکمه هاتنه‌خواره‌وه له قه‌ڵاکانیان‌و پیاوه شه‌ڕکه‌ره‌کانیان هێنران بۆ نزیکی چه‌ن خه‌نه‌کێ له مه‌دینه‌داو کوژران‌و ژن‌و منداڵه‌کانیشیان به سه‌بایا دانران .

وه (حیی کوڕی ئه‌خطه‌ب) له ناو کوژراوه‌کانا بو ، ئه‌م زه‌لامه هه‌وڵی دا بۆ هاندانی به‌نی قوره‌یظه بۆ شکاندنی په‌یمان‌و شه‌ڕکردن له دژی حه‌زره‌ت‌و ، به‌م جۆره فیتنه‌ی به‌نی قوره‌یظه بڕیاره‌وه‌و موسوڵمانان لێیان رزگار بوون .

ئیبن‌و ئه‌بی شه‌یبه‌و ، ئیبن‌و جه‌ریرو ، ئیبنولمونذیرو ، ئیبن‌و ئه‌بی حاتەم ریوایه‌تیان کردوه له قه‌تاده‌وه له حه‌دیثێکی درێژا ئه‌ڵی : پاش ئه‌وه که حه‌زره‌ت حوکمی دا به سه‌عد ـ سه‌عد هه‌ر وه‌کو حوکمی کرد به کوشتنی پیاوه جه‌نگی‌یه‌کان‌و هێشتنه‌وه‌ی ژن‌و منداڵه‌کانیان .. حوکمیشی کرد به‌وه که خانوو به‌ره‌و زه‌وی‌و زاری به‌نی قوره‌یظه بدرێ به (مهاجرین)و نه‌درێ به (انصار) ، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا که سه‌عد خۆی له ئه‌نصار بو له هۆزی ئه‌وس .

جا ئەنصارەکان پێیانوت : بۆچی وات کرد ؟ سەعد فەرمووی : ئەنصار هەموو زەوی‌و ئاوو خانوو بەرەیان هەیەو موهاجیرەکان ئەوانەیان نیە • وە حەزرەت ئەم حوکمەیشی پەسەند کرد •

ریوایەت ئەکا لە (بەحر)ا : پاش ئەوە کە خودا یارمەتی پێغەمەری داو کۆمەڵە کافرەکانی ئەحزابی گەڕانەوەو ، سەرکەوت بەسەر جوولەکەکانی (بەنی‌نەضیر)و بەنی قورەیظەدا •• خێزانەکانی حەزرەت گومانیان برد کە حەزرەت ـدـ گەلێ ئاڵتوونو زیوو شتی نایابی دەست کەوتوە ، جا لەبەر ئەمە دەستیان کرد بە داواکردنی گەلێ شت ، وەکو : بـەرگو پۆشـاکی چاکو ، ژیانو ژیواری تایبەتی • وە حەزرەت لەم بارەوە لێیان دڵگران بوو ، بیستو تۆ رۆژ وازی لێ هێنانو لەگەڵیان نەنوست ، بە بیانووی ئەوە کە پێغەمەرانو خێزانی ئەوان ئەبێ دوور بن لە رابواردنو دەستبڵاوی لە دنیادا • جا ئەم ئایەتانە هاتنەخوارەوە •

(یـا اَیُّهـا النَّبِیُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ : اِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الحَیَاةَ الدُّنْیَاوَزِینَتَهَا فَتَعَالَیْنَ اُمَتِّعْكُنَّ وَاُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحاً جَمِیلاً (۲۸) وَاِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الآخِرَةَ فَاِنَّ اللهَ اَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ اَجْراً عَظِیماً) (۲۹)

واتە ئەی پێغەمەری خودا بفەرموو بـە خێزانەکانت : ئەگەر ئێوە خواستی دڵتان لەسەر ژیانی دنیاو جوانی‌و رەنگامەکردنی بەرگو پۆشاکو رابواردنی ئارەزووی نەفسە ، دەی فەرموون هەتا حەقی موتعەتان بدەمێ‌و تەڵاقتان بدەمو دەستان لێهەڵگرم بـە دەستلێهەڵگرتنێکی جـوانو بێ زوێری‌و دڵگرانی • وە ئەگەر خواستتان لەسەر رەزای خوداو پێغەمەری خوداو پاداشی کردەوەتانە تا سوودی ببێ بۆتانو دڵتان لەسـەر ئاسایشی

ژیانی دنیا نیه •• ئه‌وه خودا بڕیاری داوه بۆ ئه‌وانه‌تان که خاوه‌نی چاکه‌یه پاداشێکی گه‌وره •

بزانن : له‌م شوێنه‌دا چه‌ن باسێ هه‌یه :

یه‌که‌م : له‌و کاته‌دا ئه‌م ئایه‌ته هاته‌خواره‌وه حه‌زره‌ت ـدـ تۆ ژنی له لا بو ، پێنج که‌سیان له قوره‌یش بوون : عائیشه کچی ئه‌بوبه‌کری صدیق ، حه‌فصه کچی عومه‌ری کوڕی خه‌طاب • (ام حبیبه) کچی ئه‌بو سوفیان • سه‌وده‌ی کچی ره‌فعه • (ام سلمه) کچی ئه‌بو ئومه‌ییه • وه دوانیان له عه‌ره‌بی نه بوون : مه‌یموونه کچی حه‌رثی هیلالی • زه‌ینه‌بی کچی جه‌حشی ئه‌سه‌دی • وه دوانیشیان له کیتابیات بوونو موسوڵمان بوون : صه‌فیه‌ی کچی حوییه‌ی له جوله‌که‌ی خه‌یبه‌ر • جوه‌یریه‌ی کچی حه‌رث له به‌نی موصطه‌له‌ق •

ئه‌حمه‌دو موسلیمو نه‌سائیو ئیبنو مه‌رده‌ویه له ریگه‌ی ئه‌بو زوبه‌یره‌وه ریوایه‌تیان کردوه له جابیره‌وه ـخـ ئه‌ڵێ : له‌و کاتانه‌دا ڕۆژێ ئه‌بوبه‌کر ڕووی کرده ده‌رگای ماڵی پێغه‌مه‌ر ـدـو خه‌ڵکێکی زۆر له ده‌رگادا بوونو ئیزن نه‌درابوون بڕۆنه خزمه‌تی حه‌زره‌ت ـدـ •

پاش ماوه‌یێ ڕیگه‌ی ئه‌بوبه‌کرو عومه‌ر ـ خ ـ درا ڕۆیشتنه ماڵه‌وه‌و حه‌زره‌ت ـدـ له ماڵه‌وه دانیشتبو قسه‌ی نه‌ده‌کردو له‌وێدا عومه‌ر ـدـ فه‌رمووی : ئیسته کارێ ئه‌کەم که حه‌زره‌ت قسه بکا ، جا وتی : ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خودا ئیمڕۆ (کچه‌که‌ی زه‌ید) مه‌به‌ستی ژنه‌که‌ی خۆی بوو •• داوای نه‌فه‌قه‌ی لێ کردم ، منیش دام به ملیا ، له‌وێدا حه‌زره‌ت پێکه‌نی تا دانی لای کاکیله‌ی ده‌رکه‌وتنو فه‌رمووی : ئه‌م ژنانه‌یش به ده‌وری مندا داوای نه‌فه‌قه‌و مه‌عیشه‌تم لێ ئه‌که‌ن • جا ئه‌بوبه‌کر ـخـ راسته‌وه بوو له

عائیشە بداو ، عومەر راستەوە بوو لە حەفصە بداو ئەیانوت : ئای ! ئێوە داوای نەفەقە لە پێغەمەر ئەکەن ؟! حەزرەت ـدـ مەنعی کردنو فەرمووی : وازیان لێبێنن • جا حەزرەت ـدـ دەستی کرد بە قسەکردن لەگەڵ عائیشەداو ، فەرمووی : شتێکت بۆ باس ئەکەم حەز ناکەم پەلەپەلی تێدا بکەی هەتا پرسی دایکو باوکت ئەکەی • ئەویش وتی : چیە ؟ حەزرەت ئایەتەکەی بۆ خوێندەوە : (یا ایها النبي قل لازواجك ... تاد) جا عائیشە وتی : من لە (اختیار)ی تۆدا پرس بە باوکو دایکم ئەکەم ؟! وەڵاهی من هەر خوداو پێغەمەری خودا هەڵئەبژێرم • وە حەزرەت ـدـ بە وەڵامەکەی عائیشە زۆر کەیفخۆش بوو ، پاش وەڵامدانەوەی ئەو باقی خێزانەکانی هەموو خوداو پێغەمەری خودایان هەڵبژاردو لە ژێر عیصمەتی حەزرەتدا مانـەوە •

باسی دوەم : حەقی موتعە لە مەزهەبی ئیمامی شافیعیدا ـخـ واجبە لەسەر مێردی ژن ، لە چەن شێوەیەکدا نەبێ :

١ ــ ئەو ژنە کە ناوی مارەیی بۆ برابێ ، وە یا لە پاش مارەبڕین بۆی بڕیاردرابێو کابرا لە پێش چوونەلادا لێی جیابووبێتەوە •

٢ ــ ژنێکە بووبێ بە هۆی جیایی لە مێردەکەی بە تەنیا خۆی ، وەکو ئەوە ئەو ژنە لە دین وەرگەڕێتەوە ، یا نیکاحەکەی هەڵوەشانێتەوە لەبەر عەیبی مێردەکەی ، یا مێردەکەی نیکاحەکەی هەڵوەشاندبێتەوە لەبەر عەیبی ژنەکە ، یا لەگەڵ مێردەکەیا ، وەکو ئەوە هەردوکیان بە یەکەوە لـە دین وەرگەڕێنەوە •

٣ ــ جیابوونەوەیێ کە بە هۆی مردنەوە بێ ، جا یەکێکیان بمرێ یا هەردووکیان بمرن • لەم شێوانەدا ژنەکە مافی (موتعە)ی نیە •

وه سوننه‌ته ئه‌و مافی موتعه ئه‌ندازه‌ی له نیوه‌ی ماره‌یی که‌متر بێ ، به مه‌رجێ له (۳۰) درهه‌می زیو که‌متر نه‌بێ •

﴿ يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَنْ يَاْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ، وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيراً (۳۰) وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِهِ . وَتَعْمَلْ صَالِحاً نُؤْتِهَا اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ ، وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقاً كَرِيماً) (۳۱)

ئه‌ی خێزانانی پێغه‌مه‌ر ـدـ هه‌رکام له ئێوه گوناحێکی گه‌وره‌ی دیاری بکا ئه‌وه سزاکه‌ی له قیامه‌تا دووقات ئه‌کرێته‌وه به نیسبه‌تی غه‌یری ئه‌وانه‌وه ، وه ئه‌م دووقات‌کردنه‌وه له لای خودا ئاسانه • وه هه‌رکه‌سیش له ئێوه ده‌وام بکا له‌سه‌ر به‌نده‌یی خوداو فه‌رمانبه‌ری پێغه‌مه‌ری خوداو ، کرده‌وه‌ی باش بکا له باره‌گاو خانه‌دانی حه‌زره‌تا • واته ئه‌بێ به هۆی خۆشه‌ویستی‌و ئاسایش‌و نابێ به هۆی فیتنه‌و نومایش •• ئه‌وه دوو جار پاداشی ئه‌ده‌ینه‌وه ، جارێ له‌به‌ر ئه‌وه که له زاتی خۆیا ئیطاعه‌ی خودای کردوه‌و . جارێکیش له‌به‌ر ئه‌وه که بوه به هۆی ئارامی ناو خانه‌دانه‌که‌و ، به هۆی ئه‌وه‌یشه‌وه دڵی حه‌زره‌ت ئارام بوه باش بۆی ره‌خساوه خزمه‌تی ئیسلام بکاو ده‌عوه‌تی خه‌ڵك بکا بۆ دینی ئیسلام • وه له به‌هه‌شتا رزق‌و رۆزییه‌کی زۆر خاوه‌ن که‌رامه‌ت‌و ڕێزی بۆ ئاماده ئه‌که‌ین •

﴿ يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ . اِنِ اتَّقَيْتُنَّ ، فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ ، وَقُلْنَ قَوْلاً مَعْرُوفاً (۳۲) وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ . وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُولَى ، وَاَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَآتِينَ الزَّكَاةَ ،

وَاَطِعْنَ اللهَ وَرَسُولَهُ، اِنَّما يُرِيدُ اللهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ ـ اَهْلَ الْبَيْتِ ـ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً (٣٣) وَاذْكُرْنَ ما يُتْلى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آياتِ اللهِ وَالْحِكْمَةِ ، اِنَّ اللهَ كانَ لَطِيفاً خَبِيراً) (٣٤)

ئەی ژنەکانی پێغەمەر هیچ کامێك لە ئێوە وەکووهیچ کامێك لە ژنانی تر نیە • وە یاخود ئەی کۆمەڵە ژنانی حەزرەت ئێوە وەکو هیچ کۆمەڵێ لە ژنانی عالەم نین •

جا ئەگەر تەقواتان هەیە ئەوە قسەکانتان نەرم مەکەن بە جۆرێ کە بێنی نەرمی بدا نەبادا ئەوانەی کە دڵیان نەخۆشەو بێحەیایی‌و بێشەرمی تیایە تەمای بەدو خەیاڵی خراپتان دەرباڕە بکەن • وە بە شێوەی جوانو دوور لە گومانەوە قسە بکەن •

وە لە ژوورو ماڵەکانی خۆتانا دابنیشن‌و لە کاتی بەرێگەپۆشتندا لەنجە مەکەن بە وێنەی لەنجەی کاتی نەزانی‌و کافرێتی ، وە لە کاتی خۆیا نوێژەکانتان بەجێبێنن‌و ، زەکاتی ماڵتان بدەن‌و ، فەرمانبەری خودا بکەن‌و، فەرمانبەری پێغەمەری ئەو بکەن • خودا کە ئەوەندە ئامۆژگاریتان ئەکا خواستی هیچی نیە ئەوە نەبێ ئەو گوناحانە ناموسی ئینسان پیس ئەکەن دووری بخاتەوە لێتان‌و پاکتان بکاتەوە بە پاککردنەوەیەکی باش لە تاوانباری • وە لە ماڵ‌و شوێنەکانتانا بخوێننەوە ئەوەی ئەخوێنرێتەوە لە ئایاتی خودا کە قورئانی پیرۆزەو ، لە حیکمەت کە فەرموودەکانی حەزرەتە ، بە راستی خودا لەطیفەو ئاگاداراە بەسەر ئەحواڵی ئێوەدا •

بزانن له‌م شوێنه‌دا چه‌ن باسێ هه‌یه :

یه‌کەم : مه‌به‌ست له جومله‌ی (وقرن في بيوتكن) ئه‌مه‌یه که ئه‌و (أمهات المؤمنين)ه له هۆده‌و شوێنی خۆیانا به ئه‌ده‌بو ڕێزه‌وه دابنیش بۆ پارازتنی ڕێزی خانه‌دانی پێغه‌مه‌ری • وه بۆ ئه‌وه که ژنانی یاران هه‌رکام بهاتایێ بۆ پرسیارێکی ئایینی له خۆیان یا له حه‌زره‌ت ـ د ـ به هۆی ئه‌وانه‌وه حازر بن‌و وه‌لامی ئه‌و ژنانه بده‌نه‌وه • ئیتر مه‌به‌ست ئه‌مه نیه که ئه‌و ژنانه به هیچ جۆرێ له ماڵو شوێنی خۆیان نه‌ڕۆنه‌ده‌ره‌وه • ئه‌گه‌رنا حه‌زره‌ت ئیزنی نه‌ئه‌دان بڕۆنه ده‌ره‌وه بۆ حه‌جو بۆ عومره‌و ، له‌گه‌ڵ خۆیا نه‌ئه‌بردن بۆ سه‌فه‌ری غه‌زاو ، ماوه‌ی نه‌ئه‌دان بۆ دیده‌نی باوکو دایکو ، چوونه‌لای نه‌خۆشان‌و . پرسه‌ی خزمان‌و ••• ئه‌مانه هه‌موویان به (اتفاق)ی زانایان بوون ، که‌سێ لاری لێیان نه‌بوه • وه (ثابت) بوه که خێزانه‌کانی حه‌زره‌ت حه‌جیان کردوه پاش کۆچی دوایی حه‌زره‌ت ، (سوده)ی کچی (زمعه)و زه‌ینه‌بی کچی جه‌حش نه‌بێ ـ خ ـ • وه که‌س له زانایانی ئه‌صحابه ئینکاریان نه‌کردوون • وه هیچ کام له خوله‌فای ئه‌و چه‌رخه ده‌ستیان نه‌هێناوه‌ته ڕێگه‌یان •

وه وارید بوه که له پاش هاتنه‌خواره‌وه‌ی ئایه‌تی (وقرن في بيوتكن •••) حه‌زره‌ت فه‌رمووی : (اذن لكن أن تخرجن لحاجتكن) واته خودا ڕێگه‌ی داون که بۆ به‌جێهێنانی پێویستی خۆتان له‌ماڵ بچنه ده‌ره‌وه •

وا به ئاشکرا ده‌رکه‌وت که مه‌به‌ست له‌و ئایه‌ته ئه‌مه بوه چاودێری ویقاری خۆیان بکه‌نو خۆیان له باقی ژنان جیا بکه‌نه‌وه به مانه‌وه‌یان له ماڵی خۆیانا له زۆری کاتاو ، به کۆڵانو بازاڕو ڕێگه‌ی گشتیدا ـ وه‌کو خه‌ڵکی تر ـ نه‌گه‌ڕێن ، له به‌ر ڕاگرتنی ڕێزی خانه‌دانی حه‌زره‌ت •

وە لـەو کاتەدا رووداوی خەلیفەی سێهەم رووی دا (أم المؤمنين) عائیشەو (أم سلمه) ـ خ ـ لە مەکەدا بوون چووبوون بۆ حەجو ، کاتێ ئەو کارەساتەیان بیست زۆر زویر بوونو ، هـەر لەو کاتـەدا کـە ئـەوان لە حەجا بوون طلحەو ، زوبەیرو ، نوعمانی کوڕی بەشیرو ، کەعبی کوڕی عەجرە لەگەڵ کۆمەڵێ لە یاران لە مەدینە رایانکرد لە ترسی ئـەو ئـاژاوە چییانە ، چونکی پاش کوشـتی عوثمـان جۆرە فـەخرو دەمـارێکیان پەیداکردبوو ، ئەو کۆمەڵە ئەصحابە رۆیشتن بۆ مەکـەو پەنایان برد بـۆ (أم المؤمنين) عائیشەو ئەویش فەرمووی : وا بە چاك ئەزانم کە نەگەڕێنیەوە بـۆ مەدینـە مـادام ئـەو ئـاژاوەچییانـە وان لـە مەدینـەدا . وە ئەوەیان پەسەند کـرد کـە بڕۆن لە بەصرەدا بمێننەوە تا وەزع ئـارام ئەبێتەوەو ، لە خزمەتی عائیشەدا بوون .

وە تکایان کرد لە عائیشە ـ خ ـ کە ئەویش لەگەڵیانا بێ هەموو لـە بەصرەدا بن . وە مەبەسیان ئەوە بوو لە پاڵ ڕێزی (أم المؤمنين)دا بن ؛ چونکی ئەم زاتە بە (عالمەی أمهات) مەشـهوور بوو ، لە لای حەزرەت خاوەن پایە بو ، وە عەبدوڵلای کوڕی زوبەیر ، کـە خوشکەزای بـو ، لەگەڵیا بو لەگەڵ خوشکەزاکانی تریا لە (أم كلثوم) خێزانی طەلحـەو ، ئەسمای خێزانی زوبەیر ، وە لە کەژاوەیەکی ئاسنیندا بو ئەم خوشـکە زایانەی بە دەوریا بوون خزمەتیان ئەکرد .

کاتێ ئەمان رۆیان کردە بەصرە ئەم هەواڵە گەیشـت بە ئیمامی عەلی ـ خ ـ لە مەدینەی مونەورەداو ئەو ئاژاوەچیانە هـاتن بـە دەوری ئیمامی عەلیداو زۆر داوایان لێکرد کە هەستێ بە هێزی ئەوانو غەیـری ئەوانەوە بڕۆن بۆ بەصرەو ، بردیانە دڵیەوە کە ئەو کۆمەڵە بیریان لەگـەڵ

تۆدا خراپـه‌و ، دڵی حه‌زره‌تی عه‌لییان هاورده سه‌ر ئه‌وه کـــه بڕوا بـۆ به‌صره •

کاتێ که پەیوه‌ندارانی حه‌زره‌تی عه‌لی ـ د ـ له‌م بیره ئاگادار بوون حه‌زره‌تی حه‌سه‌نو حوسه‌ینو ، عه‌بدوڵلای کوڕی جه‌عفه‌رو ، عه‌بدوڵلای کوڕی عه‌باس ـ خ ـ عـه‌رزی ئیمامی عه‌لییان‌کرد : کـه لـه مه‌دینـه نه‌چێته‌ده‌ره‌وه‌و ، چاوه‌ڕوانی بکا تا له وه‌زعی ئه‌وان ئه‌گا • حه‌زره‌تی عه‌لی گوێی به قسه‌ی ئه‌مان نه‌داو ، به‌ره‌و به‌صره که‌وته ڕێ‌و ، کۆمه‌ڵێ لـــه ئاژاوه‌چیه‌کانیشی له‌گه‌ڵدا بو • کاتێ نزیکی به‌صـــره بوونه‌وه حه‌زره‌تی عه‌لی قه‌عقاعی نارد بۆ لای (أم المؤمنین) بزانێ غایه‌یان چیه ، که ڕۆیشت‌و پرسیاریان لێ‌کرد : بۆچی هاتوون بۆ به‌صره ؟ فه‌رمووی : مه‌به‌ســـمان ئیصلاحه‌و ، ناردی طه‌لحه‌و زوبه‌یر هاتن ، قه‌عقاع وتی : ئه‌و مه‌صله‌حه‌تـه چۆنه ؟ وتیان : تۆڵه‌سه‌ندنه‌وه له قاتیله‌کانی عوثمانه • وتی : ئیســته ئه‌وه ناکرێ تا وه‌زع ئارام ئه‌بێته‌وه ، ئه‌وانیش وتیان : باشـــــه ئێمه به‌م بیره قه‌ناعه‌ت ئه‌که‌ین کـه لـه کاتی فرسه‌تا ئه‌م تۆڵه بـه گوێره‌ی شـــــه‌رع وه‌ربگیرێ •

وه جواب ڕۆیشته‌وه بۆ ئیمامی عه‌لی‌و ئه‌ویش دڵشاد بوو ، مـاوه‌ی سێ ڕۆژ به‌م جۆره هاتوچۆ له‌ناویانا بوو ، بڕیـــار درا ڕۆژی چـــواره‌م ڕێکه‌وتنه‌که رابگه‌یه‌نرێ‌و خه‌ڵك ئارام ببێته‌وه •

ئاژاوه‌چیه‌کان ئه‌مه‌یان پێ‌ناخۆش بوو که‌وتنه مه‌کرکردن‌و ، بڕیاریان دا بڕۆن بده‌ن به‌سه‌ر هاوڕێکانی (أم المؤمنین)دا هه‌تا ئه‌وان وا بزانن ئه‌مه حیله بوه له لایه‌نی ئیمامه‌وه ، وه حاشا ئیمام به‌مه‌ی زانیبێ‌و ئاگـــاداری بووبێ ! که ڕۆیشتن بۆ سه‌ریان‌و دایان به‌سه‌ریانا بوو به هه‌راو هه‌موو له ناکا که‌وتنه ناو به‌ڵاوه‌و ، نه (أم المؤمنین)و نه ئیمامی عه‌لی ئاگایان لـــه‌م

فیتنە نیە ، وە کاتێ کوشتار دەستی پێکرد ئەوەی کە رووی دا ــ رووی دا (وکان أمر الله قدرا مقدورا) ئەم رووداوە لە لایەنی طەبەری و غەیری طەبەرییەوە لە راستان و جێی بڕوایان گێڕراوەتەوە ، هەر قسەیێ بێجگە لەمە بوترێ جێگەی بڕوا نیە •

باسی دووەم : لەفزی (واذکرن ما یتلی) سێ مەعنا هەڵئەگرێ :

١ ــ مەعنای وایە باسی ئەو نیعمەتانە بکەن کە خودای تەعالا پێیداون کە ئەوانی لە خانەدانی پێغەمەرا داناوەو ئایەتەکان و فەرمایشتەکانی پێغەمەری تێدا ئەخوێنرێتەوە •

٢ ــ باسی ئایاتی خودا بکەن و ، باسی سوونەتی پێغەمەر بکەن و ، قیمەتی ئەوانە بزانن و بیر لە ماناکانیان بکەنەوە ، هەتا سوود لە رێنوماییەکانیان وەربگرن •

٣ ــ مانای خوێندنەوەو کردنەبەرو لێکدانەوەی لەفزو مانای ئایات و حەدیثەکان بکەن ، هەتا رۆژ بە رۆژ زیاتر زانیاری لە دیندا پەیدا بکەن •

باسی سێهەم : وەکو لە تەفسیری قورطوبیدا ئەفەرموێت ، ئەم ئایەتە بەڵگەیە لەسەر ئەمە کە (ئەهلی بەیت) خێزانەکانی حەزرەتە ــ د ــ وە زانایان ئەم ئایەتەدا قسەی جوان و راستیان دەربڕیوە • جا عەطاو عەکرەمەو ، ئیبن و عەباس فەرموویانە : مەبەس لە ئەهلی بەیت خێزانەکانی حەزرەتە بە تایبەتی و پیاویان لەگەڵ نیەو ، فەرموویانە : مەبەس لە بەیت ئەو شوێنانەیە کە حەزرەت لەگەڵ خێزانەکەیا تیایا دانیشتوون ؛ چونکی فەرموویەتی : (واذکرن ما یتلی في بیوتکن) •

وه تاقمێ تر فه‌رموویانه : مه‌به‌س حه‌زره‌تی عه‌لی‌و . حه‌زره‌تی فاطیمه‌و ، حه‌سه‌ن‌و ، حوسه‌ینه به تایبه‌تی ، له‌به‌ر ئایه‌تی (ليذهب عنكم الرجس أهل البيت ويطهركم تطهيرا) .

وه ئه‌گه‌ر خیطاب له‌گه‌ڵ ژنانا بوایێ ئه‌یفه‌رموو (ليذهب عنكن الرجس ويطهركن تطهيرا) .

وه له حه‌دیثدا هه‌یه کاتێ ئه‌م ئایه‌ته هاته‌خواره‌وه حه‌زره‌ت عه‌لی‌و ، فاطیمه‌و ، حه‌سه‌ن‌و ، حوسه‌ینی بانگ‌کردو ، حه‌زره‌ت ده‌ستی‌برد عه‌بایه‌کی هێنا دای به‌سه‌ریانا ، جا ده‌ستی به‌رزکرده‌وه بۆ ئاسمان فه‌رمووی : خودایه ئه‌مانه ماڵ‌و خێزانی منن دووریان بخه‌ره‌وه له چڵک‌و چه‌په‌ڵی‌و پاکیان بکه‌ره‌وه به پاککردنه‌وه .

وه له‌م شوێنه‌دا ته‌رجه‌مه‌ی ته‌فسیری (روح المعاني) تان بۆ ئه‌کەم ، بۆ زیاده ئاگاداری . ئه‌فه‌رموێت : بازێ له زانایان فه‌رموویانه مه‌به‌ست له (بیت) خانووی نیشتمانه‌و ، خه‌ڵکی نیشتمانیش له‌سه‌ر ریزی ئایه‌ته پێشوه‌کان‌و له‌سه‌ر ئه‌حادیثی صه‌حیحه‌ی زۆرو . به شایه‌تی عورفیش ئه‌و که‌سانه‌ن که زیاده پەیوه‌ندییان به‌و خانوه‌وه ببێ . یا به دانیشتن‌و ڕێکخستنی پێویستی‌و به مانه‌وه تیایاو دانانی به قه‌رارگای خۆی . وه‌کو ژن‌و منداڵ‌و ، ئه‌و خزمانه که به عاده‌ت هاتوچۆی زۆری بۆ ئه‌که‌ن‌و تیایا دائه‌نیشن ، به ببێ داواکردنی خاوه‌ن ماڵه‌که ، وه یاخود ئه‌گه‌ر پێن به حوکمی عاده‌ت مه‌نع نه‌کرێن ؛ وه‌کو ئه‌و ئه‌ولادانه که ماڵیان جیایه‌و ، مام‌و خاڵ‌و پوورو ئامۆزا .

جا به‌م ڕوونکردنه‌وه ئه‌و حه‌دیثانه که به ڕواڵه‌ت (تعارض) له نێوانیانا هه‌یه گرئه‌کرێنه‌وه . واته له‌سه‌ر ئه‌م ڕوونکردنه‌وه خێزانه‌کانی

حەزرەتو کچەکانیو ، کچەزاکانیو ، مامیو ، ئامۆزاکانی هەموویان بەر (أهل البیت) ئەکەونو هـەموو لـە ئەهلی بەیتن ، یێجگە لەوانە کـــە حەزرەت ـ د ـ خۆی داخڵی ئەهلی بەیتی کردوون وەکو حەزرەتی سەلمانی فارسی ـ خ ـ • وە لە صەحیحا هاتوە (سلمان منا أهل البیت) ، وە لـــە ریوایەتێکا هاتوە کە (واثلە) عەرزی کـرد : ئەی پێغەمەری خودا منیش لـە ئەهـلی بەیتم ؟ فـەرمـووی : بەڵێ تۆیش لە ئەهلی منیو ، (واثلە) ئەیفەرموو : ئەم فەرموودەیە گرنگترین وەسیلەی رجای منـە بۆ رەحمی خودای تەعالا •

(اِنَّ المُسْلِمِینَ والمُسْلِماتِ ، والمُؤْمِنِینَ والمُؤْمِنَاتِ ، والقَانِتِینَ والقَانِتَاتِ ، والصَّادِقِینَ والصَّادِقاتِ ، والصَّابِرِینَ والصَّابِرَاتِ ، والخَاشِعِینَ والخَاشِعَاتِ ، والمُتَصَدِّقِینَ والمُتَصَدِّقاتِ ، والصَّائِمِینَ والصَّائِماتِ ، والحَافِظِینَ فُرُوجَهُمْ والحَافِظَاتِ ، والذَّاكِرِینَ اللهَ كَثِیراً والذَّاكِراتِ ••• اَعَدَّ اللهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً واَجْراً عَظِیماً) (٣٥)

ترمذی ریوایەتی کردوە لـە (أم عمارە) وە ـ خ ـ کـە هات بـۆ خزمەتی حەزرەت ـ د ـ عـەرزی کـرد : نابینم ئایەتێ دەربارەی ژنـان بێتەخوارەوەو ، هەرچی دێتەخوارەوە هەر بۆ پیاوانە ! جا ئەم ئـایـەتـە هاتەخوارەوە •

ئەم ئایەتە بەرزە پیرۆزە باسی ئیسلامو ئیمان ئەکاو بە شوێن ئەوانـا باسی بازێ کردەوەی جوان ئەکاو ، بەم شێوە ئاگادارمان ئەکا لەوە کـــە ئیمان باوەڕە بەوە کـە حەزرەت ـ د ـ لـە لایەنی خوداوە هێنـاویەتی •

وه ئیسلام بریتیه له ئیذعانو ئینقیادی دڵو رام‌بوونی بۆ ئه‌وه‌ی کـــه حه‌زره‌ت هێناویه‌تی • وه ئیمانو باوه‌ڕ به بێ ئیسلامو رام‌بوونی دڵ به‌کار نایێ ، ئه‌گه‌رنا گه‌لێ له ئه‌هلی کیتاب ئه‌یان‌زانی ئه‌م زاته پێغه‌مه‌ری خودایه له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا به کافر دانران ؛ چونکی ئیسـلامو ئینقیاده‌که‌یان نـه‌بـو • به کورتی ئه‌وه‌ی ئینسانی پێ رزگار ئه‌بێ دوو شته : (عیلم)و (فیعل)ه • عیلم به راستی حه‌زره‌تو ئینقیاد بۆ ئه‌وه‌و ، ئه‌مانه که هاتنه جێگه ئه‌مجار ئادابی دینو کرده‌وه‌ی باش په‌یدا ئه‌بن وه‌کو دۆعاو پارانه‌وه له خوداو ، به‌نده‌یی‌کردن بۆ خوداو ، خوشووع‌و دامه‌زرانی دڵ بۆ خوداو ، خۆگرتن بۆ ته‌رکی حه‌رامو به‌جێهێنانی واجبـاتو ، سه‌رفکردنی دارایی بـه خێرو چاکه‌ی واجبو مه‌ندووب له‌به‌ر ره‌زای خوداو ، رۆژووگرتن ، کـــه هه‌مووی هه‌ر صه‌بره ، جیـای کرده‌وه له‌به‌ر گرنگی‌دان بـه رۆژوو • وه خۆپارازتن له ئاره‌زووی نه‌فس به پارازتنی پاش‌و پێش • وه له‌گه‌ڵ هه‌موو ئه‌مانه‌دا ده‌وام له‌سه‌ر زیکری خودا به زمانو یادی خودا به دڵ ، جا له‌سه‌ر ئه‌م ئیمانو ئیسلامو کرده‌وه به‌رزه باشانه لێخۆشبوونو پاداشی گه‌وره له لایه‌نی خوداوه دائه‌مه‌زرێ بۆ خاوه‌نه‌کـه‌یـان • خودا لـه رزی ئه‌وانه‌دا دامان بنێ •

واته به راستی ئه‌و پیاوانه‌و ئه‌و ژنانه که موسوڵمانن‌و دڵیان له‌سـه‌ر خۆشویستنی حـه‌زره‌ت دامه‌زراوه‌و قورئانیان بـه دڵ وه‌رگرتوه‌و ، ئـه‌و پیاوان‌و ژنانه که خاوه‌ن باوه‌ڕن به‌وه‌ی حه‌زره‌ت ـ د ـ له لایه‌نی خوداوه هێناویه‌تی‌و ، ئه‌و پیاوان‌و ژنانه که به‌نده‌یی بۆ خودا ئه‌که‌ن‌و ئه‌وانه کـــه له‌گه‌ڵ خودادا راست ئه‌که‌ن‌و ، ئه‌وانه کـــه خۆگرن له‌به‌ر باری تـه‌رکی حه‌رامو کردنی واجباتاو ، ئه‌وانه که دڵو له‌شیان به ئه‌ده‌ب دامه‌زراوه لـه حوزووری خوداداو ، ئه‌وانه که ماڵی خۆیان ئه‌ده‌ن به صه‌ده‌قه‌ی واجبو

مەندووبداو ، ئەو پیاوو ژنانەی کە رۆژووی واجب ئەگرنو ، بە قەی تەوانا سوننەت بەجێدێننو ، ئەوانە کە عەورەتی خۆیان لە بەکاربردنی لەبێشەرعیدا ئەپارێزنو ، ئەوانە کە بە زمانو دڵ زیکری خودا ئەکەن بە پەنامەکیو ئاشکرا •• ئەوانە خودا تاوانبەخشیو پاداشی گەورەی بۆ ئامادە کردوون •

* * *

هاوار بە مانّی ئەوەی ئەنازێ
بە کاری خۆیا بە قەی پیازێ
بیرو باوەڕو کردەوەی چاکت
ئاثارن لە بۆ دڵی روناکت
روناکی دڵت فەیضی خودایە
هۆی ئیرشاداتی رەسولەڵلایە
یانی سەراسەر طاعاتو ئیحسان
هەرچی دەربچێ لە دەستی ئینسان
گشت لە خوداوە هاتوون بۆ تۆ
هەروەها نیعمەت بۆ تۆ دێ کۆ کۆ
بەم کارە کەمە تۆ دەری ئەکەی
یا بەم طاعەتە تۆ رێی پێ ئەبەی
ناقیصەو ناگا بە پایەی کامیل
لە بۆ سوپاسی نیعمەتی شامیل
ئیتر چی ماوە لەسەر دەستی تۆ
بیکەی بە مایە بۆ مەبەستی تۆ
بە بارێ ترا زنجیرەی طاعات
لێرەوە بڕوا هەتا سەماوات
لەبەر رەزیلەی دەروونی ئینسان
دوورە لە پایەی کردەوەی ئیحسان

دووره لـه تـه‌قوای (رب العالمین)
دووره له صـه‌فای سه‌روه‌ری ئه‌مین
قـه‌بوولّی خـودایش بـۆ (متقین)ه
لـه لای زانـاکان ئـه‌مـه یـه‌قینـه
کـه وابێ ئه‌گه‌ر خه‌لاصـت ئه‌وێ
مایـه‌ی مه‌رته‌بـه‌ی ئیخلاصت ئه‌وێ
هـه‌ر بـه‌ره‌وخـودا بپـارێـره‌وه
بـه لاڵـه‌و پاڵـه سـه‌ر بنێره‌وه
بڵێ : خودایـا نـاڵێم موخلیصـم
لـه مایه‌ی ئیخلاص ته‌واو موفلیسم
بـه‌ڵام مایـه‌کـه‌م رجـاو تکایـه
تـکام بـۆ عـه‌فـوی زاتی خـودایـه
تکاکاره‌کـه‌یش گـه‌لێ مه‌سـعوده
دارای مه‌قـامی بـه‌رزی مـه‌حموده
(نامی) ناوی خۆی نووسی له ده‌فته‌ر
بۆ تکای والای ئـه‌ولای پێغـه‌مـه‌ر

★ ★ ★

(ومَا كانَ لِمُؤْمِنٍ ولا مُؤْمِنَةٍ ، اِذا قَضى اللهُ ورَسُولُهُ اَمْراً ، اَنْ يَكُونَ لَهُمُ الخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ ، ومَنْ يَعْصِ اللهَ ورَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلالاً مُبِيناً) (٣٦)

ئه‌م ئایه‌ته له‌و کاته‌دا هاته‌خواره‌وه کـه حه‌زره‌ت خوازێنی زه‌ینه‌بی پوورزای خۆی کرد بۆ زه‌یدی کوڕی حاریثه • جا زه‌ینه‌ب‌و عه‌بدوڵلای برای موافه‌قه‌یان نه‌کرد •

واتە رەوا نیە بۆ هیچ ژنێکی خاوەن ئیمان ئەمە کە خاترخۆیی و سەربەستییان ببێ لە کاری خۆیانا کاتێ کە خوداو پێغەمەری خودا حوکمیان دا بە کارێ • واتە زەینەب و عەبدوڵلاّ حەقی موخالەفەیان نیەو ، هەرکەسێ لە خوداو پێغەمەری خودا یاخی ببێ ئەوە بە راستی رێگەی راستی وزکردوە بە ونکردنێکی دوور •

(وَاِذْ تَقُولُ لِلَّذِي اَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ : اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ ، واتَّقِ اللهَ • وتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللهُ مُبْدِيهِ ، وتَخْشى النَّاسَ واللهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَاهُ ! فَلَمَّا قَضى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَراً زَوَّجْنَاكَهَا ، لِكَيْ لا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي اَزْوَاجِ اَدْعِيائِهِمْ ، اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَراً ، وكَانَ اَمْرُ اللهِ مَفْعُولاً) (٣٧)

باسی ئەو کاتە بکە کە بەو کەسەت وتوە ، کە خودا نیعمەتی پێداوە بە هۆی ئەوەوە کە تەوفیقی داوە بۆ ئیسلامو ئیمانو ، تۆیش نیعمەتت هەیە بەسەریەوە بە هۆی ئەوەوە کە ئازادت کردوە ، وەکو زەیدی کوڕی حاریثە بێ ، کە تۆ پێت‌ئەوت : ژنەکەت رابگرە بۆ خۆتو لە خودا بترسە لە هۆی ئەوەوەو تەلاّقی مەدەو • لە دڵی خۆتا ئەوەت ئەشاردەوە کە خودا دەری ئەخا ، وەکو مارەکردنی زەینەب بێ ئەگەر زەید تەلاّقی بداو ، لە خەڵک ئەترسی کە مارەکردنی ئەو ژنە بکەن بە هۆی تانەو تەشەر لێدانت ! وە خودا شیاوترە بۆ ئەوە کە تۆ لێی بترسی •

جا کاتێ زەینەب ماوەیێ لای زەید مایەوەو پێویستی خۆی پێ جێبەجێ کردو دڵی لێی هەڵکەوتو تەلاّقی دا •• لە تۆمان مارەکرد بۆ

ئه‌وه که ماوه‌ی ترس‌و عه‌یبه نه‌مێنێ له‌سه‌ر موسوڵمانه‌کان له کاتێکا ژنی کوڕی (جه‌علی) خۆیان ماره بکه‌ن بۆ خۆیان ، پاش ئه‌وه ئه‌وان ته‌ڵاقیان دا ، وه هه‌ر ئه‌مرێ که خودا بڕیاری کردنی دابێ ئه‌وه کراوه‌و ئه‌کرێ •

(مـا كانَ عَلى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيما فَرَضَ اللهُ لَهُ ، سُنَّةَ اللهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ، وكانَ اَمْرُ اللهِ قَدَراً مَقْدُوراً) (٣٨)

پێغه‌مه‌ری خودا جێگه‌ی لۆمه‌و توانج نیه له‌م مه‌سه‌له‌دا که خودا بۆی بڕیارداوه وه‌کو ماره‌کردنی زه‌ینه‌ب بێ‌و ، ئه‌مه ره‌فتاری خودایه له‌گه‌ڵ ئه‌و پێغه‌مه‌رانه‌دا که له‌مه‌وبه‌ر رابوردوون ، واته کۆچیان کردوه ، یانی هه‌ر پێغه‌مه‌رێ له زه‌مانی خۆیا هه‌رچی بۆ حه‌ڵاڵ کرابێ هیچ لۆمه‌ی نه‌کراوه‌و جێگه‌ی ته‌شه‌ر نه‌بوه له‌وه‌دا که خودا بۆی حه‌ڵاڵ کردوه‌و ، ئه‌مرو خواستی خودای ته‌عالا هه‌ر حوکمی قه‌طعی‌و بڕاوه‌و دامه‌زراو بوه •

(الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسالاتِ اللهِ ،ويَخْشَوْنَهُ ولا يَخْشَوْنَ اَحَداً اِلاَّ اللهَ ، وكَفَى بِاللهِ حَسِيباً) (٣٩)

ئه‌و پێغه‌مه‌ره پێشوه رابوردوانه ئه‌وانه بوون که پەیامی خودایان به به‌نده‌کانی خودا گه‌یاندوه‌و له‌و خودا ترساون‌و له که‌سی تر نه‌ترساون‌و ناترسن‌و ، خودا به‌سه بۆ حسێبگه‌ری‌و ئاگاداری له کرداری به‌نده‌کانی •

(ما كانَ مُحَمَّدٌ اَبا اَحَدٍ مِنْ رِجالِكُمْ ولكِنْ رَسولَ اللهِ وخاتَمَ النَّبِيِّينَ ، وكانَ اللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيماً) (٤٠)

موحه‌مه‌دی کوڕی عه‌بدوڵڵای کوڕی عه‌بدولموطه‌لیب ، که دایکیشی ئامینه‌ی کچی وه‌هه‌ب ، ئه‌و زاته باوکی که‌سێ له پیاوه‌کانتان نه‌بوه ، به‌ڵام

ئـەوەنـدە هـەیـە رەوانەکراوی خـودایـە بۆ سەر جینو ئینس‌و ، دوا پێغەمەری خودایەو ، خودا رانا بوەو زانایە بە هەموو شتێ • جـا مـادام باوکی کەستان نەبوە ئەگەر یەکێ لە ئێوە ژنی خۆی تەلاق بـدا محەمەد مارەی بکا بۆ خۆی ئەوە هیچ خراپەیەك روو نادا •

باسی زەینەب‌و زەید :

زەینەب کچی جەحش کـە دایکی ناوی ئومەیمە بو ، ئومـەیمە کچی عەبدولموطەلیب بو • پێغەمەر ـ د ـ داوای کرد بۆ زەیدی کوڕی حاریثـە کە بەندەی ئازادکراوی حەزرەت بوو کـاتی خۆی بـە زەیـدی کـوڕی موحەمەد مەشهوور بو • لە پێشەوە زەینەب‌و براکەی بەوە رازی نەبوون‌و، پاش ئەوە کە ئایەتی (ما کان لمؤمن ولا مؤمنـة ••••) هـاتـە خوارەوە خۆی‌و براکەی ملکەچی فەرمانی خودا بوونو حەزرەت زەینەبی لە زەیـد مارە کرد کە لە مالی حەزرەتا بوو ، وە تا ماوەیێ لە لای زەید مایـەوە • پاش ئەوە رۆژێ حەزرەت رۆیشت بۆ مالی زەید بانگی بکا بۆ کـارێ ، زەینەب راوەستا بو چاوی پێی کەوت‌و فەرمووی : (سـبحان الله مقلب القلوب) وە زەینەب ئەم وتەی بیست‌و گێڕایـەوە بۆ زەیـدی میـردی ، ئەویش پاش ماوەیێ هات بۆ لای حەزرەت ویستی تەلاقی بدا • حەزرەت فەرمووی : (امسك عليك زوجك واتق الله) • بـەلام سوودی نەبـوو ، تەلاقی دا • جا پاش ماوەی (عِدّە) خودا دای بە حەزرەت‌و ، ئایـەتی نارەخوارەوە • (فلما قضى زيد منها وطرا زوجناكها) • وە بەم ئایەتە کـە خودا ناردیەخوارەوە • زەینەب بوو بە حەلالی حەزرەت ـ د ـ • بۆیـە جارجار لە ناو خێزانانی حەزرەتدا قسەیان ئەکردو زەینەب ئەیوت : خودا منی بۆ پێغەمەر مارەکردوەو ئێوە وەلی ئەمرتان مارەی کردوون •

دوای بیرکردنه‌وه له‌م رووداوه‌دا چه‌ن حیکمه‌تێ ده‌رئه‌که‌وێ :

یه‌که‌م : خودا ویستی به‌هۆی ماره‌کردنی زه‌ینه‌ب بۆ زه‌ید له ئه‌وه‌ڵه‌وه ئه‌مه ده‌ربکه‌وێ که له دینی ئیسڵاما یاسای چین‌خواهی نیه ، ئه‌گه‌رنا زه‌ینه‌ب که پوورزای حه‌زره‌ته ـ د ـ له زه‌لامێکی وا ماره نه‌ده‌کرا که پێشتر به‌نده بووبێ‌و ئازادکرابێ •

دووهه‌م : ئه‌مه بو که له پاش ته‌ڵاقی زه‌ینه‌ب له لایه‌نی زه‌یده‌وه حه‌زره‌ت ماره‌ی بکاو ، ده‌ربکه‌وێ له جیهانا که ژنی کوڕی ئیعتیباری حه‌ڵاڵه بۆ ئینسانو ، به وێنه‌ی نیکاحی ژنی کوڕی نه‌سه‌ب ماره‌ی حه‌رام نیه •

سێهه‌م : ئه‌مه‌یه شتێ که خودا ئه‌مری پێ بکا نابێ ته‌ماشای قسه‌ی نه‌زانانو ئینسانی به‌ددڵی تێدا بکرێ ، چونکی حوکم هه‌ر بۆ خودایه •

ئه‌گه‌رنا ئه‌گه‌ر ئه‌م حیکمه‌تانه دائیر نه‌بوونایێ له به‌ینا حه‌زره‌ت ـ د ـ له پێش ئه‌وه‌دا که زه‌ینه‌ب ماره ببڕێ له زه‌ید خۆی ماره‌ی ئه‌کرد بۆ خۆی •

(یا اَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا اذْکُرُوا اللهَ ذِکْراً کَثِیراً (٤١) وسَبِّحُوهُ بُکْرَةً واَصِیلاً (٤٢) هُوَ الَّذِي یُصَلِّي عَلَیْکُمْ ومَلائِکَتُهُ لِیُخْرِجَکُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَی النُّورِ ، وکَانَ بِالْمُؤْمِنِینَ رَحِیماً (٤٣) تَحِیَّتُهُمْ یَوْمَ یَلْقَوْنَهُ سَلامٌ ، واَعَدَّ لَهُمْ اَجْراً کَرِیماً) (٤٤)

ئه‌ی که‌سانێ که ئیمانتان هێناوه به خوداو پێغه‌مه‌ری خودا زیکری خودا بکه‌ن به زیکرێکی زۆری وه‌ها که نووری ئه‌و زیکره سینه‌و دڵتان داگیر بکاو ، ته‌سبیحی خودا بکه‌ن ، (سبحان الله) بڵێن له‌گه‌ڵ

مولاحەظەی دوورخستنەوەی زاتی خودا لە کاری نابارو ، لە بەیانیو ئێوارەدا بە تایبەتی کە کاتی دڵخاڵێتیو دوورییە لە میحنەتی کارکردن بەم زیکرو تەسبیحە دڵتان روون بکەنەوە •

خودا خودایەکی وایە بارانی ڕەحمەت ئەبارێنێ بەسەرتاناو ، فریشتەکانی لە خودا ئەپارێنەوە بۆ ئەوە کە دەرتان بکا لە تاریکستانی کوفرو گوناهو ڕەوشتی ناهەموار بۆ ڕووناکی ئیمانو طاعەتو ڕەوشتی بەرزو ، خودا هەمیشە میهرەبانە لەگەڵ خاوەن باوەڕەکانا • وە ڕێزو سلاوی موسوڵمانان لە ڕۆژی قیامەتا لە لایەنی مەلائیکەی خوداوە سەلامکردنەو ئەو مەلائیکەتانە ئەچن بە پیری ئەو موسوڵمانانەوەو پێیان ئەڵێن : دروودی خوداتان لەسەر بێ بەو صەبرو خۆڕاگرتنەی کە بووتانو ئەم مانی پاشەڕۆژەیشتان چاکترین مانێکە ، وە خودا پاداشێکی گەورەی بۆ موسوڵمانەکان ئامادەکردوە •

﴿ یا اَیُّها النَّبِیُّ اِنَّا اَرْسَلْناكَ شاهِداً ومُبَشِّراً ونَذِیراً (٤٥) وداعِیاً اِلَی اللهِ بِإِذْنِهِ ، وسِراجاً مُنِیراً (٤٦) وبَشِّرِ المُؤْمِنِینَ بِاَنَّ لَهُمْ مِنَ اللهِ فَضْلاً كَبِیراً (٤٧) ولا تُطِعِ الكافِرِینَ والمُنافِقِینَ ودَعْ اَذاهُمْ ، وتَوَكَّلْ عَلَی اللهِ ، وكَفَی بِاللهِ وَكِیلاً ﴾ (٤٨)

ئەی پێغەمەری پایەبەرز بێگومان ئێمە تۆمان ڕەوانە کردوە بۆ سەر موکەلەفانی عالەم بۆ ئەوە کە ئیعتیراف بکەن بە پەروەردگارێکی کاملی تەنیاو ، بە یاسای ژیانی دنیاو ژیانەوەی پاشەڕۆژ بۆ حیساب‌و کیتاب‌و گەیشتنی هەرکەس بە مایەی بیرو باوەڕو جەزای کردەوەکانی دنیای •• کە تۆمان بەم جۆرە ناردوە لە حاڵێکدا کە تۆ ئاگادار بی لە سەر عیبادی خودا بزانی کێ ڕەفتاری ڕاستەو کێ ڕەفتاری پەستەو موژدە بدەی بە

فه‌رمانبه‌ران به به‌هه‌شت‌و ، بترسێنی گه‌ردن‌گیره‌کان بـــه سزای رۆژی قیامه‌ت‌و ئاگری سووری دۆزه‌خ‌و ، بۆ ئه‌وه که به ده‌وام به قه‌ی ته‌وانـا هۆشیارانی ئینس‌و جین بانگ بکه‌ی بۆ لای خودا ئه‌مه‌یش لەســـــــه‌ر ئیذن‌و ئیجازه‌ی خودایه‌و ، تۆمان ناردوه به حاڵێ پڕته‌و بلاو بکه‌یته‌وه بۆ سه‌ر دڵ‌و ده‌روونی موسوڵمانان ، پڕته‌وێکی وه‌ها که ئیقلیمی وجوودیان رووناك بکاته‌وه • وه موژده بده به‌و موسوڵمانانه‌و به‌و خاوه‌ن ئیمانانـــه به‌مه که هه‌یه بۆ ئه‌وان له لایه‌نی خوداوه فه‌ضل‌و شه‌ره‌فی زیاد به‌ســـــه‌ر باقی ئوممه‌ته‌کانا به شه‌ره‌فێکی گه‌وره •

وه ئاشکرایه گه‌لێ له کافران ئه‌یانه‌وێ که تۆ له گه‌ڵیانا ڕێك بکه‌وی‌و، گه‌لێ له کافره دووڕوه‌کان ئه‌یانه‌وێ تۆ هه‌ڵسووڕێنن له باری راست بـۆ باری نابار • جا ده‌خیل تۆ ئیطاعه‌یان نه‌که‌ی‌و واز بێنه له‌و ئازاردانی ئه‌وانه بۆ دڵی خۆت‌و خۆت بگره‌و ، پشت به خودا ببه‌سته‌و ، خودا به‌ســـه بۆ ئێوه بۆ ئه‌وه هه‌موو کارێ حه‌واڵه‌ی ئه‌و بکرێ‌و ئه‌و جێ‌به‌جێیان بکا •

(يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ . فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا ، فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحاً جَمِيلاً) (٤٩)

ئه‌ی که‌سانێ که ئیمانتان هێناوه کاتێ که ژنانی موسوڵمانتان مـاره کرد بۆ خۆتان‌و له پاشان ته‌ڵاقتان دان ، له پێش ئه‌وه‌دا که بچنه لایـــان ، ئه‌وه حه‌قی عیده‌تان به‌سه‌ریانه‌وه نیه تا حیسابی بکه‌ن له‌سه‌ریان • که وابێ هه‌ر موتعه‌یان پێ بده‌ن‌و دووریان بخه‌نه‌وه لـــه شـــوێنی خۆتان بـــه دوورخستنه‌وه‌یه‌کی جوان ، واته به بێ ئه‌وه زیانیـــان پێ بگه‌یه‌نن بـــه

ئازار گەیاندن بە دڵ یا بە لەشیان ، وە یا بە کەمکردنەوەی بەشیان • وە لە پێش چەن ئایەتێکا لەم سوورەتەدا باسی مافی موتعەمان نووسی بە شێوەیەکی روونو رەسا •

(یا اَیُّها النَّبِيُّ اِنَّا اَحْلَلْنا لَكَ اَزْواجَكَ اللّاتِي آتَيْتَ اُجورَهُنَّ ، وما مَلَكَتْ يَمِينُكَ ، مِمَّا اَفاءَ اللهُ عَلَيْكَ ، وبَناتِ عَمِّكَ . وبَناتِ عَمّاتِكَ ، وبَناتِ خالِكَ ، وَبَناتِ خالاتِكَ اللّاتِي هاجَرْنَ مَعَكَ ، وامْرَأَةً مُؤْمِنَةً ـ اِنْ وَهَبَتْ نَفْسَها لِلنَّبِيِّ ـ اِنْ اَرادَ النَّبِيُّ اَنْ يَسْتَنْكِحَها ، خالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ، قَدْ عَلِمْنا ما فَرَضْنا عَلَيْهِمْ فِي اَزْواجِهِمْ وما مَلَكَتْ اَيْمانُهُمْ ، لِكَيْلا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ ، وكانَ اللهُ غَفُوراً رَحِيماً) (٥٠)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست بە راستی حەڵاڵمان کردوە بۆ تۆ ئەو خێزانانە کە مارەییەکەیانت پێداونو ئەو جارییانە کە بوون بە مووڵکی شەرعی تۆ لەوانە کە خودا ناردوونی بۆ تۆو بۆ لای تۆی گەڕاندوونەتەوە لە دەسکەوتەکانی جەنگ ، هەروا حەڵاڵی کردوە بۆ تۆ کچانی مامتو ، کچانی پووورەکانتو ، کچانی خاڵتو ، کچانی خاڵەکانت لەوانە کە لە مەکەوە لەگەڵتا کۆچیان کردوە بۆ مەدینە ، واتە لەوانە کە صیفەتی موهاجیرەیان بۆهاتوەتە جێگە •

هەروا حەڵاڵم کردوە بۆ تۆ هەر ژنێکی موسوڵمان ئەگەر خۆی بەخشێ بە تۆ ، ئەگەر پێغەمەر خواستی لەسەر ئەوە بێ کە ببێ بە ژنیو هاوڕێتی بکا ، وە حاڵی ئەم ژنە کە خۆی ئەبەخشێ وەهایە بە تایبەتی بۆ

تۆیه‌و بەس ، نەك بۆ باقی موسوڵمانانیش ؛ چونكی ئێمه ئاگادارین‌و زانایین بەو شته كه فەرزمان كردوه‌و ته‌شریعمان كردوه له‌سەر ئەوان لە بارەی ژنه‌كانیانەوه‌و له بارەی جاریه‌ی مەملووكه‌یانه‌وه ، وه ئەم بەیانە فراوانەمان كرد بۆ تۆ ، وه یا ئەم ته‌شریعاتەم كرد بۆ تۆ هەتا لۆمەو ئەركت نەیەته سەر له بارەی ژنانه‌وه • وه خودای ته‌عالا تاوانبەخش‌و میهرەبانە بۆ موسوڵمانان •

(تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ ، وتُؤِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ . ومَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ ، فَلا جُنَاحَ عَلَيْكَ ، ذلِكَ أَدْنى أَنْ تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ ولا يَحْزَنَّ ، ويَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ . واللهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلوبِكُمْ ، وكَانَ اللهُ عَلِيماً حَلِيماً) (٥١)

وه له‌گەڵ ئەوەدا كه ئەم ژنانەم بۆ حەڵاڵ كردووی تۆ ئەتوانی هەر یەكێكیان دوا بخەی له چوونەلایاو ، بانگ بكەی بۆ لای خۆت هەر كامیان كه خواستت له‌سەری بێو ، هەر ژنێكت ویست‌و داوات كرد لەو ژنانه كه له خۆت دوورخستوونه‌ته‌وه ئەتوانی بته‌وێو ، تاوانت له‌سەر نیه ، وه ئەم خاترخۆییه كه درا به تۆ نزیكتره به شادی‌و چاوڕۆشنی ئەو ژنانەو ، نزیكتره به‌وه زوێر نەبن‌و ، رازی ببن به‌و مامەڵه كه تۆ له‌گەڵ هەمووياندا ئەیكەی ؛ چونكی مادام ئەو ژنانه ئاگاداربوون كه ئەم حوكمه له لایەنی خوداوه هاتوه‌و خودا وای بڕیار داوه ئیتر كەسیان لۆمەی حەزرەت ناكەن بۆ هەر جۆره رەفتارێ بیكا ؛ چونكی یاساكه بۆ هەموویان یەكسانەو ، خودا ئەزانێ به‌وەی وا له دڵتانا ، دەی به دڵ نارەزا مەبن به كاری خودا ، وه خودا حەلیمه بۆیه تۆڵه ناسێنێ له كەسێ كه دڵی به پێچەوانەی ئەم یاسایه بیربكاته‌وه •

زانایانی قورئانی پیرۆز تەفسیری ئەم ئایەتەیان وا کردوەتەوە کە خودا پێغەمەری خـۆی خاترخۆ کـردوە لـە نوستنی شەوانە لـە لای ژنانیا ، ئارەزووی لەسەر (قەسم) ببێ یا ئارەزووی لەسەری نەبێ تاوانبار نەبێ ، بەڵام لەگەڵ ئەمەدا هەمیشە حەزرەت ـدـ بە شێوەیەکی راستو رەسـا شەونوستنی لەگەڵ ژنەکانیا بەش‌کردوە هەتا کۆچی دوایی کردوە •

بزانن ! وا ئەبێ ئینسانێ کە ئاگادار نەبێ لە ئەحوالی حەزرەت ـدـ لەم جۆرە تەشریعاتە سەرسام ئەبێ نیسبەت بە حەزرەت لە رەوابوونی ژنی زۆرا بۆیو ، لـە خاترخۆیی حەزرەت لـە نوستن لەگەڵ ژنەکانیاو ، لـە ئیکتیفا بە بەخشینی هەر ژنێ بۆ نەفسی خۆی بە حەزرەت ـدـ •

بەڵام ئەمە جێگەی سەرسامی نیە ؛ چونکی مادام پێغەمەر ـ د ـ گەلێ شتی لێ حەرام بوەو ، گەلێ شتی لەسەر واجب بوە جێگەی قسە نابێ کە بازە شتێکیش بە تایبەتی بۆ ئەو حەلاڵ بووبێ •

بۆ نموونە ئەو شتانە کە لەسەری واجب بوون ؛ وەکو شەونوێژو ، نوێژی چاشتەنگاوو ، نوێژی جەژنی قوربانو ، نوێژی وەترو ، سیواکـکردن لە نوێژاو ، دانەوەی قەرزی هەر موسوڵمانێ بـە قەرزاری مردبێو مااڵی نەبووبێ بۆ دانەوەی ئەو قەرزەو ، راوێژکردن بە خەڵك لە کاری گرنگاو ، خاترخۆی خێزانەکانی لە نێوان : رۆیشتنو ، هەڵبژاردنی حەزرەتا •

وە ئەوانەیش کە لە سەری حەرامکراون ؛ وەکو : زەکاتوەرگرتن ، وە تەماشا بە خیانـەت بە گۆشەی چاو ، وە حـەرام بوە لەسـەری پاش پۆشینی چەکـو بەرگی جەنگ ئەو چەکـو بەرگە لە خۆی بکاتەوە تا جەنگەکە دوایی دێت ، وە خواردن بە پاڵەوە ، وە خواردنی شتێ کە پێنی خراپ بێو ، ئاڵو گۆڕ لە نێوان خێزانەکانیاو ، مارەکردنی ژنێ کە حەزی لە هاوسەری

پێغه‌مه‌ر ـدـ نه‌کردبێو ، ماره‌کردنی (حوڕه)ی کیتابییه‌و ، ماره‌کردنی جاریه •

ده‌ی مادام ئه‌و هه‌موه شته تاییه‌تیه‌ی له‌سه‌ر واجب بوه‌و ، ئه‌و هه‌موه شته‌یشی لێ حه‌رام بوه با بازێ شتیشی بۆ حه‌لاڵ بووبێ که بۆ خه‌ڵکی تر حه‌رام بن • یێجگه له‌مانه ئه‌م زاته تا ته‌مه‌نی گه‌یشته په‌نجاو سێ ساڵ له تاقه ژنێ زیاتری نه‌بوو ، له‌و ته‌مه‌نه به‌ولاوه ماوه‌ی حه‌وت ساڵ ئه‌وانه‌ی بۆ حه‌لاڵ کراوه که له‌ته‌مه‌نی پیری‌و به‌ره‌و بێهێزیدا بوه •

له‌م سوێنه‌دا چه‌ن قسه‌یێ هه‌یه :

یه‌که‌م : بازێ له‌و ژنانه‌ی که ماره‌ی کردوون له‌به‌ر ئه‌وه بوه که بێکه‌س‌و منداڵدار بوه ؛ وه‌کو (ام سلمه) ـخـ • وه بازێ له‌به‌ر دڵنه‌وایی هۆزه‌که‌ی بوه ، وه‌کو (ام حبیبه)ی کچی ئه‌بوسوفیان ، که له‌به‌ر ئه‌وه ماره‌ی کرد به‌ره‌وئیسلام بینه‌وه • هه‌م له‌به‌ر ئه‌وه تا ئه‌حکام‌و پێویستاتی ژنان بڵاوببێته‌وه ؛ چونکی به تاقه ژنێ یا دوو یا سێ وه‌ڵامی خواست‌و پرسیاری ئه‌و هه‌موو ژنانه نه‌ئه‌درایه‌وه •

ئه‌بێ ئه‌وه‌یش ون نه‌بێ که غه‌یری حه‌زره‌ت هه‌ر وه‌کو حه‌زره‌ت ئه‌گه‌ر صه‌د جاریه‌ی ببێ‌و بیکرێ بۆی دروسته‌و ، جیاوازی له نێوان حوڕه‌و جاریه‌دا ئه‌بێ چی بێ ؟ که واته ئه‌م مه‌به‌ستی زۆری خێزانه بۆ حه‌زره‌ت جێی ره‌خنه نیه له لای ئینسانی به ئینصاف •

وه مه‌سه‌له‌ی خاترخۆیی حه‌زره‌ت له شه‌ونوستنی له لای خێزانیا هه‌ر شتێ بوه بۆ ته‌شریع بوه ، ئه‌نا له‌گه‌ڵ ئه‌و خاترخۆییه‌دا حه‌زره‌ت هه‌ر چاودێری رێکی به‌شی شه‌وی له‌گه‌ڵ خێزانه‌کانیا کردوه •

وە ئەو مەبەستە کە ژنێ خۆی پێشکەشی حەزرەت کردبێ ، ئەوە لە راستیدا وەلی لە مارەبڕیندا ئەگەر پێویست بێ هەر بۆ دوورخستنەوەی عارە لەو باوکەو ، بوونی شایەتیش بۆ پارازتنی مافی ژنو پیاوە لە زایەبوون • وە ئاشکرایە هەموو موسوڵمانێ بە ژنو ژنخوازی حەزرەت مەمنوون بوەو ، کەسیش بە قەی حەزرەت چاودێری مافی موسوڵمانانی نەکردوە • ئیتر ئەبێ شایەت بۆچی پێویست بێ ؟

لەگەڵ ئەمەیشدا ، وەکو ئیبنو عەباس ریوایەت ئەکا حەزرەت ژنی بە لاوە نەبوە بە مارەبڕاوی یا بە (ملك الیمین) نەبێ •

وە ریوایەت کراوە : ژنێ خۆی پێشکەشی حەزرەت کردوەو حەزرەت قەبووڵی نەکردوەو شووی کردوە بە زەلامێکی تر •• زاناکان چەن قسەیان هەیە لە ناویا : بازێ فەرموویانە ناوی (غزیلە) بوەو ، بازێ ئەڵێن : ناوی لەیلای کچی حەکیم بوە • بازێ وتوویانە : مەیموونەی کچی حارێثو بازێ ئەڵێ : زەینەب کچی خوذەیمە بوە ، کە بە (ام المساکین) ناسراوە •

(لا یَحِلُّ لَكَ النِّساءُ مِنْ بَعْدُ ، ولاَ اَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ اَزْوَاجٍ ، ولَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ ، إلاَّ مَا مَلَكَتْ یَمِینُكَ ، وكانَ اللهُ عَلی كُلِّ شَیْءٍ رَقِیباً) (٥٢)

پاش بازە قسەیێ کە خاوەن تەفسیرەکان لەم ئایەتەدا فەرموویانە •• وا دەرئەکەوێ ئەم ئایەتە موحکەمە ، واتە مەنسووخ نیە •

وە تەفسیرەکەی ئەوەیە : مادام خێزانەکانت خۆیان رووبانکردە خوداو تۆیان هەڵبژارد ئیتر بۆ تۆ حەڵاڵ نیە هیچ ژنێ بێجگە لەم ژنانی خۆتە • واتە نابێ ژنی تر مارە بکەی زیاد لەمانەو ، حەڵاڵ نیە کە ژنێکیان

بگۆڕی بە غەیری خۆی لە ژنان ، واتە یەکێکیان یا زیاتر تەلاق بدەی و لە باتی ئەو تەلاقدراوە ژنێ تر بێنی ، با ئەو ژنە کە ئەتەوێ بیهێنی ئەوەندەیش جوان بێ سەرنجت رابکێشێ ، ژنێ نەبێ کە جاریەی مەملووکە بێ • وە خودای تەعالا نیگابانەو ئاگاداری بیرو باوەڕو کردەوەی هەموو کەسێکە •

کە واتە وا دەرئەکەوێ ئەم ئایەتە (تحدیدی بعد التحدید) بێ ؛ لە پێشا فەرمووی : ژنەکانی خۆت کە مارەییت پێداون حەلاڵن بۆت ، هەروا چوار تاقمەکەی تریش کە کچانی مامو خاڵو پوورن لە باوکەوە یا لە دایکەوە لەگەڵ مەملووکەدا •

وە لەم ئایەتەدا دەربارەی ئەم بەشە زیادانە (اباحە) نەماو بەس هەر ژنەکانی پێشووی خۆت بۆ دروستە لەگەڵ جاریەدا •

﴿ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ اِلاَّ اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ اِلى طَعَامٍ ، غَيْرَ نَاظِرِينَ اِنَاهُ ، ولكِنْ اِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا . فَاِذا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا . ولا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ ، اِنَّ ذلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحِي مِنْكُمْ ، واللهُ لا يَسْتَحِي مِنَ الْحَقِّ ، واِذَا سَاَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعاً فَاسْاَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ . ذلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وقُلُوبِهِنَّ ، ومَا كَانَ لَكُمْ اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللهِ ولا اَنْ تَنْكِحُوا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ اَبَداً . اِنَّ ذلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللهِ عَظِيماً (٥٣) اِنْ تُبْدُوا شَيْئاً اَوْ تُخْفُوهُ فَاِنَّ اللهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيماً) (٥٤)

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان بە خوداو پێغەمەری خودا هێناوە مەڕۆنە ئەو هۆدانە کە خێزانەکانی حەزرەتیان تێدایە کاتێ نەبێ کە رێگە بدرێن بڕۆن بۆ خواردنی خۆراکێ ، ئەمەیش بە مەرجی ئەوە زوو نەڕوونە ماڵەوەو چاوەڕێی پێگەیشتنی چێشتەکە بکەن ، بەڵام لەو کاتەدا کە بانگکران بۆ خواردنی بڕونە ماڵەوە ، جا کاتێ خواردەمەنییەکە خورا ئیتر بڵاوەبکەنو ، پاش خواردن دامەنیشن بۆ قسەو باسو دەمەتەقێ ، ئەم جۆرە حاڵە ئازاری دڵی حەزرەت ئەدا ؛ چونکی بێگانە نەختێ لەسەر دڵی خانەدانو خاوەن ماڵ گرانەو کاتی زایە ئەبێو ، ئاسایشی لێ تێکئەچێو یاسای رابواردنو نوستنی لێئەگۆڕێ • ئەو شەرم ئەکا پێتان بڵێ بڕونە دەرەوە ، بەڵام خودا شەرم لە دەربڕینی یاسای راست ناکا ؛ چونکی ئەم یاسایانە لە ئەرکانی ژیانی ئینسانانەن •

وە کاتێ داوای شتێکتان لە خێزانەکانی حەزرەت کرد بەرەوڕوویان مەوەستنو لە پشتی پەردەیەکەوە وەکو دیوار یا دەرگا یا پەردەی ناو بارەگاوە داوایان لێ بکەن • ئەم جۆرە پاکترە بۆ دڵی ئێوەیشو ئەوانیشو چاکتریشە بۆ چاودێری رێزو دوورترە لە رازو گومان •

وە هەرگیز رەوا نەدراوە بۆتان کە ئازاری دڵی پێغەمەری خودا بدەن ؛ چونکی هەر کەسێ ببێ بە مایەی زەحمەت لە بۆ رەحمەتی عالەم ، ئەوە ئەبێ بە هۆی مەینەت بۆ بەنی ئادەم • وە بۆتان رەوا نەدراوە کە لە ژنانی ئەو مارە بکەن لە پاش وەفاتی ئەو هەرگیز • بۆیە خودا ئیعلانی کرد کە خێزانەکانی حەزرەت دایکن لە بۆ موسوڵمانان کە موسوڵمانان وەکو ئەولاد لەگەڵیانا رەفتار بکەن • ئەم ما رەبڕینەیان لای خودا بارێکی زۆر گرانو نابارو ناهەموارە •

وه ئه‌گه‌ر ئێوه شتێ له موخالیفی ئه‌م یاسای خودایه ده‌ربڕن یا لـه دڵی خۆتانا رای‌بگرن‌و بۆ فرسه‌ت بگه‌ڕێن ئه‌وه بزانن به بێ گومان خـودا پێتان‌ئه‌زانێ‌و تۆڵه‌تان لێ‌ئه‌سێنێ ؛ چونکه خودا زانایه به هه‌موو کارێ •

﴿ لا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ • ولا اَبْنَـائِهِنَّ • ولا اِخْوَانِهِنَّ . ولا اَبْنَاءِ اِخْوانِهِنَّ . ولا اَبْنَاءِ اَخَواتِهِنَّ ولا نِسَائِهِنَّ . ولا مَا مَلَكَتْ اَيْمانُهُنَّ . واتَّقَيْنَ اللهَ . اِنَّ اللهَ كانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيداً ﴾ (٥٥)

ڕیوایه‌تکراوه : کاتێ ئایه‌تی پێشو نازڵ بو ، کـه ئه‌مری بـه حیجاب تێدایه ، باوکو کوڕو خزمانی خێزانه‌کانی حـه‌زره‌ت ـ د ـ وتیـان : ئـه‌ی پێغه‌مه‌ری خودا ئایا ئێمه‌یش هه‌ر له پشتی په‌رده‌وه قسه‌یان له‌گه‌ڵدا بکه‌ین ؟ جا ئه‌م ئایه‌ته هاته‌خواره‌وه‌و ئه‌و چه‌ن به‌شه‌ی لـه حوکمی ئـایـه‌تـه‌کـه جیاکرده‌وه •

واته : تاوان نیه له‌سـه‌ر خێزانه‌کانی حـه‌زره‌ت ـ د ـ لـه دیتنی یا دانیشتنی باوکه‌کانیان یا کوڕه‌کانیان یا براکانیان یا کوڕانی براکانیـان یا کوڕانی خوشکه‌کانیان یا ژنانێ له خۆیان ، واته موسوڵمانه‌کانیـان ، وه ئه‌و جاریانه که موڵکیانن •• له‌گه‌ڵیانا • ئه‌ی خێزانه‌کانی پێغه‌مه‌ر له خودا بترسن‌و چاودێری ئه‌حکامی خودا بکه‌ن‌و له‌م یاسا ده‌رمه‌چن • بـه راستی خودا ئاگای له هه‌موو شتێ ـ چاکو خراپ ـ هه‌یه •

بزانن ! له‌م ئایه‌ته پیرۆزه‌دا چه‌ن که‌ڵکی گرنگ هه‌یه :

یه‌که‌م : ئه‌م ئایه‌ته له‌سه‌ر فه‌رموده‌ی کۆمه‌ڵی خاوه‌ن ته‌فسیره‌کـان ئه‌ڵێن : کاتێ که حه‌زره‌ت ـ د ـ زه‌ینه‌بی پوورزای خۆی بوو به خێزانی به

ئایەتی خودا ، حەزرەت ـ د ـ نانی بۆ یارانی دروســـــت‌کردو ، خەڵکی بانگ‌کردو ، لە پاش نانخواردن کۆمەڵێ لەوانە لە ماڵی حەزرەتا دانیشتن بۆ قسەکردن ، زەینەب رووی کردبوە دیواری هۆدەکەو پشـــتی لـــەوان هەڵکردبو ، وە حەزرەت ئەم زیادەدانیشتنەی پێناخۆش بوو ، هەتا ئەنەس ئەڵێ : نازانم من وتم بە حەزرەت : خەڵکەکە چوونەدەرەوە ، یـا حـەزرەت خەبەری دا بە منو ، حەزرەت پەردەی لـە نێوان منو خۆیـدا دادایەوە • ئەم ئایەتە تا (ان ذلك كان عندالله عظيما) هاتەخوارەوە •

دوەم ئەمەیە : ئایا ئەو هۆدانە کـە خێزانەکانی حـەزرەت تیـایـانـدا دانیشتوون پاش کۆچی دوایی حەزرەت ماڵی ئەوانن یا نە ؟ راجیح ئەوەیەکە لە زەمانی حەزرەتدا ماڵی خۆی بوەو لە پاش کۆچی دوایی ئەویش جێگەی خێزانەکانی بوە ، نەك بـە شـــێوەی موڵکایەتی بەڵکو بـە مافی موتعەو دانیشتن تیایانا • بە بەڵگەی ئەوە کە میراتبەرانی ئەو خێزانانە دوای مردنیان داوای میراتیان نەکردوە بە بۆنەی ئەوەوە کە موڵکی خێزانەکان بێ • وە بە گوێرەی فەرموودەی حەزرەت ـ د ـ کە ئەفەرموێ : کۆمـەڵی پێغەمبەران میراتمان لێ ناگیرێو چیمان بەجێهێشت (صەدەقە)یە • بەڵام لەبەر ئەوە کە جێگەی خێزانەکان بوە تا ئەوان لە ژیاندا بوون ئەوان لە پێشتر بوون بۆ ئەو شوێنانە لە کەسانی دیکە •

ســـــێهەم : جوملەی (ولكن اذا دعيتم فادخـــلوا ، فـــاذا طعمتم فانتشروا •••) بۆ ئەوەیە کە تەقییدی کاتی چوونی خەڵك بۆ ئەو هۆدەی حەزرەتە کراوە بە ئیزنی چوونە ماڵ لە پاش دەعوەت • واتە تەنیا دەعوەتەکە نابێ بە هۆی دروستی چوونەماڵ ، بەڵکو پێویستە لەگەڵ دەعوەتەکـــەدا ئیذنی چوونەماڵیش هەبێ •

چواره‌م : (فاذا طعمتم فانتشروا) مه‌عنای ئه‌مه‌یه هه‌ر ئه‌وه‌نده که نانه‌که‌یان خوارد پێویسته ئیتر ده‌رچن ، به به‌ڵگه‌ی ئه‌وه که چوونه‌ماڵه‌وه بێ ئیزن دروست نیه‌و ، ئیزنه‌که‌یش بۆ نانخواردنه‌و به‌س • که وابێ پاش نانخواردن ده‌رچوون له‌و ماڵه پێویسته •

پێنجه‌م : (واذا سألتموهن متاعا فاسألوهن من وراء حجاب) به‌ڵگه‌ی پێویستی په‌رده‌یه له نێوان خێزانانی حه‌زره‌تو پیاوانی نامه‌حرەما ، وه‌کو به‌یانمان کرد ، له ماڵی زه‌ینه‌بی پوورزای حه‌زره‌تداو له رۆژی شاییه‌که‌یدا هاته‌خواره‌وه • وه وته‌یێ تر هه‌یه ئه‌ڵێ : ئیبنو مه‌سعود ریوایه‌تی کردوه که عومه‌ری کوڕی خه‌طاب ـ خ ـ فه‌رمانی دا به خێزانه‌کانی حه‌زره‌ت که خۆیان به په‌رده له بێگانه داپۆشن • له‌وێدا زه‌ینه‌ب وتی : (یا ابن الخطاب انك تغار علينا ، والوحي ينزل في بيوتنا !) جا ئه‌م ئایه‌ته هاته‌خواره‌وه • به‌ڵام راجیح ئه‌وه‌یه که له رۆژی شایی زه‌ینه‌بدا هاتوه‌ته خواره‌وه •

(إِنَّ اللهَ وملائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ ، يا اَيُّها الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وسَلِّمُوا تَسْلِيماً) (٥٦)

واته بێ گومان خوداو فریشته‌کانی خودا صه‌لاوات ئه‌ده‌ن له‌سه‌ر پێغه‌مه‌ر ، ئه‌ی که‌سانێ که ئیمانتان هه‌یه به خوداو پێغه‌مه‌ر صه‌لاواتی له‌سه‌ر بده‌نو سه‌لامی لێ بکه‌ن •

له‌م ئایه‌ته‌دا چه‌ن باسێ هه‌یه‌ن :

یه‌که‌م : خودای ته‌عالا ئه‌مری فه‌رموه به به‌نده‌کانی خۆی که صه‌لاوات بده‌ن له‌سه‌ر حه‌زره‌تی محه‌مه‌دو ، بۆ باقی پێغه‌مه‌ره‌کان ـ د ـ ئه‌و ئه‌مره نیه •

دووهەم : بەکارهێنانی (یصلون) لەم ئایەتەدا لەگەڵ نیسبەتی فیعلەکەدا بۆ لای خوداو فریشتەکان موفیدە بۆ ئەوە کە دروستە لەفزی موشتەرەك بە جارێ لە دوو مەعنادا بەکار بێ ؛ ئیستە (صەلات) نیسبەت بە خودا بە مەعنا رژاندنی خێرو رەحمەتەو ، نیسبەت بە فریشتەکان بە مانای داوای لێخۆشبوونە ، هەرچەند ئەم دووشتە گرد ئەبنەوە لە مەعنای لەفزێکی تەنهادا ، وەکو (يهتمون بالنبي عليه السلام) •

سێهەم : خیلاف نیە لەوەدا کە پێویستە لەسەر هەموو موسوڵمانێکی باڵغی عاقڵ کە لە تەمەنی خۆیدا جارێ صەلاوات بدا لەسەر حەزرەت ـ د ـ وە زیاد لەو جارە بازێ ئەڵێن : لە هەر مەجلیسێکدا ناوی ببرێ واجبە جارێ صەلاواتی لێ بدرێو ، بازێ فەرموویانە : لە هەموو مەجلیسێکدا جارێ صەلاوات واجبە با ناوی نەبرابێ ، وە ئەگەر ناوی برا واجبە بە قەی ژمارەی ناوبردنەکەی صەلاواتی لێ بدرێ •

چوارەم : زۆر سوننەتێکی گەورەیە کە لە شەوو رۆژی جومعەدا صەلاواتی لێبدرێو ، لە حەدیثا هەیە هەرکەسێ لە شەوو رۆژی جومعەدا صەلاوات بدا لە حەزرەت ـ د ـ فریشتە خەبەر ئەدا بە حەزرەت کە فلانی کوڕی فلان صەلاواتی لێدایو سەلامی لێکردیو ، منیش وەلامی ئەدەمەوە •

وە لە حەدیثا هەیە بەرابەر بە هەموو صەلاواتێ خودای تەعالا چاکە بۆ ئینسان ئەتۆسێ •

وە لە پایەو چاکەی صەلاواتا ثابت بوە کە حەزرەت ـ د ـ فەرموویەتی : هەرکەسێ صەلاوات بدا لەسەر من لە کتێبێکدا مەلائیکە صەلاوات لەو کەسە ئەدەن مادام ناوی من لەو کتێبەدا بێ •

پێنجەم : ریوایەت‌کراوە کە چەن عیبارەت تەعیین کراوە بۆ صەلاوات لەسەر حەزرەت وەکو صەلاواتی ئیبراهیمی بە چەن ریوایەت بـــە کـــەم‌و زیاد ؛ وەکو ئەوەی کە کەعبی کوڕی عەجـرە ئەڵێ : کـاتێ ئایەتی (ان الله وملائکته) هاتەخوارەوە پیاوێ هات بۆ لای حەزرەت ـ د ـ فەرمووی : ئەی پێغەمەری خودا ئێمە ئەزانین سەلام لەسەر تۆ بدەین ، بـەڵام نازانین صەلات بدەین • جا حەزرەت فەرمووی : بڵێ : (اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صلیت علی ابراهیم ، وبارك علی محمد وعلی آل محمد کمـا بارکت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم ، انك حمید مجید) •

وە مەسعودی ریوایەتی کردوە لە عەونی کوڕی عەبدوڵلاّ ، لـە ئەبـو فاخیتەوە ، لە ئەسوەد ، لە عەبدوڵلاّوە کە وتوویە : کاتێ صـــەلاّواتان دا لەسەر پێغەمەر ـ د ـ بە شێوەیەکی جوان صەلاّواتەکە بدەن ؛ چونکە ئێوە نازانن لەوانەیە ئەو صەلاّواتەی لەسەر بنوێنرێ • ئەڵێ : جا فێریان‌کردین بەم شێوە صەلاّوات بدەین : (اللهم اجعل صلواتك ورحمتك وبرکاتك علی سید المرسلین ، وامام المتقین ، وخاتم النبیین محمد عبدك ونبیك ورسولك ، امام الخیر وقائد الخیر ، ورسول الرحمة • اللهم ابعثه مقاما محمودا یغبطـه به الأولون والآخرون • اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد کما صـــلیت علی ابراهیم وعلی آل ابراهیم ، انك حمید مجید • اللهم بـارك علی محمد وعلی آل محمـد کما بـارکت علی ابراهیـم وعلی آل ابراهیم انـك حمیـد مجیـد) •

هەروا ریوایەت‌کراوە لە سەعیدی کوڕی (مسیب) لە عومەری کوڕی خەطابەوە ـ خ ـ کـە فەرموویەتی : رێگەی دۆعـا نادرێ بەرزبێتەوە تـا صەلاّوات نەدرێ لەسەر پێغەمەر ـ د ـ جا کە صـەلاّوات درا دۆعـــاکـــە بەرزئەبێتەوە •

شەشەم : ئەمەیە کە صەلاّوات لەسەر حەزرەت ـ د ـ لە کۆتایی تەحییاتی یەکەمدا سوننەتەو ، لە کۆتایی تەحییاتی دووەمدا پێویستەو ، روکنە لە نوێژداو ، بە بێ صەلاّوات ئەو نوێژە بەتاڵە ، لەبەر ئەو حەدیثە عائیشە ـ خ ـ ریوایەتی کردوە کە حەزرەت ـ د ـ فەرموویەتی : خودا نوێژ قەبوونّ ناکا بەدەستنوێژەوەو لەگەڵ صەلاّواتدا لەسەر من نەبێ • وە باشتر ئەوەیە بڵێ : (اللهم صل على محمد وعلى آل محمد كما صليت على ابراهيم وآل ابراهيم وبارك على محمد وعلى آل محمد كما باركت على ابراهيم وآل ابراهيم انك حميد مجيد) •

حەوتەم : کە جوملەی (وسلموا تسليما) لە ناو ئەم ئایەتەدا هاتەخوارەوە مەعناکەی ئەوە بو کە خودا ئەمری کرد بە موسوڵمانان تێکڕا و بە ئەصحابی پێغەمەر ـ د ـ بە تایبەتی کە سەلام بکەن لەسەر حەزرەت لە کاتی ژیانیاو لە پاش کۆچی دوایی •

نەسائی ریوایەتی کردوە لە عەبدوڵلاّی کوڕی ئەبو طەلحە لە باوکیەوە ، کە پێغەمەر ـ د ـ رۆژێك هات خۆشی لەناو چاویا دیار بو ، منیش عەرزم کرد : ئێمە موژدە لەناو چاوانی تۆدا ئەبینین • فەرمووی : مەلائیکە هات بۆ لامو پێی وتم : ئەی محەمەد خودای تۆ ئەفەرموێ : ئایا تۆ رازی ناکا ئەوەی کە هیچ کەسێ جارێ صەلاّوات نادا لەسەر تۆ ئیللا من دە جار صەلاّواتی لێ ئەدەمو ، هیچ کەسێ جارێ سەلام لە تۆ ناکا ئیللا من دە جار سەلامی لێ ئەکەم ؟

وە محەمەدی کوڕی عەبدوڕەحمان ئەفەرموێ : پێغەمەر ـ د ـ فەرموویەتی : هیچ کەسێ نیە لە ئێوە سەلام لە من بکا ، کە مردم ، ئیللا لەگەڵ جیبریلا سەلامێ دێتە لامو ئەڵێ : ئەی محەمەد ئەمە فلاّنی کوڕی

فلآنه سه‌لامت لێ ئه‌کا ، منیش ئه‌ڵێم : سه‌لامو ره‌حمه‌تو به‌ره‌که‌تی خودا له‌سه‌ر ئه‌ویش بێ •

نه‌سائی ریوایه‌تی کردوه له عه‌بدوڵلآوه ئه‌ڵێ : پێغه‌مه‌ر ـ د ـ فه‌رموویه‌تی : خودا چه‌ند فریشته‌یه‌کی هه‌یه له زه‌ویدا ده‌گه‌رێن‌و سڵاوی گه‌له‌که‌مم پێ ئه‌گه‌یه‌نن •

(إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ . وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا) (٥٧)

به راستی ئه‌و کافرانه که کاریکی وا ئه‌که‌ن‌و قسه‌یه‌کی وا ئه‌ڵێن خود حه‌زی پێ نه‌کاو پێغه‌مه‌ری خودا ئه‌زیه‌ت بداو ئازار به دڵی ئه‌و بگه‌یه‌نێ •• ئه‌وه خودا له دنیاو قیامه‌تا له ره‌حمه‌تی خۆی دووریان ئه‌خاته‌وه‌و ، سزایه‌کی سه‌ختی وه‌هایان بۆ ئاماده ئه‌کا سووکیان بکاو رسوا بین له به‌رچاوی خاوه‌ن ئیعتیبارانا •

بزانن ! مه‌به‌س له ئیذای خودا ئه‌وه‌یه قسه‌یێ بکه‌ن که خودا حه‌زی پێ نه‌کا وه‌کو ئه‌وه که کافره‌کان هاورێ‌و نه‌وه‌و هاوبه‌ش بۆ خودا بڕیار ئه‌ده‌ن‌و ته‌وصیفی خودا ئه‌که‌ن به شتێ که لایه‌ق نه‌بێ بۆی ؛ وه‌کو ئه‌وه که جووله‌که‌کان ئه‌یانوت : ده‌ستی خودا به‌سراوه‌و ، گاوره‌کان ئه‌یانوت : (مه‌سیح) کوڕی خوداید‌و ! کافره‌کان ئه‌یانوت : مه‌ڵائیکه کچانی خوداین‌و بته‌کان هاوڕێی خودان !

وه ئیذاو ئازاردانی پێغه‌مه‌ری خودا به‌وه بو که له (ئوحود) ا دانه‌کانی پێشه‌وه‌یان شکاندو ، ئه‌یانوت : شاعیره‌و . ئه‌یانوت : شێته‌و ••• به چه‌ن جۆری تر ئازاری دڵیان ئه‌دا • له‌وانه : کاتێ ئوسامه‌ی کرد به ئه‌میری سوپاو ڕێکی خست بۆ جه‌نگی (ابنی) که ناوی دێیه‌که له لای

(مۆتە)دا ئەو شوێنە کە زەیدی باوکی ئوسامەی تێدا کوژرا لـەگـــەڵ جەعفەری کوڕی ئەبو طالیبو عەبدوڵلای کوڕی رەواحەدا • جا حەزرەت فەرمانی دەرکرد کە ئوسامە بڕوا حەقی باوکی بسێنێ • جا ئەوانە کە شوبهە لە دڵیانا بو تانەیان لەو کارە دا بە بیانووی ئەوە کە بەندەیەو ئازادکراوەو ، لەبەر ئەوە کە جوانە ؛ چونکی لەو کاتەدا تەمەنی هەژدە ساڵ بوو لەو کاتەدا حەزرەت وەفاتی کرد هێشتا ئوسامە لە مەدینە دەرنەچووبو ، جا حەزرەتی ئەبو بەکر رەوانەی کردن •

(وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ، بِغَيْرِ مَـــا اكْتَسَبُوا ، فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَاناً وَإِثْماً مُبِيناً) (٥٨)

وە ئەو کەسانە کـە ئازاری پیاوانو ژنـانی خاوەن ئیمان ئەدەن ، بێ ئەوە کە ئەوان تاوانێکیان کردبێو ببێ بە هۆی ئازاردانیان ؛ بۆ نموونـــە ئەڵێن : فلان پیاو روانی بۆ فلان ژنو قسەی لەگەڵدا کرد ، وە یا فلانە ژن لەگەڵ فلان پیاوا راوەستا • وە یا لەکەداریان ئەکەن بە سیفەتێکی سووك ؛ وەکو کەناسی ، یا پینەچێتی ، یا دەباغی • یا ناوو ناتۆرەیەکی ناشیرینیان بۆ دروست ئەکەن •• بە راستی ئەوانە قسەو بوختانێکی بێبناغـــەو نارەواو گوناحێکی گەورەیان داوە بە کۆڵی خۆیانا •

(يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ، ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ ، وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَحِيماً) (٥٩)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست تۆ بە خێزانەکانتو کچەکانتو ژنـــانی موسوڵمانان بفەرموو : با چارشێوەکەیان بدەن بەســـــەر خۆیاناو نزیکی

بخه‌نه‌وه له روخسارو گه‌ردنیان ؛ چونکی ئه‌م شێوه نزیکتره به‌وه که ئه‌وانه بناسرێن کێنو چ که‌سێکن ، جا مونافیقه‌کانو شه‌لاتیه‌کان حاڵی ببن که ئه‌وانه ژنانی بێ شانو بێ حورمه‌ت نینو بۆ ئه‌وه ناشێن سه‌ره ڕێگه‌و لاکۆڵانیان لێبگیرێو ، لێیان دوورئه‌که‌ونه‌وه ، ئیتر ئه‌وانه‌یش ئازار نادرێن به کرده‌وه‌ی ناپه‌سه‌ندو به قسه‌ی ناشیرینو ، خودا تاوانبه‌خشو میهره‌بانه ، ئه‌گه‌رنا ولاتی شه‌لاتی وێران ئه‌کرد •

ئه‌وه زانراوه کاتێ حه‌زره‌ت وه‌فاتی کرد نۆ ژنی له پاش به‌جێ ما ؛ پێنجیان له قوره‌یش بوون : عائیشه‌و ، حه‌فصه‌و ، سه‌وده‌و ، (ام سلمه)و ، (أم حبیبه) • سیانیان عه‌ره‌بی غه‌یری قوره‌یش بوون : زه‌ینه‌بی کچی جه‌حش‌و . مه‌یموونه‌و ، جوه‌یریه • یه‌کێکیشیان له نه‌وه‌ی هاروون بو که صه‌فیه‌ی ناو بو •

کچنی حه‌زره‌تیش چوار بوون : نه هه‌موویان گه‌وره‌تر زه‌ینه‌ب بوو ، که شووی کرد به ئه‌بولعاصی کوڕی ره‌بیع که پوورزای خۆی بو ، ئه‌مه‌یان ساڵی هه‌شتی کۆچی له جیهان ده‌رچو • روقیه که شووی کرد به عوتبه‌ی کوڕی ئه‌بو له‌هه‌ب له پێش پێغه‌مه‌رێتی حه‌زره‌تا ، دوایی پێش ئه‌وه‌ی بڕواته لای لێی جیابوه‌وه ، شووی کرد به عوثمانی کوڕی عه‌ففان له شاری مه‌که‌دا پێش ئه‌وه‌ی هیجره‌ت بکه‌ن ، جا دوو جار هیجره‌تی کرد بۆ (حه‌به‌شستان) له‌گه‌ڵ عوثمان جا هیجره‌تی کرد بۆ مه‌دینه ، وه کاتێ حه‌زره‌ت ڕێکه‌وت بۆ جه‌نگی به‌در روقیه نه‌خۆش که‌وت‌و عوثمان له‌به‌ر نه‌خۆشی ئه‌و له‌و جه‌نگه دوا که‌وت‌و ، حه‌زره‌ت له به‌در بو روقیه کۆچی دوایی کرد له سه‌ری حه‌قده مانگ له هیجره‌ت •

(أم کلثوم) ئه‌مه‌یان شووی کرد به عوته‌یبه‌ی کوڕی ئه‌بو له‌هه‌ب له مه‌که . دوایی به فه‌رمانی باوکی‌و دوای هاتنه‌خواره‌وه‌ی سووره‌تی (تبت یدا

أبي لهب) تەلاقی‌داو ، نەڕۆیشتبوە لای‌و ، هیجرەتی کـــرد بۆ مەدینەو ، پاش کۆچی دوایی ڕوقیەی خوشکی شووی کرد بە عوثمان‌و . لەبەر ئەمەیە بە عوثمان ئەوترێ : (ذو النورين) ، ئەمیش ساڵی نۆی کۆچی لە جیهـــان دەرچوو •

(فاطمة) دوا کچی بوو ، پێنج ســـاڵ پێش پێغەمـــەرێتی حەزرەت لەدایك بوەو . لە مانگی ڕەمەزانی ساڵی دووی کۆچیدا شووی کردوە بـە عەلی کوڕی ئەبو طالیب‌و ، لە مانگی (ذی الحجه)دا گواســتوویەتیەوە • دوای کۆچی دوایی حەزرەت بە شەش مانگ ئەمیش کۆچی دوایی کـــردو یەکەم کەسێ بو لە ئالی حەزرەت گەیی بە حەزرەت . ئەم کچانە هەموویان لە خەدیجە بوون ـ خ ـ •

وە کوڕەکانی سیان بوون : قاسم کە مولەقەب بو بە طاهیر ، عەبدوڵلاّ مولەقەب بە طەیب ، ئەمانەیش لە خەدیجە بوون • ئیبراهیم لـــە (ماریه)ی قیبطی بو ، لە (ذی الحجه)ی ساڵی هەشتی کۆچیدا لەدایك بو . لە تەمەنی شازدە مانگیدا لە مەدینەدا وەفاتی کردو • لە (جنة البقيع)دا نێژرا ـ خ ـ •

ئیبن‌و جەریر ڕیوایەتی کردوە لە ضـــــەحاکەوە‌و ئەویش لە ئیبن‌و عەباسەوە ـ خ ـ : ئەم ئایەتە لە شانی عەبدوڵلاّی کوڕی ئوبەیدا هاتوەتـە خوارەوە ، لەگەڵ چەند کەسێکدا قەذفی (أم المؤمنين) عائیشەیان کـرد ، جا حەزرەت ـ د ـ چوە سەر مینبەرو خوطبەی خوێنـــدەوەو فەرمووی : (من يعذرني في رجل يؤذيني ويجمع في بيته من يؤذيني ؟) •

هەروەها ئیبن‌و جەریر ڕیوایەتی‌کردوە کە لەوانەدا هاتوەتە خـوارەوە تانەیان لە حەزرەت ئەدا لەسەر ئەوە صەفیەی کچی (حیی)ی بۆ خـۆی هەڵبژارد •

وە ضەحاك و سودەی و کەلبی ئەڵێن : لە چەن کەسێکی فاسـق و بەدرەوشتدا هاتوەتەخوارەوە ، کاتێ ژنان شەوان ئەرۆیشتن بۆ سەرئاوو دەست بەئاوگەیاندن ئەکەوتنە شوێنیان و تەعەرۆضیشیان نەدەکرد بۆ جاریيەو خزمەتکار نەبێو ، ئەو چارشێوە بۆ جیاوازی بوە لە نێوان ژنە ئازادەکان و جاریيەکانداو ، هەتا ئازاری دڵی ئەو ژنە داوێن پاکانە نەدەن • کە وابێ ئەم پۆشاکە ئەبێ شێوەی کاتی چوونەسەرئاو بێ •

وە زاهیر وایە ئایەتەکە عامە بۆ هەموو ئەو جۆرانەو بۆ هەموو بەدبیرێ • وە مەبەس ئەمەیە کە ئافرەتانی جیهانی ئیسلام خاوەن ئەدەب و خاوەن شەرم بن و کارێکی وا نەکەن کە فاسقەکان تەعەرۆضیان بۆ بکەن و باسی ئەحوالیان بکەن •

واتە بە سەرپۆشەکەیان زۆربەی رووبان داپۆشن هەتا نەبن بە سینەمای بەدرەوشت و سەرسەریان •

(لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ ، وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ، ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا (٦٠) مَلْعُونِينَ ، أَيْنَمَا ثُقِفُوا ، أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا (٦١) سُنَّةَ اللهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ ، وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللهِ تَبْدِيلًا) (٦٢)

بە راستی ئەگەر مونافیقەکانی مەدینە وەکو عەبدوڵلای کوری ئوبەیی و ئەوانە وان لەگەڵیاو ، ئەوانەیش نەخۆشینی کوفرو قارو عینادو بەربەرەکانی کردن لەگەڵ موسوڵمانان وا نە دڵیاناو ئەوانە هەمەمەو پڕوپالاتتەچین •• دەست بەردار نەبن تۆ زاڵ ئەکەم بەسەریانا وە پاش ئەوە ناتوانن موجاوەردی

تۆ بکەن ماوەیەکی کەم نەبێو موراقەبەی ئەو مەلعوونانە بکەن لە هەر لایەکەوە دەردەست بکرێن بگیرێنو بکوژرێن بە کوشتێکی موناسب بۆیان • ئەمە یاسایەکە خودای تەعالا دایمەزراندوە لەناو ئەو گەلو ئومەتانەدا کە لە پێشدا بوونو رابوردن کە بێئەدەبیو بێشەرمییان کرد ، جا خودا گرتنیو هەرگیز تۆ نابینی گۆڕان بەسەر یاسای دامەزراوی خودادا بێت •

(يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ ، قُلْ : إِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللهِ ، وما يُدْرِيكَ ؟! لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكونُ قَرِيباً !) (٦٣)

ئەو ئادەمیزادانەی نزیکتنو وان بە دەورتا پرسیارت لێ ئەکەن لە کاتی هاتنی قیامەت ، تۆیش بفەرموو : زانستی کاتی هاتنی ئەو رووداوە لە لای خودایەو ، تۆ چوزانی لە ئایندەدا چی ئەبێ ؟! هیوا وایە کە قیامەت نزیك بێ ، ئەوسا کە هات ئیتر چۆن لە سزای خودا دەرئەچن ؟

(إِنَّ اللهَ لَعَنَ الكَافِرِينَ وَاَعَدَّ لَهُمْ سَعِيراً (٦٤) خَالِدِينَ فِيها اَبداً ، لا يَجِدونَ وَلِيّاً ولاَ نَصِيراً (٦٥) يَوْمَ تُقَلَّبُ وجُوهُهُمْ فِي النَّارِ ، يَقُولونَ : يا لَيْتَنا اَطَعْنا اللهَ وَاَطَعْنَا الرَّسُولاَ (٦٦) وقَالُوا : رَبَّنَا إِنَّا اَطَعْنا سادَتَنا وكُبَراءَنَا فَاَضَلُّونا السَّبِيلا (٦٧) رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ العَذَابِ ، وَالْعَنْهُمْ لَعْناً كَبِيراً) (٦٨)

بە راستی خودای تەعالا کافرەکانی دوورخستوەتەوە لە رەحمەتی خۆیو ، ئاگرێکی بڵێسەداری بۆ ئامادەکردوون ، وە حاڵی ئەو کافرانە وەهایە لەسەر حاڵی کردنیان بڕیاریان داوە تیایا بمێننەوە هەتا هەتایەو

دۆستێکیان دەست ناکەوێ لە مەینەت بیانپارێزێو ، یارمەتیدەرێ نیە سزایان لێ لابدا ، لەو رۆژەدا کە رووبان لە ناو ئاگرەکەدا هەڵئەسووڕێنرێو ئەڵێن : کاشکی فەرمانبەرداری خوداو پێغەمەرمان بکردایە !

وە لەو رۆژەدا عەرزی بارەگای خودا ئەکەنو ئەڵێن : پەروەردگارا ئێمە بێگومان ئیطاعەی ئەو پیاوە زانایانە کە دەرزی ئێمەیان دائەداو ئەو پیاوە گەورەو بە رێزانەمان ئەکرد ئەوانیش ئێمەیان لە رێگەی راست هەڵەکرد • پەروەردگارا دەی دوو قاتی ئێمە سزا بدە بەسەر ئەوانەدا ؛ قاتێ لەبەر کوفرەکەی خۆیانو ، قاتێکیش لەبەر ئەوە کە بوون بە هۆی کوفری ئێمەو ، لەعنەتیان لێ بکە بە لەعنەتێکی زۆر بە تینو ، لەسەر یاسای حەق خودای تەعالا وەکو ئەوانە ئەڵێن خودا سزای ئەو پیاوە گەورانە ئەدا •

(یا اَیُّها الَّذِینَ آمَنُوا لا تَکُونُوا کالَّذِینَ آذَوْا مُوسی ، فَبَرَّأَهُ اللهُ مِمَّا قالُوا ، وکانَ عِنْدَ اللهِ وَجِیهاً) (٦٩)

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان هەیە بە خوداو پێغەمەر ئێوە وەکو ئەو بەنیئیسرائیلیانە مەبن کە ئازاری دڵی حەزرەتی موسایان دا . جا خودای تەعالا بەری‌کردو پاکی‌کردەوە لەوەی کە ئەوان دەربارەی موسا وتیان ، لە واقیعدا موسا بە لای خوداوە خاوەن جاەو خاوەن رێزو پایە بوو • بزانن !

ریوایەت‌کراوە : جارێ حەزرەت ـدـ ماڵێکی بەسەر یارانیا بەش ئەکرد ، کابرایەك لەوێدا بو هەستا وتی : ئەم بەشکردنە بە گوێرەی

چاودێری یاسای خودا نیــه ! جا پێغەمەر ــ د ــ قاری لــەو قسە هەستاو فەرمووی : دروودی خودا لەسەر موسابێو خودا یارمەتی موسا بدا ! ئەو لەمەیش زیاتر ئازار دراو خۆی گرت •

ئەو ئازاردانی بەنیئیسرائیلە بۆ موسا ئەوەیە کە لــە حەدیثی پیرۆزا هەیە کە بەنیئیسرائیل بە رووتی خۆیان ئەشۆرد ، بەڵام حەزرەتی موسا هەرچۆن ببوایە خۆی دائەپۆشی • لەوێدا کۆمەڵێ لە بەنی ئیسرائیل وتیان : موسا قۆرِە ! تاقمێ تر وتیان : بەڵەکە یا ناساغی تری پێوە هەیە • جا رۆژێ حەزرەتی موسا رۆیشت خۆی بشۆرێ لەسەر ئاوێ لە خاکی شاماو ، بەرگ‌و پۆشاکەکەی دا بەسەر بەردێکدا کە لەوێدا بو ، جا بە ئەمری خودا ئەو بەردە کەوتەجووڵەو رۆیشت بەو دەشتەداو حەزرەتی موسایش رای‌ئەکرد بە شوێنیاو بانگی ئەکرد : بەردەکە جلەکانم ! بەردەکە جلەکانم ! هەتا گەیشت بە کۆمەڵێ لە بەنیئیسرائیل‌و هەموو روانیبان بۆی‌و بۆیان دەرکەوت کە عەیب بە لەشیەوە نیەو . لە هەموویان جوانترو پاکترە •

(یا اَیُّها الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وقُولُوا قَوْلاً سَدِیداً (۷۰) یُصْلِحْ لَکُمْ اَعْمالَکُمْ . ویَغْفِرْ لَکُمْ ذُنوبَکُمْ . ومَنْ یُطِعِ اللهَ ورَسُولَهُ فَقَدْ فازَ فَوْزاً عَظِیماً) (۷۱)

ئەی کەسانێ کە باوەڕتان بە خوداو پێغەمەری خودا هەیە خۆتــان بپارێزن لە شتێ کە خودا پێی رازی نیەو ، قسەیێ بکەن کە راســت بێو بەسوود بێو ، قسەی درۆو واتەی بێسوود مەکەن • جا مادام قســەی راست بکەنو لەسەر وتاری بەسوود بڕۆن خودای تەعالا کردەوەکانتــان بۆ باش ئەکا . چونکی راستی ئینسان ئەخاتە ســەر کردەوەی باشو ، کردەوەی باشیش ئینسان ئەبا بۆ بەهەشت • وە تاوانەکانیشتان ئەپۆشێو

هەرکەسێ ئیطاعەی خوداو پێغەمەری خودا بکا ئەوە گەیشتوە بە مەبەستی بە قیمەت بە گەیشتێکی گەورە • واتە لە دنیادا بە کەرامەت ئەژی و لە قیامەتیشا بە بەختیاری دەوام ئەکات •

(إِنَّا عَرَضْنَا الأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَالْجِبَالِ . فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا . وَحَمَلَهَا الإِنْسَانُ . إِنَّهُ كَانَ ظَلُوماً جَهُولاً (٧٢) لِيُعَذِّبَ اللهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ . وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ ، وَيَتُوبَ اللهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ، وَكَانَ اللهُ غَفُوراً رَحِيماً) (٧٣)

لەبەر ئەوە لەم سوورەتەدا خودای تەعالا گەلێ ئەحکامی بەیان کردو باسی گەلێ موخالیفینی خوداو پێغەمەریشی کردو ، باسی گەلێ لە خزمەتگوزارانی دینی و پەیرەوانی پێغەمەران و راستگۆیانی کرد •• هات لە کۆتایی سوورەتەکەدا بۆ هاندانی عاقلان لەسەر کردەوەی چاک و بۆ دوورخستنەوەیان لە کردەوەی خراپ ئەم ئایەتانەی نارەخوارەوەو فەرمووی : ئێمە ئەو شتانە کە چاودێرییان واجبە وەکو ئەمانەتێ بدرێتە دەستی ئینسانێکی ئەمین راماننواندن بەسەر ئاسمان و زەوی و کێوەکانا بۆ ئەوە هەڵیان بگرن ، کەچی هەڵیان نەگرت و لەوە ترسان نەتوانن ئەو ئەمانەتە بە باشی چاودێری بکەن ، وە ئینسان هەڵی گرتن ، بە راستی ئینسان ستەمکارە ، بۆیە وا ستەمی لە خۆی کردو نازانێ کە ئەنجامی کارەکەی چۆنە •

وە ئەنجامی ئەم وەصیەت و ئەمانەتدانانە ئەمەیە کە ئەو کەسانە کە مونافیقن لە پیاوان و لە ژنان و ، ئەو کەسانە کە هاوڕێ بۆ خودا بڕیار ئەدەن لە پیاوو لە ژن سزایان بدات ، وە ئەو کەسانەیش کە موسوڵمان و دڵپاک و

خاوێنن لـه پیاوو لـــه ژن تەوبەیان لێوەربگرێ ، وە خـــودای تەعـــالا تاوانبەخش‌و میهرەبانە •

بزانن ئێردەدا چەن قسەیێ هەیە :

یەکەم : هەرچەن خاوەن تەفسیرەکان هەرکام لەســـەر باوەڕی خۆی تەفسیری ئەمانەتی کردوەتەوە بە شتێ وەکو نوێژ ، یا چاودێری وەدیعـه ، یا غەیری ئەمانە ••• بەڵام مەبەس لە ئەمانەت تەقوای خودایە •

وە تەقوا سەرچاوەی هەموو خێرو بەش‌و بارەیەکی دینییە • تـەقـوا پارێزە لە کوفر هەتا ئیسلامییەت بێتە جێ‌و ، پارێزە لە گوناحی گـــەورە هەتا سیفەتی عەدالەت بێتە جێگەو ، پارێزە لە رۆچوون لە دنیای غـەیـــرە مەقسوودا هەتا سیفەتی ویلایەت بێتە جێ • بەم مانایە هەمـوو بـارەیـەکی بەرئەکەوێ ، موسوڵمان کە واجباتی بەجێهێنا مەعنای وایە وەفای کردوە بە نوێژو رۆژوو زەکات‌و حەج‌و جیهاد لە رێگەی دینا •

بەڵێ لە پاش ئیسلام لە صیفاتی ئینسانا هەر بەجێهێنانی واجبـــات‌و نەکردنی حەرامەکان ئەبێ بە کۆڵەکەی ئینسان بۆ مانەوەی ئیسلامیەت لـه دڵیاو ، لە خوو رەوشتا ، راســـتی لە وتاراو لە وەعدەداو ، لـه پەیماناو ، دڵسۆزی‌و ، میهرەبانی بۆ ئەوە ئەشێن ناویان بیەی بەو ئەمانەتە کە خـودا دای بەسەر ئاسمان‌و زەوی‌و کێواناو ، ترسان لە هەڵگرتنی ئەو بارەدا هەتا ئینسان وەری گرت‌و هەڵی گرت • هیوامان وایە کە خۆبگرین لەبەر بـاری ئەمانەتا هەتا قیامەت •

وە لە بارەی نواندنی ئەمانەتەوە دوو قسە هەیە لە ناو زانایاندا :

١ ـ یەکەم ئەمەیە کە ئەوە حەقیقەتەو خودا فامی لە ئاسمانو زەوی‌و کێوەکانا دروستکردوەو قسەی لەگەلا کردوون • ترمذی ریوایەتی کردوە ئەڵێ : پێغەمەر ـ د ـ فەرموویەتی : خودا فەرمووی بە ئادەم : من ئەمانەتم بەسەر ئاسمانەکانو زەویدا رانواند بۆ ئەوە هەڵی‌بگرن بەلام نەیانتوانی • ئایا تۆ هەڵی‌ئەگری بە هەرچیوە ها تیایا ؟ ئادەم وتی : پەروەردگارا چی تێدایە ؟ خودا فەرمووی : ئەگەر هەڵت‌گرتو پارازتت پاداش ئەدرێیتەوە ، وە ئەگەر لە ناوت دا سزا ئەدرێی ، دەی هەڵی گرە بە هەرچیوە ها تیایا •

٢ ـ وە قسەی دووهەم ئەمەیە کە ئەو ئایەتە پیرۆزە کینایەیە لەوە کە ئەگەر زەوی‌و ئاسمان خاوەن فام بن‌و ئەم تەکالیفە بخەیتە سەریان ماندوو ئەبن لە هەڵگرتنیان ، واتە باری ئەمانەت زۆر گەورەیە •

چاودێری دڵ لە کوفرو بیرو باوەڕی خراپ ئەمانەتە ، زمان ئەمانەتە ، گوێچکە ئەمانەتە چاو ئەمانەتە ، دەست ئەمانەتە ، پێ‌ئەمانەتە ، هەڵگرتنی وەدیعە ئەمانەتە ، راگرتنی نهێنی دۆستان ئەمانەتە ، چاودێری واتەی مەحرەمانەی دانیشتن ئەمانەتە ، شەراکەت لە کاسبیدا ئەمانەتە ، بەجێهێنانی وەزیفە بە گوێرەی پێویست ئەمانەتە ، دادگەری لە حوکمدا ئەمانەتە ، گەیاندنی زانیاری زانایان ئەمانەتە ، ئەمر بە چاکەو نەهی لە خراپە ئەمانەتە ، بە راستی ئەمانەت بارێکی گرانە • رەحمەت لەوەی کە فەرمووی :

ئاسمان باری ئەمانەی نەبرد
بۆ سەرشانی من حەواڵەیان کرد
خودایە وەکو ئەو بارەت دانا
لە هەڵگرتنیا بمانکە بە گورد

سووره‌تی (سه‌به‌ء) له سووره‌ته مه‌كـه‌ییه‌كانه ، ئایـــه‌تی شه‌شی نه‌بێ ، پەنجاو چوار ئایه‌ته ، دوای ســـــووره‌تی لوقمان هاتوه‌ته خواره‌وه .

بسم الله الرحمن الرحيم

(الحَمْدُ للهِ الَّذِي لَهُ ما فِي السَّماواتِ وما فِي الأَرْضِ ، وَلَهُ الحَمْدُ فِي الآخِرَةِ . وهُوَ الحَكِيمُ الخَبِيرُ (١) يَعْلَمُ ما يَلِجُ فِي الأَرْضِ وما يَخْرُجُ مِنْها ، وما يَنْزِلُ مِنَ السَّماءِ وما يَعْرُجُ فِيها ، وهُو الرَّحِيمُ الغَفُورُ) (٢)

هەرچی سوپاس‌و ستایشه له هەركەسێكەوه بێ‌و ، بەرابەر بەهـــەر شتێ ببێ ، یاخود ئەو ستایشه مەعهوودە دیارییە كە خۆی ئاگاداریەتی وەكو حەمدی خۆی .. ئەوە بۆ خودایەكە كە ناوداره به ناوی خاوەن‌بارەی (الله) كە هەموو تەواوییەك ئەگرێتەوەو دووره له هەمـــوو نەتەوانـــی‌و كـــەم‌و كووڕییەك ، ئەو خودایه كە هەر بۆ ئەوە به خەلق‌و به مولك هەرچی وا لـــه ئاسمانەكان‌و زەویداو ، ئەم سوپاسانه كە ئەكرێن لـــه دنیادا ئەكرێن لـــه بەرانبەری نیعمەتی خەلق‌و ئیجادو هیدایەت‌و ئیرشـــــادو رزاندنی رۆزی بەسەر بەندەكانیدا ، وە هەر بۆ ئەویشه سوپاس له رۆژی قیامەتا بەرابـــەر بەو لێخۆشبوون‌و بەخشش‌و چاكەیه كە ئەیانكا بەرابەر به بەندەكـــــانی‌و بەرابەر بەو رەحمەتی تاوانبەخشییەو ، بەرابەر بەو میهرەبانییه كە لەگـــەڵ

بەندەکاندا ئەیانکا بە وەرگرتنی تکای خاوەن پایەی مەقامی مەحموود کە تکا ئەکا بۆ هەموو بەندەکان بۆ رزگاری لە وەستانی سارای قیامەتو تەواوکردنی حیساب‌و کیتاب‌و ناردنی بەندە دڵسۆزەکان بۆ بەهەشت •

وە ئەو خودا خودایەکە خاوەن حیکمەتە لە کردەوەکاناو ئاگاداری لەسەر هەموو مەخلووقاتی ، زانایەکی وایە ئەزانێ بە هەرچی رۆ ئەچێ بە زەویدا لە روتووباتی هەواو ، بەوەی لە زەوی دەردێ لە گیاو گوڵو گیانلەبەران‌و ، بە هەرچی دێتەخوارەوە لە فریشتەو لە کتێب‌و تەعلیماتی ئاسمانی‌و ، لە شتی بە کەڵك وەکو گەزۆو شۆکەو باقی رزق‌و رۆزی گیانلەبەران‌و ، بە هەرچی کە سەرئەکەوێ بۆ ئاسمانەکان وەکو فریشتەو ، کردەوەی بەندەو ، بوخارو ، دووکەڵو ، ئەو شتانەی کە ئیستە هەن‌و بەرەوئاسمان بەرز ئەبنەوەو هەرچی لەمەولایش پەیدا ئەبێ لەو شتانە • وە ئەوخودایە تاوانبەخش‌و میهرەبانە •

(وقالَ الَّذِينَ كَفَرُوا : لا تَأْتِينا السَّاعَةُ ! قُلْ : بَلى ورَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ ، عالِمِ الغَيْبِ ، لا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقالُ ذَرَّةٍ فِي السَّماوَاتِ ولا فِي الاَرْضِ ، ولا اَصْغَرُ مِنْ ذلِكَ ، ولا اَكْبَرُ ، الاّ فِي كِتَابٍ مُبِينٍ (٣) لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ، اولائِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ ورِزْقٌ كَرِيمٌ (٤) والَّذِينَ سَعَوْا فِي آياتِنَا مُعَاجِزِينَ اولائِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ أَلِيمٌ) (٥)

وە کافرە بێئیمانەکان ئەڵێن : وەختی مەشهوور بە قیامەت کە عالەمی دنیای تازەیە بۆ ئێمە نایەت ! تۆ ئەی پێغەمەری خۆشەویست بفەرموو :

نەخەیر سوێند بە خودای خۆم کە زانایە بە هەموو شتێکی پەنامەکیو ، بە ئەندازەی سەنگی پرووشەی پرتەوی لێ وزنابێ نە لە ئاسمانەکاناو نە لە زەویداو ، نە لەوە بچووکترو نە لەوە گەورەتریش هەیە ئیللا لە ناو نووسراوی خودایە کە ناسراوە بە (لوح المحفوظ)ی روونـاکـکەرەوەی پەنامەکی •• سوێندم بەو خودایە قیامەتتان بۆ دێتو مەئموری خودا دێتە سەرتانو گردتان ئەکاتەوەو دەوری کردەوەکانتان لەگەلا ئەکاتەوە •

ئەوەیش بۆ ئەوە ئەکا هەتا پاداشی ئەوانە بداتەوە کە ئیمانیان هێناوەو کردەوەی باشیان کردوەو ، لە واقیعا ئەوانە لە لای خوداوە تاوانبەخشیو رۆزییەکی خاوەن نرخیان هەیە •

وە ئەو کەسانەیش تێکۆشیون بۆ دانەدواوەی ئایەتەکانی ئێمەء حاڵیان وابو ئەیانویست لە دەستی ئێمە دەربچن ، ئەوانەیش سـزایەکیان هەیە لە ناشیرینو نابارترینی جەزاکانی ئێش بە دڵو لەش گەیێن •

(وَيَرَى الَّذِينَ اوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الحَقَّ • وَيَهْدِي اِلى صِراطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ) (٦)

وە هەرچۆن ئەو کافرە بەدبەختانە ئینکاری ئەو ئایەتانە ئەکەن کە بۆ تۆ هاتوون ، ئەوانەیش زانیاریان پێدراوەو دڵیان بە نووری خـودا روونـاکـبوەتەوە زانیاریان هەیەو ئەزانن ئەوەی هاتوە بۆ لای تۆ لە لای پەروەردگاری تۆوە هەر ئەوەیە راستو کتێبی راست ، وە ئەو کتێبەیە کە عالەمی خاوەن عەقڵ شارەزا ئەکا بۆ رێگەی راستی خودای خاوەن عیزەتی ستایش کراو •

(وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا : هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ • اِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ؟ اِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ (٧) اَفْتَرَى

علَى اللهِ كَذِباً؟ امْ بِهِ جِنَّةٌ؟ بَلِ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ والضَّلالِ الْبَعِيدِ (٨) افَلَمْ يَرَوْا إِلى ما بَيْنَ أَيْدِيهِمْ ومَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّماءِ والأَرْضِ ؟ إِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الأَرْضَ ، أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفاً مِنَ السَّماءِ ، إِنَّ فِي ذلِكَ لآيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ) (٩)

وە کافرەکان بازێکیان بە بازێکیان ئەڵێن بە سەرسوڕمانەوە : ئایا شارەزاتان بکەین بۆ لای پیاوێ ـ محەمەد ـدـ کە هەواڵتان پێئەدا کاتێ ئێوە لەشتان رزیو لە یەك بچڕانو بڵاوبوونەوە بە تەواوی دیسان ئێوە ئەکەونەوە عالەمێکی تازەو دروستکردنێکی سەرلەنوێ ؟ بێ گومان ئێمە ئەمە بە درۆ ئەزانین بەڵام نازانین ئایا بە ئارەزوو ئەم درۆیە هەڵبەستوە ؟ یا هەر بە شێتیو بێهۆشی بە دەمیا دێ ؟ جا تۆ گوێ بەوانەو بە وتاری ئەوانە مەدە ؛ چونکی ئەوانەی کە باوەڕیان بە پاشەڕۆژ نیە ئەوانە هەمیشە وان لە ناو سزایەکی نەفسی وەهادا ماوەی بیرکردنەوەیان نیە تا بیرێکی باش بکەنەوە • وە وان لە ناو گومڕاهییەکی زۆر دوور لە گەڕانەوەدا بۆ ڕێگەی راستان •

ئایا ئەمانە ناڕوانن بۆ ئەوەی کە وا لە پێش دەمیانایەو لە پشتیانەوەیە لە ئاسمانو لە زەویدا ، ئێمە ئەگەر خواستمان لەسەر بێ ئەیانبەینە خوارەوە بە زەویدا یا چەن پارچەیەك لە ئاسمانەوە دائەبارێنین ، وە لە بیرکردنەوەو وردبوونەوە لەمەدا بەڵگەی گەورە هەیە بۆ هەر بەندەیێ کە بگەڕێتەوە بۆ لای خودای خۆی •

(ولَقَدْ آتَيْنا داوُدَ مِنَّا فَضْلاً ، يا جِبالُ أَوِّبِي مَعَهُ والطَّيْرَ ! وأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ (١٠) انِ اعْمَلْ سابِغاتٍ ، وقَدِّرْ

فِي السَّرْدِ ، واعْمَلُوا صالِحاً ، إنِّي بِما تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ) (١١)

به راستی ئێمه له باره‌گای ته‌وانایی خۆمانه‌وه دامان به حه‌زره‌تی داود له لایه‌نی خۆمانه‌وه زیاده‌باره‌یێ به‌سه‌ر پێغه‌مه‌ره‌کانی به‌نی‌ئیسرائیلدا : وتمان به کێوه‌کانی نزیکی : ئه‌ی کێوه‌کان کاتێ که داود زه‌بووری خوێنده‌وه‌و زیکری منی کرد ئێوه‌یش له‌گه‌ڵیا بیخوێننه‌وه ، هه‌روا باڵنده‌یشمان بۆ رام کرد که زیکر بکه‌ن له‌گه‌ڵیاو ئاسنیشمان بۆ نه‌رم کردو فه‌رمانمان پێدا که : چه‌ن کراسێکی زرێی ره‌ساو گه‌وره ته‌واو بکه‌و ، ئه‌ندازه‌ی هه‌ڵقه‌کان ته‌ماشا بکه نه زۆر گه‌وره بن‌و نه‌زۆر بچووك‌و ، فه‌رمانیشمان دا به خۆی‌و خه‌ڵکی خانه‌واده‌که‌ی‌و پەپڕه‌وه‌کانی که : فه‌رمانبه‌ری خودا بکه‌ن‌و به‌نده‌یی‌و کرده‌وه‌ی باش بکه‌ن ، بێگومان من چاوم له کرده‌وه‌کانتانه‌وه‌یه .

له‌م ئایه‌تانه‌وه ئه‌مه ده‌رئه‌که‌وێ : که حه‌زره‌تی داود به میهره‌بانی خودا له پێغه‌مه‌ره‌کانی به‌نی‌ئیسرائیل جیابوه‌ته‌وه‌و بازه به‌شێکی زیاده‌ی دراوه‌تێ ، زیاد له‌وه‌ی هه‌موویان له پێغه‌مه‌رێتیدا هاوبه‌ش بوون .

یه‌که‌م : ده‌نگێکی خۆشی پێدراوه‌و هێزێکی گیانییش له‌گه‌ڵ ئه‌و ده‌نگه‌دا بوو ، هه‌ر کاتێ ئه‌و زیکری ئه‌کرد کێوه‌کان له‌گه‌ڵیا وه‌ك ئه‌و زیکریان ئه‌کرد ، هه‌روا په‌له‌وه‌ری ئاسمانیش رام بووبوون بۆ ده‌نگی‌و ئه‌وانیش زیکریان له‌گه‌ڵ ئه‌کرد ، وه هه‌م به شێوه‌ی ئیعجاز هێزێکی وامان پێدابوو که ئاسن له به‌رده‌ستیا نه‌رم ئه‌بوو وه‌کو مۆم ، هه‌رچی بویستایێ لێی دروست ئه‌کردو پێمان وت : کراسی جه‌نگ دروست‌بکه‌و میزانی هه‌ڵقه‌کانی راگره ، ئه‌ویش ئه‌وانه‌ی دروست‌ئه‌کردو ئه‌یفرۆشتن‌و به‌و پاره‌و ماڵه ژیواری ئه‌کردو ، نانی بێ منه‌تی ئه‌خوارد .

(ولِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ ، ورَوَاحُهَا شَهْرٌ ، وأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ القِطْرِ ، ومِنَ الجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ ، ومَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ (١٢) يَعْمَلُونَ لَهُ ما يَشَاءُ مِنْ : مَحَارِيبَ ، وتَمَاثِيلَ ، وجِفَانٍ كالجَوَابِ ، وقُدُورٍ راسِيَاتٍ ... اِعْمَلُوا آلَ داودَ شُكْراً ، وقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ) (١٣)

هەروەکو بـــە میهرەبانی خۆمان داودمان جیاکـــردبوەوە ، هەروا سولەیمانی کوڕی داودیش بووبوو بە جێگەی نیعمەتی ئێمەو : هێزێکی هەوایی تایبەتیمان دابوو بـە سلێمانو بامان بۆ رام کردبوو ؛ تاقی بـەیانی مانگـەڕێ ئەیبردو تاقی ئێوارەیش مانگەڕێ ، وە کـانی ئاسنمان بۆ رام کردبو بە ئارەزووی خۆی بۆ دروستکردنی هەر شتێ پێویستی بە ئاسنی تواوە بوایە لەلایا ئامادە بوو ، وە لـە بەرەی (جین) چـەن کەسمان بۆ رامکردبو بە خواستو فەرمانی ئەو کاریان ئەکردو ، هەرکام لەو جینانە لە فەرمانی ئێمە لایانبدایێو سەرپێچییان لە کاری سلێمان بکردایە بە ئاگری دۆزەخ سزا ئەدرێ • ئەو جینانە کاریان بۆ ئەکردو هەرچی بویستیایێ لە : کۆشکو تەلاری بەرزو ، پەیکەری گیانلەبەرو ، دیمەنی کێوو دارو شتی جوانو ، کاسەی زۆر گەورەو قوولو پان وەکـو حەوزی ئاوو ، دێزەو مەنجەلی دامەزراوی وا کە لەبەر گەورەیی لە شوێنی خۆیان دانەئەگیران ... بۆیان ئەکـرد • وە بانگمان لێکـردن وتمان : ئـەی ئالی داود کـردەوەی سوپاسی خودا بکەن بە باشیو ؛ بەندەی سوپاسگوزارم زۆر کەمن •

لێره‌دا چه‌ن باسێ هه‌یه :

یه‌که‌م : ئه‌م بایه که خودا رامی کردوه بۆ حه‌زره‌تی سولەیمان بایه‌کی **تایبه‌تی بوه که هارکاتێ پێویست بوایێ حازر ئه‌بوو حه‌زره‌تی سولەیمانو** ئه‌وانه‌ی که هاوڕێی تایبه‌تی بوایه‌ن له‌گه‌ڵیا سوارئه‌بوون ، وا باوه تاقی به‌یانی له شامه‌وه ئه‌ڕۆیشت بۆ (سه‌با) له ولاتی (یه‌مه‌ن)دا ، وه کاتی ئێواره‌یش له یه‌مه‌نه‌وه بۆ (خۆراسان) ، وه دیاره ئه‌مه موعجیزه بوه ؛ چونکی ئه‌گه‌ر شتێکی هونه‌ری بوایه ئه‌وه مێژوو تۆماری ئه‌کرد ، وه له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا که له رۆژێکدا ماوه‌ی دوو مانگه‌ڕێگه‌ی ئه‌بڕی له‌وانه‌یش بوه ، به گوێره‌ی خواستی خۆی ، له‌و ماوه که‌متری پێ ببڕێ •

دوه‌م : ئه‌و سه‌رچاوه‌ی ئاسنی تواوه ؛ خاوه‌ن ته‌فسیره‌کان ئه‌ڵێن له شاری (سه‌با) دا بوه له ولاتی یه‌مه‌نا ؛ هه‌رکاتێ پێویستی بوایێ به وێنه‌ی ئاو ره‌وان ئه‌بو به ئه‌ندازه‌ی پێویست ، وه پاش ئه‌وه ئه‌بڕایه‌وه •

سێهه‌م : ئه‌و جینییانه که کاریان بۆ حه‌زره‌تی سوله‌یمان ئه‌کرد هه‌ر ئه‌و چاوی‌پێیان که‌وتوه ئیتر خه‌ڵکی تر نه‌یدیون ، وه دروستکردنی په‌یکه‌ری گیانله‌به‌ر له دینی ئه‌وانا دروست بوه ، له‌سه‌ر خواستی دڵی حه‌زره‌تی سوله‌یمان جۆره‌ها په‌یکه‌ریان بۆ دروست ئه‌کرد ؛ چ له گیانله‌به‌ر چ له بێ‌گیان ؛ وه‌کو : په‌یکه‌ری شارو ، کۆسارو ، گیاو ، گوڵو ، دارو ، باخو ، شتی دیکه‌یش •••

(فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ ، فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ) (١٤)

واتــه کاتێ حوکمی مردنمان دا بــه سەر سولەیماناو مراندمان هیچ کەسێو هیچ شتێ ئەو جینانەی تێنەگەیاند لــه مردنی سولەیمان مۆرانە نــەبێ کــه عاساکەی خواردبوو ، کاتێ کــه عاساکه شکاوەو حــەزرەتی سولەیمان کەوت بەڕوودا لــەو زەویەدا ئــەوە دەرکەوت که ئەگەر جینی غەیبزان بوونایێ لەو سزا سەختەدا ئەو ماوە درێژە نەدەمانەوەو بە کزی و بێنرخییەوە خەریکی دروستکردنی (بیت المقدس) نەدەبوونو بلاوەیان دەکرد •

ریوایەتکراوە : حــەزرەتی ئیبراهیم ـدـ کــاتی خــۆی لـــه پاش دروستکردنی (کەعبە) بە چل ساڵ لــه شاری (قودس)دا مزگەوتێکی کردەوە بۆ عیبادەت ، جا حەزرەتی داود ـدـ ویستی بە شێوەیەکی بەرزی عالەمی دروستی بکاتەوە ، جا هات ئەو مزگەوتە پێشووەی رووخاندو لەو شوێنا دەستی کرد بە دروستکردنی مزگەوتێ کــه لــه جیهانا دیاری بێو گەلێ بەشی لە بیناکەی کردەوە بەلاڵم لە پێش تەواوکردنیا نەخۆش کەوتو کۆچی دوایی کردو ، وەصیەتی کردبو بۆ حەزرەتی سولەیمان کــه ئــەو مزگەوتە تەواو بکا •

جا حەزرەتی سولەیمان لەسەر وەصیەتەکەی باوکی دەستیکرد بــه تەواوکردنی ئەو مزگەوتەو ماوەیەکی زۆری پێچوو ، بەلاڵم هێشتا بازێکی مابو تەواو ببێ حەزرەتی سولەیمان بــه وەحی زانی کــه ئەمرێو ویستی جینییەکان ، که کاریان ئەکرد لە دروستکردنی مزگەوتەکەدا ، پاش مردنی ئەو بلاوە نەکەن ، بۆیە فەرمانی دا که لە حەوشی (بیت المقدس)دا هۆدەیەکی بچووکی بۆ بکەن ، بۆ ئــەوە بەندەیی خودای تێــدا بکات • سولەیمان چوە ناو هۆدەکەو دەستی کرد بە بەندەییکردن ، کاتێ مردنی نزیك بوەوە ســەری لەسەر عاساکەی داناو بــەو شێوە خــەریکی عیبادەتکردن بو ،

جینییەکانیش هەموو رۆژێ هاتوچۆیان ئەکرد ، کاتێ سولەیمان کۆچی دوایی‌کردو سەری بەسەر عاساکەوە راوەستا هەموو کەس ، لە ئادەمی‌و لە جینی بە زیندوویان ئەزانی ، تا مۆرانە عاساکەی خواردو عاساکە کەوت‌و سولەیمانیش کەوت‌و ئەو کاتە خەڵك زانییان کە سولەیمان کۆچی دوایی کردوە •

(لَقَدْ كانَ لِسَبَأٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ : جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وشِمالٍ ، كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ واشْكُروا لَهُ ، بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ ورَبٌّ غَفُورٌ) (١٥)

بە راستی کاتی خۆی هاتەجێ بۆ گەلی (سەبەء) لە نیشتمانی خۆیان لە کیشوەری (یەمەن)دا کە ناوی (مەئرەب) بو ، لە نێوان ئەو شوێنەو صەنعادا ماوەی سێ رۆژە رێگە هەبوو •• ئاوەدانی‌و هێزێ‌و شێوەو شانێ کە بە بەڵگەی گەورە ئەژمێررا لەسەر تەوانایی خودا ، کە ئەو دەستەڵاتەی پێدابوون ؛ دەوڵەت‌و حوکوومەتیان بوو ، دارایی‌و ژیوارێکی رەسایان هەبوو ، وە بە هۆی ئەو (سەدد)ەوە کە دروستیان کردبو وڵاتەکەیان ئاوەدان کردبوەوە بە کشتوکاڵ‌و باخ‌و بێستان ؛ جا لە نزیکی پایتەختەکەی خۆیانا دوو باخی زۆر گەورەو درێژو پانیان دروست‌کردبو ؛ یەکێکیان لە لای راستی شارەکەوە ، وە ئەوی تریان لە لای چەپەوە ، وە زمانی حاڵی وڵات‌و بانگکەری مەعنەوییات ، وە یا پەیڕەوانی ئەو پێغەمەرە کە لەو وڵاتەدا بوە پێی فەرموون : بخۆن لەم رۆزییە بە تام‌و حورمەتە کە خودای خۆتان پێیداون‌و سوپاسی بکەن لەسەر نیعمەتەکانی ؛ ئەم شوێنە کە ئێوەی تیادامەزراون ، شارێکی خۆش‌و هەواپاك‌و بێ زیان‌و رۆزی‌زۆرەو ، پەروەردگاری تاوانبەخشتان هەیە •

ریوایەت‌کراوە لە حەزرەتەوە ـ د ـ فەرموویەتی : (ســـــەبا) ناوی ولاتەکە نەبوە ، بەڵکو ناوی پیاوێکی عەرەب بوەو ، دە کوڕی چالاکو بە کەرامەتی بوە ؛ شەشیان بە لای راستا ڕۆیشتن ، ئەوانە بریتی بوون لـــە : (ازد) و (شـــعریون)و (حمیر)و (کنـــدە)و (مذحج)و (انمار) • عەرزیان‌کرد : ئەی پێغەمەری خودا (انمار) کـــام گـەلـەن ؟ فەرمووی : ئەوانەن کە (جثعم)و (بجیلە) لەوانن •

وە چوار کوڕیشیان بەرەوچەپ ڕۆیشتن ؛ ئەوانە بریتین لە (لخم)و (جذام)و (غسان)و (عاملە) •

(فَاَعْرَضُوا ، فَاَرْسَـــلْنا عَلَيْهِمْ سَيْـــلَ العَرِمِ ، وبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَواتَيْ اُكُلٍ خَمْطٍ واَثْلٍ ، وشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَلِيلٍ (١٦) ذلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِمـا كَفَرُوا ، وهَلْ نُجازِي اِلاَّ الكَفُورَ ؟) (١٧)

جا ئەو گەلە پشتیان هەڵکرد لە پەندو ئامۆژگاری پیاوە ئایینییەکانو یاخی بوون ، ئێمەیش لافاوی بە هێرشی (سەدی عەریم) مان نارد‌سەریانو ئەو لافاوە هات بەسەر باخەکانا لە راستو چەپەوەو هەمووی وێران کرد ، وە ئەو دوو باخە باشەمان گۆڕییەوە بە دوو باخی وێرانەی وا بازێ گیـای خواردەمەنی تاڵ کە ناوی (خمط)و ، بازێ (اثل) = دارگـەزو ، بازێ (مۆرد)مان تێدا رواند ، بەڵام مۆردەکەی کەم بوو •

دە بەو تۆڵەی ڕێشەکێشی ولاتوێران‌کردنو ئینســـــانمراندنو ، بڵاوەکردن بەوەکانی تریان تۆڵەمان لێ سەندنەوە ، بە هۆی ئەوەوە کوفریان بە خوداو نیعمەتی خودا کرد • ئایا ئێمە جەزای وا ســەخت ئەدەینەوە بـۆ

غه‌یری ئه‌وانه که **زیاده‌ڕه‌وی بکه‌ن له کوفرا ؟ واته هه‌م کوفری خوداو هه‌م کوفری نیعمه‌ته‌کانی خودا بکه‌ن •**

(وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وبَيْنَ القُرى التّي بارَكْنا فِيها قُرىً ظاهِرَةً ، وقَدَّرْنَا فِيها السَّيْرَ ، سِيرُوا فِيها لَيالِيَ واَيّاماً آمِنِينَ (١٨) فَقالُوا : رَبَّنا باعِدْ بَيْنَ اَسْفارِنا ، وظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ . فَجَعَلْناهُمْ اَحادِيثَ ، ومَزَّقْناهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ • اِنَّ فِي ذلِكَ لَآياتٍ لِكُلِّ صَبّارٍ شَكُورٍ) (١٩)

واته له کاتی هاتی گه‌لی (سه‌با)دا دامان‌نابو له نێوان شاری سه‌باو ئه‌و شارانه‌دا که بارانی پیرۆزیمان به‌سه‌را باراندبوون ، وه‌کو شاران‌و دێهاتی شام که بۆی **ئه‌چوون بۆ بازرگانی •• چه‌ن دێهاتێکی دیاری‌و ناسراوو** به فه‌رۆ پیرۆزی‌و ، ئه‌ندازه‌ی هاتوچۆمان بۆ دیاری کردبوون ، ئه‌مانوت پێیان به زمانی حاڵ ، وه یا له‌سه‌ر زمانی ئامۆژگاری‌که‌ری ئه‌و رۆژه : ئه‌ی گه‌ل بڕۆن به‌و ڕێگانه‌دا چه‌ن رۆژێ به هێمنی‌و بێ‌ترسیی ، واته ئه‌و شاری سه‌بامان ، کاتی خۆی ، خۆش‌کرد ؛ نوخته‌کانی ڕێگه‌ی به‌ینی ئه‌وان‌و شاماتمان هه‌موو ڕێکخستبوو به جۆرێ هه‌ر کاروانێ بڕۆیشتایێ بۆ ئه‌و ولاته نه‌مان‌ئه‌هێشت له ڕێگه‌و بانا ئازاریان بیێ •

به‌ڵام ئه‌وان ئه‌وه‌نده کوفری خوداو کوفری نیعمه‌تیان کرد وه‌ك ئه‌وه وابو خۆیان بانگ بکه‌ن له خوداو بڵێین : خوایه دووری بخه‌ره نێوان شوێنه‌کانی ئێمه‌وه ، ئه‌وسا که هه‌رییست کیلۆمه‌ترێ جێگه‌ی مانه‌وه‌و ئاسایشێ بو ئیسته له مه‌سافه‌ی چل کیلۆمه‌ترا ، یا مه‌سافه‌ی په‌نجا کیلۆمه‌ترا جێگه‌یه‌کن بده‌رێ که ئاسایشی تیا بکه‌ین ، وه له واقیعا ئه‌وانه سته‌میان له

خۆیان‌کردبو ، جا ئێمەیش ئەوانمان لەناوبردو باسی ئەوانمان کرد بە قسەی حیکایەتخوانان‌و ، وردمان‌کردن بە وردکردنێکی زۆر خراپ • جا بێ‌گومان لەم باسی خەڵکی ســـــەبادا نیشـــــانەی گەورەو بەڵگەی دیاری هەیە بۆ تێگەیشتن لە راســـتی بۆ هەموو خۆگرێ کە لـــە هاوڕێی خراپەوە ئازاری تووش ببێ‌و ، بۆ هەموو کەسێ کە بە راستی سوپاسی نیعمەتەکانی بکەن •

(ولَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلاَّ فَرِيقًا من المُؤْمِنِينَ (٢٠) وما كانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلاَّ لِنَعْلَمَ مَنْ يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْها فِي شَكٍّ ، ورَبُّكَ على كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ) (٢١)

بە راستی شەیتان گومانی خۆی هێنایە جێگە لەسەر ئەهلی ســـــەبا ، واتە کاتی خۆی لەســـــەر گومانی خۆی بڕیاری دابو ئەوانە گومڕا بکا ، جا گومڕای کردن‌و هەموویان شـــــوێنی کـــەوتن ئەو کۆمەڵە نەبێ لـــە موسوڵمانەکان کە هەر ئەوان پەیڕەوی ئایین‌و راگەیەنەرانی ئاینیان کرد •

وە لە راستیدا شەیتان دەستەڵاتێکی وای بەسەر ئەوانا نەبو ، وە ئەو خەڵکە لەبەر ئارەزووبازی خۆیان کەوتنە شوێنی بۆ ئەوە کـــە عیلمی ئێمە تەعەللوق ببەستێ بەو کەسانەوە کە باوەڕیان بە پاشەڕۆژ هەیەو جیـــایـان بکەینەوە لەو کەسانە کە لە هاتنی رۆژی قیامەتا دوودڵی‌و گومانیان هەیەو ، پەروەردگاری تۆ ئاگاداری هەموو شتێکە •

(قُلِ : ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللهِ لا يَمْلِكُونَ مِثْقالَ ذَرَّةٍ فِي السَّماواتِ ولاَ فِي الاَرْضِ ، ومَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ ، وما لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ (٢٢) ولا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ

عِنْدَهُ إِلاَّ لِمَنْ أَذِنَ لَهُ، حَتَّى إِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ، قَالُوا: مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ؟ قَالُوا: الْحَقَّ، وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ) (٢٣)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست تۆ بفەرموو بە کافرەکان: بانگ بکەن لەو بتانە کە گومانتان وایە ئەوان خودان نەك خودای عالەم، بزانن وەلآمتان ئەدەنەوە؟ بەلآم من پێتان ئەڵێم: ئەوانە لە ئاسمانەکانو لە زەویدا دارای ئەندازەی (مثقالە ذەرەیێ) نینو هەرگیز بەشیان لە زەوی و ئاسمانەکانا نیە، وە بۆ خودایش نیە لە لایەنی ئەوانەوە پشتیوانێ، واتە وەکو ئەوان گومان ئەبەن کە ئەو بتانە لەگەڵ خودادا هاوکاری ئەکەن.. وا نیەو، ئەو بتانە شایاوی ئەو رێزە نینو، تکاکردن لای خودا سوودی نیە بۆ کەسێ نەبێ کە خودا ئیزنی بدا کە تکای بۆ بکەن، وە لەو ماوەدا کە تکاکارەکان چاوەڕێی ئیزنو ئیجازەن لە تکاکردنا هەموو لایەکیان ـ تکاکەرو تکابۆکراو ـ وان لە ناو ترسا، هەتا تۆزێ ئەو ترسەیان نامێنێو، ئەو داماوانە ئەپرسن لە تکاکارەکان کە: خودای تەعالا چی فەرموو؟ ئەوانیش لە وەلآما ئەڵێن: وتارێکی راستی فەرموو کە بریتییە لە ئیزنی شەفاعەت بۆ بازێ کەسو مەنعی لە بازەکەسێ. وە ئەو خودایە بەرزە لە پلەو پایەداو گەورەیە لە تەواناو کرداراو هەرچی خواستی بێ ئەیکا.

(قُلْ: مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ؟ قُلِ: اللهُ، وَإِنَّا، أَوْ إِيَّاكُمْ، لَعَلَى هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ) (٢٤)

ئەی پێغەمبەر تۆ پێیان بڵێ: کێ لە ئاسمانەکانو زەویدا رۆزیتان ئەداتێ؟ جا تۆ خۆت لە باتی ئەوان بڵێ: خودا؛ چونکی وەلآمی راست هەر ئەوەیەو. پێیشیان بڵێ: من یا ئێوە واین لەسەر هیدایەت یا واین لە گومڕاهییەکی روونداو. دیارە ئەوان گومڕان.

(قُلْ : لا تُسْأَلُونَ عَمَّا اَجْرَمْنَا ، ولا نُسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ (٢٥) قُلْ : يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ، ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ ، وهُوَ الفَتَّاحُ العَلِيمُ) (٢٦)

تۆ ئەی خۆشەویست بەو کافرانە بڵێ : ئێوە مەسئوول نین لە تاوانی ئێمەو ئێمەیش بەرپرسیاری ئێوە نین لەو کارە نابارانەدا کــە دەیانکەن • واتە هەرکەسێ خێرو شەڕی خۆی بۆ خۆیەتیو لەسەر خۆیەتی •

وە پێیان بڵێ : خودای هەموومان گشــتمان لــە رۆژی قیامــەتــا گردئەکاتەوەو ، لە پاشان بە شێوەی راستی حوکم ئەکا لە خوصــوومەتی ئێمەداو ، هەر خودا گرێی تەنگو چەڵەمە ئەکاتەوەو زانای کاری جیهانە •

(قُلْ : اَرُونِيَ الَّذِينَ اَلْحَقْتُمْ بِهِ شُرَكَاءَ ، كَلَّا بَلْ هُوَ اللهُ العَزِيزُ الحَكِيمُ) (٢٧)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست بەو کافرانە بڵێ : ئەوانەم نیشانبدەن کە ئێوە بەرزتان کردوونەتەوەو کردووتانن بە هاوبەش بۆ خودا • حاشــــا صەدجار حاشا ! خودا هاوڕێو هاوبەشی نیەو خودا خاوەن عیززەتو خاوەن حیکمەتە •

(وما اَرْسَلْنَاكَ اِلاَّ كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيراً ونَذِيراً ولَكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لا يَعْلَمُونَ) (٢٨)

ئەی رەهبەری جیهان ئێمە تۆمان رەوانە نەکردوە بۆ سەر ئادەمیزاد بە شێوەی گشتیو ، بە موژدەدەرو ترسێنەر نــەبێ ، بەڵام زۆربەی ئادەمیزاد ئاگادار نینو شتی گرانو مەعقوول نازانن •

(ويَقولُونَ : مَتى هذا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ؟! (٢٩) قُلْ : لَكُمْ مِيعادُ يَوْمٍ لا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعةً ، ولاَ تَسْتَقْدِمُونَ) (٣٠)

ئه‌و كافرانه ئه‌ڵێن : كه‌ی كاتی ئه‌و سزا دێت كه ئێمه‌ی پێ ئه‌ترسێنن‌و ؟ كاتی ئه‌و خێرو خۆشییه‌كه‌ی دێت كه موژده‌ی پێ‌ئه‌ده‌ن ئه‌گه‌ر ئێوه راست ئه‌كه‌ن ؟! تۆ له وه‌ڵاما بڵێ : رۆژێكی تایبه‌تی‌و كاتێكی واتان هه‌یه كه ناتوانن سه‌عاتێ چیه پاش یا پێشی بخه‌ن •

(وقالَ الَّذِينَ كَفَرُوا : لَنْ نُؤْمِنَ بِهذا القُرْآنِ ، ولاَ بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ ، ولَوْ تَرى اِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ، يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ اِلى بَعْضٍ القَوْلَ ، يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا : لَوْلا اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ !) (٣١)

وه كافره‌كان ئه‌ڵێن : به راستی ئێمه باوه‌ڕ به‌م قورئانه ناكه‌ین‌و ، باوه‌ڕیش به‌وه ناكه‌ین كه له پێش ئه‌م قورئانه‌دا هاتوه وه‌كو ته‌وراتو ئینجیل‌و كتێبه‌كانی تر بێ • وه تۆ ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خۆشه‌ویست ئه‌گه‌ر چاوت لێبوایه له‌و كاته‌دا كه ئه‌و سته‌مكارانه ئه‌وه‌ستێنرێن له حوزووری خوداداو ، له ناو خۆیانا قسه به یه‌كتر ئه‌ڵێن‌و بێ‌ده‌سته‌كان به ده‌سته‌ڵاتداره‌كان ئه‌ڵێن : ئه‌گه‌ر ئێوه نه‌بوونایێ ئێمه باوه‌ڕمان ئه‌كرد •• ئه‌گه‌ر چاوت له‌و دیمه‌نه بوایه شتێكی سه‌یرت ئه‌بینی •

ئه‌م ئایه‌ته له كاتێكا هاته‌خواره‌وه كه موسوڵمانه‌كان به كیتابیه‌كانیان ئه‌وت : باس‌و شێوه‌ی پێغه‌مه‌ری ئێمه له كتێبه‌كانی ئێوه‌دا هه‌یه ، ئه‌گه‌ر

تەماشایان بکەن بۆتان دەرئەکەوێ کە محەمەد پێغەمـــەری ئاخر زەمانـە ، ئەوانیش تووڕە ئەبوونو ئەیانوت : ئێمە باوەڕمان نە بە قورئان هەیەو نـە بەو کتێبانەیش کە لە پێش قورئاندا هاتوونەتە خوارەوە •

(قالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا : اَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الهُدى بَعْدَ اِذْ جـــاءَكُمْ ؟! بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِمِينَ !) (٣٢)

وە گەورەکان لە وەلآمی بێدەستەلآتەکاندا ئەڵێن : ئایا ئێمە ئێوەمـان مەنع کرد لە رێگەی خودا پاش ئەوە بە تەواوی ئـەو ئەمری خوداتان بـۆ دەرکەوت ؟! نە وا نیە بەڵکو ئێوە خۆتان گەلێکی تاوانبارو ناپیاو بوونو ، گوێتان بە فەرمانی خوداو پێغەمەر نەدا •

(وقالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا : بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ والنَّهارِ اِذْ تَأْمُرُونَنَا اَنْ نَكْفُرَ بِاللهِ ، ونَجْعَلَ لَهُ اَنْدَاداً ، واَسَرُّوا النَّدَامَةَ ــ لَمَّا رَاَوُا العَذَابَ ــ وجَعَلْنَا الاَغْلاَلَ فِي اَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا ؛ هَلْ يُجْزَوْنَ اِلاَّ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ؟) (٣٣)

واتە : دووبارە بێ دەستەلآتەکان بە گەورەکان ئەڵێن : نەخەیر مەکرو حیلەی بەدەوامی شەوو رۆژی ئێوە ئێمەی مەنع کرد لە رێگەی حەق ، کە هەمیشە ئەمرتان پێ ئەکردین کە کوفری خودا بکەینو هاوڕێو هاوێنەی بۆ دابنێین ، جا هەموو لایەکیان لە دلآ پەشیمانبوونەوە کاتێ ســـــزای دۆزەخیان بینیو کۆتو زنجیرمان خستە ئەستۆی ئەوانەی کە کافر بوون • جا تەماشا بکەن ئایا تۆڵـە ئەسێنینەوە لـەو کافرانە بەو تۆڵـــە نەبێ کـــە

شیاویانه‌و ، سزایان ئه‌ده‌ین به پێی ئه‌و ره‌فتارانه نه‌بێ که کردوویانن ؟ حاشا تۆله به گوێره‌ی کرده‌وه‌یه •

(وما اَرْسَلْنا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ اِلاَّ قَالَ مُتْرَفُوها : اِنَّا بِما اُرْسِلْتُمْ بِهِ كافِرُونَ) (٣٤)

وه ئه‌م کوفرو سه‌رپێچی‌و ناباربیه هه‌ر له کۆنه‌وه بوه‌و ئێمه هه‌رگیز هیچ پێغه‌مه‌رێکمان ره‌وانه نه‌کردوه بۆ هیچ ئاوه‌دانییه‌ك ئیللا ده‌ستڕۆیشتوه‌کان پێیان وتوون : ئێمه باوه‌ڕ ناکه‌ین به‌وه‌ی که ئێوه هێناوتانه •

(وقالُوا : نَحْنُ اَكْثَرُ اَمْوالاً وَاَوْلاداً . وما نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ) (٣٥)

وه خاوه‌ن ده‌سته‌لاّته‌کان له وه‌لاّمی پێغه‌مه‌ره‌کانا ئه‌ڵێن : ئێمه دارایی‌و نه‌ته‌وه‌مان له ئێوه زۆرتره ، که وابێ ئه‌گه‌ر پێغه‌مه‌رایه‌تی مومکین بێ‌و ببێ خودا ئه‌یدا به‌و که‌سانه که خاوه‌نی شان‌و نانن ! وه ئێمه له پاشه‌ڕۆژدا سزا نادرێین ؛ چونکی ئه‌گه‌ر پێغه‌مه‌رێتی له‌سه‌ر ئیعتیباری شان بێ ئه‌وه بۆ ئێمه ئه‌بێ‌و له دنیاو له قیامه‌تا ئازاد ئه‌بین • وه ئه‌گه‌ر ریساله‌ت مومکین نه‌بێ ئه‌مجار مادام خودا له دنیادا شان‌و ڕێزی پێداوین ئه‌وه مه‌عنای وایه که له قیامه‌تیشا ڕێزمان ئه‌گرێ‌و سزامان نادا •

(قُلْ : اِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشاءُ وَيَقْدِرُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النّاسِ لا يَعْلَمُونَ) (٣٦)

ئه‌ی ره‌هبه‌ر تۆ پێیان بڵێ : دارایی زۆرو کۆمه‌ڵ‌و ده‌سته‌و به‌سته نیشانه‌ی ڕێزی لای خودا نیه ؛ چونکی خودا ڕۆزی زیاد ئه‌کا بۆ هه‌رکه‌سێ

بیەوێ ، ئیتر دارایی‌پێدان مانای ڕێز نیەو ، گەدایی مانای بێڕێزی لای خودا نیە ، بەڵام زۆربەی خەڵك ئەمە نازانن .

(وَمَا اَمْوالُكُمْ وَلاَ اَوْلادُكُمْ بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفَى ، اِلاَّ مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً ، فَاولائِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا ، وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ (٣٧) وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ اولائِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ (٣٨) قُلْ : اِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ ، وَمَا اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ ، وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ) (٣٩) .

وە هەرگیز دارایی‌و نەوەی ئێوە لەوانە نین کە لە ئێمەتان نزیك بکەنەوە بە هیچ جۆرە نزیك‌کردنەوەیێ ، بەڵام ئەو کەسانە کە ئیمانیان هێناوە بە خوداو پێغەمەری خوداو کردەوەی باشیان کردوە ، ئەوە ئەوانە پاداشی چاکەیان دووقات هەیە بە هۆی ئەو کردەوە باشانەوە کە کردوویانن‌و ، لە بالاّخانەکانی بەهەشتان بە ئەمینی لە نەخۆشی‌و دڵئازاری‌و ستەمی ستەمکاران . وە ئەو کەسانەیش کە تێئەکۆشن بۆ دانەدواوەی ئایەتەکانی ئێمەو جزایەتی‌و بەرانبەری ئەکەن لەگەڵ ڕەهبەرەکانا ، ئەوانە وان لە سزاداو ئامادەکراون بۆ ئەوە کە هەتا هەتایە لەو دۆزەخەدا بمێننەوە .

تۆ ئەی خۆشەویست پێیان بڵێ : بە ڕاستی خودای من ڕۆزی زۆر ئەکا بۆ هەرکەسێ خواستی لەسەر بێ لە بەندەکانی خۆی‌و ، وایش ئەبێ کەمی ئەکاتەوە بۆی‌و ، هەرچی لە دارایی خۆتان سەرف بکەن لە ڕێگەی

خوادا ئه‌وه خودا جێگه‌که‌ی پڕ ئه‌کاته‌وه‌و ، خودای ته‌عالا چاکترینی هه‌موو رۆزی‌ده‌رێکه‌و له به‌شکردنه‌کانیا حیکمه‌ت هه‌یه •

(ويَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعاً ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ : أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ؟ (٤٠) قَالُوا : سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ ، بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ ، أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ (٤١) فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعاً وَلَا ضَرّاً ، ونَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا : ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ) (٤٢)

باسی ئه‌و رۆژه بکه که خودا هه‌موویان گردئه‌کاته‌وه ، له پاشان به مه‌لائیکه‌کان ئه‌فه‌رموێت : ئایا راسته ئه‌و کۆمه‌ڵه کافره به‌نده‌یی ئێوه‌یان ئه‌کرد ؟ جا مه‌لائیکه‌کان ئه‌ڵێن : خودایه ! پاکی‌و دووری له هه‌موو عه‌یب‌و که‌مییه‌ك ، تۆ سه‌ردارو گه‌وره‌ی ئێمه‌یی‌و تۆ دۆستی ئێمه‌ی نه‌ك ئه‌م کافرانه‌و ، ئه‌وانه به‌نده‌یی ئێمه‌یان نه‌کردوه ، به‌ڵکو به‌نده‌یی جنی‌و دێویان کردوه‌و زۆربه‌یان باوه‌ڕیان به دێوانه ، واته شوێنی خه‌یاڵی پڕو پووچ که‌وتوون •

وه ئیمڕۆ بازێکتان سوود یا زیان ناگه‌یه‌نن به بازێکتان ، وه به‌و ستەمکارانه ده‌ڵێن : بچێژن سزای ئه‌و ئاگره‌ی که ئێوه باوه‌ڕتان پێ نه‌ده‌کرد •

(وإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا : مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ ، وقَالُوا

مَا هٰذَا اِلَّا اِفْكٌ مُفْتَرًى ! وقالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جاءَهُمْ : اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ) (٤٣)

وە کاتێ ئایاتی روونا‌کی ئێمە بەســـــەر ئەو کافرانەدا ئەخوێنرێتەوە ئەڵێن : ئەم ئینسانە پیاوێکە ئەیەوێ ئێوە مەنع بکا لەوەی کە باوك‌و باپیرەی ئێوە بەندەیان بۆ ئەکرد ، وە ئەڵێن : ئەم قورئانە هیچ نیە ئەوە نەبێ کـــە درۆیێو بە دەم خوداوە هەڵبەسرابێ ! ئەگەرنا وتـاری خـودا نیـــە • وە کافرەکان ئەڵێن : ئەم کاری پێغەمەرو پەیامەو دەربڕینی ئەم کارانە کـــــە خەڵکی شڵەژاندوە جادوویەکی دیاری نەبێ هیچی تر نیە •

(وما اٰتَيْناهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسونَها ، ومَا اَرْسَلْنا اِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ) (٤٤)

وەلحاڵ ئێمە چەن کتێبێکی پیرۆزمان بۆ نەناردوون تا بیانخوێنن ، کە ئەو کتێبانە ئەوانی بانگ کردبێ بۆ ئەوە هاورێ بۆ تۆ بڕیار بدەن ، وە لـە پێش تۆیشا رەهبەرێکم رەوانە نەکردوە بۆ لایان هەتا بیانترسێنێ لە لادان لە دینی خۆی هەتا ئەمانە ئیمڕۆ لەوە بترسن‌و بڵێن : ناتوانین دینی خۆمـان تەرك بکەین ، ئیتر بۆچی ئەبێ رێگەی کافری‌و گومڕاییان گرتبێو ؟ بۆچی بەرانبەری بکەن لەگەڵ پێغەمەری گەورەدا ؟!

(وكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ، وما بَلَغُوا مِعْشارَ ما آتَيْناهُمْ ، فَكَذَّبُوا رُسُلِي فَكَيْفَ كانَ نَكِيرِ ؟) (٤٥)

وە لە پێش ئەم کافرانی مەکەدا ئەو کافرانی ئیمڕۆ نەگەیشتوون بـــە دەیەکی ئەو پایە دابووم بەوان لە دارایی‌و ســـــوپاو هێزی ئاوەدانی ، جا

ئه‌وانه پێغه‌مه‌رانی ئێمه‌یان به‌درۆخسته‌وه ، جا ئه‌زانن چۆن بو ئینکاری من بۆ ئه‌وانو چۆن به گژیانا چووم‌و چۆن به‌ربادم کردن ؟

(قُلْ : اِنَّما اَعِظُكُمْ بِواحِدَةٍ : اَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ مَثْنى وفُرادى ، ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا ما بِصاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍ . اِنْ هُوَ اِلاّ نَذِيرٌ لَكُمْ بَيْنَ يَدَيْ عَذابٍ شَدِيدٍ) (٤٦)

تۆ ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خۆشه‌ویست بڵێ به‌و کافرانه : من ئامۆژگاریتان ناکه‌م به تاقه‌شتێ نه‌بێ که بریتییه له‌مه : که ئێوه یه‌که یه‌که یا دوو دوو راوه‌ستن‌و له پاشان بیر بکه‌نه‌وه که ئه‌م خاوه‌نی ده‌عوه‌تی ئێوه شێتێتی‌و نه‌خۆشی ده‌ماخی نیه‌و ، هیچ نیه ئه‌وه نه‌بێ که ترسێنه‌ری ئێوه‌یه‌و پێش هاتنی سزایه‌کی سه‌خت ئه‌تانترسێنێ ، ده‌ی مادام ئه‌و زاته ساغه‌و خاوه‌ن ده‌ماخه‌و ئامۆژگاری به‌سوودتان ئه‌کا شوێنی بکه‌ون‌و ده‌رزه‌که‌ی وه‌ربگرن •

(قُلْ : ما سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ ، اِنْ اَجْرِيَ اِلاّ عَلَى اللّٰهِ ، وهُوَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ (٤٧) قُلْ : اِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلاّمُ الْغُيُوبِ (٤٨) قُلْ : جاءَ الْحَقُّ وما يُبْدِئُ الْباطِلُ وما يُعِيدُ (٤٩) قُلْ : اِنْ ضَلَلْتُ فَاِنَّما اَضِلُّ عَلى نَفْسِي ، وَاِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِما يُوحِي اِلَيَّ رَبِّي . اِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ) (٥٠)

تۆ پێیان بڵێ : هه‌رچی له ئێوه داوا بکه‌م له به‌رانبه‌ری گه‌یاندنی فه‌رمانی خوداوه ئه‌وه هه‌مووی بۆ ئێوه ، واته هیچتان لێ داوا ناکه‌م ، من ماف‌و پاداشم هه‌ر له‌سه‌ر خودایه‌و ئه‌و ئاگای له هه‌موو شتێکه •

تۆ پێیان بڵێ : ئێوە حەسوودی مەبەن بە من کە من دارای پەیامی خودای تەعالام • خودا بۆ هەرکەسێ خواستی لێ بێ پەیامی خۆی ئەێرێ ، یاخود هەرکەسێ بیەوێ گەورەی بکا ئەیکاو ، خودا زۆر زانایە بە ئەسراری پەنامەکی لە جیهانا •

تۆ بڵێ : وا حەق هاتو ئیسلام بڵاو بوەوە بە جیهاناو دینی خودابەیەکناسی هاتو گەیشت بە هەموو جێگەیێو ئایینی پووچ کەرەوە هاوڕێ بۆ خودادانانە هیچ دروست ناکاو هیچ زیندوو ناکاتەوە • واتە ئایینی پووچ دەرچوو لە جیهاناو نرخی نەما لە مەیداناو ، ڕێزی نەما لە لای ئینسانا •

تۆ پێیان بڵێ : ئەگەر من گومڕا بم ئەوە گومڕاییەکەم بۆ خۆمەو لەسەر خۆمە ، وە ئەگەر شارەزای ڕێگەی سەربەرزی ئینسان بم ئەوە بە هۆی ئەو ئایەتە پیرۆزە جوانانەوەیە کە خودای تەعالا بۆم ئەێرێ ، بێ گومان پەروەردگاری من هەموو شتێ ئەبیسێو نزیکە لە هەموو خاوەن هاوارێو ، بەهاناو هاواری هەموو کەسەوە دێ •

(وَلَوْ تَرَى إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ ، وَأُخِذُوا مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ (٥١) وَقَالُوا : آمَنَّا بِهِ ، وَأَنَّى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ ؟! (٥٢) وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ ، وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ (٥٣) وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ ، كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ ، إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ) (٥٤)

ئه‌گه‌ر تۆ چاوت بکه‌وێ به‌و کافرانه له‌و کاته‌دا که له مردن ئه‌ترسن یا له‌به‌ر زیندوبوونه‌وه له گۆڕا ، یا له رۆژی به‌درا له‌و کاته‌دا رزگاربوونیان نیه له‌و شته لێی ئه‌ترسن‌و له شوێنێکی نزیك له مه‌ئموره‌کانی ئێمه‌وه ئه‌گیرێن •

وه له‌و کاته‌دا ئه‌ڵێن : ئێمه باوه‌ڕمان به محه‌مه‌د هه‌یه ، به‌ڵام چۆن ڕێك ئه‌که‌وێ بۆیان بگه‌ن به‌و باوه‌ڕه که ئه‌وان له سزا رزگار بکا له شوێنێکی دووره‌وه ؟ واته جیهانی ته‌کلیف‌و جیهانی ئیمان‌هێنان رابورد •

وه کاتی مردن له به‌درا یا مردنی ئاسایی له ماڵه‌وه ، یاخود له کاتی زیندوبوونه‌وه‌دا جیهانێکی تره بێجگه له جیهانی ته‌کلیف ، تازه مه‌حاڵه قه‌بوڵی ئه‌و شتانه که کاتیان نه‌ماوه • وه‌لحاڵ له‌وه‌به‌ر کوفریان کرد به محه‌مه‌د ـ د ـ و تیری تانه‌یان بۆ ئه‌هاویشت (رجما بالغیب)و به گومانی ڕووت‌و دوور له واقیع له شوێنێکی دووره‌وه • واته ئه‌و به‌دبه‌ختانه ئاگادار نه‌بوون له سیفاتی حه‌زره‌ت‌و له خوو ره‌وشتی به‌رزی‌و ، له دڵسۆزی بۆ خوداو بۆ بڵاوکردنه‌وه‌ی ئایینی ئیسلام • وه به‌ینی ئه‌مان له‌گه‌ڵ حه‌زره‌تا وه‌کو به‌ینی عه‌رزو ئاسمان بو • جا گومانی وا دوور به دوور زۆر دووره له نوور • وه پەرده‌ی حیجاب‌و مانیع دامه‌زرا له نێوان ئه‌وان‌و ئه‌و شته‌دا که ئه‌وان ئاره‌زووی ئه‌که‌ن که بریتییه له رزگاربوون له سزاو زه‌حمه‌ت‌و گه‌یشتن به به‌هه‌شت‌و ره‌حمه‌ت ، وه‌کو چۆن ئه‌و پەرده لێدانه کرا له‌گه‌ڵ هاوڕێنه‌ی ئه‌مانه‌دا له کافرانی چه‌رخه پێشوه‌کان ـ وه‌کو گه‌لی نوح‌و عادو ئه‌مود ـ و ئه‌وانیش کاتێ په‌شیمان بوونه‌وه کاتی په‌شیمانی نه‌بوو سوودیان وه‌رنه‌گرت ، له‌به‌ر ئه‌وه که ئه‌وان کاتی خۆی له ناو ده‌ریای دوودڵی‌و گومانی ئاباری وه‌هادا بوون که خاوه‌نه‌که‌ی ئه‌خسته په‌ڕێشانی‌و ئاره‌حه‌تی‌و بێ ئاسایشییه‌وه • په‌نا به خودا !

پەنا بە خودا هەزاران پەناە
لە دەردی کاری‌ی شوومی (اشتباە)
ئینسانی دوودڵ سیاچارەیە
لە هەردوو چەرخا هەر ئاوارەیە
ئینسانی مەسعوود ، یانی بەختیار ،
شەخصێ یەك دڵە لەسەر ئیعتیبار
بە نووری قودسی دڵی روونا‌ك بێ
لە شوبهەی شەیتان دەروونی پاك بێ
بە روونا‌کی دڵ هەستێتە سەر پێ
مایەی سەعادەت پاك بێنێتە جێ
یانی بە بیرو کردەوەو رەوشت
لە دنیا دەرچو بڕوا بۆ بەهەشت
(نامی) ئومێدی هەیە وا بمرێ
زوو لە بەهەشتا جێگەی خۆی بگرێ

★ ★ ★

سووره‌تی فاطیر لـه ســـووره‌ته مه‌که‌ییه‌کانه ، چڵو پێنج ئایه‌ته‌و ، له پاش سووره‌تی (فورقان) هاتوه‌ته خواره‌وه .

بسم الله الرحمن الرحيم

(الحَمْدُ لِلّهِ فاطِرِ السَّماواتِ والأَرْضِ . جاعِلِ المَلائِكَةِ رُسُلاً اولِي اَجْنِحَةٍ : مَثْنى . وثُلاثَ . ورُباعَ . •• يَزِيدُ فِي الخَلْقِ ما يَشاءُ . اِنَّ اللهَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) (١)

هه‌رچی ستایش‌و سوپاس هه‌یه بۆ خودایه‌که ئاسمانه‌کان‌و زه‌وی لـه نه‌بوون دروست کردوه‌و ، مه‌لائیکه‌یشی کردوه به پەیغام‌به‌رو ئیلهام‌که‌ر بۆ لای پێغه‌مه‌ران‌و چاکانی به‌نده‌کانی خۆی کـه حاڵیـان وایـه خاوه‌نی چه‌ن باڵن : بۆ بازێ له‌وانه دوو دوو . بۆ بازێ سێ‌سێ‌و . بۆ بازێ چوارچوار •• خوای ته‌عالا زیاد ئه‌کا له مه‌خلووقاتی خۆی ئه‌وه‌ی که خواستی له‌ســـه‌ر بێ ، بێ‌گومان خودا ته‌وانایه به‌سه‌ر هه‌موو شتێکدا .

مه‌لائیکه له عورفی شه‌رعدا بریتییه : له چه‌ن گیانله‌به‌رێ که ئه‌جسامی ناسکن‌و ، خودا ته‌وانای ئه‌وه‌ی پێداون که بچنه هه‌ر شکڵ‌و شێوه‌یه‌که‌وه که بیانه‌وێ‌و خواستیان له‌سه‌ری بێ ، وه ئه‌م ئه‌جسامانه ێرو مێیان نیـه‌و ، به ئه‌مری خودا پەیدا ئه‌بن نه‌ك به زاووزێ ، وه هه‌موو بێ‌تاوانن‌و هه‌میشه وان له فه‌رمانبه‌رداری خوداداو ، له‌سه‌ر یاسای تایبه‌تی خودا کردوونی بـه مه‌ئموور بۆ گه‌ڵێ شت‌و گه‌یاندنی گه‌ڵێ کارو به‌جێهێنانی فه‌رمانی خودا .

وە کەلیمەی (مثنی ، وثلاث ، ورباع) بۆ بەیانی جیاوازییە لەنـاو فریشتەکانا ؛ چونکی زۆری باڵ بە پێی زۆری کارو فەرمانە •

زاناکان فەرموویانە : ئەم ئایەتە بۆ حەصر نیە لەو ئەندازە (باڵە)دا •

یەکەم : لەبەر ئەوە کە ژمارە (مەفهوومی موخالەفە)ی نیە •

دوەم : لە بەر ئایەتی (يزيد في الخلق ما يشاء) کـە بـە زاهیر ئـەوە ئەگەیەنێ خودا هەرچی ئارەزو بکا دروستی ئەکا ؛ خوا لە ئەنواعی جیاجیا بێ ، وە یا لە ئەوصافی نەوعەکانا • کە وابو وەکو مەلائیکەی وای دروست کردوە کە دووباڵو سێ باڵو چوار باڵی هـەیـە ، لەوانەیە زۆر مەلائیکەی وەهایشی ببێ کە ژمارەی باڵەکانیان زۆر بێ ، وەکـو ریوایـەت کراوە لـە حەزرەتەوە ــ د ــ کە جوبرەئیلی دیوە شەشصەد باڵی بوە •

وە بازێ فەرموویانە : مەبەس لە ئایەتی (يزيد في الخلق ما يشـاء) جوانی شێوەو ، دەنگی خۆشو ، بااڵی رێکو ، ئازایەتیو ••• شتی دیکە لە ئەوصافی جوان یا لە ناشیرینو ناڕێکو ناڕەوایە •

وە هەڵئەگرێ مەبەس لە جوملەی (يزيد في الخلق) ئەمەبێ کـە ئەتوانێ مەلائیکەی دووباڵ بکا بـە سێباڵو ، سێباڵ بکا بـە چوار باڵو ، چوار باڵ بکا بە دە باڵ (مەثەلا) •

(ما يَفْتَحِ اللهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلا مُمْسِكَ لَهَا ، ومَـا يُمْسِكْ فَلا مُرْسِـلَ لَـهُ مِنْ بَعْـدِهِ ، وهُوَ العَزِيزُ الحَكِيمُ) (٢)

ئەو رەحمەتو نیعمەتو خۆشییە کـە خـودا بـەرەڵای بکـاو بێڕێنی بەسەر بەندەکانی خۆیدا کەس ناتوانێ رای بگرێ ، وە ئەوەی کە

خودا رای‌بگرێ‌و نەیدا کەس ناتوانێ بەرەڵای بکا ، وە خودا خاوەن عیزەت‌و خاوەن حیکمەتە •

(یا اَیُّها النّاسُ اذْکُروا نِعْمَةَ اللهِ عَلَیْکُمْ . هَلْ مِنْ خالِقٍ غَیْرُ اللهِ یَرْزُقُکُمْ مِنَ السَّماءِ والاَرْضِ ؟! لا اِلهَ اِلاّ هُوَ . فَاَنّی تُؤفَکونَ ؟) (٣)

ئەی ئادەمیزادینە باسی ئەو نیعمەتانی خودایە بکەن کە لەسەرتانەو پێیداون ، ئایا بێجگە لە خودا پەروەردگارێ هەیە کە رۆزیتان لە ئاسمان‌و زەوییەوە بۆ بنێرێ ؟ بە راستی کەس نیە لەو زیاتر بەندەیی بۆ بکرێ ، کە مادام ئەمە جوملەیەکی وەها راستە ئیتر ئێوە چۆن لائەدرێن لە راستەوە بۆ لارو لە حەقەوە بۆ بەتاڵ ؟

(وَاِنْ یُکَذِّبوکَ فَقَدْ کُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِکَ . وَاِلَی اللهِ تُرْجَعُ الاُمُورُ) (٤)

وە ئەگەر ئەو کافرانە تۆ بەدرۆئەخەنەوە تۆ بەوە دڵگران مەبە ؛ چونکی ئەمە یاسای ئادەمیزادەو بە راستی گەلێ ئەنبیا لە پێش تۆدا بوون‌و بەدرۆخراونەتەوە ، هەموو ئەمانە کاری خۆیان حەوالەی خودا کردوەو تۆیش هەر وەکو ئەوان حەوالەی خودای بکە ، وە بۆ لای خودا ئەگەڕێتەوە هەموو کارو باری عالەم ، بە قەطعی نەظەر لە پێغەمەران‌و غەیری ئەوانیش •

(یا اَیُّها النّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ . فَلا تَغُرَّنَّکُمُ الحَیاةُ الدُّنْیا . ولا یَغُرَّنَّکُمْ بِاللهِ الغَرورُ (٥) اِنَّ الشَّیْطانَ لَکُمْ عَدُوٌّ . فَاتَّخِذُوهُ عَدُوّاً ، اِنَّما یَدْعُو حِزْبَهُ لِیَکُونُوا مِنْ اَصْحابِ السَّعِیرِ) (٦)

ئەی ئادەمیزاد ! یێگومان هەرچی خودا بەڵێنی پێدابێو بڕیاری بوونی دابێ دێتەجێو دنیا تەواو ئەبێ ، با ژیانی دنیا باییتان نەکـــا ، هـــەروا بـا شەیتانی بایی باییتان نەکا ، یێگومان شـــــەیتان دوژمنی ئێوەیـــە ، دەی ئێوەیش بیکەن بە دوژمنی خۆتان ، وە ئەگەر ئێوە ببن بە حیزبێو کۆمەڵی شەیتان ئەبن بە دۆزەخی ؛ چونکی شەیتان کۆمەڵەکەی خۆی، بانگ ئەکـاو ئەبا بۆ ئەوە ببن بە هاوەڵانی ئاگری دۆزەخ •

(الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ، والَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ واَجْرٌ كَبِيرٌ) (٧)

ئەو کەسانە کافرن سزایەکی سەختیان هەیە ، وە ئەو کەسانەیش کـــە ئیمانیان هێناوەو کردەوەی چاکیـــــان کـــردوە ئەوە پاداشی گـــــەورەو تاوانبەخشییان لە لای خوداوە بۆ هەیە •

(اَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَناً ؟ فَإِنَّ اللهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ ويَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ، فَلاَ تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ ، إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ بِما يَصْنَعُونَ) (٨)

ئایا ئەو کەسانە کە لە لایەنی نەفسێو شەیتانەوە کردەوە خراپەکانیـان بۆ جوانکراوەو ، گومانو خەیاڵاتی پڕو پووچ زاڵ بوە بەسەریانا وەکـــو ئەو کەسانەن کە عەقڵیان زاڵە بەسەر نەفسیاناو گومانی شەیتان لـە خۆیـان دوور ئەخەنەوەو باوەڕ بە خوداو پێغەمەری خودا ئەکەنو لەســـەر ڕێگەی ڕاست ئەڕۆن بە ڕێدا ؟ حاشا ئەم دوو تاقمە وەکو یەک نین •

جا ئەگەر تۆ ، ئەی خۆشەویست ، لە پاش گەیاندنو ڕوونکردنەوەی پەیامی خوداو تێکۆشین بۆ ئیمانهێنانی ئەو خەڵکە •• تاقمی وەهات بینی

کە کردەوەی خراپیان جوانە لەبەرچاویاناو بە باشیان ئەزانن •• تۆ خۆت ماندوو مەکە ؛ چونکی بێگومان خودا گومڕا ئەکا ئەوانەی بیەوێ گومڕایان بکا ، وە هیدایەتی ئەوانەیش ئەدا کە خودا بیەوێ هیدایەتیان بدا • وە خودای تەعالا کەس گومڕا ناکا هەتا کابرا بە هێزی خۆی نەڕوا بە گژی فەرمانی خوداو پێغەمەرا • کە وایە ئاگات لە خۆت بێ با نەفسی تۆ لەبەر ئێشو خەفەتو خەمخواردن بۆ ئەوان بە زایە نەڕوا • بێگومان خودا ئاگای لەوەیە ئەوانە ئەیکەن •

(واللهُ الَّذِي اَرْسَلَ الرِّياحَ ، فَتُثِيرُ سَحَاباً . فَسُقْنَاهُ اِلى بَلَدٍ مَيِّتٍ ، فَاَحْيَيْنا بِهِ الاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها ، كَذلِكَ النُّشُورُ) (٩)

خودا خودایەکە باکان ئەنێرێ تا هەور بەرزبکەنەوە بۆ ناو کرۆکەی ئاسمان ، جا لەوێوە لێی ئەخوڕین بۆ شارێکی وێران لەبەر بێبارانی ، جا بە رژاندنی باران بەسەریا زیندووی ئەکەینەوە لە پاش مردنی ، وە هەستانو راستەوەبوون لە گۆڕستانی زەویداو دەرچوون بۆ مەیدانی حسێب وەکو ئەم زیندوبوونەوەی زەویەتە لە پاش ئەوە کە وشکو بێ گیا بو •

(مَنْ كانَ يُرِيدُ العِزَّةَ فَلِلّهِ العِزَّةُ جَمِيعاً ، اِلَيْهِ يَصْعَدُ الكَلِمُ الطَّيِّبُ ، والعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ ، والَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ، ومَكْرُ اولائِكَ هُوَ يَبُورُ) (١٠)

ئەم ئادەمیزادە بۆچی ئەوەندە بەدبەختە ؟ بۆچی پشت لە رەهبەرانی خودا هەڵئەکا ؟ ئەگەر بۆ ئەوەیە کە داوای بەرزیو سەربەرزی ئەکا با

بزانێ هەرچی بەرزی‌و سەربەرزی هەیە هەمووی لای خودایە ، وە سەربەرزییەکەیشی بەوەیە کە ئینسان وتارو رەفتاری باش بێ ؛ چونکی وتاری باش وەکو : (شەهادتین)و زیکرو ، تەهلیلەو ، خوێندنەوەی قورئانو ، تەربیەو ، فێرکردنو ، دەرزدانی چاکەی ێوان ئادەمیزادو ، دوورخستنەوەی خراپە لێیان ... بۆ لای خودا بەرز ئەبێتەوە • وە هەروەها رەفتاری باش وەکو : جیهاد لە رێگەی خوداداو ، ناندان بە داماوانو ، بەندەیی بەدەنیو ... هەموو بۆ لای خودا بەرز ئەبنەوە •

وە دەمارکردنو خۆبەزلگرتنو نەبیستنی حەق لە بەدبەختی زیاتر هیچ ئەنجامێکی نیە ، وە ئەو کەسانە کە مەکرو فێڵ لەگەڵ موسوڵمانانا ئەکەن بە دانانی داوی ناشیرین بۆیان ئەوە سزای سەختو ناهەمواریان هەیە لە پاشەڕۆژاو • مەکری ئەو خاوەن مەکرانەیش لە دنیادا بێ ئەنجامەو بە زایە ئەچێ •

(واللهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرابٍ ، ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ، ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْواجاً ، ومَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثى ، ولاَ تَضَعُ اِلاَّ بِعِلْمِهِ ، ومَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ ولا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ اِلاَّ فِي كِتَابٍ ، اِنَّ ذٰلِكَ علَى اللهِ يَسِيرٌ") (١١)

ئەی ئادەمیزاد ! خۆتان بناسنو خودای خۆیشتان بناسن ، خودا ئێوەی دروستکردوە لە گڵو کردی بە مایەی باپیرەگەورەتان ، کە ئادەمە ، وە لە ئادەمیش دایەگەورەتانی دروست کرد ، پاش ئەوە دروستکردنی ئێوەی لەسەر تۆم دانا ، وە لە دوای دروستکردنی (ئادەم)و (حەوا) دروستکردنی ئێوەی کرد بە یاسای ژنو ژنخوازیو ئێوەی کرد بە ژنو مێرد ، بۆ درێژەدان بە رشتەی ئادەمیزاد ، وە هیچ مێینەیێ منداڵێ

له منداڵدانیدا هه‌ڵناگرێ‌و دای‌نانێ له کاتی خۆیدا به زانست‌و ئاگاداری خودا نه‌بێ ، وه هیچ ئینسانێکی ته‌مه‌ن‌درێژ ـ ته‌مه‌ن درێژ ناکاو ، هیچ ئینسانێکی ته‌مه‌ن کورت ـ ته‌مه‌ن کورت ناکا ئیللا ئه‌ندازه‌ی ئه‌و ته‌مه‌نه درێژه یا ئه‌و ته‌مه‌نه کورته‌ی وا له (لوح المحفوظ)دا ، وه ئه‌مه بۆ خودا ئاسانه •

وه ئه‌توانین بڵێین هیچ که‌سێ ته‌مه‌نی زیاد ناکرێ‌و هیچ که‌سێ ته‌مه‌نی کورت ناکرێ ئیللا ئه‌و درێژکردنه‌ی وه یا ئه‌و کورتکردنه‌وه‌ی ته‌مه‌نه‌ی هه‌یه له (لوح المحفوظ)دا ، ئه‌مه لای خودا ئاسانه •

ئه‌و که‌سه که ئه‌ڵێ : له عیلمی خودادا دامه‌زراوه ته‌مه‌نی فلاّن‌که‌س صه‌ده یا هه‌شتایه •• ئیتر زیادو که‌م کردن بێ مه‌عنایه ! ئه‌وه ئه‌و که‌سه له مه‌به‌ست حاڵی نه‌بوه • ئاشکرایه زانستی خودا ره‌سایه‌و خیلافی زانستی ئه‌و مه‌حاڵه • به‌ڵام له زانستی خودادا رابوردوه یارۆ که بریندار بو ئه‌گه‌ر ده‌رمانی برینه‌که‌ی نه‌کا پاش ماوه‌یه‌کی که‌م ئه‌مرێ ، وه ئه‌گه‌ر ده‌رمانی بکا ئه‌وه کابرا خۆش ئه‌بێته‌وه‌و تا صه‌د ساڵ ئه‌ژی •

هه‌ر به‌و شێوه‌ی ده‌رمانه‌یه دۆعای خێری موسوڵمان بۆ موسوڵمان‌و خێرات‌و چاکه‌کردن بۆ گیرانه‌وه‌ی قه‌زاو ده‌ردو به‌ڵا • وه له حه‌دیثا هه‌یه که دۆعاو به‌ڵا مودافه‌عه‌ی یه‌ك ئه‌که‌ن هه‌تا دوا کات •

که وابێ وه‌کو ئه‌ندازه‌ی ته‌مه‌نی ئینسان له لای خودا زانراوه •• ئه‌وه‌یش زانراوه که ئه‌و ته‌مه‌نه درێژه له‌به‌ر ده‌رمانکردن یا دۆعاکردن یا صه‌ده‌قه‌کردنه‌و ، به‌م شێوه ئیشکال نامێنێ •

(وما يَسْتَوِي البَحْرَانِ ، هذا عَذْبٌ فُرَاتٌ سائِغٌ شَرَابُهُ ، وهذا مِلْحٌ اُجَاجٌ ، ومِنْ كُلٍّ تَأْكُلونَ لَحْماً طَرِيّاً ،

وتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَها ، وتَرَى الفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ . ولَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ) (١٢)

واتە وەکو یەك نین دوو دەریای وەها کە یەکێکیان ئاوەکەی خۆش بێو تێنوێتی بشکێنێو ، ئەویان ئاوەکەی سوێر بێو قوڕگ بسووتێنێ • وەلحاڵ لە هەردوویاندا گۆشتی تازە لە ماسیو باقی حەیواناتی دەریایی ئەخۆن ، وە لە هەردوویان دوڕو مادەی جوان دەردێنن کە ئەیانکەن بە زێوەر بۆ گەردنو بەرۆكو بەرگی ژنانو ئەیانپۆشن ، وە لە هەردووکیشیانا ئەبینن کەشتیەکان ئاو ئەبڕنو ئەڕۆن بۆ ئەوە کە نیعمەتو رۆزی خودایی داوا بکەنو دەردەستی بکەن ، واتە تیجارەتو موعامەلە بکەن بۆ زۆرکردنی دارایی ، وە رجا هەیە سوپاسی نیعمەتەکانی خودا بکەن •

بزانن ! ئەم دوو دەریا وێنەن بۆ ئینسانی موسوڵمانو ئینسانی کافر ، واتە ئینسانی موسوڵمانو ئینسانی کافر وەکو یەك نین ؛ ئەمیان وتاری تەوحید لە دەمی دێتەدەرەوە کە زەلاڵەو تینوێتی دڵی ئینسان ئەشکێنێ ، وە ئەویان کوفرو ئیشراك لە دەمی دەردەچێ کە قوڕگی ئینسان پڕ ئەکا لە گرێو گۆڵو ئەبێ بە تاریکی بۆ دڵو بە درکو داڵ بۆ سینە ، ئەگەرچی هەردوو ئینسانەکان هاوميزانن لە بازێ سوودا ، وەکو شێوەی جوانو خۆشی صوحبەتو کارکردن لە دووکانو محەلو ژووری بازرگانیداو ، لە هەردوویان بازە عیلمێ وەرئەگیرێ ، کە بۆ ئینسان ئەبێ بە زینەت وەکو جلی جوانو زێوەردارو غەیری ئەمانەیش •

(يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهارِ ، ويُولِجُ النَّهارَ فِي اللَّيْلِ . وسَخَّرَ الشَّمْسَ والقَمَرَ . كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى . ذٰلِكُمُ

اللهُ رَبُّكُمْ ، لهُ المُلْكُ . والَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ ما يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ) (١٣)

ئەو خودایە پەروەردگاری جیهانە لەکاتی شەو ئەخاتە سەر رۆژ لە زستانو بەهاراو ، لە کاتی رۆژ ئەخاتە سەر شەو لە هاوینو پاییزا ، بۆ ئەوە کە سوود لە درێژی رۆژ وەربگرن بە کاسبیکردنو دارایی پەیداکردنو ، لە درێژی شەو ئاسایشی لەشتان دەست بکەوێ بە رابواردنو نوستن ، وە رۆژو مانگی رام کردوە ، هەر یەکەو ئەجوولێ تا وادەی دیاری خۆی ، ئەوەی کە ئەمانە ئەکا خودای ئێوەیەو ناوی (الله)یەو سەرداریو دارایی هەر بۆ ئەوەو ، ئەو بتانە کە ئێوە بانگیان ئەکەنو ئەیانپەرستن بێجگە لە زاتی خودا دارای (قطمیر)ێ - واتە پەردە ناسکەکەی سەر ناوکی خورما - نین .

(إِنْ تَدْعُوهُمْ لا يَسْمَعُوا دُعاءَكُمْ ، ولَوْ سَمِعُوا ما اسْتَجابُوا لَكُمْ . ويَوْمَ القِيامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ . ولا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ) (١٤)

ئەگەر بانگ بکەن لەو بتانە بانگەکەتان نابیێن . وە ئەگەر بانگەکەتن بیێن هیچتان بۆ ناکەنو وەلامتان نادەنەوە ؛ چونکی ناتوانن هیچ بکەن ، وە لە رۆژی قیامەتیشا کاتێ کە خودا گیانیان ئەکات بە بەرا بۆ ئەوە بازێ راستی دەربکەوێ ئەوان ئینکاری ئەم پەرستیاری ئێوە بۆ ئەوان ئەکەن . ئەمە کە بەیانم کرد راستییەو کەس خەبەرت ناداتێ بە رووداوێ وەکو یەکێ کە ئاگاداری ئەو رووداوە بێ .

(يـا اَيُّها النّاسُ اَنْتُمُ الفُقَراءُ اِلى اللهِ ، واللهُ هُوَ الغَنِيُّ الحَمِيدُ (١٥) اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ ويَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ (١٦) وما ذلِكَ علَى اللهِ بِعَزِيزٍ) (١٧)

ئەی ئادەمیزادەکان ئێوە هەمووتان موحتاجی خودان لە وجوودی خۆتاناو لە صیفاتو ئەحوالّتانا ؛ هیچیان بە بێ تەعەلوقی خواستی ئـەو پەیدا نابێو بە بێ ئیرادەی ئەو مانەوەیشیان بەردەوام نابێ • وە هەر خودا بێنیازە لە عالەمو خاوەن نیعمەتەو شایاوی سوپاسو ستایشە • وە ئەگەر خواستی لێ بێ ئێوە لەناو ئەباو تاقمێ ئادەمیزادی تر دێنێ کە لـە ئێوە باشترو فەرمانبەردارتر بن ، وە ئەمە لەسەر خودا گران نیەو لەگەڵ ئەوەدا کە خودا بێنیازە لە ئێوە دادگەرە لەسەرتانو حوکمەکان عەدالەتن •

(ولا تَزِرُ وازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرى ، وِاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلى حِمْلِها لاَ يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ ، ولَوْ كانَ ذا قُرْبى ، اِنَّمـا تُنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ ، واَقامُوا الصَّلاةَ . ومَنْ تَزَكَّى فَاِنَّما يَتَزَكّى لِنَفْسِهِ ، وِالى اللهِ المَصِيرُ) (١٨)

وە هیچ نەفسێکی تاوانبار تاوانی نەفسێکی تر هەڵناگرێ ، وە ئەگەر نەفسێ کە بە تاوانباری گران کرابێو بانگ بکا لە نەفسێکی تر بۆ ئەوە کـەمێ لـەو بارەی بۆ هـەڵبگـرێ ئـەوە بۆی هـەڵناگـرێ هـەرچـەند بانگکراوەکەیش خزمی بانگکەرەکە بێو پەیوەندییان بە یەکەوە ببێ ، وە لەمە زیاتر بانگکردنی ئەو گەلە سوودی نیە ؛ چونکی تۆ کەسێ ئەترسێنێ بە سزای خودا کە لە سزای خودا بترسێ لە پەنامەکیداو نوێژەکانی بکا بە رەسایی ، وە هەرکەس خۆی پاك بکاتەوە لە تاوان ئەوە قازانجی بۆ خۆیەتیو گەڕانەوەی بۆ لای خودایە •

(وما يَسْتَوِي الأَعْمى والبَصِيرُ (١٩) . ولا الظُّلُمَاتُ ولاَ النُّورُ (٢٠) ولاَ الظِّلّ: ولاَ الحَرُورُ (٢١) ومَا يَسْتَوِي الاَحْيَاءُ ولا الاَمْواتُ . اِنَّ اللهَ يُسْمِعُ مَنْ يَشَاءُ ، ومَا اَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِي القُبُورِ (٢٢) ، اِنْ اَنْتَ اِلاَّ نَذِيرٌ) (٢٣)

خودای تەعالا باسی جیاوازییەکانی نێوان موسوڵمانو کافر ئەکا لە نێوان ئەوانەدا ئامادەن بۆ وەرگرتنی فەرمانی خودای تەعالاو ئەوانە کە دوورن ئەڵێن وەکوو یەك نین کوێرو چاودار ، وە تاریکییەك کە لە چەند پەردە تاریکی پەیدا بووبێ لەگەڵ پڕتەوداو ، سێبەرو گەرمای زۆر سەختو ، مردووانو زیندووان ، واتە ئەوانە کە قسەی تۆ وەرئەگرن وەکو بیناو رووناکیو سێبەری بێ زیانو ، زیندووی هۆشیاری زانا وەهان ، وە ئەوانە کە دەرزی تۆ وەرناگرن وەکو کوێرو ، تاریکیو ، گەرمای سەختو ، مردوون •• لە نێوان ئەم دوو تاقمەدا جیاوازییەکی تەواو هەیەو ؛ خودای تەعالا قسەی راست ئەخاتە گوێچکەی ئەوانەوە کە خواستی لەسەر ئەوەیە حەق ببیسێ ، وە غەیری ئەوانە وەکوو مردوو وانەو ؛ خودا نایەوێ حەق ببیسن • وە تۆیش خۆت ناتوانی بە بێ فەرمانی خودا قسە بەیتە گوێچکەی ئەوانەوە کە لە گۆڕستاندانو لە گۆڕاندانو • تۆ ترسێنەریو بەس •

(اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ بِالحَقِّ بَشِيراً ونَذِيراً . واِنْ مِنْ اُمَّةٍ اِلاَّ خَلا فِيها نَذِيرٌ) (٢٤)

بە راستی ئێمە تۆمان ناردوە لەگەڵ قورئانا بە موژدەدەر بۆ ئەهلی چاکەو، ترسێنەر بۆ ئەهلی تاوان ، وە ئەم رەوانەکردنەیش شتێ نیە کە هەر لەم چەرخی تۆدا بێ ، نەخەیر یاسایەکی کۆنی خودایە ، وە هیچ گەلێ نیە لە

دنیادا کە پێغەمەرێکی ترسێنەر لـە تاوانباری‌و تۆڵەی ناباری بۆ رەوانە نەکرابێ •

(وِانْ یُکَذِّبُوکَ فَقَـــدْ کَذَّبَ الَّذِینَ مِن قَبْلِهِمْ ؛ جاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالبَیِّنَاتِ ، وبِالزُّبُرِ ، وبِالکِتَابِ المُنِیرِ (٢٥) ثُمَّ اَخَذْتُ الَّذِینَ کَفَرُوا ، فَکَیْفَ کَانَ نَکِیرِ ؟) (٢٦)

وەئەگەر تۆ بەدرۆئەخەنەوە ئەمە شتێکی تازە نیە لەم کافرانەوەو ، بە راستی ئەو کافرانەیش کەلە پێش زەمانی ئەمانەدا بوون ئەوانیش پێغەمەرانی خۆیانیان بەدرۆخستەوە کاتێ کە پێغەمەرەکانیان بە فەرمانی خوداوەو بە موعجیزاتـەوەو بـە پـەیامی جـوانی ئاسـمانی‌و بـە کتێبی گـەورەی دڵڕوونا‌کـەرەوەوە هاتن بۆ لایان ، جا پاش ئەو ناباری‌و بەدرۆخستنەوەی پێغەمەرانە ئەو کافرانەمان گرت ، جا چۆن بو ئینکارو بەرپەرچی ئێمە بۆ بەدرۆخستنەوەکەی ئەوان ؟ ئایا زاڵ بووین بەسەریانا یا نە و ، یارمەتی پێغەمەرەکانمان داو سەرمانخستن بەسەریانا یا نە ؟ دیارە ئەوەی شیاوی رێزی رەهبەران بێ کردمان •

پێغەمـەرەکـان یـارمـەتی‌دران
کافرەکـانیش سـەرەوژێر کران
حەق بەرزە حەقدار گەیی بە بەرزی
بـەتـاڵیش لـە ژێـر سـزادا رزی

★ ★ ★

(اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَاَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفاً اَلْوانُها ، ومِنَ الجِبَالِ جُـدَدٌ بِیضٌ وحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوانُها ، وغَرابِیبُ سودٌ ؟ (٢٧) ومِنَ النَّاسِ والدَّوَابِّ

والأنعام مختلف ألوانه كذلك ، إنما يخشى الله من عباده العلماء ، إن الله عزيز غفور) (٢٨)

ئایا تۆ نابینی که خودای تەعالا له ئاسمانەوه ئاو ئەڕژێنێته خوارەوه ، جا دروستمانکرد به هۆی ئەو ئاوەوه چەن جۆر بەری ڕەنگاو ڕەنگ‌و ، نابینی که خودای تەعالا له کێوەکانا چەن جۆر ڕێگەی دروستکردوه له سپی‌و له سووری جۆرجۆر له ڕەنگاو ، چەن قەلی ڕەشی زۆر ڕەشی دروستکردوەو ، له ئادەمیزادو لەو گیانلەبەرانه به زەویدا ئەڕۆن‌و ، لە بزن‌و مەڕو وشترو گای ڕەنگامه چەێکی دروست کردوه ؟ ئەگەر تۆ ئەمانەت نەبینیوه بڕۆ بیانبینه هەتا زانیاریت به کردگاری خودای تەعالا زیاد بکا ، چونکی به راستی کەس له بەندەکانی خودا له خودا ناترسێ زاناکان نەبێت •

زانا ئەزانێ ئەم جۆرە کارە
دەستی تەبیعەت تیایا بێ کارە
زانا ئەزانێ لە تاقە دارێ
چلۆن چەن ئاثار دێنە ڕووی کارێ
زانا ئەزانێ لە کەژو کۆسار
چەن جۆر گوڵانە دێنە دەر بەهار
یەکێ ڕەنگزەردە ، یەکێ تر ئاڵە
یەکێکیان تۆخە ، یەکێکیان کاڵە
لە دایەو بابێ چەن جۆرە منداڵ
یەکێکیان پاکەو ، یەکێکیان بەدحاڵ
لە ئینسانی ڕەش نەتەوەی سپی
نەك جارێ چەن جار ، بەم چاوانەم دی
بە غەیری خواستی زانای نەوانا
کێ ئەم ئەوزاعەی لە چەرخا دانا ؟

ئـەوەی دەمـــاخی تێیـدا بێ شـــوعوور
جیـــائـەکـاتـەوە تـاریـکی لـــە نـوور
ئـەزانێ خـاکی بێ شـــــوعوورو فـــام
نابێ بـە ئەسـاس بۆ رشـــــتەی نیظام
ئـەزانێ تـەنیـــا خواســـــتی خودایـە
بـایێ (وەبـا)یـە بـایێ شـــــیفایە
لـە ئاســمانی ســـــایەقەی بێ هـەور
بـە چـەن دەقیقـە تـاریـك ئـەبێ دەور
دنیـــا پـڕ ئـەبێ بـە وێنـــەی دەریـا
ســـەرگەردان ئـەکـا ئینســـانی وریـا
ئەگـەر تەبیعـەت فـاعیـــل بێ بـۆ کـار
لەســەر یـەك یاســـــا ئەبو رۆزگار ؟
ئیتر بـــە ئـەوهـــام مـەڕۆرە کـــایـــە
عەقڵو هۆشـــــی خۆت مـەدە بـە زایـە
بـزانـە عـالـــەم جـامیـــــدو (نـامی)
بـە خواســـــتی حەقـە رشتەی نیظامی

* * *

بە راستی خودای تەعالا خاوەن عیزەتو دەستەڵاتە لەسەر هەر شتێ خواستی لێ بێو تاوانبەخشە ، ئەگەرنا بێ ئیمانەکانی بە ماوەیەکی کـــەم لەناو ئەبرد •

(اِنَّ الَّذِینَ یَتْلُونَ کِتَـــابَ اللهِ ، واَقامُوا الصَّلاةَ ، واَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْناهُمْ سِرّاً وعَلانِیَةً یَرْجُونَ تِجارَةً لَنْ تَبُورَ (٢٩) لِیُوفِّیَهُمْ اُجورَهُمْ ویَزِیدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ، اِنَّهُ غَفُورٌ شَکُورٌ) (٣٠)

به راستی ئه‌و که‌سانه که قورئان ئه‌خوێننه‌وه له‌سه‌ر ئه‌ساسی ئه‌وه کتێبی خودایه‌و ، ئیمانیان هه‌یه به‌وه که دووره له عه‌یبی (بوطلان)و جیاوازی‌و ، نوێژه‌کان به‌جێ‌دێنن به‌و جۆره شه‌رع پێی رازی بێ‌و ، سه‌رف‌ئه‌که‌ن له‌و شتانه کردوومانه به رۆزی خۆیان به په‌نامه‌کی‌و ئاشکرا •• ئه‌وه داوای تیجاره‌تێ ئه‌که‌ن که قه‌ت که‌سادی به سه‌را نایێ •

وه ئه‌و تیجاره‌ته‌یان بۆ ئه‌وه کردوه که خودای ته‌عالا پاداشه‌کانیان به ته‌واوی بداته‌وه‌و له فه‌زڵی خۆیشی زیاد له پاداشه‌که‌یان پێ‌بدا ، به راستی خودای ته‌عالا تاوانبه‌خشه‌و تاعه‌ت وه‌رگره •

(والَّذِي اَوْحَيْنا اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الحَقُّ مُصَدِّقاً لِما بَيْنَ يَدَيْهِ ، اِنَّ اللهَ بِعِبادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ (٣١) ثُمَّ اَوْرَثْنا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنا مِنْ عِبادِنَا ، فَمِنْهُمْ ظالِمٌ لِنَفْسِهِ ، وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ ، وَمِنْهُمْ سابِقٌ بِالخَيْراتِ بِإِذْنِ اللهِ ، ذلِكَ هُوَ الفَضْلُ الكَبِيرُ) (٣٢)

وه ئه‌وه‌ی که به جوبره‌ئیلدا ناردوومانه بۆ لای تۆ له ئایاتی قورئان ئه‌وه‌یه حه‌ق‌و موطابیقی واقیع‌و ، حاڵی وه‌هایه راستی ئه‌و کتێبانه ئه‌سه‌لێنێ که له پێش خۆیدا هاتوونه‌ته‌خوار وه‌کو ئینجیل‌و ته‌ورات ، به راستی خودای ته‌عالا به‌رابه‌ر به به‌نده‌کانی خۆی بیناو ئاگاداره •

جا پاش ئه‌وه وه‌حیمان کرد بۆ لای تۆ ئه‌و کتێبه‌مان وه‌کو میرات دا به‌و به‌ندانه که هه‌ڵم‌بژاردبوون بۆ ئه‌وه ڕێنومای ئوممه‌ت بکه‌ن ، جا بازێ له‌و به‌ندانه که من هه‌ڵم‌بژاردن سته‌میان له خۆیان‌کردو به بێ موبالاتی خۆیان دا به ده‌ستی نه‌فس‌و شه‌یتانه‌وه‌و گیرۆده‌ی گوناح بوون ، وه بازێکیشیان میانه‌بوون‌و نه ئه‌ونه تێکۆشان بۆ دین‌و ، نه بێ‌موبالاتیش

بوون ، وە بازێکیش لەوان زۆر زۆر بە دڵ مەشغوولّی بەندەیی بۆ خـــودا بوونو رایان ئەکرد بە شوێن چاکەکردندا بە ئیزنو تەوفیقی خودا ، وە ئەم بارە کە بۆ ئەو هەیە فەزڵێکی گەورەیەو حەقی ئەوەیە کە گەلێ کەس بکەون بەسەر تەوێڵداو کورِنووشی سوپاسگوزاری بۆ خودا ببەن •

ئەم ئایەتە بەسەر ئەو زانایانەدا تەتبیق ئەکرێ کـە ئەو کتێبـە بەرزە بەڕێزەی خودا ناردیە خوارەوە بۆ پێغەمەرو کەوتـە دەستیانو بە ئیـــزنی خودا هەڵبژێرران بۆ گەیاندنی • ئەمانە لە واقیعا سێ بەشن :

بەشێکیان زۆر زۆر باشن بۆ خۆیانو غەیری خۆیان ، وە بەشێکیان میانەن ، وە بەشێکیان هەر ئەوەیە کە وان لە ناو کۆمەڵەکەدا ، ئەنا تەنانەت لە کردنی واجیباتو نەکردنی خراپەدا نیسبەت بە خۆیان ستەم لە خۆیـــان ئەکەن پەنا بە خودا !

(جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلونَها ، يُحَلَّوْنَ فِيها مِنْ اَساوِرَ مِنْ ذَهَبٍ ولُؤْلُؤاً ، ولِباسُهُمْ فِيها حَرِير" (٣٣) وقَالُوا : الحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ، اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُور" شَكُور" (٣٤) الَّذِي اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ ، لا يَمَسُّنَا فِيها نَصَب" ، ولا يَمَسُّنَا فِيها لُغُوب") (٣٥)

ئەو بەهەشتانە کە بۆ مانەوە تیایانا بەکار دێن ئەم بەندە هەڵبژاردانەیان، تێئەچن ، ئەم بەندانە لەو بەهەشتانەدا جوانئەکرێن بە بازنو دەســتبەندی ئالتوونو ، بە دوڕی پڕتەودارو ، پۆشاکیان لە بەهەشتا حەریری نــەرمو ناسکەو ، بە شادییەوە ئەڵێن : سوپاسو ستایش بۆ ئەو خودایەتانێ کـــه خەمو زویری لە دڵی ئێمە دەرکرد ، بە راستی پەروەردگاری ئێمە تاوانبەخشو

تەوبەوەرگرە . ئەو خودایە کە ئێمەی لە خانەی مانەوەدا دامەزراند هەتاهەتایە لە میهرەبانی خۆیەوەو ، لەو بەهەشتەدا بێئاسایشی لێمان ناداو ئازارو بێزاریمان پێ ناگا •

(وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ ؛ لا يُقْضَى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا . ولا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا ، كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ) (٣٦)

واتە ئەوانەیش کافرن ئاگری دۆزەخیان بۆ هەیەو ، حوکم نادرێ بەسەریانا هەتا بمرنو رزگاربنو ، سزاکەیشیان لەسەر سووکناکرێ ، جا بەو شێوە تۆڵە لە هەموو کافرێکی بەردەوام لەسەر کافرێتی ئەسێنینەوە •

(وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا : رَبَّنَا اَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحاً غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ! اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ ، وجاءَكُمُ النَّذِيرُ ؟! فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ) (٣٧)

وە ئەوانە لەناو ئاگری دۆزەخا هاوار ئەکەنو ئەڵێن : پەروەردگارا لەم جیهانی سزامان دەرکەو بمان گێڕەوە بۆ دنیا ، ئەگەر ئەوەمان بۆ بکەی کردەوەی باش ئەکەین غەیری ئەو جۆرە کردەوە کە زوو ئەمانکرد ! جا لە لایەنی خوداوە وەڵامیان دەدرێتەوەو پێیان دەوترێ : ئایا ئێمە بە ئەندازەیەکی وا تەمەنمان نەدا بە ئێوە لە دنیادا کە بەس بێ بۆ بیرکردنەوە بۆ کەسێ کە ئەهلی بیر بێو ، رەهبەری خەڵکترسێن نەهات بۆ لاتان ؟! دەی سزای دۆزەخ بچێژن ، ئیتر یارمەتیدەر بۆ ستەمکارەکان نیە •

(اِنَّ اللهَ عالِمُ غَیْبِ السَّماوَاتِ والاَرْضِ ، اِنَّهُ عَلِیمٌ بِذَاتِ الصُّدورِ) (۳۸)

بێگومان خودا زانایە بەو شتانە کە پەنهانن لە ئاسمانەکاناو لە **زەویداو زانایە بەو خەیالآتەیش کە بە سینەکانا هاتوچۆ ئەکەن •**

(هُوَ الَّذِي جَعَلَکُمْ خَلائِفَ فِي الاَرْضِ ؛ فَمَنْ کَفَرَ فَعَلَیْهِ کُفْرُهُ ، ولا یَزِیدُ الکافِرِینَ کُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلاَّ مَقْتاً ، ولا یَزِیدُ الکافِرِینَ کُفْرُهُمْ اِلاَّ خَساراً) (۳۹)

خودا ئەو خودایە کە ئێوەی کردوە بە جێنشینی خۆی لەسەر زەویدا ، یا کردوونی بە کۆمەڵە ئینسانێ چین لە دوای چین دێنو ئەڕۆنو ، مانەوەی **تا سەر بۆ کەس نیە لە دنیادا ، جا هەرکەسێ ئینکاری خودا ئەکا زیانی کرفرو ئینکارییەکەی بۆ خۆیەتی ، وە ئەو کەسانە کە کوفری خودای خۆیان ئەکەن کوفرەکەیان هیچ زیاد ناکا بۆ ئەوان ئائومێدی لە رەحمەتی خودا نەبێ ، یا زیانکاری نەبێ •**

(قُلْ : اَرَاَیْتُمْ شُرَکاءَکُمُ الَّذِینَ تَدْعونَ مِنْ دونِ اللهِ ؟ اَرُونِي ماذَا خَلَقُوا مِنَ الاَرْضِ ! اَمْ لَهُمْ شِرْکٌ فِي السَّماوَاتِ ، اَمْ آتَیْنَاهُمْ کِتَاباً فَهُمْ عَلی بَیِّنَةٍ مِنْهُ ؟ بَلْ اِنْ یَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً اِلاَّ غُرُوراً) (٤٠)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست تۆ بفەرموو بەو کافرانە : خەبەرم پێ بدەن لەو شەریکانە کە ئێوە بانگیان ئەکەنو ، بە هۆی ئەوانەوە لە خودا لائەدەن ! ئا پیشانم بدەنو پێم بڵێن بزانم چی شتێکیان لە زەویدا دروست کردوە ! یاخود ئەڵێن : ئەوانە هاوبەشییان لەگەڵ خودادا هەیە لە

ئاسمانەکانا ، یا خەیر لەبەر هاوبەشی نیە کە ئەیانپەرستن بەڵکو لەبەر ئەوەیە کە کیتابێکم پێداون ئەیخوێنەوەو ئەوان لەسەر بەڵگەو بورهانن لە ئیشی خۆیانا لەسەر فەرمانی ئەو کتێبە ؟ نەخەیر ئەمانە هیچیان نیەو تەنها ئیعتیماد لەسەر قسەی ناوخۆیانو بەڵێنی خۆیانەو ، ئاشکرایشە ئەم کافرە ستەمکارانە کە بەڵێن ئەدەن بە یەکتری بەڵێنی راست نادەنو بەڵێنەکانیان لەسەر بناغەی ناڕاستیو بایی‌بوونە •

(انَّ اللهَ یُمْسِكُ السَّمَاواتِ والاَرْضَ اَنْ تَزُولا ، وَلَئِنْ زَالَتَا اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ ، اِنَّهُ كَانَ حَلِيماً غَفُوراً) (٤١)

بە راستی خودا ئەوەندە تەوانایە ئاسمانەکانو زەوی راگرتوەو مەنعی‌کردوون لەوە کە لە شوێنی خۆیان لابچن ، وە بە راستی ئەگەر لە جێگەی خۆیان دەربچن کەس نیە راگیریان بکا پاش خودای تەعالا ، بە راستی خودای تەعالا بە حیلمە کە زووبەزوو تۆڵە لە کافرەکان ناسێنێتەوەو تاوانبەخشیشە •

(واَقْسَمُوا بِاللهِ جَهْدَ اَيْمانِهِمْ : لَئِنْ جاءَهُمْ نَذِيرٌ لَيَكُونُنَّ اَهْدى مِنْ اِحْدَى الاُمَمِ ، فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ ما زَادَهُمْ اِلاَّ نُفُوراً (٤٢) اسْتِكْبَاراً فِي الاَرْضِ ومَكْرَ السَّيِّءِ . ولاَ يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّءُ الاَّ بِاَهْلِهِ ، فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلاَّ سُنَّةَ الاَوَّلِينَ ؟ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللهِ تَبْدِيلاً. ولَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللهِ تَحْوِيلاً) (٤٣)

ئەم ئایەتە دەربارەی کافرەکانی قورەیش هاتـوەتـە خوارەوە ، کاتی خۆی سوێندیان ئەخوارد : ئەگەر رەهبەری (موعود) بێتە لایان ئەبن بـە گەلێکی چاکتر لە گەلە پێشوەکان کە گاورو جوولەکەن ، کەچی کاتێ خودا حەزرەتی نارد بۆ لایان دەستیان کرد بە ئینکارو بەرهەڵستیکردنی •

جا خودا فەرموویەتی : پڕ بە دڵو بە هەموو هێزیان سـوێندیان ئەخوارد : ئەگەر پێغەمەرێکی موژدەدەرو ترسێنەریان لە لای خوداوە بـۆ بێت ئەمان باشترو پیاوچاکتر ئەبن لە یەکێ لەو دوو گەلە ناسراوو دیارییە ، کەچی کاتێ پێغەمەری سەربەرز هات بۆ لایـان ئەو هاتنە هەر دووریو نەفرەتی لە دین بۆ زیادکردن •

ئەم نەفرەتەیشیان هەر لەبەر خۆبەزلگرتن لە زەویداو مەکری خراپ بو بۆ رێگەی موسوڵمانان ، ئاشکرایشە کە مەکری خراپ هەر بۆ سـەر خاوەنەکەی ئەگەڕێتەوەو زیانەکەی هەر بۆ خۆی ئەبێ • جا ئایا ئەم کافرە مەکربازانەو ئەم گەلە بەدکارانە هەر چاوەڕێی یاسای خودا ئەکەن کـە لە چەرخە پێشوەکانا چۆن بوە وەهایش بێ بۆ ئەمان کە بریتییە لەوە ئەم گەلە بە تەواوی لەناو بەرێ ؟ وە بە هیچ شێوەیێ تۆ گۆڕان لە سـوننەتو یاسای خودادا نابینی ، بەم جۆرە یاسای سزاو وێرانکردن بکا بە یاسـای ئاوەدانکردنەوە ، هەروا گۆڕانیش بۆ یاسای خودا نابینی بەم شێوە ئـەو سزا کە کاتی هاتوە بۆ گەلێ بیدا بەسەر گەلێکی تری بێتاوانی داماوا •

(اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ، وكانُوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً ؟ وما كانَ اللهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّماوَاتِ ، ولا فِي الاَرْضِ ، انَّهُ كانَ عَلِيماً قَدِيراً) (٤٤)

ئایا ئەم گەله سەرکێشە نەگەڕاون بەسەر زەویدا هەتا تەماشا بکەن کە چلۆن بوە ئەنجامی ئەو گەلانە کە لە پێش ئەمانا بوونو ، ئەوان زۆر بەهێزتر بوون لەم کافرانەو خودا لێیداونو لەناوی بردوون ؟ وە خودا لەوانە نیە کە هیچ شتێ عاجزی بکا لە ئاسمانەکانو لە زەویدا ، بە راستی خودای تەعالا زانایە بە ئەحوالی عومووم و ، تەوانایە لەسەر هەرچی خواستی خۆی لەسەر بێ ئەیکا •

(ولَوْ یُؤَاخِذُ اللهُ النَّاسَ بِمَا کَسَبُوا ما تَرَکَ عَلی ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ ، ولکِنْ یُؤَخِّرُهُمْ اِلی اَجَلٍ مُسَمّیً ، فَاِذَا جاءَ اَجَلُهُمْ ، فَاِنَّ اللهَ کانَ بِعِبادِهِ بَصِیراً) (٤٥)

واتە لەگەڵ ئەوەدا کە خودای تەعالا زانایە بە بیرو باوەڕی ناهەموارو کردەوەی ناباری ئادەمیزاد ، وە تەوانایە لەسەر هەموو تۆڵەیێو ، خودای تەعالا بە حیلمەو صەبر ئەکا ، ئەگەر خودا ئادەمیزادی بگرتایە بە هۆی کاری ناپەسەندی ئەوانەوە ئەوە کەسی بە سەر پشتی زەویەوە نەئەهێشتەوە ، بەڵام خودا دوایان ئەخا هەتا ئەگەن بەو کاتە کە خودا بەڵێنی پێداوەو بڕیاری داوەو دیاری‌کردوە بۆیان ، جا کاتێ ئەو کاتە هات ئەوسا خودا زانایە بە بەندەکانی خۆیو بینایە بە ئەحوالیشیان ؛ ئەو کەسەی عەفوی ئەکا ئەوە دیارە لوطفی خۆی دەرئەبڕێ بۆیو ، ئەوەیش عەفوی نەکا ئەوە عەدلی خۆی بۆ ئەخاتە کار •

سوورەتی یاسین ، لە سوورەتە مەکەییەکانە ئایەتی چل‌و پێنج نەبێ ، هەشتاو سێ ئایەتە ، پاش سووڕەتی (جن) هاتوەتەخوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(يس (١) والقُرْآنِ الحَكِيمِ (٢) إِنَّكَ لَمِنَ المُرْسَلِينَ (٣) عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (٤) تَنْزِيلَ العَزِيزِ الرَّحِيمِ (٥) لِتُنْذِرَ قَوْماً مَا أُنْذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ) (٦)

یاسین یا ناوی سوورەتەکەیە ، واتە ئەم سوورەتە سوورەتی یاسینە ، وە یاخود بە مەعنای (یا انسان)ەو مەبەس لەو ئینسانە حەزرەتی محەمەدە ـ د ـ لەبەر ئەوە مادام ئینسانی کامیل ئەبێ وەهابێ دروستە بە (یا انسان) بانگی لێ بکرێ ، وە یاخود تەواوی (یاسین) لەقەبی حەزرەتە ، وەکو ریوایەتکراوە لە سەعیدی کوڕی جوبەیرەوە : کە یاسین ناوێکە لە ناوەکانی حەزرەت ـ د ـ بە بەڵگەی ئەوە کە خیطابی بە (انك لمن المرسلين) لەگەڵ کراوە .

واتە : ئەی پێغەمەری مولەقەب بە یاسین ! قەسەم بەو قورئانە کە هاتوەتەخوارەوە بۆ لای تۆو خاوەن حیکمەتە لە دەرزی ئادەمیزاداو لە تەربییەو تەوجیهیاتا ! بە راستی تۆ لەو پێغەمەرانەی کە بەسەر رێگەی راستا رەوانەکراون کە رێگەی دانانە بە بوونی پەروەردگاری تاقی تەنیای تەوانای تەواو لە سیفاتو کردارا ، وە ئەو قورئانە حەکیمەیش

هاتوەتەخوارەوە بۆ لای تۆ لە لایەنی ئەو خـوداوە ، کـە خاوەن عیزەتو خاوەن رەحمەتو میهرەبانە ، وە تۆیش بۆ ئەوە نێرراوی هەتا گەلێکی وا لە سزای خودا بترسێنی کە باوکو باپیرە نزیکەکانیان پێغەمەرێکی وەهایـان بۆ نەهاتوە کە لە سزای خودا بیانترسێنێ ، کە وابێ ئەوانە بێئاگان لـە حوکمی خوداو ، بێئاگایش هەتا ئاگادار نەکرێتەوە تەکلیف رووی تێ ناکا •

بزانن ! ئەم ئایەتەو ئایەتی سوورەتی سەجدە (لتنذر قوماً ما أتاهم من نذیر من قبلك)و ئایەتی سوورەتی (قصص) : (لتنذر قوما ما أتـاهـم من نذیر من قبلك) دەلیلی قەطعین لەسەر ئەوە کە لە پێش رەوانەکردنی حەزرەتی محەمەدا ـ د ـ پێغەمەرێ نەهاتوە بۆ سەر عەرەب لەو نزیکانەدا ، وە ئایەتی سوورەتی مائیدە (قد جاءکم رسـولنا یبین لکم علی فترة من الرسل ان تقولوا ما جاءنا من بشیر ولا نذیر) دەلیلی قەطعییە لەسەر ئەوە کە هاتنی حەزرەت رێکەوتی کاتی (فەترەت)ی کردوەو ، دیارە هەرکەس بێ ئاگا بێ لە ئەحکامی خوداو لە ئەهلی فەترەت بێ موکەلەف نیە •

کە وابو نەتیجە ئەدا باوکو باپیرەی حەزرەت ـدـ ئەهلی نەجاتبوون لە سزای قیامەتو سزای بەرزەخ • وە ئەگەر حەدیثێ بە پێچەوانەی ئەمەوە بێ حەمل ئەکرێتەسەر ئەوە : لەو کاتەدا ئەم حوکمە لەم ئایەتانەدا دەرئەکەوێ هێشتا مەعلووم نەبوە ؛ چونکی حوکمێ کە بە وەحی بێتەخوارەوە لە پێش وەحیەکەدا مەعلووم نیە •

(لَقَدْ حَقَّ القَوْلُ عَلی اَکْثَرِهِمْ ، فَهُمْ لا یُؤْمِنُونَ) (٧)

بە راستی کەلیمەی قار دامەزراوە لەسەر زۆربەی ئەو کافرانە ، ئیتر ئەوانە ئیمانناهێنن ، وە لە عیلمی خودادا رابوردوە کە لەسەر ئـەم حاڵە دەوام ئەکەن تا مردنیان •

(اِنَّا جَعَلْنَا فِي اَعْنَاقِهِمْ اَغْلالاً ، فَهِيَ اِلى الاَذْقانِ ، فَهُمْ مُقْمَحُونَ (٨) وجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ سَدّاً ومِنْ خَلْفِهِمْ سَدّاً،فَاَغْشَيْناهُمْ فَهُمْ لا يُبْصِرُونَ)(٩)

ئەم ئایەتانە دوو مەعنایان بۆ بەیان کراوە :

یەکەم : ئەمەیە کە تەقریری دەوامی ئەو کافرانە ئەکا لەسەر کوفر ، وەکو یەکێ دەستی برابێ بۆ گەردنی و زنجیر کرابێ و نەتوانێ بجوولێتەوە لە پێش دەم و پشتیەوە پەردەیەکی قایم دروست کرابێ و کابرا نەتوانێ خۆی دەرباز بکا .

واتە : لە ملی ئەوانەدا چەن زنجێرێکی وەهامان داناوە کە گەردنی پڕکردوون و ، ئەو زنجیرانە گەیشتبوون بە چەناکەیان و سەری ئەوانە بەرزبوەتەوە بە هۆی ئەو زنجیرانەوە کە پێچراوە بە ملیانەوە و ناتوانن بۆ بەردەمی خۆیان بڕوانن ، وە لەبەردەمی ئەوانەدا بەستو و پەردەمان داناوە و لە پشتیشیانەوە بەستو و پەردەمان داناوە و بە تەواوی داگیرمان کردوون و چاویان نابینێ ؛ چونکی لە واقیعا بەستی ئەتراف رێگەی تەماشای لێ بڕیون ، واتە ئەو کافرانی قورەیشە وەها دامەزراون لەسەر کوفر چارەیان بڕاوە ، وەکو ئینسانێ کە زنجیرکرابێ و بەستی زۆر لە چواردەوریەوە دروستە کرابێ .

دووەم : ئەمەیە ئەم ئایەتە بەیانی شێوەو حاڵی ئەبوجەهل و دوو هاوڕێکەی لە بەنی مەخزووم ئەکا ، کە هاوپەیمان بوون ، ئەبوجەهل سوێندی خواردبوو : ئەگەر محەمەد ببینێ نوێژ بکا بە بەرد سەری پان بکاتەوە ! جا کاتێ چاوی پێکەوت نوێژی ئەکرد بەردێکی هەڵگرت و رۆیشت بۆ لای ؛ کەڵێی نزیك بووەوە بەردەکەی بەرز کردەوە بیدا بەسەریا

دەستی گەڕایەوە بۆ گەردنی‌و پێیەوە چەسپ بوو بەردەکەیش لەدەستی کەوتەخوارەوە • جا هاتەوە باسەکەی گێڕایەوە ، یەکێ لە هاوڕێکانی کە وەلیدی کوڕی موغیرە بو وتی : من ئەڕۆم سەری پانئەکەمەوە ، کە چوو بۆی‌و لێی نزیك کەوتەوە هەردوو چاوی کوێر بوون ! ئەویش بە نائومێدی گەڕایەوە • جا هاوڕێی دووهەمی هەستاو سوێندی خوارد کە سەری پانبکاتەوە ، کە نزیکی بوەوە بەڕاکردن گەڕایەوە ، وتیان : ئەوە چییە ؟ وتی : وەڵلاهی کە نزیکی کەوتمەوە شێرێ کەوتە بەینی منو ئەوەوەو لە ترسا گەڕامەوە !

(وَسَواءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لا يُؤْمِنُونَ (١٠) اِنَّما تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وخَشِيَ الرَّحْمانَ بِالغَيْبِ ، فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ واَجْرٍ كَرِيمٍ) (١١)

وە یەکسانە لەسەر ئەوان بیانترسێنی یا نەیانترسێنی ئەوان هەر ئیمان نایەنن • تۆ ئەو کەسانە ئەترسێنی کە پەیڕەوی قورئان بکەنو لە خودا بترسن لە پەنامەکییەوە • جا موژدە بدە بەو کەسانە بەوە کە خودا تاوانیان ئەبەخشێ‌و پاداشێکی گەورەیان ئەداتێ •

(اِنَّا نَحْنُ نُحْيِ المَوْتى ونَكْتُبُ ما قَدَّمُوا وآثارَهُمْ ، وكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْناهُ فِي اِمامٍ مُبِينٍ) (١٢)

ئێمە ئەو کەسەین کە مردوەکان زیندووئەکەینەوەو ئەو کردەوانەیش کە زوو کردوویانە لەگەڵ شوێنەوارەکانیانا هەمووی ئەنووسین • مەبەست لە شوێنەوار ئەوەیە کە : یەکێکیان فێری زانستو خوێندن کردبێ ، یا کارێزێکیان لێدابێ ، یا بیرێکیان هەڵکەندبێ ••• وە هەموو شتێکمان لە کتێبێکی دیاریدا کە (لوح المحفوظ)ە ژماردوەو ئامادەمان کردوە •

(واضْرِبْ لَهُمْ مَثَلاً اَصْحابَ القَرْيَةِ . اِذْ جاءَهَا المُرْسَلُونَ (١٣) : اِذْ اَرْسَلْنا اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا . فَعَزَّزْنا بِثالِثٍ ، فَقالُوا : اِنَّا اِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ) (١٤)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست تۆ چیرۆکو پەندی رووداوی خەڵکی دێکە ـ کە مەشهوورە بە خاوەنی دێی (ئەنطاکیە) ـ بێنەرەوە بۆ خەڵکی مەکە ، لەو کاتەدا فورستادەکانی حەزرەتی عیسا هاتن بۆی ، کاتێ کە دوو کەسمان لەوانە نارد لە پێشا ، جا ئەهلی دێکە ئینکاریان کردن ، جا پاش ئەوە یارمەتیمان دانو بەهێزمان کردن بە زەلامێکی تر ، واتە فورستادەیەکی سێهەممان لەگەڵ ناردن ، جا هەموویان وتیان : بە ئەهلی ئەو دێیە : ئێمە رەوانەکراوی حەزرەتی عیساین بۆ لای ئێوە ، یا وتیان : ئێمە خودا ناردووینی بۆ لای ئێوە .

(قالُوا : ما اَنْتُمْ اِلاَّ بَشَرٌ مِثْلُنا وما اَنْزَلَ الرَّحْمانُ مِنْ شَيْءٍ ، اِنْ اَنْتُمْ اِلاَّ تَكْذِبُونَ !) (١٥)

ئەهلی دێکە بەو سێ کەسەیان وت : ئێوەیش ئادەمیزادن وەکو ئێمەو ، لەوە زیاتر نینو ، خودا کەسی نە ناردوە بۆ سەر ئێمەو ، ئێوە هیچ نین چەن ئینسانێکی وا نەبێ کە درۆ بە دەم خوداوە ئەکەن .

(قالُوا : رَبُّنا يَعْلَمُ اِنَّا اِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ (١٦) وما عَلَيْنا اِلاَّ البَلاغُ المُبِينُ) (١٧)

ئەوانیش فەرموویان : خودای ئێمە ئەزانێ بە راستی ئێمە بۆ لای ئێوە نێرراوینو . ئێمە هیچمان لەسەر نیە گەیاندنی فەرمانی خودا نەبێ **بە ئێوە .**

(قالُوا : اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ ، لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ ، وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ) (١٨)

خەڵکەکەی ئەنطاکیە بە فورستادەکانیان وت : ئێمە تەشائوم ئەکەین بە ئێوەو وتارو کرداری ئێوەمان بە لاوە باش نیە ، بە راستی ئەگەر دەسبەرداری ئەم وتارانە نەبن سزایەکی سەختتان لە لایەنی ئێمەوە بێ ئەگاتو سەنگەسارتان ئەکەین •

(قالُوا : طائِرُكُمْ مَعَكُمْ ، اَئِنْ ذُكِّرْتُمْ ؟ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ) (١٩)

ئەوانیش لە وەڵامی خەڵکەکەدا فەرموویان : ئێوە نەگبەتیو شەئامەتی خۆتان لەگەڵ خۆتانایە . نەك بە هۆی گەلێکەوە کە بێن باسی دینو پەیرەوی رەهبەرتان بۆ بکەن • ئایا هەر لەبەر ئەوە کە رێنومایيتان کرا تەشائوم ئەکەن ؟ نەخێر هەر گەلێکی لە ئەندازە لادەرنو ناپیاونو سنووری عەقڵ راناگرن ، ئەگەرنا ئێمە خۆمانو وتارمانو کردەوەمان هەر پیرۆزو باشە •

(وجاءَ مِنْ اَقْصَى الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى ، قالَ : يا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ (٢٠) اِتَّبِعُوا مَنْ لا يَسْأَلُكُمْ اَجْراً وَهُمْ مُهْتَدُونَ) (٢١)

لە لای ژووروی شارەکەوە پیاوێ بە هەڵەدەوان هاتو گەیشت بە قەرەبالغەکە کە قسەیان لەگەڵ فورستادەکانی عیسادا دەکرد ، وتی : ئەی گەلی من شوێن ئەم فورستادانە بکەون ، شوێن کەسێ بکەون کە داوای پاداشو کرێتان لێ ناکا لەسەر گەیاندنی پەیامی خوداو بانگکردنتان بۆ

ڕێگه‌ی ڕاست ، وه ئه‌وانه کۆمه‌ڵێکن خاوه‌ن روشدو بینایی‌و وریایین‌و له‌سه‌ر ڕێگه‌ی راست ڕۆیشتوون •

(وَمَا لِيَ لا اَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ؟) (٢٢)

من چیم ده‌ست ئه‌که‌وێ له‌وه‌دا که به‌نده‌یی بۆ ئه‌و خودایه نه‌که‌م که دروستی‌کردووم‌و ، ئێوه‌یشی دروست‌کردوه‌و ، منیش‌و ئێوه‌یش بۆ لای ئه‌و ئه‌گێڕێنه‌وه ؟

(ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً ؟ اِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمانُ بِضُرٍّ لا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئاً . وَلا يُنْقِذُونَ (٢٣) اِنِّي اِذاً لَفِي ضَلالٍ مُبِينٍ (٢٤) اِنِّي آمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ) (٢٥)

ئایا من بێجگه له‌و خودا که دروستی کردووم چه‌ن خوداییێ تر بۆ خۆم دائه‌نێم ؟ ئه‌گه‌ر جارێ له جاران خودای میهره‌بان لێم زویر ببێ‌و گیرۆده‌ی زیانێکم بکا هیچ سوودێ نادا به من تکاو پاڕانه‌وه‌ی ئه‌وانه‌و له‌و ده‌ردو مه‌ینه‌ته‌م ڕزگار ناکا • ئه‌گه‌ر من وابم ئه‌ڵبه‌ته وام له‌ناو گومڕاییه‌کی دیاریدا ، به راستی وا من ئیمانم هێنا به خودای ئێوه ، ده‌ی ئه‌م ئیمان‌و ئیقراره‌م لێ‌ببیسن • جا که ئه‌م قسانه‌ی کرد هێرشیان بۆ هێناو کوشتیان •

(قِيلَ : ادْخُلِ الْجَنَّةَ ! قَالَ . يا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ (٢٦) بِما غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ !) (٢٧)

جا هه‌ر ئه‌وه‌نده گیانی ده‌رچو پێی وترا : بڕۆره به‌هه‌شته‌وه ! واته گۆڕه‌که‌ت بۆ بوه به‌هه‌شت ، ئه‌ویش له گۆڕه‌که‌یدا وتی : کاشکی گه‌له‌که‌م ئه‌یانزانی به‌وه که خودا لێم‌خۆش بوه‌و کردوومی به ئینسانێکی به ڕێزو داخڵی کۆمه‌ڵه‌ی به‌ڕێزه‌کانی کردووم •

(وما اَنزَلْنا عَلى قَوْمِهِ مِنْ بَعْدِهِ مِنْ جُنْدٍ مِنَ ألسَّماءِ ، وما كُنَّا مُنْزِلِينَ (٢٨) اِنْ كانَتْ اِلاَّ صَيْحَةً واحِدَةً فإذا هُمْ خامِدُونَ) (٢٩)

وە ئێمە لە پاش (حەبیبی نەجارِ) ـ ئەو کەسەی کە خەڵکی ئەنطاکیە کوشتیان ـ لە ئاسمانەوە سوپایەکمان نەنارد بۆ بەربادکردنی گەلەکەیی و شتی وەهایش ناکەین ، بەس هەر ئەوەندە هاتە جێ کە فریشتەی پیرۆزمان ناردو گرمەیەکی کرد بەسەر ئەو کافرانەداو کوتوپڕ هەموویان کووژانەوەو خامۆش بوون ، واتە مردن •

ریوایەتکراوە : خەڵکی شاری ئەنطاکیە بتپەرست بوون ، جا حەزرەتی عیسا ـدـ دوو کەسی لە یاریدەدەرەکانی خۆی ـ بولس و یوحنا ـ نارد بۆ لایان ، کاتێ نزیکی شارەکە بوونەوە حەبیبی دارتاشیان بینیو بانگیان کرد بۆ ئایین ، ئەویش وتی : ئایا موعجیزەیەکتان لە لایە ؟ وتیان : بەڵێ ئێمە شیفای نەخۆش ئەدەین بە ئیذنی خوداو ، کوێری سکوما خۆش ئەکەینەوە ، ئەویش لەو کاتەدا منداڵێکی نەخۆشی هەبوو هێنای بۆ لایانو ، دەستیان هێنا بە لەشیاو چاك بوەوە ! ئەم قسە لە شارەکەدا بڵاوبوەوە ، هەتا پادشا بیستیو ناردی بە شوێنیانا ، کاتێ هاتنو قسەیان لەگەڵ پادشادا کرد ، پادشا حەپسی کردن • کاتێ حەزرەتی عیسا ئەمەی بیست بانگی کرد لە شەمعوونو ناردی بۆ لای خەڵکی ئەنطاکیە بەڵکو ئەم ببێ بە هۆی بەرەڵاکردنی ئەو دووانە ، جا رۆیشتو گەیشت بە دەستەو دایرەی پادشای ولاتو گفتوگۆی لەگەڵ کردنو ، بە هۆی ئەوانیشەوە گفتوگۆی لەگەڵ پاشادا کردو ، کارێکی وای کرد کە پاشا حەپسیەکان بەربداو پاشا بەری دانو ئیمانیان پێهێنان ، بەڵام قەرەبالغێکی زۆر لە خەڵکی شارەکە

له‌سه‌ر ئه‌و کوفره مانه‌وه • به ریوایه‌تێ تر ئه‌ڵێن : پاشا قاری گرت لـه شه‌معوونیش وه‌کو ئه‌و دوانه‌کان •

به‌هه‌رحاڵ • کاتێ حه‌بیب به‌مه‌ی زانی له لاژووروی شاره‌وه بـه هه‌ڵه‌داون هات بۆ لای ئه‌و سێ فورستاده‌یه‌و ، رووی کرده گه‌له‌که‌یی‌و وتی : ئای ئه‌م سێ که‌سه داوای پاداش ئه‌که‌ن له ئێوه به‌رابه‌ر به ته‌بلیغات ؟ وتیان : نه‌خه‌یر • وتی : ده‌ی چاك وایـه ئیمانیان پێ‌بێنن‌و ، ئه‌مانه چـه‌ن که‌سێکی پاکی شاره‌زای حه‌قن‌و ، من ئـه‌بێ چیم ده‌ست بکه‌وێ ئه‌گه‌ر به‌نده‌یی بۆ خودای خۆم نه‌که‌م ؟ ئـه‌و خودایه کـه لـه نه‌بوون دروستی کردووم‌و ئه‌نجامی هه‌موومان هه‌ر بۆ لای ئه‌وه • چۆن من بێجگه لـه‌و خودای په‌روه‌ردگاره که‌سێ تر به خودا ئه‌گرم بۆ خۆم ؟! ئه‌گه‌ر خـودا خواستی نه‌سه‌ر زیانم بێ بـه هیچ جۆر تکاو رجای که‌سێ تر سوودم پێ نادا ، ئه‌گه‌ر کاری وا بکه‌م من له گومڕاهیدا ئه‌بم ، حاشا من قه‌ت شتی وا ناکه‌م • وه بزانن که من به راستی ئیمانم به په‌روه‌ردگاری خۆم هێناوه ، ده‌ی خه‌ڵکه لێم ببیسن •

کاتێ حه‌بیب به دڵگه‌رمییه‌وه ئه‌م قسانه‌ی کرد گه‌له‌که هێرشیان بۆ هێنـان‌و حـه‌بیب‌و فورستاده‌کانی عیسایان کوشت ، هـه‌ر بـه کوشتن‌و گیان‌ده‌رچوونیان موژده‌ی به‌هه‌شتیان پێ درا ، ئه‌ویش ئه‌و ته‌مه‌نایه کرد ئه‌گه‌ر گه‌له‌که‌ی ئاگادار بوونایه له‌م میهره‌بانی خودایه‌و له‌م باره گه‌وره که پێی به‌خشیوه •

لێ‌ردا تێبینیه‌ك هـه‌یه ، لـه ریوایـه‌تێکدا هـه‌ر کۆمـه‌ڵه کافره‌کان ئه‌مانه‌یان کوشت‌و پادشاو ده‌سته‌و به‌سته‌که‌ی موسـوڵمان بوون ، بـه‌ڵام پێ‌ده‌سته‌ڵات بوون‌و به‌رهه‌ڵستییان پێ نه‌کرا •

وە لە ریوایەتێ ترا : پادشایش هەر بە کافری مایەودو بە هەموویان ئەم کارەیان کرد • ئەوەی لە ئایەتەکە وەرئەگیرێو قارگرتنی خودایش لە گشتیان پشتگیری ئەم رای دواییە دەکەن •

(یا حَسْرَةً علی العِبادِ ! ما یَأْتیهِمْ مِنْ رَسولٍ اِلّا کانُوا بِهِ یَسْتَهْزِئُونَ) (۳۰)

ئەی غەمو پەژارە بۆ بەندەی بەدبەختی ئاوارە ! ئەوەندە سیاچارەیە کاتی هەلی پیرۆزی خۆی هەڵە ئەکا ، لە باتی ئەوە کاتێ رەهبەرێ تەشریفی هێناو پەیامی بەختیاری بە خەڵکا راگەیاند هەموو بە دڵو داواوە بکەونە شوێنی ، کەچی قەت نەبوەو نابێ پێغەمەری رەهبەریان بۆ بێت ئیللا ئەڕۆن بە سووکی بۆی ئەڕوانن‌و بە دەوری نوختەی لاوازیدا ئەگەڕێن‌و ، شوێن باوەڕی راست ناکەون •

(اَلَمْ یَرَوْا کَمْ اَهلَکْنا قَبْلَهُمْ مِنَ القُرونِ اَنَّهُمْ اِلَیْهِمْ لا یَرْجِعُونَ ؟) (۳۱)

ئایا نەیانزانیوە کە چەن قەرنمان لە پێش ئەوانا بەربا کردوە لەبەر ئەوە بەرابەر بەوان بێشەرمییان کرد ؟

(وِانْ کُلٌّ لَمّا جَمیعٌ لَدَیْنا مُحْضَرُونَ) (۳۲)

وە بە راستی هەموو ئەم گەلانە لە لای ئێمەدا حازرئەکرێن بۆ حسێبی کردەوەو وەرگرتنی تۆڵەو پاداشیان •

(وآیَةٌ لَهُمُ الاَرْضُ المَیْتَةُ اَحْیَیْناها ، واَخْرَجْنا مِنْها حَبّاً فَمِنْهُ یَأْکُلونَ (۳۳) وجَعَلْنا فیها جَنّاتٍ مِنْ نَخیلٍ

وَاَعْنَابٍ ، وَفَجَّرْنَا فِيهِ مِنَ الْعُيُونِ (٣٤) لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيهِمْ اَفَلَا يَشْكُرُونَ ؟ (٣٥)

سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا ، مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ) (٣٦)

وە بەڵگەیەکی گەورەو روونا‌کە بۆ ئەوان لەسەر وجوودو تەوانایی ئێمە ئەمە کە ئەو زەویە مردوە وشکە بێ گوڵو گیایە بە باران زیندوو ئەکەینەوەو ، ئەو تۆمانە وان لە سکیا دەریان ئەکەینو پێیان ئەگەیەنینو دانەوێڵەی وەکو گەنمو جۆو زەرات‌و برنجو ... وێنەی ئەوانەیان لێ دەرئەکەینو ، لەوانە ئەخۆن بۆ ژیوار • وە لەو زەویەدا چەن بەهەشتێ واتە باخو بێستانی پڕ لە دارخورماو ترێو غەیری ئەوانەیش دروست ئەکەین ، وە چەن سەرچاوەمان لێ هەڵقوڵاندوە بۆ ئەوە کە لە بەری ئەوانە بخۆن ، هەروەها لەوانەیش کە خۆیان دروستی ئەکەن وەکو دۆشاوی خورماو ترێو شەربەتی هەنارو پرتەقاڵو ... غەیری ئەوانە • ئایا هێشتا سوپاسی خودا ناکەن ؟

جا دوورو بەری لە عەیب ئەو خودایە کە ئەنواعو ئەصنافی خواردەمەنی لەوانە دروست‌کردوە کە زەوی ئەیانڕوێنێو ، ئەصنافی ئینسانی نێرو مێی دروست‌کردوە لە شەخصی خۆیانو چەن جۆری تری لەوانە دروست‌کردوە کە هێشتا ئەوان نەیانزانیونو عیلمیان پێی نەگەیشتوە •

(وَآيَةٌ لَهُمُ : اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ) (٣٧)

وە بەڵگەیەکی گەورەیە لەسەر تەوانایی ئێمە ئەوە کە پێستی سپی و جوانی ڕۆژ لە شەوی تاریك دائەڕنین ، جا کوتوپڕ ئەوان ئەکەونە ناو تاریکییەوە •

واتە ئەم کورەی زەوییە لە کاتی شەوی تاریکدا وەکو گۆشتی مەڕێ وەهایە کە ڕەشەگۆشتێکی موناسبی ببێ و رووناکی ڕۆژ لەسەریا وەکو پێستێکی خوری سپی وایە کە ئەو ڕەشەگۆشتەی داپۆشی بێ . کاتێ ویستمان زەوی تاریك بکەین ئەو پێستە سپیە جوانەی لێدائەڕنین وەکو حەیوانێ لە پێست دەرێنێ و ، تاریکی شەو بۆ هەموو کەس دایێ و ئەکەونە ناو تاریکییەوە •

جا لەم ئایەتە پیرۆزەدا ئەتوانی نەفسی شەو بکەی بە ئایەت بۆ گەورەیی خوداو ، ئەیشتوانی دارنینی پێستی ڕۆژی لەگەڵدا ئیعتیبار بکەی و ظاهیری ئایەتەکە ئەمەیە •

(والشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ العَزِيزِ العَلِيمِ (٣٨) والقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّى عَادَ كَالعُرْجُونِ القَدِيمِ (٣٩) لا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا اَنْ تُدْرِكَ القَمَرَ ، ولا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهارِ ، وكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ) (٤٠)

وە ئەو ڕۆژە رووناکە کە ئێوە ئەیبینن هەمیشە بە ڕێگەی خۆیا ئەڕوا هەتا ئەو کاتە بە فەرمانی خودا ئەوەستێ و لە جوولە ئەکەوێ •

کاتی خۆی لەسەر بیرو باوەڕی وێنانیەکان خەڵك وایان ئەزانی کە ڕۆژ بە دەوری زەویدا ئەخولێتەوە و ، تەئویلی ئەم ئایەتەیان لەسەر ئەو بیرە ئەکرد • وە پاش ماوەیێ بە بەڵگەی زانستی دەرکەوت کە زەوی و ئەستێرە

خولۆکه‌کانی تر به ده‌وری رۆژا ئه‌گه‌ڕێن‌و ئه‌سووڕێنه‌وه ، وه رۆژ لـــه‌و شوێنی خۆیه‌داو به ده‌وری مـه‌رکـه‌زی خۆیـا خول‌ئه‌خـوات • وه پـاش ماوه‌یه‌کی تر بۆیان ده‌رکه‌وت که رۆژ وه‌کو بـه ده‌وری خۆیـا ئه‌خولێته‌وه هه‌روا له‌گه‌ڵ ئه‌و کۆمه‌ڵه‌ی خۆیا که مه‌شهوورن به (مه‌جموعه‌ی شه‌مسییه) له عاله‌ما ئه‌جوولێ‌و ئه‌ڕواو به‌م شێوه ده‌وام ئه‌کا هـه‌تـا خـــودا ئیراده‌ی وێرانکردنی ئه‌م عاله‌مه ئه‌کا •

وه (سیاره) خولۆکه‌کان به ده‌وری خۆیانا ئه‌سووڕێنه‌وه‌و هه‌روا به ده‌وری رۆژیشدا ئه‌سووڕێنه‌وه • بۆ نموونه : ئه‌ڵێن : کوره‌ی زه‌وی لـــه له‌شا ملیۆن‌یه‌کی رۆژه . واته رۆژ ملیۆنێ جار له زه‌وی گه‌وره‌تره •

وه ئه‌م زه‌وییه هه‌موو بیست‌وچوار سه‌عاتێ به ده‌وری مه‌رکه‌زی خۆیا هه‌ڵئه‌سووڕێ‌و به‌م هه‌ڵســـووڕانه شـــه‌وو رۆژ په‌یدا ئه‌بێ‌و له ماوه‌ی سانێکیشدا جارێ به ده‌وری رۆژا ئه‌سووڕێته‌وه‌و ، به‌م هه‌ڵســـووڕانـه به‌هارو هاوین‌و پایزو زستان بۆ بازێ ولاّت پـه‌یـدا ئه‌بێ‌و ، بۆ بازێ تـر جۆرێ تره •

وه ده‌رکه‌وت کـــه قورئانی پیرۆز موعجیزه‌یـه‌و حه‌قیقه‌تی جوولاّنی رۆژی ده‌رخست به پێچه‌وانه‌ی گومـانی خه‌ڵـك ، وه ئـه‌م جوولاّنـه‌یش ته‌قدیری ئه‌و خودایه که خاوه‌ن عیزه‌ته‌و زانایه به هه‌موو شتێ •

وه مانگیشمان کردوه به خاوه‌ن پایه‌و شێوه‌ی جیاجیا ، له یـه‌کـــه‌م شه‌ودا وه‌کو ده‌مه داسێکی لاواز ده‌رئه‌که‌وێ‌و ، بۆ شه‌وی دووهه‌م که‌مێ زیاد ئه‌کا ، هه‌تا له شه‌وی چواره‌دا پڕ ئه‌بێته‌وه ، جا به پێچه‌وانه‌ی یه‌کـه‌م جار ورده ورده بچووك ئه‌بێته‌وه ، هه‌تا له کۆتایی مانگدا شه‌وێ وه ئه‌بێ ، ئه‌مجار دووباره له سه‌ره‌تای مانگی تازه‌وه وه‌کو لقه خورمایـه‌کی کـــۆنی چه‌ماوه ده‌رئه‌که‌وێ •

ئەرۆژ ئەتوانێ و بۆی ئەکرێ لە چەسپانیدا بگا بە مانگ ؛ واتە لە سی یا بیست و تۆ رۆژا وەکو مانگ چەرخەی خۆی تەواو بکاو ، نەمانگیش ، کە ئەستێرەی شەوە ، ئەتوانێ بگا بە رۆژ ، واتە وەها بە سستی و لاوازی لە مەداری خۆیدا بگەڕێ هەتا لە ساڵێکدا چەرخەیەك تەواو بکا •

وە یاخود بڵێ : نە شەو ئەتوانێ پێش رۆژ بکەوێ بەم مەعنا نەیەڵێ رۆژ بێتە جێ ••• واتە ئەمانە نابن ، وە پێویستە لەسەر ئەم یاسا جوانە دەوام بکەن ، وە هەرکام لەم مانگ و رۆژە بەڵکو لە باقی ئەستێرەکانیش لە مەداری خۆیاو لە فەلەکی خۆیا ئەسووڕێتەوە ، بە بێ ئەوە کە یەکێکیان بەرهەڵستی ئەوی تر بکا ، وەکو خودا فەرموویە : (وكل في فلك يسبحون) •

وە بۆ هەرکام لەم ئەستێرانە مەدارێ هەیە ، یانی لە عورفی قورئاندا (فەلەك)ێ هەیە ئەو ئەستێرەی تیادا دەسووڕێتەوەو لێی دەرناچێ ، وە هەرکام لەمانە لەگەڵ یەکێ ترا مەسافەیەکی وای هەیە وەکو خۆی ئەمێنێتەوە ، بۆ وێنە مەسافە لە نێوان زەوی ئێمەو رۆژا دوو سەدو چل ملیۆن میلە ، وە لە نێوان زەوی و مانگدا نەوەدو سێ ملیۆن میلە ، وە هەرچی ئەستێرە بە چاو ئەبینرێن ، گەورەو بچووك ، دوورو نزیك ، هەموو وان لە یەکەم ئاسمانا لەسەر زاهیری ئایەتی (انا زينا السماء الدنيا بمصابيح) واتە ئێمە ئاسمانی نزیکمان بە گەلێ چرای پڕتەودار ـ کە ئەستێرەکانە ـ جوان کردوە •

هەروا بە زاهیری ئایەت ئەبێ بەهەشت نزیك بێ لە (سدرة المنتهى)وە کە لەسەر زاهیری حەدیث وا لە ژووری هەر حەوت ئاسمانەکانەوەو ، ئەم ئاسمانانە هەموو (ئەجسامی ئەثیری)ن زانین و دۆزینەوەی حەقیقەتەکەیان حەوالەی زانست و لێکۆڵینەوەی زانیارییانەیە •

(وآيَةٌ لَهُمْ : اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ
الْمَشْحُونِ (٤١) وخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ ما يَرْكَبُونَ (٤٢) وَاِنْ
نَشَأْ نُغْرِقْهُمْ ، فَلا صَرِيخَ لَهُمْ ، ولا هُمْ يُنْقَذُونَ (٤٣) اِلاَّ
رَحْمَةً مِنَّا ومَتَاعاً اِلى حِينٍ) (٤٤)

وە بەڵگەیەکی گەورە لەسەر تەوانایی‌و میهرەبانیم لەگەڵ ئادەمیزادا ئەوەیە : کە ئێمە نەوەی ئادەمیزادەکانمان لە پشتی باپیرەکانیانا لە کەشتیەکەی نوحدا ـ د ـ هەڵگرتوە •

یاخود بەڵگەیەکی گەورەیە لەسەر خواستی ئێمە بۆ کەسبی ژیان‌و ژیواری باش کە ئێمە نەتەوەی ئادەمیزاد لە کەشتی بازرگانیدا هەڵئەگرین لەسەر رووی دەریای دوورو درێژدا ، بە هێزی ئەو زانیاریەی پێمداون ، لەگەڵ ئەوەدا کە کەشتیەکان پڕن لە ئینسان یا لە خواردەمەنی‌و لە وڵاتی دوورەوە ئەیان‌گەیەنم بە مەبەستی خۆیان ، وە لە وێنەی ئەو کەشتیانەیش شتی وام بۆ دروست‌کردوون کە لە رووی یا لە بنی دەریادا ، یا لە سارادا یا لە بۆشایی هەوادا سواری‌ئەبن • وە ئەگەر بمانەوێ بیانخنکێنین ئەیانخنکێنین لە ناو دەریاداو ، هەناسەیان ئەبڕین لە فەزاداو هیچ فەریادڕەسیان بۆ نابێ‌و نەجات نادرێن نە مردن مەگەر بە هۆی میهرەبانی منەوە نەبێ بۆ ئەوان‌و بۆ خۆشی پێدانیان تا کاتی دیاری •

(وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا : ما بَيْنَ اَيْدِيكُمْ وما خَلْفَكُمْ
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) (٤٥)

هەر کاتێ لە رووی ئامۆژگارییەوە بەو کافرانە بوترێ : خۆتان لە سزای دنیاو قیامەت بپارێزن ، واتە گوناح مەکەن بەڵکو خودا رەحمتان پێ بکا ، ئەوان گوێ بەو ئامۆژگارییە نادەن‌و زۆرتر روو ئەکەنە تاوانکاری •

(وما تَأْتِيهِمْ مِنْ آيَةٍ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ اِلاَّ كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ) (٤٦)

وە هیچ ئایەتێ لە ئایەتی خودا نایێ بۆ لای ئەوان بۆ ئەوە پەندی لێ وەربگرن ئیللا ئەوان ئیعرازی لێئەنێن •

(وَاِذا قِيلَ لَهُمْ : اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا : اَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشاءُ اللهُ اَطْعَمَهُ !؟ اِنْ اَنْتُمْ اِلاَّ فِي ضَلالٍ مُبِينٍ (٤٧)

کاتێ بە کافرە دەوڵەمەندەکان بوترێ : کە شتێ لە دارایی خۆتان صەرف بکەن بۆ هەژارانو داماوان ، ئەوە ئەو کافرانە دەڵێن بە موسوڵمانەکان : چۆن خۆراك ئەدەین بە کەسانێ کە ئەگەر خودا مەیلی لەسەر زیانی بوایێ خۆی خۆراکی ئەدایێو ئەیژیان ؟! ئێوە ئەوە نەبێ هان لە گومڕاهییەکی ئاشکرادا شتێکی تر نین •

(ويَقُولُونَ : مَتَى هذا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ؟) (٤٨)

ئەو کافرانە بە موسوڵمانەکان ئەڵێن ـ لە رووی سەرپێچیو ئیستینکارەوە ـ : ئەو بەڵێنی سزایە کە داوتە بە ئێمە کەی دێتەجێو ؟ کوانێ بۆچی دیار نیە ؟

(ما يَنْظُرُونَ اِلاَّ صَيْحَةً واحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وهُمْ يَخِصِّمُونَ (٤٩) فَلا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً ولا اِلى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ) (٥٠)

ئەو کافرانە کە وا بە گاڵتەوە داوای وادەی هاتنی سزا ئەکەن چاوەڕێ ناکەن بۆ تاقە دەنگێکی ناباری فریشتەی فەرمانبەری سزا نەیێت کە بیانگرێت لە کاتێکدا کە ئەوان لەناو خۆیانا خەریکی بگرەو بەردەو دەمەقاڵەو کێشەن لەسەر کارو باری دنیاو ، بێئاگانو بیریان بۆ لای مردن ناچێت ، وە لەو کاتەدا کە ئەوان ئەو دەنگو گرمەی فریشتەی سزایانە بەسەردا دێت ماوەی ئەوەیان نیە کە ئامۆژگاریو وەصیەت بکەن بۆ دانەوەی مافی خەڵکو قەرزو قۆڵەی بەندەکانی خودا ، وە نایشتوانن بگەڕێنەوە بۆ ماڵی خۆیان بۆ ناو خزمو خێزانو منداڵیان •

(ونُفِخَ فِي الصُّورِ ، فَإِذَا هُمْ مِنَ الاَجْدَاثِ إِلى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ) (٥١)

وە لە کاتی هاتنی رۆژی قیامەتا فوو ئەکرێ بە (صور)ا ، جا کوتوپڕ ئەوانەو ـ خەڵکی تریش بە گشتی ـ زیندوو ئەکرێنەوەو لە گۆڕەکانیان دەردەچنو سەر بەرزدەکەنەوەو بەرەو قەرارگای عالەم بۆ حساب بەڕێدەکرێن •

(قَالُوا : يَا وَيْلَنَا ! مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا ؟ هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمنُ وصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ (٥٢) إِنْ كَانَتْ إِلاَّ صَيْحَةً وَاحِدَةً ، فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ) (٥٣)

جا لەو کاتەدا ئەڵێن : ئەی هاوار بۆ ئێمە ! کێ ئێمەی زیندووکردەوەو راستیکردینەوە لەم گۆڕو شوێنی نوستنمانەدا ؟ ئەمە ئەوەیە کە خودای میهرەبان وەعدەی پێدابووینو پێغەمبەرە رەوانەکراوەکان راستیانفەرموو •

وە ئەم رووداوە کە هاتەجێ لەسەریان تەنها دەنگێگی ترسناکی خودایی بو لەگەڵ خواستی خودادا بۆ زیندوبوونەوەی مردوەکان ، کە ئەو دەنگە

هاتەجێ ئیتر بە بێ مۆڵەت هەموو لە لای ئێمەدا حازرکران ، واتە کوتوپڕ لە پاش دەنگەکە زیندووبوونەوە ، ئەمجار فریشتەی فەرمانبەری تایبەتی دانیەبەر بۆ شوێنی پرسیارو حساب •

(فَالْيَوْمَ لا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئاً ، ولا تُجْزَوْنَ الاَّ ما كُنْتُمْ تَعْمَلونَ) (٥٤)

جا لە ئیمڕۆدا هیچ نەفسێ کەمو زۆر ستەمی لێناکرێو ، ئێوە پاداش نادرێنەوە یان تۆڵەتان لێناسێنرێ بە گوێرەی کردەوەی خۆتان نەبێ •

(اِنَّ اَصْحابَ الجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فاكِهُونَ (٥٥) هُمْ وَاَزْواجُهُمْ فِي ظِلالٍ عَلى الاَرائِكِ مُتَّكِئُونَ (٥٦) لَهُمْ فِيها فاكِهَةٌ ، ولَهُمْ ما يَدَّعُونَ (٥٧) سَلامٌ قَوْلاً مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ) (٥٨)

ئەوانە کە ئەهلی بەهەشتن ئیمڕۆ وان لە ناو نیعمەتو خۆشیدا بە جۆرێ کە ئەوان مەنع ئەکا لە شتی ترو لەزەت وەرئەگرن لە هاوڕێتیو لە نیعمەتو لە نیشاطی رۆح ، ئەو کەسانە خۆیانو خێزانەکانیان وان لەبەر سێبەراو ، لەسەر تەختی جوانلەخت پاڵ ئەدەنەوە ، وە بۆ ئەوان هەیە میوەی عادەتیو ، بۆ ئەوان هەیە هەرچی داوا بکەن لەوەی کە نەفس داوای بکاو چاوپێی روونالك بێتەوە ، وە بۆ ئەوان هەیە لە لایەنی خودای تەعالاوە سەلام ، کە فەرموودەیەکە لە لای خودای میهرەبانەوە ، واتە یا خودا خۆی سەلامیان لێ ئەکا بۆ ڕێزلێنانیان ، یا فریشتە بە فەرمانی خودا دێن سەلامیان لێ ئەکەن •

(وامْتازُوا الْيَوْمَ اَيُّها المُجْرِمُون !) (٥٩)

وە لەو کاتەدا کە موسوڵمانە پاکەکان ئەڕۆن بۆ بەهەشت لە لایەنی مەلائیکەوە بانگ لە کافرەکان ئەکرێ و پێیان ئەوترێ : کە خۆتان بکەنەوە لە موسوڵمانەکان جیابینەوە ئەی تاوانبارەکان •

(اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يا بَنِي آدَمَ : اَنْ لا تَعْبُدُوا الشَّيْطانَ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ؟! (٦٠) واَنِ اعْبُدونِي هٰذا صِراطٌ مُسْتَقِيمٌ (٦١) ولَقَدْ اَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلاًّ كَثِيراً ، اَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ؟) (٦٢)

لە لایەنی خوداوە بانگیان لێئەکرێت : ئایا من بە هۆی ڕەهبەرەکانەوە تەهدە نەگەڵ نەکردنو ئامۆژگاریم نەکردن ــ ئەی ئادەمیزاد ! ــ کە بەندەیی بۆ شەیتان نەکەن ؟! واتە مەکەونە شوێن بیرو ڕای ئەو • بە ڕاستی شەیتان دوژمنێکی ئاشووبخوازو فیتنەهەڵسێنەو ئینسان خەڵەتێنێکی دیارییەو بەندەیی هەر بۆ من بکەنو ، هەر کردەوەیەکتان کرد لەبەر من بیکەن گوێ بە هیچ مەدەن لە بەندەییکردندا ؟ ئەمەیە ڕێگەی ڕاست • بێگومان شەیتان چەند تاقمی لە ئێوە گومڕا کرد نەك یەك دوو ، بەڵکو بە ژمارەیەکی زۆرو ، دەرکەوت بۆ ئادەمیزادی خاوەن هۆش کە پەیڕەوی شەیتان ناشیرینە ، هێشتا هەر عەقڵ ناگرنو لە حیلەکان حاڵی نابن ؟

(هٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنْتُمْ توعَدُونَ (٦٣) اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِما كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ) (٦٤)

ئەم دۆزەخە کە وا لە پێش چاوتانا ئەو دۆزەخەیە کە ئێوەی پێئەترسێنرا ،دەی بڕۆنە ناویەوەو ئەمڕۆ سزاکەی بچێژن •

(اليَوْمَ نَخْتِمُ عَلى اَفْوَاهِهِمْ ، وتُكَلِّمُنَا اَيْدِيهِمْ ، وتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِما كانُوا يَكْسِبُونَ) (٦٥)

ئەمڕۆ کە ڕۆژی لێکۆڵینەوەی دەفتەری بیرو باوەڕو کردەوەیە مۆر ئەنێین بە سەردەمیاناو قسەیان پێناکرێو ، دەستەکانیان دێنە زمانو قسەمان بۆ ئەکەنو ، قاچەکانیان شایەتی ئەدەن بەو کردەوانە کە کردوونیان .

جا کە ئەندامەکانی لەشی ئینسان خۆی لێی بێنە دەمو کردەوەکانی بە راستی دەربخەن ئیتر قسەی کێ بایەخی هەیە هەتا ببێ بە موحامی بۆ ئەو تاوانبارانە ؟

(ولَوْ نَشاءُ لَطَمَسْنا عَلى اَعْيُنِهِمْ فاسْتَبَقُوا الصِّراطَ ، فَاَنّى يُبْصِرُونَ ؟ (٦٦) ولَوْ نَشاءُ لَمَسَخْناهُمْ عَلى مَكانَتِهِمْ ، فَما اسْتَطاعُوا مُضِيّاً ، ولا يَرْجِعُونَ) (٦٧)

ئێمە ئەگەر مەیلمان لێ بێ چاوەکانی ئەو کافرانە ساف ئەکەین لەگەڵ گۆشتەکەیا کە شوێنەواری بەدەرەوە نەمێنێ ، وە یا خود هەمووی شوێنی چاوەکە ببێ بە گۆشتێکی عادەتی وەکو روخسار ، جا کاتێ بیانوێستایە بڕۆن بە ڕێگەیەکدا ئەوانە کێ بەرکێیان ئەکرد لەگەڵ هاوڕێکانیانا بۆ پێشکەوتن لە ڕێگەدا ، بەڵام پاش ئەو سافکردنی چاوە چۆن چاوی ئەبینێ ؟ وە ئەگەر خواستمان ببێ ئەوان لە شوێنی خۆیانا دائەکوتین ، جا ئیتر تەوانای ئەوەیان نامێنێ بڕۆن بۆ لای مەبەستەکەیانو ، نیشتوانین بگەڕێنەوە .

(ومَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الخَلْقِ ، اَفَلا يَعْقِلُونَ ؟) (٦٨)

وە هەرکەس تەمەنی زۆر بکەینو بگاتە تەمەنی پیری هەڵئەگێڕینەوە لە وەزعی زیادکردنی مادەو خوێنی لەشا ئەوسا مانگ بـە مانگ زیادمان ئەکرد ، ئیستە رۆژ بە رۆژ کەمو کووڕی ئەکەینەوە لە مادەو خوێنی لەشا ، ئایا ئیتر ئەمانە نازانن خودایێ کە ئەمانەی پێ بکرێ ئەیشتوانێ چاوەکانی ساف بکاتەوە بە گۆشت دایانپۆشێو ئینسان لە شوێنی خۆیا دابکوتیتەوەو لە جوولەی بخا هەتا ئەمرێ ؟

(وما عَلَّمْنَـــاهُ الشِّعْرَ ، ومَا يَنْبَغِي لَهُ ، اِنْ هُوَ اِلاَّ ذِكْرٌ وقُرْآنٌ مُبِينٌ (٦٩) لِيُنْذِرَ مَنْ كانَ حَيّاً،ويَحِقَّ القَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ) (٧٠)

یانی ئێمە بـە ناردنی قورئانی پیرۆز بۆ سـەر محەمەد ـدـ یاسای هۆنینەوەی شیعرمان نیشانی محەمەد نەداوەو ئەو کارەیش شیاوی پایەو شانی ئەو نیە •

وە ئـەمە کـە ناردوومانە بۆ ئـەو هـەر زیکری خودایەو ئیرشادی هۆشیارانە بۆ رێگەی پیرۆزی هەردو دنیاو قورئانێکەو کتێبێکی پیرۆزی ئاسمانی.نەکە ئاشکراو روونا‌کە •

وە بۆ ئەوە ئەم قورئانەمان بۆ ناردوە هەتا محەمەد ئەو کەسانەی لە سزای قیامەت پێ بترسێنێ کە هۆشیارنو دڵیان زیندوە ، وە بۆ ئەوەیش مزادانو سزای قیامەت دابمەزرێو قەرار بگرێ لەسەر کافرەکان •

ئایەتی (وما علمناه الشعر •••) بەرپەرچی قسەی کافرەکان ئەداتەوە کە ئەیانوت : (محەمەد شاعیرەو ، ئەوەیش ئەیخوێنێتەوە شیعرە) •

جا بەڵگەی ئەوە کە قورئان شیعر نیە : قورئان لە شێوەو رستەو شێوازدا لە شیعر ناچێ ؛ چونکی لەسەر کێشو قافیەی شیعر نیە ، لـە

بەحرەکانی شیعری عەرەبی ناچێ کـە ناوو شێوەیان ناسراوو زانراوە • هەروەها لە مەعنایشدا لە شیعر ناچێ ؛ چونکی مەعنـای شیعری عـەرەب لەسەر پیاهەڵدانو ستایش یا جنێوی درۆیە ، وە یا لەسەر هەڵنانە لە شتی پووچدا ، وە یا لەسەر دوورخستنەوەیانە لە شتی باش وە ئەم قورئانە یا خودا بە یەکناسیو زیکری خودایە ، یا وەعدو وەعیدە ، یا ئەحکامی بەندەیی خودایە یا رێنومایی بۆ رەوشتی جوان •

وە بەڵگەی ئەوە کە شیعر بۆ حەزرەت ناشێ ئەوەیە : ئەگەر شیعرەکە لە بابەتی شتی موخالیف بۆ واقیع بێ ئەوە لەگەڵ پایەی رەهبەریدا رێك ناکەوێ ، وە ئەگەر شتی واقیعیش بێ هەر بۆ حەزرەت دەس نادا ؛ چونکی لەبەر ئەوە کە شاعیران زۆربەیان سەرگەرمی وتاری ناشیرینو هەرکەسێ وابێ عەیبدار دێتە پێش‌چاو ، وە ئەو پلەو پیرۆزییە کە بۆ پێغەمبەران هەیە لە دڵی خەڵکدا دوورئەکەوێتەوەو پلـەی شیعر لـە پلـەی پێغەمبەری کـەم دەکاتەوە •

جا پێویستە بزانن :

قورئـانی پیرۆز دووره لـه ئەشـعار
بە وێنەی دووری نووری حەق لە نار
رشـــتەی هۆنراوە ئـەبێ وەهـابێ
خاوەن کێشی ڕاست،هەم (مقفی) بێ
لە دوو مەصرەعدا حەرەکەو سوکوون
بە قەدەر یـەك بن بۆ بوونو نەبوون
مەعنای ئەشـعاریش موخەییەلاتە
خیـلافی کـاری رووی سـەربساتە
زەمی بێجێـگەو ئـەنـای نـارەوا
تاریکی بـۆ رۆژ پڕتـەو لـە شـەوا

هـــەر موبالـەغـەو لەطیفی حیـــلە
بۆ رەواجی شـــیعر بوو بـە وەسیلە
ناشێ بۆ پایـەی بەرزی رەهبـەری
نیشـانەو ناوی شـیعرو شـــاعیری
هەرکەس لە چەرخا ئەژی بـە شانێ
ئەدۆزرێتـەوە بـە ناونیشـــانێ
نیشانەی شەخصی رووحیو قودسیە
یاخود دارایی‌و بـەرزی کورســـیە
نیشـــانەی خاریج ئەغڵەب یارانـە
یـانی رەفیـقی رۆژگـــارانـە
ئەگەر شاعیر بێ ئەبێ بە هاوشـــان
بۆ خاوەن بەزم‌و نـەزمی پەرێشـان
چون گەلێ شاعیر لە شوعوور دوورن
بێبەش لە پڕتـەو بێبـارەی نوورن
واتـەیـان ئەغڵەب لەسەر نوقصانە
بۆ نەشری عەیب‌و نەقصی ئینســـانە
یـا لـە بۆ مەدح‌و ثـەنـای درۆیـە
یانی هەدەفیـــان جـەوالّو جـۆیـە
یان لەســـەر شـەوقی شەهوەترانییە
لەســـەر تەوجیهی رێی نەفســـانییە
کەمیـان بـە حیکمەت دێنە حیکایەت
دوورنەکەونەوە لـــە بای شـیکایەت
جا گەلێ دووره لە پایـەی ســەروەر
بە ئیلقای ئەشـــعار ببێ بە رەهبەر

* * *

یێجگە لەمانــە بــە رووی ئەمــانــە
یــەکێ بــڕوانێ بــۆ لای زەمـــانــە
ئەزانێ حەزرەت لــە پێش رەهبەری
چل ســـاڵ مایەوە بێ پێغــەمــەری
فاریغ لــە شانو نیشــانەی رەسوول
دوور لە تەشریعی فورووعو ئوصوول
کەس نەیدی بدوێ بـــە هۆنینــەوە
بۆ شــەرحی باسێ لــە رووی دینەوە
لــە پاش چــل ساڵەیش ناگەڕێتەوە
صـــیاغەی ئەشـــعار بدۆزێتەوە

★ ★ ★

بەڵێ ئەیــزانی ئەییـــامی عــەرەب
زۆر ئاگــادار بو لــە ئەهلی ئــەدەب
فەرمووی بە لەفزی گەوهەردانەی بەحر
لە وەصــفی بەیان یا تاریفی شـــیعر
بــازێ لــە بــەیــان عەینی حیکمەتــە
بازێ لە شیعریش سیحری ئوممەتــە
لەگــەڵ ئەمەیشـــا مەقامی رەهبەر
بــەرزە لــەمـــانــە (اللە أکبـــر)
(نامی) بەیـــانی حەقیقــەت ئەکــا
کەشـــفی راستڕین طەریقەت ئەکــا
چەن خــودا پاکــە کــەلامیش وەهــا
رەهبەریش بەرزە بــە قــەدرو بەهــا

(اَوَلَمْ یَرَوْا اَنَّا خَلَقْنا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ اَیْدِینَـــا اَنْعَاماً فَهُمْ لَها مَالِکُونَ ؟ (٧١) وذَلَّلْنَاهَـــا لَهُمْ ؛ فَمِنْهـــا

رَكُوبُهُمْ ومِنْها يَأْكُلونَ (٧٢) ولَهُمْ فِيها مَنَافِعُ ومَشَارِبُ ، اَفَلا يَشْكُرُونَ ؟ (٧٣) واتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ (٧٤) لاَ يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ (٧٥) فَلا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ، اِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ ومَا يُعْلِنُونَ) (٧٦)

ئایا ئەو ئادەمیزادانە نازانن کە ئێمە بە دەستی تەوانایی خۆمان بۆ سوودی ئەوان لە دین‌و دنیادا حەیوانی وەکو بزن‌و مەڕ‌و گاو مانگاو وشتر ... مان دروستکردوەو ، ئەوان خاوەنی هەموو ئەوانەن‌و بەکاریان‌دێنن‌و سواریان ئەبن‌و باریان پێ ئەبەن‌و بە کڕین‌و فرۆشتن کەڵکیان لێ وەردەگرن . وە ئەو حەیوانانەم رام‌کردوە لە بەردەستیانا بازێکیان سواریان ئەبن ؛ وەکو وشتر بە زۆری‌و گا بە کەمی‌و ، بازێکیشیان سەریان‌ئەبڕن ؛ وەکو وردەو درشتەیان لەسەر دڵخواز . وە گەلێ سوودی تر لەو ئاژەڵانە وەردەگرن ؛ وەکو پێست‌و خوری‌و مەرەزو کورگیان بۆ بەرگ‌و پۆشاک‌و نوێن‌و رایەخ‌و پێویستیەکانی تری ئادەمیزاد ... وە چەن تەڕی خاوەن فەڕی خۆرا ، وە لە شیرو دۆو غەیری ئەمانەیش ؛ وەکو فرۆو ، ماست‌و ، قەیماخ‌و ، خەستەی تووەکەو ، تۆراخ‌و ، کەرەو ، رۆن‌و ، کەشک‌و ، سیرێج‌و ، پەنیر ... کە ئەمانە هەموو ئاسایشی ئادەمیزادن . وە لە هەمان وەختا ئەگەر وشترێ یا گایێ هار ببێ مەگەر بیکوژن ئەنا ئەیانکوژێ . کەچی خودا هەمووی بۆ رام‌کردوون‌و هێشتا سوپاسی خودای خۆیان ناکەن !

لەگەڵ ئەو هەموو نیعمەتەدا کە پێمداون لە باتی ئەوە بەندەییم بۆ بکەن‌و بپەرستن‌و سوپاسم بکەن رۆیشتوون لە خودا لایانداوەو چەن

بێکی داری وشکی رەق و تەقیان ناوە بە یەکەوە وەکو گاڵتەی منداڵان و بە دەوریاندا هەڵئەخەنەوە ، بە هیوای ئەوە لە لایەنی ئەوانەوە یارمەتی بدرێن کاتێ کەوتنە نەهاتی ، لەگەڵ ئەوەدا ئەوانە ناتوانن یارمەتی ئەم شتپەرستانە بدەن ، بەڵکو ئەمان بۆ ئەوان سەربازی سوپایی و حازرکراوی دەورو بەری ئەوانن بۆ خزمەت و پارازتنیان ئەنا گورگ و رێوی گمێزیان پێدا ئەکەن ، جا کە ئەوەندە بێ هۆش و گۆشن قسەی ئەوان لە تاریفی بتەکانیاناو بێحەیاو شەرمی لەگەڵ ئێمەداو ، لە تانەو تەشەر لە تۆو پەیڕەوانی تۆدا زویر مەبەو ، با واتەی ئەوانە پەستت نەکا ، چونکی ئێمە ئاگادارین و ئەزانین بە هەر شتێ لەوانەوە دەرئەچێ لە وتارو کردارا لە پەنامەکی و ئاشکراداو ، تۆڵەی هەموویان لێ ئەکەینەوە ، بۆ کوێ دەرئەچن لە دەستم ؟

لە هەر شوێنی بن لە وشکی و دەریا
وا لە راسەریان فریشتەی وریا
ئەنجامی ئەوان بارەگای منە
جێ جەزاو جیزیای دۆست و دوژمنە

(اَوَلَمْ يَرَ الإِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ؟ (٧٧) وضَرَبَ لَنَا مَثَلاً ، وَنَسِيَ خَلْقَهُ ، قَالَ : مَنْ يُحْيِي العِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ؟(٧٨) قُلْ : يُحْيِيها الَّذِي اَنْشَأَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ ، وهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ (٧٩) الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الأَخْضَرِ ناراً فَإِذَا اَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ) (٨٠)

ریوایەتکراوە : رۆژێ ئوبەیی کوڕی خەلەف هات بۆ لای پێغەمبەر ـ د ـ و ئێسقانێکی رزیوی بە دەستەوە بوو ، دەستی لێتوند ئەکردو هەڵئەوەری ، وتی : ئەی محەمەد تۆ گومان ئەبەی کە ئەم ئێسکە

رزیوه خودا زیندووی ئه‌کاته‌وه ؟! حه‌زره‌ت فه‌رمووی : به‌ڵێ ! تۆیش زیندوو ئه‌کاته‌وه‌و ئه‌یشتخاته ناو ئاگری دۆزه‌خه‌وه ! کابرا مه‌به‌ستی له‌و نیشاندانه ئینکاری زیندووبوونه‌وه‌ی ئینسان بو ، بۆیه حه‌زره‌ت وه‌ها وه‌ڵامی دایه‌وه • جا ئه‌م ئایه‌تانه هاتنه‌خواره‌وه •

ئه‌فه‌رموێت : ئایا ئینسان نازانێ‌و نه‌یبیستوه له زانای شاره‌زا ، یا له ره‌هبه‌ری نازار ، یا له پیرو باوه‌ڕی ئینسانی هۆشیار که بێگومان ئێمه له تنۆکێ ئاوی ژن‌و مێرد ئه‌و ئینسانه‌مان دروست‌کردوه‌و هه‌موو ئه‌ندامه‌کانی له‌شیمان جیاکردوه‌ته‌وه‌و شێوه‌ی باوك‌و دایکیمان تێدا راگرتوه‌و گه‌ڵێ شوێنه‌وارو نیشانه‌ی وردمان تێدا ته‌ماشا کردوه‌و ، کاتێ بوو به ئینسانی زانا له‌و کاته‌دا له باتی ئه‌وه‌ی دان به پووني په‌روه‌ردگارا بنێ کوتوپڕ لێم‌ده‌رئه‌په‌ڕێ‌و ئه‌بێ به دوژمنێکی ناباری بێ‌شه‌رمی ره‌خنه‌گری ئاشکراو ، له ناو خه‌ڵکا قسه‌یه‌کی زۆر سه‌رسوڕهێنه‌ر ده‌رئه‌بڕێ‌و ، خۆی‌و دروستکراوه‌ی خۆی فه‌رامۆش ئه‌کاو ئه‌ڵێ : ئه‌وه کێیه ئێسقانی رزیو زیندوو ئه‌کاته‌وه ؟

ئه‌ی خۆشه‌ویست تۆ پێی بڵێ : ئه‌و په‌روه‌ردگاره زانای ته‌وانایه زیندووی ئه‌کاته‌وه که یه‌کەم‌جار له نه‌بوون یا له مایه‌ی بێ‌گیانی زه‌بوون دروستی‌کرد ، وه ئه‌و خودایه زانایه به هه‌موو شتێ‌و دروستی ئه‌کاو هیچ دروستکراوێ به ڕێکه‌وت‌و بێ‌ئاگایی نه‌بوه‌و نابێ‌و په‌روه‌ردگار دروستی ئه‌کا ، هه‌موو ماده‌و مه‌عنای ته‌ماشا ئه‌کاو ماوه‌ی مانه‌وه‌و ژین‌و ژیواری‌و بێ‌به‌ختی‌و به‌ختیاری‌و بێ‌هۆشی‌و هۆشیاری‌و به‌سه‌رهاتی ئیسته‌و داهاتووی ••• ئه‌زانێ‌و ئه‌زانێ ئه‌م مه‌خلوقه توانای خۆی چۆن سه‌رف ئه‌کاو ئه‌نجامه‌که‌ی چۆنه • ئه‌و خودا خودایه‌که ئاگری سووری له داری ته‌ڕی سه‌وزا داناوه •

تەماشا بکەن لە داری (فەرخ)و (عفار) لە سارای عەرەبستا کاتێ ئەو داری فەرخە ئەساون بە عەفارا چۆن گرێیان لێئەبێتەوەو چۆن بە هۆی ئەوانەوە وەکو شقارتەی کارخانە ئاگر ئەکەنەوە ؟ جا بڕوانن چۆن لە داری تەڕی خاوەن ئاو ئاگری سووزندەی سەخت دروستئەکەم کە دژی یەکترنو چۆن گومان نیە لەوەداو لەبەر چاودایە وەها لە ئەصڵی مادەی لەشی مردوو لە هەر شوێنی بێ وا لەبەر زانایی ئێمەداو لەسەر ئەوە بە وێنەی جاران دروستئەکرێتەوە •

(اَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّماوَاتِ والاَرْضَ بِقَادِرٍ عَلى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ ؟ بَلى ! وهُوَ الخَلاَّقُ العَلِيمُ (٨١) اِنَّمَا اَمْرُهُ ، اِذَا اَرادَ شَيْئاً ، اَنْ يَقُولَ لَهُ : كُنْ ! فَيَكُونُ (٨٢) فَسُبْحانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وِاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ) (٨٣)

ئەگەر ئێوە تەماشای دروستکردنی خۆتان ناکەن یا بە بێ نرخی ئەزانن •• بۆ تەماشای ئەم کردگاری پەروەردگارە ناکەن ؟ بۆ چاوێ هەڵنابڕن تەماشای ئەم جیهانەو ئەم ئەستێرانەو ئەم رۆژو مانگە خاوەن پڕتەوانەو ئەم خولۆکە سەربەرزە پڕتەوبەخشانە ناکەن ؟ بۆ تۆزێ بیر ناکەنەوە هەتا لە بیری تاریکی نەفامی دەربێنو دانیشن لەسەر دووربینی عەقڵی ئینسانی بە تەمکین ؟ رۆژ کە بە قەی ملیۆنێ جار لە زەوی تۆ زلتر بێو بەو پایە بەرزەوە هەزاران ساڵە مەخشەڵان بکاو پڕتەو بدا لە جیهان نابێ کەسێ دروستی کردبێ ؟ وە ئەم ئەستێرە خولۆکانە کە بە هەزاران چەرخ بە موویێ مەداری هەڵسووڕانی خۆیان تێکنادەن بە بێ مودیرو موەبیر چۆن ئەبن ؟ ئایا ئەو کەسەی کە ئاسمانەکانو زەوی دروستکردوە

ته‌وانا بێ بۆ ئه‌وه که وێنه‌ی ئه‌و ئینسانه له‌سه‌ر ریشه‌ی خۆی دروستبکاته‌وه و به ئیراده‌و خواستی خۆی رایان‌پەڕێنێ بۆ دادگای خۆی ؟ به‌ڵێ ! وه‌ڵا بێ‌گومان ته‌وانایه که له‌سه‌ر ئه‌و ذه‌ڕه ماده‌یه که خۆی زانایه‌و ئاگاداریه‌تی سه‌ر له‌نوێ ئینسان دروستبکاته‌وه و ، هه‌ر شتێ مه‌یلی بێ بیکاته‌وه بێ جیاوازی له‌گه‌ڵ جاران‌و ئاسانتر له گوڵاڵه‌ی به‌هاران ، وه ئه‌و خودایه خالیقی که‌م‌و زۆره‌و زانایه به هه‌موو شتێ‌و ، ته‌وانایه کاتێ خواستی بوونی شتێکی هه‌بێ فه‌رمانی ئه‌وه‌یه بفه‌رموێت (ببه) ئه‌ی صووره‌تی مه‌حفووظی عیلمی من ببه به صووره‌تی عه‌ینی کائینات ، له عیلمه‌وه بۆ عه‌ین ، به‌ڵکو له عه‌ینێکه‌وه بۆ عه‌ینێکی تریش ، واته صووره‌تی عیلمی باری ته‌عالا هه‌موو واقیعین به‌ر له دروستکردنیان‌و ، له پاش ده‌رکردنیان بۆ وجوودی عه‌ینی ئه‌و عه‌ینه‌یش عه‌لاوه‌ی عیلمه‌که‌ی ئه‌بێ جا مادام ئه‌م ئه‌مره صادیر بو ئه‌و مورادە پەیدا ئه‌بێ •

ده‌ی پاك‌و دووره له عه‌یب ئه‌و پەروەردگاره که له ده‌ستی قودره‌تی ئه‌ودایه ریاسه‌ت به‌سه‌ر هه‌موو شتێکداو ئیظهاری هه‌موو شتێ بۆ وجوودو له ئه‌نجامیشدا هه‌ر بۆ لای ئه‌وو بۆ دادگای ئه‌و ئه‌ڕۆنه‌وه بۆ ده‌رکردنی فه‌رمانی جه‌زاو بۆ جه‌زاخانه‌ی ئه‌و ئه‌ڕۆن له عاله‌می نه‌ودا ، ئه‌وه‌ی بۆ ئاگر کاری کردوه جێگه‌ی ئاگری بۆ ئاماده‌کراوه‌و ئه‌وه‌یش بۆ ره‌زای پەروەردگاره ئه‌نجامی به‌هه‌شت‌و لیقای ئه‌نواره •

سووره‌تی صافات ، له سووره‌ته مه‌كه‌ییه‌كانه ، صـــــه‌دو هه‌شتاو دوو ئایه‌ته .

﴿ بسم الله الرحمن الرحيم ﴾

﴿ وَالصَّافَّاتِ صَفّـــاً (١) فَالزَّاجِرَاتِ زَجْراً ، (٢) فَالتَّالِيَاتِ ذِكْراً : (٣) إِنَّ إِلهَكُمْ لَوَاحِـــدٌ (٤) رَبُّ السَّماوَاتِ والأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ، وَرَبُّ المَشَارِقِ) (٥)

سوێند بەو فریشتانە کە بۆ فەرمانبەرداری‌و بەندەیی خودا ریزیـــان بەستوەو ، سوێند بەو فریشتانە کە مەنعی شەیاطین ئەکەن لە زیانگەیاندن بە ئادەمیزاد ، جا بەو فریشـــــتانە کە ئایاتی خودای تەعـالا ئەخوێنەوە لـــە ئاسمانەکانا ، وە یا بەسەر رەهبەرانا ! خودای ئێوە یەك خودایە .

یاخود سوێند بەو نوفووسە فیدائییانە کە ریز ئەبەستن بۆ جیهـــاد ، جا بەو ئـ کە مەنعی کافرەکان ئەکەن لە دەسدرێژکردن بۆ ولاتی ئیســلام ، جا بەو موسوڵمانانە کە قورئان ئەخوێنن ! سوێند بەوانە گشتیان خـودای ئێوە یەك خودایە ، پەروەردگاری ئاسمانەکان‌و زەوی‌و ناوبەینی ئەوانـەو خاوەنی ئەو دەرەجەو مەقامانەیە کە رۆژی خاوەن پڕتەو سەر دەرئـەکـــا لێیەوە بۆ نوورپەخشـــــانی بـە جیهانا ، واتە ئاســمان سێیصەدو شەصت دەرەجەیەو ، رۆژ هەر رۆژێ لە یەکێ لەو دەرەجانەوە هەڵدێ‌و ، لـــــە بەرانبەری ئەوانەوە ئەوەندەیش نوختە هەیە بۆ ئاوابوونی رۆژ کە ئەمـانـە تەواو بوون ساڵ تەواو ئەبێ .

(اِنَّا زَیَّنَّا السَّماءَ الدُّنْیا بِزِینَةٍ الکَواکِبِ (٦) وحِفْظاً مِنْ کُلِّ شَیْطانٍ مارِدٍ (٧) لا یَسَّمَّعُونَ اِلی المَلأِ الأَعْلی ، ویُقْذَفُونَ مِنْ کُلِّ جَانِبٍ (٨) دُحوراً ولَهُمْ عذَابٌ واصِبٌ (٩) اِلاَّ مَنْ خَطِفَ الخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهُ شِهابٌ ثاقِبٌ) (١٠)

ئێمە ئاسمانی نزیکی زەویمان جوانکردوەو ئارایشمان داوە بە زینەتی ئەستێرەکان ، وە ئەو ئەستێرانەمان کردوە بە هۆی پارێز لە هەموو جنۆکەیەکی نافەرمانی سەرسەخت بۆ ئەوە بە ئاسمانا سەرنەکەوێ و گوێ رانەگرن لەو وتووێژە لە (ملأ الاعلی) لە مەجلیسی گەورەی زۆر بەرزی فریشتەکاندا ئەکرێ و ، کاتێ ئەو شەیاطینە سەرکەوتن بە ئاسمانا تیری شەرارەی نەیازیکیان بۆ ئەهاوێژرێ لە هەموو لایەکەوە بە هاوێژتنی بەهێز ، ئیتر ئەو شەیاطینە هەرگیز ناتوانن قسە وەربگرن ، شەیطانێ نەبێ کە بە فڕکە لە هەلدا قسەیێ ببیسێ و بیفڕێنێ ، ئەوەیش ئەکەوێتە شوێنی ئەو یەکێ لەو نەیزەکانە کە ئاسمان رۆشن ئەکەنەوەو تاریکی ئەدڕێنن •

بزانن ! لەم ئایەتانەوە دەرئەکەوێ کە وجوودی کەواکیب و ئەستێرەکان زۆر پەیوەندییان بەو شەهابانەوە هەیە ؛ چونکی بە شوێن ئەوا کە ئەفەرموێت ئاسمانی نزیکمان جوانکردوە بە کەواکیب ئەفەرموێت (وحفظاً من کل شیطان مارد) ئیتر تەحقیقی ئەم وەزعە بەسراوە بە روونکردنەوەی عیلمەوە ، ئاخۆ کەی ئەبێ و ، پەیوەندەکە چۆنە ؟

(فاسْتَفْتِهِمْ ! اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقاً اَمْ مَنْ خَلَقْنَا ؟ اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ طِینٍ لازِبٍ) (١١)

جا تۆ پرسیار بکە لەو کافرانە : ئایا ئەوان بەهێزترن لە جیهەتی مادەی دروستکردنەوە یا ئەو ئاسمانو زەوی و فریشتە پیرۆزانە ؟ دیارە کە ئاسمانو

زه‌وی به‌هێزترن ؛ چونکی به راستی ئێمه ئه‌م ئاده‌میزادانمانه لـــه قوڕێکی (مـــچ) دروســـت‌کردوه کـــه زوو بازێکی ئه‌لکێ بـــه بازێکـــه‌وه ، وه زیندوکردنه‌وه‌یان‌و دروستکردنه‌وه‌ی ته‌رکیبی له‌شیان گه‌لێ ئاســـانه لای ئێمه .

(بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ (١٢) وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ (١٣) وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ (١٤) وَقَالُوا: إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ (١٥) أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً وَعِظَاماً أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ؟!(١٦) أَوَ آبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ !) (١٧)

به‌ڵکو تۆ سه‌رت‌سوڕئه‌مێنێ له گه‌وره‌یی‌و ته‌وانـایی خـوداو ، ئـه‌و کافرانه پێ‌ئه‌که‌نن‌و گاڵته به‌وه ئه‌که‌ن که تۆ باوه‌ڕت به به‌عث‌و نوشـــوور زیندوبوونه‌وه‌ی موکه‌للەفان‌و حه‌شـــــرو نه‌شریان هه‌یه‌و ، هـــه‌رکـــاتێ ئامۆژگاریان بکرێ بیربکه‌نه‌وه ناوی خودای ته‌نیـــا نابه‌ن ، وه کـــاتـــێ چاویان به موعجیزه‌یێ بکه‌وێ ده‌ڵاڵه‌ت له‌سه‌ر راستی ره‌هبه‌ر بکا گاڵتـــه‌ی پێ‌ئه‌که‌ن ، ئه‌ڵێن : ئه‌مه هیچ نیه سیحرێکی ئاشکرا نه‌بێ ! ئایا ئێمه کاتێ مردین‌و بووین به گڵ‌و ئێسقانی کۆن ئێمه زیندوئه‌کرێینه‌وه ؟! ئایا له‌گـــه‌ڵ باپیره پێشوه‌کانیشمانا !

(قُلْ : نَعَمْ وَأَنْتُمْ دَاخِرُونَ (١٨) فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ، فَإِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ (١٩) وَقَالُوا : يَا وَيْلَنَا ! هَذَا يَوْمُ الدِّينِ (٢٠) هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ!) (٢١)

تۆ ئه‌ی خۆشه‌ویست بفه‌رموو : به‌ڵێ زیندووئه‌کرێنه‌وه‌و ئێوه داماو ئه‌بن ، جا کاتێ ئه‌و ڕۆژه هات ئه‌وه ئه‌و زیندوبوونه‌وه بـه تاقه ده‌نگدانێکه

کوتوپڕ تەماشـــا ئەکەی هەموو وان بە دەرەوەو ئەڕوانن‌و ، لـەو کاتـەدا ئەڵێن : ئەی هاوار بۆ ئێمە ئەمە رۆژی تۆڵەیە ! ئەمـە ئـەو رۆژی حوکمی فەصڵەیە کە کاتی خۆی باوەڕتان پێ‌نەدەکرد •

(اُحْشُروا الَّذِينَ ظَلَمُوا واَزْواجَهُمْ ومَاكانُوا يَعْبُدُونَ (٢٢) مِنْ دونِ اللهِ ، فَاهْدُوهُمْ اِلى صِراطِ الجَحِيمِ (٢٣) وقِفُوهُمْ اِنَّهُمْ مَسْؤولُونَ) (٢٤)

جا خودا فەرمان ئەدا بە فریشتەکان‌و ئـەفەرموێت : ئـەو کـــافـــرە ستەمکارانە خۆیان‌و هاو وێنەکانیان لە بتپەرستەکان گردبکەنەوەو لەگـەڵ ئەو بتانەدا کە ئەیانپەرستن‌و موبالاتیان بـە خودا نەدەکـــرد ، جا رێگـەی دۆزەخیان نیشان بدەن‌و ، رایان‌بگرن ، بە راستی ئەوانە بەرپرســـــیارن‌و پرسیاریان لێ‌ئەکرێ •

(مـــا لَكُمْ لاَ تَنَاصَـــرُونَ ؟ (٢٥) بَـــلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ (٢٦) واَقْبَـــلَ بَعْضُـــهُمْ عـلَى بَعْضٍ يَتَساءَلُونَ : (٢٧) قالُوا : اِنَّكُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ اليَمِينِ) (٢٨)

پرسیاریان لێ ئەکرێ : ئەوە چیە ؟ بۆچی بازێکتان یارمەتی بازێکتـان نادەن‌و ، بەڵکو هەمووتان ملکەچ‌و بێ‌دەنگن ؟ جا لەو کاتەدا بازێ لـــەو کافرانە روو ئەکەنە بازێکیان‌و قسەیان لەگەڵدا ئەکەن • بە گەورەکـانیـان ئەڵێن : ئێوە لە لای راستەوە ئەهاتن بۆ لامان ، واتە بە عەزم‌و بە هێـــزی دڵەوە ئێمەتان بۆ لای خۆتان هەڵئەسووڕان‌و ، نەتان‌ئەهێشت بـاوەڕ بـــە رەهبەر بکەین‌و واز لە بتپەرستی بهێنین •

(قالُوا : بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ (٢٩) ومَا كانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطانٍ ، بَلْ كُنْتُمْ قَوْماً طَاغِينَ (٣٠) فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذَائِقُونَ (٣١) فَأَغْوَيْنَاكُمْ ، إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ) (٣٢)

جا گەورەکان لە وەلامیانا ئەڵێن : نەخەیر ئێوە هـەر خۆتان خاوەن ئیمان نەبوونو ، ئێمە هیچ دەستەلاتێکمان بەسەر ئێوەدا نەبو ، بەڵکـو خۆتان کۆمەڵێکی وا بوون کە بایی‌بوونو لە یاساو ڕێگە لاتان‌دابوو • جا وا فەرموودەی خودا لەسەر هەموومان هاتەجێ ، بە راستی ئێمە لە سزای دۆزەخ ئەچەژینو ، ئێمە ئێوەمان گومڕاکرد ، راستە ئێمە گومڕا بووین بەڵام ئێوەیش ئەو حاڵەتان پێ خۆش بو ، وا هەردوو لامان تووشی مەینەت بووین •

(فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ (٣٣) إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ) (٣٤)

جا بە راستی ئەوان لەو ڕۆژەدا هەموو لە سزادا هاوبەشنو سزائەدرێن ، یێگومان ئێمە ئاوا لە تاوانباران ئەکەینو تێکڕا سزایان ئەدەین •

(إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ (٣٥) ويَقُولُونَ : أَإِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ ؟ (٣٦) بَلْ جَاءَ بِالْحَقِّ وصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ) (٣٧)

ئەو کافرانە حاڵیان وەهایە کاتێ یەکێ لەگەڵ ئەوانا (لا اله الا الله)ی بکردایەو داوای لێبکردایەن ئەو کەلیمەی تەوحیدە بڵێن •• خۆیان بـە گەورە تەماشا ئەکردو بە عاریان ئەزانی خودا بەیەك بناسنو ، ئەیانوت :

ئایا ئێمە تەرکی بتەکانی خۆمان ئەکەین بۆ قسەی شاعیرێکی شێت !؟ جا وا نیە ، بەڵکو ئەو زاتە شیرین‌کرداره ئایینو کتێبێکی راستی هێناوەو تەصدیقی پێغەمەرەکانی پێش خۆی کردوە •

(اِنَّكُمْ لَذَائِقُوا الْعَذَابِ الاَلِيمِ (٣٨) وَمَا تُجْزَوْنَ اِلاَّ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (٣٩) اِلاَّ عِبَادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ) (٤٠)

بە راستی ئێوە ئەی کافرە بەدبیرو باوەڕەکان سزای ئێشگەیێن ئەچەژنو جەزایشتان نادرێتەوە بە پێی ئەو کردەوە نابارانە نەبێ کە ئەتانکردن ، بەڵام بەندە پاککراوەکانم لە بیرو باوەڕی نابارو کردەوەی ناهەموار ئەوانە سزا نادرێن ، بەڵکو بە پێچەوانەوە لە ناو مەقامی کەرامەتا ئەمێنن •

(اولاَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ (٤١) فَوَاكِهُ وَهُمْ مُكْرَمُونَ (٤٢) فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ (٤٣) عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ (٤٤) يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَاْسٍ مِنْ مَعِينٍ (٤٥) بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ (٤٦) لا فِيهَا غَوْلٌ وَلا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ (٤٧) وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ (٤٨) كَاَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ) (٤٩)

واتە ئەو بەندە پاکانە رۆژێکی دیاری‌کراویان هەیە لە لای خوداوە بڕێنیە نە چەن جۆر میوە ، وە ئەوانە لە لایەنی خوداوە ڕێزیان گیراوە کە ئەو میوە جوانانەیان پێ‌دراوەو ، ئەوانە وان لە ناو چەن بەهەشتێکدا کە غەیری نیعمەت هیچی تریان تیا نیەو ، وان بەسەر چەن کورسییەکەوە لە بەرانبەری یەکەوە ، واتە ئەهلی بەهەشت هەرگیز خەمی دووری دۆستیان ناخۆنو

هەمیشە هەموو وان لەسەر چەن کورسییەکی وەها کە بەرانبەری یەك دانراون .

وە یاخود ئەفرادی خانەدان وەکو باوك‌و دایك‌و خوشك‌و براو کچ‌و کوڕ .. هەموو وان بەیەکەوەو وان لەسەر چەن کورسییەك لە بەرانبەری یەکترەوە . وە هاتوچۆ ئەکرێ بۆ لایان لەگەڵ پیالەی شەرابی وەها کە جاری ئەبێ بەسەر زەویدا وەکو ئاوی زەلاڵ‌و پیالەکە سپییەو . هۆی لەزەتە بۆ ئەوانە ئەیخۆنەوە ، وە هەر لەو شەرابی بەهەشتەدا غائیلەو فەساد نیە ، ئەنا هەموو شەرابێ هەر شتێکی لەوانە تێدایە ، وە ئەوانیش هەر لەو شەرابەدا عەقڵیان تێك ناچێ ، وە لە لای ئەوانە لە حۆرییەکانی بەهەشت ، حۆریگەلێك کە چاویان بڕیوەتە مێردەکانی خۆیان‌و بۆ کەسی تر نارِوانن‌و چاویشیان رەش‌و گەش‌و گەورەیەو وەکوو هێلکەی وشترمری دوور لە تۆزو غوبارن ئەوەندە سپی‌و جوانن .

(فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ (٥٠) قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ : إِنِّى كَانَ لِي قَرِينٌ (٥١) يَقُولُ : أَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ؟ (٥٢) أَإِذا مِتْنَا وَكُنَّا تُراباً وَعِظاماً أَإِنا لَمَدِينُونَ ؟ (٥٣) قالَ : هَلْ اَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ ؟ (٥٤) فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَواءِ الْجَحِيمِ) (٥٥)

واتە ئەم کۆمەڵەی ئەهلی بەهەشتە بازێکیان رووئەکاتە بازێکیان‌و لەناو خۆیانا پرسیار ئەکەن ، جا یەکێ لەوان ئەڵێ : من لە دنیادا هاوڕێیەکم بوو ئەیوت پێم : ئایا تۆ ئەوەندە بێدەماخی باوەڕ بەوە ئەکەی کاتێ مردین‌و بووین بە گڵ‌و ئێسکی کۆن ئایا ئێمە زیندووئەکرێینەوە بۆ حسێبی بیرو باوەڕو کردەوە ؟ جا هەر ئەم شەخصە بە هاوڕێکانی ئەڵێ : ئایا ئێوە ئاگاتان

لە ئەهلی دۆزەخ هەیە ؟ یا ئەتانەوێ هەواڵیان بزانن ؟ جا ئەم کابرایە خۆی ڕۆیشت بۆ سەیری ئەو دۆزەخە کە ئەو هاوڕێیانەی تێدابوو ، تەماشای کرد هاوڕێکەی خۆی لە ناوەڕاستی دۆزەخدا بینی •

(قَالَ : تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَ لَتُرْدِيْنِ (٥٦) وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ (٥٧) اَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِيْنَ (٥٨) اِلَّا مَوْتَتَنَا الْاُوْلٰى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ ؟ (٥٩) اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ (٦٠) لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُوْنَ) (٦١)

جا ئەو شەخصە موسوڵمانە کاتێ چاوی بە برادەرەکەی دنیای لە ناوەڕاستی دۆزەخا کەوت پێی‌وت : وەڵاهی بە راستی نزیك بو کە تۆ لە دنیادا من لەناوبەری‌و منیش وەکو خۆت کافر بکەی ، وە ئەگەر فەضل‌و ڕەحمەتی خودای خۆم نەبوایە منیش لەوانەبووم کە حازر بکرێم لە دۆزەخدا لەگەڵ تۆدا • ئایا راست وەکو ئەوە بو کە تۆ ئەتوت : ئێمە نامرین مردنی یەکەم نەبێ کە مردنی دنیایەو ئێمە زیندوو ناکرێینەوەو لەسەر کوفرو تاوانباری سزا نادرێین ؟ جا ئەم نیعمەت‌و خۆشییە کە بە ئێمە دراوە لە بەهەشتا ئەوە بەشی ڕەسای گەورەیەو بۆ وێنەی ئەم بەشە با تێکۆشێ ئەوەی تێئەکۆشێ •

(اَذٰلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا اَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّوْمِ ؟ (٦٢) اِنَّا جَعَلْنٰهَا فِتْنَةً لِلظّٰلِمِيْنَ (٦٣) اِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي اَصْلِ الْجَحِيْمِ (٦٤) طَلْعُهَا كَاَنَّهُ رُءُوْسُ الشَّيَاطِيْنِ (٦٥) فَاِنَّهُمْ لَاٰكِلُوْنَ مِنْهَا فَمَالِـُٔوْنَ مِنْهَا الْبُطُوْنَ (٦٦) ثُمَّ اِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِنْ حَمِيْمٍ (٦٧) ثُمَّ اِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَاِلَى الْجَحِيْمِ) (٦٨)

واتە ئایا ئەم رۆزی بەهەشتەو ، ئەم تەماشاو سەیرانی گوڵگەشتەو ، ئەم خواردنو خواردنەوەی مادەی بەلەزەتەو ، ئـەم رابواردنو هاوڕێتی دۆستانی میهرەبانەو ، ئەم دەوامە بە سەلامەتیو بێدەردی‌سەرییەو ، ئـەم جیلوەی ئەنواری لیقـای خودایەو ... ئـەمانە باشن بۆ پێشکەشکراوی میوانی قیامەت ؟ یا بەری داری (زەقوم) کە بۆ دۆزەخییەکان دانراوە ؟ ئێمە ئەو دارەمان کردوە بە هۆی سزاو ناڕەحەتی بۆ ستەمکاران ؛ چونکی لە دۆزەخدا لە بەری ئەوە ئەخۆن • وە یاخود باسی ئەو دارەم کردوە بـە فیتنە بۆ ستەمکارە بێدینە بێعەقڵەکان کە ئەڵێن : چۆن ئەبێ لەناو ئاگرا داری سەوزی خاوەن بەر بژی ؟! ئـەو داری زەقوومە داریکە لـە بێخی دۆزەخەوە دەرئەچێو لق‌و پۆپەکانی ئەڕوا بە هەموو دەرکەکانی دۆزەخاو بەرەکەی وەك کەللە سەری شەیتان وایە ! وە ئەو کۆمەڵی ئەهلی دۆزەخە لە کاتی بڕسێتیدا لێی‌ئەخۆنو گەدەی خۆیانی لێ پڕئەکەن ، پاش خواردنیان لەو بەرە زەقوومە تینوویان ئەبێو بۆ ئەوان هەیە بەسەر ئەو زەقوومەدا ئاوێ لە عەینی ئاوی گەرمی دۆزەخ ، وە لە پاش ئەوە لەو ئاوەیان خواردەوە ئەگەڕێنەوە بۆ شوێنی خۆیان بۆ دۆزەخو سزای پێشووی خۆیان •

عالەمی دۆزەخ عالەمێکە مادیو واقیعیو بـە بیرو باوەڕی ئـەهلی سوننەت ئیستە لەگەڵ بەهەشتا هەردووکیان هەنو دروستکراون • وە خودا وەکو تەوانایە لەسەر ئەوە لە دارا مادەی ئاگر دروست بکا وەهایش تەوانایە لە ناو ئاگرا دار بڕوێنێو بەربگرێ • وە ئەمانە بە نیسبەتی واقیعەوە پاش ئیخباری خودا جێگەی باوەڕی موسوڵمانانە •

(إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ (٦٩) فَهُمْ عَلَىٰ آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ (٧٠) وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ (٧١) وَلَقَدْ

اَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ (٧٢) فانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ (٧٣) اِلاَّ عِبَادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ) (٧٤)

ئەگەر نازانن بۆچی ئەو کافرانە موستەحەقی ئـەو سزا ناهەموارەن بزانن هۆی ئەوەیە ئەم کافرانە باوکو باپیرەی خۆیان بە گومڕا دەستکەوتو ئەمانیش بـە شوێنی ئەوانا بە تووندی رایانکرد ، وە لـە پێش ئەوانیشدا زۆربـەی پێشینانەکەیان هـەر گومڕا بوون • وە بـە راستی گەلێ لـە پێغەمەرانی ئینسانترسێنمان بۆ ناردن ، کەچی ئەوان سەرکێشیو نافەرمانییان کرد ، بەندە چاکە پاکەکان نـەبێ • جا تەماشا بکـە بزانە ئەنجامی کاری ئەوانە کە ترسێنرانو گوێیان بە ترسەکە نەدا چۆن بو ؟

(ولَقَدْ نَادانَا نُوحٌ ؛ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ (٧٥) ونَجَّيْنَاهُ واَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ (٧٦) وجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ (٧٧) وتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الآخِرِينَ (٧٨) سَلامٌ عَلى نُوحٍ فِي الْعالَمِينَ (٧٩) اِنَّا كَذلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ (٨٠) اِنَّهُ مِنْ عِبادِنَا الْمُؤْمِنِينَ (٨١) ثُمَّ اَغْرَقْنَا الآخَرِينَ) (٨٢)

نوح ـدـ پاش ئەوە کە لە ئیمانهێنانی گەلەکەی نائومێد بوو •• بانگی کردین بۆ ئەوەی کە فریای بکەوینو لە دەستی گەلەپەستەکەی رزگاری بکەین ، جا خۆیو خێزانو منداڵەکەیمان لەو مەینەتو ئاوو لافاوە بێئامانە رزگارکردو تەنیـا نەتـەوەکەی ئـەومان لەسـەر زەویدا هێشـتەوە ، وە هێشتمانەوە بۆ ئەو لـە ناو گەلانی دواییدا وشـەی (سلام علی نوح في العالمين) ، واتە : هەموو گەلەکانی دوایی هەر سەلامی لێ ئەکەن ، ئێمە ئا بەو شێوە پاداشی خاوەن چاکەکانو پیاوچاکان ئەدەینەوە •

ئەوەی بـە راستی بۆ خودا راستە
خودا لە بۆ ئەو سـەلام خواسـتە
هەرچی رێگەی حـەق ئیعتیبـار بکا
خـوا بۆ ئەو سـەلام ئیختیار ئەکا

بە راستی نوح ـ د ـ لە بەندە دڵزیندوە بە باوەڕەکانی من بو ، ئیتر ئەودوای ئادەمیزادی ئەو چەرخەمان هەموو بە ئاوی لافاو خنکاند •

(وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ (٨٣) إِذْ جاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ (٨٤) إِذْ قالَ لِأَبِيهِ وقَوْمِهِ : ماذا تَعْبُدُونَ ؟ (٨٥) أَإِفْكاً آلِهَةً دُونَ اللهِ تُرِيدُونَ ؟! (٨٦) فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ العالَمِينَ ؟) (٨٧)

وە بە راستی لە هاوباوەڕو هاوکێشی نوحە لە ئوصوولی دینو خـودا بەیەکناسیدا ئیبراهیم ـ د ـ هاوڕشتەی ئەوبوو کـە رووی‌کردە خـودای خۆی بە دڵێکی ساغی دوور لە کوفرو پاك لە خۆڵو خاشاکی بیروباوەڕی ناپاکەوە . هاویاسای ئەو بو کە فەرمووی بە باوکیو بە گەلەکەی : ئـەوە ئێوە بەندەیی چی ئەکەن ؟ ئایا بە درۆو دەلەسە چەن خودایەکی درۆتـان بۆ خۆتان خواستوە بۆ ئەوەی بەندەییان بۆ بکەن ؟ ئەوە ئێوە گومانتـان چۆنە دەربارەی ئەو خودایە کە پەروەردگاری جیهانە ؟ چۆن لە بەیەکناسی ئەو لاٸەدەنو ئەو دارو بەردە ئەخەنە پاڵی •

(فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ (٨٨) فَقالَ : إِنِّي سَقِيمٌ (٨٩) فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ (٩٠) فَرَاغَ إِلى آلِهَتِهِمْ ؛ فَقالَ : أَلا تَأْكُلُونَ ؟ (٩١) ما لَكُمْ لا تَنْطِقُونَ ؟ (٩٢) فَراغَ عَلَيْهِمْ ضَرْباً بِالْيَمِينِ) (٩٣)

ئەویش لەسەر یاسای ئەو رۆژە کە تەماشای هاتوچۆی ئەستێرەیان ئەکردو ، دەرکەوتنو ئاوابوونیان ئەکرد بە نیشانەی ساغیو نەخۆشیو ئارامیو نائارامی دنیا •• تەماشایەکی ئەستێرەی کردو فەرمووی : وا دەرئەکەوێ کە من نەخۆشم ، چاك وایە ماوەیێ لە خەڵك کەناربگرم ؛ چونکی لە وەزعی ئەستێرەوە وا دەرئەکەوێ کە من نەخۆشم • جا خەڵکەکەیش پشتیان لە ئیبراهیم هەڵکردو لێی دوورکەوتنەوە ، سا یا لە ترسی ئەوەی ناساغیەکەی ئەویان بۆ بێ یا لەبەر ئەوە بڕوا وچانێ بداو ماندوێتی بحەسێتەوە •

کاتێ لە یەکدی جیابوونەوە بە پەناپسکێ رۆیشت بۆ لای بتەکانیانو فەرمووی پێیان : ئەوە بۆچی ئێوە هیچ ناخۆن ؟ کاتێ ماتڵبوو ئەوانیش وەڵامیان نەبوو پێی وتن : ئەوە بۆچی قسە ناکەن ؟ جا لای کردەوە بەلایاناو بە راستە تێی سرەواندنو پێیانا هات بە لێدان •

(فَاَقْبَلُوا اِلَيْهِ يَزِفُّونَ (٩٤) قَالَ : اَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ؟! (٩٥) واللهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ) (٩٦)

کاتێ گەلەکەی هاتنو چاویان بە بتەکان کەوت بە سەرو گوێلاك شکاویو وردکراوی •• رایانکرد بۆ لای ئیبراهیم بۆ پرسیار لە شکانی ئەو بتانە ، ئەویش لە وەڵامیانا فەرمووی : ئایا ئێوە بەندەیی شتێ ئەکەن کە خۆتان تاشیوتانن ؟ لەگەڵ ئەوەدا کە دروستکەر هەر خودایەو ئەو ئێوەو ئەوانەیش کە ئەیانپەرستنو ئەیاتاشن دروستی کردوون •

(قَالُوا : ابْنُوا لَهُ بُنْيَاناً فَاَلْقُوهُ فِي الجَحِيمِ : (٩٧) فَاَرَادُوا بِهِ كَيْداً ، فَجَعَلْنَاهُمُ الاَسْفَلِينَ) (٩٨)

جا پاش پرسیارو وه‌لامێکی زۆر له لایه‌نی بتپه‌رسته‌کانه‌وه لـه‌گـه‌ڵ حه‌زره‌تی ئیبراهیمداو پاش ئه‌وه‌ی که ئیبراهیم هه‌ر سوور بوو له‌ســـه‌ر بانگکردنی گه‌له‌که‌ی بۆ خوداناسی‌و وازهێنان له بتپه‌رستی •• بڕیاریان دا که بیسووتێنن‌و ، وتیان : شووراییێ دروستبکه‌ن‌و ناوه‌که‌ی پڕبکه‌ن له دارو ئاگری تێبه‌رده‌ن‌و جا ئیبراهیم بهاونه ناو ئاگره‌که‌وه ! جا ئه‌م کاره‌یـــان ئه‌نجامداو ئیبراهیم خرایه ناو ئاگره‌که‌و . ویستیان فێڵ بکه‌ن‌و به فڕوفێڵ به‌رپه‌رچی به‌ڵگه‌ی راستی ئیبراهیم بده‌نه‌وه.به‌ڵام ئێسه ئه‌وانسان فڕه‌دایه پله‌ی په‌ستی‌و بێ‌نرخمان کردن‌و هه‌رچییان له‌گه‌ڵ کرد بێ‌سوود ده‌رچوو ، ئـه‌و گه‌له له پله‌ی خواروی هه‌موو پله‌و جێگه‌یه‌کـــه‌وه داکه‌وتن‌و ، ئه‌وانمان کرد به خوارتر له هه‌رچی خوارکه‌وتوو هه‌یه •

ده‌ڵێن : ئه‌و ئاگره‌یان له ده‌شتی (بیتوین)دا ، [کـه ده‌شتێکه لـــه قه‌زای رانیه‌ی سه‌ر به پارێزگای سلێمانی] کردوه‌ته‌وه‌و له‌وێدا ئیبراهیمیان خستوه‌ته ناو ئاگره‌وه ، به‌ڵام خودا رزگاری کرد • سوپاس بۆ خودا •

(وقَالَ : اِنِّي ذَاهِبٌ اِلى رَبِّي سَيَهْدِينِ) (٩٩)

وه پاش ئه‌وه که له ئاگره‌که رزگار بو فه‌رمووی : من ئه‌ڕۆم بۆ لای په‌روه‌ردگاری خۆم ، بێگومان ئه‌و ڕێنومایيم ئه‌کا بۆ به‌ختیاری‌و پیرۆزی هه‌ردوو دونیا •

حه‌زره‌تی ئیبراهیم له لایه‌نی خوداوه پێی‌وترا : که عیراق به‌جێ‌بێڵێ‌و به‌ره‌و شام بڕوا خودا یارمه‌تی ئه‌دا ، له‌سه‌ر ئه‌و فه‌رمانه له‌گه‌ڵ (ساره)ی خێزانی‌و (لوط)ی برازایا ڕۆیشت بۆ (حرّان) ، پاش ماوه‌یێ له حه‌ڕانه‌وه چوو بۆ فه‌له‌ستین‌و ، لـه فه‌له‌ستینه‌وه چوو بۆ میصرو ، لـه میصـــره‌وه گه‌ڕایه‌وه بۆ فه‌له‌ستین‌و ، پادشای میصر جارییه‌یه‌کی (هاجه‌ر) ناوی پێدا •

(ربِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ (١٠٠) فَبَشَّرْناهُ بِغُلامٍ حَلِيمٍ) (١٠١)

كە هاتەوە فەلەستین لە خودا پارایەوەو فەرمووی : پەروەردگارا رۆلەیەكم پێ ببەخشە كە لە پیاوە باشەكان بێ ، ئێمەیش دۆعاكەیمان وەرگرتو موژدەمان پێدا كە كوڕێ خاوەن هۆش و خاوەن حەوسەلەت پێ ئەدەین . جا (ئیسماعیل)مان لە هاجەر ـ جاریيە میصریەكە ـ پێدا . پاش ماوەیێ فەرمانی پێدرا كە ئەو كوڕەو دایكەكەی ببا لەو شوێنەدا كە ئیستە حەرەمی كەعبەیە دایان بنێ . ئەویش فەرمانەكەی بەجێهێنا .

(فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ ، قَالَ : يا بُنَيَّ اِنِّي اَرَى فِي الْمَنَامِ اَنِّي اَذْبَحُكَ ! فانْظُرْ ماذَا تَرَى ؟ قالَ : يا اَبَتِ افْعَلْ ما تُؤْمَرُ ، سَتَجِدُنِي اِنْ شاءَ اللهُ مِنَ الصَّابِرِينَ (١٠٢) فَلَمَّا اَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ (١٠٣) ونَادَيْنَاهُ : اَنْ يا اِبْرَاهِيمُ (١٠٤) قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيا ، اِنَّا كَذلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ (١٠٥) اِنَّ هذا لَهُوَ الْبَلاءُ الْمُبِينُ (١٠٦) وفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ (١٠٧) وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الآخِرِينَ (١٠٨) سَلامٌ عَلَى اِبْرَاهِيمَ (١٠٩) اِنَّا كَذلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ (١١٠) اِنَّهُ مِنْ عِبادِنَا الْمُؤْمِنِينَ) (١١١)

جا كاتێ ئیسماعیل گەورە بوو گەیشتە پایەیێ كە بتوانێ لەگەڵ باوكیدا بگەڕێو كار بكا ، ئیبراهیم بە ئیسماعیلی فەرموو : ئەی كوڕی خۆم من لە خەودا وەهام دیوە كە سەرتئەبڕم ! جا بیربكەرەوەو بزانە ئەتوانی خۆت بگری ؟ ئەویش لە وەڵاما عەرزی كرد : ئەی باوكی خۆم ئەوەی تۆ ئەتەوێ

بیکه‌یو ئه‌وه‌ی فه‌رمانت پێدراوه بیکه‌ی فه‌رموو بیکه ، ئینشائه‌للا ئه‌مبینی به خۆگریو له خۆگران ئه‌بم به‌رابه‌ر به‌م فه‌رمانی خودا •

جا کاتێ باوکو کورِ هه‌ردووکیان خۆیان ته‌سلیمی خودا کردو به‌لای راستدا دای‌به‌زه‌ویداو ، له‌و کاته‌دا ته‌وێلی دای به زه‌ویدا فه‌رمانمان دا به به‌خشینی ئیسماعیلو رزگارکردنی له‌و مه‌ینه‌ته‌و ، بانگمان کرد وتمان : ئه‌ی ئیبراهیم به راستی خه‌وه‌که‌ی خۆت به راســـــت گێرِاو ، فه‌رمانه‌که‌ت به‌جێهێناو گومان نه‌ما له خۆبه‌ختکردنتانا له رێگه‌ی به‌جێهێنانی فه‌رمانی خودادا ، وه له به‌ر ئه‌و خۆبه‌ختکردنه‌تان ئێمه چاوپۆشیمان لێکردنو ، به‌و شێوه پاداشی چاکه‌کـــه‌رانو پیاوچاکان ئه‌ده‌ینه‌وه • به راســـتی ئـه‌مـه به‌راوردێکی دیاری بوو فیدیه‌ی ئیسماعیلمان دا به کوشتێکی گـــه‌وره‌ی گۆشتنی قه‌ڵه‌وو به‌جێمان هێشت بۆ ئه‌و له ناو گه‌لانی دواییـدا جوملـه‌ی سه‌لام‌کردن له‌سه‌ر ئیبراهیم • ئێمه به‌و شێوه پاداشی چاکه‌که‌ران ئه‌ده‌ینه‌وه ، به راستی ئیبراهیم له به‌نده خاوه‌ن باوه‌ڕه‌کانی ئێمه‌یه •

(وبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيّاً مِنَ الصَّالِحِينَ (١١٢) وبَارَكْنَا عَلَيْهِ وعَلَى إِسْحَاقَ ، ومِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِـــنٌ وظَالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِينٌ) (١١٣)

وه موژده‌مان دا به ئیبراهیم به پەیدابوونی ئیسحاق که حاڵی وه‌هایه پێغه‌مه‌رێکه له رشته‌ی پیاوچاکان ، یا خودی خۆی چاکـــه‌و لـــه پیـاوه باشه‌کانه ، وه بارانی پیرۆزیمان رژاند به‌سه‌ر ئیبراهیم‌و ئیســـحاقاو لـه نه‌ته‌وه‌ی ئه‌وانیشا ئینسانی خاوه‌ن ئیحسان‌و ئینسانی سته‌مکاری ئاشـــکرا هه‌یه که سته‌می له خۆی کردوه •

(وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَى مُوسَى وهارُونَ (١١٤) ونَجَّيْنَاهُمَا وقَوْمَهُمَا مِنَ الكَرْبِ العَظِيمِ (١١٥) ونَصَرْنَاهُمْ ، فَكَانُوا هُمُ الغَالِبِينَ (١١٦) وآتَيْنَاهُمَا الكِتَابَ المُسْتَبِينَ (١١٧) وهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ المُسْتَقِيمَ (١١٨) وتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الآخِرِينَ (١١٩) سَلامٌ عَلَى مُوسَى وهارُونَ (١٢٠) إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي المُحْسِنِينَ (١٢١) إِنَّهُمَا مِنْ عِبادِنَا المُؤْمِنِينَ) (١٢٢)

وه به راستی منەتمان نا بەسەر موساو هاروونا کاتێ خۆیانو گەلەکەیانمان لە بەلاّی گەورە ، کە زاڵبوونی فیرعەون بوو بەسەریانا ، رزگار کرد • دەیشگونجێ بەلاّی گەورە دەریای نیل بێ کاتێ خودا فیرعەونو گەلەکەی تێدا خنکاندو موساو هاروونو پەیڕەوانیانی رزگار کرد •

وە یارمەتیمان دانو لە ئەنجامدا ئەوان زاڵبوون بەسەر فیرعەونـاو لە سەرکەوتووان بوون ، وە ئەو کتێبە روونـاکەم پێداونو ڕێگەی راستم نیشانداونو لەناو کۆمەڵە دواییەکانا ناوو سەلامم بۆ بەجێهێشتوون ، کە گەلانی دوایی سەلام لە موساو هارون ئەکەن • ئێمە ئاوا پاداشی چاکەکەرانو پیاوچاکان ئەدەینەوە ، بە راستی ئەوان لە بەندە موسوڵمانەکانی ئێمەن •

(وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنَ المُرْسَلِينَ (١٢٣) إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ : أَلا تَتَّقُونَ ؟ (١٢٤) أَتَدْعُونَ بَعْلاً وتَذَرُونَ أَحْسَنَ الخَالِقِينَ ؟! (١٢٥) اللهَ رَبَّكُمْ ورَبَّ آبائِكُمُ الأَوَّلِينَ (١٢٦) فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ (١٢٧) إِلاَّ عِبادَ اللهِ المُخْلَصِينَ (١٢٨) وتَرَكْنا عَلَيْهِ فِي الآخِرِينَ (١٢٩) سَلامٌ عَلَى

اِلْياسِينَ (١٣٠) اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ (١٣١) اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ) (١٣٢)

بێگومان ئیلیاسی کوڕی یاسین کچەزای هاروونی برای حەزرەتی موسا لە پێغەمبەرەکانە ، لەو کاتەدا کە فەرمووی بە گەلەکەی : بۆچی تەقوای خودا ناکەن ؟ ئایا ئێوە بانگ لە (بەعل) ـ ناوی بتەکەیانە ـ ئەکەنو واز لە خودا دێنن کە باشترینی پەروەردگارە کە ناوی ئەللایەو خودای ئێوەو باوکو باپیرە گەورە پێشوەکانتانە ؟! ئەوانیش بەدرۆیان خستەوە ، جا بە راستی ئەوان حازرئەکرێنو رائەکێشرێن بۆ مەیدانو لەوێوە بۆ شوێنی سزا ، بەڵام بەندە پاکەکانم دوورو پارێزراون لە سزا . وە دوای خۆیان ، لەبەر رێزی ئەوان . ناوو سەلامان هێشتەوە بۆ (الیاسین) تا نیشانەی رێزی پیاوچاکان بێ لای خوداو ، ئێمە بەو جۆرە پاداشی پیاوچاکان ئەدەینەوەو بە راستی ئیلیاس لە بەندە خاوەن باوەڕەکانی ئێمەیە .

(وَاِنَّ لوطاً لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ (١٣٣) اِذْ نَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ اَجْمَعِينَ (١٣٤) اِلاَّ عَجُوزاً فِي الْغَابِرِينَ (١٣٥) ثُمَّ دَمَّرْنَا الآخَرِينَ (١٣٦) وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْبِحِينَ (١٣٧) وَبِاللَّيْلِ اَفَلا تَعْقِلُونَ ؟) (١٣٨)

بێگومان حەزرەتی (لوط)ی برازای ئیبراهیم لە پێغەمبەرە بەڕێزەکانە لە لای خودای تەعالا ، جا باسی ئەوە بکە کە خۆیو ئەهلو خێزانی هەموویان پیرەژنێ نەبێ کە لەوانە حسابکرابو کە بەر قاری خودا ئەکەون .. رزگارمان کردن لە سزای وێرانکردنی نیشتمان بەسەریانا ، وە پاش ئەم ئەهلە ئەو دوای ئەو گەلەم هەموو وێرانو وەیلان کردو ، ولاتەکەم بەسەردا هەڵگێڕانەوە ، وە ئێوە بەیانیانو ئێواران بەلایاناو بەسەر

ولاّتەکەیانا رائەبوورنو شوێنەواری وێرانەیانو ئەنجامی سەرسەختیو بەدبەختی ئەبینن ، ئایا پاش ئەو دینو تەماشاکردنە هێشتا هەر عەقڵی ئەوەتان نیە کە بیر بکەنەوە لەوەدا کە فەرمانبەرداری خودا باشەو نافەرمانی خراپە ؟

(وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ (١٣٩) إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ (١٤٠) فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ (١٤١) فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ (١٤٢) فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ (١٤٣) لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ (١٤٤) فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ (١٤٥) وَأَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ (١٤٦) وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ (١٤٧) فَآمَنُوا ، فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ) (١٤٨)

وە بە راستی یونس کوڕی مەتی لە فورستادەکانی خودایە بۆ تەمێی ئادەمیزاد ، لەو کاتەدا کە دڵی زوێر بوو لە گەلەکەی هەڵهات بۆ ناو ئەو کەشتییە کە پڕ بو لە ئادەمیو لە کووتاڵی پێویستی ئینسان ، جا کاتێ کەشتییەکەیان لە دەریادا وەستاو پەکی کەوت قورعەیان کێشا یەکێکیان بخەنە دەریاکەوە ، قورعە بۆ یونس دەرچوو خستیانە ناو دەریاوەو نەهەنگێ قووتی دا ، لەو کاتەدا یونس لۆمەی خۆی ئەکرد : بۆچی وای کرد بە خۆیو خۆی نەگرت بەرابەر گەلەکەی ؟ جا ئەگەر یونس لەوانە نەبوایە کە لە کاتی هێمنیدا زیکری خودای ئەکرد ، یا ئەگەر لە ناو سکی نەهەنگەکەدا نەیوتایێ (لا إله الا أنت ، سبحانك ! اني كنت من الظالمين) لە سکی ئەو نەهەنگەدا ئەمایەوە هەتا ئەو رۆژە کە ئادەمیزاد زیندووئەکرێنەوە لە قیامەتا ، جا بە هۆی پیرۆزی ئەو زیکرو تەسبیحاتەوە فەرمانمان دا نەهەنگەکە

هاته که‌ناری ده‌ریاو ده‌می کرده‌وه تا یونس ئاماده بوو فڕه‌مان دا ده‌ره‌وه بۆ شـــــوێنێکی خـاڵی له دارو له گیاو ، ئه‌ویش نه‌خۆش بو . لـــه‌وێـــدا دارکووله‌که‌یه‌کمان به‌سه‌ردا رواند ؛ چونکه ئه‌و داره مێشی لێ نانێشـــی‌و ئه‌ویش له‌شی زۆر ناسك بووبوه‌وه ، ئه‌گه‌ر مێشی لێ بنیشتایه ئازاری ئه‌دا ، وه به‌و جۆره مایه‌وه تا که‌مێ له‌شی به‌شـــــێکی له ساغی وه‌رگرت ، جـا ره‌وانه‌مان کرد بۆ لای گه‌لێ له ئاشوورییه‌کان له موصڵدا که ژماره‌یـــان صه‌د هه‌زار که‌س بوون‌و به‌ڵکو له‌و ژماره‌یش زیاتر بوون . جا باوه‌ڕیـــان پێ‌کردو ئێمه‌یش خۆشی‌و رابواردن‌و ســـــه‌ربه‌رزیمان پێـــدان تا کاتێکی دیاری‌کراو .

(فاسْتَفْتِهِمْ ! اَلِرَبِّكَ البَنَاتُ ولَهُمُ البَنُونَ ؟! (١٤٩) اَمْ خَلَقْنا المَلائِكَةَ اِناثاً وهُمْ شاهِدُونَ ؟! (١٥٠) اَلا اِنَّهُمْ مِنْ اِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ (١٥١) ولَدَ اللهُ !و اِنَّهُمْ لَكاذِبُونَ (١٥٢) اَصْطَفَى البَنَـــاتِ عَلَى البَنِـــينَ ؟ (١٥٣) ما لَـكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ؟ (١٥٤) اَفَلا تَذَكَّرُونَ ؟ (١٥٥) اَمْ لَكُمْ سُلْطانٌ مُبِينٌ ؟ (١٥٦) فَاْتُوا بِكِتابِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ) (١٥٧)

جا له‌و کافره بێ‌هۆشانه ، کـــه مه‌لائیکه بـه کچی خـــوا دائه‌نێن ، بپرسه : ئایا خودا کچانی بۆ خۆی هه‌ڵبژاردوه‌و بۆ ئه‌وانه کوڕان ؟ یا خه‌یر هه‌ر له بناغه‌دا من فریشته‌کانم به مێینه دروســـــت‌کردوه‌و ئه‌وان حازری دروستکردنیان بوون ؟! بێدار‌بنه‌وه ! ئه‌مه له درۆی ئه‌و کافرانه‌یه کـــــه ئه‌ڵێن خودای ته‌عالا نه‌وه‌ی هه‌یه‌و ، ئه‌وان درۆزن‌و ، به تایبه‌تی له‌م وتاره‌دا درۆ ئه‌که‌ن .

ئایا لەسەر فەرزی نەتەوە ئەو کچان هەڵئەبژێری‌و کوڕان هەڵنابژێرێ ؟ چیتان لێ قەوماوە ؟ چۆن ئەم حوکمە ناماقوڵانە ئەدەن ؟ ئایا بیرێ بۆ خۆتان ناکەنەوە هەتا بزانن پێویستە ئینسان قسەیێ بکا رێگەو جێگەیەکی ببێ ؟ یا خەیر ئەگەر کەسێ داوای بەڵگەتان لێ بکا ئێوە بەڵگەیەکی روونا‌کتان هەیە لەسەر بیروباوەڕەکەتان ؟ دەی ئەو کیتابە کە ئەم جۆرە داوایە دەسەلێنێ لە کوێیە ؟ بێهێنن ئەگەر راست ئەکەن •

(وجَعَلُوا بَيْنَهُ وبَيْنَ الجِنَّةِ نَسَبًا . ولَقَدْ عَلِمَتِ الجِنَّةُ انَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ (١٥٨) سُبْحانَ اللهِ عَمَّا يَصِفُونَ (١٥٩) الاَّ عِبادَ اللهِ المُخْلَصِينَ (١٦٠) فَإِنَّكُمْ ومَا تَعْبُدُونَ (١٦١) ما انْتُمْ عَلَيْهِ بِفاتِنِينَ (١٦٢) الاَّ مَنْ هُوَ صالِ الجَحِيمِ) (١٦٣)

وە ئەو کافرە درۆزنانە بڕیاریان داوە لە نێوان خوداو جینەکانا پەیوەندی‌و ژنخوازی ، ئەڵێن خودا ژنی خواستوە لە جین‌و لە بەر شەرەفی خودا مەلائیکە پەیدا بوە ، وە بە راستی جینەکان ئەزانن‌و بیستوویانە کە لە رۆژی قیامەتا سزا ئەدرێن‌و حازر ئەکرێن بۆ سزا • خودا زۆر پاك‌و دوورە لەو پەیوەندییە بێ‌نرخانە کە ئەوان دروستیان کردوون ، بەڵام بەندە پاکەکان دوورن لە سزا ، بە راستی ئەی جینەکان ئێوەو ئەوانە کە بەندەییان بۆ ئەکەن ناتوانن ئیفسادی ئادەمیزاد بکەن لەسەر خودا ، مەگەر یەکێ لە عیلمی خودادا رابوردبێ کە ئەبێ داخڵی دۆزەخ ببێ •

(ومَا مِنَّا الاَّ لَهُ مَقامٌ مَعْلُومٌ (١٦٤) وانَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ (١٦٥) وانَّا لَنَحْنُ المُسَبِّحُونَ) (١٦٦)

ئەم ئایەتانە چەن جوملەیەکی سەربەخۆن و بەیانن بۆ ئیقراری فریشتەکان بەوە کە ئەوان بەندەی فەرمانبەرداری خودان و ، ئامادەی خزمەتن و ، پەیوەندی رشتەی وەلادەت و خزمایەتییان لەگەڵ خودادا نیە وەکو کافرەکانی قورەیش وتوویانەو بە ناو خەڵکا بلاویان کردوەتەوە •

واتە هیچ تاقمێ لە ئێمەو هیچ یەکێ لە مەلائیکە نیە ئیللا جێگەو شوێنێکی دیاری لە خوداناسیداو ، لە بەندەیی کردناو ، لە بەجێهێنانی فەرمانی خودادا لە زەویدا یا لە دەریادا یا لە هەواو ئاسماندا ••• هەیە ، واتە هەرچۆن فەرمانمان پێئەدرێ ملکەچین بۆ بەجێهێنانی •

وە هەموو ئێمە بە ریز ئەوەستین و ئامادەین بۆ بەجێهێنانی فەرمان و ئێمە هەموو تەسبیحی زاتی خودا ئەکەین و بەیانی ئەوە ئەکەین کە خودا دوورە لە کەم و کووڕی و خاوەنی سیفاتی تەواوو کردەوەی جوانە •

جا مادام فریشتەکان ئەم بەیانە ئەکەن لە ئاسمانا یا لە زەویدا ئیتر ئەو داوا پڕو پووچانە کە کافرەکان ئەیانکەن بێ مەعناو بێ سوودن •

(وَاِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ : (١٦٧) لَوْ اَنَّ عِنْدَنَا ذِكْراً مِنَ الْاَوَّلِينَ (١٦٨) لَكُنَّا عِبَادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ (١٦٩) فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ !) (١٧٠)

وە بە راستی کافرەکانی قورەیش ئەیانوت : ئەگەر ئێمە کتێبێکمان بۆ بهاتایێ لە لایەنی خوداوەو بە هۆی فورستادەی ئەوەوە وەکو کتێبی گەلە پێشوەکان ئێمەیش لە بەندە موخلیصەکانی خودا ئەبووین و باوەڕێکی بە هێزو کردەوەیەکی جوانمان ئەکرد • کەچی لە پاش ئەوە کە خودا کتێبێکی بەرزی بەڕێزی بۆ ناردن ، کە قورئانە ، ئینکاریان کردو وتیان : کەلامی

خودا نیە ! جا لەمەولا لە دنیادا یا لە قیامەتا باش حاڵی ئەبن‌و ئـەزانن ئـەو قورئانە کەلامی خودایە یا نە !

(ولَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ : (١٧١) انَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ (١٧٢) وإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ (١٧٣) فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ (١٧٤) وَابْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ (١٧٥) اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ (١٧٦) فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ (١٧٧) وتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ (١٧٨) وَابْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ) (١٧٩)

بە راستی رابوردوەو دامەزراوە وتاری ئێمەو وەعـدەمان بـۆ ئـەو بەندانەمان کە کراون بە پێغەمەرو رەوانەکراون ، بە راسـتی ئـەوانـە کەسانێکی وەهان کە لە لایەنی خوداوە یارمەتییان ئەدرێ‌و ئەوانە سـوپای ئێمەن‌و ، هەرچی سەربازو سوپای ئێمە بێ ، بە راستی ، ئەوە هەر ئەوانن زاڵ‌و سەرکەوتوو بەسەر دوژمنەکانی دینا • دەی وازیان لێ بێنە تا ماوەیێ ، تا کات‌و سەعاتی تۆڵە لێسەندنیان دێ ، جا بۆیان بڕوانە بزانە چییان بەسەر دێ ، لەوەولا چاویان بە ئەنجامی خۆیان ئەکەوێ ! ئایا ئەو کافرانە پەلەپەلی هاتنی سزای سەختی ئێمە ئەکەن ؟ کاتێ ئەو سزا بەردەرگایان پێبگـرێ‌و گەمارۆیان بدا ئەو کاتە سبەینێیەکی بەدو ناشیرینە سبەینێی ئەو گـەلـە ترسێنراوانە • دە پشتیان لێ هەڵبکە تا ماوەیێ‌و بڕوانە بۆ حاڵیان لەمەولا چاویان بە خۆیان ئەکەوێ !

(سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ (١٨٠) وسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ (١٨١) والْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) (١٨٢)

خودای تۆ ، ئەی خۆشەویست ، پاکە لە عەیبی هاوصینفیو هاوجۆریو هاوجینسی لەگەڵ هیچ شتێکداو ، پەروەردگاری خاوەن عیزەت پاکە لەو عەیبانە کە ئەو گافرانە نیسبەتیانی لێ ئەدەن • وە سەلامو هێمنی لە هەموو عەیبو مەکرووهێ بێتەخوارەوە بۆ سەر پێغەمبەرە مورسەلەکانو ، هەرچی سوپاسو ستایش هەیە بۆ خودایە ئەو خودا کە پەروەردگاری هەموو عالەمە •

سووره‌تی (ص) له سووره‌ته مه‌که‌ییه‌کانه ، هه‌شـــــتاو هه‌شت ئایه‌ته ، دوای سووره‌تی (قه‌مه‌ر) هاتوه‌ته‌خواره‌وه .

بسم الله الرحمن الرحيم

(ص والقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ ! (١) بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وشِقَاقٍ) (٢)

ئه‌م سووره‌ته پێی ئه‌ڵێن : صاد ، سوێند ئه‌خۆم به‌م قورئانه کـــه هۆی ڕێزو که‌رامه‌ته بۆ ئه‌وانه کـه باوه‌ڕی پێ ئه‌کـه‌ن ، وه هۆی ڕێنومایی‌و ئامۆژگارییه بۆ ئه‌وانـه ده‌رزی ئه‌ده‌ب وه‌رئه‌گرن‌و ، بـه زیکری خـودا ئه‌ژمێررێ بۆ ئـه‌و که‌سانه قورئان ئه‌خوێنن ، سوێند بـه‌م قورئانه کـه باسمان‌کرد ! بۆ ئه‌وه ئه‌شێ بکرێ به پێشه‌وا بۆ هۆشیاران‌و بکرێ بـه هۆی به‌خێتیاری به‌ختیاران .

به‌ڵام تۆ وازبێنه له‌وه کـه بـه راستی قورئان پایه‌داره ، کافره‌کان هه‌میشه وان له ده‌ماربازی‌و ئاشووب‌سازیدا به‌رابه‌ر بـه‌و ، وه خه‌ریکی موخاله‌فه‌کردنی خوداو پێغه‌مه‌ری خودان ، که وابێ پێویسته دین‌خواهان خۆبگرن‌و خذمه‌تی قورئان بکه‌ن هه‌تا ئه‌مرن .

(كَمْ اَهْلَكْنا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنادَوْا ولاتَ حِينَ مَنَاصٍ !) (٣)

گەلێ ئەهلی چەرخی پێشوومان لەناوبرد لەسەر بەدبیریو بێباوەڕیو بەدکرداریو ، کاتێ گیرۆدە بوون دەستیان کرد بە هاوارکردنو پارانەوە لە خودا بو رزگاربوون ، بەڵام ئەوە کە ئەوان تیایا پارانەوە لە خودا وەخت بەسەرچووبوو ، ماوەی پەنابردن نەمابوو •

(وعَجِبُوا اَنْ جاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ ، وقالَ الْكافِرُونَ : هذا ساحِرٌ كَذّابٌ ! (٤) اَجَعَلَ الآلِهَةَ إِلهاً واحِداً ؟! اِنَّ هذا لَشَيْءٌ عُجابٌ (٥) وانْطَلَقَ المَلأُ مِنْهُمْ : اَنِ امْشُوا واصْبِرُوا عَلى آلِهَتِكُمْ اِنَّ هذا لَشَيْءٌ يُرادُ (٦) ما سَمِعْنا بِهذا فِي الْمِلَّةِ الآخِرَةِ ، اِنْ هذا اِلاَّ اخْتِلاقٌ (٧) أَأُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنا ؟! بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْ ذِكْرِي، بَلْ لَمّا يَذُوقُوا عَذابِ) (٨)

وە ئەو کافرانە سەریان سوڕماوە کە پێغەمبەرێکی خەڵکترسێن لە نەتەوەی خۆیان هاتوە بۆ لایانو ئەیانترسێنێ لە سزای قیامەتو ، کافرەکان بەو سەرسوڕمانەوە نەوەستان ، بەڵکو هێرشیان بردەسەریو وتیان : ئەم شەخصە جادووگەرە ئەیەوێ بە فێڵ خۆی بە رەهبەر نیشان بداو زۆر درۆزنە ، ئایا ئەمە عەقڵ وەریئەگرێ کە چەن خودای چەرخ بەسەرا هاتوو بەتاڵبکاتەوەو بڵێ خودا هەر یەکێکە ! بە راستی ئەمە شتێکە جێگەی سەرسوڕمانە ، وە کۆمەڵەی پیاوەگەورەکانیان لە مەجلیسی ئەبوطالیب دەرچوونو وتیان : بڕۆن بە ڕێگەی یاسای خۆتاناو خۆتان بگرن لەسەر بەندەییو پەرستنی خوداکانتان ، بە راستی ئەمە کە ئەم شەخصە بەیانی ئەکا بۆ ئێوە شتێکە قەصد ئەکرێ ، واتە ئەکرێو روو ئەدا ، دنیا

خاڵی نیە لە بەرانبەرکێو دژایەتی • وە یاخود ئەم جۆرە داوایانە ئەم شەخصە ئەیانکا مەقصوودە بۆی بۆ گەیشتنی بە پایەی سەرۆکی و گەورەیی •

ئەمەی کە ئەم پیاوە ئەیڵێ شتێکی تازەیەو لەم چەرخە دواییەدا نەماندیستوە ، ئەمە درۆو دەلەسە هەڵبەستن نەبێ هیچی تر نیە ، ئایا ئایەتی خودا لە ناو ئەم هەموە کۆمەڵی قورەیشەدا تەنها بۆ ئەو هاتوەتە خوارەوە ؟!

جا خودا بۆ بەرانبەری ئەوان ئەفەرموێ : ئێوە واز لەم کافرانە بێنن ، ئەمانە دوودڵو گوماناوین لە هاتنی قورئاندا ، واتە لە ناردنەخوارەوەی ئایەتی منداو ئەڵێن : پەیامو هاتنەخوارەوەی وەحی لە ئاسمانەوە درۆیەو بناغەیەکی نیە • نەء ، ئەمانە بۆیە ئەوەندە بێ شەرمن هێشتا سزای ئێمەیان نەچەشتوە ، ئەگەرنا ئەوەندە بێشەرم نەدەبوون •

(اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ العَزِيزِ الوَهَّابِ ؟(٩) اَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ والاَرْضِ ومَا بَيْنَهُمَا ، فَلْيَرْتَقُوا فِي الاَسْبَابِ(١٠)جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الاَحْزَابِ) (١١)

ئایا ئەم کافرانە گەنجینەی میهرەبانی خودای خاوەن عیزەتی بەخشندەیان لە لایە هەتا بە ئارەزووی خۆیان پلەو پایە ببەخشنەوە ؟ یاخود گەورەیی و سەرداری ئاسمانو زەوی و نێوان ئەوانیان هەیەو بە بێ ئەوان هیچ کەس بە هیچ مەبەستێ ناگا ؟ جا ئەگەر وەهایە با سەرکەون بە هۆی پەیڕەوە بە ئاسمانەکاناو ، بڕۆن بۆ ئاسمانو بۆ عەرشو ئەو شوێنانەیش داگیر بکەن ! خاك بەسەریان سوپاگەلێ هەن لە هەموو تاقمە عەرەبەکان کە بەم زووانە ئەشکێنو بەرباد ئەبن •

(كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وعادٌ وفِرْعَوْنُ ذو الاَوْتادِ (١٢)
وثَمودُ وقَوْمُ لوطٍ واَصْحابُ الأَيْكَةِ اولائِكَ الأَحْزابُ (١٣)
اِنْ كُلٌّ اِلاَّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقابِ) (١٤)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست ئەم سەرپێچیو بەربەرەکانیە لەگەڵ پێغەمەرانا هەر ئیمرۆ نەبوە ، ئەمە کۆنەو لە پێش ئەم کافرانی قورەیشەدا گەلی نوح و ، گەلی عادو ، گەلی فیرعەونی ستەمکاری خاوەنی چوارمێخە • واتە فیرعەون یەکەم کەسێ بو کە تاوانباری قانوونی ولاّتی خۆی ئەهێناو چوارپەلی ئەبەستنەوە بە چوار مێخ لە دووری یەکەوە هەتا هەر یەکێ لەوانە رابکێشرێ بۆ لایێو کابرا بەو سزاوە بسرێ • بەمە دەوترێ : (چوار مێخە کێشانەوە) •

وە گەلی ثەمودو ، گەلی لوطو ، ئەو کۆمەڵە کە لە نزیکی بێشەلاّنو مێرگدا بوون • واتە گەلی شوعەیب • ئەم گەلانە هەر یەکە لە لای خۆیەوە هێرشیان بردوەتە سەر پێغەمەرەکانی خۆیان • وە هەموو ئەمانە هیچ نەبوون ئەوە نەبێ کۆمەڵێ بوون بێشەرمو پێغەمەرەکانی خۆیان بەدرۆخستەوە ، جا قارو تۆڵەی من هات بەسەر هەموویانا •

(وما يَنْظُرُ هؤلاءِ اِلاَّ صَيْحَةً واحِدَةً ما لَها مِنْ فَواقٍ (١٥)
وقالُوا : رَبَّنا عَجِّلْ لَنا قِطَّنا قَبْلَ يَوْمِ الحِسابِ) (١٦)

وە ئەو کۆمەڵە کافرانی دەوری تۆیە تەماشای هیچ ناکەنو چاوەڕوانی ناکەن بۆ دەنگێکی ترسناکی وا نەبێ کە پاش ئەو دەنگدانە ماتڵ بوون نیە بە قەی ئەوەنەی کە وشترێ رائەگیرێ لە ئێوان دوو دۆشینا بۆ ئەوە شیر بدا بە خاوەنەکەی • وە ئەو کافرانی مەکە حاڵیان وەها بوو ئەیانوت :

پەروەردگارا بەشی خۆمان پێبدە لەو سزایە کە بۆت ئامادە کردووین لە پێش رۆژی حسابا •

(اصْبِرْ عَلى ما يَقُولُونَ . واذْكُرْ عَبْدَنا داوُدَ ذا الاَيْدِي؛ انَّهُ اَوَّابٌ (١٧) انَّا سَخَّرْنَا الجِبالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالعَشِيِّ والإِشْراقِ (١٨) والطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَهُ اَوَّابٌ (١٩) وشَدَدْنا مُلْكَهُ . وآتَيْناهُ الْحِكْمَةَ وفَصْلَ الخِطابِ) (٢٠)

خۆت بگرە لەسەر وەرگرتنی تاڵی ئەو قسانە کە ئەو کافرانە ئەیانکەنۆ . باسی بەندەی خاوەن پایەو دڵڕووناککەرەوە (داود)م بۆ بکە ، کە خاوەن هێزو کۆشش بوو بۆ بەرگری لە مافی رەوای خۆیدا ، بە ڕاستی ئینسانێکی گەڕاوە بوو بۆ لای خودای جیهان •

ئێمە کێوەکانمان بۆ ڕامکردبوو ، بۆ ئەوە بەیانیو ئێوارە تەسبیحاتی خودای لەگەڵدا بکەن ، وە پەلەوەریشمان لە هەموو لایەکەوە بۆ گردکردبوەوەو دارایی‌و حوکوومەتی داودمان باش بەهێز کردو ، هێزی زانستی رەسامان پێدا ، هەروەها وتارێکی وامان پێبەخشی کە داوەری دەکرد لە نێوان ناکۆکاندا بێ لادانو ستەم لە هیچ بەرەیەکیان داواکەی دەبڕیەوەو ، وتەکانی رەواو بێفێڵو تەڵەکە بوون •

(وهَلْ أتاكَ نَبَأُ الخَصْمِ ؟ : اِذْ تَسَوَّرُوا المِحْرابَ (٢١) اِذْ دَخَلُوا عَلى داوُدَ ؛ فَفَزِعَ مِنْهُمْ . قالُوا : لا تَخَفْ : خَصْمانِ بَغى بَعْضُنا عَلى بَعْضٍ ؛ فَاحْكُمْ بَيْنَنا بِالْحَقِّ ؛ ولا تُشْطِطْ ؛ واهْدِنا اِلى سَواءِ الصِّراطِ) (٢٢)

ئایا ئەی خۆشەویست هەواڵی دوژمنەکانی لای حەزرەتی داودت بۆ هاتوە ؟ : کاتێ کە بە دیواری مزگەوتەکەیدا سەرکەوتنو چوونە ماڵەوە بەسەر داوداو داود لێیان ترسا ؛ چونکی لە ناکاواو لە رێگەی نائاساییەوە چوونە لای • کاتێ تێگەیشتن کە داود لێیان ترساوە ، پێیان وت : لێمان مەترسە ئێمە مەبەستمان لەگەڵ تۆدا خراپ نیە • ئەوەندە هەیە ئێمە دوو کەسین نیزاعێك لە نێوانماندا هەیەو بازێکمان چوە بەسەر بازێکمانا ، جا تۆ داواو باسەکەمان لێوەربگرەو داوەریمان بکە بە شتێ کە راست بێو ، لە داوەرییەکەدا ستەم مەکەو رێگای راستمان پێنیشان بدە •

(اِنَّ هذا اَخِي لَهُ تِسْعٌ وتِسْعُونَ نَعْجَةً ، ولِيَ نَعْجَةٌ واحِدَةٌ ، فَقالَ : أَكْفِلْنِيها ، وعَزَّنِي فِي الْخِطابِ (٢٣) قالَ : لَقدْ ظَلَمَكَ بِسُؤالِ نَعْجَتِكَ اِلى نِعاجِهِ ، واِنَّ كَثِيراً مِنَ الْخُلَطاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلى بَعْضٍ ، اِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحاتِ ، وقَلِيلٌ مَّا هُمْ ، وظَنَّ داوُدُ اَنَّما فَتَنَّاهُ ، فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وخَرَّ راكِعاً واَنابَ (٢٤) فَغَفَرْنا لَهُ ذلِكَ ، واِنَّ لَهُ عِنْدَنا لَزُلْفى وحُسْنَ مَآبٍ (٢٥) يا داوُدُ اِنَّا جَعَلْناكَ خَلِيفَةً فِي الاَرْضِ ، فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ ، ولاَ تَتَّبِعِ الْهَوى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ ، اِنَّ الَّذِينَ يُضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللهِ لَهُمْ عَذابٌ شَدِيدٌ بِما نَسُوا يَوْمَ الْحِسابِ) (٢٦)

جا بۆ رووبەڕوبونەوەی مەبەستەکەیان یەکێکیان بە داودی وت : ئەمە وا لەگەڵما برامەو نەوەدو نۆ کاوڕە مێچکەی هەیەو من تاقە کاوڕێکم هەیە ، کەچی براکەم ئەڵێ : ئەو کاوڕی خۆمە پێبدەو ، بە قسە زەوتی ناکەم •

جا داود فەرمووی : بە راستی ئەو برا زۆری لێ کردووی لەوەدا کە داوای ئەو تاقە کاوڕەی لێکردووی تا بیخاتە پاڵ کاوڕەکانی خۆی [با لەصەد کەمی نەبێ !] بە راستی گەلێ لەوانە کە وا ماڵیان بەیەکەوەیەو ئاژەڵو شتیان ئامێتەیە زیادەڕەوی ئەکەنو دەسدرێژی ئەکەن بەسەر بازێکیانا ، ئەوانە نەبێ کە باوەڕیان هێناوەو کردەوەی باشیان کردوە ـ ئەوانەیش زۆر کەمن ـ •

جا کابراکان رۆیشتنو ، حەزرەتی داود ـ د ـ لەم هاتنە ناوادەو لەم رۆیشتنە بە بێ هەراو قاڵەدا بیدار بوەوە بۆ تەماشاکردنی حاڵی خۆیو ، حاڵی بو کە ئێمە گیرۆدەی ئەو ترسە ناوەختەو ئەو پرسیارەمان کردوە بۆ ئەوە کە خۆی زۆر چاودێری نەفسی خۆی بکاو بە قەی پیرۆزی پێغەمەران پاکی نەفسییەتی خۆی رابگرێو دووری بخاتەوە لە خەیاڵی نابار • جا لەبەر ئەوە کەوتە پاڕانەوەو کەوت بەڕووداو بۆ لای خودا گەڕایەوە • ئێمەیش لەو خەیاڵاتە کە بە دڵیدا هاتبوون بەخشیمان • بە راستی بۆ داود لە لای ئێمەوە پایەی نزیکیو سەرئەنجامی جوان لە قیامەتا لە کاتی بەقادا هەیە • وە بانگمان کرد : ئەی داود ئێمە تۆمان کرد بە جێگەنشینی پێغەمەرانی پێشوو لە گەیاندنی فەرمانی خوداو تەمێکردنی ئادەمیو حوکمدان لە نێوان ئەوانا ، ئادەمیزاد دێنە لاتو داوای داوەریت لێ ئەکەن دەی بە حەق داوەریان بکەو لە رێگە لامەدەو مەکەوە شوێن ئارەزووی نەفس تا لە رێگەی خودا لات نەدا ، بە راستی ئەوانە کە ئەو رێگەیە ونئەکەن خودا سزایەکی سەختی بۆ داناون بە هۆی فەرامۆشکردنی رۆژی حیساب‌و رۆژی کێشانەکردنەوە •

وە ئەوەی کە زانایانی تەفسیر لەم شوێنەدا لەسەری یەك قسەن ئەمەیە : کە جارێ لە جاران باسو تاریفی خێزانی یەکێ لە لای حەزرەتی

داودا کراو ، زۆر باسی جوانیو شۆخی ئەو ئافرەتە کرا • ئەویش لـە دڵی خۆیدا وتی : خۆزگە ئەو ژنە بە حەڵاڵی بۆ ئەو بوایە • لەگەڵ ئەوەیشـــدا خۆی لەوگاتەدا گەلێ ژنو جارییەی جوانی هەبوو • جا خودا بەم کارەساتە ئاگاداری کردەوە کە رەوا نیە بۆ پێشەوای مەزن خەیاڵی ئەوە بکا نیعمەتێ درابێ بە یەکێ دەردەستی بکا بۆ خۆی وە یا بە دڵ ئارەزووی بکا •

وە زیاد لەمە هەر قسەو باسێ بکرێ هەمووی بێ بایەخو بێ بنەیـــەو لەگەڵ ئەو ستایشەدا ناگونجێ کە خودا بۆ ئەوی کردوە • ئەنا چۆن ئەکرێ ئینسانێ رەهبەرو پێغەمەر بێو کەژو کێوو پەلەوەر زیکری خودای لەگەڵدا بکەنو ، زۆربەی ژیانی لە جیهاد لە رێگەی خودادا سەرف کردبێو ، خودا بڵێ لای ئێمەوە پایـەیـەکی بەرزو رێزو نزیکی لـە ئێمەوە بۆ هـەیـە ••• چۆن ئەبێ زاتی ئاوا خەریکی بیری نارەوا بێ ؟!

زاتێ لـە لـەوحی عیلمی ئـەنوەری
نـاوی نووســرابێ بۆ پێغەمــەری
جا بێتـە وجوود بۆ چەرخی جیهـان
لەگەڵ رەوشـــتی مەردانەی جـوان
کاتێ هاتە نـاو لـە بـۆ کارو بـــار
ببێ بـە مایەی خۆشـــــی رۆزگـار
کاتێ کە دەرچوو بۆ جیلوەی جیهـاد
پاڵـەوانێ بێ ســـــەربەرزو ئـازاد
برازێتـەوە بـــــە ئەمـری خـــودا
بۆ نیشـــــاندانی ئـادابی هـــــودا
ببێ بـە ئوستاد بۆ تەمێی ئینســـان
ببێ بـە مایـەی کـــەرەمو ئیحسان

ببێ بـــه مه‌رگه‌ز بۆ ده‌وری مه‌ردی
بۆ ئیرشادی عام بـــه بێ دڵســـه‌ردی
به جۆشـــــی دڵو ده‌روونی بوریـــان
ماده‌ی جه‌مادات بێنێته گریـــان ...
قه‌ت قابیـــل نیـــــه داوێنه‌ی چـــاکی
بـــدووڕێتـــه‌وه ده‌زووی نـــاپاکیـــی
خه‌یـــاڵی نـــابوود قیاســـی نه‌فسه
قیاس لـــه‌م کارا وه‌ســـــیله‌ی نه‌قصه
ئه‌وه‌ی (نامی) بێ نـــاوی لـــه دینـــا
ڕێ ناکـــا مه‌گـــه‌ر بـــه جێی ئه‌مینـــا

(وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلاً . ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا . فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ (٢٧) أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الأَرْضِ ؟ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ؟ (٢٨) كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ . لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ . وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الأَلْبَابِ) (٢٩)

ئێمه ئه‌م ئاسمانو زه‌وی‌و نێوانی ئه‌وانمانه به خۆڕایی دروســـــت نه‌کردوه . ئه‌مه گومانی ئه‌و که‌سانه‌یه که کافرن‌و باوه‌ڕیان به خودا نیه‌و . باوه‌ڕیان وایه ئه‌م دنیا سارای زۆرانبازی‌و هاتوچۆی بێ سه‌رو سه‌داره ! حاشا هه‌رچه‌ن گیانداری به‌هێز گیانداری بێ هێز داگیر ئه‌کا ، به‌ڵام هێزێ هه‌یه که له‌و خاوه‌ن هێزه به قیمه‌تتر بێ ، وه ئه‌و کرده‌وانـــه ئـــه‌بێ هـــه‌موو وه‌ڵامیان بدرێته‌وه ، هه‌رگیز ئێوه گومـــانی خراپی وه‌هـــا مه‌به‌ن وه‌کـــو کافره‌کان . هاوار بۆ کافره‌کان له سزای ئاگری دۆزه‌خ ! قه‌ت ئێمه شـــتێ دروست ئه‌که‌ین که بێ حیکمه‌ت بێ ؟ یا خه‌یر خاوه‌ن ئیمانه‌کان ئه‌که‌ین بـــه

هاوشانی بێ ئیمانو ، خاوەن کردەوەی باش ئەکەین بـــه هاوشـــــانی بەدرەوشتەکان ؟ حاشا هەزار حاشا • یاسای ئیمە دادگەریو چاودێرییەو ، روونـاکیو تاریکی خودایان یەکێکە • ئەم قورئانە کتێبێکە ناردووەتـە خوارەوە بۆ لای تۆ بەرزو پیرۆزە بۆ ئەوە کە هۆشیاران بیر لە ئایەتەکـانی خودا بکەنەوە • وە بۆ ئەوە ئینســـانی عاقڵ تەمێی پێبگرێو پـەنـدی لێ وەربگرێ •

(ووَهبْنَا لِداوُدَ سُلَيْمانَ نِعْمَ العَبْدُ ، اِنَّهُ اَوَّاب" (۳۰) اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الجِيَـادُ (۳۱) فَقَالَ : اِنِّي اَحْبَبْتُ حُبَّ الخَيْـرِ عَنْ ذِكْـرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ بِالحِجَابِ (۳۲) رُدُّوهَـــا عَلَيَّ ، فَطَفِقَ مَسْـــحاً بِالسُّوقِ والاَعْنَاقِ) (۳۳)

وە بەخشـــیمان بە داود کوڕێکی نەجیب ناوی سولەیمان بوو ، زۆر بەندەیەکی باش بوو ، بەندەیەکی وەهابوو بە زیکرو تەسبیحاتو یادی خودا لە کاتی شەوو رۆژا بۆ لای خودا ئەگەڕایەوە • واتە یادی خودا کاتی داگیر کردبـــوو •

لەو کاتەدا کە پاش نیوەڕۆ خەریکی ڕەووگی ئەسپی ڕەسەنی وەها بو کە دەستو پێیان بلاوبوو ، یاخود لەسەر یەك سم رائەوەســـــتانو ئـەوەیش نیشانەی ولاخی ڕەسەنەو ، ئەو ئەســـپانە خۆشڕەوت بوونو پێیـانـەوە مەشغوول بوو هەتا ویردی عیبادەتی ئەو رۆژەی دواکەوت ، کاتێ کە لـەو کارەساتە ئاگادار بوو ئـەو کـارەی زۆر پێناخۆش بو • فەرمووی : مـن خۆشەویستی ئەو ڕەووگەم هەڵبژاردو بەجێهێنانی ذیکری خودای خـــۆم دواخست هەتا پەردەی کەنارەی ئاسمان ڕۆژی شاردەوە • ئەو ڕەووگەم بۆ

بگێڕنه‌وه . که گێڕانیانه‌وه بۆ لای حه‌زره‌تی سوله‌یمان •• ده‌ستی کرد به بڕینی سه‌رو قاچیان ، واته سه‌ری ئه‌بڕین‌و پاش ئه‌وه ده‌ست‌و پێیشی ئه‌بڕین •

ڕیوایه‌تکراوه : که حه‌زره‌تی سوله‌یمان غه‌زای دیمه‌شق‌و نه‌صیبینی کردو ، له‌و وڵاتانه‌دا هه‌زار ئه‌سپی به غه‌نیمه‌ت گرت‌و هێنانیه‌وه بۆ فه‌له‌ستین‌و . له ڕۆژێکدا له ڕانواندنی ئه‌و ئه‌سپانه‌دا ویردو زیکری پاشن عه‌صری له‌بیرچوو • جا ئه‌ویش بۆ که‌فاره‌تی ئه‌وه ئه‌سپه‌کانی سه‌ربڕی‌و کردنی به قوربانی له ڕێگه‌ی خودادا • له‌و چه‌رخه‌دا قوربانی‌کردن به ئه‌سپ باو بوه •

وه بازێ له خاوه‌ن ته‌فسیره‌کان فه‌رموویانه : مه‌به‌س له مه‌سحی (سوق)و (أعناق) ئه‌مه‌یه که حه‌زره‌تی سوله‌یمان ئه‌و ئه‌سپانه‌ی نیشانه کردوه له گه‌ردن‌و په‌لیاناو دوایی له ڕێگه‌ی خودادا وه‌قفی کردوون بۆ جیهادو بۆ ئه‌وه‌ی پیاوانی جه‌نگی سواریان بن بۆ غه‌زا •

(وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ ، وَاَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَداً ثُمَّ اَنَابَ (٣٤) قَالَ : رَبِّ اغْفِرْ لِي ، وَهَبْ لِي مُلْكاً لاَ يَنْبَغِي لِاَحَدٍ مِنْ بَعْدِي . اِنَّكَ اَنْتَ الوَهَّابُ (٣٥) فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِاَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ اَصَابَ (٣٦) وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ (٣٧) وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الأَصْفَادِ (٣٨) هذا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ (٣٩) وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَى وَحُسْنَ مَآبٍ) (٤٠)

بە راستی ئێمە سولەیمانمان گیرۆدەکرد بە رووداوێکی وەها کە دڵی ئینسانی تێك ئەدا ، بەم جۆرە کە لەشێکی ناتەواومان فڕەدایە سەر کورسییەکەی ، جا پاش ئەوە کە لە نهێنی ئەو فیتنە گەیی بە لاڵەو پاڵەو پاڕانەوەوە گەڕایەوە بۆ لای خودای خۆی • وە عەرزی بارەگای کردو وتی : پەروەردگارا لێم خۆش بەو تاوانم بپۆشەو دارایییەکی وایشم بدەرێ کە پاش من بۆ کەس رێك نەکەوێ دارایی وای بێ ، تا ببێ بە موعجیزەیەکی وا دەمی تانەو خراپەی گەلی بەنی ئیسرائیل بگرێ ، خودایە بە راستی تۆ بەخشندەی •

جا ئێمە (با)مان بۆ رامکرد ، لە هەوادا بە فەرمانی سولەیمان بە نەرمی ئەڕۆیی بۆ هەر شوێنێ سولەیمان بیویستایێ ، وە شەیاطینیشمان بۆ رامکرد لە هەموو جۆرە کارکەرێ ؛ وەکو : خانوودروستکەر بۆ دروستکردنی کۆشك‌و قەڵای بەرزو ئەستوور ، وە وەکو ئەوانە رۆئەچن بە دەریادا بۆ دەرهێنانی جەواهیرات ، وە کۆمەڵێ تر لە شەیاطینی بەدڕەوشتمان بۆ رام کردبوو ، کە لە زنجیرا ریز کرابوون ، وە بانگمان کرد لە سولەیمانو بە وەحی پێمان وت : ئەمەی کە پێماندراوی بەخششی ئێمەیە ، جا بەخشش ئەکەی بێکەو نایکەی مەیکە ، بە بێ ئەوە لێپرسینەوەت هەبێ • وە بە راستی بۆ سولەیمان هەیە لە لای ئێمە نزیکی‌و ئەنجامی باش •

بزانن ! لە بەیانی ئەو لەشەدا کە فڕەدراوەتە سەر کورسییەکەی حەزرەتی سولەیمان فەرموویانە : جارێ سولەیمان ـ د ـ فەرموویەتی : ئیمشەو ئەڕۆم لە ناو خێزانەکانما ئەنووم‌و ، لە هەرکام لەوانە کوڕێکی وام ئەبێ سوار ببێ‌و جیهاد بکا لە رێگەی خودادا • بەڵام ـ بە قەزاو قەدەری خودا ـ لە بیری چوو بڵێ (ان شاء الله) ، دوایی ئەو ژنانە هیچیان سکیان نەکرد یەکێکیان نەبێ ، ئەویش منداڵێکی ناتەواوی بوو کە نیوە ئینسانێ

بوو ! جا کاتێ مامانەکەیان ئەو مەلۆتکەیە دی کەوتە خوارەوە زۆر سەری سوڕماو ، هێنای لەسەر کورسییەکەی حەزرەتی سولەیمان ـ د ـ فڕەی دا • کاتێ حەزرەتی سولەیمان چاوی پێیکەوت ئاگادار بوەوەو زانی ئەمە ئەنجامی ئەوەیە کە (ان شاء الله)ی نەکردوە ، بۆیە بە لاڵەو پاڕانەوەوە گەڕایەوە بۆ لای خوداو داوای لێخۆشبوونی لێکرد • (والله أعلم) •

(واذْكُرْ عَبْدَنَا اَيُّوبَ اِذْ نادَى رَبَّهُ :أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وعَذَابٍ (٤١)اُرْكُضْ بِرِجْلِكَ : هَـذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وشَرَابٌ (٤٢) ووَهَبْنَا لَهُ اَهْلَهُ ومِثْلَهُمْ مَعَهُمْ . رَحْمَةً مِنَّا وذِكْرى لِأُولِي الأَلْبَابِ (٤٣) وخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثاً فَاضْرِبْ بِهِ ولا تَحْنَثْ . اِنَّا وجَدْنَاهُ صَابِراً نِعْمَ العَبْدُ . اِنَّهُ اَوَّابٌ) (٤٤)

باسی بەندەی پاکی ئێمە بکە کە ئەییوبی کوڕی عیسی کوڕی ئیسحاقو ژنەکەی (لیا)ی کچی یەعقووب بوە ، لەو کاتەدا کە بانگی لە خودای خۆی کرد : بەوە کە شەیتان ئازارو سزای گەیاندوە بە دڵی من ، وە ئێمە چووین بە دەمی ئەو هاوارەوەو وەحیمان بۆ نارد : پێت‌بکوتە بەزەویدا ، ئەوە ئاوێکە بۆ ئەوە باشە خۆتی پێ‌بشۆی‌و لێیشی بخۆیتەوە ، کە لێت‌خواردەوە دەردو ناساغی ناوسکت هەموو لائەچن ، وە کاتێ خۆیشت پێ شۆری بڕینی لەشت لە دەرەوە هەمووی خۆش ئەبێتەوە ، ئەویش پێی‌کوتا بە زەویداو ئاوەکەی بۆ دەرچوو خۆی پێ‌شۆری‌و لێی خواردەوە • وە هەرچی منداڵی لەناوچووبوو هەموم پێ‌داوەو بۆم زیندووکردەوەو بە قەی ژمارەی ئەوانەیشم لەگەڵ ئەوانی تردا پێدایەوە • ئەمەیش لە میهرەبانی

خۆمەوەو ، تا ببێ بە یادگاریش بۆ ئەوانە کە پەند لە رووداوی جیهـــان وەرئەگرن •

وە لەبەر ئەوە کە سوێندی خواردبوو صـــــەد داریش بـدا لـــە خێزانەکەی ئێمە وەحیمان بۆ نارد : بازێ لقەوردەی تووڵ بگرە بە دەستەوە کە صەد دانە ببێ بەو کۆمەڵە وردە تووڵە بدە لە ژنەکەتو سوێندی خـۆت مەخە • ئەویش لەسەر فەرمانی ئێمە ڕەفتاری کرد • ئێمە ئەییووبمان بـــە خۆگر هاتە پێش‌چاو ، ئەییووب بەندەیەکی چاکی خودایە ؛ چونکی زۆر پەنا بۆ خودا دەبات‌و دەگەڕێتەوە بۆ لای خودا •

بێداری ! بازێ فەرموویانە : کـــە ئەییووب کوڕەزای عیص بووە ، ژنەکەیشی ڕەحمەی کچی ئەفراییم کوڕی یوسفە •

هەروا بازی فەرموویانە : تاقە جارێ پێی کوتا بە زەویداو یەك ئاو دەرچوو بۆ غوسڵ‌و خواردنەوەیش • وە بازێ ئەڵێن : دوو جار پێی داوە بە زەویداو دوو ئاو دەرچوە ؛ یەکێ بۆ غوسڵ‌و ، یەکێ بۆ خواردنەوە •

وە ڕۆژێ لە ڕۆژانی ناساغی ئەییووبدا خێزانەکەی سا (لیا)ی کچی یەعقووب بوە یا ڕەحمەی کچی ئەفراییم •• ڕۆیشت بۆ دەرەوە بۆ ئیشێك‌و دەرەنگ هاتەوە بۆ ماڵەوە • لەو ماوەدا ئەییووب سوێندی خوارد وتی : کاتێ هاتەوە صەد داری لێ‌ئەدەم ! جا خودای تەعالا ئـــەم جۆرە کارەی نیشان دا بۆ ئەوە کە سوێندەکەی نەکەوێ •

وە بازێ لـــە زاناکان ئەفـەرموون : ئـــەم حوکمە بۆ ئایینی ئێمەیش بەکار دێ •

وە بازێ لە تەفسیری (ووهبنا له اهله)دا فەرموویانە : یانی منداڵـــە مردوەکانم بۆ زیندووکردەوەو ، بازێ ئەڵێن : وێنەی ئەوانەی پێدا ، بـەم جۆرە لە خێزانەکەی بوون پاش چاکبوونەوەی‌و ، ئەوەندەی تریش •

ریوایەتکراوە لە ئەنەسی کوڕی مالیکەوە ، لە حەزرەتەوە ـ د ـ کـە ئەییووب ـ د ـ لەو تەنگانەدا هەژدە ساڵ ماوەتەوە بە جۆرێ کە گۆشـتی بەدەنی دائەڕزایە خوارەوە • وە بازێ ئەڵێن : حەوت ساڵ مایەوە • جا کاتێ خودا لەو ئازارە رزگاری کردو ئاوی خواردەوەو خۆی شۆرییەوە هات لە شوێنێکدا دانیشت ، کاتێ خێزانەکەی هاتەوە نەیناسیو وتی : ئەی بەندەی خودا نەخۆشێ لێرەدا بوو چی لێ هات ؟! وە ماوەیێ قسەی لەگەڵ کـــرد نەیناسی ، تا ئەییووب فەرمووی : بۆچی باوەڕ ناکەی ؟ من ئەییووبمو خودا شیفای دام ! جا ژنەکەی قەناعەتی کرد • وە رۆژێ حەزرەتی ئەییووب خۆی ئەشۆری ، تەماشای کرد ئاڵتوون وەکو کوللە بەسەریا ئەباریو ئەییووب بە پەلە گردی ئەکردەوە • جا خودا وەحی بۆ نـاردو فەرمووی : ئـەوە تێرت نەخواردوە لە نیعمەتەکەی من ؟ ئەویش عەرزی کرد : نەوەڵڵا کەس لـــە نیعمەتی خودا تێر ناخوا ! با بێت بەسەرما هەتا هەرکاتێ کە دێ •

(واذْكُرْ عِبادَنا اِبْراهِيمَ وَاِسْحاقَ ويَعْقُوبَ ، اُولِي الاَيْدِي والاَبْصارِ (٤٥) اِنَّا اَخْلَصْناهُمْ بِخالِصَةٍ ذِكْرى الدَّارِ (٤٦) واِنَّهُمْ عِنْدَنا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الاَخْيارِ) (٤٧)

وە باسی بەندە باشەکانم بکە کە ئیبراهیمو ئیســـــحاقی کوڕیو ، یەعقووبی کوڕەزایەتی ، کە ئەمانە خاوەن دەستو چاو بوون • واتە خاوەن هێز بوون لە ڕاگەیاندنی ئایینداو ، دووربینو خاوەن چاوڕوونی بوون لـــە فەرمانبەرداری خودادا • وە ئێمە ئەم زاتانەمان پاك کردوەتەوە لە خراپە بە هۆی یەك سیفەتی چاکەوە کە باسی ڕۆژی قیامەتە • واتە بە زۆری باســـی قەبرو قیامەتو لێپرسینەوەی ڕۆژی قیامەتیان ئەکرد ، بۆ ئەوە مەبادا خودایان لە بیربچێو نەفسیان بایی ببێ • وە ئەو زاتانە لە لای من لەو ئینســـــانە باشانەن کە لە ناوچەکانا هەڵبژێرراون •

(واذْكُرْ اِسمَاعِيلَ ، واليَسَعَ ، وذَا الكِفْلِ ، وكُلٌّ مِنَ الأَخْيَارِ) (٤٨)

وە باسی ئیسماعیلی کوڕی ئیبراهیم بکە کە چەن فەرمانبەرداری باوکی دایکی بوو ، وە چەن ئینسانێکی راستگۆو بە ئیدارە بوو لەگەڵ هەموو کۆمەڵێکدا • وە باسی ئەوەی بکە کە لە لایەنی ئێمەوە رەوانە کرابوو بۆ راگەیاندنی شەریعەتی ئیبراهیمی باوکی •

وە باسی (الیسع) بکە کە کوڕی (اخطوب) بوو ، حەزرەتی ئیلیاس کردی بە جێداری خۆی لەسەر بەنی ئیسرائیلو ، پاش ماوەیێ خودا وەحی بۆ ناردو کردی بە پێغەمبەر •

وە باسی (ذا الکفل) بکە ، ئەویش ئامۆزای (الیسع) بوو لە بەنی ئیسرائیل بوو • یاخود مەبەس لە (ذو الکفل) بیشری کوڕی ئەییووبە •

ریوایەت کراوە : کە نزیکەی صەد کەس لە پێغەمەرانی بەنی ئیسرائیل لە دەس فیتنە رایانکرد بۆ لای ، ئەویش کەفالەتی کردن بۆیە بە (ذو الکفل) ناسرا • وە مەشهوور وایە مەرقەدی لە نزیکی شاری حیللەدایە لە عیراقدا •

وە ئەم زاتانە هەموو لە پیاوە باشەکانن •

(هٰذَا ذِكْرٌ ، وَاِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ (٤٩) جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الاَبْوَابُ (٥٠) مُتَّكِئِينَ فِيهَا ، يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وشَرَابٍ (٥١) وعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ اَتْرَابٌ (٥٢) هذا ما تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الحِسَابِ (٥٣) اِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا ما لَهُ مِنْ نَفَادٍ) (٥٤)

ئەمەی کە باسم کرد لە هەواڵی ئەم زاتانە شەرەفە بۆ ئینسان بیانزانێ ؛ چونکی نابێ عاقڵ بێئاگابێ لە مێژووی پیاوی گەورە • وە بێگومان هەیە بۆ ئەوانە کە ئەهلی تەقوانو خۆیان لە سزای خودا ئەپارێزن ئەنجامی جوان کە بریتییە لە بەهەشتو گەیشتن بە خوداو بەردەوامی لە خەیرو شادمانیدا ، وە ئەو شوێنە کە جێگەیانە بەهەشتی ناسراو بە (عدن)ە ، کاتێ نزیکی ئەو بەهەشتە بوونەوە دەرگاکانیان بۆ کراوەتەوەو ، لەو بەهەشتەدا لەسەر کورسی پاڵئەدەنەوەو لەوێ بانگ نە فریشتەی بەهەشت ئەکەن کە میودی هەمە جۆریان بۆ بێتو ، خواردنەوەی پاکیان بۆ بکرێتە ناو پەرداخەودو لایاندا حازربێت • وە چەن حۆری وایان لەلادایە کە لە مێردەکانی خۆیان بەولاوە بۆ کەس نارِوانو دڵیان بۆ کەسی تر ناچێ • ئەو حۆرییانە هەموو هاوتەمەنی مێردەکانیانن • ئەمە ئەوە بوو کە بەڵێنتان پێدرا بۆ رۆژی لێپرسینەوە • بە راستی ئەمە هەموو رۆزی ئێمەیە بۆ ئێوەو تەواوبوونی نیە •

(هذا وانَّ لِلطّاغِينَ لَشَرَّ مآبٍ (٥٥) جَهَنَّمَ يصْلَوْنَها فَبِئْسَ الْمِهادُ (٥٦) هذا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وغَسَّاقٌ (٥٧) وآخَرُ مِنْ شَكْلِهِ ازْواجٌ (٥٨) هذا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ مَعَكُمْ ، لا مَرْحَباً بِهِمْ ! انَّهُمْ صالُوا النّارِ (٥٩) قالُوا : بَلْ انْتُمْ لا مَرْحَباً بِكُمْ ، انْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنا فَبِئْسَ القَرارُ (٦٠) قالُوا : رَبَّنا مَنْ قَدَّمَ لَنا هذا فَزِدْهُ عَذاباً ضِعْفاً فِي النّارِ (٦١) وقالُوا : ما لَنا لا نَرى رِجالاً كُنّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الاَشْرارِ ؟ (٦٢) أتَّخَذْناهُمْ سِخْرِياً ؟ امْ زاغَتْ عَنْهُمُ الاَبْصارُ ؟ (٦٣) انَّ ذلِكَ لَحَقٌّ تَخاصُمُ اهْلِ النّارِ) (٦٤)

ئەوەی لە پێشەوە باس‌کرا لە : شـــــوێنی خۆش‌و ، میوەی هەموو چەشنەو ، خواردنەوەی پاك‌و ، ژنی جوان‌و ... ژیانی خەڵکی بەهەشت بوو • وا لێرەیشدا دیمەنێکی ناو دۆزەخ دەخوێنینەوە :

حەق ئەوەیە کە باسم‌کرد ، بە راستی هەیە بۆ ئەو کافرە بێ‌بڕوانـــە ئەنجامی ناهەموارو ناشیرین کە بڕیتییە لە دۆزەخ‌و ئەڕۆنە ناوی‌و جێگـەو مەنزڵگایەکی نابارە • ئەمە حاڵیانە جا با بی‌چەژن : خواردنەوەکەیان ئـاوی گەرمی سك‌سووتێنەو ئاوی برینی خەڵکی دۆزەخە • وە جۆرێکی تریش لە خواردنەوە یا لە سزای دۆزەخ هەیە بۆ ئەو کافرانە لە وێنەی ئەو زووخاوو زیکچاوە ، وە ئەمانە چەن بەشێکن لەیەك ئەچـن • جا لەو کەسا کـــە کافرەکان ئەبڕێن بۆ دۆزەخ‌و ئەخرێنە ناو دۆزەخەوە بازێ لە کافـــــرە گەورەکان کە لە دنیادا دەوریان گیرابوو ئەڵێن بە بازێکیان : ئەمە کۆمەڵێکە لە کافران وا دێنە دۆزەخەوە لەگەڵ ئێوەدا • واتە لەو کافرە ســـــووکە بێ‌نرخەکان بەخێر نەیەن‌و مەرحەبایان لێ نەبێ ! بە راستی ئەمانە شـــیاوی ئاگری دۆزەخن‌و ئەڕۆنە ناو ئاگری دۆزەخەوە • جا کافرەکانی تر کە لـــە دنیادا لە خوار ئەوانەوە بوون‌و پلەیـان لەوان کەمتر بوە ئەڵێن بەو بـــازە گەورە : ئێوە بەخێر نەیەن‌و مەرحەباتان لێ نەبێ ، ئێوە ئەم سزا نابارەتـان بۆ ئێمە سازاند ، واتە ئێوە بوون بە هۆی ئەم رۆژە رەشەی ئێـمە • ئـەم دۆزەخە کە ئێوە ئێمەتان بۆ هێنا شـوێنێکی زۆر خراپ‌و نـابـەو ، ئێوە ئێمەتان دووچاری کرد • جا دوایی ئەم کافرانە بە جۆشـەوە ئەپاڕێنـەوەو ئەڵێن : خودایە هەرکەس ئەم سزایە خستە پێش‌دەمی ئێمەو ئاوا تووشـــی کردین •• تۆ سزای دوو قاتی بدەرێ‌و ئەو قاتەی بۆ زیاد بکە بەســـــەر هەموو خەڵکەکانی تری دۆزەخدا •

وە هەموو کافرە بایی‌بوەکان ئەڵێن : ئەوە چیمان لێقەوماوە ئەو پیاوانە کە لە دنیادا بە خراپو شوومان ئەزانین ئیستە لە دۆزەخدا نایان‌بینیو چاومان پێیان ناکەوێ ؟ ئایا ئەوان پیاوی باش بوونو جێگەیان بەهەشتەو ئێمە بە ناڕەوا لە دنیادا گاڵتەمان پێئەکردن ، یاخود ئەوان هەر خراپ بوونو ئیستە وان لە ناو دۆزەخاو بەڵام چاوی ئێمە لایانداوەو تێکچوونو ئەوان نابینن ؟ جا ئا ئەم باسە بۆم کردن یانی دوژمنایەتی ئەهلی دۆزەخ دەستەو بە راستی بزانن •

(قُلْ : اِنَّما اَنَا مُنْذِرٌ . وما مِنْ اِلهٍ اِلاَّ اللهُ الوَاحِدُ القَهَّارُ (٦٥) رَبُّ السَّماوَاتِ والاَرْضِ وما بَيْنَهُمَا العَزِيزُ الغَفَّارُ (٦٦) قُلْ : هوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ (٦٧) اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ (٦٨) ما كانَ لِي مِنْ عِلْمٍ بِالمَلَأِ الأَعْلى اِذْ يَخْتَصِمُونَ (٦٩) اِنْ يُوحى اِلَيَّ اِلاَّ اَنَّما اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ (٧٠)

تۆ ئەی خۆشەویست بفەرموو بەو کافرانە : من هیچ نیم ئەوە نەبێ ئادەمیزادو جینی ئەترسێنم لە سزای خوداو ، هیچ خوداێ نیە ئەو زاتە نەبێ کە ناوی (الله)یەو تاقو تەنیایە لە زاتو لە صیفاتاو ، بالادەستی هەموو کەسێکە ، پەروەردگاری ئاسمانەکانو زەوی‌و ئەوانەیشە وان لە نێوانیاندا ، خودایەکی خاوەن عیزەتەو تاوانبەخشە • تۆ بفەرموو بەو کافرانە : ئەوەی کە من بەیانمکرد لە کتێبی خودا هەواڵێکی گرنگو گەورەیە . بەس ئێوە لەبەر بێئاگایی خۆتان لێی لائەدەنو خۆتانی تێناگەیەنن ، وە عاقڵ لەوە بێخەبەر نەبێ ؛ چونکی بوونەکەی بە شایەتی شوێنەوار دامەزراوەو ، یەکیەتییەکەیشی بە دەلالەتی دەوامی یاسای ڕۆژگار ئەبتە ، وە صیفاتەکانی دەرئەکەون بۆ کەسێ بە شوعووری ورد تەماشای جوانی شوێنەوارەکانی بکا •

وە ئەگەر عاقڵ بوونایێ بە بێ دوودڵی باش ئەتانزانی کـــــە مـن پێغەمەری خودام ؛ چونکی ئەو قســـە باسی زەوی‌و ئاسمانە چۆن لـــە خۆمەوە ئەزانم ؟ من هەرگیز ئاگاداری‌و زانســـــتیم نەبوە بە کۆمەڵەی مەجلیسی زۆر بوڵەندو بالاّ لە کاتێکدا لەناو خۆیانا ئەکەونە رەدو بەدەڵو قسە بە زۆراندان •

(اِذْ قالَ رَبُّكَ لِلْمَلائِكَةِ : اِنّي خالِقٌ بَشَـــراً مِنْ طِينٍ (٧١) فَإِذا سَوَّيْتُهُ ، ونَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ (٧٢) فَسَجَدَ المَلائِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَ (٧٣) . اِلاّ اِبْلِيسَ ، اسْتَكْبَرَ وكانَ مِنَ الكافِرِينَ (٧٤) قالَ : يا اِبْلِيسُ ما مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ ؟ اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ العالِينَ ؟ (٧٥) قالَ اَنا خَيْرٌ مِنْهُ : خَلَقْتَنِي مِنْ نارٍ وخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ) (٧٦)

وە ئەو قسە بەیەکادانەیان لەو کاتەدا بوو کە خودا بە مەلائیکەکـانی فەرموو : من ئەمەوێ ئادەمیزادێ لە قوڕ خەلق بکەم ، جا لە کاتێکدا تەواو ڕێکم‌خست‌و فوومان پێداکرد بەو ڕۆحی حەیاتی تەواوە کە لە توانای منداییە ئەوە ئێوە بە ڕوودا بکەون‌و کڕنووشی ڕێزی بۆ ببەن ، لە واقیعا کاتێ کـە خودای تەعالا ئادەمی دروست‌کردو ڕۆحی کرد بە بەریا هەموو مەلائیکەکان ـ ئیبلیس نەبێ ـ سوجدەیان بۆ برد ، ئەو فیزی کـردو سوجدەی نەبردو لە کافرەکان ژمێررا • جا خودا فەرمووی : ئەی ئیبلیس بۆ سوجدەت بۆ ئادەم نەبردو ، چی نەیهێشت سوجدە بۆ ئەو کەســـە بەری کـــە خـــۆم موباشەرەی کاری دروستکردنی ئەووم کردوەو ، بە هێزو تەوانایی خۆم گیانم کردوە بەبەردا ؟

ئایـا خـۆت بـه گـه‌وره دانا بـه بـێ ئـه‌وه لایـه‌قت بـێ ؛ یاخود له زاتی خۆتا له واقیعا پایه‌به‌رزو گه‌وره‌ی ؟ ئه‌ویش هـاتـه وه‌لآمو وتی : به خۆڕایی خۆم به زل نه‌گرت ، به‌ڵکو من هه‌ر به ته‌بیعه‌تی خۆم له‌و گه‌وره‌ترم ؛ تۆ منت له ئاگری ناسك‌و نوورانی دروست‌کردوه‌و ئاده‌مت له گڵێکی خه‌ست‌و تاریك دروست‌کردوه ، کـــه وابێ من لـه‌و بـه‌رزترم‌و سوجده‌ی بۆ نابه‌م •

(قالَ : فَاخْرُجْ مِنْهـا ، فَإِنَّكَ رَجِيمٌ (٧٧) وإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلى يَوْمِ الدِّينِ (٧٨) قَالَ : رَبِّ فَانْظِرْنِي إِلى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ! (٧٩) قالَ : فَـــإِنَّكَ مِنَ المُنْظَرِينَ (٨٠) إِلى يَوْمِ الوَقْتِ المَعْلُومِ (٨١) قالَ : فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ (٨٢) إِلاَّ عِبَادَكَ مِنْهُمُ المُخْلَصِينَ (٨٣) قالَ : فَالحَقُّ والحَـــقَّ أَقُولُ (٨٤) لَأَمْـــلأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْـــكَ وَمِمَّنْ تَبِعَـــكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ (٨٥) قُلْ : مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وما أَنَا مِنَ المُتَكَلِّفِينَ (٨٦) إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ (٨٧) ولَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ) (٨٨)

جا خودای ته‌عالا فه‌رمووی : مادام تۆ خۆت وا ته‌ماشـــا ئه‌که‌ی ده‌رچـۆ لـه به‌هه‌شتی که‌رامه‌تسه‌رای من . بـه ڕاسـتی تۆ له میرده‌بانی من دوورخراویته‌وه نه‌فرین‌و له‌عنه‌تی منت له‌ســـه‌ره تـا ڕۆژی قیامه‌ت ؛ چونکه هیچ نه‌بێ ئه‌زانی دروستکردنی ئاده‌م له گڵ‌و دروستکردنی تۆ له ئاگر به خواستی خودایه ، نه‌ك به خواستی خۆتان • پێویست بوو ئه‌وه‌نده ته‌ماشا بکه‌ی که بوونو نه‌بوونی تۆ وا له‌سه‌ر خواست‌و ئیراده‌ی ئێمه •

جا ئیبلیس عەرزی بارەگای خودای کرد : مادام وای لێهات ماوەی مانەوەم پێ بدە هەتا ئەو رۆژە کە ئادەمیزادو باقی هۆشیاران زیندوو ئەکرێنەوە ! خودای تەعالا فەرمووی : تۆ لە مۆڵەتدراوەکانی هەتا هاتنی ئەو کاتە دیاریە •

جا شەیتان بە جەسارەتەوە وتی : سا قەسەم بە گەورەیی خۆت هەموویان لە رێگە لائەدەمو گومڕایان ئەکەم ، ئەو بەندانە نەبێ کە زۆر پاککراونەتەوە لە خەوش و خاڵی تەعەلوقاتی ناهەموار •

جا خودای تەعالا فەرمووی : من حەقم و راستم و قسەی حەقیش ئەکەمو ئەڵێم : دۆزەخ بەو گەورەییە کە هەیە پڕی ئەکەم لە تۆو لەو کەسانە ئەکەونە شوێنی تۆ لە ئادەمیزادو لە پەری هەموو لایەکیان بە تێکڕایی •

جا ئەی خۆشەویست تۆ بفەرموو من داوای مانو ماده لە ئێوە ناکەم لەسەر ئەم بەیانەو ، من لەوانە نیم بە (تصنع)و زۆر قسە بکەم • ئەم قورئانە کەلامی منەو رەوانە کراوەو ، زیکرو رێنومایی و ئامۆژگاریە بۆ جیهانو ، لەمەولایش گەورەیی قورئانو سوودو قازانجی بۆ هۆشیاران ئەزانن و ، بۆتان دەرئەکەوێ قورئان بەسوودە بۆ رێنومایی و خزمەتی هۆشیارانی ئادەمیزاد تەنانەت لە خزمەتو رەفتاری باش لەگەڵ گیانلەبەراندا •

سوورەتی (زمر) لە سوورەتە مەکەییەکانە ، ئایەتەکانی ٧٥و ٥٣و ٥٤ نەبێ ، ٧٥ ئایەتە ، پاش ســـــوورەتی (ســبأ) هاتوەتە خوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ (١) إِنَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللهَ مُخْلِصاً . لَهُ الدِّينَ (٢) أَلَا لِلهِ الدِّينُ الْخَالِصُ ، وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِـــهِ أَوْلِيَاءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللهِ زُلْفَى ، إِنَّ اللهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ، إِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ (٣) لَوْ أَرَادَ اللهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَداً لَاصْطَفَى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ . سُبْحَانَهُ هُوَ اللهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ) (٤)

ئەمە کە هاتوەتە خوارەوە بۆ لات ، کتێبێکە لە لای خودایەکی خاوەن عیزەتەوە بۆت هاتوە ، ئەو خودایە دەستی بەسەر هەموو شتێکدا ئــەڕواو خاوەن حیکمەتە لە کارەکانیا .

بە راستی ئێمە قورئانمان نارەتخوارەوە بۆ لای تۆ بە هۆی خواستی دامەزراندنی بیرو باوەڕی راستو کردەوەی باشـــەوە . دەی بەندەیی بـۆ خودا بکە لە حاڵێکدا کە کردەوەی خۆت لە هەموو تۆزو گــەردێ پـــاك بکەیتەوە . وە بزانن کردەوەیێ کە پاك بێ هەر بۆ خودایەو خودا هەر دینی

پاکی ئەوێ • وە ئەو کەسانە کە یێجگە لە خودا دۆستانیان بۆ خۆیان بڕیار داوەو بەهانەیان ئەوەیە ئەڵێن : ئێمە بۆیە بەندەیی بۆ ئەو بتانە ئەکەین تا لە خودامان نزیك‌بخەنەوە بە چەن پلەیێ •• ئەوە خودا ئەو بەهانە بێ‌مەعنایانە وەرناگرێو ، بە راستی خودایش حوکم ئەکا لە بەینی ئەوانو بەینی ئەهلی ئیمانا لەو شتانەدا کە ئەوان جیاوازییان تیایانا هەیەو ، لەسەریان تێکچوون • واتە بەندەیی هەر بۆ خودایەو بە هیچ بەهانەیەکەوە بەندەیی بۆ غەیری خودا وەرناگیرێ ، وە ئەمانە کافرو درۆزنن‌و ، بە راستی خودا هیدایەتی کافرو درۆزنو ساختەچی نادا • خودا راستەو راستی خۆش ئەوێ • وە لە غەیری ئەو یاسای شەرعە داینا‌وە بۆ بەندەیی هەرکەس هەر یاساو رێبازێ تر بگرێ پووچەو بە قەی پووشێ بایەخی نیە •

وە هەر وەکوو هاوبەش‌دانانەکەیان بۆ خودا کوفرە •• نەوە دانە پاڵ‌خودایش کوفرە ، لەبەر ئەوە نەتەوە لەسەر هاونەوعی ئەڕواو ئەوەیش سەبارەت بە خودا مەحاڵە ؛ چونکە ئەگەر خودا خواستی نەوە بکات ئەبێ لەو شتانە وان بە لایەوە ، لە دروستکراوی خۆی ، هەڵبژێرێ ئەمەیش شتێکی موستەحیلە ؛ چونکی مەخلووق هاونەوعی خالیق نیە •

(خَلَقَ السَّمَاواتِ والاَرْضَ بِالْحَقِّ ، يُكَوِّرُ اللَّيْلَ علَى النَّهَارِ ، ويُكَوِّرُ النَّهارَ علَى اللَّيْلِ ، وسَخَّرَ الشَّمْسَ والقَمَرَ ، كُلٌّ يَجْرِي لِاَجَلٍ مُسَمًّى ، الا هُوَ العَزِيزُ الغَفَّارُ (٥) خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ واحِدَةٍ ، ثُمَّ جَعَلَ مِنْها زَوْجَها ، وانْزَلَ لَكُمْ مِنَ الاَنْعامِ ثَمانِيَةَ اَزْواجٍ ، يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ اُمَّهاتِكُمْ خَلْقاً مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُماتٍ ثَلاثٍ ، ذلِكُمُ اللهُ رَبُّكُمْ ، لَهُ المُلْكُ لا اِلهَ الاَّ هُوَ ، فَاَنَّى تُصْرَفُونَ ؟) (٦)

ئەو خودایە خودایەکە ئاسمانەکانو زەوی بە حەق دروستکردوە ، شەو دێنێتەوە بەسەر رۆژاو رۆژ دێنێتەوە بەسەر شەوا ، واتە جاربەجار شەو رۆژ داپەپۆشێو جاربەجار بە پێچەوانەوە • وە رۆژو مانگی رام کردوە بۆ هاتوچۆو هەڵسووڕانو هەرکام لەوان دێتو ئەچێ هەتا ئەو کاتە بڕیاردراوە بۆیان کە راوەستن • بێدارەوەبن کە هەر خودا خاوەن عیززەتو تاوانبەخشە •

ئێوەی لە یەك نەفس دروستکردوە کە ئادەمەو ، لەو نەفسە ژنەکەی دروستکردوە کە (حەوا)یە • وە لە بارەگای بەرزی میهرەبانی خۆیەوە هەشت جۆر لە حەیواناتی بۆ ناردوون بۆ ئیستیفادەو ژیواری ئێوە لەسەریان :

دوو وشتری بەرز بێ داواو بێ گەڕ
دوو بزنو دوو مەڕ
دوو گای خاوەن فەڕ

وە خودا دروستتان ئەکاو پێتان ئەگەیەنێ لەناو سکی دایکتانا بە دروستکردن پاش دروستکردن ، گیانلەبەرێکی رێك لە پاش پارچەگۆشتی لە پاش نوطفەو خوێن • وە لە سێ تاریکیدا پاراستوونی : تاریکی منداڵدان . تاریکی رەحەم ، تاریکی سك • جا ئەو کەسە کە ئەمانە ئەکا ژاتی خودایەکە وا پەروەردگاری ئێوەیە. هەر بۆ ئەوە سەرۆکایەتیو تەصەڕوفات هیچ خودایێ نیە ئەو نەبێ ، جا ئیتر ئێوە چۆن لە رێگەی راست لائەدرێن ؟

ڕێگەی ڕاســـتەڕێ ڕێگەی خودایە
غەیری ڕێگەی حەق ڕێگەی هەوایە
کەوتیتە هـــەوا هـــەر دائەکەوی
چونکی هەوای نەفس فەوتانی تیایە

(إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ ، ولاَ يَرْضى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ . وإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ ، ولاَ تَزِرُ وازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرى . ثُمَّ إِلى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ . إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) (٧)

ئەگەر ئێوە لەسەر کوفرەکەتان ئەمێننەوە ئەوە بزانن خودا بێنیـــازە لە ئێوە ، وە خودا ڕازی نیە بە کوفر بۆ بەندەکانی خۆی • وە ئەگەر ئیمان دێنن و سوپاسی خودا ئەکەن ئەوە خودا بەوە لە ئێوە ڕازی ئەبێ • وە هیچ نەفسێکی موکەللەفی بارهەڵگر باری یەکێ تر هەڵناگرێ ، لە پاشـــــان گەڕانەوەتان بۆ لای خودایە ، جا هەواڵتان پێئەدا بـە جەزای کردەوەکانو کردەوەکان خۆیان • بە ڕاستی خودا زانایە بەو خەیاڵانە وان لە سینەدا ، یانی کە بە دڵدا ڕائەبوورن •

(وإِذا مَسَّ الإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعا رَبَّهُ مُنِيباً إِلَيْهِ ، ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ ما كانَ يَدْعُو إِلَيْـهِ مِنْ قَبْلُ ، وجَعَلَ لِلّهِ أَنْدَاداً لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ، قُلْ : تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلاً ، إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ) (٨)

کاتێ نەخۆشییەک یا گەدایی و نەبوونییەک یا ترسێ لـــە زۆرداڕێ •• بدا لە ئینسانێ بە گەڕانەوەوە بۆ لای خوداو بە پاڕانەوەوە بۆ لای بانگی

لێ ئەکاو هاواری بۆ ئەبا ، پاش ئەوە کە خودا بەهاواریەوە هاتو بەڵاکەی لەسەر لابردو نیعمەتێکی لە لایەنی خۆیەوە داپێی گورج ئەو بەڵاو مەینەتو پارانەوەی پێشووەی لەبیر ئەچێو ، چەند وێنەو نەیارێکی زۆر بۆ خودا بڕیار ئەدا بۆ ئەوە خەڵك گومڕا بکاو لە ڕێگەی راست لایان بدا • جا تۆ بەو کەسە بڵێ : ماوەیەك رابوێرەو لەزەت لە کوفرەکەت وەربگرە لە ماوەیەکی کەمدا کە ماوەی ژیانی دنیایە ؛ چونکە تۆ لە ئەهلی ئاگری دۆزەخی •

(اَمَّنْ هُوَ قانِت" آناءَ اللَّيْلِ ساجِداً وقائِماً يَحْذَرُ الْآخِرَةَ ويَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ ؟ قُلْ : هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ والَّذِينَ لا يَعْلَمُون ؟ اِنَّما يَتَذَكَّرُ اولُو الأَلْبابِ) (٩)

ئایا کەسێ کە بەندەیی خودا بکا لە سەعاتەکانی شەواو لە کاتی ڕاوەستانا بەپێوەو ، لە کاتێکا کە سوجدە بۆ خودا بباو لە سزای قیامەت بترسێو ڕجای ڕەحمەتی خوای ببێ وەکو کەسێ وەهایە کە دوور بێ لەم صیفەتانە ؟ تۆ ئەی خۆشەویست بفەرموو : وەکو یەك نینو ، ئایا هەرگیز وەکو یەك ئەبن ئەوانە کە زانان بە زاتو صیفاتی خودا لەگەڵ ئەوانەدا کە هیچ نازانن ؟ بە ڕاستی بیر ناکاتەوە بە جۆرێ کە قازانجێکی دینی یا دنیایی ببێ کەسانێ نەبێ کە عەقڵی ساغیان هەیە •

(قُلْ : يا عِبادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ ، لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِي هذِهِ الدُّنْيا حَسَنَة" ، وارْضُ اللهِ واسِعَة" ، اِنَّما يُوَفَّى الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسابٍ (١٠) قُلْ : اِنِّي اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللهَ مُخْلِصاً لَهُ الدِّينَ (١١) واُمِرْتُ لِاَنْ

اَکُونَ اَوَّلَ المُسْلِمِینَ (١٢) • قُلْ : اِنِّي اَخَافُ ـ اِنْ عَصَیْتُ رَبِّي ـ عَذَابَ یَوْمٍ عَظِیمٍ (١٣) • قُلِ : اللهَ اَعْبُدُ مُخْلِصاً لَهُ دِینِي (١٤) فاعْبُدُوا ما شِئْتُمْ مِنْ دونِهِ • قُلْ : اِنَّ الخَاسِرِینَ الَّذِینَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ واَهْلِیهِمْ یَوْمَ القِیَامَةِ ، اَلا ذلِكَ هُوَ الخُسْرانُ المُبِینُ (١٥) لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ ، ومِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ، ذَلِكَ یُخَوِّفُ اللهُ بِهِ عِبَادَهُ ، یا عِبَادِ فَاتَّقُونِ) (١٦)

ئەی پێغەمەر تۆ لە لای منەوە بە خاوەن باوەڕەکان بڵێ : ئەی بەندە خاوەن باوەڕەکان لە خودا بترسنو خۆتان لە نافەرمانی ئەو بپارێزن ، هەیە بۆ ئەو کەسانە کە لە دنیادا رەفتاری باش ئەکەن لە پاشەڕۆژا پاداشێکی باش • یاخود هەیە بۆ چاکەکەرەکان لەم دنیادا چاکییەك کە عافییەتو ژیواری دنیایەو ، لە پاشەڕۆژیشدا چاکەیەکیان بۆ هەیە کە چوونە بەهەشتە • وە ئەگەر لە وڵاتی خۆتانا ماوەی طاعەتو بەندەیی خوداتان کەم بوو ئەوە بزانن خاکی خودا زۆر گوشادو بڵاوەو زەوی فراوانە ، بڕۆن بۆ شوێنێکی ترو لەوێ بەندەیی خودا بکەن ، بە راستی ئەو کەسانە کە خۆگرن لەبەر باری ئاڵۆزی دنیاداو خۆگرن لە عاستی بێ ماوەییو کەم دەستەڵاتیداو لەسەر نوێژو فەرمانبەری دەوام ئەکەن بۆ خاتری ئیمانڕاگرتن •• ئەوانە لە رۆژی قیامەتا بێ ئەندازە پاداشیان ئەدرێتەوە •

تۆ پێیان بڵێ : بە راستی من فەرمانم پێدراوە کە بەندەیی خودا بکەمو ئایینی خۆم پاك بکەمەوە لە دووڕوویی‌و تەمەڵی‌و ناتەوانی ، وە فەرمانم پێدراوە کە من ببم بە یەکەم موسوڵمانی جیهانی خۆم •

تۆ بڵێ : من ئه‌گه‌ر نافه‌رمانی خودا بکه‌م ئه‌ترسم سزایه‌کی گه‌وره‌م له لایه‌نی خوداوه بۆ بێت • تۆ بڵێ : من به‌نده‌یی ته‌نها بۆ خودای خۆم ئه‌که‌مو دینی خۆم بۆ خودا پاك ئه‌که‌م • جا ئێوه بـه ئـاره‌زووی خۆتان هـه‌رچی ئه‌په‌رستن بیپه‌رستن •

تۆ بڵێ : زیانکاره‌کان ئه‌وانه‌ن که نه‌فسی خۆیان‌و ماڵ‌و خێزانیـان له‌کیس چوه ؛ چونکه به‌نده‌یی له‌گه‌ڵ باوه‌ڕا هۆی پارێزی ئینسان‌و ئه‌هلی ئینسانه ، خۆ ئه‌وان نه خۆیان‌و نه ئه‌هلیان باوه‌ڕیان نیه ، که وابوو زیانکاری قیامه‌تن • جا بێداربینه‌وه ئه‌م زیانی نه‌فس‌و خێزانه زیانێکی زۆر ئاشکرایه •

ئه‌مانه بۆیان هه‌یه له لای سه‌روویانه‌وه چه‌ن ته‌بـه‌ق لـه ئاگرو لـه ژێریشه‌وه چه‌ن ته‌به‌ق ، به‌م سـزایه خودای تـه‌عـالا به‌نده‌کـانی خۆی ئه‌ترسێنێ ، ئه‌ی به‌نده‌کانم لـه خودا بترسن‌و خۆتان لـه نافه‌رمانی‌و کوفرو ئینکاری حه‌ق‌و له تاوانباری به‌کرده‌وه‌ی ناحه‌ق‌و به رۆچوون له ده‌ریـای دنیا په‌رستیدا •• بپارێزن •

(وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ اَنْ يَعْبُدُوهَا وَاَنَابُوا اِلَى اللهِ لَهُمُ الْبُشْرَى ، فَبَشِّرْ عِبَادِ (١٧) الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ • اولائِكَ الَّذِينَ هَـداهُمُ اللهُ واولائِكَ هُمْ اُولُو الأَلْبابِ (١٨) اَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ العَذابِ ؟ اَفَاَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ؟ (١٩) لكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِها غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِها الاَنْهارُ ، وَعْدَ اللهِ ، لا يُخْلِفُ اللهُ المِيعادَ) (٢٠)

وە ئەو بەختیارانە کە لە ئیبلیسی لـە رێگەلاداو دوورکەوتوونەتەوە ، واتە لە بەندەیی و پەرستیاری ئەو دوورکەوتوونەتەوەو گەڕاونەتەوە بۆ لای خودا •• ئەوانە موژدەیان بۆ دێ بە پاداشی چاکە لەسەر بیرو باوەڕی پاک و کردەوەی چاک • جا تۆ موژدە بدە بەوانە کە بەندەی ساغ و تایبەتی منن کە کەسانێکن گوێ ئەگرن و دڵ رائەگـرن بۆ فامی دەرزو ئامۆژگاری و لـە حەرام و مەکرووھ دوورئەکەونەوەو ، لە واجیبـاتو مەنـدووبات نـزیـک ئەبنەوە ، وە لەناو ئەمانەدا لەسەر یاسای دین ئەکەونە شوێنی ئەوە کـە جواترە لە هەموو ، گرنگتر پێش گرنگ ئەخەن ، بۆ نموونە لە تێـوان لێبوردن و تۆڵەدا لێبوردن هەڵئەبژێرن ••• ئەوانە کۆمەڵێکن کـە خودا هیدایەتی داون بۆ خێری دنیاو قیامەت ، وە ئەوانە خاوەنی عەقڵ و هۆشـی ساغن • ئیتر ئەو کەسانە کە ئەوەندە ئامۆژگاریت کردن بە تەواوی ماندوو بووی و ، دەرزی حەق نارِوا بە دەماخیانا وازیان لێ بێنە ، ئەوانە کەسانێکن فەرمانی سزادانیان دەرچوە •

جا ئایا کەسانێ کە کەلیمەی سزا لەسەریان دامەزرابێ بە جۆرێ هـەر لە ئیستەوە وا ئەزانێ وان لە ناو ئاگردا ، ئایا تۆ ئەتوانی تەئثیری لێ بکەی و تۆ کەسێ رزگار ئەکەی کە لەناو ئاگری دۆزەخدا بێ ؟

بەڵام ئەوانە کە خۆیان لە نافەرمانی خودا ئەپـارێـزن ئەوە چەنـد باڵەخانەی بەرزیان هەیە کە لە ژووری ئەوانیشەوە باڵەخانە هەیە کـە دروستکراوو دامەزراون و لە ژێریشیانا ئاوی جۆبار ڕەوان ئەبێ • ئا ئەمـە خودا بەڵێنی داوە بەوەی بیان دا بە ئەهلی تەقوا لە بەندەکـانی خـۆی ، وە هەرگیز لاری و پێچی لە بەڵێنی خودادا نیە •

(اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الأَرْضِ ، ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعاً مُخْتَلِفاً اَلْوَانُهُ ، ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرّاً ، ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَاماً ؟ اِنَّ فِي ذلِكَ لَذِكْرى لِأُولِي الأَلْبابِ) (٢١)

ئایا نابینی کە خودای تەعالا ئاو لە ئاسمانەوە ئەبارێنێ و ئەو ئاوە ئەبا بە ناو چەن کورگەیێ لە زەویدا لەو کورگانە کە وان لە ناو زەویدا ئاو دەرئەکاو بە جۆبار ئەگەن بە کشتوکاڵ ، لە پاش ماوەی خۆی کشتوکاڵی رەنگامەی پێدەرئەکا ، لە پاش ماوەیێ زۆر ئەستێنێ و دێ بەیەکا ، پاش ئەوە بە زەردی ئەبینی ، پاش ئەوە ئەیکا بە مادەیەکی شکاو لە ژێر زەویداو لەبەرپێدا ؟ بە راستی هەیە لەم کردارە بەرزانەدا هۆی بیرکردنەوە بۆ خاوەن عەقڵی ساغ و هۆشی دامەزراو •

(اَفَمَنْ شَرَحَ اللهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ فَهُوَ عَلى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ ؟ فَوَيْلٌ لِلْقاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللهِ ، اُولائِكَ فِي ضَلالٍ مُبِينٍ) (٢٢)

ئەم ئایەتە دەربارەی حەمزەو عەلی و . ئەبو لەهەب و کورەکەی هاتوەتە خوارەوە •

ئایا ئەو کەسانە کە خودای تەعالا سینەی گوشادکردوونەتەوە بۆ دامەزرانی ئیمان و ئیسلام لە ناویاو جا هەمیشە خاوەنی نوورو پرتەوی ئیحسانە لە لایەنی خودای خۆیەوە وەکو ئەو کەسانە ئەبن کە سینەتەنگ و دڵ تاریک و باوەڕ بێسوودن ؟ حاشا فەرقیان زۆرەو لە یەکەوە دوورن • وە وەیل و ناخۆشی و چارەڕەشی هەیە بۆ ئەوانە کە دڵیان رەقەو دوورە لە یادی خودا ، وە ئەوانە وان لە ناو گومڕاهییەکی دیاریدا •

(اللهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ ، كِتَاباً مُتَشَابِهاً مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ، ثُمَّ تَلِينُ جُلودُهُمْ وقُلوبُهُمْ اِلى ذِكْرِ اللهِ ، ذلِكَ هُدى اللهِ ، يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ ، ومَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَما لَهُ مِنْ هادٍ (٢٣) اَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيامَةِ ؟ وقِيلَ لِلظَّالِمِينَ : ذُوقُوا ما كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ) (٢٤)

ریوایەتکراوە : جارێ لە جاران یارەکانی پێغەمبەر ـ د ـ کەمێ دڵگرانییان بەسەرا هات ، جا ئایەتی (الله نزل أحسن الحديث) هاتەخوارەوە •

واتە خودای تەعالا جوانترینو لەبارترین واتەیەکی ناردوەتە خوارەوە کە بخوێنرێتەوە ، ئەو واتە جوانە کتێبێکە بازێکی لەگەڵ بازێکیا هاوبەشو هاوشانو رێکە • وە ئەو واتە جوانە لە خوێندنەوەدا چەند پاتئەکرێتەوە بۆ هێزدان بە دڵ ، وەکو چۆن ئاو ئەخورێتەوەو خواردەمەنی ئەخورێ بۆ ژیواری گیان • وە لە کاتی خوێندنەوەیا پێستی موسوڵمانەکانی پێ گرژ ئەبێ • ئەوانە کە لە خودای خۆیان ئەترسن ، لە پاشان پێستی لەشیان نەرم ئەبێتەوەو لە هەردوو حاڵەکەدا دڵیان رووی کردوەتە خودا • واتە لە خودا بێئاگا نین •

جا ئایا کەسێ دەستی ببەسرێ لە دۆزەخاو بە دەمو چاوی بەرگری لە سزای سەختو ناباری دۆزەخ بکا لە رۆژی قیامەتا وەکو ئەو کەسانەیە کە بەخۆشی لە بەهەشتا رائەبوێرن ؟ حاشا ئەمانە جیاوازییان زۆرە • وە لەو رۆژە رەشەدا بە ستەمکارەکان ئەوترێ : بچەژن تۆڵەی ئەو کردەوە خراپانە کە لە دنیادا ئەتانکردن •

(كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ . فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ (٢٥) فَأَذَاقَهُمُ اللهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ، وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ) (٢٦)

ئەو گەلانە کە لە پێش زەمانی قورەیشدا بوون پێغەمەرەکانی خۆیان بەدرۆخستەوە ، جا سزای خودایان بۆ هات لە شوێنێکەوە کە پێیان نەئەزانیو گومانیان نەدەبرد کە لەو شوێنەوە سزایان بۆ دێ .

جا خودای تەعالا رسوایی پێ چەشتن لە ماوەی ژیانی دنیادا وەکو گۆڕینی شێوەو ، رۆچوون بە زەویداو ، کوشتنو ، بەدیل رۆیشتنو .... وە سزای پاشەڕۆژیان لەم سزای دنیا گەورەترە . ئەگەر بیانزانیایێو باوەڕیان پێی ببوایە خەریکی تاوانباری نەدەبوونو باوەڕیان بە خوداو پێغەمەری خودا ئەکرد .

(وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ، لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ (٢٧) قُرْآناً عَرَبِيّاً غَيْرَ ذِي عِوَجٍ ، لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ (٢٨) ضَرَبَ اللهُ مَثَلاً : رَجُلاً فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ ، وَرَجُلاً سَلَماً لِرَجُلٍ ، هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلاً ؟ الْحَمْدُ لِلهِ ، بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ) (٢٩)

بە راستی لەم قورئانەدا چیرۆکێکی سەرسوڕهێنەری وەهامان بۆ ئادەمیزاد باس کرد کە سوودی تیابێ بۆ تەمێ کردن ، بە هیوای ئەوە کە ئەو کافرانە بیربکەنەوەو باوەڕ بە خودای تەنیا بکەن . وە ئەو تاوانبارانە دەستبەرداری تاوان ببنو روو بکەنە ئادەمیو ، حاڵو شەئنی ئەو قورئانە وایە بە زمانی عەرەبییەو هیچ هەڵەو لاریو ناباری تێدا نیە ، بە هیوای ئەوە کە ئادەمیزاد لە خودا بترسنو خۆیان بپارێزن لە هاوڕێ بڕیاردان بۆ خودا .

وە خودا نموونەو وێنەیەکی جوان بۆ خەڵك دێنێتەوە تا بەو نموونە جیاوازی نێوان کوفرو هاوڕێ‌بڕیاردان بۆ خـــوداو خودابەیەکناسییان بۆ روون بکاتەوە • نموونەکە ئەوەیە : دوو پیاوی بەنـدە هـەن ؛ یەکێکیـان بەندەی چەن کەسێکی نارێك‌و ناجۆری بەدڕەوشتەو ، هەر یەکە بە لایەکدا رایدەکێشێ‌و بۆ کارێکی دەوێ • ئەوی دیکەیان بێ زیان‌و بێ کێشـــەو دەردی‌سەری لەبەردەستی یەك گەورەدایە •• ئایا ئەم دوو پیاوە بەندە وەك یەك ژیان بەسەر ئەبەن ؟ حاشا ! دیارە یەکەمیان وا لە ناو ئاگری ئاشووب‌و داوای خزمەتی ئەو چەن ئاغا بێ دەماخەداو ، نازانێ چۆن‌و لە چ تاریکییەکی ژیاندایە • ئەوی تریان هێمن‌و ئارام کەمێ کار ئەکاو گەلێ ئاسایش ئەبینێ ، چەنێك شانی ئازادە دڵی لەوە زۆرتر شادە • سوپاس بۆ خودا کە نموونەی هاوڕێ بۆ خودا بڕیاردەرو ، خودابەیەك‌ناس دەرکەوت • بەڵام زۆربەی ئەو کافرانە لە جیاوازی ئەم دوو پیاوەیش تێ‌ناگەن‌و ڕاستی نازانن •

(إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ (٣٠) ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ (٣١) فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ ؟ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ؟! (٣٢) وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ (٣٣) لَهُمْ مَا يَشَاؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ، ذَلِكَ جَزَاءُ الْمُحْسِنِينَ (٣٤) لِيُكَفِّرَ اللهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا ، وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ) (٣٥)

ئەی ڕەهبەری خۆشەویست ئەو کافرانە لەسەر بناغەی بێ‌دەمـــاخی چاوەڕێی مردنی تۆ ئەکەن ، وەکو تۆ ئەمری ئەوانیش ئەمرن ، وە نەمردنی تۆ پاداشی گەیاندنی پەیامی تۆ کەم ئەکاتەوەو ، نەمردنی ئەوان ئەبێ بە هۆی

رزگاربوونیان له سزای پاشه‌ڕۆژ • هه‌روا نه‌مردنی تۆ ئه‌بێ به هۆی نه‌مانی ته‌کلیف له‌سه‌ر ئه‌وانو ، نه‌مردنی ئه‌وان ئه‌بێ به هۆی ئه‌وه که ئیستە موکه‌للەف نه‌بن، وه پاش ئه‌وه که خودای ته‌عالا به هۆی ره‌هبه‌رانه‌وه ئیعلانی ته‌وحیدی خۆی کرد له جیهانا ئه‌م یاسا دامه‌زرا •

وه هه‌رکه‌س غه‌یری ته‌وحید بکا به یاسا بۆ خۆی ئه‌وه گومڕایه •

وه پاش هاتنی ڕۆژی خۆی ئێوه له لای خودای خۆتانا ئه‌وه‌ستن‌و به‌ربه‌ره‌کانی یه‌کتر ئه‌که‌نو ، تۆ پێیان ئه‌ڵێی من بانگم کردن بۆ ئایینی خودابه‌یه‌کناسی‌و ئێوه نه‌هاتن‌و •• ئێوه ئینکار ئه‌که‌ن تا ئه‌نجام ئه‌ندامه‌کانی له‌شی خۆتان لێتان دێنه وتارو شایه‌تی ئه‌دەن له‌سه‌رتان •

ترمذی ریوایه‌تی کردوه له عه‌بدوڵڵای کوڕی زوبه‌یره‌وه ـ خ ـ : کاتێ ئه‌م ئایه‌ته هاته‌خواره‌وه عه‌رزی کرد : ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خودا ئایا جارێکی تر به‌ربه‌ره‌کانێ‌و دوژمنایه‌تی لە تێوان تۆو خه‌ڵکدا رووئه‌دا ؟ ئه‌ویش فه‌رمووی : کاتێ ئه‌وه روو ئه‌دا کاری ئادەمیزاد له‌و ڕۆژه‌دا دشوارو ناهه‌مواره •

جا کێیه له‌و که‌سه ستەمکارتر بێ که درۆ به دەم خوداوه هه‌ڵبه‌سێ به نیسبه‌تدانی هاوڕێ یا نه‌وه بۆ لای خوداو ، حوکمی خودا ، که راسته‌و له‌گه‌ڵ واقیعدایه ، به‌درۆ بخاته‌وه •• وه‌کو ئه‌وانه که حه‌زره‌تی محه‌مه‌د ـ د ـ فه‌رموویه‌تی : له لایه‌نی خوداوه کاتێ ئه‌و حوکمه بێته لای ئه‌و که‌سه واته کاتێ پێی بزانێ ؟ وه وه‌ڵامی ئه‌م پرسیاره ئه‌مه‌یه ئه‌و که‌سه کافره‌و که‌س نیه له کافر ستەمگارتر بێ • وه تۆڵه‌ی ئه‌و که‌سه ئه‌وه‌یه ئه‌چێته دۆزه‌خه‌وه‌و دۆزه‌خ جێگه‌یه‌تی ، ئایا له دۆزه‌خدا جێگه‌ی کافران نیه ؟! به‌ڵێ جێگه‌یان دۆزه‌خه •

وە ئەو کەسەیش کە دینی راست بێنێ ، یا وتاری راست بێنێ بۆ لای عالەمو باوەڕی پێ بکا •• ئەوانەیش لە خوداترس‌و ئەهلی تەقوان ، وە بۆیان هەیە لە لای خودای خۆیانەوە ئەوەی دڵخوازیان بێ ، وە ئەمە پاداشـــــی خاوەن چاکەکانە • وە خودای تەعالا خراپترین‌و ناشیرینترین کردەوەیێ کـە کردوویانە دایئەپۆشێ‌و پاداشیان ئەداتەوە بە بەرانبەری باشـــــــــترین کردەوەیانەوە •

(اَلَیْسَ اللهُ بِکَافٍ عَبْدَهُ ؟ ویُخَوِّفُونَکَ بِالَّذِینَ مِنْ دُونِهِ ، ومَنْ یُضْلِلِ اللهُ فَما لَهُ مِنْ هَادٍ (٣٦) ومَنْ یَهْدِ اللهُ فَما لَهُ مِنْ مُضِلٍّ ، اَلَیْسَ اللهُ بِعَزِیزٍ ذِي انْتِقَامٍ ؟) (٣٧)

ئایا خودای تەعالا بەس نیـــە بۆ چاودێری ئەو بەندەی خۆیـە کـــە محەمەدە بۆ پارازتنی لە فیتنەو بەڵاو مەینەتی ؟ وە ئەو کافرانە بەو بتـانـە کە ئەوان ئەیانپەرستن تۆ ئەترسێنن ، وە کەسێ خودا گومڕای بکا کەس نیـە هیدایەتی بداو ، کەسێکیش خودای تەعالا هیدایەتی بداو شارەزای بکا بۆ ڕێگەی باش کەس ناتوانێ گومڕای بکا • ئایا خودای تەعالا بە دەستەڵاتو تەوانا نیە بەسەر خواستی خۆیاو تۆڵەسێن نیە لەو بەدکارانە ؟

(ولَئِنْ سَـــأَلْتَهُمْ : مَنْ خَلَقَ السَّماوَاتِ والاَرْضَ ؟ لَیَقُولُنَّ : اللهُ • قُلْ : اَفَرَاَیْتُمْ ما تَدْعُونَ مِنْ دونِ اللهِ ؟ اِنْ اَرادَنِيَ اللهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ کاشِفَاتُ ضُـــرِّهِ ؟ اَوْ اَرادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِکَاتُ رَحْمَتِـــهِ ؟ قُلْ : حَسْبِيَ اللهُ ، عَلَیْهِ یَتَوَکَّلُ المُتَوَکِّلُونَ) (٣٨)

ئەگەر تۆ لەو کافرانە بپرسیو پێیان بڵێی : کێ ئاسمانەکانو زەوی دروستکردوە ؟ لە وەڵامدا ئەڵێن : خودا دروستی کردوون • جا تۆ پێیان بڵێ : مادام خودا ئاسمانو زەوی دروستکردوە ئیتر پێم بڵێن : ئەوانە کە ئێوە ـ پێجگە لە خودا ـ بانگیان ئەکەنو هاواریان بۆ ئەبەن ئەگەر خودا خواستی زیانێکی ببێ بۆ من ئەو بتانە ئەتوانن ئەو زیانەم لەسەر لابەنو لێم دوور بخەنەوە ؟ یا ئەگەر خودا خواستی قازانجێکی ببێو بیەوێ خێرێ بدا بە من ئەو کافرانە ئەتوانن بەرگری ئەو خواستی خودا بکەنو نەیەڵن ئەو خێرەم بگاتێ ؟ دیارە ئەڵێن : نەء ، نەء • جا کە وایە تۆ بڵێ : خودام بەسەو هەر پشت بەو ئەبەستمو پەنا بەو ئەبەمو ، هەروەها ئەوانەیش خاوەن رەشادن پشت بەو ئەبەستنو پەنا بۆ لای ئەو ئەبەن •

(قُلْ : يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ ، إِنِّي عَامِلٌ ، فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ (٣٩) مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ ، وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ (٤٠) إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ ، فَمَنِ اهْتَدَى فَلِنَفْسِهِ ، وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ، وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ) (٤١)

ئەی خۆشەویست تۆ بڵێ : ئەی گەلی من ئیش بکەنو خەریکی فڕوفێڵو ئەسبابی بایی‌بوونی خۆتان بن بە گوێرەی توانای خۆتان منیش وا لەسەر فەرمانی خودا کار ئەکەم ، جا لەمەولا ئەزانن کێ سزایەکی وەهای دێتەسەر کە لە دنیادا رسوای بکاو لە پاشەڕۆژیشا سزای نەبڕاوەی ئاگری دۆزەخی دێتەسەر •

ئێمە قورئانمان ناردوەتە خوارەوە بۆ لای تۆ بۆ ڕێنومایی ئادەمیزاد • جا هەرکەسێ بە گوێی قورئانو ڕێنومایی قورئان بکا ئەوە قازانجەکەی بۆ

خۆیەتی ، وە هەرکەسێکیش پەیڕەوی قورئان نەکا ئەوە گومڕا ئەبێ و لەسەر زیانی خۆی گومڕا ئەبێ ، وە تۆ نەکراوی بە وەکیل لەسەر ئەوان و ، تۆ بەرپرسیاری حاڵی ئەوان نیت •

هەرکەس لە ماوەی کاتی ژیانی
هەر بۆ خۆیەتی سوودو زیانی

(اللهُ يَتَوفَّى الاَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا ، والَّتي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا ، فَيُمْسِكُ الَّتي قَضى عَلَيْهَا الْمَوْتَ ، ويُرْسِلُ الأُخْرى اِلى اَجَلٍ مُسَمّىً ، اِنَّ فِي ذلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ) (٤٢)

بزانن (رۆح) جەوهەرێکی پاکی قودسییەو لە ئاوو ئاگرو هەواو بروسکە ناسکترە • وە ئەوەندە حەقیقەتەکەی پەنهانە خودا ئەوەندە مەیدانی باسکردنی داوە کە فەرموویەتی بە پێغەمەر : تۆ بە خەڵک بڵێ : رۆح لەو شتانەیە کە بە تەنیا فەرمانی خودا پەیدا ئەبێ ، ئیتر لە عالەمی مادەو خەلقو تەرکیب نیە • جا ئەم رۆحە کاتێ پەیوەندیی بە هەموو لەشی گیاندارەوە ببێ ــ دیارو نادیاری ــ ئەوە کاتی بێداری عادەتییە ؛ وە کاتێ پەیوەندی هەر بە ئەجزای نادیاریيەوە ببێ کە دڵو خوێنیو ئەجزا لەطیفەکانەو پەیوەندی بە حەواسەوە نەمێنێ ئەوە کاتی نوستنە کە ئینسان زیندوە بەڵام ئاگای لە خۆی نیە ، وە کاتێ ئەو پەیوەندییە لە ئەجزای دیاریو پەنامەکی بڕا ئەوە کاتی مردنەو نە عەقڵو نە شوعوور نامێنێ •

جا مەعنای ئایەتەکە ئەمەیە کە خودای تەعالا گیانی گیانلەبەر وەرئەگرێو پەیوەندی ئەبڕێ لە لەش لە دیاریو پەنامەکیدا لە کاتی مردنی ئەوانا ، وە گیانی ئەوانەیش کە ئاکامیان نەهاتوە لە نوستندا گیانیان

وەرئەگرێ‌و پەیوەندی بە زاهیری حەواسەوە ئەبڕێ‌ ، لەم کاتەدا پەیوەندی بە باقی ئەعزاکانی لەشەوە ؛ وەکو دڵ‌و خوێن‌و لەطائیفی وجـــوود ئەبڕێ‌ ، هەتا کاتی مردنی دێ‌ ، وە ئەمە بەڵگەیە لەسەر گەورەیی زاتی خوداو کرداری عەجیبەکانی لە جیهانا • وە لەم کرداری سەرسوڕهێنەرانەدا بەڵگەی زۆر هەیە بۆ گەلێ‌ کە بیر لە شوێنەواری هێزو تەوانایی خودا بکەنەوە •

(أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دونِ اللهِ شُفَعَاءَ ؟ قُلْ : أَوَلَوْ كَانُوا لا يَمْلِكُونَ شَيْئاً وَلا يَعْقِلُونَ ؟ (٤٣) قُلْ : لِلهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعاً لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٤٤) وَإِذَا ذُكِرَ اللهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ ، وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ) (٤٥)

یا خەیر ئەو کافرانە بت‌و پەرستیار بڕیار نادەن بەڵکو مەبەستیان تکاکاری قیامەتەو داوای ئەوە ئەکەن کە ئەم بتانە تکایان بۆ بکەن لە قیامەتا • جا تۆ بڵێ‌ : با ئەگەر ئەو بتانە خاوەنی هیچ نەبن‌و عەقڵیان بە هیچ نەشکێ‌ لەبەر ئەوە کە وشک‌و بێ‌گیانن •• تۆ بڵێ‌ : هەرچی شەفاعەتە موڵکی خودایەو بە بێ‌ ئیذنی خودا کەس ناتوانێ‌ شەفاعەت بکا ، وە موڵکی ئاسمانەکان‌و زەوی بۆ خودایەو ، لە پاش عالەمی حەیاتی دنیاو ماوەی بەرزەخ بۆ لای خودا ئەگەڕێنەوە •

وە هەرکاتێ‌ زاتی خودا بە تەنیا ناو ببرێ‌ کافرەکان دڵیان تەنگ ئەبێ‌و بەو ناوی خودا تێک ئەچن ، وە کاتێ‌ غەیری خودا لە بتەکان باس بکرێ‌ ئەو کافرانە لەو کاتەدا شادمان ئەبن •

(قُلِ : اللّهُمَّ فاطِرَ السَّمَاوَاتِ والأرْضِ ، عالِمَ الغَيْبِ والشَّهادَةِ ، اَنْتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي ما كانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ) (٤٦)

جا تۆ بڵێ : ئەی خودا ، ئەی خالیقی ئاسمانەکانو زەوی ئەی زانای پەنهانو ئاشکرا تۆ فەرماندارو فەرمانڕەوای لە نێوان بەندەکانتا لە هەر شتێکدا کە ئەوان جیاوازییان تیایاندا هەیە .

(ولَوْ اَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ما فِي الاَرْضِ جَمِيعاً ، ومِثْلَهُ مَعَهُ لافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيامَةِ ، وبَدا لَهُمْ مِنَ اللهِ مالَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ (٤٧) وبَدالَهُمْ سَيِّئَاتُ ما كَسَبُوا وحاقَ بِهِمْ ما كانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ) (٤٨)

ئەگەر هەرچی شت لە زەویدایەو ئەوەندەی تریش بە قەد ئەوانە هی ئەو کەسانە بوایە کە ستەمیان کردوەو ستەمکار بوون .. هەموویان ئەدا لە رێگەی ئەوەدا کە لەو سزاخراپە رزگاریان بکا کە بە هۆی ستەمکارییەکەیانەوە بۆیان ئامادەکراوە ، وە ئەو ساتە بۆیان دەرئەکەوێ لە لای خوداوە لە سزا ئەوەی کە گومانیان بۆی نەئەچوو بیریان لێ نەدەکردەوە . وە بۆیان دەرئەکەوێ کردەوە ناشیرینەکانیانو تۆڵەو سزای ئەو کردەوانەیان کە لە دنیادا بە گاڵتەیان ئەزانیو گاڵتەیان پێئەکرد .

(وِاذا مَسَّ الإنْسانَ ضُرٌّ دَعانا ، ثُمَّ اِذا خَوَّلْناهُ نِعْمَةً مِنَّا قالَ : اِنَّما اُوتِيتُهُ عَلى عِلْمٍ ! بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ ، ولكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لا يَعْلَمُونَ (٤٩) قَدْ قالَها الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ، فَما اَغْنى عَنْهُمْ ما كانُوا يَكْسِبُونَ (٥٠) فَاَصابَهُمْ سَيِّئاتُ

ما كَسَبُوا ، والَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هؤلاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ ما كَسَبُوا ، ومَا هُمْ بِمُعْجِزِينَ (٥١) اَوَلَمْ يَعْلَمُوا اَنَّ اللهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ ويَقْدِرُ ؟ اِنَّ فِي ذلِكَ لَآياتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ) (٥٢)

یا سای غالب وەهایە کاتێ زیانێ لە پایە یا لە مآڵ یا لە نەفسدا بگا بە یەکێ ئەو کەسە لێمان ئەپارێتەوەو هاوارمان بۆ دێنێ بۆ چارەسەری دەردەکەی ، وە هەر کاتێ لە لای خۆمانەوە نیعمەتێکی پێبدەین ئەڵێ : ئەم نیعمەتەم بە هۆی زانستی خۆمەوە پێدراوە ، واتە بە ئازایی خۆم پەیدام کردوە • نەء وا نیە ، ئەم شتە کە دەستتکەوتوە هۆی گیرۆدەییو تاقیکردنەوەیە ، بەڵام زۆربەی ئێوە ئەم راستییە نازانن •

ئەو کەسانەیش کە لە پێش ئەمدا بوونو رابوردن هەمان قسەیان کرد ، بەڵام ئەوەی کە بوویان لە پلەو پایەو ئەوەی بە دەستیان هێنابو ـ بە خەیاڵی خۆیان بە ئازایەتی خۆیان ـ هیچ سوودێکی پێنەدانو لە هیچ گرفتارییەك دووری نەخستنەوە • وە تۆڵەو سزای کردەوە ناشیرینەکانیان پێگەیشت ، ئەوانەیش لەمانە ستەم ئەکەن لەمەولا تۆڵەی کەسبو کاری ناپەسەندی خۆیان پێئەگاو ، ئەوان ناتوانن لە دەستی خودا دەرباز بین •

ئایا ئەم خەڵکە نەیانزانیوەو نازانن کە خودای تەعالا رۆزی خۆی زۆر ئەکا بۆ هەرکەسێ خواستی لێی ببێو کەمو کوورِیشی ئەکا بۆ هەرکەسێ خواستی ببێ • بە راستی لەم کردارانەدا بەڵگەو ئایەتی زۆر هەیە بۆ ئەو گەلانە کە باوەڕیان بە خوداو پێغەمەری خودا هەیە •

(قُلْ : يا عِبَادِيَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلى اَنْفُسِهِمْ لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللهِ ، اِنَّ اللهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً ، اِنَّهُ هُوَ

الغَفُورُ الرَّحِيمُ (٥٣) واَنِيبُوا اِلى رَبِّكُمْ ، واَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ العَذَابُ ثُمَّ لا تُنْصَرُونَ) (٥٤)

تۆ ئەی رەهبەری خۆشەویست لە لایەنی ئێمەوە بەو ئادەمیزادانە بفەرموو : ئەی بەندەگەلێکی وەها کە زیادەڕەوییان لەسەر نەفسی خۆیان کردوەو تاوانیان کردوە بە جۆرێ گومانیان وایە نابەخشرێن •• پێیان بڵێ : هیوابڕاو مەبن لە ڕەحمەتی خودای تەعالا بە راستی خودای تەعالا هەموو گوناهان ئەبەخشێ بە مەرجێ ڕوو بکەنە خوداو باوەڕی پێبکەنو داوای لێخۆشبوونی لێ بکەن ، بە راستی خودا تاوانبەخشو میهرەبانە •

وە بگەڕێنەوە بۆ لای خودای خۆتانو فەرمانبەرداری ئەو بکەن لە پێش ئەوەدا کە سزای خوداتان لە ناکاوا بۆ بێتو ئێوە ئاگاتان لە خۆتان نەبێو هەست بە هاتنی ئەو سزا نەکەن •

ریوایەتکراوە لە ئیبنو عەبباسەوە : کە کۆمەڵێ لە کافرەکان هاتن بۆ خزمەتی حەزرەتو ـ د ـ ئەوانە کەسانێکی وابوون خەڵکی زۆریان کوشتبوو ، زیناو خراپەی زۆریان کردبوو ، عەرزیان کرد : ئەوەی کە تۆ ئێمەی بۆ بانگ ئەکەی باشە ئەگەر خەبەرمان بدەیتێ دەربارەی کردەوە خراپەکانمان ئایا کەفارەتیان هەیە ؟ جا ئایەتی : (والذين لا يدعون مع الله إلهاً آخر ، ولا يقتلون النفس التي حرم الله الا بالحق ولا يزنون)و ئایەتی (قل : يا عبادي الذين أسرفوا على أنفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ، ان الله يغفر الذنوب جميعا) هاتە خوارەوە •

(واتَّبِعُوا اَحْسَنَ ما اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ ، مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً واَنْتُمْ لا تَشْعُرُونَ (٥٥) اَنْ تَقُولَ نَفْسٌ : يَا حَسْرَتى عَلى ما فَرَّطْتُ فِي جَنْبِ اللهِ وَاِنْ

كُنْتُ مِنَ السَّاخِرِينَ ! (٥٦) اَوْ تَقُولَ : لَوْ اَنَّ اللهَ هَدانِي لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ (٥٧) اَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ : لَوْ اَنَّ لِي كَرَّةً فَاَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ! (٥٨) بَلى قَدْ جاءَتْكَ آياتِي فَكَذَّبْتَ بِها واسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكافِرِينَ)(٥٩)

وە بکەونە شوێن جوانترین ئایاتو ئەحکامێ کە نازلکراون بۆ لای ئێوە لە لایەنی خودای خۆتانەوە لە پێش ئەوەدا کوتوپڕ سزای خودا بێتە سەرتانو ئێوە هەست بەو سزا نەکەن کە هاتوە بۆ سەرتان • مەبادا نەفسێ لە نفووسی بەشەری لەو دنیادا هاوار بکاو بڵێت : ئەی دریغ لەسەر ئەو کەمو کووڕییە دەرحەق تۆ کردم ! وە بە راستی من لەو کاتەدا گاڵتەم بە پیاوچاکانو بەندەکانی خودا دەکرد • یاخود یەکێ هاوار بکاو بڵێ : ئەگەر خودا رێنومایی بکردمایە لە پیاوە باشە خاوەن تەقواکان ئەبووم • یاخود لەو کاتەدا کە سزای خودا ئەبینێ بڵێ : ئەگەر جارێ تر بگەڕایەمەوە بۆ دنیا ئەبووم بە یەکێ لە پیاوە چاکەکان • نەخێر ئایاتی زۆرو زەبەندەی ئێمە هاتن بۆ لاتو تۆ بە درۆتدانانو خۆت بە زل زانی ، وە تۆ لە کافرەکانیت •

(وَيَوْمَ الْقِيامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ ، اَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوىً لِلْمُتَكَبِّرِينَ ؟ (٦٠) وَيُنَجِّي اللهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفازَتِهِمْ ، لا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ ، وَلا هُمْ يَحْزَنُونَ) (٦١)

وە لە رۆژی قیامەتا ئەبینی ئەوانەی درۆیان بۆ خودا هەڵبەستوەو ، ئەڵێن : خودا کچی هەیە ، یا هاوبەشی هەیە •• ئەیان‌بینی رووبان وەکو قیر رەشە لە بەر قاری خودا • وە یا ئەکەونە ناڕەحەتیو بێئاسایشییەوەو

ناوچاویان بە تۆزی ئازار رەش ئەبێتەوە • جا لە لایەنی فریشتەکانی خوداوە ئەوترێ : ئایا لە دۆزەخا جێگەی ئەوانە نیە کە خۆیان بە زل ئەگرنو حـەق وەرناگرنو ئیمان نایەنن ؟ بەڵێ جێگەیان هەیەو ، دۆزەخ جێگەی تۆڵەیە •

وە خودای تەعالا ئەوانە رزگار ئەکا کە لـە خودا ئەترسنو بـە هۆی ئەو ترسانو پارێزەوە لە خوداو بە هۆی ئەو رزگاربوونەوە خراپـەیـان تووش نابێو زویرو دڵگیر نابن •

(اللّٰهُ خالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وهُوَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ وكِيلٌ) (٦٢)
لَهُ مَقالِيدُ السَّماوَاتِ والأَرْضِ ، والَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللّٰهِ
اولائِكَ هُمُ الخَاسِرُونَ) (٦٣)

زاتی پەروەردگاری زانای تەوانـا کـە ناوی ئەڵلایـە خالیقی هەموو شتێکە لە کائیناتا لە خێروشەڕو قازانجو زیانو بەسەر هەموو شتێکدا زاڵەو خاوەن دەستەڵاتەو ، جڵەوی ئیشو کاری ئاسمانەکانو زەوی لە دەسـتی توانایی ئەودایەو کەس دەستی بەسـەریاندا ناڕوا خودا نەبێو ، ئەو نەبێ کەس توانای هەڵسووڕاندنیانی نیە • وە ئەو کەسانە باوەڕیان بـە ئـایـاتی خودا نیەو ، ئینکاری قورئان ئەکەنو ، باوەڕ بـە موعجیزات ناکـەن •• ئەوانەن زیانکارو بێسوودو بێخێر دەرئەچن لە رۆژگارا •

(قُلْ : اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَأْمُرُونِّي اَعْبُدُ اَيُّها الْجَاهِلُونَ ؟!(٦٤)
ولَقَدْ اُوحِيَ اِلَيْكَ وإلى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ : لَئِنْ
اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ ، ولَتَكُونَنَّ مِنَ الخَاسِرِينَ (٦٥)
بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ وكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ) (٦٦)

ئەی ڕەهبەری خۆشەویست بڵێ بەو کافرانە : ئەی نەزانەکان ئایا ئێوە داوای ئەوەم لێ ئەکەن کە من بێجگە لە خودا بەندەیی بۆ بتانێ یان شتانێکی دیکە بکەم ؟ ئەی ڕەهبەر وەحی هاتوە بۆ لای تۆو بۆ لای ڕەهبەرانی پێش تۆیش ئەگەر هاوبەشو هاوڕێ بۆ خودای جیهان بڕیار بدەی هەر کردەوەیەکی چاکەت هەبێ هەمووی پووچ بێ سوود دەر ئەچێ ئەبی بەوانە کە زیانۆمەندن • بەڵکو تۆ هەر تەنیا بەندەیی بۆ خودای خۆت بکەو لەوانە بە کە بە دڵو زمانو چاوو دەست سوپاسی خودا بکەن •

(وما قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ ، والأَرْضُ جَمِيعاً قَبْضَتُهُ يَوْمَ القِيامَةِ ، والسَّماوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ ، سُبْحَانَهُ وتَعالى عَمَّا يُشْرِكُونَ) (٦٧)

ئەو کافرانە وەک پێویستو شیاو ڕێزی خودایان نەگرتوەو حەقی ئەویان ڕانەگرتوە ، وە ئەم زەوییە بەم زۆرییە هەمووی وەکو شتێ وایە کە لە شتێکدا بێ بەو جۆرە وا لەبەر قەبزەی قودرەتی خودادا • وە ئاسمانەکان بە هێزی خودایی ئەپێچرێنەوە ، خودا پاکەو دوورە لەو شتانە کە ئەو کافرانە ئەیانکەن بە هاوڕێ بۆ خودای تەعالا •

(ونُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِي السَّماوَاتِ ومَنْ فِي الأَرْضِ ، إلاَّ مَنْ شاءَ اللهُ ، ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى ، فَإِذَا هُمْ قِيامٌ يَنْظُرُونَ) (٦٨)

وە بڕیاردراوە کە لە لایەنی فریشتەی ئامادەی فەرمانەوە فوو بکرێ بە (صور) ا بۆ وێرانکردنی کەژو کۆسارو مردنی گیاندار ، جا کاتێ فووی پێداکرد ئەوەی لە ئاسمانو زەویدایە هەموو بێهۆش ئەکەون ، کەسانێ

نەبێ کە خودا خواستی وابێ بمێننەوە ، وەکو چوار فریشتەی نزیکی بارەگا : جوبرەئیلو ، میکائیلو ، عیزرائیلو ، ئیسرافیل • وە ئەوانە کە هەڵگری عەرشن •

وە پاش ئەم جارە فووکردنە چل ساڵ جیهان چۆڵو وێرانە ئەبێ ، دوای ئەوە بۆ جاری دوەم فووی پیائەکرێو هەموو گیانلەبەران زیندووئەبنەوەو کوتوپڕ هەمووی بە راوەستاوی دەبینرێن •

وە لەم ئایەتە پیرۆزەدا تەنیا باسی دوو نەفخەکە هەیە ، وە لە پاش نەفخەی دووهەم هەموو گیانلەبەران رەوانەی سارای مەحشەر ئەکرێنو چاوەڕوانی لێپرسینەوە ئەکەن •

(وَاَشْرَقَتِ الاَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا ، ووُضِعَ الْكِتَابُ ، وجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ والشُّهَدَاءِ ، وقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وهُمْ لا يُظْلَمُونَ (٦٩) ووُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ ، وهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ) (٧٠)

وە لەو کاتەدا رۆژی ئاسمان نەماوەو مانگ‌و ئەستێران لەناوچوونو ، زەوی وەکو بەینی بەیانیو هەتاوکەوتن رووناك ئەبێتەوە بە پڕتەوێ کە خودا دروستی ئەکاو ، پەیوەندی بە هیچ ئەستێرەیەکەوە نیە ؛ چونکی ئەو خودایە :

وا نوور دەرئەکا لە جەبهەی هەتاو
پڕتەو دەرئەکا بێ‌رۆژ لە مەهتاو

وە پاش ماوەی چاوەڕوانی خەڵك لەم ساراداو تکای گەورەی حەزرەت بۆ دەستکردن بە لێپرسینەوە •• کیتابی کردەوە دائەنرێو

پێغه‌مه‌ره‌کان ئه‌هێنرێن بۆ شایه‌تی له‌سه‌ر به‌نده‌کانی خودا • وه ئه‌و که‌سانه‌یش که ئاگادارن له ئه‌حوالی ئه‌فرادی ئومه‌ت وه‌کو مه‌لائیکه‌ی نووسه‌ری کرده‌وه ، وه ئه‌و موسوڵمانانه ئاگادارن له‌سه‌ر کرده‌وه‌کان ، وه یاخود نه‌فسی شه‌هیدانی جه‌نگ بۆ ئه‌وه شایه‌تی بده‌ن له‌سه‌ر جه‌نگه‌که‌یان ، یا هه‌ر له‌به‌ر ده‌رخستنی پایه‌ی به‌رزیان ، وه حوکم ئه‌درێ له نێوان به‌نده‌کانی خودادا به حه‌ق ، وه ئه‌وانه که‌سیان ستەمیان لێ ناکرێ ، وه هه‌رکه‌سێ به گوێره‌ی ئه‌و کرده‌وه کردوویه‌تی جه‌زای ئه‌درێته‌وه • وه له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا که خودا زانایه به کرده‌وه‌ی خه‌ڵکو پێویستی به شایه‌تو مه‌حکه‌مه نیه خودا ئه‌م مه‌حکه‌مه ئه‌کاو ، شتێکی دیمه‌نییه ، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی که‌س نه‌ڵێت فلانه شتم نه‌کردوه ، یا فلان خێرم کردوه • ئه‌نا پێویست ناکا •

(وسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ زُمَراً ، حَتَّى إِذَا جَاءُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا ، وقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا : أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ ، ويُنْذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هذا ؟! قَالُوا : بَلَى : ولَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ على الكَافِرِينَ (٧١) قِيلَ : ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا ، فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ) (٧٢)

له پاش جیابوونه‌وه‌ی کافران له موسوڵمانان •• کافره‌کان ئه‌درێنه‌به‌ر بۆ دۆزه‌خ کۆمه‌ڵ کۆمه‌ڵ. کاتێ گه‌یشتنه دۆزه‌خ ده‌رگاکانیان بۆ ئه‌کرێته‌وه، ئه‌وانه که کاربه‌ده‌ست‌و ده‌رگاوانی دۆزه‌خن به سه‌رزنشته‌وه پێیان ئه‌ڵێن : **ئایا پێغه‌مه‌رانێ له خۆتان نه‌هاتن بۆ لاتان که ئایه‌ته‌کانی خوداتان به‌سه‌را بخوێننه‌وه‌و بتانترسێنن له پێگه‌یشتنی ئه‌م رۆژه ره‌شه ؟! ئه‌وانیش له وه‌ڵاما ئه‌ڵێن : به‌ڵێ وه‌ڵلا ره‌هبه‌ره‌کان هاتن‌و ئامۆژگاریان کردین ، به‌ڵام که‌لیمه‌ی**

سزا لەسەرمان دامەزرابوو لەبەر بێشوعووری خۆمانو کافربووین • جا لـە لایەنی ئەو فریشـــتانەوە پێیـان ئـەوترێ : دەی بڕۆن بـەو دەرگـایـانی دۆزەخەداو ئەوە بزانن و بڕیاری بـــەدن کە ئەمێننەوە تیایا هەتاهەتایـە • جا بە راستی قەرارگای کافرەکان زۆر ناباره ؛ چونکی خۆیان لە دنیـــادا بە گەورە تەماشا ئەکردو ئەمەیش ـ کە جێگەیەکی پیســـە ـ جێگەی ئـەو کەسانەیە کە خۆیان بە زل ئەزانن •

(وسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الجَنَّةِ زُمَراً ، حَتَّى إِذَا جَاؤُهَا ، وفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا ، وقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا : سَـــلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ (٧٣) وقَالُوا : الْحَمْدُ للهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وأَوْرَثَنَا الأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ ، فَنِعْمَ أَجْرُ العَامِلِينَ (٧٤) وتَرَى المَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ العَرْشِ ، يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ، وقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ ، وقِيلَ : الحَمْدُ للهِ رَبِّ العَالَمِينَ) (٧٥)

وە لە کۆمەڵی موسوڵمانانیشدا ئەوانەیان کە تەقوای خودایان کردوە بەرەو بەهەشت ئەدرێنەبەر ، کۆمەڵ کۆمەڵ لەسەر پایەو مایە ، هەتا کـاتێ ئەگەنە بەر بەهەشت دەرگاکان کراونەتەوەو ، دەرگاوانەکان پێیان ئەڵێن : درووی خوداتان لەسەر بێو پاك بن لە چڵکی تاوان • دەی بێن بەســەری چاوان ، فەرموون بڕۆنە ناو بەهەشـــتەکانو بڕیـار بـەدنو بزانن تیایانـا ئەمێننەوە هەتاهەتایە •

جا ئەوانیش لە خۆشییانا ئەڵێن : سوپاس و ستایش بۆ خودا کە بەڵێنی خۆی لەگەڵدا جێبەجێ کردین ، وە ئەم وڵاتی بەرزی بەڕێزەی بەهەشـــتی

بێ کەرەم کردینو ، بێ ئیستیحقاقی ئێمە کردی بە خەڵات وەکو ماڵی میرات، بۆ خۆمان دائەنیشینو لە بەهەشتا جێگە ئەگرین لە هەر شوێنێکا بمانەوێ . زۆر جوانە پاداشی چاکەکەران . جا لەوێدا فریشـــتەکان ئەبینرێن دەورەی عەرشی خودایان داوەو سوپاسو ستایشی خودای خۆیان ئەکەن ، وە لـــە لایەنی ئەوانەوە ، یـا لـە لای خوداوە دەوتـرێ : (الحمد لله رب العالمين) سوپاس بۆ خودای جیهان .

سوورەتی غافیر لە ســـــوورەتە مەکەییەکانە ، ئایەتەکانی ٥٦و ٥٧ نەبێ ، هەشتاو پێنج ئایەتە ، دوای ســوورەتی (زمر) هاتوەتە خوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(حم (١) تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ (٢) غَافِرِ الذَّنْبِ . وَقَابِلِ التَّوْبِ . شَدِيدِ الْعِقَابِ . ذِي الطَّوْلِ ، لا إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ . إِلَيْهِ الْمَصِيرُ (٣) ما يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللهِ إِلاَّ الَّذِينَ كَفَرُوا . فَلا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلادِ) (٤)

ئەم سوورەتە (حامیم)ە ، وە ئەم ئایەتانە کــە لەمەولا ئەخوێنرێنــەوە ئایاتی کتێبێکن کە لە لایەنی خودای خاوەن عیزەتـو زانســتەوە ێێرراونەتە خوارەوە ، ئەو خودایە کە تۆڵەسەندنەوەی زۆر بە هێزو تینەو ، خــاوەن فەزڵیشە . گەلێ جار دەس لە تۆڵەسەندنەوە هەڵئەگرێ ، هیچ مەعبــوودێ نیە ئەو نەبێو گەڕانەوە بۆ لای ئەوە ، شۆڕو ئاشووب ناگێڕی بەرابەر بــە ئایەتەکانی نیسە ئەو کەسانە نەبێ کفرویێ باوەڕن بە ئێسمە . با تۆ بایی نەکــا هاتوچۆی ئەوان لە شارەکانا ، واتە مۆڵەتدانی ئەو کافرانە مەکە بە بەڵگەی رزگاربوونیان . من ئەگەر ماوەیێ مۆڵەتیان بدەم پاش ئەوە ئەیانگرم .

وە بۆ ئــەم جیهانو ئاشــووبنانــەوە ئەگــەڕ بــە بەتاڵ بێو بــۆ وڵکردنی راستی بێ ئەوە خراپەو پێویستە لەسەر دەستڕۆیشتووان خەڵك

لەو جیداله مەنع بکەن ، بەڵام گەلێ جار جیدال ئەکرێ بۆ دەرخستنی راستیو دەفعی بازێ موعاریضین له قسەکردن .. ئەم جۆره جیدالە دروستە ، بەڵکو واجبە بۆ پاراستنی قورئان .

(كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ ، وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ . وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ . وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ ، فَأَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ؟ (٥) وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا . أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ) (٦)

له پێش ئەم گەلی چەرخی تۆدا گەلی نوحو چەن کۆمەڵێ لە کافرانی دنیا له پاش ئەوان ، واته له پاش گەلی نوح ، چوون به گژ پێغەمەرەکانیاناو بەدرۆیان خستنەوه ، وه هەر گەلێ لەو گەلانه ویستی پێغەمەرەکەی خۆی بگرێو شوێنەواری پەیامو پەیامبەران نەیەڵن ، وه گەلێ بەربەرەکانی پووچیان کرد بۆ ئەوه حەق ونبکەن ! جا منیش ئەوانم گرت ، جا بزانن تۆڵەی من چەنێ بەهێز بوو بۆ ئەوان ؟

ئاوا بەو شێوه دامەزراوەو جێگیر بوه فەرمانی خودای تۆ لەسەر بەدئەنجامی ئەوکافرانه که لایان دا له فەرمانی خوداو پێغەمەرو چوون بە گژی یاسای دیناو فەرمانەکەی ئەمەیە ئەو دوژمنانی حەقه وان له ئاگری دۆزەخا .

(الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ . وَيُؤْمِنُونَ بِهِ . وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا : رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا ، فَاغْفِرْ

لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ . وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ (٧)
رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ . وَمَنْ صَلَحَ
مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ . إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ (٨) وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ . وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ
فَقَدْ رَحِمْتَهُ ، وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ) (٩)

واتە ئەو فریشتە پیرۆزانە کە عەرشـــی خـــودا هەڵئەگرنو ئـەو فریشتانەیش کە وان بە دەوری عەرشا کە خودا نەبێ کەس نـازانێ چـەنێ زۆرن سوپاسو ستایشی خودای خۆیان ئەکـــەنو باوەڕی پێ ئەکـەنو ، داوای لێخۆشبوونو تاوانبەخشیو گوناحپۆشی ئەکەن بۆ ئەو کەســـانە ئیمانیان هێناوە ، ئەڵێن : ئەی پەروەردگاری ئێمە تۆ هەموو کائینـــاتت داگرتوە بە میهرەبانیو زانیاری ، زانیاریت چەند رەســـایە لـە جیهـانـا میهرەبانیشت ئەوەندە رەسایە ، دەی تاوانی ئەوانە بپۆشە کە باوەڕیـــان پێکردوویتو کەوتوونەتە شوێن ڕێبازو شەریعەتی تۆ ، وە لە ســـزای دۆزەخ بیانپارێزە ، پەروەدگارا بیشیانبەرە ناو بەهەشـــتی عەدن ، ئـەو بەهەشتەی کردووتە بە سارای ئاسایش بۆ دۆستانت ، ئەو بەهەشتەی کـــە بەڵێنت پێداون لە بەرابەری باوەڕو کردەوەی باشیانەوە ، وە بەڵێنیشـــت داوە بە هەرکەسێ ڕێك کەوتبێ لەگەڵ یاسای ئایینا لە باوك‌و باپیرەکانیانو ژنەکانیانو نەتەوەکانیان • بە راستی هەر تۆی کە زاڵی بەســـەر هـەموو مومکینێ لە مومکیناتاو هەر تۆی خاوەن حیکمەتی لە کارەکانتا ، وە لـــە دنیایشـا بیانپارێزە لـــە بیرو باوەڕی نابەرو لـــە کردەوەی ناهەمـــوارو بیشیانپارێزە لە سزای ناباری رۆژی قیامەت ، وە هەرکـەسێ کـــە تـۆ بیپارێزی لەو خراپانە ئەوە بە راستی میهرەبانیت لەگەڵدا کردوە ، وە ئـەم لە سزا پاراستنە ئەنجامی گەورەی عالەمییە بۆ بەختیاران •

(إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ : لَمَقْتُ اللهِ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ ، إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ)(١٠)

بە راستی ئەو کەسانە کافر بوون بە خوداو پێغەمەری خوداو لەسەر ئەو کوفرە مردن لە رۆژی قیامەتا ، لەو کاتەدا کە بۆیان دەرئەکەوێ کە کارێکی خراپیان بە خۆیان کردوەو کاتێ کە لۆمەو سەرزەنشتی خۆیان ئەکەن لەسەر کوفرەکەیان •• بانگئەکرێن و پێیان ئەوترێ : ئەو سەرزەنشتو لۆمەیە کە ئیمڕۆ خودا ئەیکا بە ئێوە زۆر لە سەرزەنشتو لۆمەکانی خۆتان بۆ خۆتان گەورەترە ؛ چونکە سەرزەنشتەکەی خودا لەگەڵ فەرمانی سزاو چوونەناو دۆزەخدایە •

وە ئەم سەرزەنشتە گەورەی خودایە بۆ ئێوە لەبەر ئەوەیە کە لە دنیادا بانگئەکران بۆ ئیمانو ئێوە کوفرتان هەڵئەبژارد بە سەر ئیمانا •

(قَالُوا : رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ ، فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا ، فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ ؟) (١١)

ئەو کافرانە کاتێ سزا ئەدرێنو لە ئاگری دۆزەخدا سزا ئەچەژن ، ئەڵێن : پەروەردگارا تۆ دوو جار ئێمەتمراندوەو دوو جاریش زیندووتکردینەوەو ، تۆ زاتێکی تەواناو زانایو ، ئێمە پێمان لە تاوانباری خۆمان نا ، ئایا رێگەیەك هەیە بۆ دەرچوونمان لە ئاگری دۆزەخ ؟ وە خودایش ئەفەرموێت : نەخەیر ناتوانن لە دۆزەخ دەرچنو بگەڕێنەوە بۆ دنیا •

(ذَلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ ، وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ) (١٢)

وە ئەم سزا ناباڕە کە ئێوەی تێکەوتوون لەبەر ئەوەیە کاتێ خودا بـە تەنیا بانگ‌بکرایە کوفرتان ئەکردو بـــە خودابەیەکناسی رازی نەدەبوون ، بەڵام ئەگەر هاوڕێو هاوبەشی بۆ بڕیاربدرایێ باوەڕتان پێئەکرد لەگـــەڵ هاوبەشەکەدا ، دەی فەرمان بۆ خودایە کە دووڕە لـە هاوبەشو ، گەورەو خاوەن دەستە کە فەرمان ئەدا بەسەر کافرەکانا بە سزا هەتایە •

بزانن ! ئەو دوو مردنو دوو زیندووکردنەوە بە دوو جۆر مانـایـان لێدراوەتەوە :

یەکەم : ئەمەیە مراندنی یەکەم بوونی ئینســـــانە بە مادەی بێ‌گیانو نوتفەی بێ رۆح • مردنی دوەمیش مردنی کاتی هاتنی ئەجەلە لە دنیـــادا • وە زیندووکردنەوەکان ؛ یەکەم لەو کاتەوەیە کە لە سکی دایکیا زیندووئەبێو رۆح ئەکرێ بە بەریا • زیندووکردنەوەی دوەم ئەوەیە کە لە رۆژی قیامەتا ئینسان لە گۆڕ دەرئەکرێو بەرەو سارای لێپرسینەوە ئەدرێتەبەر •

مانای دوەم : مراندنی یەکەم مراندنە لە دنیاداو لـە کاتی ئاکـامـاو ، دوەم مراندنە لە گۆڕا لە پاش پرسیاری ناوگۆڕ لە بارەی ئایینو باوەڕەود • وە زیندووکردنەوەی یەکەم ئەوەیە کە خودا گیان ئەکا بە بەری ئینسـانـا لە سکی دایکیا پاش ئەوە کە چوارمانگی تەواو کرد • وە زیندووکردنەوەی دوەم یا زیندووکردنەوەیە پاش ناشتنو خستنەگۆڕ بۆ پرسیاری فریشتە • وە یا زیندووکردنەوەی پاش هاتنی رۆژی قیامەتە •

بەڵام مانای یەکەم باشـتـرە ؛ چونکی ئـەم زینـــدووکردنەوەی گۆڕە زیندووکردنەوەیەکی لاوازەو هەر ئەوەندەیە کە لە پرسیاری فریشتەکـــان بگاو ، بەمە دەوترێ (زیندووکردنەوەی بەرزەخی) •

(هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ ، وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا ، وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ (١٣) فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ، وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ (١٤) رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ، لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ (١٥) يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ . لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ؟ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ (١٦) الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ، لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ، إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ) (١٧)

ئەو خودایە کە ئیوە بانگئەکرێن بۆ ئەوە کە بە یەکی بناسن خودایەکە نیشانەو بەڵگەی یەکیەتی خۆیو بەڵگەی ئەوە کە هەموو کەمالێکی هەیەو دووڕە لە عەیب نیشانی ئیوە ئەداتو ، لە ئاسمانەوە رۆزیتان بۆ ئەنێرێتە خوارەوە ، باران ئەبارێنێ تا کشتوکاڵو گیاو گوڵی زەردو ئاڵ بڕوێنێو گیای خواردەمەنی زۆربن ، وە لە ئاسمانەوە گەزۆتان بۆ ئەبارێنێو ، شۆکەتان بەسەردا ئەڕژێنێو ، پەلەوەری شەلاقە دائەبارێنێ بەسەرتاناو هەوای ئاسمان وەها ئەگۆڕێ کە چەن جۆر بەرو بەرامە لە دنیادا پێ بگا ، بەڵام کەسایێکی هۆشیار نەبێ بیر لەوە ناکەنەوە کە ئەم نیعمەتانە لە خوداوەنو ئەو بۆی بەرهەم هێناوین • وە بۆ لای خودا بگەڕێنەوە • دەی بانگ لە خودا بکەن بە حاڵی ئیخلاصی دینەوە هەرچەن کافرەکان پێیان ناخۆش بێ • پایەی کەمالاتی ئەوەندە بەرزە عەقڵ پیایا ناگاو لێی تێ ناگا ، هەروەها لە مەعنای زۆریو رەسایی زانستو تەوانایی خودا حاڵی نابێ • خودا خاوەنی عەرشە ، فریشتە گەورەکە ، کە جیبریلە ، ئەینێرێ بۆ سەر هەرکەسێ بیەوێ بیکا بە پێغەمەر لە بەندەکانی ، هەتا خەڵك بترسێنێ لە

رۆژی گەیشتنیان بە خوداو ، بە جەزای بیرو باوەڕو کردەوەکانیان ، ئەو رۆژە کە ئەوان لە سارای قیامەتا دەرئەکەون کەس لەوان لە خودای تەعالا ون نابێو لەبەرچاوی ئاگاداری خودادا دیارە • جا لەو رۆژەدا کە عالەم وا لەبەر هێزی هەیبەتی خوداداو کەس هیچ جۆرە هێزێکی نیە ئەگەر پرسیار بکرێ کە سەرۆکایەتیو گەورەیی ئەمڕۆ بۆ کێیە ؟ وەلآمەکەی ئەوەیە کە بۆ خودای تاقی تەنیای قەهارە •

جا لەم رۆژەدا هەموو کەسێ بە پێی کردەوەی خۆی پاداشی ئەدرێتەوەو ، کەس ستەمی لێ ناکرێ • خودا چەسپانحسێبە ، واتە زۆر بە زووی لێپرسینەوەی هەموو بەندەکانی خۆی تەواو ئەکا •

(وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ : اِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ ، مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلا شَفِيعٍ يُطَاعُ (١٨) يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ (١٩) وَاللهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ ، وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ ، اِنَّ اللهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ) (٢٠)

وە ئەو خەڵکە بترسێنە لە رۆژی قیامەت ، کە هاتنی نزیکە ، بیاترسێنە لەو کاتە کە لەبەر ترسو پەرێشانی لەوانەیە دڵیان دەربێتو ، دڵیان گەیوەتە نزیکی قورگیان لە بەر قارو خەمی دڵیان • لەگەڵ ئەوەدا ئەو خەمی خۆیانە بە ناچاری رائەگرنو دان بە خۆیانا ئەگرن ، لەو کاتو ساتەدا ستەمکارەکان نە دۆستێکی گەرمی وەهایان هەیە یارمەتییان بداو ، نە تکاکارێکیشیان هەیە کە گوێی بۆ بگیرێ •

دە ئەو خەڵکە تێبگەیەنە کە خودا زانایە بە نیگای خەیانەت لە چاواناو بەو وردەخەیاڵانە کە وان لە دڵداو ، خودای تەعالا هەر حوکمێ بکا

حوکمەکەی حەقەو ئەوانە کە خەڵك بانگیان ئەکەن ، یێجگە لە خودا ، وەکو بتەکان ئەوە هیچیان پێ ناکرێو حوکمو دەستەڵاتی هیچیان نیە ، بە راستی هەر خودایە شنەواو بینایە •

(اَوَلَمْ یَسِیرُوا فِي الأَرْضِ فَیَنْظُرُوا کَیْفَ کَانَ عَاقِبَةُ الَّذِینَ کَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ ، کَانُوا هُمْ اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَاراً فِي الأَرْضِ ، فَاَخَذَهُمُ اللهُ بِذُنُوبِهِمْ ، وما کَانَ لَهُمْ مِنَ اللهِ مِنْ وَاقٍ ؟ ؟ ! (٢١) ذٰلِكَ بِاَنَّهُ کَانَتْ تَاْتِیهِمْ رُسُلُهُمْ بِالبَیِّنَاتِ فَکَفَرُوا ، فَاَخَذَهُمُ اللهُ ، اِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِیدُ العِقَابِ) (٢٢)

ئایا ئەو کافرانە بۆ ناگەڕێن بە زەویدا تەماشا بکەن بزانن ئەنجامی ئەوانە کە لە پێش ئەمانا بوون چۆن بوە ؟ ئەوانە لەمانە بەهێزتر بوون لە بابەتی ئەسبابەوەو شوێنەوارەکانیان وەکو قەڵای ئەستوور لە زەویدایە ، جا خودا بە بۆنەی گوناحەکانیانەوە گرتنیو کەسیان دەس نەکەوت کە لە قاری خودا بیانپارێزێ • ئەمە لەبەر ئەوە بو کە پێغەمەرەکان ئەهاتن بۆ لایان لەگەڵ موعجیزاتا کەچی ئینکاریان کردو دەستیان کرد بە بەربەرەکانێ لەگەڵیانا ، جا خودای تەعالایش گرتنی بە قار بە راستی خودا بەهێزەو تۆڵەوەرگرتنی سەختە •

(وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسَى بِآیَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِینٍ (٢٣) اِلَى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ ، فَقَالُوا : سَاحِرٌ کَذَّابٌ (٢٤) فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا : اقْتُلُوا اَبْنَاءَ الَّذِینَ

آمَنُوا مَعَهُ واسْتَحْيُوا نِساءَهُمْ. وما كَيْدُ الْكافِرِينَ إِلاَّ فِي ضَلالٍ) (٢٥)

به راستی موسامان لەگەڵ ئایاتو موعجیزاتی دیاری خۆماناو لەگەڵ بەڵگەی بەهێزدا وەکو عاساکەی بێ کە لە جیهانەوە دیار بوو •• نارد بۆ لای فیرعەونو هامانی وەزیریو قاروونی خزمی موسا ، ناردمان بۆ لای فیرعەونو هامان بۆ ئەوە لە فەساد دابەزنو ، واز لە بەدکاریو تەسخیری بەنی ئیسرائیلو ئازاردانیان بێنن و بۆ ئەوە خۆی ئیمان بێنێو روو بکاتە خوداو ڕێگەی ئیسلامو ئیمان بگرێ • وە بۆ لای قاروون بۆ ئەوە بەو ئەندازە ماڵە دەستی کەوتوە بایی نەبێو واجیباتی شەرعی لێ بداو ، دەسگرۆیی هەژارو داماوانی لێ بکاو ، بەشی هاوڕێکانی بدا • کەچی ئەوان لە باتی ملکەچکردن بۆ فەرمانی موسا وتیان : ئەم کابرا جادووگەڕێکی درۆزنە !

جا کاتێ موسا دەستی کرد بە دەعوەتیان بۆ لای خوداو ئەو پەیامە ڕاستانە کە لە لای ئێمەوە پێیدرابوو نیشانی ئەوانی دا ، وتیان : ئەو کەسانە کە شوێن موسا کەوتوون هەموو منداڵە تێرینەکانیان بکوژنو هەرچی منداڵی مێینەیان هەیە بیانهێڵنەوە با هێزی دڵیان بشکێو نەکەونە شوێن موسا • بەم جۆرە دەستیان کرد بە فڕۆفێڵو لە واقیعدا فڕۆفێڵی کافران هەر لە ونبوونو زایەبوونایە •

(وقالَ فِرْعَونُ : ذَرونِي اَقْتُلْ مُوسى وَلْيَدْعُ رَبَّه ! إِنِّي اَخافُ اَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ ، اَوْ اَنْ يُظْهِرَ فِي الأَرْضِ الفَسادَ (٢٦) وقالَ مُوسى : إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي ورَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسابِ) (٢٧)

وە فیرعەون پاش تەبلیغاتی موسا ـ د ـ قاری هەستاو وتی بە دەستەو بەستەکەی بارەگای خۆی : وازم لێبێنن موسا ئەکوژم ، جا با موسا هاوار لە خودای خۆی بکا چی ئەکا بیکا ! چونکی بە راستی من لە موسا ئەترسم کە دینو ئایینی ئێوە بگۆڕێو هەموو بڕۆنە سەر دینی ئەو • وە یاخود لەم زەوی میصرەدا فەسادی دووبەرەکی دەربخاو خەڵك تێکبچن • وە موسایش فەرمووی : بە راستی من پەنا ئەگرم بە خودای خۆمو خودای ئێوە ، کە یەکێ خودایە ، لە ئاشووبو ئازاری هەر خاوەن دەمارێ کە ئیمانی بە رۆژی لێپرسینەوە نیە •

(وقالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمانَهُ : أَتَقْتُلُونَ رَجُلاً أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللهُ ؟! وقَدْ جاءَكُمْ بِالْبَيِّناتِ مِنْ رَبِّكُمْ ! وإِنْ يَكُ كاذِباً فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ ، وإِنْ يَكُ صادِقاً يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ ، إِنَّ اللهَ لا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ (٣٨) يا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظاهِرِينَ فِي الأَرْضِ ، فَمَنْ يَنْصُرُنا مِنْ بَأْسِ اللهِ إِنْ جاءَنا؟ قالَ فِرْعَوْنُ : ما أُرِيكُمْ إِلا ما أَرَى ، وما أَهْدِيكُمْ إِلاَّ سَبِيلَ الرَّشادِ) (٢٩)

جا کاتێ فیرعەون ئەو هەڕەشەیە کردو موسا بەیانی پەنابردنی خۆی بە خودا کرد لە ئاشووبی فیرعەون ، پیاوێکی خاوەن باوەڕ بە موساو لە دەستەی فیرعەون لە رووی خێرخواهیو ئامۆژگارییەوە بە گەلەکەی وت : ئایا ئێوە کەسێ ئەکوژن کە بڵێت (الله) خوداو پەروەردگاری منە ؟ نەگەڵ ئەوەیشدا گەلێ موعجیزەی لە لای خودای خۆیەوە بۆ هێناون ! ئەگەر

بڵێین درۆ ئەکا ئەوە ئۆبالی درۆکە بە ئەستۆی خۆیەتی ، وە ئەگەر راست بکا ئەوە بازێ لەو سزایانە کە ئەو هەڕەشەیان پێ ئەکا ئەگا بە ئێوە • جا لەمە زیاتر زیادەڕەوی مەکەن لەگەڵ پێغەمەری خودادا ، بە راستی پیاوی ئاوا خەریکی زیادەڕەوی بێو ئەوە پێشەی بێ لە بەرابەری خوداو پێغەمەرانیەوە خودا دەستی پێ ناداو شارەزای ناکا بۆ ڕێگەی پیرۆزی • ئەی گەلی من ئێوە ماڵو دارایی زۆرتان هەیەو لە زەویدا دەستڕۆیشتوون ، جا خودانەخواستە ئەگەر بازێ زەحمەت بێت بەسەرمانا ئەوە کێ یارمەتیمان ئەداو رزگارمان ئەکا لەو سزای خودایە ؟

جا لەوێدا فیرعەون بە گەلی میصری وت : من پیشانتان نادەم ئەوە نەبێ کە خۆم ئەیبینمو شارەزاتان ناکەم بۆ ڕێگەی چاکو پیرۆزی ئینسانییەت قەبێ •

(وقالَ الَّذِي آمَنَ : يا قَوْمِ : إنِّي أخافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الأحْزابِ (٣٠) مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وعادٍ وثَمُودَ والَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ . وما اللهُ يُرِيدُ ظُلْماً لِلْعِبادِ (٣١) ويا قَوْمِ إنِّي أخافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنادِ : (٣٢) يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ ما لَكُمْ مِنَ اللهِ مِنْ عاصِمٍ ، ومَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَما لَهُ مِنْ هادٍ (٣٣) ولَقَدْ جاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّناتِ ، فَما زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا جاءَكُمْ بِهِ ، حَتَّى إذا هَلَكَ قُلْتُمْ : لَنْ يَبْعَثَ اللهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولاً ! كَذلِكَ يُضِلُّ اللهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتابٌ) (٣٤)

وە ئەو پیاوە خاوەن باوەڕە کە لە خزمو دەستەی فیرعەون بوو لە شێوەی دڵسۆزیدا وتی : ئەی گەلی من لەم بێباوەڕی‌و سەرپێچی ئێوە ئەترسم ، ئەترسم سزای چەن رۆژێکی سەختی وەکو رۆژەکان کە هاتن بەسەر کۆمەڵ کۆمەڵی گەلە پێشوەکانا ، وەکو بیستووتانە خودا هەمووی لەناوبردن ، بێت بەسەر ئێوەیشا • دوایی بێت بەسەرتانا ئەوەی بەسەر گەلانی نوح‌و ، عادو ، ثەموودو ، ئەوانەیش بە شوێن ئەوانا هاتن ، وەکو گەلی لوط ، ئەترسم شتێکتان بەسەرا بێ وەکو ئەوان‌و ئەو ئوممەتانەیش لە دوای ئەوان هاتن کە هەموو بەرباد بوون • وە ئاشکرایە خودا نایەوێ ستەم لە بەندەکانی خۆی بکات •

وە ئەی گەلی خۆم من ترسم لە ئێوە هەیە کاتێ کە ساتی بانگکردنی خەڵکی قیامەت دێت‌و بازێکیان بانگ لە بازێکیان ئەکەن‌و هاوار لەیەک ئەکەن بۆ فریاکەوتن‌و کەس بە کاری کەس نایێ •• دوو چاری ئەو رۆژە بین •

ئەو رۆژە کە پشت لە سارای لێپرسینەوە هەڵئەکەن‌و ئەتانەوێ رابکەن‌و ئەتان‌گێڕنەوە ، وە یا کە ئەتانبەن بۆ دۆزەخ‌و کەس لە ئێوە کەس نیە بیپارێزی لە زەحمەت‌و سزای خوداو ، لە واقیعدا ئەو مەینەتانە هەمووی ئەنجامی گومڕاهی دنیایەو هەرکەس خودا گومڕاهی بکا لە بەر بەدڕایی خۆی کەس نیە بتوانێ هیدایەتی بدا •

وە بە راستی لەمەوپێش حەزرەتی یوسفی کوڕی یەعقوب هات بۆ لاتان‌و ، ئەحکامی خودای تەعالای پێگەیاندن‌و گەلێ موعجیزەی روونا‌کی نیشاندان ، کەچی ئێوە هەر لەسەر دوودڵی لە عاستی پەیام‌و پەیامبەراندا مانەوە‌و باوەڕتان بەوە نەکرد کە ئەو بۆی هێنابوون ، هەتا کاتێ کۆچی کرد وتتان : ئیتر لە پاش یوسف خودای تەعالا کەسی تر نائێرێ بۆ رەهبەری

ئاده‌میزاد • واته وه‌کو گومانتان بو له پێغه‌مه‌رایه‌تی یوسفدا سووریش بوون له‌سه‌ر ئه‌وه که له پاش ئه‌و خودا پێغه‌مه‌ر نانێرێ ، واته کوفره کۆنه‌که‌تان مابوو کوفرێکی تازه‌یشتان کرد به سه‌رباری •

یاخود له پاش کۆچی دوایی یوسف ئه‌وه‌نده صـــــیفاتی گه‌وره‌ی یوسفتان له‌به‌رچاودا جێگیر بووبوو ئه‌تانوت : ئیتر که‌ســـی وه‌ها ئـه‌م صیفه‌تانه‌ی ببێ له عاله‌ما نابێ ، بێئاگا بوون له‌وه که خودا ته‌وانایه به‌سـه‌ر ئه‌وه‌دا هه‌رکه‌سێ خواستی لێی ببێ دروستی بکا • جا ئاوه‌ها خودا گومڕا ئه‌کا ئه‌و که‌سه‌ی که ده‌رباره‌ی خوداو پێغه‌مه‌ری خودا زیاده‌ڕه‌وی ئـه‌کـاو گومانی له خودادا هه‌یه •

(الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ، كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللهِ وَعِنْدَ الَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللهُ عَلَى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ) (٣٥)

ئه‌و که‌سانه که موجاده‌له‌و شۆڕی به‌تاڵ ئه‌کـه‌ن لـه ئایاتی خوداو بێباوه‌ڕی نیشان ئه‌ده‌ن به‌و ئایه‌تانه به بێ ئه‌وه به‌ڵگه‌یان هه‌بێ یان بۆیـان هاتبێ •• ئه‌وانه تاوانیان زۆر گه‌وره‌یه‌و گه‌لێ له ره‌حمه‌تی خوداوه دوورن ، هه‌روا تاوانیان لای موسڵمانو خاوه‌ن باوه‌ڕه‌کانیش گه‌لێ گـه‌وره‌یه • وه ئه‌مانه بۆیه ئه‌و جه‌ده‌ڵو شۆڕه ئه‌که‌ن ؛ چونکی خودای ته‌عالا مۆری ناوه به‌سه‌ر دڵیاناو نووری حه‌قیه‌رستی نارواته ناو دڵیانه‌وه لـه‌بـــه‌ر ده‌مـــارو خۆبه‌زل‌گرتن‌و گاڵته‌کردنیان به دین • وه هه‌رکه‌سێ خۆی به زل بـزانێ‌و ستەمکار بێ بێگومان ئه‌وانه خودا مۆر ئه‌نێ به دڵیانا •

بزانن : به گوێره‌ی سیاقی ئایه‌ته‌کان ئیحتیمالی به‌هێز هه‌یه له‌ســـــه‌ر ئه‌وه که ئه‌م ئایه‌ته ناوه‌رۆکی قسه‌ی پیاوه موسوڵمانه‌که‌ی گه‌لی فیرعـه‌ون

بێ‌و کۆتایی ئامۆژگاری‌و ڕێنوماییەکەی ئەو بێ • وە هەڵیش‌ئەگرێ کە هەر (استئناف) بێ لە لایەنی خوداوە بۆ بەیانی حاڵی ئەو کافرانە •

(وقالَ فِرْعَوْنُ : يا هامانُ ابْنِ لِي صَرْحاً ، لَعَلِّي ابْلُغُ الأَسْبابَ (٣٦) اسبابَ السَّماواتِ ، فَاَطَّلِعَ الى اله مُوسى ، وانِّي لاَظُنُّهُ كاذِباً . وكَذلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ ، وصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ ، ومَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ الاَّ فِي تَبابٍ) (٣٧)

وە فیرعەون فەرمانی دا بە هامان ، کە وەزیری گەورەی بوو : وتی : ئەی هامان قەڵایەکی بەرزم بۆ دروست بکە ، وەها کە لە جیهانەوە دیار بێ ، بە هیوای ئەوەم بگەم بە زانستی هەواڵی ئەو ئەستێرانە لە ئاسمانا کە دەڵالەت ئەکەن لەسەر کارەسات‌و ڕووداوەکانی دنیا ، تا بە هۆی ئەو زانستەوە ئاگاداری کردارو کاروباری خودای موسا بیم لە ئاسمانا ، ئەگەر ببێ ، بزانم هەیە یا نیە ، وە ئەگەر هەیە بزانم موسای کردوە بە ڕەهبەر بۆ پێشەوایی ئینسان لەم چەرخەدا ، یاخود لە خۆیەوە بە درۆ قسە ئەکا ؟ جا بەم شێوە لەبەر دڵی فیرعەونا کردەوە ناپارەکانی جوان کرابوو لە ڕێگەی حەق مەنع کرابوو • وە فڕوفێڵی فیرعەون زیانکاری نەبێ بۆ خۆیی‌و پەیڕەوەکانی هیچ ئەنجامێ تری نەبوو •

وا دیارە لەو چەرخەدا بتپەرستی‌و ئەستێرەناسی‌و ئیستیدلال بە ئاڵ‌وگۆڕی ئەستێرە لەسەر کارەساتی دنیا زۆر بوە ، بۆیە فیرعەونیش بۆ خۆی ویستوویەتی ئەو ڕێگە بەکار بێنێ بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری خۆی • وە یاخود گومانی وا بردوە کە خودای موسا مادەیەکە وا لە ئاسمانا‌و ویستوویەتی پێی بگا‌و تێی بگا •

(وقالَ الَّذِي آمَنَ : يا قَوْمِ ! اتَّبِعُونِي اَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشادِ (٣٨) يا قَوْمِ ! اِنَّما هذِهِ الْحَياةُ الدُّنْيا مَتاعٌ ، وَاِنَّ الآخِرَةَ هِيَ دارُ الْقَرارِ (٣٩) مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلا يُجْزى اِلاَّ مِثْلَها ، ومَنْ عَمِلَ صالِحاً مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثى وهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولائِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيها بِغَيْرِ حِسابٍ) (٤٠)

وه ئەو پیاوه خاوەن باوەڕه که له گەلی فیرعەون بوو وتی : ئەی گەلی من ! شوێن من بکەون با ڕێگەی گەیشتن به مەقسوودی شەرعی ڕاستان نیشان بدەم • ئەی گەلی من ئەم ژیانی دنیایه هۆی ڕابواردنی کاتییه ، پاشەڕۆژو شوێنی موسوڵمانان له پاشەڕۆژا خانووی ئارامگای هەتاهەتایه • جا هەرکەسێ لەم دنیادا کردەوەی خراپ بکا هەر به گوێرەی کردەوەکەی خۆی تۆڵەی لێ ئەسێنرێتەوه ، ئیتر دووقاتو سێقاتی لێ ناسێنرێتەوه ، وه هەر کەسێ کردەوەی باش بکا نێرینه بێ یا مێینه بێ ـ مادام خاوەن باوەڕ بێ ـ ئەوه ئەوانه ئەچنه بەهەشتو ڕۆزییان لەوێدا به ئارەزووی خۆیان پێ ئەدرێ ، به بێ ئەوه که میزانی به قەی کردەوەکەی بێ • واته یەك بەدەو حەوسەد هەزار ئاسانه له بۆ پاشای کەرەمکار •

(ويا قَوْمِ ! ما لِي اَدْعُوكُمْ اِلَى النَّجاةِ وتَدْعُونَنِي اِلَى النَّارِ ؟ (٤١) تَدْعُونَنِي لِاَكْفُرَ بِاللهِ واُشْرِكَ بِهِ ما لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ ، واَنَا اَدْعُوكُمْ اِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ (٤٢) لا جَرَمَ اَنَّما تَدْعُونَنِي اِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيا ولا فِي الآخِرَةِ ، وأنَّ مَرَدَّنا اِلَى اللهِ ، واَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ اَصْحابُ النَّارِ (٤٣) فَسَتَذْكُرُونَ ما اَقُولُ لَكُمْ ، واُفَوِّضُ اَمْرِي اِلَى اللهِ ، اِنَّ اللهَ

بَصِيرٌ بِالعِبَادِ (٤٤) فَوَقَاهُ اللهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا ، وحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ العَذَابِ : (٤٥) النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وعَشِيًّا ، ويَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ ادْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ العَذَابِ) (٤٦)

وه یارۆی خاوەن ئیمان بانگی کردن وتی : ئەی گەلی من - من چ زیانێ ئەکەم کە ئێوە بانگ ئەکەم بۆ رزگاریو ئێوە چ قازانجێ ئەکەن من بانگ ئەکەن بۆ ئاگری دۆزەخ ؟ واتە بۆ کوفرو ئەنجامی دۆزەخ ، ئێوە من بانگ ئەکەن بۆ ئەوە کوفری خودا بکەمو بکەم بە شەریکو هاوڕێی کەسانێ کە من زانستم نیە بەوە کە ئەوان قابیلیەتی هیچیان ببێ لە گەورەییو، من ئێوە بانگ ئەکەم بۆ لای خودایێ خاوەن عیزەتو تاوانبەخشە •

وه هیچ لادان لەم واتە راستە نیە کە من بەیانی ئەکەم ئەوەیش ئەوەیە کە ئەوەی ئێوە من بانگ ئەکەن بۆ پەرستیاری هیچ مەجالی دەعەوەتو عیبادەتو عیزەتی نیە نە لە دنیاداو نە لە قیامەتا ، وە هەموو گەڕانەوەمان بۆ لای خودایە ، وە ئەوانە کە زۆر یاخیو لەحەقلادەرن وان لە ناو ئاگراو هەرگیز لێی جیانابنەوە •

وە لەمەولا کاتێ سزای قیامەتتان چاوپێکەوت بیری ئەم قسانی منە ئەکەنەوە ، ئیستە من هەموو کارێکی خۆم حەوالەی خودا ئەکەم ، بە راستی خودا بینایە بە هەموو بەندەکانی •

جا خودا پیاوە خاوەن باوەڕەکەی لە فڕو فێڵی فیرعەون پاراست • یاخود حەزرەتی موسای لە مەکری فیرعەون پاراست ، وە تاقمەی فیرعەونیش سزا ئەدرێن بە چ سزایێ ؟! سزایەکی زۆر نابار بەم شێوە کە بەیانیو ئێوارە رائەنوێنرێن بە سەر ئاگرداو ، لە رۆژی قیامەتیشا

فریشتەی بەرپرسیاری سزا بانگ ئەکرێو پێی ئەوترێ : گەلی فیرعەون ، واتە خۆیو دەستەو بەستەی بخەنە ناو سزایەکی زۆر سەختەوە ، بە جۆرێ لە هەموو سزاکان بەتینتر بێ •

(وَاِذْ يَتَحَاجُّونَ فِي النَّارِ ؛ فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا : اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعاً ، فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيباً مِنَ النَّارِ ؟ (٤٧) قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا : اِنَّا كُلٌّ فِيهَا ، اِنَّ اللهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ) (٤٨)

باسی ئەوە بکە کە تاقمە بێدەستو نەداراکانی دنیا لە کافران بە گەورەو زۆرداڕەکانیان ئەڵێن ، کاتێ هەموویان لە دۆزەخدان : ئێمە پەیڕەوو دەستەو دائیرەی ئێوە بووین ، ئایا ئێوە ئەمڕۆ شتێ لەو ئاگری دۆزەخەمان لەسەر لائەدەن ؟ جا گەورەکان بەو بێ دەستانە ئەڵێن : ئێمە هەموومان واین لە ناو ئاگری دۆزەخدا • بە راستی خودا فەرمانی داوەو بڕیاری تۆڵەو پاداشی بۆ بەندەکانی خۆی داوەو هەموو شتێ بڕاوەتەوە •

(وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ : ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْماً مِنَ الْعَذَابِ (٤٩)، قَالُوا: اَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ؟ قَالُوا : بَلَى ، قَالُوا : فَادْعُوا ! وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ اِلَّا فِي ضَلَالٍ) (٥٠)

وە لە رۆژی قیامەتا ئەو کەسانە وان لە ناو ئاگری دۆزەخا بە دەرگاوانو بەرپرسیارەکانی دۆزەخ ئەڵێن : داوا لە خودا بکەن بەڵکو رۆژێ سزامان لەسەر لا ببا ! ئەوانیش لە وەڵامدا پێیان ئەڵێن : ئەوە نەبوو پێغەمبەرەکان هاتن بۆ لاتانو موعجیزەی خۆیان نیشاندانو ئێوە باوەڕتان پێنەکردن ؟

ئەوانیش ئەڵێن : بەرێوەڵا راست وابوو • جا دەرگاوانەکان پێیان ئەڵێن : دە هەر دۆعا بکەنو بپارێنەوە بە بێ سوود ! دۆعاو پارانەوەی کافـــران سوودو نرخی نیەو لە سزا رزگار نابن •

﴿ إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ (٥١) يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ، وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ، وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ) (٥٢)

ئێمە یارمەتی پێغەمەرەکانی خۆمانو خاوەن باوەڕەکان ئەدەین لـــە ماوەی ژیانی دنیادا بە حوججەتو گەیشتن بە مەبەست ، هەروا لە رۆژێکا کە شایەتەکان رائەوەستێنرێن بۆ شایەتیدان لەسەر تاوانباران ، لەو رۆژەدا کە سوود نادا بە ستەمکارەکان هەرچی بیانوویێ بیهێننەوەو لەعنەتو دووری لە رەحمەت بۆ ئەوانەو ، قەرارگای بێ ئارامیش هەر بۆ ئەوانە •

(وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَى ، وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ (٥٣) هُدًى وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ (٥٤) فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ . وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ ، وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ) (٥٥)

ئێمە شتێکی وەهامان دا بە موسا کە ببێ بە هۆی شارەزاییو چـاوو دڵ رووناکی ئەوانە کە دڵیان لەســـــەر حەقە • وە کێتـــابی ئاســـمانی ـ تەورات ـ مان هێشتەوە پشت لە دوای پشت لە ناو پێغەمەرەکانا ، یا چین لە دوای چین لە ئومەتەکەدا بە حاڵێ کە بوو بە هۆی شارەزابوونیان بـۆ ئەحکامی دینو بە ئامۆژگاریو ڕێنومایی بۆ شـــوێنکەوتوانی دینەکەیان لەوانە کە خاوەنی عەقڵو هۆشی ساغن •

جا تۆ ئەی پێغەمەری خۆشەویست خۆت بگرە لەسەر ئازاری ئەو کافرانە . بە راستی ئەو بەڵێنە کە خودا داویەتی بە تۆ بۆ یارمەتیدانت راستەو دێتە جێگە ، وە داوای چاوپۆشی بکە لە خودای میهرەبان لەسەر ئەو شتانە کە بە (خلاف الاولی) بەسەر تۆدا هاتووەو ، تەسبیحی خودای خۆت بکە لەگەڵ سوپاس‌و ستایشیدا لە ئێوارانو بەیانیاندا بە تایبەتی • یاخود ئەم تەعبیرە کینایەیە لە دەوامدان بە تەسبیح‌و ستایشی خودای تەعالا لە هەموو کاتێکدا • بەم مەعنایە بە قەی هەناسەدانێ خودای لە یاد نەچێو ، لە موراقەبەی ئەو بێئاگا نەبێ ؛ چونکە :

پایەی رەهبەران ئەوەندە بەرزە
نابێ سێبەریان بدا لەم عەرزە

(إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ ،فَاسْتَعِذْ بِاللهِ ، إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ (٥٦) لَخَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ ،وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ) (٥٧)

ئەو کەسانە کە موجادەلە لە ئایاتی خودادا دەکەن بە بێ ئەوەی بەڵگەیەکیان دەست‌کەوتبێ‌و پێیان گەیشتبێ ، ئەوانە دڵیان فیزو خۆ بەزل گرتنێکی ناباری ناڕەوا نەبێ هیچی تری تێدا نیە ، کە لە واقیعا ئەوان ناگەن بە پایەی ئەو فیزەو خۆیان بە هەوا داوای ئەکەن ، کە وابێ ئەوانە ئەهلی هەوان‌و شوێنکەوتووی شەیتانن‌و ، تۆیش پەنا بگرە بە خودا لە شەڕی ئەو شەیاطینە خاوەن دەمارانە ، بە راستی خودا هەموو قسەیێ ئەبیسێ‌و هەموو شتێ ئەبینێ •

یێگومان دروستکردنی ئاسمانو زەوی لە دروستکردنی ئادەمیـــزاد گەورەترە ، کە وابێ کەسێ بتوانێ ئاسمانو زەوی دروســت بکا ئەتوانێ ئادەمیزادیش زیندووبکاتەوەو دروستیبکاتەوە بۆ پاشەڕۆژ • ئیتر بـۆچی موجادەلـــە ئەکـــەن لـە ئایەتەکـانی زینـــدووبوونـــەوەو گردکردنەوەو لێپرسینەوەی عالەمدا ؟

وە یاخود دروستکردنی ئاسمانو زەوی لە دروستکردنی ئینســـــان گەورەترە ، هەزار جار فیزو دەمار بخاتە مێشـــکیەوە بە هیچ ناچێو نرخی نیە ، ئیتر بۆچی وا خۆی زل ئەکاو بە فیزەوە رائەبوێرێ ؟ ئەمە کە بەیانمان کرد شـــێکی دیاریبە بەڵام زۆربەی ئادەمیزاد ئەوەندە پەردەی عەنـاد وا بەسەر دڵیانەوە لە حەق حاڵی نابن •

(وما يَسْتَوِي الاَعْمى والْبَصِيرُ ، والَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ، ولا المُسِيءُ ، قَلِيلاً مَّا تَتَذَكَّرونَ) (٥٨)

کوێرو چاوساغ وەکو یەك نین ، هەروەها ئەوانەی خاوەنی باوەڕنو کردەوەی باشیانکردوە لەگەڵ بەدکارو بەدڕەوشت جیانو دوورن لە یەك ، ئێوە کەمێ جار بیر ئەکەنەوە •

(اِنَّ السَّاعَةَ لآتِيَةٌ لا رَيْبَ فِيها ، ولكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لا يُؤْمِنُونَ) (٥٩)

یێگومان قیامەت دێتو هیچ گومان لە هاتنەکەیدا نیە ، بەڵام زۆربەی ئادەمیزاد ئەم راستییە نازانن و ، باوەڕیان پێی نیە •

(وقالَ رَبُّكُمُ : ادْعُونِي اَسْتَجِبْ لَكُمْ ، اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبادَتِي سَيَدْخُلونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ) (٦٠)

بزانن پەروەردگاری ئێوە فەرموویەتی : ئێوە من بانگ بکەنو منیش بە دەنگتانەوە دێمو پاداشی چاکتان ئەدەمەوە ، کەچی بازێ کەس خۆیان بێ عەقڵ ئەکەنو خۆیان بە گەورە ئەگرن لە عاستی بەندەیی خودادا • وە منیش بە تۆ ئەڵێم : ئەو کەسانە کە خۆیان بە زل ئەزانن لە عاستی بەندەیی منداً ئەبێ لەمەولا مل دانەوێننو بە داماوی بچنە ناو دۆزەخەوە •

﴿ اللهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ ، والنَّهارَ مُبْصِراً . إنَّ اللهَ لَذُو فَضْلٍ عَلى النَّاسِ ، ولكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لا يَشْكُرُونَ) (٦١)

خودا ئەو کەسەیە شەوی بۆ ئێوە دروستکردوە تا ئارامی تیا بگرن ، وە رۆژیشی کردوە بە شتێکی وا کە چاوتان مادە ئەبینێ تیایا • بە راستی خودای تەعالا خاوەنی زیادە نیعمەتە بەسەر ئێوەو ئادەما ، بەڵام زۆربەی خەڵك سوپاسی نیعمەتی خودا ناکەن •

(ذلِكُمُ اللهُ رَبُّكُمْ ، خالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ، لا إلهَ إلاَّ هُوَ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ ؟! (٦٢) كَذلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ كانُوا بِآياتِ اللهِ يَجْحَدُونَ) (٦٣)

ئەو کەسە کە ئەو شتانەی باس‌کران کارو کردەوەی ئەون •• زاتێکە ناوی ئەڵڵایەو پەروەردگاری ئێوەیە ، هەموو شتێکی دروستکردوەو دروستکەری هەموو شتێکە ، هیچ خودایێ نیە ئەو نەبێ ، دەی چۆن لائەدەن ، یا لاتان پێ‌ئەدرێ لە بەندەیی خودا ؟! ئەوانەی کە سەرپێچییان لە فەرمانی خودا ئەکردو ئینکاری ئایاتی خودایان ئەکرد بەو شێوە لائەدرێن •

﴿ اللهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ قَراراً ، والسَّمَاءَ بِنَاءً ، وصَوَّرَكُمْ ؛ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ ، ورَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ، ذٰلِكُمُ اللهُ رَبُّكُمْ ، فَتَبَارَكَ اللهُ رَبُّ العَالَمِينَ (٦٤) هُوَ الْحَيُّ ، لا إِلٰهَ إِلاَّ هُوَ ، فادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ ، الحَمْدُ لِلهِ رَبِّ العَالَمِينَ (٦٥) قُلْ : إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي ، وأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ (٦٦)

خودا ئەو خودایە کە زەوی کردوە بە قەرارگاو نیشتەجاگا بۆ ئێوە ، وە ئاسمانی کردوە بە بیناو خەیمەگاو ، پەیکەری بۆ کردوون بە شێوەی ئینسانیو و پەیکەرەکەی جوان دروستکردووەو ، رۆزی ئێوەی داوە لەو شتە خۆش‌خواردەمەنییانە ، ئەمانە ئیشی خودای پەروەردگاری ئێوەن ، ئەو خودایە کە پەروەردگاری هەموو جیهانە زۆر گەورەو بالآدەستە .

خودا زیندوە بە زاتو ، هیچ پەرستیارو پەروەردگارێ نیە بە حەق ئەو نەبێ ، دەی بانگی بکەنو بەندەیی بۆ بکەنو لێی بپارێنەوەو ، دینو کردەوەی خۆتان پاکو پاڵفتە بکەن بۆ ئەوو بۆ فەرمانی ئەوو لەبەر رەزای ئەوو بەس ، سوپاسو ستایش هەمووی بۆ خودای پەروەردگارە ، پەروەردگاری هەموو جیهانو ئەوەی لە جیهانایە .

تۆ ئەی خۆشەویست بفەرموو : من نەهیم لێکراوە کە بەندەیی بۆ ئەو شتانە بکەم کە ئێوە بەندەییان بۆ ئەکەنو پێجگە لە خودا بانگیان ئەکەن لە کاتێکا موعجیزەو ئایەتی قورئانی پیرۆزم بۆ هاتوە ، هەروەها فەرمانم پێدراوە بەندەیی بکەمو ملکەچ بکەم بۆ پەروەردگاری جیهان .

﴿ هو الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ، ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ، ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ، ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلاً ، ثُمَّ لِتَبْلُغُوا اَشُدَّكُمْ ، ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخاً ، ومِنْكُمْ مَنْ يُتَوفَّى مِنْ قَبْلُ ، ولِتَبْلُغُوا اَجَلاً مُسَمًّى ، وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (٦٧) هو الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ ، فَإِذَا قَضى اَمْراً فَإِنَّما يَقُولُ لَهُ : كُنْ ! فَيَكُونُ ﴾ (٦٨)

ئەو خودایە کە ئێمە ئەپەرستین و داوا ئەکەین ئێوەیش پەرستیاری بن ئێوەی لە گڵ دروستکردوە ، بە ئیعتیباری باوکی هەموومان ئادەم ، دوای ئەوە حەوای لە پەراسووی ئادەم دروست کرد • دوای ئەوە نەوەکانی دروستکردوە لە پێشدا لە تۆوی باوکو دایك ، ئەوسا ئەو تۆوە بوە بە پارچەیێ خوێن ، ئەوسا پاش ماوەیێ کە دروستبوون لە سکی دایکدا خودا دەری کردوونەتە دەرەوە بە منداڵیو مەلۆتکەیی ، پاش ئەوە بەخێوی کردوون تا بوون بە ئینسانێکی پاڵەوانو گەیشتوون بە هێزو توانایی خۆتان، پاش ئەوە هێشتوونیەتیەوە تا پیربوونو لاوازو لێکەوتە بوون ، وایش ئەبێ هەندێکتان پێش ئەو تەمەنە ئەمرن ، هەموو ئەم کەمو زۆرە بۆ ئەوەیە بگەن بە وادەی ناوبراوو دیاری‌کراو بۆ ئەوە لە کردارو تەوانایی خۆتان بگەن لە ماوەی ژیانتانا •

وە هەر خودایە مردنو زیندووبوونەوە ئەکاتو ، کێ خۆی بیەوێ ئەیمرێنێو کێ بیەوێ ئەیژیێنێ ، جا هەر کاتێ ویستیو فەرمانی دا بە کردنی شتێ هەر ئەوەندەی ئەوێ بفەرموێ : بە ! ئیتر ئەو شتە کە فەرمانی پێدراوە ئەبێ •

﴿ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللهِ اَنَّى يُصْرَفُونَ ؟ (٦٩) الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وبِمَا اَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ! (٧٠) اِذِ الاَغْلالُ فِي اَعْنَاقِهِمْ والسَّلاسِلُ يُسْحَبُونَ (٧١) فِي الْحَمِيمِ ، ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ (٧٢) ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ : اَيْنَ ما كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ (٧٣) مِنْ دونِ اللهِ ؟ قالُوا : ضَلُّوا عَنَّا ! بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئاً ، كذلِكَ يُضِلُّ اللهُ الْكَافِرِينَ (٧٤) ذَلِكُمْ بِما كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ، وبِما كُنْتُمْ تَمْرَحُونَ (٧٥) ادْخُلُوا اَبْوابَ جَهَنَّمَ خالِدِينَ فِيها . فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ (٧٦) فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ . فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ ، اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ) (٧٧)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست ئایا تۆنارِوانی بۆ ئەو کافرانە کە موجادەلە ئەکەن بۆ بەرپەرچدانەوەو دانەدواوەی ئایاتی خودا ! ئەوە چۆن لائەدرێن لە باوەڕ بەو ئایەتە روونا کە بەرزانە کە پێویستی سەرشانی ئینسانی عاقڵە باوەڕیان پێ بکا ؟ وە ئەوانە کە موجادەلە لە ئایەتەکانی خودادا ئەکەن کەسانێکن کە ئەو ئایەتانە بۆ تۆ هاتوون کە قورئانەو کتێبەکانی پێغەمەرەکانی پێش تۆیشیان بەدرۆخستوەتەوەو ، ئەمە پیشەی کۆنیانە . جا لەمەولا تێ ئەگەن ! کاتێ کۆت و زنجیر ئەخرێتە گەردنیانو لەناو ئاوی گەرمی کوڵبەکوڵدا رائەکێشرێن ، جا پاش ئەوە لە ئاگردا ئەسووتێنرێن . پاش ئەمانە پێیان ئەوترێ : ئەوە ئەوانەی کە بە هاوبەشی خوداتان ئەزانینو

کردبووتانن به دۆستی خۆتان له کوێن ؟ بۆ دیارنین یارمه‌تیتان بده‌ن ؟ ئه‌وانیش له وه‌لآمدا ئه‌ڵێن : ئه‌وانه‌مان لێ گوم بوو ! زیاد له‌وه بۆمان ده‌رکه‌وت که ئێمه له‌مه‌وپێش نه‌فام‌و نه‌زان بووین‌و ، هیچ که‌س‌و هیچ شتێکی به‌سوودمان بانگ نه‌کردوه‌و نه‌مان‌ناسیوه ؛ چونکه ئه‌وانه‌ی که بانگ ئه‌کران له گیانی خۆیانا هیچ نه‌بوون • جا ئاوه‌ها خودا کافره به‌دکرده‌وه‌کان گومڕا ئه‌کا •

وه ئه‌م کاره‌ساتی رۆژی قیامه‌ت‌و سزای دۆزه‌خه له‌وه‌وه پەیدا بوو که له دنیادا به ناحه‌ق شادمانیتان ئه‌کردو به گاڵته‌و رابواردنی بێ بایه‌خ له زه‌ویدا ئه‌ژیان‌و کاتی به‌نرختان به به‌نده‌یی بت‌و دارو به‌رده‌وه خه‌رج ئه‌کرد • جا له رۆژی قیامه‌تا پێیان ده‌وترێ : ده‌ی بچنه ناو دۆزه‌خه‌وه له‌و ده‌رگایانه‌وه که بۆتان کراوه‌ته‌وه ؛ هه‌رکه‌س به گوێره‌ی کارو کرده‌وه‌ی به‌دی خۆی شوێن‌و جێگه‌ی تایبه‌تی خۆی بۆ بڕیار دراوه • که ئه‌چنه دۆزه‌خه‌وه ئه‌وه بزانن‌و با دڵتان یه‌کلا بێته‌وه که هه‌تا هه‌تایه له دۆزه‌خدا ئه‌مێننه‌وه • وه شوێن‌و مه‌ڵبه‌ندی ئه‌وانه که خۆیان به زل ئه‌گرت‌و فیزو ده‌ماریان ئه‌کرد جێگه‌یه‌کی زۆر خراپ‌و ناهه‌مواره •

ئه‌ی خۆشه‌ویست خۆت بگره له‌به‌ر ئازاری وتارو کرداری ئه‌و کافرانه‌دا ، به راستی به‌ڵێنی خودا به یارمه‌تی تۆو به له‌ناوبردنی ئه‌وان له دنیاداو ، به به‌هه‌شت بۆ تۆو پەیڕه‌وانی تۆو به دۆزه‌خ بۆ ئه‌وان‌و هاوبابه‌ت‌و هاو وێنه‌یان راسته‌و جێگه‌ی گومان نیه •

جا یا بازێ له‌و کارانه که به‌ڵێنم داوه به هه‌ردوو لا نیشانت ئه‌ده‌ین ، وه یا خود رۆحی پیرۆزت وه‌رئه‌گرین‌و ئه‌وانیش بۆ کوێ ده‌رئه‌چن ؟ هه‌موویان بۆ لای ئێمه ئه‌گه‌ڕێنه‌وه •

زەرِە لــە عەرزا یــا لــە ئاســـمان
یاخود لــە بێخی دەریــای بێسامان
ئەمێنێتــەوە لـــە بــارەگـــادا
لــەبــەر قــودرەتی زاتی خـــودادا

(ولَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلاً مِنْ قَبْلِكَ ، مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ ، ومِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ . وما كانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ اِلاَّ بِإِذْنِ اللهِ ، فَإِذَا جَاءَ اَمْرُ اللهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ ، وخَسِرَ هُنالِكَ الْمُبْطِلُونَ) (٧٨)

وه به راستی له پێش تۆدا چەن پێغەمەرمان رەوانەکرد ، هەندێ لــەو پێغەمەرانەم بۆ تۆ باسکردوه ، وه هەیشیانە بۆم باس نەکردووی ، وه هیچ یەکێ لەو پێغەمەرانە نەیتوانیوه ئایەتێ بێنێو بیخوێنێتەوه بــە ئیزنی خودا نەبێ • جا کاتێ فەرمانی خودا هات به سزا بۆ یەکێ یا بۆ کۆمەڵێ له دنیادا یا له قیامەتا ئەوه ئەو سزا جێبەجێ ئەکرێو هەرکەسێ خاوەن عەقیـــدەی ناڕەوا بووبێ لەوێدا دەرئەکەوێ که زیانی کردوه •

(اللهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْها ، ومِنْها تَأْكُلُونَ (٧٩) ولَكُمْ فِيها مَنَافِعُ ، ولِتَبْلُغُوا عَلَيْها حاجَةً فِي صُدُورِكُمْ ، وعَلَيْها وعَلَى الفُلْكِ تُحْمَلُونَ (٨٠) ويُرِيكُمْ آياتِهِ ، فَأَيَّ آياتِ اللهِ تُنْكِرُونَ ؟) (٨١)

خودا خودایەکی وایە چوارپێکانی دروستکردوه بۆ ئەوەی کـــــە سواری بازێکیان بین وەکو وشترو ، له بازێکیشیان بخۆن ، وەکــو بزن و

مەڕو گاو مانگا • وە ئەو چوارپێیانە چەند قازانجێکیان بۆ ئێوە هەیە لـە : نووکو ، موو ، مەڕەزو ، کورگو ، غەیری ئەواونەدا • وە لـە : شیرو ، دۆو ، ماستو ، کەشکو ، ڕۆن ••• وە دروسمان کردوون بۆ ئەوە بە هۆی ئەوانەوە بگەن بە بازێ نیازی وا کە لە دڵتانایە ، وە بە سواری ئەوانو بـە سواری کەشتی لە وشکانو لە دەریادا ئەڕۆنو هەتوچۆ ئەکەن • وە خودا بەڵگەی گەورەیی خۆیتان پیشان ئەدا • کە وابێ ئێوە ئینکاری کام ئایەت لە ئایەتەکانی خودا ئەکەن ؟

(اَفَلَمْ یَسِیرُوا فِي الاَرْضِ فَیَنْظُرُوا کَیْفَ کَانَ عَاقِبَةُ الَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ ، کَانُوا اَکْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الاَرْضِ ، فَمَا اَغْنَی عَنْهُمْ مَا کَانُوا یَکْسِبُونَ ؟ (٨٢) فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَیِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا کَانُوا بِهِ یَسْتَهْزِؤُنَ (٨٣)

فَلَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا قَالُوا : آمَنَّا بِاللهِ وَحْدَهُ وَکَفَرْنَا بِمَا کُنَّا بِهِ مُشْرِکِینَ (٨٤) فَلَمْ یَکُ یَنْفَعُهُمْ اِیمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا ـ سُنَّةَ اللهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ ، وَخَسِرَ هُنَالِکَ الْکَافِرُونَ) (٨٥)

ئایا ئەم کافرانە بە زەویدا ناگەڕێن هەتا تەماشا بکەن کە چۆن بـوە ئەنجامی ئەو کافرانە لە پێش زەمانی ئەمانەدا بوون . کە لە ژمارەدا ئەمـان زۆرتر بوونو ، هێزی دارایینو دەســـــــتو پایەیان لەمـــان زیاتر بوو ، شوێنەوارو پاشماوەی ساختمانو کۆشکو تەلارپان ئەمان فراوانتر بوو ••• کەچی سوودی پێ نەدان ئەوەی ئەوان کردبوویانو نەپارازتنو گـەنـکی نـەبوو •

جا کاتێ پێغەمەرەکانی ئێمە هاتن بۆ لایان ئەو کافرانە شـــــادمانییان دەربڕی بەوەی لە لایانا هەیە لە دارایی‌و حاڵو ماڵ ، تا لە ئەنجاما جـــەزاو قەزای ئەو دینە کە ئەوان گاڵتەیان پێ‌ئەکرد دەوری دان‌و گرتنی •

جا کاتێ بە چاوی خۆیان سزای ئێمەیان بینی وتیان : باوەڕمان بـــە خودای تاق‌و تەنیا هەیەو کوفر ئەکەین بەوانەی کـــە زوو باوەڕمان وابوو هاوبەشی خودان‌و ، حاشا هاوبەشی خودا نەبوون ! بەڵام ئەو باوەڕە کە لەو کاتەدا دەریان‌بڕی هیچ سوودی پێ نەدان ؛ چونکی باوەڕەکە لە کاتێکا بـو کە سزای ئێمەیان دی‌و باوەڕکردن لە کاتی وادا بێ‌ســـــــوودەو وەختی بەسەرچوە • ئێوە تەماشای ئەو یاسا بکەن کە خودای تەعالا لە چەرخەکانی پێشـــــوەوە دایمەزراندوەو لە ناو بەندەکانیدا رابوردوەو ، لەمـەولایش هەروایە کە بڕیتییە لەوە هەرکەس پەیڕەوی رەهبەری کرد رزگـار بـوو ، وە هەرکەس لە پێشدا باوەڕی پێ‌نەکردو بەڵام دوایی پەشیمان بوەوە ئەوە چارەسەری ئەکرێ ، وە هەرکەس لەسەر بێ‌باوەڕی مایەوە هەتا سـزاکەی بەسەردا باری ئەوە ئیتر هەرچی بکا بێ‌سوودە • وە لـەو پایەی دواییـەدا کافرە بێ‌باوەڕە بێ‌بارەکان زیانکار ئەمێننەوە !

یاســـای چەرخی بەرز (ســـــنة الله)یە
کەســـــێ داینـاوە بـە حـەق ئاگـایـە
قـــەت ئادەمیـــــزاد بێ رابـەر نـاکـا
نـەزان‌و زانیـــــار بـەرانبـــەر نـاکـا
کـە رەهبـەری نارد بـە دەرزی بەسـوود
هەرکەس وەری‌گرت گەیی بـە مەقســـود

ئەوەی تەرکی کرد بەڵام هاتەوە
بەشی سوودی خۆی هەر ئەباتەوە
ئەوەی کەوتە سەر باری نابارى
بەری بۆ دەرچوو لە زیانکارى
ئەو کەسەی لە حەق روو هەڵسوورێنێ
دنیا بۆ ئەو بێ زوو ئەیڵۆرێنێ
جا کاتی نەهات کە کەوتە هاوار
لە دەستی چەرخی گەرمی جەفاکار
هەزار هەزار جار بپارێتەوە
سوودێ لە بۆ خۆی نادۆزێتەوە
چارەی موشکیلات لە پێشدا ئەکرێ
نەخۆش لە پێش مەرگ دەوای بۆ ئەبرێ
(نامی) بە فەیضی ناوی خودای خۆی
وەری گرت بەشێ دانرابوو بۆی

سوورەتی (فصلت) لە سوورەتە مەکەییەکانەو ، پەنجـــاو چوار ئایەتەو ، پاش سوورەتی (مؤمن) هاتوەتەخوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(حم (١) تَنزِيلٌ مِنَ الرَّحْمانِ الرَّحِيمِ (٢) كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآناً عَرَبِيّاً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (٣) بَشِيراً ونَذِيراً ، فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لا يَسْمَعُونَ) (٤)

واتە ئەم سوورەتە (حامیم)ەو لـە لایـەنی خودایەکـەوە بێرراوەتـە خوارەوە کە میهرەبانە لە دنیاو قیامەتداو هەمیشە بۆ مەصلەحەتی دنیـــاو قیامەت کیفایەت ئەکا .

وە ئەمە کە بێرراوەتە خوارەوە کتێبێکە ئایەتەکانی لەیەك جیاکراونەتەوە بە بابەتی لەفزەوە لە بابەتی مەعنایشـــەوە ، هەندێکیان بەڵێنی خۆش و ، هەندێکیان هەڕەشەیەو ، هەندێکی بریان تەوانایی خودا دەرئەخاو ، بـازێ بریان باسی پێغەمبەر ئەکا . وە ئەم بێرراوە قورئانێك و خوێنراوەیەکە بـــە زمانی عەرەبی هاتوەتە خوارەوە بۆ گەلێ کە عەرەبی ئەزانن . هـــــەروا موژدەدەرو خەڵك ترسێنە . وە ئەو کافرانە زۆربەیان لایانداو سەرپێچیان کردە لە وەفتارپێکردنی جا ئەوانە گوێیا نین و نابیسن .

(وقالُوا : قُلوبُنَا فِي اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَا اِلَيْهِ ، وفِي آذانِنَا وَقْرٌ ، ومِنْ بَيْنِنَا وبَيْنِكَ حِجَابٌ . فَاعْمَلْ اِنَّنَا عامِلُونَ) (٥)

وە ئەو کافرە لاداوانە وتیان : دڵمان وا لە پەردەیەکی وادا نایەڵێ ئەوە ببیسین کە تۆ بانگمان ئەکەی بۆی ، وەکو باسی خودابەیەکناسیو باسی پێغەمەرایەتی ئەو پێغەمەرانە کە راستن • وە گوێچکەمان کەڕەو کەڕی تێدایەو لە نێوان ئێمەو ئێوەدا پەردە هەیە • واتە پەردەیێ کە نایەڵێ دەرزی تۆ بگا بە ئێمە • دەی تۆ بڕۆ ئیش بکەو خەریکی کاری خۆت بە ، تۆ شەوو رۆژ هەوڵی بەرزکردنەوەی ئەو ئایینەت بێ کە هێناوتە بۆ ئێمە ، ئێمەیش لە ئاوەدانیدا کارو کۆشش بۆ ئێوە ئەکەین •

(قُلْ : اِنَّما اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحى اِلَيَّ اَنَّما اِلهُكُمْ إِلهٌ واحِدٌ ، فاسْتَقِيمُوا اِلَيْهِ واسْتَغْفِرُوهُ ، ووَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ (٦) الَّذِينَ لا يُؤْتُونَ الزَّكاةَ ، وهُمْ بِالآخِرَةِ هُمْ كافِرُونَ) (٧)

ئەی خۆشەویست بفەرموو : من هیچ نیم ئەوە نەبێ ئادەمیزادێکم لە لای خوداوە وەحیم بۆ دێ کە خوداو پەرستیار بۆ ئێوە نیە ئەو خودا نەبێ کە تاقو تەنیایە ، دەی ڕێك بن لەسەر ڕووکردن بۆ لای ئەوو داوای پۆشینی تاوانی لێ بکەن • وە (وەیل) کە شوێنێکی شوومی تایبەتییە لە دۆزەخدا ، یا بە مەعنای هاوارە •• بۆ ئەو کافرانە کە سەرەڕای کوفرەکەیان زەکاتی ماڵیان نادەن بە گەداو بێنەواکان لە بەر دڵڕەشیو نامیهرەبانییان ، وە ئەوانە باوەڕیان بە پاشەڕۆژیش نیە •

لەم ئایەتانەو وێنەی ئەمانەوە دەرئەکەوێ کە کافر (مکلف)ن بە فەرعەکانی ئەحکام وەکو نوێژو رۆژوو زەکاتو حەج ، نەك لەسەر بناغەی ئەوە کە ئەمانە لە کاتی کوفردا بەجێ‌ناێنن ، بەڵکو لەبەر ئەوە کە لەسەریانە ئیمان بێنن ، جا دوای ئیمانو باوەڕ ئەمانە بەجێ‌ناێنن •

(إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ) (٨)

ئەو کەسانەیش کە باوەڕیان بە خودای تەنیاو تاك کردوەو کردەوەی باشیان کردوە لە (واجبات)و (مستحبات) ئەوانە لە رۆژی خۆیدا پاداشێکی بەبڕاوەیان هەیە •

(قُلْ أَإِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ ، وتَجْعَلُونَ لَهُ أَنْدَاداً ؟ ذلِكَ رَبُّ العَالَمِينَ (٩) وجَعَلَ فِيها رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِها ، وبَارَكَ فِيها ، وقَدَّرَ فِيها أَقْوَاتَها فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ ، سَواءً لِلسَّائِلِينَ (١٠) ثُمَّ اسْتَوى إِلى السَّماءِ ـ وهِيَ دُخَانٌ ـ فَقَالَ لَها ولِلأَرْضِ : ائْتِيا طَوْعاً أَوْ كَرْهاً ! قَالَتا : أَتَيْنَا طَائِعِينَ (١١) فَقَضاهُنَّ سَبْعَ سَماواتٍ فِي يَوْمَيْنِ ، وأَوْحى فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا ، وزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيا بِمَصَابِيحَ وحِفْظاً ، ذلِكَ تَقْدِيرُ العَزِيزِ العَلِيمِ) (١٢)

بۆ بنەڕموو بەو کافرانە : ئایا ئەوەندە بێ‌هەستو نەفامن ئینکاری بوونی ئەو پەروەردگارە ئەکەن کە لە دوو رۆژدا زەوی دروستکردوەو ، ئەچن دوژمنو وێنەی بۆ بڕیار ئەدەن بە درۆو ئەو خودایە پەروەردگاری هەموو عالەمە • وە لە ناو ئەو زەویەدا چەن کێوێکی بەرزی دروستکردو

پیرۆزی هاویتە سەر ئەو کێوانە لە : هەڵگرتنی بەفرو بارانی زۆرو ، رواندنی جۆرەها گیاو گوڵو دارو درەختو ، دەرکردنی گەڵێ شتی زەوی کە بۆ خواردنو ژیوار بشێنو ، لە دروستکردنی چەشمەو جۆبارو ئەودوای کانەکان • وە لە هەر زەوییەکدا ژیواری ئەوانەی دیاری‌کردو بڕیاری دا کە تیایا ئەژین ، هەموو ئەمانەی لە دوو رۆژا کرد لەگەڵ دوو رۆژە پێشوەکەدا کە ئەکەنە چوار رۆژ •

ئەم ژمارەی رۆژوە دروستکردنی ئەوزاعی زەوییە بە نیسبەتی هەموو کەسێکەوە پرسیار بکا وەکوو یەکە ؛ چونکی حەقیقەتەو حەقیقەت ناگۆڕێ •

جا رووی خواستی خۆی کردە لای بەرزی لە کائینات ، کە بە ئاسمان ناوی ئەبەین ، لەو کاتەدا هەموو شتێکی تاریك بوو وەکوو دووکەڵ ، لەبەر ئەوە لەو کاتەدا هەتاو دروست نەکرابوو • جا فەرمووی بە ئاسمانو زەوی : بێن بۆ مەیدانی وجوودی خاوەن بەهرەو سوود ! با ئاسمان رۆژو مانگو ئەستێرەکانی بێنە پڕتەودان بە جیهاناو ، زەوی‌و دەریا بێنە سەر هەڵخستنی باو بوخار ، وە با هەور هەستێو باران بڕێژێ بە رووی زەوی‌و ساراو کێوو کۆسارا • وە با هەموو جۆرە شتێکی بەسوود بێتە وجوود • ئەم هاتنەتان لەسەر خواستی منە بتانەوێ‌و نەتانەوێ ، پێویستە خواستم تەواو بێتە جێ ، وتیان : ئامادەین فەرمانت هەرچۆن بێ ، وا بە ملکەچی هاتین • جا خودای تەعالا ئاسمانەکانی کرد بە حەوت ئاسمان‌و حەوت پایە لە ماوەی دوو رۆژی ترا • ئەمە شەش رۆژ • وە لە هەموو ئاسمانێکدا کاری ئەو ئاسمانەو پێویستی ئەژیرو ئەستێرەکانی هەموو تەدبیر کرد ؛ وە ئەو ئاسمانەیانمان ـ کە یەکەم ئاسمانە بە نیسبەت دنیاوە ـ جوان‌کردو

رازاندمانه‌وه به چرای هه‌لگراوی عالەم‌تابی ئەستێران • وه پارازتماندن له مەوانیعی وجوود ، یا له شەیاطینی نامەردی نابوود • ئـەم کاره هەمووی تەدبیری‌پەروه ردگارێکه خاوەن عیزەت‌و خاوەن علیم‌و زانیاری ردسایه •

جا ئەتوانین لەسەر بیری رووناك بڵێین : به گوێرەی ظاهیری ئـەم ئایەته بەرزه پیرۆزه هەرچەن ئەستێره هەن ، چ نزیك‌و چ دوور ، هـەتا ئەوانەیشیان کـه ئیسته دۆزراونەته‌وه ئەڵێن بـه ملیۆنها ساڵ بـه تیژی حەرەکەی دەنگ لـه رۆژەوه دوورن •• هەموو ئەمانه وان لـه ئاسمانی یەکەمدا •

(فَإِنْ اَعْرَضُوا ، فَقُلْ : اَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَـةً مِثْـلَ صَاعِقَةِ عادٍ وثَمُودَ (١٣) اِذْ جاءَتْهُمُ الرُّسُـلُ مِنْ بَيْنِ اَيْدِيهِمْ ومِنْ خَلْفِهِمْ : اَلاَّ تَعْبُدُوا اِلاَّ اللهَ . قالُوا : لَوْ شاءَ رَبُّنَا لَاَنْزَلَ مَلائِكَةً . فَإِنَّا بِما اُرْسِلْتُمْ بِهِ كافِرُونَ!) (١٤)

جا ئەگەر لایان‌دا له بیستنی ئایاتی خوداو ئیمانیان نەهێنا تۆ پێیان بفەرموو : من ئەتان‌ترسێنم به داهاتنی تریشقەو بەڵایێ وەکوو ئـەوه کـه بەسەر گەلی عادو ثەموودا هات ؛ لەو کاتەدا که پێغەمەرەکان هاتن بۆ لایان له بەردەمەوەو له پشتەوه ؛ واته به هەموو جۆرێ • به خۆشی‌و ناخۆشی‌و ، له هەموو شوێنێکدا ، لـه ماڵەوەو له دەرەوەو ، لـه هەموو کاتێکدا بـه درێژی ساڵ خەریك بوون بۆ ئەوه ئیمان بێنن • پێیان ئەوتن : لـه خودا بەولاوه بەندەیی بۆ کەس مەکەن‌و بتپەرستی مەکەن • کەچی ئەوان هـەر به رەهبەرەکانیان ئەوت : ئەگەر خودا بیویستایێ رێنومایی ئێمه بکـات فریشتەی بۆ ئەناردین نەك ئادەمیزاد ! مادام فریشتەی بۆ نەناردووین ئیتر بڕوەڕ بەوه ناکەین که ئێوه بۆتان هێناوین •

(فَأَمَّا عادٌ فاسْتَكْبَرُوا فِي الأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وقالُوا : مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً ؟ أَوَ لَمْ يَرَوْا أَنَّ اللهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ، وكانُوا بِآياتِنا يَجْحَدُونَ ؟! (١٥) فَأَرْسَلْنا عَلَيْهِمْ رِيحاً صَرْصَراً فِي أَيَّامٍ نَحِساتٍ ؛ لِنُذِيقَهُمْ عَذابَ الْخِزْيِ فِي الْحَياةِ الدُّنْيا . ولَعَذابُ الآخِرَةِ أَخْزى ، وهُمْ لا يُنْصَرُونَ (١٦) وأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْناهُمْ ؛ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمى عَلَى الهُدى ، فَأَخَذَتْهُمْ صاعِقَةُ العَذابِ الهُونِ بِما كانُوا يَكْسِبُونَ (١٧) ونَجَّيْنا الَّذِينَ آمَنُوا وكانُوا يَتَّقُونَ) (١٨)

جا بزانن کە قەومی عاد خۆیان بە گەورە دانا لە زەویدا ، وە یا خۆیانیان گەورە کرد لەسەر زەویدا کەس بە نزیکی دەستی بەسەریانا نەئەڕۆیشت ، بەڵام کە خۆیان بە گەورە دائەنا بە ناڕەواو پێچەوانەی واقیع خۆیان وا ئەزانی ؛ چونکی هەر گەلێ کە هۆشیار بێ ئەزانێ هەموو کاتێ مرۆڤ بێ هێزو لاوازە لە بەر هێزو دەسەڵاتی خوداو ، رەوا نیە خۆی بە گەورە بژمێرێ .

وە یاخود کە خۆیان گەورە کرد بەسەر خەڵکا بە کاری ناڕەوا خۆیان گەورە کرد ؛ بە کوشتنی ئادەمیزادو ، داگیرکردنی مـاڵو دارایی‌و زەوی‌و ئاوی خەڵك‌و ، کاری نابار خۆیان گەورە کـرد ، نەك لـە ڕێگەی ڕەواو کاسبی‌و بەرهەمهێنانی زەوی‌و ئاوو ماڵی خۆیانەوە .

بە هەر حاڵ .. ئەو گەلە گەیشتنە پایەیێ ئەیانوت : ئەوە کێ لـە ئێمە دەسدارترو زۆردارترە لە بابەتی هێزی عادەتییەوە ، وەکو ژمارەی تیـرەو

بەرەو ، دارایی‌و ، چەك‌و ، ئەسبابی جەنگ ؟ جا خودای تەعالا دەمکوتیان ئەکاو ئەفەرموێ : ئایا نازانن کە ئەو خودایە ئەوانی دروستکردوە لەوان بەهێزترە ؟! ئەبوو ئەوەیان بزانیایە • وە لەگەڵ ئەو وتارە ناهەمواڕەیشا ئینکاری ئایەتەکانی ئێمەیان ئەکرد کە بە هۆی (هوود)ەوە ناردبوومانن • بۆیە ئێمەیش بۆ تۆڵەلێسەندنەوەیان بایەکی زۆر ساردمان لە ماوەی چەند رۆژێکی ناهەمواڕا نارده سەریان • لە چوارشەمە تا ئەو چوار شەمە نە مانگی (شەوال) یا لە مانگی (صەفەر)دا ، بۆ ئەوە کە سزای رسواییان پێ بچێژم لە ژیانی دنیاداو بە جۆرێ بیانکوژم کەسیان سەر کەسیانی نەپەڕێ • وە بە راستی سزای پاشەڕۆژ زۆرتر هۆی رسواییە ؛ چونکی لە دنیادا ئینسان لە لای گەلێکدا رسوا ئەبێ ، بەڵام لە پاشەڕۆژا لە لای عالەمێ ، وە ئەوانەیش کە ئاوایان لێ ئەکرێ بە هیچ جۆرێ یارمەتی نادرێن •

هەرچی وەکو گەلی ثەموودیش ، ئەوە بە هۆی رەوانەکردنی (صالح)ەوە ـ د ـ بۆ لایان شارەزامانکردن بۆ ڕێگەی حەق کەچی ئەوان ڕێگەی کوێڕی‌و حەق‌نەبینییان هەڵبژارد ڕێگەی راستیان بەردا ، ئەوانیش تریشقەی هۆی سزای رسواکردن گرتنی بە هۆی ئەو کارە نابارانەوە کە کردبوونیان • وە ئەوانە کە خاوەن باوەڕ بوون‌و لە خودا ترسان ـ لە هەردوو گەلەکە ـ هەموومان رزگار کردن •

(ويَوْمَ يُحْشَرُ اَعْداءُ اللهِ اِلى النّارِ • فَهُمْ يُوزَعُونَ (١٩) حَتّى اِذا ما جاؤُها شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِما كانُوا يَعْمَلُونَ (٢٠)

وقالوا لجلودهم : لم شهدتم علينا ؟ قالوا : انطقنا الله الذي انطق كل شيء ، وهو خلقكم اول مرة ، والیه ترجعون (٢١) وما كنتم تستترون ان يشهد عليكم سمعكم ولا أبصاركم ولا جلودكم ، ولكن ظننتم ان الله لا يعلم كثيراً مما تعملون (٢٢) وذلكم ظنكم الذي ظننتم بربكم ارداكم ، فاصبحتم من الخاسرين (٢٣) فإن يصبروا فالنار مثوى لهم ، وإن يستعتبوا فما هم من المعتبين (٢٤) وقيضنا لهم قرناء فزينوا لهم ما بين ايديهم وما خلفهم ، وحق عليهم القول في امم قد خلت من قبلهم من الجن والإنس ، انهم كانوا خاسرين) (٢٥)

باسی ئەو رۆژە بکە کە دوژمنەکانی خودا بانگ ئەکرێن و کۆ ئەکرێنەوە بەرودوایان یەك ئەخرێ و بەرەو ئاگری دۆزەخ ئەدرێنەبەر ، تا کاتێ دێنە لای ئاگرەکەو دەست ئەکرێ بە سزادانیان کافرەکان ئەڵێن : چیمان کردوە بۆچی وەها سزامان ئەدرێ ؟ جا لەو کاتەدا گوێچکەیان و چاویان و پێستیان لێیان دێنە زمان و شایەتیان ئێ ئەدەن لەسەر ئەو کردەوە نابارانە کە کردوونیان • گوێچکە ئەڵێ : ئەو جنێوەو ئەو غەیبەتەم بیست • چاو ئەڵێت : تەماشای ئەو بێگانەم کرد • پێست ئەڵێت : لکام بەو شتە ناڕەواوە • وە یاخود ئەم حەواسانە شایەتی لەسەر خاوەنەکانیان ئەدەن بەو کردەوانە کردوویانە ، ئەویانە گوت و ئەویانە کرد •

جا خاوەنەکانیان بەو ئەندامانە ئەڵێن : ئێوە بۆچی شـــــایەتیمان لێ ئەدەن ؟ ئەوانیش ئەڵێن : ئێمە ناچارین ، ئەو خودایـە کـە هەموو خـاوەن زوبانێ دێنێتە گوفتار ئێمەی هێناوەتە گوفتار ، وە ئەو خودایە کـــە لـە پێشدا دروستی‌کردوون لە دواییشدا بۆ لای ئەو ئەگەڕێنەوە •

خۆ کاتی خۆی کە گوناحتان ئەکردو خۆتان دائەپۆشی لە چاوی خەڵک لەبەر ئەوە نەبو کە ترستان بوو گوێتان یا چاوتان یا پێستتان شـایەتیتـان لێ بدەن • بۆیە خۆتان دائەپۆشی گومانتان وەها بوو خودا گەلێ شـــت لە کردەوەکانی ئێوە نازانێو تەنیا دراوســێکانتان پێتان ئەزانێو ئێوەیش خۆتان لەوانە ئەشاردەوە • وە ئەو گومانتانـە گومانێکی نارەوا بوو بـە پەروەردگاری زانای خۆتان • ئەو گومانە نارەوایە بوو ئێوەی بەرباد کردو لە ئایین دووری خستنەوەو بوون بە کۆمەڵێکی زیانکاری تاوانبار •

جا ئەگەر لە ناو ئاگرەکەدا خۆیان ئەگرن ئەوە ئاگر شوێنو جێگەیانە، وە ئەگەر ئەیانەوێ بۆ دنیا بگەڕێنەوە ئەوە لێیان وەرناگیرێو ناگەڕێنەوە •

وە کـاتی خۆی ئـەم کافرانـــە لەبەر بەدخوویی‌و نەفـامی خۆیـــانو پشتهەڵکردنیان لە رەهبەر چەن شەیاطینیم بۆ ڕێکخســـتبوون کە دەورەی دڵی ئەوانیان دابوو ، جوانیان کردبوو لە پێش چاویانا ئەوەی بوویانو لـە بەردەستیانا بوو لەو ئارەزووبازییانە کۆیان ئەکردنـــەوەو ئـەیـانکردن • هەروەها جوانیان کردبوو لە بەرچاویانا ئەو کردەوە نابارانە کە لە داهاتوودا پێیانئەگەن • واتە دڵیان لەسەر ئەوە دامەزرابوو وەکو لـە حاڵی حـــازرا کاری نابار ئەکەن ، لە داهاتوویشدا هەر کاتێ بۆیان ڕێکەوێ هەر بیکەن • وە بەم بۆنەوە کەلیمەی سزاو بەدبەختی پاشەڕۆژیان لەســـەر دامەزرابوو لەگەڵ چەن گەلێکی ترا لە پێش ئەمانەدا لە دنیادا بوونو کردەوەی خراپیان

کردبوو لە پەریو ئادەمی ، واتە ئەم کافرانەیش بوون بە گەلێ لەو گەلە گومڕاهانە کە ئامادەکراون بۆ دۆزەخ • جا بە راستی ئەوانە زیانبارو بەدبەخت بوون •

(وقالَ الَّذِينَ كَفَرُوا : لا تَسْمَعُوا لِهذا القُرْآنِ والْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ (٢٦) فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَاباً شَدِيداً ، ولَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كانُوا يَعْمَلُونَ (٢٧) ذلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللهِ ، النَّارُ لَهُمْ فِيها دارُ الْخُلْدِ جَزَاءً بِما كانُوا بِآيَاتِنا يَجْحَدُونَ (٢٨) وقالَ الَّذِينَ كَفَرُوا : رَبَّنَا أَرِنَا اللَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ والإِنْسِ نَجْعَلْهُما تَحْتَ أَقْدامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الأَسْفَلِينَ) (٢٩)

کافرەکان وتیان : گوێمەگرن لەم قورئانەو لە کاتی خوێندنەوەیا دەنگ بەرز بکەنەوە بە قسەی پووچی عادی بە هیوای ئەوە کە ئێوە زاڵ بین بەسەر قورئانەکەدا • جا بەراستی ئێمە سزایەکی سەختی نابار بەو کافرانە ئەچێژین و تۆڵەیان لێ ئەکەینەوە بە گوێرەی خراپترین کردەوەیێ ئەوان بیکەن • ئەمە جەزای ئەو دوژمنانی خودایە کە ئاگری دۆزەخە • وە ئەو کافرانە لە دۆزەخدا خانووی دەوامدارو هەمیشەییان هەیە ، بۆ ئەوە تۆڵەیان لێبکرێتەوە بە هۆی ئەوەوە کە ئینکاری ئایاتی ئێمەیان ئەکرد •

وە لە رۆژی قیامەتدا کافرەکان ئەڵێن : خودایە ئەو (شیاطین الانس)ە یا ئەو (شیاطین الجن)ە کە لە دنیادا ئێمەیان گومڕا کرد نیشانمان بدە هەتا بیانخەینە ژێر پێمانو باش بیانساوینەوە هەتا ببن بە ژێر پێو لە خواری هەموو شتێکەوە بن • واتە پەشیمان ئەبنەوەو هەڕەشە لەو کەسانە ئەکەن کە لە دنیادا گومڕایانکردوون •

(إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا : رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا ، تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلائِكَةُ : أَلاَّ تَخَافُوا وَلاَ تَحْزَنُوا ، وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ توعَدُونَ (٣٠) نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ ، وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ ، وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ (٣١) نُزُلاً مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ) (٣٢)

یێگومان ئەوانەی کە ئەڵێن : پەروەردگاری ئێمە تەنیا ئەو زاتەیە کە ناوی ئەڵلایەو لەسەر یاسای خودابەیەکناسی ئەڕۆنو لێی لانادەن هەتا ئەمرن ئەوە فریشتەی بەرپرسیاری یارمەتیدانی موسوڵمانان دێن بۆ لایانو پێیان ئەڵێن : مەترسن لەوەی کە دێتە ڕێگەتانو دڵزوییرش مەبن بۆ ئەوەی کە بەجێتانهێشتوەو موژدەگیر بن بە گەیشتن بەو بەهەشتە کە لە دنیادا بەڵێنتان پێدرابوو ، وە ئەو فریشتانە پێیان ئەڵێن : ئێمە دۆستانو یارمەتیدەرانی ئێوەین لە ژیانی دونیاتاناو لە پاشەڕۆژیشتانا ، وە بۆ ئێوە هەیە لەو بەهەشتانەدا ئەوەی کە نەفستان ئارەزووی ئەکا • وە بۆ ئێوە هەیە ئەوەی کە داوای ئەکەن ، هەرچەن لە خواردەمەنیش نەبێ ، وە ئەمانە کە بۆ ئێوە هەیە بۆتان ئامادە کراوە وەکو ئەوەی بۆ میوان ئامادە ئەکرێ ، کە بۆیشتان ئامادەکراوە لە لایەنی خودای میهرەبانەوەیە •

بزانن ! عەطا ریوایەتی کردوە لە ئیبنوعەباسەوە ــ خ ــ : کە ئەم ئایەتە **لە شانی ئەبو بەکری صەدیقدا هاتوەتەخوارەوە ، کاتێ کافرەکان ئەیانوت : خودای ئێمە ئەڵلایەو مەلائیکەکان کچی خودانو بتەکان تکاکاری ئێمەن لای خوداو ، لەسەر خودابەیەکناسی نەبوونو هاوبەشو هاوڕێیان بۆ بڕیار ئەدا ، جا حەزرەتی ئەبو بەکر فەرمووی : خودای ئێمە ئەڵلایە هاوبەشی نیە ، محەمەد ــ د ــ بەندەو پێغەمەری ئەوە •**

وە لە مانای (ثم استقاموا)دا چەن قسەیێ ریوایەتکراوە : ئەبو بەکری صەدیق ـ خ ـ فەرموویەتی : مانای ئەوەیە کە هاوبەش بۆ خـــودا بڕیـار نـــەدەن •

وە عومەری کوڕی خەطاب فەرموویەتی : یانی دەوامیان کردوە لەسەر پەیڕەوی فەرمانی خوداو فڕو فێڵیان تێدا نەکردوە •

وە عوثمان فەرموویەتی : یانی ئیخلاصیان بوە لە طاعەتا •

وە عەلی فەرموویەتی : یانی طاعەتی خودایان بەجێ هێناوەو خۆیـــــان لە گوناح لاداوە •

وە زانایانی تابیعینو غەیری ئەوان چەن تەفسیری تریان لەم شـوێنەدا بەیان کردوە ، لە هەموو قسەیێ باوتر ئەمەیە : ئیستیقامەت بریتییە لە دەوام لەسەر عەقیدەو پیروباوەڕی راستو ، لەسەر تەرکی حەرامو کردنی واجب ، خوا ئەم حەرامو واجبە وتار بن یا کردار • لەبەر ئەوە لە ئەنەســـــــــەوە ریوایەتکراوە کە حەزرەت ـ د ـ فەرموویەتی : (هم امتی ورب الکعبـة) واتە ئەو خاوەن ئیستیقامەتانە ئوممەتی منن سوێند بە خودای کەعبە • کـە وابێ مەبەست عادیلانی ئوممەتی حەزرەت بێ ، وە عەدالەت نایەتە جێگە بـە پیرو باوەڕی ساغو وتاری چاکو کردەوەی پاك نەبێ • وە ریوایەت کراوە کاتێ حەزرەتی حەسەن ـ خ ـ ئەم ئایـەتەی ئەخوێنـــدەوە ئەیفەرمـوو : (اللهم أنت ربنا ، فارزقنا الاستقامة) •

ئەمجار با باسی هاتنەخوارەوەی فریشـــــــتەکان بۆ ســـــەر ئەهلی ئیستیقامەت بکەین •

جا ئیبنو زەید فەرموویەتی : ئەم هاتنەخوارەوەی فریشتەو موژدەدانە لە سێ کاتدایە :

١ ـ کاتی مردنی کابرای خاوەن ئیستیقامەت ، وە لەو کاتەدا مەلائیکە دێن بۆ سەری ، یا بە ئیلهامی دڵ وە یا لەگەڵ چاوپێکەوتنا پێیان ئەڵێن : نە زوێر ببن لەسەر بەجێهێشتنی ماڵو منداڵو پەیوەندی دنیاو نە بترسن لە ڕووداوی خراپ لەمەولا •

٢ ـ کاتێ ئەخرێتە گۆڕەوەو خەڵک بەجێی ئەهێڵن ، ئەو مەلائیکەتانە دێن بۆ لای ئەڵێن : ئێمە لە دنیادا کردەوەی تۆمان ئەنووسیو لە گەڵتا بووینو ئیستەیش موژدەت پێ ئەدەین بۆ لەمەولات •

٣ ـ لە کاتی زیندووبوونەوەیانا بۆ حەشـــــرو لەو کاتەدا ئەڕۆن بۆ مەحشەر ئەو مەلائیکەتانە دێن بۆ لایانو دڵخۆشـــــییان ئەدەنەوەو پێیان ئەڵێن : ئێمە دۆستی ئێوە بووین لە دنیاداو ئیسڕۆیش کە قیامەتە هەر لەگەڵتا ئەبینو بەجێت نایەڵین هەتا ئەڕۆیتە جێگەی خۆت لە بەهەشتا •

وە بازێ فەرموویانە : ظاهیر وایە ئەم هاتنەخوارەوەی فریشـــــــتە نەبەستراوە بەم سێ کاتەوە . بەڵکوو هاتنەخوارەوەیان لـە هەمـــوو کاتی ناخۆشیو تەنگانەدایە ، ئیتر هەرچۆن ڕێبکەوێو ئەو کارەساتە چۆن بێت بەسەریانا ، بە هۆی زیانی نەفسی ، یا دارایی ، یا شانو پایە ، یا شـــــتی تردوە ••• وە هاتنەخوارەوەی فریشتەکان بە گوێرەی حاڵو صـــــیفەتی کابرای (مستقیم)ە ، وا ئەبێ کە فریشتەکان ئەبینێ ، وەکو کاتێ فریشـــتە هاتن بۆ لای عیمرانی کوڕی حصەین کە باوەو عیمران قســـــــەی لەگەڵ ئەکردن • یاخود بە شێوەی ئیلهامو دڵخۆشکردن بێ ، یاخود بە خەوبینین بێ ؛ وەکو تەماشا ئەکەین گەلێ ئینسانی باش تووشی زیانی گـــەورە ئەبن کەچی حاڵیان تێك ناچێو بە پێی حاڵ سوپاسو ستایشی خودا ئەکەن •

(ومَنْ اَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعا الى اللهِ وعَمِلَ صالِحاً وقالَ : اِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ ؟ (٣٣) ولا تَسْتَوي الْحَسَنَةُ ولا السَّيِّئَةُ ، ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ ، فإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وبَيْنَهُ عَداوَةٌ كأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ (٣٤) وما يُلَقَّاها اِلاَّ الَّذِينَ صَبَرُوا ، ومَا يُلَقَّاها اِلاَّ ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ (٣٥) واِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فاسْتَعِذْ بِاللهِ ، اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ) (٣٦)

ئەفەرموێ : ئەوە کێ وتاری جوانترو شیرینتره لەو کەسە کە ئادەمیزادو هۆشیاران بۆ لای خودا بانگ ئەکاو بۆ رەفتارکردن بە پێی فەرمانی خودا رێنومایان بکاو خۆیشی رەفتاری چاك بێو بیشڵێت : بە راستی من خۆم لە موسوڵمانانم بە شێوەیێ کە شانازی بە ئایینی پیرۆزی ئیسلامەوە بکا ؟ وە بزانە هاوکێش نین تۆڵەسەندنەوە لە یەکێ خراپەی کردبێ لەگەڵتا ، لەگەڵ رەوشتێکی جوان کە کابرای پێ دڵشاد بکەی ، وەکو بەخشینی بێ جا تۆ بەو صیفەتە کە زۆر جوانە شتی خراپو نابار لە ناوا مەهێڵە ؛ ئەگەر واتکرد تەماشا ئەکەی ئەو کەسەی کە لە تێوان تۆو ئەودا دوژمنایەتی هەیە وای لێ دێت وەکو خزمێکی نزیکی خۆشەویستت بێ • بەڵام ناگا بەم پایە ئەو کەسانە نەبێ کە خۆیان ئەگرن لە کاتی دوژمنایەتیو ناحەزیداو ، هەروا ناگا بەو پایە کەسانێ نەبێ کە خاوەنی بەشێکی گەورە بن لە فەرمانبەریو لەخوداترسیدا • وە یاخود کەسێ کە بەشی گەورە کە بەهەشتە بۆی دانرابێ •

وە ئەگەر لە لایەنی شەیتانەوە ختە درای بۆ ئەوە بەرابەر بە نەیارو ناحەزەکانت بوەستیو بەرابەری خراپە بە خراپە بکەی •• ئەوە گوێ بەو ختەدانو هەڵنانی شەیتانە مەدەو پەنا بگرە بە خودا لە شەیتانو بڵێ :

﴿ اعوذ بالله من الشيطان الرجيم) چونکی به راستی خودا گۆیایه‌و ده‌نگی قسه‌و وه‌سواسه‌ی تۆ ئه‌بیسێ‌و ئاگای له رازو نیازی دڵێ تۆو غه‌یری تۆیشه •

بزانن ! لێره‌دا چەن قسه‌یێ هه‌یه :

یه‌کەم : حه‌سه‌نی به‌صری‌و ، ئیبن‌و سیرین‌و ، سوده‌ی ئه‌ڵێن : مه‌به‌س له (ومن احسن •••) حه‌زره‌ته ـد • وه حه‌سه‌نی به‌صری که ئه‌م ئایه‌ته‌ی ئه‌خوێنده‌وه ئه‌یفه‌رموو : ئه‌وه پێغه‌مه‌ری خودایه ، ئه‌وه خۆشه‌ویستی خودایه ، ئه‌وه هه‌ڵبژارده‌ی خودایه ، وه‌ڵلاهی خۆشه‌ویستترینی خه‌ڵکی سه‌ر زه‌ویه له لای‌خودا • فه‌رمانبه‌رداری خودای کرد له (ده‌عوه‌ت) او ئاده‌میزادی بانگ‌کرد بۆ ئه‌و شته که خۆی باوه‌ڕی پێی‌بوو پەیڕه‌وی کرد •

وه عه‌کره‌مه‌و ، قه‌یس‌و ، موجاهیدو ، عائیشه ئه‌ڵێن : ئه‌م ئایه‌ته ده‌رباره‌ی بانگوێژه‌کان هاتوه‌ته خواره‌وه •

وه بازێ ئه‌ڵێن : مه‌به‌س هه‌رکه‌سێکه که ئاده‌میزاد بۆ ڕێگه‌ی چاك‌و پیروباوه‌ڕی پیرۆز بانگ بکا ، وه‌کوو خودابه‌یه‌کناسی‌و زیکری خوداو ، ده‌رس‌وتنه‌وه‌و ، فێرکردنی موسوڵمانان بۆ ئه‌حکامی دین • وه حه‌زره‌تی ئه‌بوبه‌کریشی به‌رئه‌که‌وێ ، چونکه ستایشی حه‌زره‌تی کرد له کاتێکا که حه‌زره‌ت له ده‌وری که‌عبه‌دا نوێژی ئه‌کردو عوقبه‌ی کوڕی ئه‌بو موعه‌یط هات‌و شانی حه‌زره‌تی گرت‌و ، ئه‌و جله‌ی به شانیه‌وه بوو خسته ملی‌و توندی کردو له‌وانه‌بوو که بیخنکێنێ ! جا ئه‌بوبه‌کر هات فریای که‌وت‌و شانی ئه‌و کافره به‌دبه‌خته‌ی گرت‌و پاڵی پێوه‌نا بۆ دواوه‌و حه‌زره‌تی رزگارکردو فه‌رمووی (أتقتلون رجلا ان يقول : ربي الله وقد جاءكم بالبينات ؟) واته : ئایا پیاوێ ئه‌کوژن له‌سه‌ر ئه‌وه که بڵێت : په‌روه‌ردگاری

من خودایەو ، لەگەڵ ئەو وتارە جوانەیشا گەلێ موعجیزەی لە لای خوداوە بۆ هێنابن ؟

ئەم عوقبەیە لـــە جەنگی بەدردا کوژراو بـــە کافـــری رەوانـــەی دۆزەخ کرا .

دووهەم : مەبەس لە (وعمل صـــالحا) دوو رکات نوێژە لـــە بێوان بانگ‌و قامەتا . وە عەکرەمە ئەڵێ : یانی نوێژ بکاو رۆژوو بگرێ ، وە کەلبی ئەڵێ : یانی فەرزەکان بەجێبێنێ . وە ئەمە جوانتریانە ، بـە مەرجێ کابـرا خۆی لە حەرام بپارێزێ‌و سونتەتەکانیش بکا .

سێهەم : (ادفع بالتي هي أحسن) فەرموویانە : بە ئایەتی (سەیف) نەسخ بوەتەوە وجووبەکەی نەمـــاوە . بەس ئەوەنـــدە ماوەتەوە کابرا موجامەلەو دراوسێتی جوانی ببێ‌و باری ئازار هەڵبگرێ‌و چاوپۆشی بکا .

ئیبن‌وعەباس ـ خ ـ فەرموویەتی : بە حیلم‌و حەوسەڵەی خۆت نەفامی‌و نەزانی کەسێ کە قسەی تاڵت لەگەڵا ئەکا بدەرە دواوە‌و وەڵامی خراپە بـە چاکە بدەرەوە .

هەروا لە ئیبن‌و عەباسەوە ریوایەت‌کراوە کـــە فەرموویەتی : ئەمـــە مەعنای ئەوەیە کاتێ کەسێ جنێوی پێدای‌و وتی : فاســـقی نوێژنەکـــەر یـــا شـــتێکی تر ئەم بڵێت : ئەگەر راست ئەڵێیت خـــودا لێم خۆش بێ . وە ئەبوبەکری صەدیق جارێك ئەمەی بەسەرا هاتوە .

چوارەم : ئایەتی (فاذا الذي بينك وبينه ... الآية) لە شانی حەزرەتا هاتوەتەخوارەوە ، لەگەڵ ئەبوســـــوفیانی کوڕی حەربـدا کاتی خـۆی دوژمنایەتیەکی ناباریان بوو ، دوایی حەزرەت (أم حبيبه)ی کچی ئـەوی مارەکرد بۆ خۆی ، ئەبوسوفیان بوو بە دۆستێکی راستی‌و لـــە بـەردەمی

حه‌زره‌تا له جه‌نگی (حونه‌ین)دا به رم چاوێکیان ده‌رهێنا • وه له زه‌مانی عومه‌ری کوڕی خه‌طابیشدا هه‌م له غه‌زادا چاوه‌که‌ی تریان ده‌رهێنـــاو بـه کوێری له ڕێگه‌ی ئیسلامدا کۆچی دوایی کرد •

(ومِنْ آياتِهِ اللَّيْلُ والنَّهارُ والشَّمْسُ والْقَمَرُ ، لا تَسْجُدوا لِلشَّمْسِ ولا لِلْقَمَرِ ، واسْجُدوا للهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ ، انْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدونَ (٣٧) فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِنْـــد رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ والنَّهارِ ، وهُمْ لا يَسْأَمُونَ) (٣٨)

وه له ئایه‌تو به‌ڵگه‌ی گه‌وره‌یی زاتی خودایه کاتی شـــه‌وو ڕۆژ ؛ تاریکی ئه‌وو ڕووناکی ئه‌مو به‌یه‌کاچوونیان به زیادو که‌مو ئاشووب‌و ئارامی له‌وانا ، وه له به‌ڵگه‌ی ته‌وانایی‌و زانایی خودایه ڕۆژو مانگ هاتوچۆیـــان‌و هه‌ڵسووڕانیان له دائیره‌ی خۆیاندا به پرته‌وی جیهانگیره‌وه ••• ئه‌مانـــه هه‌موو ئه‌ندامی له‌شی جیهانن‌و جیهان نه‌وجه‌وانێکه ئاماده‌کراوه بۆ خزمه‌تی ڕاستی‌و دادپه‌روه‌ری ، هه‌ر جوزئێ له‌م کائیناته‌دا نرخی به قه‌ی ڕاســـتی‌و دادپه‌روه‌ری خۆیه‌تی • جا که وابوو ئه‌مانه هه‌موو ئه‌ندامی خزمه‌تکارن ، ئێوه سوجده بۆ خزمه‌تکاره‌کان مه‌به‌ن ؛ سوجده بۆ ڕۆژو مانگ مه‌به‌ن ؛ سوجده بۆ ئه‌ستێره‌ی گه‌ش‌و گای ره‌ش مه‌به‌ن ، سوجده بۆ ئه‌و خودایـه ببه‌ن ئه‌وانه‌ی دروست‌کردوه ئه‌گه‌ر ڕاست ئه‌که‌ن ئێوه به‌نده‌یی هه‌ر بۆ ئه‌و ئه‌که‌ن •

جا ئه‌گه‌ر کافره‌کان ده‌مار گرتنی‌و خۆیان به گه‌وره نیشـــــانداو سوجده‌یان بۆ په‌روه‌ردگار نه‌برد •• با بزانن ئه‌وانه که وان له لای خودای ته‌عالا ، وه‌کوو مه‌لائیکه‌کان ، ئه‌وه به شه‌وو ڕۆژ ته‌سبیحات بۆ خودای تاکی ته‌وانای زانا ئه‌که‌ن ، وه ئه‌وانه هه‌رگیز لـــه‌م ته‌سبیحاته مه‌لوول‌و ماندوو نـابـن •

(ومِنْ آياتِهِ : انَّكَ تَرى الأَرْضَ خَاشِعَةً ، فَإِذا انْزَلْنَا عَلَيْهَا الماءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ، إِنَّ الَّذِي اَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتَى ، إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) (٣٩)

وه له بەڵگەکانی تەوانایی خودایە لەسەر ئەوە کە خودا ئەتوانێ مردوەکان زیندووبکاتەوە ئەمە : کە تۆ ئەبینی زەوی داماوو کزو کەنەفتو وشکو بێ گوڵو گیایە ، جا کاتێ ئاوی بارانمان بەسەرا باراند ئەو زەویە ئەکەوێتە هاتوچۆو بەشی سەرەوەی نم وەرئەگرێو بەرز ئەبێتەوەو ئاوو هەوا ئەمژێ هەتا ئەو ریشەو تۆوە کە وا لە ناویا ئەتەقێو کاڵاوەی زەوی ئەدڕێو سەر دەردێنێو بە قەی تەوانای خۆی پەل بڵاو ئەکاتەوەو ئەگا بە پایەی مایەبەخشی خۆی بۆ سوودوەرگرتنی ئەوانە کە چاوەڕێن بۆ پێتی ئەو • جا بە راستی ئەو کەسە کە ئەو زەویە مردوە زیندوو ئەکاتەوەو لە ناوکە خورمایێ داربکی کەشکەشانی دەرئەکاو لە دەنکە گوێزێ داربکی گومەزی ئەڕوێنێ •• ئەوە مردوەکانیش زیندوو ئەکاتەوە ، بە راستی خودا تەوانای بەسەر هەموو (مومکین)یکدا هەیە •

(إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ، اَفَمَنْ يُلْقَى فِي النَّارِ خَيْرٌ ؟ اَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنَاً يَوْمَ الْقِيَامَةِ ؟ اِعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ ! إِنَّهُ بِما تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (٤٠) إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ ، وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ (٤١) لا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلا مِنْ خَلْفِهِ ، تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ) (٤٢)

ئەو کەسانە لە ئیستیقامەت لائەدەن لـــە بەرابەری ئایـــاتی قورئانی ئێمەوەو تانەی لێئەدەنو ئەڵێن : ئەفسانەیە • یا تانە لە خاوەنەکەی ئەدەنو ئەڵێن : شێتە ، یا جادووگەرە ، یا لە خەڵکەوە فێری ئەو ئایەتـانـە بوە •• ئەوانە وەنابن ئێمە ئاگامان لێیانەو بە تۆڵەو رۆژی خۆیان ئەگەن ، وە لـە قیامەتا ئەخرێنە ناو ئاگرەوە • جا ئایا کەسێ بخرێتە ناو ئاگرەوە باشـــــە یا کەسێ کـــە بـە هێمنی بێ مەترسی بێت شـــــوێنی خۆی بگرێ ؟ زۆر ئامۆژگاریتان کراو وەرتانەگرت ، وە هەربیری خۆتان بەلاوە پەسەندە • جا کە وایە چیئەکەن بیکەن ، بە راستی خودای تەعالا بینایەو چاوی لـــە کارەکانتانەوەیە •

بە راستی ئەو کەسانە کە ئینکاری راستیو زیکری خودا ئەکەن کـــە ئایاتی قورئانە کاتێ بێتە لایان ـ لەگەڵ ئەوەدا کـــە ئەو کیتابـە کیتابێکی بەڕێزو بەنرخە ـ شتی پێچەوانەی راستیو واقیعی تیا نیەو شتی پووچی تێ ناچێ نە لە پێشەوەو نە لە پاشەوە • واتە : هەرچی وا تیایا راستە چی باسی ئیمڕۆو چی باسی ئەمەولا • وە لە لای خودایەکەوە هاتوەتە خوارەوە کە لە لایەنی هۆشیارانەوە ستایشی ئەکرێو خاوەن حیکمەتە لـە واقیعدا ، گوێ بەو کەسانە مەدەن کە نەفامێ بێ نوورو بێ شوعوورن •

(ما يُقالُ لَكَ اِلاّ ما قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ ، اِنَّ رَبَّكَ لَذو مَغْفِرَةٍ وذُو عِقَابٍ اَلِيمٍ (٤٣) ولَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآناً اَعْجَمِيّاً، لَقَالُوا : لَوْلا فُصِّلَتْ آياتُهُ !؟ أَأَعْجَمِيٌّ وعَرَبِيٌّ!؟ قُلْ : هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدىً وشِفَاءٌ ، والَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ ، وهُوَ عَلَيْهِمْ عَمىً ، اولائِكَ يُنادَوْنَ مِنْ مَكانٍ بَعِيدٍ) (٤٤)

لە بارەی دڵدانەوەوە بە تۆ ناوترێ شێوەو جۆری ئەوە نەبێ کە بە پێغەمەرە پێشوەکان وتراوە لە کاتێکا کافرەکان ئازاری دڵیان داون • بێگومان خودای تۆ خاوەن بەخشش‌و میهرەبانیە بۆ ئەوانە کە رووی تێ ئەکەن ، وە خاوەن سزاو تۆڵەیشە بۆ ئەو کەسانە کە دوژمنی پێغەمەرەکانن •

ئەو کافرانە جارجار ئەڵێن : ئەوە بۆچی قورئانەکەی بە زمانی عەجەمی نیە ؟ تۆ ئەو جۆرە قسەت نەچێ بە گوێدا ؛ چونکە ئەگەر ئەو قورئانەمان بە شێوەی عەجەمی بنارایە ئەیانوت : شتی وا چۆن ئەبێت ؟ بۆچی ئایەتەکانی بە جۆرێ نەهاتوون کە لێیان تێ بگەین ؟ ئایا شتی وا ئەبێ وتار عەجەمی بێ‌و خاوەن وتار عەرەبی بێ ؟ جا ئەم جۆرە رەخنە ئەوان ئەیگرن لەسەر واقیع نیەو ، تۆ بەو خەڵکە بڵێ : ئەم قورئانە بۆ ئەو کەسانە کە باوەڕیان بە خوداو پێغەمەری خودا هەیە هۆی رێنومایی‌و شارەزاکردنە بۆ حەق‌و ، شیفاو رزگاربوونە لە نەخۆشینی بیرو باوەڕی نابار لە ناو دڵدا • وە ئەو کەسانە کە باوەڕیان نیە ئەوە بارێ (قورص) وا لە ناو گوێچکەیاناو، رووناکی ئەو قورئانە بۆ ئەو دڵمژمۆڕانە ئەبێ بە هۆی کوێری‌و شەوارەی پێ ئەکەن ، وە ئەو کۆمەڵە کافرە لە هۆی بیستنی حەقەوە ئەوەندە کەڕو نەژنەوان وەکوو ئەو کەسانە وەهان کە لە شوێنی دوورەوە بانگیان لێ‌بکرێ‌و قسەکە نەبیسن •

(وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ ، وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ، وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ (٤٥) مَنْ عَمِلَ صَالِحاً فَلِنَفْسِهِ ، وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ، وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ) (٤٦)

ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خۆشه‌ویست ! وه نیه کافران ته‌نیا به‌رابه‌ر به کێشه‌ی تۆ ڕه‌خنه‌یان گرتبێ‌و عه‌ییان لێ‌ده‌رهێنابێ ، سه‌باره‌ت به کێشه‌ی باقی پێغه‌مه‌رانیش هه‌ر وابوون ، به راستی ئێمه کیتابمان دا به موسا که له پێغه‌مه‌رانی (أولو العزم) ه ؛ ته‌وراتمان بۆ نارد که هه‌موو یاسایه‌کی تێدا بوو ، که‌چی به‌نی ئیسرائیلیه‌کان ئیختیلافیان تێدا په‌یداکردو ؛ بازێ باوه‌ڕیان پێ نه‌کردو ، بازێ ئینکاریان کرد • وه ئه‌گه‌ر وشه‌ی بڕیاری سزای به‌نی ئیسرائیلیه‌کان دیاری نه‌کرابایێ زوو حوکم له به‌ینیانا ئه‌کراو کافره‌کان به‌رباد ئه‌کران ، به‌ڵام له‌به‌ر ئه‌وه سزاکه‌یان دواکه‌وت که واده‌ی بڕیاری دیاری له پاشه‌وه بوو • به راستی ئه‌و به‌نی ئیسرائیلانه وان له گومانێکی دڵ‌تێکده‌را به‌رابه‌ر به ته‌ورات • وه یاخود ئه‌و کافرانه وان له گومانێکی نابارا به‌رابه‌ر به قورئان •

هه‌رکه‌سێ کرده‌وه‌ی باش بکا ئه‌وه قازانجی بۆ نه‌فسی خۆیه‌تی‌و ، هه‌رکه‌سێ کرده‌وه‌ی خراپ بکا ئه‌وه زیانه‌که‌ی له‌سه‌ر خۆیه‌تی‌و ، خودای ته‌عالا له زاتی خۆیا یا به فه‌ضل ره‌فتار ئه‌کا له‌گه‌ڵ به‌نده‌کانی خۆیا ؛ به بێ به‌رانبه‌رو ره‌نجی زۆر پایه ئه‌دا به بازه که‌سێ (یختص برحمته من یشاء) • وه یاخود به عه‌داله‌ت ره‌فتار ئه‌کاو به گوێره‌ی کرده‌وه پاداشی ئینسان ئه‌داته‌وه • له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا که هه‌رچی بکا له‌گه‌ڵ به‌نده‌دا هه‌ر ستەم نیه ؛ چونکی خالیقه‌و خاوه‌نی ماده‌و مه‌عنایه‌و خاوه‌ن ته‌صه‌ڕوفه له مولکی خۆیا جا له‌سه‌ر یاسای عه‌داله‌تی خۆی فه‌رموویه‌تی خودای تۆ سته‌مکار نیه بۆ به‌نده‌کانی •

بزانن ! بازێ ره‌خنه‌یان گرتوه‌و وتوویانه : (ظلاّم) صیغه‌ی موباله‌غه‌یه به مانا زۆر سته‌مکار ، وه له‌م شوێنه‌دا نه‌فی روو ئه‌کاته قه‌یدو مه‌عنای

(وما ربك بظلام)و وای لێ دێ (که خودای تۆ ستەمی زۆری نیە هەرچەند ئەصڵی ستەمەکەی ببێ) ئەم مەعنایش هەڵەیە ! وەڵامەکەی سێ شتە :

یەکەم : ئەم کەلامە لە سەر شێوەو ڕێبازی کەلامی خەڵك هاتوە ، واتە ئەو کافرانە وتوویانە : خودا (ظلام) نیە ، ئیتر مەبەس کەمو زۆر نیە •

دوەم : ڕووکردنی مەعنای نەفی بۆ (قید) واجب نیەو دروستە ڕوو بکاتە (مقید) • واتە هەر ستەمی نیە چ جای زۆر •

سێهەم : (ظەللام) صیغەی نیسبەتە وەکوو (خشاب)و (تمار)و (لبان) • وە فەرموویەتی : خودا (ظەللام) نیە ، یانی نیسبەتی ظولمی لێ نادرێو هەر لە بناغەدا ستەمی لەگەڵ ڕێك ناکەوێ •

(اِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ ، وما تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ اَكْمَامِهَا ، وما تَحْمِلُ مِنْ اُنْثى ، ولا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهِ ، ويَوْمَ يُنَادِيهِمْ : اَيْنَ شُرَكَائِي ؟ قالُوا : آذَنَّاكَ ما مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ (٤٧) وضَلَّ عَنْهُمْ ما كانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ ، وظَنُّوا ما لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ) (٤٨)

هەر بۆ لای خودا ئەگەڕێتەوە زانستی کاتی وێرانبوونی ئەم جیهانی ئێمەیەو کەسی تر لەوبەولاوە نایزانێو ، بەری هیچ دارێ لە پەردەی قەباغەکەی دەرناچێو ، منداڵدانی مێینە هیچ هەڵناگرێ یا دایناێ بە بێ زانستی خودا • وە لەو ڕۆژەدا کە خودا بانگ لەو کافرانە ئەکاو ئەڵێ : کوا هاوبەشەکانم لە کوێن ؟ ئەوانیش لە وەڵاما ئەڵێن : ئێمە ئاگادارمان کردیو ئەڵێین کەس لە ناو ئێمەدا ئاگادار نیەو کەس شایەتی بەوە نادا کە هاوبەشێ بۆ تۆ هەیە • ئەوانەیش کە زوو بانگمان ئەکردن لێمان ونبوونو نازانین

چییان لێ هات • وە باوەڕیان دێتە سەر ئەوە کە ماوەی راکردنیان نیــە تــا لە دەستی خودا دەربچنو لەسەر کوفرەکەی دنیایانو لە تۆڵەی بێباوەڕیدا سزا ئەدرێن •

(لا يَسْأَمُ الإِنْسَانُ مِنْ دُعاءِ الْخَيْرِ، وإِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَؤُسٌ قَنُوطٌ (٤٩) ولَئِنْ أَذَقْناهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ : هذا لِي ، وما أَظُنُّ السَّاعَةَ قائِمَةً ، ولَئِنْ رُجِعْتُ إِلى رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْحُسنى ! فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِما عَمِلُوا ، ولَنُذِيقَنَّهُمْ مِنْ عَذابٍ غَلِيظٍ (٥٠) وإِذا أَنْعَمْنا عَلى الإِنْسانِ أَعْرَضَ ، ونَأَ بِجانِبِهِ ، وإِذا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعاءٍ عَرِيضٍ !) (٥١)

ئادەمیزاد لە داواو دۆعای خێرو خۆشی مەلوول نابێ ، بەڵام ئەگەر دووچاری خراپەیەك ببێ نائومێد ئەبێو تەنگی دنیای لێ دێتە یەكو هیوابڕی میهرەبانیو بەزەیی خودا ئەبێ •

وە ئەگەر لە لایەنی خۆمانــەوە • دوای ئەوەی تووشی زیانێ بوو ، خێرو خۆشییەکی بدەینێو لایەکی لێبکەینەوە ئەڵێت : ئەم خێرە ماڵی خۆمو بەشی خۆمەو هیچ منەتی کەسی تێدا نیەو ، گومانم نیە کە پاشەڕۆژ هەبێتو بێتو لێپرسینەوە هەبێ ! وە ئەگەر شتێکی وا ببێو لە فەرزێکدا پاشەڕۆژو لێپرسینەوە هەبێ من لەو ڕۆژەیشدا ئینسانێکی بەپایەو شان ئەبمو لای خودا شوێنو پلەی جوانو بەرزم ئەبێ • جا بێگومان ئێمە ئەو کافرانە ئاگادار ئەکەینەوەو هەواڵی تۆڵەی کردەوەی ناباری خۆیانیــان ئەدەینێو تاڵیو ژاراوی سزایەکی سەختیان پێ ئەچێژین •

وە کاتێ نیعمەتێ بڕێژین بەسەر ئینسانێکدا پشت لە راستی هەڵئەکاو لا ئەکاتە ئێمەو سوپاس ناکا • وە کاتێکیش شەڕو گەڕو ئاشووبێکی پێ بگا ئەبینی دۆعاو پاڕانەوەیەکی درێژو پانی هەیە •

(قُلْ : اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهِ مَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ؟) (٥٢)

ئەی خۆشەویست تۆ بەو کافرانە بفەرموو کە باوەڕیان بە قورئان نیە بڵێ : ئەگەر قورئان لە لای خوداوە بێو ئێوە ئینکاری بکەن ئەوە کێیە لەو کەسانە گومڕاتر بێ کە وان لە لای موخالیفی حەقو حەقیقەتەوەو لە راستی دوورن؟ واتە مادام دەربکەوێ قورئان کەلامی خودایە ئەوە ئێوە هەر گومڕایی‌و بەدبەختیتان بۆ ئەمێنێتەوە •

(سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي اَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ ، اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ؟ (٥٣) اَلَا اِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ ، اَلَا اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطٌ) (٥٤)

واتە بە راستی لە داهاتووی نزیکا ئایات‌و بەڵگەی خۆمیان نیشان ئەدەم لە جیهاناو لە نەفسی خۆیانا هەتا بۆیان دەربکەوێ کە خودا راستەو تەنیایەو تەوانایەو زانایە ، وە یا بۆیان دەربکەوێ کە پەیام‌و پێغەمەرێتی حەزرەتی محەمەد حەقەو راستە • وە یا بۆیان دەربکەوێ قورئان حەقەو کەلامی ذاتی خودایەو پەیوەندی بە فریشتەو پەری‌و ئادەمیزادەوە نیە • ئایا بۆ تۆ بەس نیە کە پەروەردگاری تۆ ئاگاداری هەموو شتێکەو ئەزانێ کێ دۆستی تۆیەو کێ دوژمنتە هەتا یارمەتی دۆستەکانت بداو دوژمنەکانت لەناو بەرێ ؟

بیداربیه‌ره‌وه ! به راستی ئه‌م کافرانه له‌به‌ر ئه‌وه کـه ژه‌نگی نه‌فامی‌و نه‌زانین له‌گه‌ڵ شوێنکه‌وتنی وشکدا سه‌رو سینه‌و دڵی داگیرکردوون ، هه‌ر وان له گومان‌و دوودڵیدا ده‌رباره‌ی خودای خۆیان‌و ، وا ئه‌زانن خودا نیه ، وه ئه‌گه‌ر ببێ ئه‌م دنیا نافه‌وتێ ، وه ئه‌گه‌ر بفه‌وتێ هۆشـــــیاران زیندوو ناکرێنه‌وه‌و ناگه‌ن به باره‌گای خوداو لێپرسینه‌وه‌یان نابێ • جا بێداربینه‌وه خودا له باره‌ی زانست‌و هێزو ته‌واناوه هه‌موو شتێکی داگیرکردوه‌و که‌س له ده‌ستی توانای ده‌رناچێ •

بزانن ! ده‌لاله‌تی (ئافاق) و (انفس) له‌سه‌ر ذاتی خودا به ده‌لاله‌تی قه‌طعی له رووی ئیمکان‌و حودووثه‌وه‌یه • واته ئافاق ، ئاسمان‌و زه‌وی . ساراو ده‌ریاو کـــه‌ژو کۆسار هه‌مووی لـــه حه‌وادیث‌و مومکیناتن ، مادام مومکین بوون‌و نه‌بوونی وه‌کوو یه‌که به بێ (مرجح) نابێ ، وه (مرجح) که خاریج له مومکیناته خودایه • هه‌روا حودووثی مومکینات ئه‌ویش موحتاجی موحدیثه‌و به بێ موحدیث نابێ •

وه ده‌لاله‌ته‌که‌یان به ده‌لاله‌تی ئیقناعی ئه‌وه له رووی جوانی‌و پوخته‌یی‌و یاساو نیظامی کائینات له زه‌وی‌و ئاسماناو له ده‌قایقی ئاثاری نه‌فسی له : شادی‌و مه‌لوولی‌و ، نه‌خۆشی‌و ساغی‌و ، زیره‌کی‌و که‌وده‌نی‌و ••• ئه‌مانه بۆ ئینسانی به ویژدان ده‌لاله‌ت ئه‌که‌ن له‌ســه‌ر وجوودی (واجب الوجود)ی کامیل له صیفاتاو دوور له عه‌یب‌و نوقسان •

وه ده‌لاله‌تی ئافاق له‌سه‌ر ریساله‌تی حه‌زه‌رتی محـــه‌مه‌د ئه‌مه‌یه یـــه‌کێ ئاگای له میژووی جیهان بێ ئه‌زانێ جیهان له پێش هاتنی حه‌زه‌تا پڕ بوو له تاریکی ره‌وشتی په‌ست‌و به‌نده‌یی نارِه‌وا بۆ به‌ردو دارو ئاگرو گیانله‌به‌رو . پڕ بوو له ره‌وشتی دوور له ئه‌ده‌ب‌و یاسا •• به هاتنی حه‌زره‌ت ره‌نگی جیهان

جوان بوو بە یاسای پاکـو ، بە رەوشتی چاك رازاوە ، بە جۆرێ کـە دڵی ئینسانی دڵدارو هۆشیار قەناعەتی پێ ئەکا •

وە دەلالەتی (انفس) لەسەر ریسالەتی حەزرەتی محەمەد ئەمەیە : ئەو کەسە کە باوەڕی نەبێ بە رەهبەری گەورە سەرگەردانەو بێ یاسـایەو پەرێشانە ، وە ئەو کەسە کە باوەڕی ببێ بە ریسالەتەکەیی‌و تەماشـای صیفاتی بکا بۆ خۆی ئارام ئەبێ ، لای کەمی بە سـوپاسی نیعمەت‌و بـە خۆگرتن لەسەر زەحمەت ، وە ئەمە بەسە بۆ قەناعەتی نەفسی ئینسان بـەوە کە ریسالەت حەقەو ئەو ئیمانە چرای شەوی جیهانە •

وە دەلالەتی ئافاق‌و ئەنفوس لەسەر راستی قورئان ئەوەیە : قورئـان باسی ئاسمان‌و ئەستێرەو جم‌و جوڵی کەوکەبەکان ئەکاو ، بـاسی گـەلێ سوودی سەرزەوی ئەکا ، ئەگەر قورئان وتاری خودا نەبوایە ئەو بەیاناتەی بۆ نەدەکرا • لە لایێ ترەوە لە هەموو ئافاقی جیهانا هیچ فەصـیحێ‌و هیچ بەلیغێ نەیتوانی وێنەی قورئان دابنێ •

هەروەها دەلالەتی (أنفس) لەسەر راستی قورئان لە زۆر روەوەیە ، گرنگیان ئەمەیە کە ئەو صیفەتانە قورئان باسیان ئەکا بۆ ئینسان هەرکەسـێ وەریان بگرێ بە پیرۆزی ئەژی • وە ئەو قورئانە جۆرە تەئثیرێکی هەیە لە دڵدا وەکوو تەئثیری ئاگرە لە مادەی تەڕاو تەئثیری هەتاوە لە تاریکستاناو تەئثیری چاوە لە رێگەداو ، تەئثیری دەلیلە لە ولاّتی غەریبیدا • وە بـە هۆی قورئانەوە دڵ وشك ئەبێتەوەو چڵك‌و چەپەڵی لەسەر نامێنێ‌و تاریکی گومڕایی‌و نەزانی لائەچێ‌و رێگەی راست دەرئەکەوێ • وە لە هەر کارێکدا بیەوێ بیکا ئەزانێ چۆنی بکا •

ئافاق‌و ئه‌نفوس یه‌ك یه‌ك سه‌راسه‌ر
ده‌لیلن له‌سه‌ر خالیقی ئه‌كبه‌ر
ده‌لیلن له‌سه‌ر زات‌و صیفاتی
صیفاتی به‌رزی پڕ كه‌مالاتی
ده‌لیلن له‌سه‌ر مه‌قامی ئه‌حمه‌د
كه‌ هات به‌ ره‌حمه‌ت به‌ فه‌یض‌و مه‌ده‌د
بوو به‌ وه‌سیله‌ی زانستی ئاده‌م
بوو به‌ وه‌سیله بۆ عیلم‌و عه‌له‌م
ده‌لیلن له‌سه‌ر مه‌قامی قورئان
كه‌لامی حه‌قه بێ عه‌یب‌و نوقصان

سوورەتی (شورا) لە سوورەتە مەکەییەکانە ، ئایەتەکانی ٢٣و ٢٤و ٢٥ نەبێ ، ٥٣ ئایەتە ، دوای سوورەتی (فصلت) هاتوەتەخوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(حم (١) عسق (٢) كَذٰلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَ إِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٣) لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ . وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ (٤) تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ . وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ، وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ . أَلَا إِنَّ اللهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ) (٥)

ئەم سوورەتە ناوی (حامیم عەین سین قاف)ە ، وەکوو ئەم مەعناو مەفهوومانە کە لەم سوورەتەدانو فامئەکرێن ئاوەها وەحی ئەێرێ بۆ لای نۆو بۆ لای پێغەمەرە پێشوەکان ئەو خودا کە خاوەن عیزەتەو خاوەن حیکمەتە لە هەموو کارێکدا .

وە هەر بۆ خودایە بە مولکو تەصەرووف هەرچی وا لە ئاسمانو زەویداو ئەو خودایە بەرزە لە پایەداو گەورەیە لە دەستەلاتا .

لەوانەیە لە ترسو هەیبەتو گەورەیی خودا ئاسمانەکان لەسەرەوە تا خوار لەتلەتو پارچە پارچە بین ، وە فریشتەکان تەسبیحو ستایش بۆ

خودای خۆیان ئەکەنو داوای تاوانبەخشی لە خودا ئەکەن بۆ ئەوانە وان لەسەر زەویدا • بێدارینەوە ! بە راستی هەر خودای تەعالا تاوانبەخش و میهرەبانە •

(والَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دونِهِ اَوْلِياءَ ، اللهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ ، وما اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ) (٦)

وە ئەو کەسانە ، بێجگە لە خـودا ، چەن دۆسـتێکیان بۆ خـودا دروستکردوە ئەوە خودا ئاگای لێیانەو ئەو ئەتوانێ تۆڵەیان لێ بکاتەوە ، وە تۆ وەکیلی خودا نیت لەسەریان •

(وكذلِكَ اَوْحَيْنا اِلَيْكَ قُرْآناً عَرَبِياً لِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرى ومَنْ حَوْلَها ، وتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لا رَيْبَ فِيهِ ، فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ ، وفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ) (٧)

وە هەر بە وێنەی ئەوە لەمەوپێش ناردووماندە بۆ لای پێغەمەرانی پێش تۆ وەحیمان بۆ تۆیش ناردوە ئەو وەحیەیش قورئانێکە بـە عەرەبی لـە لوغەتاو لە شێوازا بۆ ئەوە کە ئەهلی (آم القری) واتە شاری مـەکـەو هەرکەس بە دەوری ئەوێدا هەیە بیانترسێنی لە سزای رۆژی قیـامـەتو عالەم بترسێنی لە بیمی رۆژی گردبوونەوەیان لە مەحشەرا کە هیچ گومانی تێدا نیەو لەو رۆژەدا تاقمێ وان لە بەهەشتاو ، تاقمێ وان لەناو دۆزەخا •

(ولَوْ شاءَ اللهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً واحِدَةً ، ولكِنْ يُدْخِلُ مَنْ يَشاءُ فِي رَحْمَتِهِ • والظّالِمُونَ ما لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ ولا نَصِيرٍ (٨) اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ اَوْلِياءَ ؟ فَاللهُ هُوَ الْوَلِيُّ ، وهُوَ يُحْيِ الْمَوْتى ، وهُوَ عَلى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ) (٩)

ئەگەر خودای تەعالا بیویستایێ ئەیتوانی هەموو ئەم کۆمەڵانە بکا بە یەك کۆمەڵ ، یا هەموویان بکا بە گەلێکی هۆشیارو شارەزا بۆ ئاشتی ، وە یا بە گەلێکی گومڕای سەرلێتێکچوو . بەڵام خودا ئەو خواستە ناکا . بەڵکو تەماشای خواستی خەڵك ئەکا ؛ ئەوانە کە خۆیان حەز لە رێگەی باش ئەکەن ئەوانەن کە جیائەکرێنەوە بۆ پیرۆزیو خواستی خودایش وا ئەبێ کە بیانهاوێتە ناو رەحمەتی خۆیەوە ، وە ئەوانەیش کە خواستیان لەسەر ستەمکاریو بەدبەختییە ئەمانەیش لە رەحمەت دوور ئەخاتەوە بە جۆرێ کە ماوەی ئەوە نابێ دۆستو یارمەتیدەر لە پاشەڕۆژا یارمەتییان بدەن .

تۆ واز لەم باسە بێنە ئەو کافرانە بە هەڵبژاردنی بەدو خراپی خۆیان چەن دۆستێکی ناڕەوایان بۆ خودا یان بێجگە لە خودا ، وەرگرتوەو بە دەوریانا رائەبوێرن ، ئەمانە نافامن بگەڕێن بە شوێن دۆستی راستدا ئەنا ئەگەر بە شوێن دۆستی خاوەن سوود بۆ دنیاو قیامەتدا بگەڕێن هەر خودا بە دۆست ئەگرنو ئەو دۆستە راستە خودایەو ، ئەو مردوەکان زیندوو ئەکاتەوەو ئەو بەسەر هەموو شتێکدا هێزو تەوانایی هەیە .

(وما اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلى اللهِ . ذٰلِكُمُ اللهُ رَبِّي . عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ (١٠) فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ . جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجاً . وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجاً . يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ . لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ . وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ (١١) لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ . يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ . إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) (١٢)

ئەوەی ئێوەو کافرەکان جیاوازیتان تیایاندا ئەبێ ؛ وەکوو تەوحیدو ، هاوبەش بۆ خودادانانو ، ریسالەتی محەمەد ـ د ـ و ، هاتنـــەخوارەوەی قورئان لە لایەنی خوداوە ئەوە حوکمەکەی وا لە لای خوداو ئەو خودایە خودای منە ، هەر لەسەر ئەوە تەوەکولو ئیعتیمادمو ، هەر بـــۆ لای ئەویش ئەگەڕێمەوە ، ئەو خودایە کە دروستکەری ئاسمانەکانو زەوییە ، وە لـــە نەفسی نەوعی خۆتان ژنی بۆ داناونو ، لە بزنو گاو مەڕو وشترو ... چەن هاولفی بۆ دروستکردوون ، ئێوەو حەیوانەکانی ئێوە زۆر ئەکا بـە هـۆی ئیجادەوەو هیچ شتێ وەکوو ئەو نیە ، ئەو گوێیاو بینایە ، وە خەزێنەکـــانی ئاسمانو زەوی بۆ خودایە ، وە یا رستی ئاسمانو زەوی بە دەستی توانایی ئەوەو ، رۆزی گوشاد ئەکاتەوە بۆ هەرکەسێ خواستی لەسەر بێ ، وە کەمو کووڕیشی ئەکا بۆ کەسێ بیەوێ کەمی بکاتەوە • بە راستی خودا زانایـە بە هەموو شتێ •

(شَـرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ ما وَصَّى بِـهِ نُوحـاً ، والَّذِي اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ ،وما وَصَّيْنَا بِهِ اِبْراهِيمَ ومُوسى وعِيسى : اَنْ اَقِيمُوا الدِّينَ ولا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ، كَبُرَ على المُشْـــرِكِينَ ما تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِ ، اللهُ يَجْتَبِى اِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ . ويَهْـدِي اِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ (١٣) ومَا تَفَرَّقُوا اِلاَّ مِنْ بَعْدِ مـا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْياً بَيْنَهُمْ . ولَوْلا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ الى اَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ، وِانَّ الَّذِينَ اُورِثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ) (١٤)

ئەی ئادەمیزاد ئەم دینە کە محەمەد ـ د ـ هێناویەتی بۆ ئێوە کـــــە دینی خودابەیەکناسییە دینێکی دامەزراوی کۆنە ، خودا ئەڵێ : دینێکی وام بۆ دامەزراندوون بریتییە لەوە کە نوح وەصیەتی پێکردبوو ، وە ئەوەی کە بە وەحی ناردم بۆ لای تۆ کە وتم : (فاعلم انه لا اله الا الله) . وە ئەوەی کە وەصیەتم پێکردبوو بۆ ئیبراهیمو موساو عیسا : کە ئەو دینە تەفسـیر ئەکرێتەوە بە فەرمان بە راگرتنی دین کە بریتییە لە ئیمان بەوەی واجبە بـۆ هەموو گەلێ بەجێی بێنێ لە ئوصـــــوولو یاســـــای بیرو باوەڕی خودابەیەکناسیو ، نەهی لە ئیختیلافو لەیەکجیاوەبوون لە ئوصوولدا ، وە ئەم دینی خودابەیەکناسییە راستەو ، کافرەکان زۆر دوور ئەکەونەوەو ، زۆر گەورەو گرانە ئەوەی کە تۆ ئەو کافرانەی بۆ بانگ ئەکەی ، بەڵام خـودا خۆی ئەزانێ بۆ کێ ئەبێو خۆی کەســێ هەڵئەبژێرێ بۆ ئەم دینـەو بـۆ راگرتنی کە خۆی خواستی لەسەری بێو ، وە شـــارەزا ئەکا بۆ ئەم دینە کەسێ کە بە راستی ئەگەڕێتەوە بۆ لای خودا .

وە ئەم دینی خودابەیەکناسییە لە هەموو چەرخە پێشـــــوەکانا باوو ناسراو بوو ، گەلە پێشوەکان لە بیروباوەڕدا لـــە یەک جیانەبوونەوە دوای ئەوە نەبێ کە زانستیان بە ئایینی خودابەیەکناسی پەیداکردو زانییان ئایینێکی راستە ، وە جیابوونەوەکەیان لەسەر ئەساسی عەناد بوو لە ناو خۆیانا لە بەر داواکردنی تەماعی دنیا ، وە ئەگەر فەرمانێ لە لایەنی خوداوە رانەبوردایە لەســەر مۆڵەتیان هــەتا وادەیەکــی دیاری کراو حوکــمی ئــەدرا لــە ناویانا بە بەربادکردنی کافرەکان ، وە ئەوانەیش کە لە ڕەهبەرە پێشوەکانەوە کیتابیان دەس کەوتوە ؛ وەکوو کیتابیەکانی زەمانی محەمەد ـدـ وان لـە گومـــانو دووڵیو بێباوەڕییـــەکی زۆر دڵ ئازاردەرا لــە هــۆی خودابەیەکناسییەوە ، واتە ئارەزووی خودابەیەکناسییان نیە .

(فَلِذٰلِكَ فادْعُ ، واسْتَقِمْ كمَا اُمِرْتَ ، ولا تَتَّبِعْ اَهْوَاءَهُمْ ، وقُلْ : آمَنْتُ بِما اَنْزَلَ اللهُ مِنْ كِتَابٍ . واُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمْ ، اللهُ رَبُّنَا ورَبُّكُمْ ، لَنَا اَعْمَالُنَا ولَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ، لا حُجَّةَ بَيْنَنَا وبَيْنَكُمْ ، اللهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ، وإلَيْهِ المَصِيرُ (١٥) والَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللهِ مِنْ بَعْدِ ما اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ داحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ ، وعَلَيْهِمْ غَضَبٌ ، ولَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ) (١٦)

جا لەبەر ئەو زانستە رەسایە خودا پێیداوی هەر ئادەمیزادانو هۆشیاران بانگ بکە بۆ رێگەی خودابەیەکناسیو بۆ ئەوە کە یاسای دین بگرنە گەردن ، وە ئیستیقامەت بکە لەسەر کاری خۆت کە بانگکردنی خەڵکە بۆ لای حەقو ، هەرگیز مەکەوەرە شوێن ئارەزووی پووچی ئەوان ، وە بۆ ئارامکردنەوەی دڵیان بفەرموو : باوەڕم هەیە بەو کتێبانە کە خودا ناردوونی هەر کیتابێ ببێ ، وە هەموو شەریعەتو ئایینی خودا کە لەمەوپێش بوون ، وە هەرچی ئیستایش وا لە ناوا کە بریتییە لە قورئان .. هەموویان حەقن ، وە فەرمانم پێدراوە کە عەدالەت بکەم لەناوتانا لە ناکۆکیو مامەڵەو ئیشو کارتانا ، خودا پەروەردگاری ئێمەو ئێوەیە ، هەموو لە بەندەیی خودادا وەکوو یەکین ، بەڵام هەرکەس راستتر بێ پێشکەوتووترە ، کردەوەی خۆمان بۆ خۆمانەو کردەوەی ئێوەیش بۆ خۆتانەو ، کێشەو بەرەو جیدال نیەو غەوغاو هەرای ناوێ ، ئینسان بە هەراو قاڵە ناگاتە مەبەستو ، حەسوود سوود وەرناگرێ . خودا هەموومان لە پاشەڕۆژا گردئەکاتەوەو گەڕانەوەو ئەنجامی ئێمە بۆ لای ئەوە .

وە ئـــەو کەسانە کـــە دەمەدەمەو جیدال لە ئایینی خودابەیەکناسیدا دەکەن . دوای ئەوەی چی پێویست بێ لـــە راگەیاندنی دینو رێنومایی‌و ئامۆژگاری پێی گەیاندن ، ئەوە بەڵگەو دەلیلیان پووچو بێ نرخە لە لای خودا . لە دنیادا قاری خودایان دێتەسەرو لە پاشەڕۆژیشا سزای سەختیان هـەیە .

(اللهُ الَّذِي اَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ والْمِيزَانَ ، ومَـــا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ ؟ (١٧) يَسْتَعْجِلُ بِهـا الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِها ، والَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْها ، ويَعْلَمُونَ اَنَّها الْحَقُّ ، اَلا اِنَّ الَّذِينَ يُمارونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَـــلالٍ بَعِيدٍ (١٨) اللهُ لَطِيفٌ بِعِبادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشاءُ ،وهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ) (١٩)

خودا ئەو خودایە کە کتێبی لە غەیبەوە ناردوە بـە هۆی بەجێهێنانی ئادابی راستەوەو میزانی تەماشاکردنی مافی گشتی‌و تایبەتی ناردوە بۆ ئەوە هەمـوو خـاوەن مافـێ مافـــی خـۆی بـدرێتێ وە بـۆ ئـــەوە ئامادەیی‌و توانای نـەفسی‌و شـەخسی ئادەمیزاد ون نەکرێ ، ئیتر ئـەوان عەلاقەیان چیە بە هاتنی کاتی قیامەتەوەو ؟ کێ تۆ ئاگادار ئەکات لە هاتنی ؟ هیوا وایە نزیك بێ!ئەو کەسانەکە باوەڕیان بە هاتنی رۆژی قیامەت‌نیە پەلەپەل ئەکەن لە هاتنی قیامەتاو پرسیار دەربارەی ئەکەنو ، پرسیارەکەیان جۆرە گاڵتەو گەپێکە . ئەگەرنا یەکێ باوەڕی بەو رۆژە ببێو بزانێ سامو ترسی کارەساتەکە چۆنە زۆر لە هاتنی ئەو رۆژە ئەترسێو ، بە بیمەوە باسی ئەکا . وە ئەوانە کە باوەڕیان بەو رۆژە هەیەو ئەزانن قیامەت دادگایەکی حەقـەو

پێویستە لەسەر حیکمەتی خودا دابنرێ بۆ ئەوە هەرکەس بگا بە پاداشی خۆی ، ئەوانە لەو رۆژە ئەترسنو بە ترسەوە باسی ئەکەن •

جا بێداربنەوە ئەوانە کە دەمەدەمە ئەکەن لە هاتنو نەهاتنی پاشەڕۆژا وان لە لایەکی دوور لە حەقەوەو وان لە گومڕاییەکی زۆر دوورا •

خودا زۆر میهرەبانە لەگەڵ بەندەکانی خۆیاو رۆزی ئەدا بە هەر کەسێ خواستی لەسەر بێو خودا خاوەن هێزو خاوەن عیزەتە •

(مَنْ كانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ ، ومَنْ كانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيا نُؤْتِهِ مِنْها ، ومَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ) (٢٠)

هەرکەسێ خواستی لەسەر کشتی قیامەتە لەو کشتەو لە بەرهەمی ئەو کشتەی بۆ زیاد ئەکەین ، وە هەرکەس کشتی دنیای ئەوێ لە دنیادا بەشی ئەدەینو لە قیامەتا بەشی نیە •

(أَمْ لَهُمْ شُرَكاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ ما لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللهُ ؟ ولَوْلا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ، وإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ (٢١) تَرى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وهُوَ واقِعٌ بِهِمْ ، والَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحاتِ فِي رَوْضاتِ الْجَنَّاتِ ، لَهُمْ ما يَشاؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ، ذلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ (٢٢) ذلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللهُ عِبادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحاتِ ، قُلْ : لا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبى ، ومَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيها حُسْناً ، إِنَّ اللهَ غَفُورٌ شَكُورٌ) (٢٣)

یا خه‌یر ئه‌و کافرانه چه‌ن هاوبه‌شێکیان هه‌یه کـــه به خه‌یاڵی پووچ دایان‌ناون بۆ خۆیان ، وه ئه‌و هاوبه‌شانه چه‌ن ڕێگه‌و یاسایه‌کی دینی وایان بۆ داناون که خودا حه‌زیان لێ‌ناکا • جا ئه‌گه‌ر وشه‌ی بڕاوه‌ی نه‌گۆڕاوی ئێمه نه‌بوایه له‌سه‌ر بڕیاری کاتێکی تایبه‌تی بۆ سزادانیان •• حوکم ئه‌درا له نێوانا ، وه ئه‌م داوا پووچانه وه‌کوو هاوبه‌ش دانان بۆ خوداو ، باوه‌ڕنه‌کردن به زیندووبوونه‌وه‌ی ئاده‌میزاد بـــۆ لێپرسینه‌وه‌ی ڕۆژی قیامه‌تو ، کارکردن هه‌ر بۆ دنیایان لێ وه‌رنه‌ده‌گیرا ، به‌ڵام ئه‌و وشه رابوردوه‌و ، به راستی ئه‌و سته‌مکارانه سزایه‌کی سه‌خت‌و ئازاراوییان بۆ هه‌یه •

جا تۆ له ڕۆژی قیامه‌تا سته‌مکاره‌کان ئه‌بینی وان له ترس‌و بیمی تۆڵه‌ی ئه‌و کرده‌وانه‌دا که له دنیادا کردوونیان‌و له واقیعدا ئه‌و سزاو تۆڵه‌یان پێ ئه‌گا • وه ئه‌و که‌سانه‌یش باوه‌ڕیان به ئایین بوه‌و کرده‌وه‌کانیان باشه وان له ناو باخه‌کانی به‌هه‌شتاو ئه‌وه‌ی ئاره‌زووی بکه‌ن‌و دڵیان بۆی بچێ هه‌یه‌و لای خوداوه بۆیان دێ • جا ئه‌م پایه به‌شێکی زۆر گه‌وره‌یه ، ئه‌م پایه‌و شوێنه بازێ له‌وانه‌یه که خودای ته‌عالا به شێوه‌ی موژده ـ موژده‌ی پێ ئه‌دا به‌وانه که باوه‌ڕیان هه‌یه‌و کرده‌وه‌یان باشه له به‌نده‌کانی خودا • جا تۆ به‌و کافرانه بڵێ : من ڕاگه‌یاندنیم له‌سه‌ره‌و له‌سه‌ر ئه‌م زه‌حمه‌تکێشانه بـــۆ شاره‌زاکردنی ئێوه بۆ ڕێگه‌ی ئیسلام هیـــچ موزدو حه‌قێکم ناوێ ئـــه‌وه نه‌بێ که منتان خۆش بوێ له به‌ر ئه‌و خزمایه‌تییه وا له ناوماناو من هه‌م وام له‌گه‌ڵتانا • یا ئه‌وه نه‌بێ که خۆتان له‌گه‌ڵ خزمه‌کانتان باش بن‌و • یا ئه‌وه نه‌بێ که له‌گه‌ڵ خزمه‌کانی منا باش بن ، ئه‌نا من پێویستیم به پایه‌و مایه‌ی ئێوه نیه • وه هه‌رکه‌سێ چاکه‌و طاعه‌تێ له‌به‌ر ڕه‌زای خودا بکا ئه‌وه نـــه پاداشی ئه‌وه‌دا جوانی زیاد ئه‌که‌ین بۆی. واته پاداشه‌که‌ی چه‌ن قات ئه‌که‌ینه‌وه به خواستی خۆمان ، به راستی خودا تاوانبه‌خش‌و طاعه‌ت‌وه‌رگره •

(اَمْ يَقُولُونَ : افْتَرَى عَلَى اللهِ كَـــذِباً ؟! فَإِنْ يَشَأِ اللهُ يَخْتِمْ عَلى قَلْبِكَ ، ويَمْحُ اللهُ البَـــاطِلَ ، ويُحِقُّ الْحَـقَّ بِكَلِمَاتِهِ ، إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدورِ) (٢٤)

یا خەیر ئەم کافرانە دڵیان دانامەزرێ‌و ، ئەڵێن : محەمەد درۆی بـە دەم خوداوە هەڵبەستوە کە ئەڵێت منی کردوە بە ڕەهبەرو ئـەم قورئانە کەلامی ئەوە ! نافامن کە تۆ ترست لە خودا هەیەو تۆ درۆ بە دەم خوداوە هەڵنابەستی ، چونکی باوەڕت هەیە ئەگەر خودا بیەوێ ئەتوانێ دڵت مۆر بکا ، وە ئینسانی خاوەن باوەڕ قەت درۆ هەڵنابەستێ زیاد لەوە خودا یاسای وەهـایە شتی پڕو پووچ لـە ناو ئـەباو شتی حەق‌و ڕەوا دائـەمەزرێنێ‌و ئەیهێڵێتەوە بە قەزاو قەدەری خۆی ، دەی چۆن ڕێگەی ئەوە ئەدا کـە کەسێ بێت شتی بێ بناغە بکا بە بنج‌و بنەوان بۆ ئایینی دامەزراو ؟ بـە ڕاستی خودا زاناو ئاگایە بەو خەیاڵانە وان لە دڵاندا .

(وهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَـــادِهِ ، ويَعفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ ، ويَعْلَمُ مَا تَفْعَلونَ (٢٥) ويَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ، ويَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِـهِ ، والْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ) (٢٦)

خـودا خودایـەکی وایـە تـەوبەو گەڕانـەوە لـە بەندەکانی خـۆی وەرئەگرێ‌و ، ئەیانبەخشێ لە کردەوە ناهەمواڕەکانیان‌و ، زانایشە بەوەی کە ئێوە ئەیکەن ، وە نزاو پاڕانەوەی ئەوانە گیرا ئەکا کە کردەوەی باش ئەکەن‌و لـە کەڕەمی خۆیەوە پاداشـیان بۆ زیاد ئـەکاو کافرەکان سزای سەختیان هەیە .

(ولَوْ بَسَطَ اللهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الأَرْضِ ، ولكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَاءُ ، انَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ (٢٧) وهُو الَّذِي يُنَزِّلُ الغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا ، ويَنْشُرُ رَحْمَتَهُ ، وهُوَ الْوَلِيُّ الحَمِيدُ) (٢٨)

ئەگەر خودای تەعالا رۆزی بۆ بەندەکانی خۆی زۆر بکردایە دەستیان ئەکرد بە ستەمکردنو داگرتنی بازێکیان بۆ ماڵو نەفسی بازێکیان ، بەڵام خودا لەسەر تەقدیری خۆی ئەوەندە خواستی ببێ رەوانەی ئەکا ، بە راستی خودا زاناو بینایە بە بەندەکانی خۆی •

وە خودا خودایەکە باران لە ئاسمانەوە ئەبارێنێ پاش ئەوە کە ئادەمیزاد بێ ئومێد ئەبن ، وە رەحمەتی خۆی بڵاوئەکاتەوە بە دنیادا ، وە خودا گەورەیەو شیاوی سوپاسو ستایشە •

(ومِنْ آياتِهِ خَلْقُ السَّماوَاتِ والأَرْضِ ومَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دابَّةٍ ، وهُوَ عَلى جَمْعِهِمْ اذَا يَشاءُ قَدِيرٌ (٢٩) وما اَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِما كَسَبَتْ اَيْدِيكُمْ ، ويَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ (٣٠) وما اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الأَرْضِ ، ومَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللهِ مِنْ وَلِيٍّ ولاَ نَصِيرٍ) (٣١)

وە لە نیشانەی گەورەیی خودایە دروستکردنی ئاسمانەکانو زەوی و ئەوەی کە بڵاوی کردوەتەوە لەوانا لە گیانلەبەرێ کە بڕوات بەسەر زەویدا وەکو ئینسانو گیانلەبەرەکانی تر لە درندەو چەرندەو پەلەوەرو گیانلەبەرانی وشکانو دەریاو (وە ئیمامی رازیو غەیری ئەویش ئەڵێن : دوور نیە گیانلەبەری وەکوو ئێمە لە کەواکیبی ئاسمانا هەبێ) وە هەرکاتێ خودای

تـەوانا بیەوێ ئەتوانێ لـە دنیادا گردیان بکاتەوە بـەم جۆرە بـە هۆی رووداوێکەوە چەن خەڵك لە دێهاتو شارانا لە یەك شوێنا حازر بکات ، وە یا لە قیامەتا زیندوویان بکاتەوەو گردیان بکاتەوە •

وە هەر شتێکتان لە بەڵاو ئازارو ناساغیو مەینەتی تر پێ بگات ئەوە بە هۆی ئەو کردەوە نابارانەوەیە کە دەستی خۆتان کردوونیو لـە زۆر کردەوەی ناباریشتان ئەبووڕێ •

وە ئێوە لەوانە نین لـە دەستی توانایی ئێمە دەربچنو ئـەو بـەڵاو ئازارانە لە خۆتان دوور بخەنەوە کە ئێمە بۆتانی ئەێرین لە زەویداو ، کاتی گیرۆدەیی دۆستو یارمەتیدەرتان نیەو کەس نیە بە هاناو هاوارتانەوە بێت •

بزانن ! خاوەن تەفسیرەکان فەرموویانە : ئـەم ئایـەتە تایبەتە بـە تاوانبارەکانەوە ؛ چونکی ئەوەی بە بێ تاوان ئەگا هۆی تری هەیە بە پێی حیکمەتی خودا لە ئیشو کاری خۆیا وەکوو خواستی بۆ بەرزیی پلەو پایەی ئەو کەسەی گیرۆدەی بەڵاو مەینەت ئەبێ •

بازێ ئەڵێن : (مصیبة) ناوە بۆ زەحمەتێ کە لە تاوانبارییەوە پەیدا ئەبێ ؛ وەکوو : دەس‌بڕینی دزو ، کوشتنی جەردەو ، حەددی زیناو ••• وێنەی ئەمانە • بەڵام ئەو دەردە کە لە تاوانبارییەوە پەیدا ئەبێ وەکو دەردی منداڵو ، دەردو زەحمەتی پێغەمەران ـدـو بەڵایێ کە دێتە سەر پیاوچاکان ئەوە (مصیبة) نیـە بەڵکو (بەڵا)یە وەکوو لـە فەرموودەی حەزرەتەوە دەرئەکەوێ کە فەرموویەتی (اشد الناس بلاء الانبیاء ، ثم الصالحون • الامثل فالامثل) •

(ومِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كالأَعْلامِ (٣٢) إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلى ظَهْرِهِ ، انَّ فِي ذلِكَ

لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ (٣٣) اَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا ۔ وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ (٣٤) وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ (٣٥) فَمَا اُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۔ وَمَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ وَاَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ) (٣٦)

وە لە نیشانەی گەورەیی خودایە ئەو کەشتییانە کە لە دەریادا ئەڕۆن وەکوو کێوی بەرز بـە هۆی بای بەهێزەوە ، ئەگەر خودا بیەوێ ئەو بایە ئەگرێتەوەو کەشتییەکان بە وەستاوی لەسەر ئاوەکە ئەمێننەوە ، بە راستی هەیە ئەم جۆرە کارانەدا بە شەپۆلدان بە بای بەهێزو بە گرتنەوەیان چەن بەڵگەو نیشانە بۆ گەورەیی خودا ، هەر وەها چەن بەڵگە هەیە بۆ پەندگرتن بەرابەر بە ئینسانێ خۆگر بێ لە بەر فەرمانی خوداو سوپاسی خودا بکا ۔

یاخود ئەگەر هەر بیەوێ ئەو کەشتییانەو سەرنشینانی ئەوان بە هۆی شوومیو نەگبەتی تاوانی ئەوانەوە لەناو ببا لەناویان ئەباو ، خودا لە گەلێ تاوان ئەیانبەخشێ ۔ وە بۆ ئەوە لەناویان ئەبا کە تۆڵەیان لێبکاتەوە ، وە ئەوانەیش کە باوەڕیان بە خودا نیەو موجادەلە ئەکەن لە ئایەتەکانی منـدا بزانن ماوەی رزگاربوونیان نیە ۔ جا بزانن ئەوەی کە بە ئێوە دراوە لـە ماڵو دارایی ئەوە هۆی ژیانو رابواردنی ئینسانە لـە ژیانی دنیادا ، وە ئەوەیش کە لـە لای خودایە لـە پاداشی پاشەڕۆژ باشترە بۆ ئەوانە کە باوەڕیان هەیەو پشت بە خودای خۆیان ئەبەستن ۔

(وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ ۔ وَاِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ (٣٧) وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا

الصَّلاةَ ، واَمْرُهُمْ شُورى بَيْنَهُمْ ، ومِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ (٣٨)والَّذِينَ اِذا اصَابَهُمُ البَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ(٣٩) وجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُها ؛ فَمَنْ عَفا واَصْلَحَ فَاَجْرُهُ علَى اللهِ ، اِنَّهُ لا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ (٤٠) ولَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَاُولائِكَ ما عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ (٤١) اِنَّما السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ ، ويَبْغُونَ فِي الأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ، اولائِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ (٤٢) ولَمَنْ صَبَرَ وغَفَرَ اِنَّ ذلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الأُمُورِ) (٤٣)

وە ئەو بەشە وا بـە لای خوداوە باشە بۆ ئەو کەسانە کە لـە تاوانە گەورەکان دوورئەکەونەوە ، وەکوو پیاوکوشتنو فـەرمانە ئابڕووبەرەکان وەکوو زیناکردن ، وە لە کاتێکدا رقیان ئەستوور بوو لە خۆیانەوە رقەکە ئەخۆنەوەو عـەفو ئەکەن ، وە بۆ ئەو کەسانەیش کە فەرمانی خودا بەجێ دێنن‌و نوێژەکان بە پوختەیی لـە سەرەتای کاتەکانا ئەکەن‌و ئیش‌و کاری گرنگیان بە راوێژ دەرئەخەن ، وە لەوەیش کە کردوومانە بە رۆزی‌و بژیو بۆیان صەرف ئەکەن • وە بۆ ئـەو کەسانەیش کاتێ زۆریان لێ بکرێ‌و ستەمیان پێ بگـا ئەتوانن حـەقی خۆیان وەربگرنەوە ، وە پاداشی خراپە خراپەیەکە وەکوو خۆی ، جا ئەگەر کەسێ خەڵك ببەخشێ‌و چاکەو ناوبژی بکا لـە نێوان خەڵکا ئەوە پاداشەکەی لەسەر خودایە ، بە راستی خودای تەعالا ستەمکارانی خۆش ناوێ • وە هەرکەسێ کە حەقی خۆی بسێنێ پاش ئەوە کە ستەمی لێ کرا ئەوە ئەوانە رێگەی لۆمەو سەرزەنشتیان لەسـەر نیە ، رێگەی لۆمە لەسەر ئەوانەیە کە ستەم لە ئادەمیزاد ئەکەن‌و زیادەڕەوی ئەکەن لە زەویدا بەناڕەوا ئـەوە ئەوانە لـە پاشەڕۆژا سزایەکی سەختیان

هەیەو ، بە راستی کەسێ خۆگر بێ لەسەر ئەو زەحمەتانە کە تووشی ئەبن‌و تاوانبەخشیش بێ ئەوە بە راستی یەکێکە لە خاوەن عەزم‌و باوەڕە بەهێزەکان‌و دروستە باسی بکەی بە رەهبەری بەماریفەت •

(ومَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَما لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ ، وتَرى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ : هَلْ إِلى مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ؟ (٤٤) وتَراهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْها خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ ، يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ ، وقالَ الَّذِينَ آمَنُوا : إِنَّ الخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وأَهْلِيهِمْ يَوْمَ القِيامَةِ ، أَلا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذابٍ مُقِيمٍ (٤٥) ومَا كانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِياءَ يَنْصُرونَهُمْ مِنْ دونِ اللهِ ، ومَنْ يُضْلِلِ اللهُ فَما لَهُ مِنْ سَبِيلٍ) (٤٦)

ئەو کەسەی کە خودا گومڕای بکا ئیتر بێجگە لە خودا دۆستێکی نیە شارەزای رێگەی بکاو ، تۆ ستەمکاران ئەبینی کە لە رۆژی قیامەتا هاوار ئەکەن‌و ئەڵێن : ئایا رێگەمان هەیە بۆ گەڕانەوە بۆ دنیا ؟

وە ئەیان‌بینی رائەنوێنرێن بەسەر ئاگری دۆزەخا حاڵیان وایە سەردانەویون لەبەر کزی‌و داماوی ، لە ژێرەوە ئەڕوانن بۆ ئەو ئاگری دۆزەخە • جا خاوەن ئیمانەکان ئەڵێن : بە راستی زیانکار ئەو کەسانەن کە خۆیان‌و خێزانیان لە کیس چوە لە رۆژی قیامەتا • بێدار‌بنەوە ستەمکارەکان واز لە ناو سزایەکی زۆر ناباراو بێجگە لە خودا هیچ کەسێ لە دۆست‌و یارمەتیدەریان نیە لە سزای دۆزەخ رزگاریان بکا • وە هەرکەسێ خودا گومڕای بکا ئیتر هیچ رێگەیەکی پاز‌و پۆڕی نیە •

(اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللهِ ، ما لَكُمْ مِنْ مَلْجَأٍ يَوْمَئِذٍ ، وما لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ (٤٧) فَإِنْ اَعْرَضُوا فَمَا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظاً ، اِنْ عَلَيْكَ اِلاَّ الْبَلاَغُ ، وَاِنَّا اِذا اَذَقْنا الإِنْسانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِها ، وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِما قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَاِنَّ الإِنْسانَ كَفُورٌ) (٤٨)

واتە فەرمانبەرداری خودای خۆتان بکەن لە پێش ئەوەدا کە رۆژێکی واتان پێ بگات کە گەڕانەوەی نیە لـە لایەنی خوداوەو ، هیچ پەنایێ بۆ ئێوە نیە لـەو رۆژەداو ناتوانن نارەزایی لەو وەزعە دەربڕن کە لەو کاتەدا دەیبینن ، جا ئەگەر ئەو کافرانە پشتیان لەم ئامۆژگارییانەی تۆ هەڵگرد ئەوە تۆ حەقت نەبێ ؛ چونکی ئێمە تۆمان نەناردوە بە پارێزەری ئەوان لە کوفر ، تۆ هەر راگەیاندنت لەسەرەو درێغیت نەکردوە لەو کارەدا • وە کاتێ ئێمە لە لایەنی خۆمانەوە خێرو خۆشییەك بە ئینسانێ بچەژێن پێی شادمان ئەبێ ، وە ئەگەر بەڵایەکی تووش ببێ بە هۆی ئەو کردەوە خراپانەوە کە پێشتر کردوونی ئەوە زۆر نائومێدو بێ حاڵ ئەبێ •

(لِلهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ والأَرْضِ ، يَخْلُقُ ما يَشَاءُ ، يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ اِنَاثاً ، ويَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ الذُّكُورَ (٤٩) اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْراناً وَاِناثاً ، ويَجْعَلُ مَنْ يَشاءُ عَقِيماً ، اِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ) (٥٠)

واتـە هـەر بۆ خودایە مولکی ئاسمانەکانو زەوی ، چی خواستی لەسەر بێ دروستی ئەکا ؛ نەتەوەی مێینە ئەبەخشێ بە بازە کەسێو ، نێرینە

ئەدا بە بازێکی تر ، یاخود بۆیان جووت ئەکا تێرینەو مێینە ، وە هەرکەسێکیش ئارەزووی لێ بێ ئەیکا بە نەزۆك • بە راستی خودا زاناو بە تەوانایە •

(وما كانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللهُ اِلاَّ وَحْياً ، اَوْ مِنْ وَراءِ حِجابٍ ، اَوْ يُرْسِلَ رَسولاً ، فَيوحِيَ بِإِذْنِهِ ما يَشاءُ ، اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ) (٥١)

واتە نەبوە بۆ ئادەمیزاد کە خودا قسەی لەگەڵا بکا بە یەکێ لە سێ جۆر نەبێ :

یەکەم : قسەی لەگەڵا بکا بە شێوەی ئیلهامو مانا هاوێتنە ناو دڵەوە بە بێ ئەوەی کەسێ لە نێواندا بێو ، بە بێ ئەوە حەرف وەربگیرێ ؛ وەکوو ئەوە کە وەحی نارد بۆ دایکی حەزەتی موسا • واتە تێگەیاندنی مەفهووم نەڵێ بە حەرفو لەفز •

دووەم : ئەمەیە قسەی لەگەڵا بکا بە بێ واسیطەی کەس بەڵام بە شێوەی وەرگرتنی حەرفو دەنگ لە پشتی پەردەوە ، وەکوو ئەوە کە خودا قسەی کرد لەگەڵ حەزرەتی موساداو ، وەکوو ئەوەیش کە قسەی لەگەڵ حەزرەتی محەمەدا کرد لە شەوی میعراجدا •

سێهەم : ئەمەیە بە واسیطەی کەسێکەوە قسەی لەگەڵا بکاو بە حەرفو دەنگ ، وەکوو ئەوە فریشتەیێ بنێرێ بۆ لای پێغەمبەرەکەو فەرمایشتی خودای پێ بگەیەنێ ، وەکوو زانراوە لە دینا خودا جوبرەئیلی ناردوە بۆ لای پێغەمبەرەکان لە ئادەمەوە تا خاتەم ـدـو جوبرەئیل فەرمایشتی خودای گەیاندوە بە پێغەمبەر ـدـ بە ئیذنی خودا ئەوەی کە خودا ویستی پێی بگا • بە راستی خودا بەرزە لە پایەداو خاوەن حیکمەتە لە کارەکانیا •

بزانن ! لەسەر ئەم تەقریرە قسەکردنی خودا لەگەڵ دایکی موسادا بە ئیلهام بەر کەلامی خودا کەوت لەگەڵ بەشەرا ، بەڵام دایکی موسایش نابێ بە پێغەمەر ؛ چونکی یەکێ لە مەرجی پێغەمەرێتی پیاوەتییە ..

وە قسەکردنی پێغەمەر لەگەڵ یەکە یەکەی گەلەکەیا بەر کەلامی خودا ناکەوێ لەگەڵ بەشەرا .

وە بازێ وتوویانە : مانای ئەم ئایەتە ئەمەیە : کە خوداقسە ناکا لەگەڵ بەشەردا بە وەحی بە واسیطەی جوبرەئیل یا لە پشتی پەردەوە نەبێ ، وەکوو قسەکردنی لەگەڵ موساو قسەکردنی لەگەڵ حەزرەتا لـە شەوی میعراجا ، یاخود پەیامبەرێ لە بەشەر بنێرێ جا وەحی بنێرێ بۆ لای ئەو پەیامبەرە کە رەوانەی ئەکا ئەویش وەری ئەگرێو رای ئەگەیەنێ بە ئادەمیزادا ، لەم کاتەدا ئەڵێن خودا قسەی لەگەڵا کردوون ؛ چونکە بـە واسیطەی پێغەمەرەکەوە قسەی لەگەڵ ئەو کۆمەڵە ئادەمیزادەدا کردوە کە لەو کاتەدا بوون .

(وكذلِكَ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ رُوحاً مِنْ اَمْرِنَا ، ما كُنْتَ تَدْرِي ما الْكِتَابُ ولا الإيمانُ ، ولَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُوراً نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشاءُ مِنْ عِبادِنَا ، وِانَّكَ لَتَهْدِي اِلى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (٥٢) صِراطِ اللهِ الَّذِي لَهُ ما فِي السَّماوَاتِ وما فِي الْأَرْضِ ، اَلا اِلى اللهِ تَصِيرُ الأُمُورُ) (٥٣)

وە هـەر بـەو جۆرە باسمانکرد وەحیمان نارد بۆ لای تۆو کتێبێکی پیرۆزی وەهامان داپێت کە ئەبێ بە هۆی رۆح و ژیانی هەمیشەیی لە دڵی بەندەدا ، وە ئەم کتێبە پیرۆزەیش لە فەرمانی ئیحسانی منەوە دەرچوەو ، تۆ لەمەوبەر نەتئەزانی حەقیقەتی کتێبی خودایی چییەو نەتئەزانی حەقیقەتی باوەڕ بە خودا چییەو ، نەتبیستبوو کە خودای تەعالا کاتی خۆی ئیبراهیمی

کردوه به پێغه‌مه‌رو کۆمه‌ڵێ ئاده‌میزاد باوه‌ڕیان پێکردوه • ئیتر ئاگاداری ئه‌وه نه‌بووی که کیتاب که‌لامی خودایه‌و ، حه‌قیقه‌ته‌که‌ی صیفه‌تی زاتی‌ی ئه‌وه‌و هاتنه‌خواره‌وه‌ی بۆ سه‌ر پێغه‌مه‌ران ئه‌بێ به هۆی پیرۆزی جیهانو به‌ختیاری ئاده‌میزاد • وه نه‌تئه‌زانی باوه‌ڕ بریتییه له زانستێکی وا هه‌موو دڵ داگیر بکاو پڕته‌وی بکات به (مشاعر) به جۆرێ خاوه‌نه‌که‌ی نوورانی بکا ، هه‌موو وتارو کرده‌وه‌یه‌کی بکا به هۆی فه‌ڕو پیرۆزی بۆ خاوه‌نه‌که‌ی ••• به‌ڵام ئێسه به ڕێژنه‌ی میهره‌بانی خۆمان دڵی تۆمان کرد به پڕته‌وگاو جیلوه‌گای ئه‌و کتێبه پیرۆزه‌و ئه‌و باوه‌ڕه‌و ، ئه‌و کتێبه یا ئه‌و باوه‌ڕه‌مان کرد به رووناکییه‌ك ببێ به هۆی شاره‌زایی بۆ هه‌رکه‌سێ خواستمان له‌سه‌ر شاره‌زایی ئه‌وه بۆ ڕێگه‌ی راست که ڕێگه‌ی ئیسلامه ، که ڕێگه‌ی خودایه‌کی وایه بۆ ئه‌وه به دارایی‌و ته‌صه‌ڕوف هه‌رچی وا له ئاسمانه‌کانداو هه‌رچی وا له زه‌ویدا • بێداربیه‌ره‌وه هه‌ر بۆ لای خودایه گه‌ڕانه‌وه‌ی عالەم به فریشته‌و ئاده‌می‌و په‌ری‌و غه‌یری ئه‌وانیشه‌وه •

هه‌زاران ملیار سوپاسی لایق
ته‌قدیم بێ له بۆ باره‌گای خالیق
ئه‌و خودا که‌وا به میهره‌بانی
ره‌هبه‌رانی نارد بۆ زینده‌گانی
له بۆ ژیانی گیانی ئاده‌می
بۆ نیشاندانی ڕێگه‌ی سالمی
ڕێی سه‌لامه‌تی له مه‌کری شه‌یتان
بێ مه‌لامه‌تی له ده‌ردی جیهان
هه‌رکه‌س که‌وته دووی ئه‌و ره‌هبه‌رانه
ئه‌وه ئازادی هه‌ردوو جیهانه
(نامی) خادیمه بۆ ڕێگه‌ی ره‌هبه‌ر
هه‌ر له ئیسته‌وه تا ڕۆح دێته‌ده‌ر

سوورەتی زوخروف لە ســوورەتە مەکەییەکانە ، ئایەتی ٤د نەبێ ، هەشتاو نۆ ئایەتە ، دوای سوورەتی (شوورا) هاتوەتــە خوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(حم (١) والْكِتَابِ الْمُبِينِ (٢) إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآناً عَرَبِيّاً لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (٣) وإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ (٤) أَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحاً أَنْ كُنْتُمْ قَوْماً مُسْرِفِينَ ؟!) (٥)

ئەم سوورەتە سوورەتی حامیمە ، سوێند بــەم قورئانە کە کتێبێکی دیاریو بەرزە ! ئێمە ئەم کتێبی تۆمانە کرد بە کتێبێکی بەرزی جیهانیو ، کردمان بە خوێنراوەیەکی عەرەبی بە هیوای ئەوە کە ئێوە عەقڵ بگرنو لە مەعناکەی تێبگەن ، یاخود خێرو شەرِی خۆتان بفامن ، وە ئــەو قورئانە عەرەبییە لە ناو (ام الکتاب)دا بە لای ئێمەوە زۆر پایەی بەرزەو خاوەنی حیکمەتە • جا ئایا لەبەر ئەوە کە ئێوە گەلێکی موسریفو دەسبلاوون ئێمە ئــەم قورئانەتان لێدوورئەخەینەوە کــە هــۆی زیکــرو باسی ئێوەیە بــە دوورخستنەوەی لە دڵتان ؟! نەخەیر ، ئێوە موسریف یا موخلیص بن ئێمە قورئانی خۆمانتان هەر بۆ ئەنێرین هەتا بیانووتان بە دەستەوە نەمێنێ •

(وكَمْ اَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ ؟ (٦) وما يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ اِلاَّ كانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ (٧) فَأَهْلَكْنَا اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشاً ، ومَضى مَثَلُ الْأَوَّلِينَ) (٨)

زۆرم رەوانەکرد لە پێغەمەران لە چەرخە پێشوەکانو لـە ناو خەڵکە پێشوەکاناو ، هیچ پێغەمەرێ نەئـەهات بۆ لایان ئیللا ئـەوان گاڵتەیان پێئەکرد • جا ئێمەیش قارمان لێ گرتنو کامیان زۆرتر بە هەڵمەتو بە تین بوو لەناومان بردن • وە قسەو باسو بەسەرهاتی گەلە پێشوەکان کە من بۆم باس کردوون لە قورئاندا رابوردوە •

(ولَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّماواتِ والْأَرْضَ ، لَيَقُولُنَّ : خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ (٩) الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْداً، وجَعَلَ لَكُمْ فِيها سُبُلاً لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ (١٠) والَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّماءِ ماءً بِقَدَرٍ ، فَأَنْشَرْنا بِهِ بَلْدَةً مَيْتاً ، كَذلِكَ تُخْرَجُونَ (١١) والَّذِي خَلَقَ الْأَزْواجَ كُلَّها ، وجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ والْأَنْعامِ ما تَرْكَبُونَ (١٢) لِتَسْتَوُوا عَلى ظُهُورِهِ ، ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ اِذا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ ، وتَقُولُوا : سُبْحانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنا هذا ، ومَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ) (١٣)

ئەگەر تۆ لەو کافرانە بپرسیو بڵێی : کێ ئاسمانەکانو زەوی دروستکردوە ؟ ئەوان بە تەئکیدەوە ئەڵێن : ئەو خودایە دروستی کردوون کە خاوەن عیزەتەو زانایە بە هەموو شتێ ، ئەو خودایە کە زەوی بۆ کردوون بە بێشکەو شوێنی ئارامو ، چەن رێگەی بۆ داناون بۆ ئـەوە بەسەریانا

بڕۆنو بگەن بـە مەبەستی خـۆتان ، بـە هیوای ئەوە کە شارەزا ببن بۆ مەبـەستی راست ، وە خودایەکی وەهایە لـە ئاسـمانەوە ئاوو بارانی بۆ باراندوون بە ئەندازەیێ قازانجی ببێو زیانی نەبێ ، وە بەو بارانە شارێکی وێرانو ولاتێکی وشکی بێ گیـاو بێ بەرمان ژیانەوەو زینـدوو کردەوەو پڕمان کرد لە خێرو فەڕی ژیواری عالەم • جا ئێوەیش پاشەڕۆژ ئاوا لـە گۆڕستان دەردێنو زیندووئەکرێنەوەو ئەبرێن بۆ سارای لێپرسینەوە • وە خودایەکی وەهایە کە هەموو جۆرێ لە مەخلوقاتی دروستکردوەو ، لـە کەشـتیو گیانلەبەرانی گـەورە ئـەندازێکی وەهـای دروستکردوە کـە سوودیان لێوەرئەگرنو سواریان ئەبن •

ئەمەیشم بۆیە کرد کە تا ئێوە سواریان ببنو رێگەو بانی ولاتیان پێوە بگـەڕێنو بیری نیعمەتو کـەرەمی خـودا بکەنەوە کاتێ کـە لەسـەریان دامەزرانو بڵێن : پاکیو بێ عەیبی بۆ ئەو خودایە کە ئەم ئاژەڵانەی بۆ ئێمە رامکردوەو ئێمە خۆمان بە بێ یارمەتیدانی خودا بۆمان رام نەکراون •

(وانَّا اِلی رَبِّنا لَمُنْقَلِبُونَ) (١٤)

وە ئێمەیش کـە ئـەم کەشتیو وڵاخی سواریانە بەکار دێنینو بـە ئارەزووی خۆمان رائەبوێرین لە دنیادا هەر بۆ لای خوداو بۆ بارەگای ئەو ئەگەڕێینەوە •

(وجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَـادِهِ جُزْءً ، اِنَّ الإنْسانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ)(١٥) اَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ واَصْفَاكُمْ بِالبَنِينَ (١٦) واِذا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِما ضَرَبَ لِلرَّحْمنِ مَثَلاً ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدّاً وهُوَ كَظِيمٌ (١٧) اَوَ مَنْ يُنَشَّأُ فِي الْحِلْيَةِ وهُوَ

فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ؟ (١٨) وجَعَلُوا الْمَلائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبادُ الرَّحْمانِ إِناثاً ، اَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ ؟ سَتُكْتَبُ شَهادَتُهُمْ ويُسْأَلُونَ) (١٩)

ئەو کافرانە بڕیاریانداو دایان نا لە بەندەکانی خودادا بەشێ بۆ خودا ، یانی بڕیاریان وەها دا کە نەوەی بیێو مەلائیکەیش کچی خودا بن ، جا بە راستی ئینسان کافرێکی ئاشکرایە • ئایا خودا لە ناو ئەم جیهانی زەوی و ئاسمانەدا کە مەخلووقی ئەون و دروستی کردوون بۆ نەتەوە کچی بۆ خۆی و کوڕی بۆ ئێوە هەڵبژاردوە ؟ کەچی کاتێ یەکێ لەوان ئەگەر موژدەی ئەوەی پێ بدرێ کە بۆ خودای ئەکرد بە (مەثەل) واتە پێی‌بوترێت : کچت بوە دەم و چاوی رەش دائەگیرسێ و دڵی پڕ ئەبێ لە قارو قین ، ئایا بڕیار ئەدرێ بۆ خودا کەسێکی وەها کە لە ناو خشڵی جوانا بژی و لە کاتی موجادەلەو بەیانی خۆیا لە موحاکەماتا ناتوانێ قسەی رەوان بکا ؟ وە ئەو مەلائیکەتانە کە بەندەی ساغی خودای میهرەبانن کردنیان بە مێینەو کچی خودا ! ئایا ئەم کافرانە حازرو ئاگادار بوون لە کاتی دروستکردنیانا هەتا بزانن کە مێیینەن ؟ ئێمە لەمەولا شایەتی ئەنووسین و پرسیاریشیان لێ ئەکرێ لەسەر ئەم دوو درۆیە : یەکەم بەندەی دوور لە نێری و مێیینان دانا بە مێ • دوەم دایان‌نان بە کچانی خودا ، لەگەڵ ئەوەدا خودا دووری لە نەوەو پەیوەندی •

(وقالُوا : لَوْ شاءَ الرَّحْمانُ ما عَبَدْناهُمْ ، ما لَهُمْ بِذلِكَ مِنْ عِلْمٍ ، إِنْ هُمْ إِلاَّ يَخْرُصُونَ (٢٠) اَمْ آتَيْناهُمْ كِتاباً مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ؟ (٢١) بَلْ قالُوا : إِنَّا وَجَدْنا آباءَنا عَلى اُمَّةٍ ، وإِنَّا عَلى آثارِهِمْ مُهْتَدُونَ) (٢٢)

وه کافره‌کان ئه‌ڵێن : ئه‌گه‌ر خودا ئاره‌زووی وا بوایه که ته‌نیا به‌نده‌یی ئه‌و بکه‌ین‌و به‌نده‌یی مه‌لائیکه‌کان نه‌که‌ین هه‌رگیز ئێمه به‌نده‌یی ئه‌و مه‌لائیکانه‌مان نه‌ئه‌کرد • وه ئه‌م قسه ئه‌که‌ن به بیانوو بۆ به‌نده‌یی‌کردنیان بۆ فریشته‌کان‌و له راستیدا ئه‌م قسه پووچ‌و بێ که‌ڵکه ؛ چونکه به‌ڵگه‌هێنانه‌وه بۆ سه‌لماندنی بیروباوه‌ڕ ئه‌بێ به به‌ڵگه‌ی وا بێ جێگه‌ی گومان نه‌بێ‌و له (مقدماتی یقینی) دروست بکرێ • وه ئه‌م که‌سانه قسه‌کانیان هه‌ر له‌سه‌ر گومان‌و ته‌خمینه • ئایا ئێمه پێش قورئان کتێب‌و زانیارێکی وامان پێداون شتی وای تێدا بێ تا ده‌ستی پێوه‌بگرن‌و له‌سه‌ر یاسای ئه‌و بڕۆن به ڕێدا ؟ نه‌خه‌یر ئه‌وانه ئه‌ڵێن : ئێمه باوك‌و باپیره‌ی خۆمانمان دیوه له‌سه‌ر شێوه‌و یاسایه‌ك‌و ، تێکڕا له‌سه‌ر ئه‌و یاسایه ڕۆیشتوون‌و ، ئێمه‌یش شاره‌زای شوێنه‌واری ئه‌وانین‌و به‌و شوێنه‌دا ڕێگه‌ی خۆمانمان گرتوه • ئاشکرایه شوێنکه‌وتنی باوك‌و باپیره‌ی نه‌زان‌و بێ عیلم‌و کیتاب پووچ‌و بێ سوده •

(وكذلِكَ ما اَرْسَلْنا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ اِلاَّ قَالَ مُتْرَفُوها : اِنَّا وَجَدْنا آباءَنا على اُمَّةٍ ، وَاِنَّا عَلى آثارِهِمْ مُقْتَدونَ (٢٣) قَالَ : اَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِاَهْدى مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آباءَكُمْ ؟ قالُوا : اِنَّا بِما اُرْسِلْتُمْ بِهِ كافِرُونَ (٢٤) فَانْتَقَمْنا مِنْهُمْ ، فانْظُرْ كَيْفَ كانَ عاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ !) (٢٥)

وه نه‌بێ ئه‌م جۆره به‌ڵگه‌هێنانه‌وه تایبه‌تی ئه‌مانه بێ له زه‌مانی تۆدا ، به‌ڵکو ئێمه هیچ پێغه‌مه‌رێکمان له پێش تۆیشدا نه‌ناردوه بۆ ترساندنی گه‌له‌که‌ی له سزای خودا له هیچ ئاوه‌دانییه‌کدا ئیللا ده‌ستڕۆیشتوه‌کانیان ئه‌یانوت : ئێمه باوك‌و باپیره‌ی خۆمان له‌سه‌ر یاسایه‌کی کۆمه‌ڵایه‌تی تایبه‌تی دیوه‌و ئێمه‌یش به شوێنه‌وارای ئه‌وانا ئه‌ڕۆین‌و ئه‌وان ئه‌که‌ین به پێشه‌وای خۆمان •

جا ئەو پێغەمەرە پێی وتن : ئایا ئەگەر من شتێکیشم بۆ هێنابن کە باوەوهیدایەتتر بێ لەوەی کە باوك‌و باپیرەی خۆتانتان لەسەر دیوە هێشتا هەر لەسەر ئەو شوێنکەوتنە ئەمێننەوە ؟ ئەوانیش لە وەلآمیا وتیان : بە راستی ئێمە باوەڕ ناکەین بەوەی کە ئێوە بۆتان هێناوین‌و شوێنکەوتنەکەی خۆمانمان لا چاکترە ! جا ئێمەیش تۆڵەی ئەو کوفرەمان لێ سەندن ، دە تەماشای ئەنجامی ئەوانە بکەو بزانە ئەوانە باوەڕیان بە خوداو پێغەمەر نەبوو ئەنجامیان چۆن بو ؟ واتە زیانی دنیاو سزای رۆژی قیامەت بوو •

(وَإِذْ قالَ إِبْراهِيمُ لِأَبِيهِ وقَوْمِهِ : إِنَّنِي بَراءٌ مِمَّا تَعْبُدونَ (٢٦) إِلاَّ الَّذِي فَطَرَنِي ، فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ (٢٧) وجَعَلَها كَلِمَةً باقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ) (٢٨)

باسی ئەو رووداوە بکە کاتێ کە ئیبراهیم بە باوکی‌و گەلەکەی وت : بە راستی من بەری‌و دوورم لەوەی ئێوە ئەیپەرستن ، ئەو خودایە نەبێ کە لە نەبوون دروستی کردووم ، بە راستی ئەو شارەزام ئەکا • ئیبراهیم ئەم وشەی بەندەیی بۆ خودای پەروەردگارەی لەناو نەتەوەو ئەولادی خۆیا هێشتەوە هەتا هەتایە ، بە هیوای ئەوە ئەوانەیان کافرن بە هۆی ئەوانەوە خوداپەرستن بگەڕێنەوە بۆ لای ئایین‌و خودابەیەکناسی •

(بَلْ مَتَّعْتُ هؤُلاءِ وآباءَهُمْ حَتَّى جاءَهُمُ الْحَقُّ ورَسولٌ مُبِينٌ (٢٩) ولَمَّا جاءَهُمُ الْحَقُّ قالُوا : هَذا سِحْرٌ وإِنَّا بِهِ كافِرُونَ) (٣٠)

نەخەیر نەخێنی ئەم سەرکێشی‌و کوفرە ئەوەیە من دەمێ سالّ گوزەرانی خۆشم داوە بەم کافرانەو بە باوك‌و باپیرەیشیان ، هەتا بانگی ئیسلامی هات

بۆ لایانو بانگکران لـه لایەنی خوداوەو قورئانیان بۆ هـاتو پێغەمەری ئاشکرایان لەگەڵ موعجیزەدا بۆ هات • جا کاتێ ئـەو راستییەیان بۆ هات وتیان : ئەم قورئانە جادووەو ئێمە باوەڕی پێ ناکەین !

(وقَالوا : لَوْلا نُزِّلَ هذا القُرْآنُ عَلى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ! (٣١) اَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ ؟! نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَياةِ الدُّنْيا ، ورَفَعْنا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ ؛ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً سُخْرِيّاً ، ورَحْمَةُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ) (٣٢)

کافرەکانی قورەیش وتیان : بۆچی ئەم قورئانە نەهاتوە بۆ پیاوێکی گەورەی (مەکە) یا (مەدینە) ؟ ئایا ئەوان رەحمەتی خودا بەش ئەکەنەوە هەتا بـە گوێرەی ئارەزووی خۆیان پایەی رەهبەری بدەن بـە خەڵک ؟! حاشا ! هەر ئێمەین کە پایەی بژیوو رۆزی دنیایان بەسەرا بەشئەکەینو ، ئێمەین بازێ لەوان بەرز ئەکەینەوە بەسەر بازێکیانا بۆ ئەوە کە بازێکیان گاڵتە بـە بازێکیان بکەن لـە پایەی ژیانی دنیاداو ، مادام هەرچی بەرزیو نزمی دنیایە بە دەستی ئێمەیەو ئەوان لەم کارەدا هیچیان پێ ناکرێ •• لـە کاری مەعنەویدا وەکوو رەهبەریو پێغەمەری چییـان پێ ئەکرێ ؟ دەی پێویستە هیچ قسە نەکەنو بە بەشی خودا رازی بن • خودا پلەو پایە بە هەرکەس بدا ئارەزووی خۆیەتیو ، بزانە ئەو رەحمەتەیش خودا داویەتی بە تۆ کە پێغەمەرێتییە لە هەرچی ئەو دنیایە کە ئەوان گردی ئەکەنەوە باشترە •

(ولَوْلا اَنْ يَكُونَ النّاسُ اُمَّةً واحِدَةً لَجَعَلْنا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمنِ ـ لِبُيُوتِهِمْ ـ سُقُفاً مِنْ فِضَّةٍ ، ومَعارِجَ

عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ (٣٣) ولِبُيُوتِهِمْ اَبْوَاباً وسُرُراً عَلَيْهَا يَتَّكِئُونَ (٣٤) وزُخْرُفاً ، وِانْ كُلُّ ذلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ، والْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ) (٣٥)

ئەگەر لەبەر ئەوە نەبوایە کە ئادەمیزاد هەموو ببن بە یەك کۆمەڵ کافرو لەبـەر خۆشەویستی جوانی دنیـا هەموو کافر ببن •• سەرمیچی خانووی کافرەکانم بۆ ئەکردن بە زیوو ، چەن پلەکانی زیوم بۆ ئەکردن کە پیایانا سەرکەون بۆ هۆدەکانو بۆ سەربانو ، چەن دەرگای زیوینم بۆ هۆدەکانیان دروست ئەکردو چەن کورسی زیوینم بۆ ئەکردنو ••• چەن جوانی تریشم بۆ ئەکردن • وە ئەگەر هەموو ئەمانەیشم بۆ بکردایەن هیچ نەدەبوون جگە لـە مەتاو هۆی رابواردن لـەم ماوەی ژیانی دنیاداو سوودێکی باشـیان نەدەبوو ، وە خانووی پاشەڕۆژ بە رازاوەیی هەر بۆ ئەوانەیە کە لە خودا ئەترسنو خۆیان لە خراپە ئەپارێزن •

(ومَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَانِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَاناً فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ (٣٦) وِانَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ ، ويَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ (٣٧) حَتَّى اِذَا جاءَنَا قالَ : يا لَيْتَ بَيْنِي وبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ ؛ فَبِئْسَ الْقَرِينُ (٣٨) ولَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ ــ اِذْ ظَلَمْتُمْ ــ اَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ) (٣٩)

هەرکەسێ کوێر ببێ لە تەماشاکردنی زیکری خودای میهرەبان ئـەوە شەیتانێکی بۆ هەڵئەبێین ، جا ئـەو شەیتانە هەر بۆ ئەو کەسە ئەبێ بـە هاوڕێو ئەو کەسانە کـە کوێرن لـە عاستی زیکری خودادا ئەو شەیتانانە

مەنعیان ئەکەن لە رێگەی راستو ، گومانیش ئەبەن کە شارەزانو رێگەی راست ئەزانن ، تا کاتێ کـە ئـەو شەخسە کوێرە دێ بۆ لای ئێمە ئەڵێ : کاشکی بـە قەی نێوان رۆژهەڵاتو رۆژئاوا لـە بەینی منو ئەو شەیتانەدا بوایە ، جا بۆی دەرئەکەوێ گەڵێ زیانی لێکەوتوەو ئەو شەیتانە هاوڕێو هاودەمێکی زۆر بـەدو نابار بوە • وە ئـەو کاشکیکردنو ئاواتخوازتنە ئەمڕۆ هیچ سوودو قازانجێ نادا بە ئێوە ؛ چونکی ئێوە لە دنیادا ستەمتان لـە خۆتان کردو رێگەی ناڕاستتان گرت ، وە مادام لە ئەسبابی سزاکەدا هاوبەش بوون ئیمڕۆیش ئەبێ لە سزاکەدا هاوبەشو هاوڕێ بن •

(اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ . اَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ ؛ وَمَنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ؟! (٤٠) فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ . فَإِنَّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ (٤١) اَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ ؛ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ (٤٢) فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي اُوحِيَ اِلَيْكَ ، اِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (٤٣) وَاِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ ، وَسَوْفَ تُسْاَلُونَ) (٤٤)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست ئـەو کافرانە کەڕن لـە بیستنی ئایاتو کوێرن لە چاوپێکەوتنی موعجیزات ، جا ئایا تۆ ئەتوانی قسە بگەیەنی بـە گوێچکەی کەڕەکان ، یا ئەتوانی کۆمەڵی کوێران شارەزا بکەی بۆ رێگەی راستو ، ئەتوانی ئەوانە کـە وان لـە گومڕاییەکی ئاشکرادا شارەزایان بکەی ؟! حاشـا ! ئەمانە بـە تۆ ناکرێن ، جـا یا بـە تەواوی تۆ لـەناودا هەڵئەگرینو ئەوسـا بـە تەواوی تۆڵەی ئەوەڵو ئاخریان لێ ئەسێنمەوە • یاخود بازێ لەوانەی کـە بەڵێنم داوەو بڕیارم داوە بەسەر کافرەکانیا بێنم نیشانتی ئەدەمو ، ئێمە هێزو تەوانایمان هەیە بەسەریانا •

تۆ هــەر دەست توند بگرەو لەســەر بەجێهێنانی ئەوەی بۆت هــاتوە بمێنەرەوەو بەردەوام بە ؛ چونکی بە راستی تۆ وای لەسەر ڕێگەی ڕاستو ڕەوان ، وە ئەم قورئانەیش ناوو شۆرەتو پایەیە بۆ تۆو گەلەکەتو ئەمەولا پرسیارتان لێئەکرێ لە بارەی قورئانو ڕەفتارکردن بە قورئانەوە .

(واسْأَلْ مَنْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا : اَجَعَلْنَا مِنْ دونِ الرَّحْمَانِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ ؟) (٤٥)

ئەی خۆشەویست تۆ پرسیار لەوانە بکە کە لە پێش تۆدا هەناردوومن لە پێغەمبەرەکانی ئێمە : ئایا بێجگە لە خودا چەن خودایەکی ترمان داناوە کە پەرستیاری بکرێن ؟

(ولَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسى بِآيَاتِنَا اِلى فِرْعَوْنَ ومَلَإِهِ ، فقَالَ : اِنِّي رَسولُ رَبِّ العَالَمِينَ (٤٦) فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِآيَاتِنَا اِذَا هُمْ مِنْها يَضْحَكُونَ (٤٧) ومَا نُرِيهِمْ مِنْ آيَةٍ اِلَّا هِيَ اَكْبَرُ مِنْ اُخْتِها ، واَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ (٤٨) وقَالُوا : يا اَيُّها السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ ، اِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ (٤٩) فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ العَذَابَ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ) (٥٠)

جا خودا بۆ دڵدانەوەی حەزرەتو بۆ وەڵامدانەوەی ئەوە کە وتیان بۆچی ئەم قورئانە بۆ سەر دوو پیاوی گەورە نەهاتوە .. باسی موسای بۆ گێڕایەوەو فەرمووی : موسای کوڕی عیمرانمان نارد بۆ سەر فیرعەونو کۆمەڵەکەی و پێی فەرموون : من ڕەهبەرمو لە لای خودای جیهانەوە ڕەوانەکراوم ، کاتێ لەگەڵ موعجیزەیەکدا کە پێمدابوو چوە لایان ئەتبینی

پێی پێ ئەکەنین و گاڵتەیان بە ئایەتەکان ئەکرد ! بە دوای ئەوەدا گەلێ کاری گەورەو موعجیزەم پێ نیشان دان ، وە هەر ئایەت و نیشانەیەکیشم پیشان ئەدان لەوەی پێشوو گەورەتر بوو ، بۆ ئەوە کە بترسن و بگەڕێنەوە بۆ لای خودا . وە ئەو ئایەتانە بریتی بوون لە موعجیزەکانی حەزرەتی موسا وەکوو عاساکەیی و ، دەستی هەڵگیرساوی و ... وە ئەو فیرعەونەو کۆمەڵەکەیمان گرت بە سزا وەکوو قاتەسالێی و ، بەرەڵابوونی کوللە بۆ کشتوکاڵیان و ، جانەوەر بۆ سەر بەرگ و پۆشاکیان و خواردەمەنییان بە هیوای ئەوە بیر بکەنەوە و بگەڕێنەوە بۆ لای خودا ، کەچی لە بەرانبەری ئەم هەموو رووداوەدا فیرعەون و کۆمەڵەکەی بە موسایان ئەوت : ئەی جادووگەر بانگ بکە با بە هۆی ئەو پایەوە کە هەتە لە لای خودا بەڵکو ئەم سزامان لەسەر لاببا ، جا کاتێ موسا دۆعای کردو سزاکەمان لەسەر لابرد تەماشات ئەکرد ئەوان پەیمانەکەیان شکاندو گوێیان بە دین و ئایین نەدا .

﴿ ونَادى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ ، قَالَ : يا قَوْمِ اَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ ، وهٰذِهِ الأَنْهارُ تَجْرِي مِنْ تَحْتِي ؟ اَفَلا تُبْصِرُونَ ؟ (٥١) أَمْ اَنا خَيْرٌ مِنْ هذا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ ، ولا يَكادُ يُبِينُ ؟ (٥٢) فَلَوْلا اُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ ؟ اَوْ جاءَ مَعَهُ الْمَلائِكَةُ مُقْتَرِنِينَ (٥٣) فاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطاعُوهُ ، اِنَّهُمْ كانُوا قَوْماً فاسِقِينَ (٥٤) فَلَمَّا آسَفُونا انْتَقَمْنا مِنْهُمْ ، فَأَغْرَقْناهُمْ اَجْمَعِينَ (٥٥) فَجَعَلْناهُمْ سَلَفاً ومَثَلاً لِلآخِرِينَ) (٥٦)

وە فیرعەون جارێ دا بە ناو گەلەکەیاو وتی : ئەی گەلی من ئایا سەرۆکایەتی وڵاتی میصر بۆ من نیە ؟ بڕوانن وام لەم کۆشکە بەرزەداو

جۆگەی ئاوی زەلاڵ لە ژێر تەختەکەمەوە ڕەوان ئەبێ ، ئایا من باشتر نیم لەم موسایە کە پیاوێکی سووك و بێ‌نرخەو لەوانە نیە بتوانێ لەبەر ناباری زمانی مەبەستی خۆی بدرکێنێ‌و ئەوەی ئەیەوێ بیلێ ؟

ئەگەر ڕاست ئەکا کراوە بە گەورەی ئایینی بۆچی چەن بازنەی ئالتوونی نەخراوە بەسەرا ؟ واتە لەو چەرخەدا یاسا وا بوە پادشا هەرکەسێکی بکردایە بە گەورەی ناوچەیێ بازنی ئالتوونیان ئەکردە دەستی‌و ، گەردنبەندی زیو یا ئالتوونیان ئەکردە ملی ، بۆ نیشانەی پلەو پایەی • یاخود ئەگەر ئەم گەورەی دینە بۆچی کۆمەڵێ لە مەلائیکە نەهاتوون لەگەڵیا بەیەکەوە ؟ وە مادام هیچ کام لەوانەی نیە دیارە داواکەی درۆیە • جا داوای کرد لە گەلەکەی لە بەرهەڵستی موسادا فەرمانبەری‌و پەیڕەوی بکەنو (گەلەکەی خۆی بە سووك سەیر کرد) ئەوانیش پەیڕەوییان کرد ، بە ڕاستی ئەوانە گەلێکی فاسق بوون • جا کاتێ موخالەفەیان کردین‌و قاریان جوولانین تۆڵەمان لێ کردنەوەو لە ئاوی نیلدا هەموویانمان خنکاند • وە ئەوانمان کرد بە پێشکەوتوو لە فەوتان‌و پاشکەوتنی قیبطیەکاناو ، کردمانن بە هۆی پەندو دەرز بۆ دواکەوتووان •

(ولَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلاً ۟ إذا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ (٥٧) وقَالُوا : أَآلِهَتُنا خَيْرٌ" اَمْ هُوَ ؟ ما ضَرَبُوهُ لَكَ اِلاَّ جَدَلاً ، بَلْ هُمْ قَوْمٌ" خَصِمُونَ (٥٨) اِنْ هُوَ اِلاَّ عَبْدٌ" اَنْعَمْنَا عَلَيْهِ ، وجَعَلْنَاهُ مَثَلاً لِبَنِي اِسْرائِيلَ (٥٩) ولَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلائِكَةً فِي الأَرْضِ يَخْلُفُونَ (٦٠) وِانَّهُ لَعِلْمٌ" لِلسَّاعَةِ ، فَلا تَمْتَرُنَّ بِهَا واتَّبِعُونِ هذا صِرَاطٌ"

مُسْتَقِيمٌ (٦١) وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ ۖ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ) (٦٢)

کاتێ له لایه‌نی (ابن زبعری)یه‌وه باسی حه‌زره‌تی عیسا ئه‌کرێ به خاوه‌ن مه‌ثه‌ل و پایه‌ی گه‌وره له‌و کاته‌دا گه‌له‌که‌ت که کافرانی قوره‌یشن له هۆی ئه‌و په‌ندو مه‌ثه‌له‌وه شادمان ئه‌بن‌و دێن به‌یه‌کاو ئه‌ڵێن : ئایا خوداکانی ئێمه که مه‌لائیکه‌کانه له عیسا باشترن یاخود عیسا له‌وان باشتره ؟ جا ئه‌و کافرانه وه‌کو (ابن زبعری)و هاوبیره‌کانی باسی حه‌زره‌تی عیسایان نه‌ئه‌هێنایه پێشه‌وه بۆ ئه‌وه نه‌بێ بیکه‌ن به هۆی موجاده‌له‌و هاوردوبردی قسه‌و تا له‌و رێگه‌وه زاڵبن به‌سه‌رتانا •

(ابن زبعری) وتی به حه‌زره‌ت : که گاوره‌کان عیسای کوڕی مه‌ریه‌م ئه‌په‌رستن‌و ئێمه مه‌لائیکه‌کان ئه‌په‌رستین‌و مه‌لائیکه‌کان له عیسا باشترن‌و په‌رستیاری مه‌لائیکه عه‌یبی تیا نیه ، وه ئه‌م باسه‌یان بۆ ئه‌وه له‌گه‌ڵ تۆدا کرد تا سه‌رکه‌ون به‌سه‌رتاو ده‌مکوتت بکه‌ن ، به‌ڵام من پێتان ئه‌ڵێم : نه مه‌لائیکه شیاوی په‌رستیاریه‌و نه عیسای کوڕی مه‌ریه‌م • عیسی هیچ نیه ئه‌وه نه‌بێ به‌نده‌یه‌که ئێمه نیعمه‌تمان به‌سه‌ردا رژاندوه‌و کردوومانه به خاوه‌ن مه‌ثه‌ل بۆ به‌نی‌ئیسرائیل‌و کردمان به نموونه‌یه‌کی تایبه‌تی جیهان که به بێ باوك دروستمان کرد ، وه ئه‌گه‌ر خواستمان له‌سه‌ری بێ بازێ له ئێوه‌م ئه‌کرد به مه‌لائیکه‌ی وه‌ها له‌سه‌ر زه‌ویدا ببوونایێ به جێگری ئێوه‌و دوای ئێوه بمانایێ •

واته هه‌رچه‌ن حاڵی حه‌زره‌تی عیسا سه‌رسوڕهێنه‌ره به‌ڵام خودا نه‌وانایه به‌سه‌ر شتی له‌وه سه‌رسوڕهێنه‌رترا ، به‌هه‌ر حاڵ ئه‌مانه چ عیساو

چ مەلائیکە هــەموو بــەندەی خودانو کەســیان شیاوی ئــەوە نین کــە پەرستیاری بکرێن •

وە وجوودی عیسا نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەتو گومانو دوودڵی مەکەن لە پاشەڕۆژاو پاشەڕۆژ وەسیلەی بەجێهاتنی عەداڵەتە ، وە پەیڕەوی شەریعەتی یا کیتابی من یا پێغەمەری محەمەد بکەن ، ئەمەیە ڕێگەی راست ، وە ئاگاتان لە خۆتان بێ تا شەیتان لاتان نەدا لــە ڕێگەی راستو دوورتان نەخاتەوە لــە پەیڕەوی حەق ، بــە راســتی شــەیتان دوژمنێکی ئاشکرای ئێوەیە •

بزانن ! وشەی (وانه لعلم للساعة) بە چەن شێوە مانای لێدراوەتەوە :

یەکێکیان ئەمەیە : کــە وجوودی عیســا مایەی زانستە بــە نزیکی پاشەڕۆژ ، لــە واقیعا ئەو زاتەو حەزرەتی محەمەد هەردووکیان لــە نزیکی قیامەتا هاتوون •

یەکێکی تریان ئەمەیە : کــە پەیدابوونی عیسا لــەناو گەلی حەزرەتی محەمەدا لــە ئاخرزەمانا نیشانەی پاشەڕۆژە • لــە حەدیثی پیرۆزا هەیە کــە عیسا لە ئاسمان دێتەخوارەوە بۆ سەر شوێنێ لە خاکی پیرۆزی شاماو رمێکی بە دەستەوەیەو بەو رمە (دەجال) ئەکوژێ • جا ئەچێ بۆ (بیت المقدس)و لــەو کاتــەدا موسوڵمانان خەریکی نوێژی سبەینێنو پێش نوێژەکە دێتــە پاشەوەو عیسا ئەیخاتەوە پێشو لــە دوایەوە نوێژ ئەکا لەسەر شەریعەتی حەزرەتی محەمەد ـدـ ، جا فەرمان ئەدا بە کوشتنی بەرازو لابردنی چاخو ، لە گاورەکان رازی نابێ بە موسوڵمانبوونو شوێنکەوتنی ئایینی حەزرەتی محەمەد ـدـ نەبێ •

(ولَمَّا جاءَ عِيسى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ : قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ ، فَاتَّقُوا اللهَ وَاَطِيعُونِ (٦٣) اِنَّ اللهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ ، فَاعْبُدُوهُ هَذا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ (٦٤) فَاخْتَلَفَ الأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ ، فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ) (٦٥)

جا کاتێ عیسا ـدـ بەو موعجیزە روونا‌کانەوە وەکوو : زیندووکردنەوەی مردوو ، چاککردنەوەی کوێری سکوماو ، خۆشکردنەوەی نەخۆش‌و ، ساڕێژبوونەوەی بەڵەکی‌و غەیری ئەمانە لە حیکمەت‌و دەرزی دین ... هات بۆ لایان فەرمووی بە گەلەکەی : وا من لە لای خوداوە هاتووم بۆ لای ئێوە بە دەرزی حیکمەت ، کە مەبەس یا شەریعەتی ئاسمانییە بە گشتی ، یا هەر کتێبی ئینجیلە ، یا باقی زانیاری شەخصی خۆیەتی لەگەڵیاناو ، هەرواهاتووم بۆ دەربڕینی بازێ لەوانە کە ئێوە جیاوازیتان هەیە تیایانا ، دەی لە خودا بترسن‌و پەیڕەویم بکەن • بە راستی خودا دروستکەری من‌و ئێوەیە‌و بەندەیی ئەو بکەن ، ئەمە رێگەی راستە‌و خودا وەری ئەگرێ• جا بە دوای ئەم بەیانی حەزرەتی عیسادا ـدـ ئەو تاقم‌و کۆمەڵانە کە لە وڵاتەکەدا بوون لەناو خۆیانا تێکچوون‌و بازێکیان باوەڕیان بە حەزرەتی عیسا کردو بازێکیان باوەڕیان پێ‌نەکرد • جا هاوار بۆ ئەوانە کە ستەمیان لە خۆیان کرد بە ئینکاری ئەو پەیامانەی لە لای خوداوە هاتوون‌و ، ستەمیشیان لە خەڵك کرد بە تێکدانی دڵیان ، هاوار بۆ ئەوانە لە سزای سەخت‌و بە ئازاری رۆژی قیامەت •

(هَلْ يَنْظُرُونَ اِلاَّ السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لا يَشْعُرُونَ ؟) (٦٦)

ئایا ئەو کافرانە جگە لەوە کە رۆژی قیامەت لە پڕێکدا بێتو یەخەیان بگرێ چاوەڕێی شتێکی‌تر ئەکەن ؟

﴿ الأَخِلاَّءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلاَّ الْمُتَّقِينَ (٦٧) يا عِبَادِ لا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلا اَنْتُمْ تَحْزَنُونَ (٦٨) الَّذِينَ آمَنُوا بِآياتِنا وكانُوا مُسْلِمِينَ (٦٩) ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَاَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ (٧٠) يُطافُ عَلَيْهِمْ بِصِحافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَكْوابٍ ، وفِيها ما تَشْتَهِيهِ الأَنْفُسُ وتَلَذُّ الأَعْيُنُ ، وَاَنْتُمْ فِيها خالِدُونَ (٧١) وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي اُورِثْتُمُوها بِما كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (٧٢) لَكُمْ فِيها فاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْها تَأْكُلُونَ) (٧٣)

جا لەو رۆژی قیامەتەدا ئەم دۆستانە کە وان لە خۆشیدا لە دنیادا لەو رۆژەدا ئەبن بە دوژمنی یەکتر ، واتە بازێکیان ئەبێ بە دوژمنی بازێکیان ؛ چونکە ئەو پەیوەندی دنیایە نامێنێ ، بۆ ئەوانە خودا بانگیان ئەکاو ئەفەرموێت : ئەی بەندەکانی من ! ئەی کەسانێ کە ترسی خودا وا لە دڵتاناو خۆتان ئەپارێزن هیچ ترستان لە خراپەیێ نەبێ کە لە پاشەڕۆژا رووتان تێبکاو هەرگیز بۆ شتێ زویر مەبن کە بەجێتان هێشتوە • ئەم بانگە بۆ ئەو بەندانەیە کە باوەڕیان بە ئایەتەکانی ئێمە بوەو پەیڕەوی یاساکانی ئیسلامیان کردوە • فەرموون بڕۆنە ناو بەهەشتەوە ، خۆتانو ژنەکانتانو لەوێدا شادمانن بە شادمانییەکی زۆرو ، چەند کاسەی ئاڵتوونو چەن گۆزەو پەرداخی بێ دەستو لوولە ئەگێڕرێ بە دەورتاناو ، لە بەهەشتەکەیشتانا هەیە ئەوەی کە دڵی ئێوەی بۆ بچێو ئارەزووی بکەنو ،

چاو بۆی بڕوانێ‌و له‌زه‌تی پێ‌بگه‌یه‌نێ‌و ، ئێوه له‌و به‌هه‌شته‌دا نه‌مرن • وه ئه‌م به‌هه‌شتانه‌ی ئێوه‌ی وان تیا ئه‌و به‌هه‌شتانه‌ن که به هۆی ره‌فتاری باشی خۆتانه‌وه ده‌ستان‌که‌وتوون • وه له‌و به‌هه‌شته‌دا بۆتان هه‌یه میوه‌یه‌کی زۆری وه‌ها که له‌وانه ئه‌خۆن‌و ، ئه‌و به‌هه‌شتانه‌تان بۆ رازاوه‌ته‌وه‌و بۆتان ئاراییش‌دراوه‌و بوه به به‌ش‌و به‌رات‌و میراتتان به هۆی کرده‌وه‌و ره‌فتارتانه‌وه له دنیادا •

(اِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ (٧٤) لا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ ، وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ (٧٥) وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ ، وَلَكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ (٧٦) وَنَادَوْا : يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ ، قَالَ : اِنَّكُمْ مَاكِثُونَ (٧٧) لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ ، وَلَكِنَّ اَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ) (٧٨)

وه‌کوو چۆن موسوڵمانه بێ‌تاوانه‌کان وان له‌و به‌هه‌شتی ره‌حمه‌تی پڕ له نازو نیعمه‌ته‌دا •• تاوانباره‌کانیش که باوه‌ڕیان به ئایینی ئیسلام نه‌ده‌کرد ئه‌وانیش وان له دۆزه‌خاو تیا ئه‌مێننه‌وه هه‌تا هه‌تایه‌و ، سزایان له‌سه‌ر سووك ناکرێ‌و هیوای رزگاربوونیان له‌و سزا نیه • وه ئێمه به‌م ته‌ڵه‌سه‌ندنه‌وه له‌و کافرانه سته‌ممان لێ نه‌کردوون به‌ڵام ئه‌وان سته‌میان له خۆیان کرد • وه ئه‌و کافرانه بانگ له ده‌رگاوانی دۆزه‌خ ئه‌که‌نو ئه‌ڵێن : ئه‌ی مالیك داوا له خودای خۆت بکه با فه‌رمانی له‌ناوبردنی هه‌میشه‌یی بدا به‌سه‌رماناو له‌م سزا رزگار بین ! ئه‌ویش ئه‌ڵێ : نه ، نه ، ئه‌بێ له‌م شێوه‌و سزادا بمێننه‌وه ، کاتی خۆی ئێمه حه‌قمان بۆ هێنان‌و هاوارمان لێ کردن که خوداو یه‌کێتی‌و خودابه‌یه‌کناسین راسته‌و ، پێغه‌مه‌رێتی راسته‌و قورئان راسته‌و باوه‌ڕیان پێ بکه‌ن ، به‌ڵام ئێوه سه‌رکێشیتان کردو زۆربه‌تان ئه‌م

حەقەتان پشت گوێ خستو بە ناشیرین تەماشاتان کردو ، بڕیارتان دا هەتا هەتایە ئێوەو ئەو باوەڕە یەك ناکەون ، جا خودا لە بەرانبەری ئەو بیروباوەڕی هەتا هەتای ئێوەوە ئەم ئازارە هەتاهەتاییەی بۆ داناون و پێویستە تیا بمێننەوە •

(اَمْ اَبْرَمُوا اَمْراً ؟ فَإِنَّا مُبْرِمُونَ (٧٩) اَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ ونَجْوَاهُمْ ! بَلى وَرُسُلُنا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ (٨٠) قُلْ : اِنْ كانَ لِلرَّحْمانِ وَلَدٌ فَأَنَا اَوَّلُ الْعابِدِينَ (٨١) سُبْحانَ رَبِّ السَّماواتِ والأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ (٨٢) فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا ويَلْعَبُوا حَتَّى يُلاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ) (٨٣)

یا خەیر ئەو کافرانە بێجگە لەوەی خۆشیان لە ئایینی ئیسلام نەدەهات شتێکی تریان لەناو خۆیانا دامەزراند وەکوو دوژمنایەتی دینو خاوەنەکەی بێ ، مادام ئەوان وایان کردوە ئێمەیش شتێکمان بۆ ئەوان بڕیار داوە وەکوو تۆڵەی دۆزەخ بێ• یا خەیر گومانیان وایە کە ئێمە ئاگاداری ئەوان نینو قسەی ئاشکراو پەنامەکی ئەوان نابیسین ، نەخەیر فریشتە فوروستادەکانمان وان بەلایانەوە بیرو باوەڕو وتارو کردەوەی ئەوان ئەنووسن •

ئەی ڕەهبەری خۆشەویست تۆ بفەرموو بەو کافرانە : کە بڕیاری ئەوەتان داوە مەلائیکە کچانی خودا بن ئەمە ئێوە دەیڵێن راست نیە ؛ چونکی خودا بێ نیازە لە نەتەوەو ، ئەگەر بە فەرزی مەحاڵ خودای میهرەبان نەتەوەی بێ ئەوە من یەکەم کەسێکم کە بەندەیی بۆ بکەم ؛ چونکە ڕەهبەران لە هەموو کەسێ باشتر زانان بەوەی بۆ خودا

ئه‌شێ یا ناشێ ، بـه‌ڵام شتی وه‌هـا نه‌بوه‌و نابێ ؛ چونکه بێ‌نیاز له‌گـه‌ڵ نیازمه‌ندا یه‌ك ناکه‌ون‌و موناسه‌به‌یان نیه .

په‌روه‌ردگاری ئاسمانـه‌کان‌و زه‌وی‌و پـه‌روه‌ردگاری عـه‌رش پاك‌و خاوێن‌و دووره له‌و هاوبه‌ش‌و وێنانه که کافران به گومان بۆ خودایان بڕیار ئه‌ده‌ن‌و باسیان ئه‌که‌ن .

زاتێ کـــه وه‌صـــفی بێ‌نیشـــانی بێ
ئه‌بێ چۆن مه‌خلووق به هاوشـــانی بێ ؟
ئـه‌م خـه‌یـاڵاتـــه هه‌مـوو ئه‌وهـــامن
هه‌مـــوو لـــه بیـــری گـــه‌لی عـــه‌وامن

ده‌ی مادام ئه‌وان هه‌ر وا له‌سه‌ر بێ‌شوعووری ئه‌ڕۆن‌و نووری ره‌هبه‌ر وه‌رناگرن لێیان بگه‌ڕێ تا رۆچن به‌م بیره تاریکه‌داو له‌گه‌ڵ هاوقه‌تاره‌کانیانا گاڵته بکه‌ن هه‌تا ئه‌گه‌ن به‌و رۆژه ره‌شه که وا ده‌یان پێ‌دراوه .

(وهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلٰه" ، وفِي الأَرْضِ إِلٰه" . وهُوَ الْحَكِيمُ العَلِيمُ (٨٤) وتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ والأَرْضِ وما بَيْنَهُمَا ، وعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ، وإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٨٥) ولا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلاَّ مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ ، وهُمْ يَعْلَمُونَ) (٨٦)

ئه‌و خودای جیهانه خودایه‌که مه‌عبووده بۆ ئه‌نبیاو ئه‌ولیاو رۆشنبیران لـه ئاسماناو لـه زه‌ویداو ، جیهان له‌به‌ر ته‌وانایی ئه‌وا رامه‌و ، خودایه‌که خاوه‌ن حیکمه‌ته‌و خاوه‌ن زانسته بـه هه‌موو شتێ کـه‌م‌و زۆر . وه زۆر

گەورەیە ئەو خودایە کە دارایی ئاسمانو زەوی ، هەرچۆن بنو هەرچەن بنو ، دارایی نێوان ئەوانیش بۆ ئـەوە • وە زانستی کاتی هاتنی رۆژی قیامەتو بـەربادبوونی ئـەم جیهانـە لای ئـەو خودایـەو ، بۆ لای ئـەو خودایەو ، بۆ لای ئەو ئەگێڕێنەوە • وە ئەو بتو مەلائیکانە ئەوان هیوای تکاو شەفاعەتیان پێیان هەیەو بانگیان ئەکەنو بە هۆی ئەوانەوە لـە خودا لائەدەن هەرگیز خاوەنی هیچ نینو دارای تکاکاری نین بۆ ئەوان ، ئـەو فریشتانە نەبێ کە شایەتی بدەن بـە حەقو ئەدای ئیمانهێنانی ئـەو کافرانە بکەنو بە راستی بزانن کە ئیمانیان هێناوە ، ئەوسا لەوانەیە کە مەلائیکە شەفاعەتیان بۆ بکەن •

واتە هەرکام لەم کافرانە ئیمان بە خودای تەنیا بێنێو فریشتەکان بەم ئیمانەیان بزانن ئەوسا تکایان بۆ ئەکەن لەلای خودادا ئەگەر تاوانێکیان ببێ لە پاش ئیمانهێنانیان بە حەق •

(ولَئِنْ سَأَلْتَهُمْ : مَنْ خَلَقَهُمْ ؟ لَيَقُولُنَّ اللهُ . فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ ؟ (٨٧) وقِيلِـهِ : يـا رَبِّ انَّ هـؤلاءِ قَـوْمٌ لا يُؤْمِنُونَ (٨٨) فاصْفَحْ عَنْهُمْ ، وقُلْ سَـلامٌ . فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ) (٨٩)

وەکـوو ئـەو پیرو باوەڕە بێنرخانەیش دەرئەخەن ئەگـەر تۆ پێی پرسیاریان لێ بکەیتو بڵێیت : کێ دروستی کردوون ؟ بە پشتەسووریو چاوڕوونییەوە ئەڵێن : خودای جیهان دروستی کردووین • جا لەگەڵ ئـەم باوەڕەدا چۆن لە بەندەیی خودا هەڵئەگێڕێنەوە بۆ بەندەیی دارو بەرد ؟

وه هه‌ر وه‌کوو خودا زانایه به رۆژی جه‌زاو پاداش که قیامه‌ته زانایشه به خۆشه‌ویستی خۆی که حه‌زره‌تی محه‌مه‌ده ، که هاوار ئه‌کا ئه‌ڵێت : ئه‌ی په‌روه‌ردگاری من به راستی ئه‌م بتپه‌رستانه گه‌ڵێکن ئیمان نایه‌نن ، وه مادام زانایه به رۆژی پاداش‌و تۆڵه‌و زانایشه به پارانه‌وه‌ی تۆ . لایان لێ بگره‌و بانگیان مه‌که‌و واته‌یێ بڵێ که له‌سه‌ر ئارامی بێ له‌مه‌ولا به ئه‌نجامی ببیرو باوه‌ڕو کرده‌وه‌ی شه‌ڕی خۆیان ئه‌زانن •

سووره‌تی (دوخان) لـه ســـووره‌ته مه‌که‌ییه‌کانه ، (٥٩) ئایه‌ته ، دوای سووره‌تی زوخروف هاتوه‌ته خواره‌وه .

بسم الله الرحمن الرحيم

(حم (١) والْكِتَابِ الْمُبِينِ (٢) إِنَّا أَنْزَلْنَـــاهُ فِي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ ، إِنَّا كُنَّا مُنْذِرِينَ (٣) فِيهَـــا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ (٤) أَمْراً مِنْ عِنْدِنَا . إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ (٥) رَحْمَـــةً مِنْ رَبِّكَ ، إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (٦) رَبِّ السَّـــمَاوَاتِ وَالأَرْضِ ، وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ مُوقِنِينَ (٧) لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ ، رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الأَوَّلِينَ) (٨)

ئەم سووره‌ته سووره‌تی حامیمه ، سوێند به‌و قورئانه کـه حه‌قیقه‌تی بیروباوه‌ڕو کرده‌وه‌ی باش ده‌رئه‌خاو له بیرو باوه‌ڕو کرده‌وه‌ی خراپیان جیا ئه‌کاته‌وه ، ئێمه ئەم قورئانه‌مان له شه‌وێکی پیرۆزا ناردوه‌ته خواره‌وه‌و ئێمه ترسێننده‌ی هۆشیاران بووین له سزا ، وه له‌و شه‌وه‌دا هه‌ر کارێکی خاوه‌ن حیکمه‌ت هه‌بێ جیا ئه‌کرێته‌وه بۆ جێبه‌جێکردن ، وه ئه‌و کاره کارێکه له لایه‌نی ئێمه‌وه صادیر کراوه ئه‌بێ بێته جێگه‌و به راستی ئێمه پێغه‌مه‌ر بۆ ئه‌وه ئه‌ێرین ببێ به پڕته‌وی فه‌ڕو پیرۆزی له جیهاناو ببێ به هۆی رووناکی دڵو ئارامی‌و ره‌حمه‌ت له لایه‌نی په‌روه‌ردگاری تۆوه ، به راستی خـودا بیسه‌ره‌و زانایه بـه هه‌موو کارو بارێ . وه ئـه‌و خودایه په‌روه‌ردگاری

ئاسمانەکان و زەوی و ناوبەینی ئەوانە ئەگەر باوەڕتان هەیە • وە هیچ خودایێ نیە ئەو نەبێ ، مردوو زیندووئەکاتەوە و زیندوو ئەمرێنێ ، پەروەردگاری ئێوەو باوکو باپیرە پێشینەکانتانە •

بزانن ! لە دیاریکردنی ئەو شەوە پیرۆزەدا چەن قسە هەیە :

یەکەم : ئەو شەوی (لیلة القدر)ەیە کە لە مانگی رەمەزانی پیرۆزایە ، بە چەن بەڵگە :

١ ـ خودا فەرموویەتی : (انا انزلناه في ليلة القدر) ، وە لەم سوورەتەیشا فەرموویەتی : (انا انزلناه في ليلة مباركة) ، کە وابێ پێویستە ئەو شەوە پیرۆزە (ليلة القدر) بێ ، هەتا ناجۆری لە تێوانی ئەو دوو ئایەتەدا پەیدا نەبێ •

٢ ـ خودا فەرموویەتی : (شهر رمضان الذي انزل فيه القرآن)و بەیانی ئەوەی کردوە هاتنەخوارەوەی قورئان لە مانگی رەمەزانا بوەو لەم سوورەتەیشا فەرموویەتی : (انا انزلناه في ليلة مباركة) کە وابێ ئەبێ ئەو شەوە پیرۆزە لە مانگی رەمەزانی پیرۆزا بێ تا ئایەتەکان یەک بکەون •

٣ ـ خودا لە باسی شەوی (ليلة القدر)ا فەرموویەتی : (تنزل الملائكة والروح فيها باذن ربهم من كل امر سلام)وە لەم سوورەتەیشا فەرموویەتی : (فيها يفرق كل امر حكيم) • وە ئەمە موناسبە بۆ فەرموودەی خودا (تنزل الملائكة والروح فيها)وە لەم سوورەتەدا فەرموویەتی : (امرا من عندنا)وە لە سوورەتی (قەدر)دا ئەڵێ : (بأذن ربهم من كل امر) • وە لەم سوورەتەدا ئەفەرموێ : (رحمة من ربك)وە لەوێ ئەڵێ : (سلام هی) • وە مادام باسو وەصفەکان نزیکی یەکن پێویستە مەوصووفەکانیش یەکێ بن •

٤ ـ طەبەری لە تەفسیرەکەیا لە قەتادەوە ئەگێڕێتەوە کە : صەحیفەکانی ئیبراهیم لە یەکەم شەوی رەمەزانا هاتوونەتە خوارەوەو ، تەورات لە شەوی شەشی رەمەزانا هاتوەتە خوارەوەو ، زەبوور لـە دوازدەیاو ، ئینجیل لـە هەژدەی رەمەزاناو ، قورئان لە بیستوچواری رەمەزانا هاتوەتە خوارەوە • کە واتە پێویستە ئەو شەوە پیرۆزە (لیلة القدر)بێ •

٥ ـ (لیلة القدر) بۆیە بەو ناوە ناوبراوە ؛ چونکە قـەدر شەرەفی گەورەیە لە لای خودای تەعالاو دیارە شەرەفی کات لە بەر زاتی خۆی نیە ؛ چونکی هەموو کاتێ هەر کاتە ، بەڵکو لەبەر شەرەفی ئەو شتەیە کە لەو کاتەدا بوە وەکوو هاتنەخوارەوەی قورئان کە یاسایەکە ئەبێ بە هۆی ژیانی پیرۆزانەی ئادەمیزادو بوە بە هۆی دامەزرانی پەیامو پێغەمەرێتی حەزرەتی محەمەد کە (رحمة للعالمین) ە . وە بوە بە هۆی زانستو کردەوەی باش و بەندەیی بۆ خودا • کە وابێ ئەگەر قورئان لە شەوێکی ترا غەیری (لیلة القدر) بهاتایەتە خوارەوە ئەبوا ئەو شەوە گەورە بوایە نەك (لیلة القدر) کە وابێ پێویستە کە (لیلة القدر)و (لیلة مبارکة) یەکێ بن •

قسەی دوەم ئەوەیە کە : شەوی پیرۆز شەوی نیوەی مانگی شەعبانەو ، عوثمانی کوڕی موغیرە ئەگێڕێتەوە کە حەزرەت ـد فەرموویەتی : ئاکامو کۆتایی ژیانی ئینسان لەم شەعبانەوە بۆ ئەو شەعبان بڕیار ئەدرێ •

وە لە حەزرەتەوە ریوایەت کراوە کە شەوی نیوەی شەعبان هات ، شەوەکەی زیندووبکەنەوە بە بەندەیی خوداو ، رۆژەکەی بەڕۆژوو بن ؛ چونکی خودا جیلوەی بەهرەو بەخششی خۆی لەم شەوەدا بۆ بەندەکانی خۆی دەرئەخا •

وە ئـەو شەوە چوار ناوی هـەیە : (اللیلة المبارکة) لەبـەر فـەڕو پیرۆزی • (لیلة البراءة) ؛ چونکی شـەوی رزگاریە لـە تاوان • (لیلة

الصك) لەبەر ئەوە چەکی عەفو ، واتە نامەی بەخشینی تاوانبارانی تێدا دێتە خوارەوە • (ليلة الرحمة) لەبەر میهرەبانی خودا تیایا • بەڵام ریوایەتەکانی ئەم قسە دامەزراو نین‌و جێگەی قسەن •

وە لە تەفسیری قورطوبیدا ئەڵێ : قورئان هەمووی لە نیوەی مانگی شەعباندا هاتوەتە خوارەوە بۆ (بيت العزه) لە ئاسمانی یەکەم ، جا بە پێی پێویست لە شەوی (ليلة القدر) لە مانگی رەمەزانا دەستکراوە بە هاتنەخوارەوەی تا بە بیست‌و سێ ساڵ تەواو بوە • جا ئەگەر ئەم قسە بەڵگەیەکی بەهێزی هەبێ ئەوە ئەبێ بە هۆی یەکخستنەوەی ئەو ریوایەتانە کە بازێ لەوان لەسەر نیوەی شەعبانەو بازێکیان لەسەر شەوی (ليلة القدر)ەو هەردووکیان دائەمەزرێن •

(بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ (٩) فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ (١٠) يَغْشَى النَّاسَ ، هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ (١١) رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ (١٢) أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ؟ (١٣) ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ! (١٤) إِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيلًا إِنَّكُمْ عَائِدُونَ (١٥) يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى ، إِنَّا مُنْتَقِمُونَ) (١٦)

بەڵکو ئەو کافرانە وان لە ناو گومانی بەداو لە ناو دوودڵیدا لە وجوودی خوداو یەکیەتی خوداداو ، گاڵتە ئەکەن بە ژیانی خۆیان‌و ، لە شتی بێسوودا زایەی ئەکەن • جا تۆ چاوەڕێ بکە بۆ رۆژێ کە ئاسمان لەبەر بێبارانی تۆزێکی رەشی بەدڕەزا دێنێ بەسەر زەویدا کە هەموو کەس

به چاو ئه‌ییننێو سه‌راسه‌ر جیهان دائه‌گرێ ، وه ئه‌وه هۆی سزایه‌کی به‌ ئێشی ناباره‌و ئه‌و خه‌ڵکه‌یش هاوار ئه‌که‌نو له خودا ئه‌پارێنه‌وه‌و ئه‌ڵێن : په‌روه‌ردگارا ئه‌م سزایه‌مان له‌سه‌ر هه‌ڵبگره ، ئێمه خاوه‌ن باوه‌ڕین ! جا خودا وه‌ڵامیان ئه‌داته‌وه‌و ئه‌فه‌رموێت : ئه‌مانه له کوێوه یا چۆن بیر ئه‌که‌نه‌وه‌و بۆ لای خودا ئه‌گه‌ڕێنه‌وه ؟ وه‌لحاڵ پێغه‌مه‌رێکی به‌رزی خاوه‌ن فه‌رموده‌ی رووناك هات بۆ لایان ، له پاشان ئه‌وان پشتیان لێهه‌ڵکردو بازێکیان وتیان : ئه‌م شه‌خصه که‌لامی خودامان بۆ ناخوێنێته‌وه ، به‌ڵکو که‌لامی غولامێکێ هۆزی (ثقیف)ه‌و وه‌ری ئه‌گرێو ئه‌یخوێنێته‌وه به‌سه‌رمانا • بازێکیشیان وتیان : نه‌خه‌یر ئه‌مه شێته‌و قسه‌کانی بێسوودن •

وه ئێمه به پیرۆزی دۆعای پێغه‌مه‌ره‌وه ئه‌و قاتییه تا ئه‌ندازه‌یێ لائه‌به‌ین ، به‌ڵام ئه‌وان پاش کوفره‌که‌ی پێشوویان ئه‌گه‌ڕێنه‌وه بۆ سه‌ر کوفر • وه له‌و رۆژه‌دا که هه‌ڵمه‌تی گه‌وره‌یان بۆ ئه‌به‌ین له قیامه‌تا یا له رۆژی به‌درا تۆڵه‌ی کوفره‌که‌یان لێ ئه‌سێنینه‌وه •

عه‌بدوڵڵا ـخـ ئه‌ڵێ : کاتێ که قوره‌یش سه‌رکێشیو به‌دڕاییان له‌گه‌ڵ حه‌زره‌تا کرد •• دۆعای لێکردن که چه‌ن ساڵێ قاتی بێته سه‌ریان وه‌کوو ساڵه‌کانی یوسف ـدـ • ئه‌وانیش تووشی قاتی هاتن هه‌تا ئێسقانی حه‌یوانیان ئه‌خوارد ، وا ئه‌بوو پیاوێ سه‌ری به‌رز ئه‌کرده‌وه بۆ ئاسمانو له به‌ینی خۆی‌و له به‌ینی ئاسمانا وه‌کوو تۆز ئه‌هاته به‌رچاوی ، جا خودای ته‌عالا ئه‌م ئایه‌ته‌ی نارده خواره‌وه هه‌تا (هذا عذاب الیم) •

جا په‌نایان بۆ حه‌زره‌ت هێناو عه‌رزیانکرد : ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خودا داوای باران بکه بۆ گه‌لی (مضر) له خودا ، وا خه‌ریکه له‌ناو ئه‌چن • جا حه‌زره‌ت دۆعای بۆ کردنو باران به‌سه‌ریانا باری ، جا ئه‌م ئایه‌ته

هاتەخوارەوە : (انا كاشفوا العذاب قليلا) • جا كاتێ بووژانەوەو هەرزانی كەوتەوە ناویان گەڕانەوە سەر حاڵی پێشووی خۆیان ، جا ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە : (يوم نبطش البطشة الكبرى •••)

(ولَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ . وجاءَهُمْ رَسولٌ كَرِيمٌ : (١٧) انْ ادّوا الَيَّ عِبادَ اللهِ ، انّي لَكُمْ رَسولٌ اَمِينٌ (١٨) واَنْ لا تَعْلُوا علَى اللهِ ، انّي آتِيكُمْ بِسُلْطانٍ مُبِينٍ (١٩) وانّي عُذْتُ بِرَبّي وَرَبِّكُمْ انْ تَرْجُمُونِ (٢٠) وانْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ (٢١) فَدَعا رَبَّهُ : انَّ هؤلاءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ (٢٢) فَأَسْرِ بِعِبادِي لَيْلاً انَّكُمْ مُتَّبَعُونَ (٢٣) واتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْواً ، انَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ) (٢٤)

بە راستی ئێمە لەمەوبەر گەلی فیرعەونمان خستە ناو ئیمتیحانەوە ، بە هێزو دارایی تاقیمانکردنەوە هەتا بایی بوون ، وە لەو كاتی بایی‌بوونەدا پێغەمەرێكی كەریمو بەرزو بەڕێزمان نارد بۆ لایان ، وە پێی فەرموون : ئەو بەندانی خودایەمان پێبدەرەوە با ئیمان بێنن‌و بكەونە شوێن یاسای ئایینی خۆیان ، بە راستی من پێغەمەرێكی هێمنم بۆ ئێوە ، وە بەرزی‌و خۆبەزل‌گرتن‌و دەمار بەسەر خودادا مەفرۆشن ؛ بەم جۆرە كە گوێ بە من نەدەن كە من پێغەمەری خودام ؛ چونكی بە راستی من بەڵگەیەكم هەیە لە لای خوداوە كە موعجیزەیەكی دیاریپە ، وە من پەنا بە خودای خۆم‌و خودای ئێوە ئەگرم كە ئازاری دڵم بدەن بە لێدان یا بە واتەی نابار ، وە ئەگەر باوەڕم پێ ناكەن لێم دوورگەونەوەو كەنارم لێ بگرن‌و ، من حەقم بەسەر

ئێوه‌وه نیه‌و ئێوه‌یش حه‌قتان به‌سه‌ر منه‌وه نه‌بێ •• جا ئه‌وان به‌رانبه‌ری ئـه‌م وتاره جوانه‌یان به وتاری نارِه‌وا کـردو که‌وتنـه ئازاردانی گـه‌لی به‌نی‌ئیسرائیل • جا حه‌زره‌تی موسا دۆعای کردو له خودا پارِایه‌وه : کـه ئه‌مانـه گه‌لێکی تاوانبـارن • جـا خودایش وه‌حی نارد بۆ لای موسـاو فه‌رمووی : هه‌ر به شه‌وا به‌نده‌کانم ، که به‌نی‌ئیسرائیله‌یان‌به له‌گه‌ڵ خۆتا ، به ڕاستی فیرعه‌ون‌و ده‌سته‌و به‌سته‌که‌ی ئه‌زانن‌و شوێنتان ئه‌که‌ون ، کاتێ گه‌یشتیه ده‌ریای نیل له ده‌ریاکه بپه‌ڕه‌وه به کراوه‌یی وه‌کوو کۆڵانی شار ، وه فیرعه‌ون‌و سوپاکه‌ی ئه‌که‌ونه شوێنتان ، وه مادام که‌وتنه شوێنتان ئه‌وان سوپایه‌کن بڕیار دراوه له ئاوی نیلدا بخنکێن •

(كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وعُيُونٍ ؛ (٢٥) وزُرُوعٍ ومَقَامٍ كَرِيمٍ (٢٦) ونَعْمَةٍ كانُوا فِيها فاكِهِينَ ؛ (٢٧) كذلِكَ وأَوْرَثْناها قَوْماً آخَرِينَ (٢٨) فَما بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّماءُ والأَرْضُ ، وما كانُوا مُنْظَرِينَ (٢٩) ولَقَدْ نَجَّيْنا بَنِي إِسْرائِيلَ مِنَ الْعَذابِ الْمُهِينِ : (٣٠) مِنْ فِرْعَوْنَ . إِنَّهُ كانَ عالِياً مِنَ الْمُسْرِفِينَ (٣١) ولَقَدِ اخْتَرْناهُمْ على عِلْمٍ عَلَى الْعالَمِينَ (٣٢) وآتَيْناهُمْ مِنَ الآياتِ ما فِيهِ بَلاءٌ مُبِينٌ) (٣٣)

وه له‌سه‌ر بڕیاری ئێمه هاتن به شوێن به‌نی‌ئیسرائیلداو سواری ئاوی نیل بوون‌و هه‌موو له ئاوه‌که‌دا یه‌کانگیر بوون‌و ، پاش ئه‌وه ئه‌و ده‌ریایه هات داپۆشین‌و خنکان‌و له‌ناوچوون‌و ، گه‌لێك باخی جوان‌و ، سه‌رچاوه‌ی ئاوی زه‌لاڵ‌و . کشتوکاڵ‌و ماڵواو شوێن‌و جێگه‌ی به‌ڕێزو ، نیعمه‌ت‌و ئه‌و شتانه که هۆی له‌زه‌ت‌و رابواردنی ئینسانن کـه ئه‌وان له‌ناو ئه‌و نازو نیعمه‌ته‌دا خاوه‌ن ئاسایش بوون ••• به‌جێهێشت‌و ، ئه‌و هه‌موو داراییمانه دا بـه

گەلێکی تر غەیری ئەوان ، خواە بەنی ئیسرائیل بووبن یا گەلێکی تر ، وە هەرگیز ئاسمانو زەوی بەسەریانا نەگریانو مۆڵەتیشیان نەدرا بۆ کاتێ تر تیا بفەوتێن •

ئەم عیبارەتە لەسەر ئەو ئەساسەیە کە ئینسانی موسوڵمان جێگە دەفتەری لە ئاسماناو شوێنی کردەوەی لە زەویدا بەسەریا ئەگرین • یا لەسەر شێوەی گاڵتەیە بەو کافرانە ؛ چونکی وا باوە لە ناو ئینسانی عەواما کە ئینسانی گەورە بمرێ ئاسمانو زەوی بۆی ئەگرین • واتە ئەڵبەتە ئەمانە لەو پیاوە گەورانە نین •

وە بە راستی بەنیئیسرائیلەکانمان رزگار کرد لە سزای ئینسانسووکەر : رزگارم کردن لە دەستی فیرعەون ، بە راستی فیرعەون ستەمکەرو دەماخبەرز بوو لە زیادەڕەوەکان بوو •

وە بە راستی بەنیئیسرائیلیەکانم بەسەر خەڵکی زەمانی خۆیانا هەڵبژاردو زانایش بووین بەوە کە ئەوانە شیاوی ئەو ڕێزە بوون • وە لە نیعمەتگەلێکی وەهام پێدان کە هۆی تاقیکردنەوەیەکی دیارییان تێدابوو ، وە ئەوە بوو دەریاکەمان بۆ کردن بە کۆڵانو رزگاربوونیان لە چنگی فیرعەونو دەستەو بەستەکەیو ، باراندنی گەزۆو شەلاقە بەسەریانا •

(اِنَّ هٰؤلاءِ لَيَقُولُونَ : (٣٤) اِنْ هِيَ اِلاَّ مَوْتَتُنَا الأُولى ومَا نَحْنُ بِمُنْشَرِينَ (٣٥) فَأْتُوا بِآبَائِنَا اِنْ كُنْتُمْ صادِقِينَ (٣٦) اَهُمْ خَيْرٌ اَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ والَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ؟ اَهْلَكْنَاهُمْ ، اِنَّهُمْ كانُوا مُجْرِمِينَ) (٣٧)

بە راستی کافرانی مەکەو نزیکی ئەو ئەڵێن : ئەم مردنی یەکەمە نەبێ کە لە دنیادا ئەمرین ئیتر نە مردنو نە ژیان بە دوایا نایێو نیە ، وە دوای

ئەم مردنە زیندووبوونەوەو قیامەت نیە • ئەگەر راست ئەکەن پاش مردن زیندوبوونەوە هەیە بڕۆن باوك‌و باپیرە پێشوەکانمان بێنن بۆمان زیندووبکەنەوە •

ئەمانە بۆ بیر ناکەنەوەو عەقڵ ناگرن ؟ بۆ دان بە هێزو تەوانایی خودادا نانێن ؟ ئایا ئەوان حوکوومەت‌و دەوڵەتی وایان هەیە بە قەی دەوڵەتی (تەبابیعە) ببێ ؟ یا ئەمان لە گەلی (تبع) چاکترن ؟ یا ئەمان لە گەلە عەرەبە کۆنەکانی وەکوو عادو ثەمود باشترن ؟ ئەمانە هەموومان دا بە بای فەنادا ؛ چونکە گەلێکی بەدو تاوانبار بوون •

(وما خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ والْأرْضَ ومَا بَيْنَهُمَا لاعِبِينَ (٣٨) ما خَلَقْنَاهُما اِلاَّ بِالْحَقِّ . ولكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ (٣٩) اِنَّ يَوْمَ الفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ اَجْمَعِينَ (٤٠) يَوْمَ لا يُغْنِي مَوْلىً عَنْ مَوْلىً شَيْئاً ، ولاَ هُمْ يُنْصَرُونَ (٤١) ـ اِلاَّ مَنْ رَحِمَ اللهُ ـ اِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ) (٤٢)

ئێمە ئاسمانەکان‌و زەوی‌و نێوانی ئەوانمان بێ سوودو هوودە دروست نەکردوە . دروستمان کردوون بۆ پەندو دەرس‌وەرگرتن‌و فرمێسك‌ڕژاندن لە کاتی کارەساتاو ، بۆ بەندەیی‌کردن بە پاکی‌و راستی بۆ ئەو خودایە کە تاك‌و تەنیایە • بۆ کردەوەو زانیاری پاك • بۆ خوو رەوشتی مەردانە ، بۆ ئامادەکردنی هێزی پارازتنی ئایین ، بۆ بەجێهێنانی واجباتی ئینسانی لە هەموو بابەتێکەوە ، بۆ رێکخستنی ئابووری بە شێوەیەکی رێك ••• نەك بۆ نەزانین‌و نەتوانین‌و خزمەتکاری شەیتان ؛ بەڵام زۆربەی ئەو کەسانە کە گومانی هەڵە ئەبەن ئاشنای ئەم راستییانە نین‌و نهێنی دروستکردنی جیهان نازانن •

جا رۆژی بڕینەوەی داواو دوژمنایەتیو دامەزراندنی حوقووقو دیاریکردنی پاداشو تۆڵە ، کاتێکی وایە بڕیار دراوە بۆ هەموو عالەمو بۆ هەموو گیانلەبەرێو بۆ هەموو ئینسانێ ، کە ئەو رۆژە رۆژێکە هیچ دۆستو یارمەتیدەرێ بە کاری هیچ دۆستو یاریدەدەرێ نایێ بە کەمو زۆر • وە ئەو کافرە بەدچارانەیش لە لای خوداوە یارمەتی نادرێن لە بەر ناڕەزایی و ، لە لایەنی خەڵکەوە لەبەر ناتەوانی ـ کەسێ نەبێ کە خودا ڕەحمی پێ کردبێو تەوفیقی دابێو ئیمانی هێنابێ ، ئەوە دیارە ئەوانە خودا ڕەحمیان پێ ئەکاو لەوانەیە تکاو ڕجای خەڵك بەکاریان بێ • بە ڕاستی خودا خاوەن عیزەتەو دەستی بەسەر هەموو شتێکدا ئەڕواو میهرەبانیشە بە ئەهلی ئیمان •

(اِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ (٤٣) طَعَامُ الأَثِيمِ (٤٤) كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ (٤٥) كَغَلْيِ الْحَمِيمِ (٤٦) خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ (٤٧) ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ (٤٨) ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ (٤٩) إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ) (٥٠)

بە ڕاستی بەری داری زەقووم خواردەمەنی تاوانبارانە ، بەری ئەو دارە وەکوو خەڵتەی ڕۆنی زەیتوون وایەو لە ناو سکا ئەکوڵێ وەکوو چۆن ئاوی گەرم ئەکوڵێو چەپۆکان ئەکا • جا لە لایەنی فەرمانداری دۆزەخەوە فەرمان ئەدرێ ئەڵێ : ئەم تاوانبارە بگرنو ڕای کێشن بۆ ناوەڕاستی دۆزەخ ، پاش ئەوە بۆ سزادانی ئاوی گەرمی کوڵاو بڕێژن بەسەریاو بۆ سووککردنو گاڵتەپێکردنی پێی بڵێن : بچێژە ئەم ڕێزو خزمەتە تایبەتییە ؛ چونکە تۆ خاوەن ڕێزو کەرامەتی لە ناو کۆمەڵدا !

بێگومان ئەم جۆرە سزا بوو كە ئێوە لە دنیادا گوماتتان تیایا بوو باوەڕتان پێ نەدەكرد •

(إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ (٥١) فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ (٥٢) يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ (٥٣) كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ (٥٤) يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ (٥٥) لا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ ، إِلاَّ الْمَوْتَةَ الأُولَى ، وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ (٥٦) فَضْلاً مِنْ رَبِّكَ ، ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (٥٧) فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ (٥٨) فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ) (٥٩)

بە راستی ئەو كەسانە كە لە دنیادا خۆیان ئەپارازتو لە خوداو سزای خودا ئەترسان لە پاشەڕۆژدا وان لە شوێنێكی هێمناو ، ترسی هیچ جۆرە ئازارێكیان نیە ، وان لە ناو باخاتو سەرچاوەی ئاوا ، بەرگ ئەپۆشن لە حەریری زبرو نەرمو ، بۆ رابواردنو كات بەسەربردن لە بەرانبەری یەكەوە دائەنیشنو ، ژنیشیان بۆ دێنین لە (حۆری عین) یانی سپیو سافی چاو گەورە • داوای هەموو جۆرە میوەیێ ئەكەنو ، بۆیان حازر ئەكەن ، بێ بیمن لە زیانی ئەو میوەجاتە • لە مردنەكەی یەكەم جار زیاتر ــ كە مردنی دنیایە ــ مردن ناچێژنو خودا لە سزای دۆزەخ پارازتوونی • وە گەیشتن بەم جۆرە پایە هەتاهەتاییە زیادە كەرەمێكە لە لایەنی خوداوە زۆر گەورەیە • جا ئێمە لەبەر ئەوە ئەم قورئانەمان بە زمانی تۆ بۆ ناردن بە هیوای ئەوە كە ئەو گەلە تێی بگەنو رەفتاری پێ بكەن • جا تۆ چاوەڕوانی بكە بۆ ئەنجامی كاری ئەو كافرانە • بە راستی ئەوانیش چاوەڕوانی ئەوە ئەكەن تۆ نەمێنی ، بەڵام ئەمانە نافامن •

چرایێ خودا هەڵی کا لە نوور
پڕتەو ئەبەخشێ بە نزیكو دوور
نەك هەر بۆ شەوێ یا بۆ مانگو سااڵ
كووژانەوەی ئەو مەحاڵە مەحاڵ
نووری كە جوانی‌ی لە نووری حەق بێ
لە بۆ ئیرشادی دڵی موطڵەق بێ
تا دڵ بمێنێ لە كائیناتا
تاگوڵ بمێنێ لەناو باغاتا
تا یەك ئادەمی بفامێ بۆ خۆی
بەشێ لەو نوورە پڕتەو ئەدا بۆی
خودا بۆ رجای ئەو خاوەن نوورە
ئەو مەحەمەدە ناوی مەشهوورە
بۆ ئەو قورئانە كە ناردت لە بۆی
لەبەر دەوامی پیرۆزی لە بۆی
بۆ ئەو كۆمەڵەی ئالی نازاری
چوونە ژێر عەبای صەفای دڵداری
بۆ ئەو یارانە بە وێنەی باران
رژان بە رەحمەت لەسەر كۆساران
بۆ شەهیدانی مەیدانی جیهاد
بۆ ئەهلی حوضوور بۆ ئەهلی ئیرشاد
بۆ ئەو مەردانە بوون بە فیدایی
لە بۆ تەحریری دینی خودایی

ئیجتیهادیان کرد لە ڕێی خودادا
ئایینیان گەیاند بە ڕووی دنیادا
بۆ ئەو کەسانە بە بەرزیی هیممەت
بوون بە پاسەوان بۆ حەوزەی ئوممەت
بۆ ئەو کەسانە بە ئیستیقامەت
خادیمی حەق بوون هەتا قیامەت
تەوفیقمان بدە لەسەر ڕێگەی خۆت
بەڵکو خزمەتێ پێشکەش بکەین بۆت
خزمەتێ بکەین بە دینی ئیسلام
مایەی بمێنێ تا (یوم القیام)
طەبعی حوبی حەق بکە لە دڵما
چرای حەق هەڵکەن لە ناو مەنزڵما
(نامی) بژێنە بۆ خزمەتی دین
لەبەر تەوحیدی (رب العالمین)
بە بەرزی ڕەهبەر فەخری کائینات
بۆ خوێو گەلی سەلامو صەلات

سووره‌تی (جاثیه) ، له ســـووره‌ته مه‌که‌ییه‌کانه ، ئایه‌تی چوارده‌هه‌می نه‌بێ ، ٣٧ ئایه‌ته ، دوای ســـــووره‌تی دوخـــان هاتوه‌ته خواره‌وه .

بسم الله الرحمن الرحيم

(حم (١) تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ (٢) إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ (٣) وَفِي خَلْقِكُمْ ، وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ ، آيَاتٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ (٤) وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ، وَمَا أَنْزَلَ اللهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ ، فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ، وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ (٥) تِلْكَ آيَاتُ اللهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ . فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ؟) (٦)

ئه‌م سووره‌ته سووره‌تی حامیمه . وه ئه‌م قورئانه کتێبێکه له لایه‌نی خودای خاوه‌ن عیزه‌تو خاوه‌ن حیکمه‌ته‌وه نێرراوه‌ته خواره‌وه . بێ گومان له ئاسمانه‌کانو زه‌ویدا به‌ڵگه‌ گه‌لێ هه‌یه بۆ خاوه‌ن باوه‌ڕه‌کان بـه خوداو کتێبی خودا . وه له دروستکردنی ئێوه‌داو له‌و گیانله‌به‌رانه‌دا که خودا بڵاوی کردوونه‌ته‌وه چه‌ن به‌ڵگه هه‌یه بۆ گه‌لێ که خاوه‌ن زانستی یه‌قینی راستن . وه له به‌شوێن‌یه‌کا هاتنی شه‌وو رۆژا به بێ وچانو بچڕانو له گۆڕانیانا به کورتی‌و درێژی‌و له جیاییانا به خۆشی‌و ناخۆشی‌و ، گه‌رمی‌و ساردی‌و ،

شۆڕش‌و ئارامی‌و ، هەیە لەوەدا کە خودا لە ئاسمانەوە بارانی باراندوە کە مادەی ئەساسییە بۆ ژیوارو جا ئەو زەوییە وشکە مردوەی پێ زیندووکردەوە لە پاش مردنی • هەروا هەیە لە گۆڕانی بادا بە پێی جیهاتی جیهان لە خۆرهەڵات‌و خۆرنشین‌و لە باکوورو باختەریدا •• چەن بەڵگەی گەورە بۆ گەلێ بیری ئەوەیان هەبێ لە بەڵگە بگەن‌و عەقڵیان ببێ •

ئەم ئایەتانە کە ئەیان‌بینینە خوارەوە ئایەتی خودان‌و خودا ناردوونی بۆت بە بێ پەیوەندی فریشتەو پەری‌و ئادەمی‌و ، ئەیانخوێنینەوە بەسەرتا بە شێوەی راستی بێ کەم‌و زیاد • جا ئیتر ئەو کافرانە بە چی کەلامێ پاش کەلامی خوداو ، بە چی ئایەتێ پاش ئایەتەکانی خودا باوەڕ ئەکەن ؟

(وَيْلٌ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ (٧) يَسْمَعُ آيَاتِ اللهِ تُتْلَى عَلَيْهِ ، ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِراً ، كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا . فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ (٨) وَاِذا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئاً اتَّخَذَها هُزُواً ، اولائِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ (٩) مِنْ وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ ، وَلا يُغْنِي عَنْهُمْ ما كَسَبُوا شَيْئاً ، وَلا ما اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ اَوْلِياءَ ، وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (١٠) هَذا هُدىً . وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ) (١١)

هاوارو ئازار بۆ هەموو درۆزنێکی تاوانبار کە ئایەتەکانی خودا ئەبیسێ بەسەریا ئەخوێنرێتەوە لە پاشان کابرا لەسەر کوفرەکەی ئەمێنێتەوەو ، وەک ئەوە وایە کە ئەو ئایەتانەی هەر نەبیستبێ • جا موژدە بدە بەوانە بە سزایەکی سەخت‌و بە ئازار • وە کاتێکیش شتێ لە ئایەتەکانی ئێمە ئەبیسێ بیر لەوە ناکاتەوە کە ئەو ئایەتە یا بانگکردنە بۆ خودابەیەک‌ناسین ، یا بەڵێنە بە فەرمانبەران ، یا هەڕەشەیە بۆ نافەرمانان ، یا گێڕانەوەی کارەساتێکی

چەرخ و رۆژگاری کۆنە کە لە ئەنجامی نافەرمانیدا بەسەر گەلێکدا هاتوە بۆ ئەوە پەندی لێوەربگرێ •• ئەو بیر لەمانە ناکاتەوەو قورئانەکە ئەکا بە مادەی گاڵتەو گەپو پێیەوە رائەبوێرێ بۆ ئەوە بیکا بە زیادەباری تاوانو بنووسرێ لە ناوچاوانی • ئەم جۆرە ئینسانە بێ دەماخانە سزایەکی ئینسانسووکەریان هەیە لە دنیاداو لە دوایشیانەوە قیامەت ، ئەمجار کۆکردنەوە ، ئەمجار لێپرسینەوە ، ئەمجار دۆزەخو سزا • وە ئەوەی لە دنیادا پەیدایان کردوە لە رێزو لە دارایی‌و لە یارمەتیدەر بە قەی پووشێ قازانجیان پێ ناداو کەمو زۆر سزایان لێ دوور ناخاتەوە • وە ئەوانەیش کە بێجگە لە خودا کردوویانن بە دۆستی خۆیان وەکوو بتو دارو بەردو فریشتە کە بە خەیاڵی خۆیان سوودیان هەیە بۆیان •• بە هیچ جۆرێ سوودیان پێ ناگەیەنن ، وە ئەمانە سزایەکی گەورەیان هەیە • ئەم قورئانە کە من بۆم ناردووی هۆی شارەزابوونە بۆ رێگەی پیرۆزی ئێوە ، وە ئەو کەسانەیش کوفری ئایەتەکانی خودای خۆیان ئەکەن سزایەکیان هەیە لە پیسترینی سزاو ئێشێکی سەختی ناباریان پێ ئەگەیەنێ •

(اللهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ ، وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ ، وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (١٢) وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً مِنْهُ ، إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ (١٣) قُلْ لِلَّذِينَ آمَنُوا : يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللهِ ، لِيَجْزِيَ قَوْماً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ (١٤) مَنْ عَمِلَ صَالِحاً فَلِنَفْسِهِ ، وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ، ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ) (١٥)

خودایەکی وەهایە دەریای بۆ رامکردوون بۆ ئەوە کەشتییەکان لەسەر فەرمانی خودا هاتوچۆیان تێدا بکەن ، وە بۆ ئەوە رۆزی خۆتان بە دەست بهێنن لە ولاتانا بە هۆی کەرەمی خوداوە ، وە بۆ ئەوە پاش ئەم نیعمەتانەیش سوپاسی خودا بکەن • وە ئەگەر خودا دەریای رامنەکردایەو فەرمانی بدایە کە یاسای جەزرو مەد بە جۆرێکی زیاتر لەم ئەندازە بوایە ئەوە ماوەی کەشتیرانی نەدەبوو بە ئاسانی لە دەریادا •

هەروا بۆی رامکردوون هەرچی وا لە ئاسمانەکانو زەویدا هەموو سەرپاك لە لایەنی خوداوە ، رۆژو مانگو ئەستێرەکان جۆرە خزمەتێکیان هەیە بۆ پڕتەو بلاوکردنەوە لە رۆژو لە شەوا ، وە بۆ ئەوە ببن بە هۆی شارەزاییو رێگەناسینەوەو بۆ گەلێ سوودی تر • وە زەوی پڕکردوە لە کانو خاکی بەسوودو گوڵو گیاو کشتوکاڵو گیانلەبەران •• جا لەم کردارانەدا گەلێ نیشانەو بەڵگەی گەورەیی خودا هەیە بۆ گەلێ بیر لە شوێنەوارەکانی گەورەیی خودادا بکەنەوە • دە تۆ ئەی خۆشەویست بفەرموو بەوانە کە خاوەن باوەڕن :چاو بپۆشن لەوانە کە هیوای رۆژانێکیان نیە کە خودا یارمەتی موسوڵمانانیان تیادا بداو وەها ئەزانن موسوڵمانان هەروا دواکەوتوو ئەبن • وە بۆ ئەوە چاوپۆشییان لێ بکەن هەتا پاداشی گەلێ بدرێتەوە بەو کردەوانە کە کردوویانن ؛ هەرکەسێ کردەوەی باش بکا ئەوە خێری بۆ خۆیەتی ، وە هەرکەسێ کردەوەی خراپ بکا ئەوە خۆی سزا ئەکێشێو دووچاری ئازار ئەبێ ؛ لە پاشان بۆ لای پەروەردگاری خۆتان ئەگەڕێنەوە •

ڕیوایه‌تکراوه : ئایه‌تی (قل للذین آمنوا ...) ده‌رباره‌ی حه‌زره‌تی عومه‌ر هاته‌خواره‌وه ، له کاتێکدا برایه‌کی غیفاری جنێوی پێدوا عومه‌ر وێستی لێی بدا • جا ئه‌م ئایه‌ته له‌و کاره‌ی مه‌نع‌کرد •

(ولَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ . ورَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ ، وفَضَّلْنَاهُمْ على الْعَالَمِينَ (١٦) وآتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ الأَمْرِ ، فَمَا اخْتَلَفُوا إِلاَّ مِنْ بَعْدِ مَا جاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيَاً بَيْنَهُمْ . إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ) (١٧)

بە ڕاستی دامان بە بەنی‌ئیسرائیل کتێبی ئاسمانی کە تەوراتەو ، حیکمەتی پێی‌و کردەوەیی‌و ، پێغەمەرایەتیش بە هۆی ناردنی حەزرەتی موساوە ـدـ • واتە بە هۆی ناردنی حەزرەتی موساوە بۆ لای بەنی‌ئیسرائیل ئەو گەلە بوون بە خاوەن کتێب‌و حیکمەت‌و پێغەمەرێتی • وە خواردەمەنی جوان‌و باشم بۆ کردن بە بژیوو ڕۆزی‌و گەورەم‌کردن بەسەر جیهانداو ، گەلێ بەڵگەو موعجیزەم لەناویانا بڵاوکردەوە کە هۆی چاوکردنەوە بوون بۆ گەلەکەی لە دین‌و دنیادا • وە ئەو گەلە جیاوازی نەکەوتە ناویان دوای ئەوە نەبێ کە زانیارییان بە حەقیقەتی کار پەیداکرد ، وە ئەم جیاوازی پاش زانیارییە لەسەر بناغەی دوژمنایەتی‌و حەسوودی بازێکیان بە بازێکیان پەیدا بوو ، بێگومان خودا لە ڕۆژی قیامەتا حوکم ئەکا لە ناویانا لەو شتانەدا کە ئەوان جیاوازییان بوە تیایانا •

(ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَى شَرِيعَةٍ مِنَ الأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا . ولاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ لا يَعْلَمُونَ (١٨) إِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ

مِنَ اللهِ شَيْئاً ، وَإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ، وَاللهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ (١٩) هذا بَصائِرُ لِلنَّاسِ وهُدىً ورَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ) (٢٠)

لە پاشان تۆیشمان دانا لەسەر شەریعەتێکی بەرزو دامەزراو لە کاری دینا ، دەی سا شوێنی ئەو شەریعەتی خۆتە بکەوەو مەکەوەرە شوێن ئارەزووی پووچی ئەوانە هیچ نازانن‌و ئاگایان لە حەقیقەتی شتی بەسوود نیە ؛ چونکە ئەوانە بە کەم‌و زۆر سوودت پێ‌ناگەیەنن لە لای خوداوە • واتە سوودێکی وات پێ ناگەیەنن لە لای خودا نرخی هەبێ • وە ئەو ستەمکارانە هەندێکیان دۆست‌و یارمەتیدەری هەندێکیانن‌و ، خودایش یارمەتیدەری ئەوانەیە کە خۆیان ئەپارێزن‌و لە خودا ئەترسن • جا ئەم قورئانە هۆی چاورۆشنی ئادەمیزادەو ، شارەزاکردن‌و رەحمەتە بۆ گەلێ خاوەنی زانستی ساغ بن •

(اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ اَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَواءً مَحْيَاهُمْ ومَمَاتُهُمْ ؟! ساءَ مَا يَحْكُمُونَ (٢١) وخَلَقَ اللهُ السَّماوَاتِ والأَرْضَ بِالْحَقِّ ولِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ، وهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ) (٢٢)

یا خەیر ئەو کەسانە کە کردەوەی خراپ‌و ناپەسەند ئەکەن وا گومان ئەبەن وەک ئەوانەیان لێ بکەین کە کردەوەی باشیان کردوەو باوەڕیان هەبوەو مردن‌و زیندووبوونەوەیان وەک مردن‌و زیندووبوونەوەی ئەوان وابێ ؟! زۆر زۆر خراپ‌و ناپارە ئەوەی ئەوان حوکمی پێ ئەکەن ! هەرگیز

نە ژیانیان وەکوو یەکەو نە مردنیان • ژیانی نامەردەکان بە زیاندانە لە بێ تاوانەکانو ، ژیانی موسوڵمانەکان خزمەتو دڵسۆزییە بۆ بەندەکانی خوداو ، بەندەییە بۆ خوداو ، خۆگرتنە لە بەرابەری زەحمەتدا • وە مردنی نامەردەکان گیانەرچوونێکە بە هەزار دەردو داخەوەو ، مردنی موسوڵمانەکانیش بەوەیە کە فریشتەی بارەگای لێ گردئەبنەوەو ئیلهامی خێری ئەکەنو موژدەی بەهەشتی پێئەدەن • وە پاش مردن ئەمان لە خۆشیدانو ، ئەوان لە دۆزەخدا •

وە خودا ئاسمانەکانو زەوی بە حەق دروستکردوە بۆ پەرە پێدانو بەرزکردنەوەی پلەی خودابەیەکناسیو فەرمانبەریو خوو رەوشتی جوان ، وە بۆ ئەوە هەرکەسێ بە گوێرەی کردەوەی خۆی پاداشی بدرێتەوەو هەرگیز ئەوانە ستەمیان لێ ناکرێ •

(اَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوَاهُ ، وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ ، وَخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ ، وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهِ غِشَاوَةً ، فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللّٰهِ ؟ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ !؟)(٢٣)

هەوالّم بدەرێ کەسێ کە خودای خۆی بە هەوای خۆی کردبێو خودا گومڕای کردبێ لەگەڵ زانستداو ، دڵو گوێچکەی مۆر کردبێو پەردەی دابێ بەسەر چاویا ئایا ئیتر کێ دوای خودا شارەزای ئەکا ؟ حاشا کەس نیە شارەزای بکا بێجگە لە خودا •

(وَقَالُوا : مَا هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا ، وَمَا يُهْلِكُنَا اِلَّا الدَّهْرُ ، وَمَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ، اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ (٢٤) وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ

حُجَّتَهُمْ ِالاَّ اَنْ قَالُوا : ائْتُوا بِآبَائِنَا ِاِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (٢٥) قُلِ : اللهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ ِالى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، لا رَيْبَ فِيهِ ، ولكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ (٢٦) وَلِلهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ ، ويَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ (٢٧) وتَرى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةً ، كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعى ِالى كِتَابِهَا ، الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (٢٨) هذا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ ، ِانَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ ما كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) (٢٩)

ئەو کافرانە ئەڵێن : زیندەگانی هەر زیندەگانی دنیایەو بەس ، ماوەیێ لە دنیادا ئەژینو پاش ماوەیێ ئەمرینو ، کەس لە ناومان نابا زەمانە نەبێ ! وە ئەو کەسانە کە ئەم قسە بێتامانە ئەکەن هیچ زانستیان نیەو هەر گومان ئەبەنو بەسو گومانیش سوودی نیە • وە کاتێ ئایەتەکانی ئێمەیان بەسەرا ئەخوێنرێتەوەو بانگیان ئەکەین بۆ باوەڕکردن بە پاشەڕۆژو بە تێگەیشتن لە حسێبو کتێب •• هیچ بەڵگەیەکیان بۆ بەرهەڵستی ئێمە نیە ئەوە نەبێ کە ئەڵێن : مادام ئێوە سوورن لەسەر ئەم بانگی خۆتانە باوکو باپیرە پێشوەکانمان لە گۆڕ بۆ دەرکەنو بە زیندوویی بۆمان بێننەوە ئەگەر راست ئەکەن ! وە نافامن کە ئێمە داوای ئەم زیندووبوونەوە ناکەین لە خۆمانەوە بەم مەعنا خۆمان بیکەین • بەڵکو ئەی خۆشەویست تۆ بڵێ : خودا زیندووتان ئەکاتەوەو بە زیندوێتی ئەتانژیێنێ لە ماوەی دنیادا ، پاش ئەوە کە ماوەیێ هەر مادەی وشکی بێگیان بوون ، جا پاش ئەو ژیانی دنیایە ئەتانمرێنێ ، جا پاش ئەوە کۆتان ئەکاتەوە بۆ رۆژی قیامەتو ، پاش لێپرسینەوە ئەتێررێن بۆ جێگەی ئاگرینی خۆتان لە دۆزەخاو ، ئەم وەزعە گومانی تێدا نیە ،

بەڵام زۆربەی ئادەمیزاد ئەمە نازانن • واتە هەرچەن بیستوویانە بەڵام باوەڕیان پێی نیە • وە دارایی ئاسمانەکانو زەوی هەر بۆ خودایەو لەو ڕۆژەیشا کە قیامەت دێتە جێ ئەوانە کە خاوەن کاری پووچ بوون زیانکارو خەفەتبار ئەبن و هەموو ئومسەتێ بە گردەوەبوویی ئەبینی • یاخود ئەیان‌بینی کە بەچۆکا هاتوونو دانیشتوونو سەرکزو داماون • وە هەموو گەلو کۆمەڵێ بانگ ئەکرێن بۆ لای کتێبی خۆیانو ، پێیان ئەوترێ : ئیمڕۆ پاداشی کردەوەکانی خۆتان وەرئەگرن • وە پێیشیان ئەڵێن : ئەم کیتابانە کە وەکوو پەلەوەر دێنەخوارەوە بۆ سەرتان ئەوە کیتابی ئێمەنو شایەتی ئەدەن لەسەرتان بە راستی • بێگومان ئێمە کردەو ڕەفتاری ئێوەمان ئەنووسیو ئامادە ئەکرانو ، وا ئەمڕۆ ڕووبەڕوو ئەبنەوە لەگەڵیانا •

(فَاَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ (٣٠) واَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا : اَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وكُنْتُمْ قَوْماً مُجْرِمِينَ ؟) (٣١)

جا ئەو کەسانە کە ئیمانیان هەیەو کردەوەی باشیان کردوە خودا ئەیانخاتە ناو میهرەبانی خۆیەوەو ئەم حاڵە گەیشتێکی ئاشکرایە بە میهرەبانی خودا •

بەڵام ئەوانە کە کافرن پێیان ئەوترێ لە لایەنی فریشتەی فەرمانبەری خوداوە : ئەوە نەبوو کە ئایەتەکانی ئێمەتان بەسەردا ئەخوێنرایەوە کەچی ئێوە فیزتان ئەکردو گوێتان بۆ نەدەگرتو ئێوە گەلێکی تاوانبار بوون •

(وَإِذا قِيلَ : إِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ ، والسَّاعَةُ لا رَيْبَ فِيها ، قُلْتُمْ : ما نَدْرِي مالسَّاعَةُ ، إِنْ نَظُنُّ إِلاَّ ظَنّاً ، وما نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ! (٣٢) وبدا لَهُمْ سَيِّئاتُ ما عَمِلُوا ، وحاقَ بِهِمْ ما كانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ (٣٣) وقيلَ : الْيَوْمَ نَنْساكُمْ كَما نَسِيتُمْ لِقاءَ يَوْمِكُمْ هذا ، ومأْواكُمُ النَّارُ ومَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ (٣٤) ذلِكُمْ بِأَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ آياتِ اللهِ هُزُواً ، وغَرَّتْكُمُ الْحَياةُ الدُّنْيا، فَالْيَوْمَ لا يُخْرَجُونَ مِنْها ولاَ هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ (٣٥) فَلِلّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّماواتِ ورَبِّ الأَرْضِ رَبِّ الْعالَمِينَ (٣٦) ولَهُ الْكِبْرِياءُ فِي السَّماواتِ والأَرْضِ وهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) (٣٧)

وە کاتێ کە پێتان ئەوترا : بێگومان بەڵێنی خودا بە هاتنی ڕۆژی قیامەت راستەو گومانی تێدا نیە ئەتانوت : ئێمە نازانین قیامەت چیەو باوەڕیشمان پێی نیە باوەڕێکی لاوازی بێهێز نەبێو ئێمە دڵئەستوور نین لەم شتەدا ! جا ئیمڕۆ کە قیامەتە پاداشی کردەوەی ناباری خۆیان ئەبینن‌و ئەو سزاو تۆڵە کە لە دنیادا گاڵتەیان پێئەکرد گەمارۆیان ئەداو پێیان ئەوترێ : ئیمڕۆ ئێوە فەرامۆش ئەکەین وەکوو ئێوە لە دنیادا گەیشتن بەئێمەتان فەرامۆش کردبوو ، وە شوێن‌و مەڵبەندتان ئاگری دۆزەخەو کەس نیە لەم ڕۆژەدا یارمەتیتان بدا • ئەمەیش لەبەر ئەوەیە کە کاتی خۆی ئێوە ئایەتەکانی خوداتان ئەکرد بە شوێنی گاڵتەو ژیانی دنیا بایی‌کردبوون • دەی ئەمڕۆ نە لە ئاگری دۆزەخ دەرئەکرێن‌و نە داوای ئەوەیشیان لێ ئەکرێ کە

خودا لە خۆیان رازی بکەن ؛ چونکی کاتی بەسەرچوە • واتە خودا لەخۆڕازیکردن بە کردەوەی باش ئەبێو ئەوەیش لە دنیادا ئەبوو دنیا رابوردوەو ئیمڕۆ قیامەتە •

دەی هەموو ستایشو سوپاسێ بۆ خودایەکە کە پەروەردگاری ئاسمانەکانو زەوییەو پەروەردگاری هەموو جیهانە • وە گەورەیی هەر بۆ ئەوە لە ئاسمانەکاناو لە زەویداو هەر ئەو خاوەن عیززەتو خاوەن حیکمەتە لە پاداشو تۆڵەدا •

سوورەتی ئەحقاف ، لە سوورەتە مەکەییەکانە ، ئایەتەکانی دەو ، پازدەو ، بیست نەبێ ، سێو پێنج ئایەتە ، دوای سوورەتی جاثیە هاتوەتە خوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(حم (١) تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ (٢) ما خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُسَمًّى ، وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنْذِرُوا مُعْرِضُونَ (٣) قُلْ : أَرَأَيْتُمْ ما تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ ؟ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ ائْتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هذا أَوْ أَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ ، إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (٤)

ئەم سوورەتە حامیمە ، ئەم قورئانە لە لایەنی خودایەکەوە هاتوەتەخوارەوە کە خاوەن حیکمەتو خاوەن عیززەتە لە کارەکانیا ، ئێمە ئاسمانەکانو زەوی نێوانی ئەوانمان دروستنەکردوە لەگەڵ حیکمەتدا نەبێو لەگەڵ بڕیاری وادەیەکی دیاریکراودا نەبێ . وە ئەو کەسانە کە باوەڕیان بە خودا نیە لائەدەنو باوەڕ ناکەن بەو سزایە کە ئەوانی پێ ئەترسێنرێت . واتە باسی هەر وەزعێکی پاشەڕۆژ بکرێ دەربارەی پاداشی بیروباوەڕو کردەوەی باشو خراپ ئەوان گوێی پێنادەن ؛ چونکی

باوەڕیان پێی نیە • جا تۆ ئەی ڕەهبەری خۆشەویست بفەرموو بەو کافرانە : ئا خەبەرم پێ بدەن ئەوانە کە ئێوە پێجگە لە خودا بانگیان ئەکەن نیشانم بدەن کام شتیان دروستکردوە لە زەویدا ؟ کێوە ، یا کانە ، یا بەردە ، یا دارە ، یا دەریای بێپەی ، یا چەشمەو روبار ...؟ یاخود بەشێکیان لە ئاسمانەکانا هەیە ؟ ئەگەر وایە کتێبێکم بۆ بێنن لە پێش قورئاندا هاتبێتە خوارەوەو ئەمەی تێدا بێ ، یا ریوایەتێکی راستی واقیعی بێ کە عیلمی بێو ئەم بەشداریبە بگەیەنێ ئەگەر ئێوە راستگۆن •

(وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللهِ مَنْ لا يَسْتَجِيبُ لَهُ اِلى يَوْمِ الْقِيامَةِ ، وهُمْ عَنْ دُعائِهِمْ غافِلُونَ ؟ (٥) وَاِذا حُشِرَ النّاسُ كانُوا لَهُمْ اَعْداءً ، وكانُوا بِعِبادَتِهِمْ كافِرِينَ (٦) وَاِذا تُتْلى عَلَيْهِمْ آياتُنا بَيِّناتٍ قالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمّا جاءَهُمْ : هذا سِحْرٌ مُبِينٌ (٧) اَمْ يَقُولُونَ : افْتَراهُ ، قُلْ : اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللهِ شَيْئاً ، هُوَ اَعْلَمُ بِما تُفِيضُونَ فِيهِ ، كَفى بِهِ شَهِيداً بَيْنِي وبَيْنَكُمْ ، وهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ) (٨)

ئەوە کێ لەو کەسە گومڕاترە کە لە خودا لائەداو بانگ لەو شتانە ئەکا کە هەتا ڕۆژی قیامەت ناتوانن وەڵامی بانگەکەیان بدەنەوە وە ئەوانەیش هەر ئاگایان لە بانگکردنەکە نیە ؟ واتە بتەکانیان دارو بەردنو نافامن چ جای ئەوە کە وەڵامی بانگی ئەوان بدەنەوە •

وە کاتێ کە ئادەمیزادیش گردبکرێنەوە بۆ لێپرسینەوەی ڕۆژی قیامەت ئەو بتانە ئەبن بە دوژمنی ئەوانو ئینکاری ئەوە ئەکەن کە بەندەیی

ئەوانیان کردبێ • وە کاتێ ئایەتە رووناکەکانی ئێمەیان بەسەرا ئەخوێنرێتەوە ئەو کافرانە بەرابەر بە قورئانی پیرۆز ئەڵێن : ئەم کتێبەو خوێندنەوەی کار لە دڵ ئەکا وەکوو جادوو • یا ئەڵێن : خۆی هەڵیبەستوە بە دەمی خوداوە • تۆ بڵێ : ئەگەر من بە شێوەی هەڵبەستن هەڵمبەستبێ ئێوە دارای هیچ نین بۆ من لە لای خوداوە • واتە ئەگەر خودا تۆڵەم لێبکاتەوە ئێوە ناتوانن هیچم لێ لابدەن ، دەی من چۆن ئەوێرم درۆ بە دەمی خوداوە هەڵبەسم ؟ خودا خۆی زاناترە لە ئێوە لەم مەبەستەدا کە ئێوە قسەی تێدا ئەکەنو لە سەری ئەڕۆن • واتــە خودا ئەزانێ کــە قورئانی پیرۆز کەلامی خۆیەتیو پەیوەندی بە کەسەوە نیەو ، خودا بەسە بۆ شایەتی لەسەر حەق لە نێوان ئێمەو ئێوەداو خودا تاوانبەخشو میهرەبانە •

(قُلْ : مَا كُنْتُ بِدْعاً مِنَ الرُّسُلِ . وَمَا اَدْرِي ما يُفْعَلُ بِي وَلا بِكُمْ . اِنْ اتَّبِعُ اِلاَّ ما يُوحى اِلَيَّ . وَمَا اَنَا اِلاَّ نَذِيرٌ مُبِينٌ (٩) قُلْ : اَرَاَيْتُمْ اِنْ كانَ مِنْ عِنْدِ اللهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ . وَشَهِدَ شاهِدٌ مِنْ بَنِي اِسْرائِيلَ على مِثْلِهِ فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ ؟ اِنَّ اللهَ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الظّالِمِينَ) (١٠)

ئەی خۆشەویست تۆ پێیان بڵەرموو : وەنەبێ من پێغەمبەرێکی (شاذ)بم لە ناو پێغەمبەراناو لە رێگەی ئەوان لابدەمو داوای شتێ بکەم کە ئەوان داوایان نەکردبێ •• هەموومان هەر داوای خودابەیەکناسیو باوەڕ بە رۆژی قیامەت ئەکەینو ، من هەر دوای ئەو یاسایانە ئەکەوم کە بە وەحی لە لای خوداوە پێم گەیشتووەو ، من پێغەمبەرێکی ترسێنەرمو بەس ، خەڵک لــە سزای خودا ئەترسێنمو ترساندنەکەیشم موعجیزەی لەگەڵدایە •

تۆ پێیان بڵێ : ئا پێم‌بڵێن : ئەگەر ئەم قورئانە لە لایەنی خوداوە بێ‌و ئێوە بە نامەردی ئینکاریتان کردو شایەتێکی راستگۆی قسەڕەوا لە کۆمەڵی بەنی‌ئیسرائیل شایەتی دا لەسەر ئەوە کە کەلامی خودایەو ، کابرا باوەڕی بەوە کرد کە ئەم قورئانە کەلامی خودایەو ئێوە باوەڕتان پێ‌نەکردو خۆتان بە زل گرتو ، دەمارکردن لە حەقی لادان ئەوسا چۆن لە تۆڵەی خودا دەرئەچن ؟ وە یاخود چ سوودێ لەم کوفرو ئینکارییە وەرئەگرن ؟ بەڵام بە داخەوە ئەمانە ستەمکارن قسە سوودیان پێ‌نادا ؛ چونکی بە راستی خودای تەعالا ستەمکارەکان شارەزا ناکا .

(وقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا : لَوْ كانَ خَيْراً مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ ! وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ : هَذا إِفْكٌ قَدِيمٌ (١١) وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسى إِماماً وَرَحْمَةً ، وَهذا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِساناً عَرَبِيّاً لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا ، وَبُشْرى لِلْمُحْسِنِينَ (١٢) إِنَّ الَّذِينَ قالُوا : رَبُّنَا اللهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا فَلا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلا هُمْ يَحْزَنُونَ (١٣) أُولائِكَ أَصْحابُ الْجَنَّةِ خالِدِينَ فِيها ، جَزاءً بِما كانُوا يَعْمَلُونَ (١٤)

وە کافرەکان بەوانە ئەڵێن کە باوەڕیان کردوە : ئەگەر ئەم باوەڕکردنە خێر بوایە ئەو کۆمەڵە کە باوەڕیان کردوە لە ئێمە پێش نەدەکەوتن لەو باوەڕکردنەدا . وە چونکە خۆیان باوەڕیان نەکردوە بە ناو خەڵکدا ئەگەڕێن‌و ئەوپڕو پاڵاتە پووچە بڵاو ئەکەنەوەو ئەڵێن : ئەم قورئانە درۆیەکی هەڵبەسراوی کۆنە .

ریوایه‌تکـراوه : ئـه‌وانه باوه‌ڕیان نه‌کـرد بریتی بوون لـه هـۆزی به‌نی‌عامیرو ، غه‌طه‌فانو ، ئه‌شجه‌ع • ئه‌وانه‌یش باوه‌ڕیان کرد بریتی بوون له هۆزی : جوهه‌ینه‌و ، موزه‌ینه‌و ، ئه‌سله‌مو ، غیفار • جا ئه‌وانه به‌مانیان ئه‌وت : دینی ئێوه راست نیه‌و قورئانه‌که‌تان ده‌ستهه‌ڵبه‌سته ، ئه‌نا ئه‌گه‌ر دینه‌که حه‌ق بوایێ‌و ئه‌و قورئانه‌یش که‌لامی خودا بوایێ ئیمه زوو له پێش ئێوه‌دا باوه‌ڕمان پێ‌ئه‌کرد •

وه له ریوایه‌تێ ترا کافره‌کان جوولەکه بوون‌و موسوڵمانه‌کانیش چه‌ن که‌سێ بوون له جوولەکه وه‌کوو عه‌بدوڵلای کوڕی سه‌لام‌و هاوڕێکانی •

جا خودا به‌رپه‌رچی داواکه‌یان ئه‌داته‌وه‌و ئه‌فه‌رموێ : قورئان وتاری خودایه‌و ، دینه‌که‌یش راسته‌و ، له پێش ئه‌م قورئانه‌یشا کتێبی موسا که ته‌وراته هاتـه‌خواره‌وه بوو بـه پێشه‌واو ره‌حمه‌ت‌و میهره‌بانی خودا بۆ جیهان • وه ئه‌م قورئانه‌یش کتێبێکه ته‌صدیقی ته‌وراتو کتێبه ئاسمانییه‌کانی تر ئه‌کاو ، به زمانی عه‌ره‌بی هاتوه بۆ ئه‌وه سته‌مکاره‌کان بترسێنێ‌و ، ببێ به هۆی موژده بۆ ئه‌و که‌سانه که خاوه‌ن چاکه‌ن •

ئه‌و که‌سانه که ئه‌ڵێن : خودای ئێمه به‌س (الله)یه‌و له‌سه‌ر ڕێبازی دینه‌که‌یان ئه‌ڕۆن‌و ئه‌ملاولا ناکه‌ن ، ئه‌وه ترسی پاشه‌ڕۆژیان نیـه‌و له‌سـه‌ر شتی رابوردوویش زویر نابن ؛ چونکی به‌رابه‌ر به‌و نیعمه‌تانه وان له پێش ده‌میاناو به‌رابه‌ر به‌و نوورو میهره‌بانی خودایه که داگیریان ئه‌کا نرخ‌و بایه‌خ بۆ هیچ شتێ نامێنێ •

(ووَصَّيْنَا الإنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ اِحْسَاناً ؛ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهاً ، ووَضَعَتْهُ كُرْهاَ ، وحَمْلُهُ وفِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراَ ، حَتَّى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وبَلَغَ اَرْبَعِينَ سَنَةً ، قَالَ : رَبِّ

اَوْزِعْنِي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ ، وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحاً تَرْضَاهُ ، وَاَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي ، اِنِّي تُبْتُ اِلَيْكَ ، وَاِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ (١٥) اولائِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي اَصْحَابِ الْجَنَّةِ ، وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ) (١٦)

ئامۆژگاری ئادەمیزادمان کردوە بەوەی رەفتارو وتاری خۆی لەگەڵ باوکو دایکیدا باش بکا ، بە تایبەتی دایکی ؛ چونکی لە سکیا بە ئازارو زەحمەتەوە هەڵی گرتوەو ، بە ئازارو ئێشەوە داینا وەو بوویەتیو ، ماوەی هەڵگرتنەکەی لەگەڵ ماوەی جیابوونەوەی لەبەرۆکی دایکیو بڕینەوەی لە مەمك ماوەی ٣٠ مانگە • شەشی بۆ هەڵگرتنیو بیستو چوار مانگیش بۆ شیرپێدانی ، هەتا کاتێ گەیشتە هێزو تەوانایی رەسایو گەیشت بە چل ساڵ وتی : خودایە مۆڵەتم بدە بۆ ئەوە سوپاسی نیعمەتەکانی تۆ بکەم کە داوتن پێم لە نیعمەتی : دروستکردنو ، رێنومایی بە عەقڵو ، رێنیشاندان بە هۆی رەهبەرەوەو • سوپاسی ئەو نیعمەتەیش کە داوتە بە باوکو دایکم لەسەر بناغەی ئەوە کە دینت پێداون • وە ماوەم بدە کردەوەی چاکی وەها بکەم تۆ پێی رازی ببیو ، خۆپارازتنو ترسان لە سزای تۆ بکە بە بارەم بۆ نەتەوەیشم ، بە راستی من بۆ لای تۆ گەڕاومەتەوەو لە موسوڵمانانم •

جا ئەم جۆرە پیاوە موسوڵمانانە ئەوانەن کە کردەوە جوانو باشەکانیان لێ وەرئەگرینو چاوپۆشی ئەکەین لە کردەوەی خراپو ناباریان لە ناو یارانی بەهەشتا • وە ئەم بەڵێنە بۆ ئەوان ئەو بەڵێنە راستەیە کە لە دنیادا پێیان دەدرا •

بزانن ! ئـه‌م ئایـه‌ته ده‌رباره‌ی حـه‌زره‌تی ئـه‌بوبـه‌کـری صـه‌دیق هاته‌خواره‌وه ؛ چونکی هـه‌ر ئـه‌و بوه لـه یاران که خۆی‌و باوکـو دایکی هه‌موو موسوڵمان بووبن •

(والَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ : اُفٍّ لَكُمَا ! اَتَعِدَانِنِي اَنْ أُخْرَجَ وقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي ؟ وهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللهَ : ويْلَكَ آمِنْ ! اِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ . فَيَقُولُ : ما هَذَا اِلاَّ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ (١٧) اولَائِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ والْإِنسِ . اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ (١٨) ولِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُوا ، ولِيُوَفِّيَهُمْ اَعْمَالَهُمْ ، وهُمْ لَا يُظْلَمُونَ) (١٩)

وه ئـه‌و که‌سه‌یش کـه پاش ئه‌وه‌ی باوکـو دایکی تـه‌مێیان کـردو ڕێنومایی دینیان کرد پێی وتن : هاوار بۆ ئێوه ! ئایا وه‌عده ئه‌دەن به من که له گۆڕ ده‌ربکرێم‌و زیندووبکرێمه‌وه‌و بڕۆم بۆ لێپرسینه‌وه له‌گەڵ ئه‌وه‌دا چه‌نهای قه‌رن‌و چه‌رخ له پێش مندا رابوردوه ؟ واته عه‌قڵ نایگرێ ئه‌م هه‌موو خه‌ڵکه زۆره زیندووبکرێنه‌وه‌و باوکـو دایکه‌که‌یشی ئه‌ڵێن : په‌نا به‌خودا له ده‌ستی تۆ ، هـاوار بۆ تۆ ، ئیمان بێنه ! بـه راستی به‌ڵێنی خودا راسـته • ئه‌ویش ئه‌ڵێ : حاشا ئـه‌م کتێبه کـه لای ئێوه‌یه هه‌ر ئه‌فسانه پێشوه‌کانه‌و به‌س • جا ئه‌و که‌سانه که ئه‌م جۆره قسه ئه‌که‌ن له‌گەڵ باوکـو دایکیانا له وه‌ڵامی ئه‌وه‌دا که ئه‌وان داوای باوه‌ڕکردنی لێ ئه‌که‌ن ئه‌وانه که‌لیمه‌ی سزا دامه‌زراوه له‌سه‌ریان له‌گەڵ چـه‌ن گه‌ڵێکی تردا لـه پەری‌و ئاده‌میزاد کـه له‌مـه‌وپێش رابوردوون ، به راسـتی ئه‌وانه زیانکارن • وه بۆ هـه‌ر کۆمه‌ڵێ له ئه‌هلی کوفرو ئیمان چه‌ن پایه‌و پله هه‌یه به به‌رزی‌و نزمی بۆ

کـردەوەیان ، وە خـودا مۆڵەتیان ئـەدا تا رۆژی خـۆی ئەوسـا پاداشی کردەوەکانیان بە تەواوی پێئەداتەوەو ئەوانە ستەمیان لێ ناکرێ •

بزانن ! ئەم ئایەتە دەربارەی بەندەیەکی کافری خراپ بۆ باوکـو دایکی هاتوەتەخوارەوە • باوکـو دایکەکەی زۆر لەگەڵی تێکۆشیون بۆ باوەڕکردنو ئەو باوەڕی نەکردوە •

وە هـەندێ وتوویانـە : دەربارەی عـەبدوڵلای کوڕی ئـەبوبەکری صـەدیق ـدـ هـاتوەتـەخـوارەوە • وە هـەندێ وتوویانـە : دەربارەی عەبدوڕەحمانی کوڕی ئەبوبەکر لە پێش ئیسلامبوونیا • بەڵام زاناکان ئەم قسەیان داوەتە دواوە ؛ چونکی عەبدوڵلا یا عەبدوڕەحمان موسوڵمان بوون • وە ئایەتی (اولئك الذین حق علیهم •••) بەڵگەیە لەسەر ئەوە کە ئەو کەسە هەتاهەتایە لە سزادا ئەبێ • کە وابێ پێویستە بڵێین هەر دەربارەی بەندەیەکی کافری خراپ بۆ باوکـو دایکی هاتوەتە خوارەوە •

وە ئەو کەسانە کە سوورن لەسەر ئەوە کـە دەربارەی عەبدوڕەحمان هاتوەتەخوارەوە وەڵام ئەدەنەوەو ئەڵێن : سـەرەتای ئایەتـەکە دەربارەی عەبدوڕەحمانەو کۆتاییەکەی عامە • واتە با هۆی هاتنەخوارەوەی ئایەتەکـە خاص بێ بە عەبدوڕەحمانەوە ، بەڵام ئاخرەکەی مەفهوومێکی عامە بۆ گەڵێ کەس دەست ئەدا • کە وابێ هەڵئەگرێ لەبەر ئـەوە عەبدوڕەحمان ئیمانی هێناوە عەبدوڕەحمان مەبەست نەبێ لە عوموومی ئایەتەکە •

(وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ : اَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا ، وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا ، فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ) (٢٠)

وه لـه‌و رۆژه‌دا که کافره‌کان رائه‌نوێرێن به‌سه‌ر ئاگری دۆزه‌خا سزا ئه‌درێن‌و له لایه‌نی فریشته‌وه پێیان‌ئه‌وترێ : ئێوه هه‌رچی که دڵتان خواستی لـه شـتی به‌له‌زه‌ت لـه دنیـادا وه‌رتان گرت‌و راتان‌بواردو خۆشی خۆتان ده‌ست‌که‌وت . وه ئه‌بێ ئێمرۆ پاداشتان بدرێته‌وه به سزایه‌کی سووك‌که‌رو ئابروو‌به‌ر به هۆی ئه‌و فیزو ده‌ماره‌وه ئه‌تان‌کرد به‌سه‌ر فه‌قیرو هه‌ژارا له‌سه‌ر زه‌ویدا به ناحه‌ق‌و به هۆی ئه‌و خراپی‌و به‌دخوورییه‌وه که له دنیادا ئه‌تان‌کرد .

(واذْكُرْ اَخَا عَادٍ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ . وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ : اَلاَّ تَعْبُدُوا اِلاَّ اللهَ ، اِنِّي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ (٢١) قَالُوا : اَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ آلِهَتِنَا ؟! فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ (٢٢) قَالَ : اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللهِ ، وَاُبَلِّغُكُمْ مَا اُرْسِلْتُ بِهِ ، وَلٰكِنِّي اَرَاكُمْ قَوْماً تَجْهَلُونَ (٢٣) فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضاً مُسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا : هٰـذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا . بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ : رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ اَلِيمٌ (٢٤) تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِاَمْرِ رَبِّهَا ، فَاَصْبَحُوا لا يُرَى اِلاَّ مَسَاكِنُهُمْ ، كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ) (٢٥)

تۆ ناوی حه‌زره‌تی هوودی برای عـاد بیـه ، کاتێ گه‌له‌کـه‌ی لـه (ئه‌حقاف)دا ترساند . واته ولاّتێ که نزیکی لێکی درێژه به مه‌عنا ولاّتی یه‌مه‌نه ، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا چه‌ن ره‌هبه‌ری خه‌ڵك‌ترسێن له نزیکی ئه‌و زه‌مانه‌وه یا لـه دووره‌وه رابوردبوون . حه‌زره‌تی هوود فـه‌رمووی : به‌نده‌یی بۆ غه‌یری خودا مه‌که‌ن ، به راستی ئه‌ترسم سزایه‌کی گه‌وره‌تان به‌سه‌ردا بێت .

جا گەلەکەی وتیان : ئایا تۆ هاتووی بۆ ئەوە کە ئێمە لە پەرستنی خوداکانی خۆمان هەڵبگێڕیتەوە ؟ دەی فەرموو ئەگەر راست ئەکەی ئەو سزا کە ئەیڵێیت بیهێنە بۆ سەرمان • جا هوود فەرمووی : زانستی لە حەقیقەتا هەر لای خودایەو هەر ئەو ئەزانێو ، من راگەیاندنم لەسەرەو بەس ، ئەوەی خودا ناردوومی پێیو فەرمانی راگەیاندنی پێداوم ئەیگەیەنمو هەر ئەوەم پێ سپێرراوە • بەڵام من ئێوە بە گەلێکی نەزانو نەفامو تێنەگەیشتوو ئەزانم ؛ چونکی ئەگەر زاناو فامیدە بوونایێ بەر لە هەموو شتێ تەماشای قسەکانی منتان ئەکرد بە دڵ ، تا حاڵی بوونایێ کە مەعقوولن یا نە ، وە پاش ئەوە بۆتان دەرکەوت قسەکانم رەوانو ئەچن بە دڵەوە ئەتانتوانی بۆ دڵئەستووری خۆتان داوای بەڵگەو موعجیزەم لێ بکەن ، نەك هەر بەر لە هەموو شتێ داوای زووهاتنی سزای خودا بکەن • جا کاتێ ئەو سزا دانراوەیان بۆ هاتو ، لە ئاسمانەوە چاویان بە پەڵە هەورێك کەوت ، ئەو گەلی عادە وتیان : ئەوە کە وا بە ئاسمانەوە هەورێکە بارانمان بەسەرا ئەبارێنێ • حەزرەتی هوودیش فەرمووی : نەخەیر ! هەور نیە ، بەڵکو ئەو سزایە کە ئێوە پەلەپەلتان بوو بۆ هاتنی ، ئەوە بایەكو شەپۆلەهەوایەکی ئاسمانییە سزایەکی سەختی تیایە • ئەو بایە بەسەر هەر شتێکدا بێ بەفارمانی خودا وێرانی ئەکا • جا ئەو بایە هات دای بەسەر گەلی عادا بە جۆرێ ئەو وڵاتەی وێران کرد کە تەنیا وڵاتەکەو شوێنەوارەکەیان مایەوەو ، یەکێ کە بە ناچاری لەو شوێنەدا دانیشتایێ ! ئێمە ئا بەو جۆرە گەلە تاوانبارەکان سزا ئەدەین تا ببن بە پەند بۆ خەڵکی دیکە •

(ولَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا اِنْ مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ ، وجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعاً وابْصَاراً وافْئِدَةً ، فَمَا اغْنَى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ ولا

اَبْصَارُهُمْ ولا اَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ ، اِذْ كانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللهِ ، وحاقَ بِهِمْ ما كانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ) (٢٦)

بە راستی ئێمە ئەو گەلی عادەمان لە هێزو تەوانایەکی وەهادا دامەزراندبوو کە ئێوەمان تیادانەمەزراندبوو ، وە بڕیارمان دابوو کە لە عیزەتا بژین ، وە ئەو گەلەمان کردبوو بە خاوەنی دڵی فامیدەو ، خاوەن گوێچکەی شتبیس و ، خاوەن چاوی بینا ، کەچی لەبەر بەدبەختی خۆیان و لەبەر خۆشویستنی شوێنکەوتی پێشووانیان نە گوێچکەیان و نە چاویان و نە دڵیان هیچ جۆرە سوودێکیان پێ نەئەدان • لە بەر ئەوە ئینکاری قورئانیان ئەکرد ، جا تۆڵەی ئەو کردەوانە کە زوو گاڵتەیان پێئەکردن دەورەی دان •

(ولَقَدْ اَهْلَكْنَا ما حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرى ، وصَرَّفْنَا الْآيَاتِ ، لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ (٢٧) فَلَوْلا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللهِ قُرْبَاناً آلِهَةً ، بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ ، وذلِكَ اِفْكُهُمْ ، وما كانُوا يَفْتَرُونَ) (٢٨)

بە راستی ئێمە بەربادمانکرد ئەو دێهاتانەی بە دەوری ئێوەدا بوون ؛ وەکوو حیجری ثەمودو ، دێهاتی قەومی لوط • وە ئایەتەکانی خۆمان هێناو بردو بە چەن شێوە خوێندمانەوە بەسەرتانا ئەی خەڵکی شاری مەکە ، بە هیوای ئەوە کە بگەڕێنەوەو واز لەم تاوانبارییە بهێنن و هەر نەگەڕانەوە تا نەوتان • دەی جا ئەوە بۆچی ئەو بتانە کە بە دەوریانا ئەسوو ڕێنەوەو . بێجگە لە خودا ئەیانپەرستن و ، ئەیانکەن بە هۆی نزیکبوونەوەتان لە خودای تەعالا •• یارمەتی نەدان و لە دەستی ئێمە رزگاری نەکردن ؟ بەڵکو ئەو

بتانە هەر لە پێش چاویان گوم‌بوون • وە ئەم سزایە جەزای درۆو جەزای ئیفتیرایانە •

(وَاِذْ صَرَفْنَا اِلَيْكَ نَفَراً مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ ، فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا : اَنْصِتُوا! فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا اِلى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ (٢٩) قَالُوا : يا قَوْمَنَا اِنَّا سَمِعْنَا كِتَاباً اُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسى مُصَدِّقاً لِما بَيْنَ يَدَيْهِ . يَهْدِي اِلَى الْحَقِّ وَاِلى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ (٣٠) يا قَوْمَنَا اَجِيبُوا داعِيَ اللهِ ، وآمِنُوا بِهِ . يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ . ويُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ (٣١) ومَنْ لا يُجِبْ داعِيَ اللهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْاَرْضِ . ولَيْسَ لَهُ مِنْ دونِهِ اَوْلِياءُ . اولائِكَ فِي ضَلالٍ مُبِينٍ) (٣٢)

باسی ئەو کاتە بکە کە لە (وادی النخلە)دا کاتێ لە طائیف گەڕایتەوە نۆ کەس لە (جن)مان هەڵسووڕان بۆ لای تۆ ، هاتن کاتێ قورئانت ئەخوێند گوێیان لێ گرتی ، جا کاتێ هاتنەلات هەندێکیان بە هەندێکیان وت : بێدەنگ ببن ، با بزانین ئەو ئایەتانە ئەیانخوێنێتەوە مەعنایان چیەو چۆنن • جا کاتێ قورئانخوێندنەکە تەواو بوو گەڕانەوە بۆ لای گەلەکەیانو ترساندنیان لە سزای خوداو وتیان : ئەی گەلی ئێمە بە راستی ئێمە کتێبێکمان بیستوە کە پاش موسا هاتوەتەخوارەوە . کتێبێکی وایە راستی ئەو کتێبانە ئەسەلێنێ کە لە پێشا هاتوونەتە خوارەوە بۆ سەر پێغەمەرە پێشوەکانو ، ئەو کتێبە خەڵك شارەزا ئەکا بۆ لای خوداو بۆ رێگەی راستیو رەفتارکردن بە رێگەی راست کە ئایینی ئیسلامە •

ئه‌ی گه‌لی ئێمه فه‌رمانبه‌ری ئه‌و پێغه‌مه‌ره بکه‌ن که خه‌ڵك بۆ لای خودای تاك‌و ته‌نیا بانگ ئه‌كاو ، ئیمانی پێ‌بێنن‌و باوه‌ڕی پێ‌بكه‌ن ، بازێ له تاوانه‌كانتان ئه‌پۆشێ‌و له سزای سه‌خت په‌ناتان ئه‌دا ، وه هه‌ركه‌سێ فه‌رمانبه‌ری ئه‌و بانگده‌ره نه‌كا ئه‌وه خۆ ناتوانێ له رووی خودادا بوه‌ستێ‌و به‌رهه‌ڵستی بكاو ، به‌رپه‌رچی كاره‌كانی بداته‌وه • وه بێجگه له خودایش دۆستێ نیه بۆ ئه‌و یاخی‌و نافه‌رمانه‌و ، ئه‌وانه له‌ناو گومڕاییه‌كی ئاشكرادان په‌نا به حودا •

ئه‌گێڕنه‌وه كه حه‌زره‌ت ـدـ له ته‌مه‌نی په‌نجا ساڵیدا بوو كه ئه‌بوطالیبی مامی‌و خه‌دیجه‌ی خێزانی كۆچی دواییان كرد ، پاش كۆچی ئه‌وان رۆیشت بۆ طائیف ماوه‌ی مانگێ خه‌ڵكی بانگ‌كرد بۆ ئیسلام ، به‌ڵام بێ‌سوود بوو • كاتێ كه گه‌ڕایه‌وه شه‌وێ له رێگه‌دا له (وادی النخلة) شه‌ونوێژی ئه‌كردو قورئانی ئه‌خوێند • خودا كۆمه‌ڵێ له جنۆكه‌ی وڵاتی (نصیبین) كه كاتی خۆی باوه‌ڕیان به حه‌زره‌تی موسا كردبوو •• ناردنی بۆ لای حه‌زره‌ت‌و ده‌نگی قورئان‌خوێندنی حه‌زره‌تیان بیست‌و ، پاش ئه‌وه رۆیشتنه‌وه بۆ ناو جینییه‌كان‌و ئه‌وه‌ی له ئایه‌ته‌كه‌دا باسی ئه‌كا گێڕایانه‌وه بۆ باقی جینه‌كان •

(اَوَلَمْ یَرَوْا اَنَّ اللهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ یَعْیَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَى اَنْ یُحْیِيَ الْمَوْتَى ؟ بَلَى اِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِیرٌ (٣٣) وَیَوْمَ یُعْرَضُ الَّذِینَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ : اَلَیْسَ هذا بِالْحَقِّ ؟ قَالُوا : بَلَى وَرَبِّنَا : قَالَ : فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ) (٣٤)

ئایا ئەو کافرانە نازانن ئەو خودایە کە ئاسمانەکانو زەوی دروستـ کردوەو ، بـە دروستکردنی ئەوانەوە ماندوو نەبوە تەوانایە لەسەر ئـەوە مردوەکان زیندووبکاتەوە ؟ بەڕێوەڵلا ! خودا تـەوانایە بەسەر هـەموو شتێکا ، لەو رۆژەدا کافرەکان رائەنوێنرێن بەسەر ئاگری دۆزەخدا ، واتە ئـەبرێن بۆ سـزاو ئازارەکـە حاڵی ئەبن •• لـە لای خـوداوە بە هۆی فریشتەکانەوە بانگیان لێئەکرێ : ئایا ئەم رۆژەو ئەم دۆزەخە حەق نیە ؟ ئەوانیش ئەڵێن : بەڵێ سوێند بەو کەسە کە ئێمەی دروست کردوە ! جـا خودا ئەفەرموێت : دەی سزای دۆزەخ بچێژن بە هۆی ئەو کوفرەوە کە ئەتانکرد •

(فاصْبِرْ كَما صَبَرَ اُولوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُـلِ . وَلاَ تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ ، كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ ما يُوعَـدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا اِلاَّ ساعَةً مِنْ نَهارٍ ، بَلاغٌ ، فَهَلْ يُهْلَكُ اِلاَّ الْقَوْمُ الْفاسِقُونَ ؟) (٣٥)

ئەفەرموێت : ئەی پێغەمەری خۆشەویست تۆ لـە رەهبەرە خاوەن هیمەتەکانیو ، گەلەکەت گەلێ سزای دڵی تۆیان داوەو ئەیدەن ، بەڵام تۆ هاوڕێی کۆمەڵی پێغەمەرانی خاوەن هیمەتی کە بە (اولو العزم) ناسراون ، واتـە خۆگرو خاوەن ویسمان ، وە ئـەوان هەموو لەبـەر باری گەورەدا خۆیانگرت ، پێویستە تۆیش وەکوو ئەوان خۆگر بێ • بۆ نموونە : نوح خۆی لەبەر ئازاری گەلەکەیدا گرتو ، زۆر جار ئەوەندە سزایان ئەدا تا بێهۆش ئەکەوت • وە ئیبراهیمیان خسـتە ناو ئاگرەوەو ، ئامادە بوو بۆ سەربڕینی ئیسماعیلی کوڕی • وە موسا خۆی گرت لە بەرابەری زۆرداریو ستەمکاری فیرعەونەوە • وە عیسا خۆی گرت لەسەر ئازاری جوولەکەو ،

پێویسته‌ تۆبش خۆت بگری‌و پەلەپەل مەکە لەسەر سزادانیان • ئەو کاتە کە ئەو کافرانە تووشی سزای خۆیان دێن بـە جۆرێ مەبنەت داوێن‌گیریان ئەبێ‌و ئەکەونە ناو سزاوەو ، وەها دنیایان لێ تاڵ ئەبێ وەك ئەوە وایە کە ماوەیەکی کەم لە رۆژێك نەبێ لە دنیادا نەماونەتەوە • جا ئەمەی کە ئێمە بە تۆمان گەیاند بەڵاغەو بەسە بۆ تۆو یاخود ئەوەی تا ئیستە تۆ گەیاندووتە بـەڵاغـەو بـەسە بـۆ تـۆو . تۆ ئـەرکـی سـەرشـانی خـۆت بەجێهێناوە • وە یاخود ئەو کاتی گـەیشتنیان بـە سزا کاتێکە واجبـە پێی بگـەنو بێگومان پێی‌ئەگەن • جـا ئیتر هەرکەسێ بـە بەشی خۆی ئەگاْ رزگاربوون یان بەهیلاکچوون . بەڵاْم ئایا بـە هیلاکدا ئەچێ لـە کائیناتا بێجگە لەوانە کە لە فەرمانی خوداو دادو عەدلی ئەو دەرچوون ؟

سووره‌تی موحه‌ممه‌د لـه سـووره‌ته مه‌دینه‌ییه‌کانه ، ئایه‌تی سیازده نه‌بێ ، ئه‌وه له ڕێگه‌ی کۆچدا بۆ مه‌دینه هاتوه‌ته خواره‌وه ، ۳۸ ئایه‌ته ، دوای سووره‌تی حه‌دید هاتوه‌ته خواره‌وه .

بسم الله الرحمن الرحيم

(الَّذِينَ كَفَرُوا ، وصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ)(١)
والَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وآمَنُوا بِما نُزِّلَ عَلى مُحَمَّدٍ ـ وهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ـ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّآتِهِمْ ، واَصْلَحَ بالَهُمْ (٢) ذلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الباطِلَ ، وأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ ، كذلِكَ يَضْرِبُ اللهُ لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ) (٣)

ئه‌و که‌سانه که ئینکاری خوداو پەیامی پێغه‌مه‌ر ئه‌که‌نو مه‌نعی خه‌ڵك ئه‌که‌ن له ڕۆیشتن به ڕێگه‌ی ڕه‌زای خودادا که ئایینی ئیسلامه‌و به‌رهه‌ڵستی ئـه‌و ئایینه ئه‌که‌ن ، وه‌کوو ئـه‌و شه‌ش ده‌وڵه‌مه‌نده کـه ژیواری سوپای کافره‌کانیان گـرته گه‌ردنی خۆیان لـه جه‌نگی به‌درا وه‌کوو « عوتبه » و « شه‌یبه » کوڕانی ڕه‌بیعه‌و، (منبه)و (نبیه) کوڕانی حه‌جاجو ، ئه‌بوجه‌هڵو حاریث کوڕانی هیشام ، کـه هه‌رکام له‌مانه ناندانی ڕۆژێکی ئـه‌و سوپایه گرتبوه ئه‌ستۆی خۆی .. خودا کرده‌وه‌ی چاکه‌ی ئه‌مانه‌ی بێ سوودو مایه کرد ، چونکی ڕه‌فتاری به‌نرخ ئه‌وه‌یه سوودی بۆ ڕۆژی قیامه‌ت هه‌بێ ، وه

کەسێ باوەڕی بە تەنیایی خودا نەبێو ئینکاری پەیامی پێغەمەری خودا بکاو باوەڕی بە قورئان نەبێ •• ئەوە پاش مردنی زیانکارو خەسارەتبارە ، هەرچەن کارەکانیان لە دنیادا لە شێوەدا جوان بێو خەڵك پێیان باش بێ •

وە ئەو کەسانە باوەڕیان بە خودای تاك‌و پێغەمەری خوداو رۆژی قیامەت کردوەو کردەوەیان باشەو باوەڕیان بەوە هەیە کە بۆ سەر حەزرەتی محەمەد ـدـ هاتوەتەخوارەوە ـ کە ئەوە حەقەو دامەزراوە لە لایەنی خودای خۆیانەوە ـ ئەوە خودا گوناهەکانیان ئەپۆشێو کارو باری بەرخیان لە دین‌و دنیادا رێك ئەخا • ئەمەیش لەبەر ئەوەیە ئەوانە کە کافرن شوێن شتی پڕو پووچ‌و هەوایی کەوتوون • وە ئەوانە کە باوەڕیان هەیە شوێنی شتی دامەزراوو کاکڵەدارو بە نرخی لای خودای خۆیان کەوتوون • بە کورتی ئەوەی ئەیکەن لەسەر فەرمانی خودا ئەیکەن‌و ، ئەوەیش نایکەن لەسەر مەنعی ئەو نایکەن • ئا وەها خودا ئەحوالی هەردوو تاقمەکە بۆ ئادەمیزاد روون ئەکاتەوە • یاخود ئاوەها وێنەیان بەیانئەکا • کافر وێنەی شتێکە لەسەر بۆش دانرابێ ، خاوەن باوەڕ وێنەی شتێکە لەسەر بناغەی دامەزراو بێ •

(فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ ، حَتَّى إِذَا أَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً ، حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ، ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ ، وَلَكِنْ لِيَبْلُوَ بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ ، وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ (٤) سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ (٥) وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ) (٦) •

جا کاتێ له جه‌نگدا گه‌یشتن به کافره‌کان بده‌ن له گه‌ردنیان هه‌تا کاتێ که به لێدانو بریندارکردن وه یا به به‌یده‌سکردن ئه‌یانگرن به دیل • ئه‌وجار به دیل بیانگرنو باش چاوێریان بکه‌ن تا را نه‌که‌ن ؛ خوای به ماتڵکردن له به‌ندیخانه ـ یا زنجیرکردن ئه‌گه‌ر یاخیو نامه‌رد بێ ، یا به جۆرێکی تر له‌سه‌ر بیری سه‌رۆکی سوپای ئیسلام • جا پاش ئه‌وه منه‌ت بنێته سه‌ریانو به خۆڕایی به‌ره‌ڵایان بکه‌ن ، وه یا بیانده‌ن به فیدیه‌ی دیله‌کانی خۆتانا که له لای کافره‌کانن ، یا له به‌رابه‌ری ئه‌ندازه‌یێ ماڵه‌وه لێیان وه‌ربگرن • تا باری قورسی جه‌نگ لائه‌چێو جه‌نگ ته‌واو ئه‌بێ • ئه‌مه‌یه حوکمی شه‌رعی که به‌یانمان کرد • وه ئه‌گه‌ر خودا خواستی ببێ تۆڵه له‌و کافرانه ئه‌کاته‌وه به بێ ئه‌وه که ئێوه خۆتان ئازار بده‌نو تووشی ناخۆشی ببن ، به‌ڵام خودا ئه‌یه‌وێ هه‌ندێکتان به هۆی هه‌ندێکتانه‌وه تاقی بکاته‌وه • جارجار ئێوه له‌وان بده‌نو ، جارجار ئه‌وان له ئێوه بده‌ن • ئه‌مه‌یش بۆ زیاده‌پاداش ، وه ئه‌وانه که کوژراونو ئه‌کوژرێن له ڕێگه‌ی ڕه‌زای خوداو به‌رزکردنه‌وه‌ی وشه‌ی خوداب‌ه‌یه‌کناسیدا •• خـودا کرده‌وه‌کانیان ته‌ماشا ئه‌کاو هه‌میشـه دیاره‌و خاوه‌ن دیداره • وه خودا شاره‌زایان ئـه‌کا بۆ ڕێگـه‌ی رزگاریو یارمه‌تیشیان ئه‌دا بۆ پێگه‌یشتنیو حاڵیشیان باش ئه‌کا • وه له پاشه‌ڕۆژیشا ئه‌یانخاته به‌هه‌شته‌وه • ئه‌و به‌هه‌شته‌ی له دنیادا بۆی باس کردوون هه‌تا باش بۆی تێبکۆشن •

(یا اَیُّها الَّذِینَ آمَنُوا اِنْ تَنْصُرُوا اللهَ یَنْصُرْکُمْ ویُثَبِّتْ اَقْدامَکُمْ (۷) والَّذِینَ کَفَرُوا فَتَعْساً لَهُمْ ، واَضَلَّ اَعْمالَهُمْ (۸) ذلِکَ بِاَنَّهُمْ کَرِهُوا ما اَنْزَلَ اللهُ ، فَاَحْبَطَ اَعْمالَهُمْ) (۹)

ئەی کەسانێ کە باوەڕتان کردوە ئەگەر ئێوە بە راستی یارمەتی خودا بدەن لەسەر ئـەو یاساو رێبازە خودا داینـاوە بـە : زانیاریو ، کردەوەی جوانو ، یەکێتی هاودەردانو ، راوێژکردن بە خاوەن بەراوردانو ، بـە هەلڕاگرتنو مودارا لە کاتی بێدەستیداو ، بە کارکردن لە کاتی کارا •• ئەوە خودایش بە جۆرێ یارمەتی ئێوە ئەدا کە لە یاسای ئێرەتی بەدەر بێ : ماڵتان بۆ ئەێرێو ، حاڵتان باش ئەکا • هەندێ دوژمنتان لێ دوورئەخاتەوەو هەندێکیان ئەکا بە دۆست ، تا مەبەستتان چنگئەکەوێو پێتان لـە ولاتا دائەمەزرێ وەها کـە بە سووکی نەکـەون • وە ئەوانەیش کافرن ئـەوە بەدبەختیو لەناوچوون بۆ ئەوانەو کارو کردەوەیان سووکو بێ بایەخ ئەبێ • ئەمەیش لەبەر ئەوەیە کە ئەوانە حەزیان نەکردوەو حەز ناکەن لەو قورئانە کە خودا ناردوویە بۆ سـەر زەوی ، جـا کردەوەکانی ئەوانی سووکو پووچ کردوە •

(اَفَلَمْ یَسِیرُوا فِي الْأَرْضِ فَیَنْظُرُوا کَیْفَ کَانَ عَاقِبَةُ الَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ ؟ دَمَّـرَ اللهُ عَلَیْهِمْ ، وَلِلْـکَافِرِینَ اَمْثَالُهَـا (١٠) ذٰلِكَ بِـاَنَّ اللهَ مَوْلَی الَّذِینَ آمَنُوا ، وَاَنَّ الْکَافِرِینَ لا مَوْلَی لَهُمْ) (١١)

ئایا ئەم بەدبەختە سەرسەختانە بەسەر زەویدا نەگەڕاون هەتا تەماشا بکەنو تێبگەن ئەنجامی ئەوانە چۆن بوە کەلە پێش ئەمانا رابوردوون ؟ کە خودا خانوەکانی بەسەرا وێرانکردوون •وە کافرانی تریش هاوێنەی ئەو سزایانە بۆ هەیە کە بۆ ئەوان بوە • ئەمەیش لەبەر ئەوەیە کە خودا دۆستی خاوەن باوەڕەکانەو کافرو بێباوەڕەکان دۆستیان نیە •

(اِنَّ اللهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا ، وعَمِلُوا الصَّالِحَــاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ .والَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ ويَأْكُلُونَ كَما تَأْكُلُ الأنْعَامُ . والنَّارُ مَثْوىً لَهُمْ (١٢) وكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ اَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي اَخْرَجَتْكَ ؟ اَهْلَكْنَاهُمْ فَلا نَاصِرَ لَهُمْ (١٣) اَفَمَنْ كَانَ عَلى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ ، واتَّبَعُوا اَهْوَاءَهُمْ؟) (١٤)

بە راستی ئەوانە خاوەن باوەڕنو کردەوەیان باشە خودا ئەیانخاتە ناو چەن بەهەشتو باخاتێکی وەهاوە کە جۆبار لە ژێریانەوە دەرئەچێ • وە ئەو کەسانە کە کافرن لە دنیادا رائەبوێرنو خواردەمەنی ئەخۆن وەکوو چۆن ئاژەڵ ئەلەوەڕێو ئەخواو دوایی جێگەی ئەو کافرانە ئاگری دۆزەخە • وە گەلێ گوندو ئاوەدانی کە لە گوندەکەی تۆ بەهێزتر بوون ، ئەو گوندەی کە خەڵکەکەی ئازاریان دایتو زویریان کردیو بوون بە هۆی دەرچوونت •• بەربادمان کردنو یارمەتیدەریان نەبوو !

ئایا کەسانێ کە لەسەر بەڵگەو رووناکی بن لە لای خوداوە ؛ بەم جۆرە قورئانیان بۆ هاتبێتە خوارەوەو باوەڕیان پێ کردبێو ، کردیێتیان بە دەلیلی رۆژو چرای شەویان •• وەکوو ئەوانە ئەبن کە کردەوەیان لە بیروباوەڕیان ناشیرینتر بێو ئەو کردەوە خراپانە لــە پێش چاویانا جوان کرابێو شوێن هەوای خۆیان کەوتبن ؟ حاشا ئەم دوو کۆمەڵە وەکوو یەك نینو ، ئەوان وەك فریشتەو ئەمان وەك دێون •

(مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ : فِيها اَنْهارٌ مِنْ ماءٍ غَيْرِ آسِنٍ واَنْهارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ ، واَنْهارٌ

مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ، وَأَنْهارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى ، ولَهُمْ فِيها مِنْ كُلِّ الثَّمَراتِ ومَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خالِدٌ فِي النَّارِ ، وسُقُوا ماءً حَمِيماً فَقَطَّعَ أَمْعاءَهُمْ ؟) (١٥)

شێوەو حاڵی ئەو بەهەشتە کە بەڵێنی دراوە بەوانە کە خۆیان ئەپارێزنو لە خودا ئەترسن ئەمەیە کە : چەن جۆباری لە ئاوی نەگۆڕراو تیایەو ، چەن جۆباری لە شیری سافی پاکی وا تیایە کە تامی شیریی نەگۆڕاوەو ، چەن جۆباری لە شەرابێ تێدایە کە هۆی تامو خۆشییە بۆ ئەوانە ئەیخۆنەوە ، وە چەن جۆبار لە هەنگوینی پاڵفتەکراو • وە زیاد لەمانە لە بەری هەر میوەیەك بیانەوێو دڵیان ئارەزووی بکا هەیەو بۆیان ئامادە ئەکرێ • ئەمە لە (مادیات) • لە (مەعنەوییات)یش لێخۆشبوون لە لای خوداوە سەرەڕای نیعمەتەکانی تر • ئایا ئەو کەسانە کە ئەم نیعمەتانەیان هەیە وەکوو ئەو کەسانەن کە هەتا هەتایە لە ئاگری دۆزەخدا سزا ئەدرێنو ئاوی گەرمیان دەرخوارد ئەدرێو ریخۆڵەکانیان پارچە پارچە ئەکات ؟

(ومِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ ، حَتَّى إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ : ماذَا قالَ آنِفاً ؟ أُولَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللهُ عَلى قُلُوبِهِمْ واتَّبَعُوا أَهْواءَهُمْ (١٦) والَّذِينَ اهْتَدَوْا زادَهُمْ هُدىً وآتاهُمْ تَقْواهُمْ) (١٧)

وە لەو کافرانەیە کەسانێ کە حازری مەجلیست ئەبنو گوێ بۆ فەرموودەکانت ئەگرن ، بەڵام لەبەر عادەت نەك بۆ وەرگرتنی بەختیاری ، تا کاتێ کە لای تۆ دەرئەچن لە زانایانی یارانی حەزرەت ئەپرسنو ئەڵێن : ئەوە مەحەمەد ئیستە چی وت ؟ چونکە خۆی دڵی نەدابوویێ تا بزانێ چی

ئه‌ڵێو لێی تێبگا • وه یا هه‌ر به گاڵته‌وه ئه‌مه ئه‌ڵێ • جا ئه‌مانه خودا دڵی مۆر کردووه‌و خێری تێ ناچێو شوێن ئاره‌زووی خۆیان که‌وتوون • وه ئه‌و که‌سانه کـه شاره‌زای حه‌قیقه‌ت بوون خودا زیاده‌شاره‌زاییان ئه‌داتێو ترس‌و خۆپارازتنی دڵیان بۆ زیاد ئه‌کا به‌هۆی ئه‌و شاره‌زاییه‌وه •

(فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلاَّ السَّاعَةَ اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً ؛ فَقَدْ جَاءَ اَشْرَاطُهَا . فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ ؟) (١٨)

ئایا ئه‌مانه جگه له هاتنی رۆژی قیامه‌ت چاوه‌ڕوانی شتێکی دیکه ئه‌که‌ن که کوتوپڕ بێت به‌سه‌ریانا ؟ با قیامه‌ت خۆی نه‌هاتبێ وا نیشانه‌کانی هاتوون ؛ وه‌کوو هاتنی محه‌د ـدـ ، جا له‌و کاته‌دا که دێ چۆن بیر ئه‌که‌نه‌وه ؟

به کورتی ئه‌فه‌رموێت : ئه‌م کافرانه په‌ندیان وه‌رنه‌گرت به باسکردنی به‌ربادبوونی گه‌لانی کافری له‌مه‌وپێش‌و به هه‌ڕه‌شه‌ی خودا ، ئه‌ڵبه‌ته ئه‌ڵێن : تا خۆمان چاومان به رۆژی قیامه‌ت نه‌که‌وێ بیر له‌وه‌رگرتنی ئیمان ناکه‌ینه‌وه• ئه‌م بیره تاریکه‌یان شتێکی سه‌رسوڕهێنه‌ره ! ئایا له‌و کاته‌دا کـه کوتوپڕ قیامه‌ت دێ به‌سه‌ریانا ئه‌وان که‌ی ماوه‌ی بیرکردنه‌وه‌ی تۆبه‌کردنیان ئه‌بێ ؟! ئـه‌نا ئـه‌وا قیامه‌ت خۆی نه‌هاتوه خـۆ نیشانه‌کانی هاتوون ، ده‌ی بۆ بیر ناکه‌نه‌وه‌و بۆچی موسوڵمان نابن ؟

لـه ئه‌نه‌سه‌وه ئه‌گێڕنه‌وه ـ خودای لێ‌رازی‌بێ ـ کـه حه‌زره‌ت ـدـ فه‌رموویه‌تی : من‌و قیامه‌ت به یه‌که‌وه هاتووین وه‌کوو ئه‌و دوو په‌نجه‌یه ، وه له‌و کاته‌دا به په‌نجه‌ی به‌رزو په‌نجه‌ی شایه‌تی ئیشاره‌تی کرد •

وه نیشانه‌کانی قیامه‌ت بریتین لـه هه‌نـدێ رووداوی پێش هاتنی زه‌لزه‌له‌ی قیامه‌ت •

وە لـە حوزەیفەی کوڕی ئوسـەیدی غیفـاریەوە ئەگێڕنـەوە کـە فەرموویە : حەزرەت بەلامانا رابورد کاتێ باسی قیامەتمان ئەکرد ، حەزرەت فەرمووی : باسی چی ئەکەن ؟ عەرزمان کرد : باسی قیامەت • جا فەرمووی : ئێوە قیامەت نابینن هەتا دە نیشانە نەبینن • لەوێدا باسی دووکەڵێکی کرد کە دنیـا دائـەگرێ و ، دەججالو ، (دابـة الارض)و ، دەرچوونی رۆژ لـە خۆراواوە و ، هاتنەخوارەوەی عیسای کوڕی مەریەمو ، هاتنی یەئجووج و مەئجـووج و ، سێ رۆچوونی زەوی لـە رۆژاواو رۆژهـەڵاتو (جزیرة العرب)دا • دوای ئەمانە ئاگرێکە لە وڵاتی یەمەنەوە دەرئەچێ و خەڵکی لە دەستی رائەکەن بەرەوژوور بۆ لای شام •

وە لە نیشانەکانی قیامەتە : کەمبوونەوەی حەیاو شەرمو ، کەمبوونەوەی زانستی یاسـای دینی و ، زۆربوونی کوشـتن و بڕینی خەڵکی و ، نـەمانی ئەمانەت و راستی لـە ناو خەڵکاو ، زۆربوونی مالی دنیاو ، هێرشی تەماع بەسـەر ئینسانەکاو ، گردەوەبوونی ئادەمیزاد لە شارەکاناو ، کەمبوونەوەی ئاسایش لە دڵاو ••• جگە لەمانەیش کە لە کتێبی تایبەتیدا نووسراون •

وە یەکێ لەوانە هاتنی حەزرەتە ـدـ جا خودای تەعالا ئەفەرمووێت :

(فاعْلَمْ اَنَّهُ لا اِلهَ اِلاَّ اللهُ ، واسْـتَغْفِرْ لِذَنبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ والمُؤْمِنَاتِ ، واللهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ ومَثْوَاكُمْ) (١٩)

واتە باوەڕی بـە هێزت بێ کە هیچ پەرستراوێکی تر نیە جگە لـەو خودایە کە ناوی (الله)یەو هەرچی صیفەتی باش و شیاو هەیە هەیەتی و ، دووەم لە ناتەواوی • داوای تاوانپۆشی لە خودا بکە بۆ خۆت و بۆ پیاوان و ژنانی موسوڵمان • وە خودا هیچ شتێکی لێ ون نابێ و شوێنی هەڵسووڕانتان لە دنیاداو شوێنی دەوامتان لە قیامەتا ئەزانێ •

(ويَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا : لَوْلا نُزِّلَتْ سُـــورَةٌ ! فَإِذَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وذُكِرَ فِيها الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ، فَأَوْلَى لَهُمْ (٢٠) طَاعَةٌ وقَوْلٌ مَعْرُوفٌ ، فَإِذَا عَزَمَ الأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللهَ لَكَانَ خَيْراً لَهُمْ) (٢١)

ئەوانە کە ئیمانیان هێناوەو لە پایەی ئارەزووی جیهادا ئەڵێن : بۆچی سوورەتێ نەهاتوەتە خوارەوە داوای غەزاکردن بکا ؟ خۆزگا سوورەتێکی وەهـا ئەهاتەخوارەوە ! جا کاتێ سوورەتی دامەزراو هاتەخوارەوەو ناوی جەنگی تیابرابوو • واتە فەرمانی تێدا درابوو بە جیهاد •• ئەبینی ئەوانە کە نەخۆشینی نیفاق وا لە دڵیانا بۆ تۆ ئەڕوانن بە چاوی لاوازیو بێهەناویو داماوییەوە ، وەکـوو روانینی کـەسێ کـە بێهۆشی بەسەرا هاتبێ لـە پێش مردندا • واتە وەک روانینی کەسێ کـە لـە سەرەمەرگدا بێ • دەی مردن باشترە بۆ کەسانێ کـە حاڵیان وەها خاڵی بێ لـە باوەڕو دڵیان پڕ بێ لـە خۆشەویستی دنیای بێسوود • یاخـود بڵێ : چاترو بەسوودتر بۆ ئەوان فەرمانبەری ئایەتی خودا بوو کە بڕۆن بۆ جیهادو خۆیان بکەن بە قوربانی لە ڕێگەی ئیسلامو دیناو ، قسەیەکی وا بکەن کە حەزرەت ـدـ پێی خۆش بێ • بۆ وێنە بڵێن : ئێمـە حازرین بۆ خزمەتی دینو جیهـاد لـە ڕێگەی خودادا •

جا کاتێ کار کەوتە وەختی بەجێهێنانیو جیهاد واجب بوو ئەگەر ئەوانە راستیانبکردایە لەگەڵ خوداداو جیهادیان بکردایە ئەوەیان چاکتر بوو •

(فَهَلْ عَسَيْتُمْ ، إِنْ تَوَلَّيْتُمْ ، أَنْ تُفْسِـــدُوا فِي الأَرْضِ وتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ؟ (٢٢) أولائِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ

اللهُ ، فأَصَمَّهُمْ وأَعْمى أَبْصَارَهُمْ (٢٣) أَفَلا يَتَدَبَّرُونَ القُرْآنَ أَمْ عَلى قُلوبٍ أَقْفَالُهَا ؟) (٢٤)

سەیرەو جێگەی سەرسوڕمانە ! چاوەڕێی ئەوە لە ئێوە ئەکرێ ئەگەر ئێوە پشتتان لە ئیسلام هەڵکرد دەس بکەن بە خراپەو بشێوە لە وڵاتاو رشتەی خزمایەتی ببچڕن ؟ جا کۆمەڵێ وەها دوودڵو دڵپیس بن هەمیشە مەترسی ئەوەیان لێ بکرێ کە لە ئیسلام وەرگەڕێنەوەو دەس بکەن بە خراپەکردن ، ئەوانە خودا لە ڕەحمەتی خۆی دوور خستوونەتەوەو گوێی کەڕ کردوون لە بیستنی حەقو چاوی کوێر کردوون لە تەماشای ئایەتەکانی خودا بۆ ئەوە کە پەند وەربگرنو ڕوو بکەنە خودا • ئەوە بۆچی بیر لە قورئان ناکەنەوە هەتا تێبگەن کە هەمووی بانگکردنە بۆ پیرۆزیو بەختیاری هەردوو دونیا ؟ یا دڵیان قوفڵدراوەو حەقی تێ ناچێ ؟

(إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلى أَدْبَارِهِمْ ، مِنْ بَعْدِ ما تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدى ، الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وأَمْلى لَهُمْ (٢٥) ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا ما نَزَّلَ اللهُ : سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الأَمْرِ ، واللهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ (٢٦) فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وأَدْبَارَهُمْ ؟ (٢٧) ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا ما أَسْخَطَ اللهَ ، وكَرِهُوا رِضْوانَهُ ، فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ) (٢٨)

ئەو کەسانە کە پاشەوپاش هەڵگەڕانەوە ، واتە لە دین وەرگەڕانەوە پاش ئەوە کە ڕێگەی راستیان بۆ دەرکەوت ئەوە ئەوانە شەیتان ئەوەی بۆ ڕێکخستنو ئارەزوو هیوای درێژکردنەوە • ئەم دەردەیش لەبەر ئەوەیە

ئه‌یانوت به‌وانه که رقیان له‌وه ئه‌یێته‌وه که خودا ناردوویه‌تیه خواره‌وه وه‌کوو قورئان بێ : کـه له‌مه‌ولا لـه هه‌ندێ کاردا وه‌کوو دانیشتن بێ لـه جیهاد فه‌رمانبه‌رێتان ئه‌که‌ین‌و به‌گوێتان ئه‌که‌ین • وه‌خودای ته‌عالا په‌نامه‌کییه‌کانیان ئه‌زانێ •

جا ئه‌بێ حاڵی ئه‌و کافرانه چۆن بێ کاتێ کـه فریشته‌ی گیان‌کێشان گیانیان ئه‌کێشن‌و ئه‌دەن به روخساریاناو به پشتیاناو ، ئه‌مه‌یش له‌به‌ر ئه‌وه‌یه شـوێن هـه‌ندێ کاری نابار که‌وتوون‌و خودایان لـه خـۆیان ره‌نجاندوه‌و خۆشیان لـه ره‌زامه‌ندی خودا نه‌هاتوه ؟ جـا خودایش کرده‌وه‌ی چـاکی ئه‌وانه‌ی ئاوساندوه‌و دوایی پووچه‌ڵی کردوه •

(اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلوبِهِمْ مَرَضٌ اَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللهُ اَضْغَانَهُمْ ؟ (٢٩) ولَوْ نَشَاءُ لأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ ، ولَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ ، واللهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ) (٣٠)

ئایا ئه‌و که‌سانه که نه‌خۆشی نیفاق له دڵیانایه گومان وا ئه‌به‌ن کـه خودا کینه‌و دڵپیسی ئه‌وان ده‌رناخا ؟ با ئه‌و گومانه نه‌به‌ن‌و بزانن که خودا زانایه‌و . ئه‌گه‌ر ئێمه بمانویستایه هه‌ر ئه‌و کافرانه خۆیانمان نیشان‌ئه‌دان‌و به شێوه‌و روخسارا ئه‌تان‌ناسین ، وه ئه‌گه‌ر سه‌رنج بده‌ن ئه‌وه به ده‌موودوو شێوه‌ی قسه‌کردندا ئه‌یان‌ناسیت‌و خـودای ته‌عالا هـه‌موو کـرده‌وه‌یه‌کیان ئه‌زانێ •

(ولَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ والصَّابِرِينَ ، ونَبْلُوَ اَخْبَارَكُمْ) (٣١)

به راستی بەراوردتان ئەکەم تا زانیاریم (تعلق) ببەستێ بـە جیهادو کۆشش‌و خۆگرتنتانەوەو ، بزانم کێتان زۆری جیهـاد کردوەو کێ خـۆی گرتوە ؟ وە بەراوردی ساغی ئەو شتانە بکەین کە لە ئێوەوە ئەگێڕرێنەوەو دەنگوباستان بزانین •

(اِنَّ الَّذِینَ کَفَرُوا وصَدُّوا عَنْ سَبِیلِ اللهِ ، وشَاقُّوا الرَّسُولَ ، مِنْ بَعْدِ ما تَبَیَّنَ لَهُمُ الْهُدی •• لَنْ یَضُرُّوا اللهَ شَیْئاً ، وسَیُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ) (۳۲)

به راستی ئەو کەسانە کـە کوفریان بۆ خۆیان هەڵبژاردو نەیانهێشت خەڵك رێگەی خودا ــ کە دینی ئیسلامە ــ بگرنو ، بەرهەڵستی پێغەمەری خودایان کرد دوای ئەوە کە بۆیان دەرکەوت ئایینی ئیسلام راستەو هۆی شارەزایی ئادەمیزادە بۆ رزگاری وەکوو هۆزانی (قریظە)و (نضیر) یا ئەو کافرانە کە ژیواری کافرەکانی سوپای بەدریان گرتە ئەستۆی خۆیان •• ئەوانە هەرگیز ناتوانن بـەم کردەوە نابارانە کـە کردنیان زیان بـە خودا بگەیەنن‌و ، لەمەولایش هەر کردەوەیەکی بە دیمەن باشیان کردبێ خـودا پووچ‌و بێ بایەخی ئەکاو سوودی تێدا نابێ •

(یا اَیُّها الَّذِینَ آمَنُوا اَطِیعُوا اللهَ واَطِیعُوا الرَّسولَ . ولا تُبْطِلُوا اَعْمالَکُمْ) (۳۳)

ئەی کەسانێ کە باوەڕتان بە خوداو پێغەمەری خودا کردوە فەرمانبەری خوداو پێغەمەری خودا بکەن‌و بە هۆی کوفرو پاشگەزبوونەوەو ناباریيەوە کردەوە باشەکاتتان پووچ مەکەنەوە •

زانایانی دین فەرموویانە : لە دین‌وەرگەڕانەوەو پاشگەزبوونەوە ــ پەنا بە خودا ــ هەرچی بیرو باوەڕی باش‌و کردەوەی چاك هەیە هەمووی پووچ

ئه‌کاته‌وه‌و وای لێ ئه‌کا وه‌کوو هه‌ر له بناغه‌دا نه‌یکردبێ وایه • وه (عوجب) خۆبه‌چاك‌زانین‌و ، (ریا) به‌نده‌یی‌کردنی بۆ به‌رچاوی خه‌ڵك پاداشی هه‌موو کرده‌وه‌یه‌کی چاکه لاٸه‌به‌نو هیچ خێرو بێرێکیان ناهێڵنه‌وه • وه منه‌ت‌نانه سه‌ر که‌سێك که نیعمه‌تێکت پێدابێ یا ئازاردانی دڵی ئه‌و که‌سه خێرو پاداشی هه‌موو چاکه‌و نیعمه‌ته‌که پووچ ئه‌که‌نه‌وه • وه هه‌رچی منه‌ت‌نانه سه‌ر خه‌ڵکه هه‌مووی خراپه منه‌ت‌نانی پێغه‌مه‌ر نه‌بێ له‌سه‌ر گه‌لی خۆی ، هه‌روا منه‌ت‌نانی باوك له‌سه‌ر نه‌وه‌ی خۆی‌و ، منه‌ت‌نانی مامۆستایێ له ڕێگه‌ی خودادا ده‌رز به شاگرده‌کانی بڵێته‌وه‌و ، منه‌ت‌نانی (مرشد)ێ له‌سه‌ر (مرید)ی خۆی •

به‌ڵام من باوه‌ڕم وایه نه مورشیدی موریدان‌و نه مامۆستایه‌ك که له ڕێگه‌ی خودادا ده‌رس بڵێته‌وه منه‌ت ناێنه سه‌ر پەیڕه‌وانی خۆیان ، قسه‌م له‌وه نیه که له رووی ده‌ربڕینی ده‌ردی دڵه‌وه قسه‌یێ بفه‌رموون ، ئه‌وه‌یش زۆر که‌مه ؛ چونکه ئه‌وانه‌ی که به راستی پیاوی خودان :

هه‌ر کارێ بکه‌ن ساغ بۆ خودایه
منه‌ت له‌سه‌ر خه‌ڵك دووره له غایه
ناڵێ به شاگرد که بۆ خودا بوو :
من خزمه‌تم کرد ئه‌و بێ وه‌فا بوو

(اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ ماتُوا . وهُمْ كُفَّارٌ ، فَلَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَهُمْ (٣٤) فَلا تَهِنُوا وتَدْعُوا اِلى السَّلْمِ واَنْتُمُ الأَعْلَوْنَ ، واللهُ مَعَكُمْ ولَنْ يَتِرَكُمْ أَعْمالَكُمْ) (٣٥)

بـە راستی ئەو کەسانە کـە کافر بوون بـە خوداو پێغەمەری خوداو نەیانئەهێشت کە خەڵك رێگەی راستی بگرن کە ئایینی ئیسلامەو ، بـەو کوفرەیشەوە مردن ئەوە هەرگیز خودا لێیان خۆش نابێ •

دەی ئێوە کە خودا یارمەتیداون بۆ ئیسلام خۆتان بگرنو سست مەبن لە تێکۆشان لە رێگەی دینا مادام خەڵك بانگ ئەکەن بۆ حەق ، وە هەرگیز کەس بانگ مەکەن بۆ ئەوە لە بەردەمی کافرانا مل رابکێشێو سەرکز بێ • وە هەمیشە ئێوە بەرزترن ، مادام دامەزراوو خۆگر بن ، وە خودا لەگـەڵ ئێوەدایەو کردەوەو رەفتارتان زایە ناکاو هەموتان بۆ حسێب ئەکا •

(اِنَّما الْحَياةُ الدُّنْيا لَعِبٌ وَلَهْوٌ ، وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ اُجُورَكُمْ وَلا يَسْأَلْكُمْ اَمْوالَكُمْ (٣٦) اِنْ يَسْأَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ اَضْغانَكُمْ (٣٧) ها اَنْتُمْ هؤُلاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ ، وَمَنْ يَبْخَلْ فَاِنَّما يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ وَاللهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَراءُ ، وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْماً غَيْرَكُمْ ، ثُمَّ لا يَكُونُوا اَمْثالَكُمْ) (٣٨)

ئەی ئادەمیزاد بە ژیانی جیهان بایی مەبن ، ئەگەر ئەم ماوەی ژیانـە لەگەڵ پیرو باوەڕی پاکو کردەوەی چاکا نەبێ ژیانێکی بێسەرو سوودەو ، بریتییە لـە ماوەی گاڵتـەی منداڵانی بچووکو فـەرامۆشکاری ئینسـانی مەشرەبچرووك • وە ئەگەر باوەڕتان بە خوداو پێغەمەری خودا ببێو لـە خودا بترسنو یاسای دین رابگرن •• هەرچی بە عادەت بتانکەوێ خـودا ئەتانداتێو زیاد لەوەیش ئەوەندەتان ئەداتێ نە بە دڵدا بێو نە چاو دیبێتی ،

وه خودا داوای دارایی ئێوه ناکا ، ئه‌گه‌ر داوای داراییتان لێ بکاو زۆر پێ بنێته سه‌رتان بۆ وه‌رگرتنی ئێوه نایده‌ن ، وه کینه‌و قارتان به‌رابه‌ر به پێغه‌مه‌رو به‌رابه‌ر به‌وانه که به‌رپرسیاری وه‌رگرتنی ئه‌و ماڵه‌ن •• ده‌رئه‌خا •

ئاگاداربن ! ئێوه بانگ ئه‌کرێن بۆ ئه‌وه که ماڵی خۆتان له ڕێگه‌ی خودادا ، له غه‌زادا ، صه‌رف بکه‌ن گه‌لێ له ئێوه ڕژدی نیشان ئه‌ده‌نو هه‌رکه‌سێکیش که ڕژدی بکا ئه‌وه ڕژدی له خۆی ئه‌کاو ، خودا ده‌وڵه‌مه‌نده‌و ئێوه به‌و نیازمه‌ندنو هه‌موو شتێکتان له‌وه‌وه‌یه • وه ئه‌گه‌ر هه‌ر پشت له فه‌رمانبه‌ری خودا هه‌ڵبکه‌ن ئه‌وه خودا ئێوه به‌رباد ئه‌کاو گه‌لێکی تر دێنێته ڕووی کارو ئه‌وانه وه‌کوو ئێوه نابن •

له ئه‌بوهوره‌یره‌وه ئه‌گێڕنه‌وه ـخـ فه‌رمووی : کۆمه‌ڵێ له یارانی پێغه‌مه‌ر ـدـ وتیان : ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خودا ئه‌و گه‌له کێن که خودا فه‌رموویه‌تی ئێمه پشت هه‌ڵبکه‌ین خودا له باتی ئێمه ئه‌وان ئه‌هێنێ‌ودواییش ئه‌وان وه‌کوو ئێمه نابن ؟ ئه‌فه‌رموێت : له‌و کاته‌دا سه‌لمانی فارسی له نزیکی حه‌زره‌تدا دانیشتبوو ، جا له‌وێدا حه‌زره‌ت ده‌ستی دا به رانی سه‌لماناو فه‌رمووی : « هذا واصحابه ، والذی نفسی بیده ! لو کان الایمان منوطا بالثریا لتناوله رجال من فارس ! رواه الترمذی • والله اعلم » وه ئه‌م فه‌رموده پیرۆزه له‌سه‌ر زانایانی به‌رزی ئایین ته‌طبیق ئه‌کرێ که له سه‌ده‌ی یه‌که‌می ئیسلامه‌وه ده‌ستی پێ‌کرد تا ده‌وری سه‌ده‌ی نۆهه‌م ، وه‌کوو به تایبه‌تی سه‌ده‌ی سێ‌و چوارو پێنج‌و شه‌ش له پێش هاتنی مه‌غۆل به‌سه‌ر دیاری ئیسلامدا • له راستیدا بوون به گه‌وره‌ی جیهانی ئیسلام له خزمه‌تکردنی ئایینـدا به کتێب‌دانان‌و ، ده‌رزوتنه‌وه‌و ، ڕێنومایی وه‌کوو (امام الحرمین)و ئیمامی غه‌زالی‌و ، ئیمامی رازی‌و ، غه‌یری ئه‌وانیش ••• خودایان لێ رازی‌بێ‌و له ئێمه‌یش به پیرۆزی خزمه‌تی ئه‌وان •

سوپاس بۆ خودا لە کاتی بانگی عەصری رۆژی دووشەمەی چواردەهەمی (ربیع االثانی) سالّی هەزارو سێصەدو نەوەدو نۆدا لێ‌بوومەوە لە نووسینەوەی ئەم سوورەتە ، لە حوجرەی دەرزوتنەوەی مزگەوتی شێخ عەبدولقادری گەیلانیدا ـخ• عەبدولکەریمی کوڕی محەمەدی کوردی شارەزووری لە هۆزی قازی •

سوورەتی فەتح ، لە سوورەتـەمەدینەییەکانە ، لە رێگـەی مەدینەدا
کاتی گەڕانەوەی حـەزرەت لە (حودەیبییە) هاتە خوارەوە ، ٢٩ ئایەتـە ،
دوای سـوورەتـی جومعـە هاتوەتـەخوارەوە .

بسم الله الرحمن الرحيم

(إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحاً مُبِيناً (١) لِيَغْفِرَ لَكَ اللهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ ، وما تَأَخَّرَ ، ويُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ ، ويَهْدِيَكَ صِراطاً مُسْتَقِيماً (٢) ويَنْصُرَكَ اللهُ نَصْراً عَزِيزاً) (٣)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست ئێمە بە هۆی صولحو ئاشتی حودەیبییەوە زەرگـای زانبووزو سەرکەوتنان بەسـەر مەکـەو ناوچەکانی دیکـەی عەرەبیدا بۆ گوشاد کردیەوە .

وە یاخود پێگومان ئێمە شاری مەکەمان بۆ فەتح کردی ، لەبەر ئەوە مدام ئاشتی حودەیبییە بوو بە پێش‌قەرەوولّی ئەو فەتحە ئەوە وەك ئەوەیە کە هەر لە ئیستەوە ولاّتەکەمان بۆ فەتح کردبی .

ئەمەیشمان بۆیە بۆ کردی تا ببێ بـە هۆی بلاّوبوونەوەی دینەکەتو زۆربوونی تاعەتو چاکەو . تا خودا لەو شتانە کە بەرابەر بە پایەی تۆ لە تاوان ئەچنو کردووتنو رابوردوون - خۆش ببێ . هەروەها ئەو شتانەیش کە لەمەولا دێن بەسەرتاو ؛ نیعمەتو میهرەبانی خۆی لەسەر تۆ تەواو بکا

بە دامەزراندنی ئایینەکەتو ، بە لەناوبردنی دوژمنەکانتو . بە زۆرکردنی پەیڕەوانی دینەکەت لە هەموو گەلو ولاتێکدا . وە شارەزات بکا بۆ یاسای راست کە دینی ئیسلامەو زاڵت بکا بەسەر ئەو دوژمنانەدا کە لە شیبەی جەزیرەی عەرەبیو ولاتانی دیکەی جیهاندا دامەزراون ... بە کورتی ئاشتی حودەیبیە ، یا فەتحی مەکە بوو بە هۆی هەرچی پایەو مایەیەکە کە لە دنیاو قیامەتدا دەستی حەزرەتو یارانی کەوت .

لە واقیعدا ـ وەکوو زوهری فەرموویەتی ـ هیچ فەتحێ لە ئاشتی حودەیبیە گەورەتر نەبوو ؛ چونکە ئەم ئاشتیە بوو بە هۆی تێکەڵبوونی موسوڵمانان لەگەڵ کافراناو ئیسلامییەت چوە ناو دڵیانەوەو ، لەو ماوەی پێش فەتحی مەکەدا خەڵکێکی زۆر موسوڵمان بوون ، هەتا کۆمەڵی موسوڵمانان زۆر بوو ، پاش سێ ساڵ لەو رووداوە سوپای حەزرەت بە هەشت هەزار کەسەوە شاری مەکەیان لە بتپەرستیی رزگارکرد .

ریوایەتکراوە لە ئەنەسی کوڕی مالیکەوە ـخـ : کاتێ ئایەتی پیرۆزی (لیغفر لك الله ما تقدم من ذنبك وما تأخر) هاتەخوارەوە بۆ سەر حەزرەت ـدـ لە گەڕانەوەیا لە حودەیبیە بۆ مەدینەی مونەورە حەزرەت فەرمووی : خودا ئایەتێکی ناردوەتە خوارەوە بۆ سەر من لە لام خۆشەویستتر لە هەرچی لەسەر زەویدایەو ، ئایەتەکەی خوێندەوە ، ئەوانیش عەرزیانکرد : یاخوا بە ساغیو سافیو ڕێز بێ ، باشە وا ئەوانەی داوە بە تۆ ئەی چی بۆ ئێمە هاتوەتەخوارەوە ؟ جا ئەم ئایەتە هاتەخوارەوە : (لیدخل المؤمنین والمؤمنات ... الآیة) .

واتە : با خودای میهرەبان موسوڵمانەکان لە پیاوو ژن بخاتە ناو چەن بەهەشتێکەوە کە جۆبار لە ژێریانەوە دەرئەچێو تیایانا ئەمێننەوە هەتا هەتایە .

وه ریوایه‌تکراوه له عائیشه‌وه ـخ ـ فه‌رمووی : پێغه‌مه‌ر ـدـ ئه‌وه‌نده له شه‌ونوێژدا ئه‌مایه‌وه هه‌تا پێکانی شه‌قیان‌ئه‌برد ، واته ئه‌ته‌ره‌کین ، وه له ریوایه‌تێکا ئاوسان • منیش عه‌رزی حه‌زره‌تم کرد : بۆچی وا ئه‌که‌ی لـه خۆت ؟ خۆ خودا فه‌رموویه‌تی : (ليغفر لك الله ما تقدم •••) پێغه‌مه‌ر له وه‌لاّمیا فه‌رمووی : ئایا حه‌ز ناکه‌م به‌نده‌یه‌کی سوپاسگوزاری خودای خۆم بم ؟ واته ئه‌م حاڵه له واجیباتی به‌نده‌ییه به‌جێی دێنم •

(مجمّعی) کوڕی جارییه ، که یه‌کێ بوه له قورئان خوێنه‌کان ، ئه‌ڵێ : لـه حوده‌ییه‌دا لـه خزمه‌تی حه‌زره‌تدا بووین . کاتێ حوده‌ییه‌مان به‌جێ هێشت ته‌ماشام کـرد خه‌ڵکی پەله لـه وشتره‌کانیان ئه‌که‌نو بـه خێرایی ئه‌ڕۆن . جا خه‌ڵکه‌که بازێکیان به بازێکیان وت : ئه‌مه چیه ؟ خودا وه‌حی بۆ حه‌زره‌ت ناردوه •

(مجمع) ئه‌ڵێ : ئێمه‌یش به پەله ڕۆیشتین تا گه‌یشتین به حه‌زره‌ت ـدـ له (كراع الغميم) لـه نێوان مه‌کـه‌و مه‌دینه‌دا ، جـا کاتێ خه‌ڵکه‌که گردبوونه‌وه حه‌زره‌ت ـدـ (انا فتحنـا لك فتحـا مبينا •••)ی به‌سـه‌را خوێندینه‌وه • ئه‌وێدا عومه‌ر فه‌رمووی : ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خودا ئایا ئه‌مـه فه‌تح بوو ؟ فه‌رمووی : به‌ڵێ سوێندم به‌و که‌سه‌ی گیانی منی به‌ده‌سته ئه‌مه فـه‌تح بوو • واتـه ئـه‌م صولحی حوده‌ییه بوو بـه هۆی تێکه‌ڵبوونی موسوڵمانان له‌گه‌ڵ کافراناو ، گه‌ڵێ له کافران به باشی‌له ئامانجو مه‌به‌ستی ئایینی ئیسلام گه‌یشتنو . له راستی ئایینی ئیسلام شاره‌زا بوونو خه‌ڵکێکی زۆر له عه‌ره‌ب موسوڵمان بوونو ، ئه‌وه‌نده‌ی پێ نه‌چوو که حه‌زره‌ت بـه سوپایـه‌کی گـه‌وره‌وه هاتـه‌وه‌و شاری مه‌که‌ی گـرتو ، دوای صولحی حوده‌ییه فه‌تحی خه‌یبه‌ری کردو غه‌نائمی شاری خه‌یبه‌ر به‌سه‌ر به‌شدارانی

حودەیبیيەدا بەش کرایەوەو ، ئەوانە کە لە حودەیبیيەدا حازربوون هەر ئەوانەیش حازری خەیبەر بوونو خەیبەریان گرت .

وە بازێ فەرموویانە : ئەم کەلیمەی (فتحا مبینا) ە هەر مەبەس فەتحی مەکەیەو بەڵگەیشە لەسەر ئەوە کە مەکە بە جەنگو زۆر گیراوە ؛ چونکی ناوی (فەتح) بۆ گرتنی زۆربگیرەو ئەمە حەقیقەتی مەعنای کەلیمەکەیە .

وە بازێ فەرموویانە : کە مەکە بە شەڕ نەگیراوەو بە دۆستیو صوڵح بوەو کەلیمەی (فتحا) لێرەدا مەجازە . یانی لە صووڕەتا لە فەتح ئەچێو لە راستیدا ئەو زۆرو قارە لە کارا نەبوە .

﴿ هُوَ الَّذِي اَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ ؛ لِيَزْدادُوا إِيماناً مَعَ إِيمانِهِمْ ، وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّماوَاتِ وَالْأَرْضِ ، وكانَ اللَّهُ عَلِيماً حَكِيماً (٤) لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِناتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خالِدِينَ فِيهَا . وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ ، وكانَ ذلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزاً عَظِيماً (٥) وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ . وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكاتِ الظَّانِّينَ بِاللَّهِ ظَنَّ السَّوْءِ ، عَلَيْهِمْ دائِرَةُ السَّوْءِ ، وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ، وَلَعَنَهُمْ ، وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيراً (٦) وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّماوَاتِ وَالْأَرْضِ ، وكانَ اللَّهُ عَزِيزاً حَكِيماً ﴾ (٧)

خودا خودایەکی وایە ئارامیو دامەزرانو هێمنی ناردوە بۆ ناو دڵی موسوڵمانەکان هەتا پلە پلە باوەڕیان بە ئەحکام زیاد ببێ لەسەر باوەڕی پێشوویان .

یه‌که‌م‌جار خـــودا ـ خودابه‌یه‌کناسینی واجب‌کـــردو موســـوڵمان وه‌ری‌گرت • جا نوێژی واجب‌کردو موسوڵمان به‌جێی هێنا • پاش ئـه‌وه ڕۆژووی فه‌رزکـردو موســوڵمانان گرتیـــان • دوای ئه‌وه حـه‌جی داناو موسوڵمانان به‌جێیان هێنا • وه هه‌موو پله‌پله‌ی ئیمان به زیادکردنی نووری ڕه‌حمه‌تو ناردنی بۆ ناو دڵیان بوو • وه بۆ خودایه سوپای ئاسمانه‌کانو زه‌وی •

فریشته‌ی پیرۆز یا با یا باران
یاخود ره‌عدو به‌رق له‌سه‌ر دیاران
بۆ بازێ سوودن بۆ بازێ زیان
یا گیا ئه‌ڕوێنن ، یا ئه‌ستێنن گیان
دڵێ بـه نووری پـه‌روه‌ردگاری
مونـه‌ووه‌ر نـه‌بێ ناباره بۆمـان

وه خودای ته‌عالا ئه‌م سوپای خۆیه بۆ ئه‌وه ئه‌خاته‌کار هـه‌تا خاوه‌ن ئیمانانی پیاوو ژن بیاته ناو به‌هه‌شتێکه‌وه که چه‌ن جۆبار له ژێریان ڕه‌وان ئه‌بن‌و هه‌تا به‌نده‌کانی خۆی هه‌ڵبژێ بۆ تـه‌وبه‌و په‌شیمانی‌و ئـه‌و کرده‌وه خراپانه ئه‌وان کردوویانه دایان‌پۆشێ ، وه ئه‌م تاوان‌داپۆشینه گه‌یشتن بـه پله‌و پایه‌و به‌شێکی گه‌وره‌یه له لای خودا •

وه هه‌تا خاوه‌ن نیفاقه‌کان‌و دووڕووه‌کان‌و کافره‌کان ، له پیاوو ژن ، ئه‌وانه گومانیان به خودا ناهه‌مواره‌و دیعایه ئه‌که‌ن‌و ئه‌ڵێن : موسوڵمانه‌کان له حوده‌یبیه ناگه‌ڕێنه‌وه‌و کافره‌کان هه‌موویان ئه‌کوژن •• جا ئه‌م جۆره کافـرانـه‌و ئـه‌م جـۆره دووڕووانـه بـه‌ڵای ناشـیرین وا بـه راسه‌ریانه‌وه ئه‌و به‌ڵایه که به خه‌یاڵی خۆیان بۆ موسوڵمانه‌کانیان دائه‌نا •

وە خودا قاری لێ گرتوونو لە میهرەبانی خۆیی دوورخستوونەوەو دۆزەخی بۆ ئامادە کردوونو دۆزەخ جێگەو شوێنێکی زۆر نابارە : وە سوپای ئاسمانو زەوی بۆ خودایەو خودا خاوەن عیزەتو حیکمەتە •

(اِنَّا اَرْسَلْنَاكَ شَاهِداً ومُبَشِّراً ونَذِيراً (٨) لِتُؤْمِنُوا بِاللهِ ورَسُولِهِ ، وتُعَزِّرُوهُ ، وتُوَقِّرُوهُ ، وتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً واَصِيلاً) (٩)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست ئێمە تۆمان ناردوە بە حاڵێ کە شایەت بی لەسەر گەلەکەت بە حوزووری بەندەیی‌و فەرمانبەرداری‌و دووریی لە تاوانو یاخی‌بوون ، بۆ ئەوە باوەڕ بە خوداو پێغەمەری خودا بکەنو ، هێز بە دینی خودا بدەنو ، رێزی راستی بگرنو ، بەیانی‌و ئێوارە تەسبیحاتی خودا بکەنو ، بە گوێری توانا حەقی بەندەیی بۆ بەجێبێنن •

ریوایەت‌کراوە لە عەبدوڵڵای کوڕی عەمری کوڕی عاصەوە ـخ‌ـ ئەڵێت : ئەم ئایەتە پیرۆزە کە لە تەورئاندایەو ستایشی پێغەمەری ئاخرزەمان ئەکا کە ئەفەرموێ : (انا ارسلناك شاهدا •••) لە تەوراتیشدا هاتوەو بازێ زیادەی تێدایە ، ئەفەرموێت : ئەی پێغەمەر ئێمە تۆمان ناردوە بە شایەت لەسەر گەلەکەت بۆ چاکەو خراپەیانو ، بە موژدەدەر بە رەفتارباشانو بە ئەنا بۆ ئەو گەلە کە نەخوێندەوارن ، تۆ بەندەی منی‌و تۆ پێغەمەری منی ، ناوم ناوی بە (متوکل) یانی پاڵدەرەوە بە رەحمەتی خودا ، وە ئینسانێکی تووڕەو واتەگرانو دەنگ‌بەرزەوەکەر نیت لە بازاڕاو ، بەرابەری خراپەی بەدکار بە خراپە ناکەی ، بەڵکو چاوپۆشی ئەکەی ، جا خودای تەعالا چەن چاوێکی کوێری پێ ئەکاتەوەو چەن گوێیەکی کەڕی پێ بەرئەداو ، چەن دڵێکی لە پەردەی عەنادا داپۆشراوی پێ دەرئەکاو ، خودا نایمرێنێ هەتا

ئەو دینە لارە کە خەڵك وان لەسەری وەکوو هاوبەش بۆ خودا دانان بێ پێی راست ئەکاتەوە ، بەم جۆرە بۆ خودابەیەکناسی بڵێین : لا اله الا الله .

(اِنَّ الَّذِينَ يُبايِعونَكَ اِنَّما يُبايِعُونَ اللهَ . يَدُ اللهِ فَوْقَ اَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ فَاِنَّما يَنْكُثُ عَلى نَفْسِهِ . وَمَنْ اَوْفى بِمَا عاهَدَ عَلَيْهُ اللهَ فَسَيُؤْتِيهِ اَجْراً عَظِيماً) (١٠)

بێگومان ئەو کەسانە کە دەستیان نایە ناو دەستی تۆو پەیمانیان لەگەڵ بەستی ئەوە پەیمانیان لەگەڵ خودادا بەست ؛ چونکی مەبەست لەو پەیمانە خزمەتی ئایینی ئیسلامو رەزای خودا بوو ، جا هەرکەسێ ئەو پەیمانە بشکێنێ ئەوە لەسەر زیانی خۆی ئەیشکێنێو ، هەرکەسیش وەفا بکا بەو پەیمانەو لەسەری بڕواو ئەوەی کە عەهدی پێکردوە لەگەڵ خودادا تەواوی بکا .. خودا پاداشێکی گەورەی پێئەدا .

(سَيَقولُ لَكَ المُخَلَّفُونَ مِنَ الأعْرابِ : شَغَلَتْنا اَمْوالُنا وَاَهْلُونا . فَاسْتَغْفِرْ لَنا ، يَقولُونَ بِاَلْسِنَتِهِمْ ما لَيْسَ فِي قُلوبِهِمْ . قُلْ : فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللهِ شَيْئاً ، اِنْ اَرادَ بِكُمْ ضَرّاً أَوْ اَرادَ بِكُمْ نَفْعاً ؟ بَلْ كانَ اللهُ بِما تَعْمَلُونَ خَبِيراً (١١) بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ والمُؤْمِنُونَ اِلى اَهْلِيهِمْ اَبَداً . وزُيِّنَ ذلِكَ فِي قُلوبِكُمْ . وظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ . وكُنْتُمْ قَوْماً بُوراً (١٢) ومَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللهِ ورَسُولِهِ . فَاِنّا اَعْتَدْنا لِلْكافِرِينَ سَعِيراً (١٣) ولِلهِ مُلْكُ السَّماواتِ والأرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشاءُ . ويُعَذِّبُ مَنْ يَشاءُ . وكانَ اللهُ غَفُوراً رَحِيماً) (١٤)

پاش ئەوە کە تۆ قەبیلەکانی (ئەسلەم)و (جوهەینە)و (موزەینە)و (غیفار)ت بانگ کرد بۆ ئەوە گردبینەوەو لەگەڵ ئێوەدا بڕۆن بۆ مەکە بۆ (عومرە)و نەهاتنو ، ئێوە رۆیشتنو بە بێ زیان گەڕانەوە •• ئەو دواکەوتووانە کە دواکەوتن لە هاتن لەگەڵ ئێوەداو لە گیانی خۆیانا لە دینیشدا دواکەوتوو بوون •• لە لای تۆدا لە رووی عوزرو بیانوو هێنانەوەوە دەڵێن : لەو کاتەدا کە ئێوە سەفەرەکەتان کرد ماڵو ئاژاڵو ژیوارمانو منداڵو خێزانی پرژۆ بلاومان دەستو پێیان گرتینو مەشغوڵیان کردین بۆیە نەهاتین لەگەڵتانا • دەی داوای لێخۆشبوونمان بۆ بکە لە خودا • ئیستە بە زمان شتێك ئەڵێن کە لە دڵیانا نیەو دڵیان وا نالێ ؛ چونکی ئەزانن بیانوەکەیان درۆیەو ، هۆی لاوازی ئیمانیان بوو نەیهێشت پێیان رێ دابگرێو لەگەڵتانا بێنو ، تۆیش بەوە نازانن کە بە راستی پێغەمەری خودابیو بۆیان بپارڕێتەوە ، تۆ پێیان بڵێ : نەخەیر نەهاتنتان بەو بۆنەوە نەبوو بەڵکو ئیمانی لاوازتان رێگەی نەدان ، ئەگەرنا ئەگەر باوەڕتان بە خودا ببوایە ئەتانزانی هەرچی خودا نەیکا نابێو ، کێ بە راستی خاوەنی سوودە بۆ ئێوە کەم یا زۆر ئەگەر خودا خواستی لەسەر زیانێ بێ بۆ ئێوە ؟ وە یاخود خواستی لەسەر قازانجی ئێوە بێ • بەڵکو مەسئەلە لە شوێنێکی ترایەو خودا ئاگاداری لەسەر ئەوە کە ئێوە ئەیکەن •

بەڵکو گومانتان وابو کە قورەیش ئامادەن بۆ جەنگ لەگەڵ حەزرەتو یاراناو لێیانئەدەنو تاقیان دەرناچێو پێغەمەرو موسوڵمانەکان ناگەڕێنەوە بۆ لای ماڵو خێزانیان هەتاهەتایە ، وە ئەم باوەڕە شڕە لە دڵتانا جوان کرابوو گومانتان برد بەم وەزعە ناباڕە • وە ئێوە گەلێکی بەربادو لەناوچوو نەماون ، وە هەرکەسێ باوەڕێکی ساغی بە خوداو پێغەمەری خودا نەبێ ئەوە کافرەو ئێمە ئاگرێکی بڵێسەدارمان بۆ کافرەکان ئامادە کردوە • وە

بۆ خودایە نەك بۆ کەسێ تر مولکی ئاسمانەکانو زەوی ، ئەبەخشێ ئەوانەی بیەوێ بیانبەخشێو سزا ئەدا ئەوانە بیەوێ سزایان بداو ، خودای تەعالا تاوانبەخشو میهرەبانە •

(سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ ـ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ـ : ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ ، يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللهِ ، قُلْ : لَنْ تَتَّبِعُونَا ، كَذَلِكُمْ قَالَ اللهُ مِنْ قَبْلُ ، فَسَيَقُولُونَ : بَلْ تَحْسُدُونَنَا ! بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا) (١٥)

لەمەولا ئەو هۆزە دواکەوتووانە لە سەفەری حودەیبیە بە ئێوە ئەڵێن ـ کاتێ رۆیشتن بۆ خەیبەرو بۆ داگیرکردنی ولاتو گرتنی تالانی ئەوێ ـ ئەڵێن : یێڵن با ئێمەیش شوێنتان بکەوینو لەو دارایی‌و ماڵەدا بەشدار بین ، ئەیانەوێ فەرموودەی خودا بگۆڕن ؛ چونکی خودا بەڵێنی دابوو بە یارانی حودەیبیە کە ماڵێکی زۆریان پێ بدا هەر بۆ خۆیان ، کە واتە ئەگەر بەشی کۆمەڵێ تریش لەو ماڵەدا ببێ ئەوە فەرموودەکەی ئەگۆڕرێ ، یاخود مەبەست لە فەرموودەی خودا ئایەتی (قل : لن تخرجوا معی ابدا)ە • جا ئەی پێغەمەری خۆشەویست تۆ پێیان بڵێ : هەرگیز ئێوە شوێن ئێمە ناکەون ، خودا لە پێش دەرچوونماندا بۆ خەیبەر وای فەرموە ، جا لەمەولا ئەڵێن : نەخەیر ئێوە حەسوودیمان پێ ئەبەن لە دەسکەوتی تالانا بۆیە نایەڵن لەگەڵتانا بێین بۆ خەیبەر •

ئەم گوفتوگۆیە پاش هاتنەوەی حەزرەت لە حودەیبیە بۆ مەدینەی مونەوەرە بو ؛ چونکی سەفەری حەزرەت بە خەیاڵی عومرە لەگەڵ یارانیا لە سالی شەشی کۆچیدا بوو ، وە پاش مەنعی قورەیش بۆ حەزرەتو

نووسینی نامەی صولّح لە مانگی (ذی الحجه)دا هاتەوە بۆ مەدینە تا دوایی ئەو مانگەو چەن رۆژێ لە (محرم)ی سالّی حەوتی کۆچی لە مەدینەدا بوو ، جا لەسەر فەرمانی خودا رۆیشت بە سوپای حودەیبیەوە کە هەزارو سێصەد کەس بوون بۆ خەیبەرو ، شاری خەیبەری گرتو تالّانەکەی بەسەر یارانیدا بەش‌کردەوە ، بەشی کەسی تری لێ نەدا ، لەبەر ئەوە عەرەبەکانی هۆزەکان گەلێ قسەی بێسوودو پڕوپووچیان کردو ئەیانویست لەو مالّەدا بەشدار بن ، جا خودا فەرمووی : نەخەیر ئەمانە هەر لەوانە نیە فامیدەو زانا بن‌و نافامن فامینێکی کەم نەبێ کە بریتییە لە فامی ژیوارو پایەو مایەی دنیایی •

(قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الأَعْرَابِ : سَتُدْعَوْنَ إِلى قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ ، فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللهُ أَجْراً حَسَناً ، وَإِنْ تَتَوَلَّوْا ـ كَما تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ ـ يُعَذِّبْكُمْ عَذَاباً أَلِيماً (١٦) لَيْسَ عَلَى الأَعْمى حَرَجٌ ، وَلاَ عَلَى الأَعْرَجِ حَرَجٌ ، وَلاَ عَلى المَرِيضِ حَرَجٌ • وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهارُ ، وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَاباً أَلِيماً (١٧)

تۆ بەو دواکەوتووانە لە هۆزەکانی عەرەبی دەشتەکی‌و سارانشین بڵێ : لە داهاتووی نزیکدا لە لایەنی سەرۆکی موسوڵمانەوە بانگ ئەکرێن بۆ جەنگکردن لەگەڵ گەلێکی بەهێزی سەرسەختدا ، بۆ ئەوە کە جەنگیان لەگەڵدا بکەن یا خەیر موسوڵمان بین • جا ئەی عەرەبە دەشتەکییەکانی دواکەوتوو لە حودەیبیە ئەگەر فەرمانبەری ئەو سەرۆکە بکەن‌و بڕۆن بۆ جەنگ لەگەڵ ئەو گەلەدا ئەوە خودا پاداشێکی باشتان پێ ئەدا • وە ئەگەر

پشت لەم جەنگەیش هەڵبکەن وەکوو لەمەوپێش پشتتان هەڵکرد ئەوە خودا سزاتان ئەدا بە سزایەکی سەختو ئازاراوی •

ئیبنو عەبباسو موجاهیدو عەطاو ئیبنو ئەبی لەیلا فەرموویانە : ئەم گەلە خاوەن هێزە (فارس)ن • وە کەعبو حەسەنو عەبدورەحمان ئەڵێن : ئەم گەلە (رۆم)ن • وە ئیبنو جوبەیر ئەڵێ (هەوازین)و (ثەقیف)ن • وە قەتادە ئەڵێ : هەوازینو غەطفانە کە لە رۆژی حونەیندا جەنگیان لەگەڵ کرا • وە زوهریو موقاتیل ئەڵێن : ئەو گەلە بەهێزە بەنوحەنیفەی خەڵکی (یەمامە)ن • وە رافیعی کوڕی خودەیج ئەفەرموێت : ئەم ئایەتەمان ئەخوێندەوە : (ستدعون الی قوم •••) وە نەمانئەزانی ئەو گەلە کێن هەتا پاش وەفاتی حەزرەت ئەبوبەکری صەدیق ناردینی بۆ جەنگی بەنی حەنیفە ، جا زانیمان کە گەلەکە ئەوانن • وە ئەبوهورەیرە ئەڵێ : هێشتا ئەو گەلە نەهاتوون •

وە لە واقیعا زانا شارەزاکان ئەڵێن : ئەم ئایەتە بەڵگەیە لەسەر خەلافەتی ئەبوبەکرو عومەر ـخـ لەبەر ئەوە ئەبوبەکر یارانو هۆزەکانی بانگکرد بۆ جەنگی بەنی حەنیفەو عومەر بانگی کردن بۆ جەنگ لەگەڵ فارسو رۆمدا •

بەڵام ئەو رایە کـە دەڵێ : ئـەو گەلە هەوازینو غەطفانن لـە رۆژی حونەیندا •• ئەوە راست نیە ؛ چونکە مەحاڵە بانگکەرەکەیان پێغەمەر بێ ، چونکی حەزرەت لەسـەر فەرموودەی خودا فەرمووی : (هەرگیز لەگەڵ مندا دەرناچنو لەگەڵ مندا شەڕ لەگەڵ دوژمنا ناکەن) کەوابو ئەبێ داعیە حەزرەت، نەبێ ـ د ـ وە ئاشکرایە پاش کۆچی دوایی حەزرەت کەس ئـەو هۆزانەی بانگ نەکردوە بۆ جەنگ ئەبوبەکرو عومەر نەبێ ـخـ •

بزانن ! هەر بانگێ کرابێ بۆ جەنگی موسوڵمانان لەگەڵ موسوڵماناندا بەر ئەم ئایەتە ناکەوێ ؛ چونکی فەرموویەتی : (تقاتلونهم او یسلمون)وە ئەو گەلە لە گیانی خۆیانا موسوڵمانن •

واتــە : ئەوانە کە کوێرن ، یا شەلن ، یا نەخۆشن کولفەتو عەییان لەسەر نیەو بەر ئەو هەڕەشە ناکەون کە بەشداری ئەو جەنگانە نەبوون ، وە هەرکەسێ فەرمانبەرداری خوداو پێغەمەری خـودا بکا ئـەوە خـودا ئەیخاتە ناو چەن باخاتێکی وەهاوە کە جۆبار لـە ژێریانا رەوان ئەبێ ، وە هەرکەسێ پشت هەڵبکا خودا سزای ئەدا بە سزایەکی سەختو بەئازار •

(لَقَدْ رَضِيَ اللهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ اِذْ يُبَـــايِعونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ ، فَعَلِمَ مَا فِي قُلوبِهِمْ ، فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ ، وَأَثَابَهُمْ فَتْحاً قَرِيباً (١٨) ومَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَها ، وكَانَ اللهُ عَزِيزاً حَكِيماً (١٩) وَعَدَكُمُ اللهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَها. فَعَجَّلَ لَكُمْ هذِهِ ، وكَفَّ اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ ، ولِتَكُونَ آيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ويَهْدِيَكُمْ صِرَاطاً مُسْتَقِيماً (٢٠) واُخْرى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْها ، قَدْ اَحاطَ اللهُ بِها ، وكَانَ اللهُ على كُلِّ شَيْءٍ قَدِيراً (٢١) ولَوْ قاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الأَدْبَارَ ، ثُمَّ لاَ يَجِدُونَ وَلِيّاً ولا نَصِيراً (٢٢) سُنَّةَ اللهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ ، ولَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللهِ تَبْدِيلاً) (٢٣)

به راستی خودای تەعالا رازی بوو لەو موسوڵمانانە لە کاتێکا پەیمانیان لەگەڵ تۆدا بەستو دەستیان نایە ناو دەستت لە ژێر دارە (سمرە) کە لە حودەیبیەدا ، وە عیلمی تەعەللوقی بەست بەوەوە وا لە دڵیانا لـە باوەڕو

دڵسۆزی‌و راستی لە پەیماناو ، هێمنی‌و دامەزراوی خستە ناو دڵیانەوەو ، پاداشی دانەوە بە فەتحێکی نزیك بۆ شاری خەیبەرو ، هەروەها پاداشی دانەوە بە تالآنێکی زۆر کە ئێوە ، ئەی ئەهلی حودەیبیە ، وەری‌ئەگرن ، وە بەم زوانە ئەم تالآنی خەیبەرەتان دەست ئەکەوێ ، وە مەنعی دەستی جوولەکەی لێ‌کردن تا یارمەتی دین بدەن‌و بۆ ئەوەیش ئەم گرتنی خەیبەرە ببێ بە نیشانەیەکی گەورە لەسەر زاڵبوونی ئێوە بەسەر کافراناو ، وە شارەزاتان بکا بۆ رێگەی راست کە باوەڕە بە فەزڵو میهرەبانی خودا • وە بڕیاری تالآنی‌و دەسکەوتێکی تری گەورەیشی بۆ داون کە تا ئیستە دەستتان نەڕۆیشتوە بەسەریاو ، خودا زانایەو ئاگای لە هەموو لایەکیەتی‌و ، خودا تەوانایە بەسەر هەموو شتێکدا ، وە ئەو تالآنە بریتییە لە تالآنی هەوازین لە ڕۆژی جەنگی حونەیندا پاش گرتنی شاری مەکە لەمەولا لە سااڵی هەشتی کۆچیدا •

وە ئەگەر خەڵکی مەکە جەنگیان لەگەڵ بکردایەن‌و صوڵحتان نەکردایە هەر ئەوان ئەشکان‌و پشتیان هەڵئەکردو کەسیشیان دەست نەدەکەوت کە دۆستییان لەگەڵا بکا ، یاخود یارمەتییان بدا • ئەمە یاسای خودایە ، ئەو یاسایە کە ڕابوردوەو بریتییە لە زاڵبوونی پێغەمەران بەسەر دوژمنانی بانگی ئایینداو هەرگیز گۆڕان لە یاسای خودادا نابینی •

(وهو الَّذِي كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ، وكَانَ اللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا (٢٤) هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الحَرَامِ ، والْهَدْيَ مَعْكُوفًا اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ ، ولَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ ونِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ ، لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ

تَطَؤُهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۚ لِيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا (٢٥)

خودا ئەو خودا میهرەبانەیە مەنعی دەستی کافرەکانی کرد لە ئێوەو مەنعی دەستی ئێوەیشی کرد لەوان لە نزیکی شاری مەکەدا لە پاش ئەوە کە ئێوەی زاڵکرد بە سەر ئەوانا ، وە خودا بینایە بەوەی کە ئێوە ئەیکەن وە ئەهلی مەکە ئەو ئینسانە نابارانەن کوفری خودایان کردو باوەڕیان بە ئایینی ئیسلام نەکردو ئێوەیان مەنعکرد لە سالّی حودەیبیەدا لە چوونەناوی (مسجد الحرام)و لە طەوافی کەعبەو سەعیو هاتوچۆی نێوان صەفاو مەروەو ، مەنعی حەیوانو وشتری (هدی) راگیراویان ، کرد لەوە کە بگاتە حەرەمی مەکەو سەربڕێ • وە ئەگەر چەن پیاوێکی خاوەن ئیمانو چەن ژنێکی خاوەن ئیمانی داماوی وەها نەبوایە کە ئێوە پێیان نەزانن و بە نەزانی بێن بەسەریاناو بەسەر جێگەو رێگەیاناو زیانیان پێ بگەیەنن لە مالّو خێزانیان ، جا بە هۆی ئەوەوە زەحمەتێکی دینیو زەحمەتێکی مالّی لە واجببوونی (دیە)ی ئەوان لە کوشتنیانا تووش ببوایەن بە بێ ئاگاییو نەزانی •• ئەگەر لەبەر ئەوانە نەبوایە دەستی ئێوەم بەرەلاّ ئەکرد بۆ کوشتنیانو وازم لێئەهێنان با جەنگیان بکردایە ، ئەوسا ئەوەی لە موسولّمانەکان ئەکوژرا خودا ئەیخستە بەر بەزەییو میهرەبانی خۆییو بەش و بارەی باشی ئەدایێ بە ئاڕەزووی خۆی •

وە یاخود ئەو پیاوانو ژنانی موسولّمانە ببوونایێ بەلاّم خۆیان جیابکردایەتەوە لە کافرەکان ئەوە کافرەکانمان بە دەستی تۆو یارانی تۆ سزا ئەدا بە سزایەکی سەخت •

ئەم ئایەتە لەسەر ئەو رووداوە هاتوەتەخوارەوە کە لە ساڵی حودەیبیەدا رووی داوە • ئەگێڕنەوە : ساڵی حودەیبیە عەکرەمەی کوڕی ئەبوجەهل بە سەرۆکایەتی (٥٠٠) کەسەوە دەرچوون بۆ حودەیبیە هەتا جەنگ لەگەڵ سوپای پێغەمەرا بکەن لە حودەیبیەداو ، حەزرەت ـدـ فەرمانی دا بە خالیدی کوڕی وەلید لەگەڵ کۆمەڵێ لە یارانا رۆیشتن بەرانگاریان بوونو شکاندنیانو راویان نان هەتا کردنیانەوە بە ناو شاری مەکەدا •

وە ریوایەتێکی بێ هێزیش هەیە لەسەر ئەوە ئەم ئایەتە باسی هەرای رۆژی فەتحی مەکە ئەکاو ئەیکا بە بەڵگە لەسەر ئەوە مەکە بە جەنگ گیراوە • بەڵام ئەم قسە بێ بایەخە ؛ چونکی ئەم سوورەتە لە کاتی گەڕانەوەی حەزرەت لە حودەیبیە هاتوەتەخوارەوە •

(إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ ، وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى ، وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا ، وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيماً (٢٦)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست باسی ئەو کاتە بکە کە ئێوە لە حودەیبیەدا بوون بە عەزمی عومرە رۆیشتبوونو کافرەکانی قورەیش عەیبو عارو دڵگەرمی نەزانی کەوتە دڵیانەوەو بە لایانەوە نەنگ بوو کە رێگە بدەن ئێوە بڕۆنە ناو کەعبەوە ، جا بەرابەر بەو عەنادە کە لە دڵی ئەوانا بوو خودا ئەدەبو دامەزراوی و خۆگری خستە دڵی پێغەمەری خۆی و دڵی موسوڵمانانەوەو ، وشەیەکی لکاند بە دڵی ئەوانەوە کە سەبەبە بۆ پارێز لە سەرپێچی لە فەرمانی خودا لە دنیاداو بۆ پارێز لە سزای دۆزەخ لە قیامەتا ،

ئەو وشەیش بریتییە لە (لا اله الا الله محمد رسول الله) • واتـە رێگەی فەرمانبەری پێغەمەریان گرتو هەرچی دەربارەی صولحی حودەیبییە فەرموو پێی رازی بوونو سەرپێچییان دەرنـەبڕی ؛ چونکی باوەڕیان بـە تەنیایی خوداو بە پەیامی پێغەمەر بوو ، لە واقیعدا ئەوان لە هەموو کەس زیاتر شیاوی ئەو کەلیمە بوون بە بەڵگەی (کنتم خیر امة اخرجت للناس) • وە ئەوان لەبار بوون بۆ بەجێهینانی پێویستیەکانی ئەو وتە پیرۆزەو ، خودا لە ئەزەلەوە تا ئەبەد زانایە بـە هـەموو شتێو ئەزانێ کێ شیاوی هەڵگرتنی یاسای ئیسلامە •

ئـەو زاتە خاوەن کەمالی زاتـە
دارای صیفاتی سەلبو ئیثباتە
دارای صـیفاتی زاتیـەو شـانە
پـەروەردگاری هـەردوو جیهـانە
لە پاش ئیجادی سەراسەر عالەم
داینـا کۆمەڵێ بۆ عیلمو عـەلەم
یەکـەم تاقمی خاوەن کـەرامەت
ئەصحابەکان بوون لە هەموو ئوممەت
(خیـر امـة اخـرجت للنـاس)
(احق بهـا) بە بێ دەنگویاس
کەلیمەی تەقوا بـە شەهادەتەین
بوو بە (راس المال) لە بۆ (جنتین)
کەلیمەی تەقوا بە شێوەی ئیخلاص
بۆ بالای ئەوان کرا بە لیباس
ئەگەرنا بۆچی بە فەیضی مەدەد
بوون بە دڵدارو یاری محـەمەد

فیداکاری بوو شیعاری ئـه‌وان
خوداداری بوو شوعووری ئه‌وان
نـه‌فس‌و دارایی‌و ئه‌ولادو پایـــه
بۆ جیهادی حه‌ق کردیان به مایه
(هـم الاشـداء علی الکفـارِ)
(هـم الرحمـاء مـع الابـرار)
کشتی به‌هه‌شتی خاوه‌ن ئه‌مه‌ر بوون
زه‌رعی مه‌زره‌عه‌ی دینی ره‌هبه‌ر بوون
(رضـی الله عنهـم اجمعیـن)
(ویسری الرضا الی التابعین)
به‌ڵکو سـا نمێ له ره‌زای خودا
بگا به ئێمه‌یش لـه بەر ئیهتیدا
(نامی) ئه‌ڕواته پـه‌نای یارانی
بۆ نمی فـــه‌یضی فیـــداکارانی

★ ★ ★

لـه (روح المعانی)دا ئه‌فه‌رمووێت : لـه چه‌ن ڕێگه‌وه گێڕراوه‌ته‌وه : حه‌زره‌ت له‌گه‌ڵ یارانیا لـه مه‌دینه ده‌رچوو به‌ره‌و حوده‌یبیه که‌وته ڕێ ، کاتێ گه‌یشته (ذو الحلیفة)ی ناسراو به (بیری‌عه‌لی) گه‌ردن‌به‌ندی کرده ملی حه‌یوانی دیاری بۆ (بـه‌یت)و نیشانه‌ی کردن‌و لـه‌وێوه ئیحرامی بۆ عومره پۆشی‌و ، له پێش خۆیه‌وه پیاوێکی له هۆزی (خوزاعه) نارد بۆ ئـه‌وه هه‌والی قوره‌یشی بۆ بێنێته‌وه ، تا کاتێ حه‌زره‌ت گه‌یشـــته (غدیر الاشطاط) له نزیکی (عه‌سفان)دا کابرا هاته‌وه بۆ لای وتی : قوره‌یش خۆیان ئاماده کردوه‌و سوپایان گردکردوه‌ته‌وه بۆ ئـه‌وه جه‌نگت له‌گه‌ڵدا بکه‌ن‌و نه‌یه‌ڵن بڕۆی ته‌وافی ماڵی خودا بکه‌ی .

ئەویش لەگەڵ یارانیدا کەوتە راوێژ بۆ ئەوە بڕوا بەسەر (مەکە)داو بەسەر ماڵو خێزانی ئەوانەدا کە یارمەتی قورەیش ئەدەن •

جا ئەبوبەکر ـدـ فەرمووی : ئەی پێغەمەری خودا ئێمە نەهاتووین بۆ جەنگو هاتووین بۆ (عومرە) ، بەڵێ ئەگەر کەسێ لە رووماناوێسا ئێمە جەنگی لەگەڵدا ئەکەین ، جا حەزرەت ـدـ فەرمووی : لەسەر پیرۆزی ناوی خوداو ، رۆیشتن هەتا گەیشتنە لاژوورووی حودەیبیە لەوێدا بەدیلی کۆڕی وەرقای خوزاعی هات بۆ خزمەتی حەزرەت لەگەڵ تاقمێ لە گەلەکەیاو وتی : من هاتووم بۆ لای تۆو کەعبی کۆڕی لووەیی‌و ، عامیری کۆڕی لووەی وان لە دوامەوە بە کۆمەڵێ پیاوی جەنگییەوەو ، هەموو ئەوانە جەنگت لەگەڵدا ئەکەنو مەنعت ئەکەن لە (کعبة الله) • جا حەزرەت ـدـ فەرمووی : نەهاتووین جەنگ لەگەڵ کەسدا بکەین‌و بۆ عومرە هاتووین • قورەیشیش بە هۆی جەنگەوە ماندوو بوون ، ئەوان چ زیانێ ئەکەن ئەگەر حەقیان نەبێ بەسەر ئێمەوەو ، رێگەمان بدەن من‌و باقی عەرەب چی ئەکەین بیکەین ؟

ئەگەر عەرەبەکان زاڵبوون بەسەرمانا ئەوە مەبەستی قورەیش دێتە دی ، وە ئەگەر خودا منی زاڵکرد بەسەر ئەوانا ئێوە داخڵی ئیسلام ببن • ئیتر قورەیش چییان لە من ئەوێ ؟

وەڵڵاهی من جەنگیان لەگەڵدا ئەکەم بۆ وەرگرتنی ئەوەی کە خودای تەعالا منی لەگەڵا ناردوە هەتا یا ئەوان لەناو ئەچن یا ئێمە ! جا بەدیل وتی : من ئەڕۆم قسەکانی تۆیان بۆ ئەگێڕمەوە • ئەو رۆیشت وەڵامەکەی پێگەیاندن •

جا عوروه‌ی کوڕی مه‌سعوودی ثه‌قه‌فی وتی به قوره‌یش : من ئه‌ڕۆم بۆ لای محـه‌مه‌د قسـه‌ی له‌گـه‌ڵدا ئه‌کـه‌م • ئه‌ویش هاتو بـه تونديو هه‌ڕه‌شه‌وه ، وه‌کو به‌دیل ، له‌گه‌ڵ حه‌زره‌تا دووا •

لـه‌و کاته‌دا یارانی حه‌زره‌تی بینی کـه زۆر رێزی لێ‌ئـه‌گرن ، کاتێ گه‌ڕایه‌وه بۆ لای قوره‌یش ئه‌وه‌ی دیبووی بۆی گێڕانه‌وه‌و ، وتی : بـه راستی من بیرێکم هه‌یه‌و لام وایه بیرێکی باشه‌و به‌گوێم‌بکه‌ن •

جا پیاوێ له به‌نی‌که‌نانه وتی : وازم لێ‌بێنن من ئه‌چم قسه‌ی له‌گه‌ڵ ئه‌کەم • کاتێ هاتو لێیان‌ده‌رکه‌وت حه‌زره‌ت فه‌رمووی : ئه‌مه فلانی کوڕی فلانه ، له هۆزێکه زۆر حه‌ز له وشتری گه‌وره ئه‌که‌ن ، وشترێکی گه‌وره‌ی بده‌نێ • جـا کۆمه‌ڵی یاران زیاد لـه ئه‌ندازه رێزیان لێ‌گرت • ئـه‌ویش رۆیشته‌وه وتی بـه قوره‌یش : ئـه‌و کۆمه‌ڵه ئینسانه شـیاوی ئـه‌وه نین ده‌ست بێنرێته رێگه‌یان‌و نه‌یه‌ڵرێ ته‌وافی که‌عبه بکه‌ن با بێن ته‌واف بکه‌ن •

پاش ئه‌مه پیاوێ هات ناوی (مکرز)ی کوڕی حه‌فص بوو وتی : وازم لێ بێنن ، من ئه‌ڕۆم بۆ لای • جا کاتێ ده‌رکه‌وت حه‌زره‌ت فه‌رمووی : ئه‌مه مرۆڤێکی به‌دو ناباره ! که هات ده‌ستی کرد به قسه‌کردن‌و ، له کاتی قسه‌کـردنیا سـوهه‌یلی کوڕی عـه‌مر له به‌نی‌عامیر هـات • جـا حه‌زره‌ت فه‌رمووی (قد سهل لكم من امركم) ئه‌م زه‌لامه قوره‌یش ناردوویه بۆ لای ئێمه‌و پێیان‌وتوه : بڕۆ بۆ لای‌و صولحی له‌گه‌ڵ بکه ، وه له صولحه‌که‌یا ئه‌وه بڕیار بده‌ن که ئیمساڵ نه‌یه‌ت • وه‌ڵلاهی نابێ عه‌ره‌ب بڵێن : محه‌مه‌د به زۆر هات به‌سه‌ر قوره‌یشدا ! کاتێ سوهه‌یل هات زۆر قسه‌ی له‌گه‌ڵ حه‌زره‌تا کـردو ، ئه‌نجـام گه‌یشتنه سه‌ر رێکه‌وتن‌و نووسینی نامه‌یێ لـه‌م روه‌وه •

جا حەزرەت عەلی بانگکردو فەرمووی : بنووسە (بسم الله الرحمن الرحیم) ، سوهەیل وتی : ئێمە ئەمە نازانین ، بنووسە (باسمك اللهم) حەزرەت فەرمووی : بنووسە (باسمك اللهم) • دوایی فەرمووی : بنووسە (هذا ما صالح علیه محمد رسول الله) • سوهەیل وتی : ئەگەر باوەڕمان ببوایە کە تۆ رەوانەکراوی لە لای خوداوە رێگەی مالّی خودامان لێ نەدەگرتی و جەنگمان لەگەڵدا نەدەکردی • ناوی خۆت و باوکت بنووسە • جا پێغەمبەر فەرمووی : من پێغەمبەری خودام با ئێوەیش باوەڕم پێ نەکەن و بە درۆم بخەنەوە • دوایی نامەی صولّحی حودەیبیەیان نووسی کە ئەمە دەقەکەیەتی بە کوردی :

ئەم نووسراوە نامەیەکە محەمەدی کوڕی عەبدوڵلاّو سوهەیلی کوڕی عەمر ـ کە وەکیلی قورەیشە ـ لەسەری رێکەوتوون و ، رێکەوتنەکەیش بەم جۆرەیە :

جەنگ لە نێوانیانا هەڵبگیرێ بۆ ماوەی دە ساڵو لەو ماوەدا لە یەکتری ئەمین بن و ، کەس دەس نەبا بۆ کەس •

لەو ماوەدا هەرکەسێ لە قورەیش هات بۆ لای محەمەد ، بێ رەزامەندی خاوەنەکەی ، بنێررێتەوە بۆیان •

هەرکەسێ لەوانەی کە لەگەڵ محەمەدان ، ئەگەر چوو بۆ لای قورەیش ، نەینێرنەوە •

وە لەناومانا (جانتای داخراوبێ) • واتە چڵۆن بەرگ و پۆشاك ئەخرێتە ناو جانتاوە و دەرگاکەی کلیل ئەدرێ و ئەو بەرگە دەرناکەوێ وەها هەر فڕوفێڵ و مەکرو شتێ هەیە ونبکرێ و ، دەرگای دابخرێ و ماوەی دەربڕینی نەدرێ • واتە کەس فێڵ لەکەس نەکا •

وە شیر رووتکردن لە بەرانبەری یەکەوە نەبێو ، کراسی زرێپۆش نەبێ • یانی شەڕو ئاژاوە نەبێ •

وە هەرکەس بیەوێ بێتــە ژێر پەیمانی محەمەد با بێتو ، هــەرکەس بیەوێ بێتە ژێر پەیمانی عەرەب با بڕوا •

ئەمساڵ محەمەد لە حودەیبیەوە ئەگەڕێتەوەو ناچێتە ناو مەکە •

ساڵێ تر محەمەد دێتەوەو خەڵکی مەکــە لەشــار دەربچێو محــەمەد بەخۆیو یارانییەوە بێنە مەکەو سێ شەوو رۆژ بمێننەوە چەکی سواریان پێ بێ . واتە پێویستی خۆی بۆ بەرگری نەك چەکی زۆر بۆ جەنگکردن لەگەڵ دوژمندا ، وە شیریان لە کێلانا دەرنەیێ ، بە بێ ئەم وەزعە نەیەنە ناو مەکەوە •

ئەم ئاشتینامە لە ناو ئەهلی تەفسیرو سیرەتی پێغەمەردا بــە فەتحی موبین ئەژمێررێو ، درێژەی ئەم باسە لە کتێبە سیرەتەکاندایە •

(لَقَدْ صَدَقَ اللهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ : لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الحَرَامَ ، إِنْ شاءَ اللهُ ، آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ ومُقَصِّرِينَ لاَ تَخَافُونَ ، فَعَلِمَ ما لَمْ تَعْلَمُوا ، فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذلِكَ فَتْحاً قَرِيباً (٢٧)

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدى ودِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ، وكَفى بِاللهِ شَهِيداً (٢٨)

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ ، والَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ ، تَراهُمْ رُكَّعاً سُجَّداً ، يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ

اللهِ وَرِضْوَاناً ، سِيماهُمْ فِي وجُوهِهِمْ مِنْ اَثَرِ السُّجُودِ ، ذلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ • ومَثَلُهُمْ فِي الإِنْجِيلِ : كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْأَهُ ، فَآزَرَهُ ، فاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوى عَلى سُوقِهِ ، يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ ، لِيَغِيظَ بِهِمُ الكُفَّارَ ، وعَدَ اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا وعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً واَجْراً عَظِيماً) (٢٩)

ریوایەتکراوە : پێغەمەر ـدـ لە پێش سەفەری حودەیبیەدا لە خەوا بینی : کە خۆی و ، یارانی چوونە مەکەو بە ئەمینی مەناسیکەکانی ئەو شوێنەیان بەجێ ئەهێناو ، بازێ سەریان تاشی و بازێ مووی سەریان کورتکردەوە • وە لەو رۆژەدا ئەم خەونی گێڕایەوە بۆ ئەصحابەکانی ، ئەوانیش گەلێ شادمان بوونو باوەڕیان وابوو ئەو خەوە هەر لەو ساڵی حودەیبیەدا دێتە جێ • جا کاتێ رۆیشتن بۆ حودەیبیەو مەجالی ئەوەیان پێ نەدان بڕۆن بۆ طەوافی بەیت ، بازێ وتیان : ئەمە چۆن وابوو ؟ نە تەوافی بەیتو ، نە سەرتاشینو ، نە مووکورتکردنەوە ! جا ئەم ئایەتانە هاتنەخوارەوە •

واتە بە راستی خودا راستی کردوە لەگەڵ پێغەمەرەکەیا لەو خەونەدا کە نیشانی داوە •

بێگومان ئەڕۆنە ناو ماڵی خوداوە لەسەر خواستی خودا ، بە هێمنیو ، حاڵتان وایە بازێکتان سەرتان ئەتاشنو بازێکتان موەکانی کورتئەکەنەوەو ، لە کەس ناترسن لە دواییدا رێگەتان لێ بگرن ، جا وا خودا ئەو شتانە ئەزانێ کە ئێوە نایانزانن ، وە دوای ئەوەیش فەتحێکی نزیکی لە سەفەری حودەیبیەوە بۆ بڕیار داون •

خودا ئـه‌وه نیه کـه هه‌ندێ باوه‌ڕ لاواز بیری لێ‌ئه‌کاته‌وه ، حاشا ! به‌ڵکو خودا ئه‌و خودایه که پێغه‌مه‌ری خۆی ناردوه له‌گه‌ڵ به‌ش‌و باره‌ی شاره‌زاکردنی نه‌زانانا بۆ ڕێگـه‌ی راستی‌و ، ناردوویـه‌تی له‌گـه‌ڵ ئایینی ئیسلامدا بۆ ئه‌وه که به‌رزی بکاته‌وه به‌سه‌ر هه‌موو دینێکا ، وه خودا به‌سه بۆ شایه‌تی له‌سه‌ر پەیامی پێغه‌مه‌ر ـدـ •

محه‌مه‌دی کوڕی عه‌بدوڵڵای کوڕی عه‌بدولموطه‌لیبی هاشمی قوره‌یشی کـه دایکی ناوی ئامینه‌ی کچی وه‌هـه‌به‌و لـه نـه‌وه‌ی ئیسماعیلی کوڕی ئیبراهیمه •• پێغه‌مه‌ری خودایه بۆ سه‌ر هه‌موو پەری‌و ئاده‌میزاد به پەیامێ که له پاش ئه‌و پەیام نابێ • وه ئه‌و یارانه‌یش که وان له‌گه‌ڵ ئه‌وا به دڵ‌و به ره‌فتارو به گوفتار کۆمه‌ڵه ئاده‌میزادێکن جیاکراونه‌ته‌وه لـه جیهانا بۆ خزمه‌تی ئه‌و پێغه‌مه‌ره‌و راوه‌ستاون له‌سه‌ر حه‌ق‌و راستی‌و ، به تین‌و هێزن له‌سـه‌ر کافره‌کان‌و ، میهره‌بان‌و نـه‌رمن له‌گـه‌ڵ یه‌کتردا لـه ناو خۆیانا ، ئه‌یان‌بینی لـه روکووع‌و سوجوودا • واتـه : هه‌میشـه خـه‌ریکی نوێژو به‌جێهێنانی فه‌رمانی خودان‌و داوای به‌ش‌و باره له خودای خۆیان ئه‌که‌ن ، وه نیشانه‌ی له‌سه‌ر راستی‌و خێرو فه‌رمانبه‌رداری‌و سه‌لامه‌تی بیرو باوه‌ڕ له ناو ته‌وێڵی جوانیانا دیاره له شوێنه‌واری ده‌وامی سوجده‌بردنه‌وه بۆ خودا • ئه‌م نیشانه‌و سیفه‌ته که باس‌کرا ده‌رباره‌ی ئه‌وان ئه‌مه ئه‌وه‌یه که له ته‌وراتا بوه‌و هه‌یه • به‌ڵام وێنه‌و نیشانه‌یان له (ئینجل)دا ئه‌مه‌یه : ئه‌وانه وه‌کوو کشتێ وان لقی ده‌رکردبێ‌و ئـه‌و زه‌رعه‌و لقـه‌ی قائیم‌و ئه‌سـتوور کردبێ ئه‌ویش خۆی گرتبێ له هه‌موو لاو ته‌نیشتێکه‌وه‌و گه‌یشتبێ به ئه‌ندازه‌ی عاده‌تی خۆی‌و راوه‌ستابێ له‌سه‌ر ساقی ئـه‌و لقه لـه زه‌وی ده‌رئه‌چێ بـه جۆرێ کـه کشته‌وان ئه‌خاتـه شادمانییه‌وه بۆ ئه‌وه کـه قاری کافره‌کانی پێ‌هه‌ڵبسـێنێ • وه خودا واده‌ی داوه به‌وانه که باوه‌ڕیان هێناوه به حه‌زره‌تی

محەمەدو کردەوەی باشیان کردوە لە : دەوامی بەندەیی بەدەنیو ، ئەدای واجبو ، دەس‌هەڵگرتن لە حەرامو ، جیهاد لە ڕێگەی خودادا ... کە ئەو کەسانەیش ئەو یارە جوانڕەفتارانەن .. وادەی پێداون بە چاوپۆشی لە کەمو کووڕیو ، وادەیشی پێداون بە پاداشێکی گەورە .

ئەجرێ گەورە بێ بە لای خوداوە
حسێبی نیە لە ڕووی دنیاوە

سووره‌تی حوجورات له سووره‌ته مه‌دینه‌ییه‌کانه ، هـه‌ژده ئایه‌ته ، دوای سووره‌تی موجاده‌له هاتوه‌ته‌خواره‌وه .

بسم الله الرحمن الرحيم

(يا اَيُّها الَّذِينَ آمَنُوا لا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللهِ ورَسُولِهِ ، واتَّقُوا اللهَ ، اِنَّ اللهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ) (١)

ئه‌ی که‌سانێ که باوه‌ڕتان به خوداو پێغه‌مه‌ری خودا کردوه ! هیچ کاری سه‌ربه‌خۆ مه‌هاونه پێش حوکمی خوداو پێغه‌مه‌ری خودا ، واته : به بێ وه‌رگرتنی فه‌رمانی خودا هیچ حوکمو کارێ مه‌که‌ن . یاخود مه‌که‌ونه پێش خوداو پێغه‌مه‌ره‌وه ، واته سه‌رپێچی له فه‌رمانیان مه‌که‌ن .

له عه‌بدوڵڵای کوڕی زوبه‌یر ده‌گێڕنه‌وه ـخـ ده‌فه‌رموێ : وه‌فدێ له به‌نی ته‌میم هاتن بۆ خزمه‌تی پێغه‌مه‌ر ـدـ . جا حه‌زره‌تی ئه‌بوبه‌کر عه‌رزی حه‌زره‌تی کرد : که قه‌عقاعی کوڕی مه‌عبه‌د بکه به گه‌وره‌یان ، وه عومه‌ر عه‌رزی‌کرد : کـه ئه‌قره‌عی کوڕی حابیس بکه بـه گه‌وره‌یان . ئه‌بوبه‌کر دڵگران بوو ، وتی : تۆ هه‌ر مه‌به‌ستت به‌ربه‌ره‌کانێی من بوو له‌م قسه‌دا ! عومه‌ریش وتی : شتی وام مه‌به‌س نه‌بوه‌و ، که‌وتنه هاوردوبردی قسه‌وه‌و ده‌نگیان به‌رزبوه‌وه . له‌و کاته‌دا ئه‌م ئایه‌ته هاته‌خواره‌وه :

(يا اَيُّهـــا الَّذِينَ آمَنُوا ! لا تَرْفَعُوا اَصْواتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ ، ولا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ ، اَنْ تَحْبَطَ اَعْمالُكُمْ واَنْتُمْ لا تَشْعُرُونَ (٢) اِنَّ

الَّذِينَ يَغُضُّونَ اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رسولِ اللهِ اولائِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوى ؛ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظِيمٌ) (٣)

ئەی کەسانێ باوەڕتان هەیە بە خوداو پێغەمەری خودا ! دەنگ بەسەر دەنگی پێغەمەرا بەرزمەکەنەوە ، بە دەنگی ئاشکراو نابار ، وەکوو بازێکتان قسە لەگەڵ بازێکتانا ئەکەن ، قسە لەگەڵ پێغەمەرا مەکەن ، نەکا تووشی بێئەدەبی ببن‌و کردەوە باشەکانتان بە زایەو بێسوود بڕواو ئێوە بە خۆتان نەزانن ، بێگومان ئەوانە کە دەنگیان نزمئەکەنەوە لە لای پێغەمەری خودادا ئەوانەن کە خودا دڵی پوختەکردوون بۆ تەقواو پارێزگاری ، وە ئەوانە لە لای خوداوە خۆشبوون لە تاوانیان‌و پاداشی گەورەیان بۆ بڕیاردراوە •

جا (ابن الزبیر) ئەڵێ : ئیتر عومەر لە لای حەزرەتدا قسەی نەدەکرد تا پێغەمەر پرسیاری لێ نەکردایە •

وە لە ئەنەسەوە دەگێڕنەوە کە حەزرەت ـدـ پرسیاری لە ثابیتی کوڕی قەیس کردو هەواڵی پرسی ، پیاوێ عەرزی حەزرەتی کرد : من ئیستە بۆت ئەدۆزمەوە • ڕۆیشت بە شوێنیا ، تەماشای کرد وا لە ماڵی خۆیا دانیشتوەو سەری داخستوە • کابرا لێیپرسی : ئەوە بۆچی واتکردوە لە خۆت ؟ وتی : شەرمەزاری هاتوە بەسەرماو تووشی خراپەو بەدی بووم ؛ من دەنگم بەرزکردوەتەوە بەسەر پێغەمەراو هەر کردەوەیەکم کردوە پووچ‌و بێبایەخ بوە • ئەویش هاتەوە بۆ خزمەتی حەزرەت‌و قسەکەی بۆ گێڕایەوە ، پێغەمەر فەرمووی : بڕۆ پێی بڵێ تۆ لە خەڵکی بەهەشتیت‌ و لە خەڵکی ناگر نیت !

(اِنَّ الَّذِينَ يُنادُونَكَ مِنْ وَرَاءِ الحُجُرَاتِ اَكْثَرُهُمْ لا يَعْقِلُونَ (٤) ولَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْراً لَهُمْ . واللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) (٥)

بـه راستی ئەو کەسانە کە لـه پشتی هۆدەکانەوە بانگت لێ ئەکەن زۆربەیان فامی شێوەی ئـەدەبیان نیـەو ، نازانن بانگکردنی وەها شیاوی شانی تۆ نیە ، وە ئەگەر ئەوانە پەلەیان نەکردایەو خۆیان بگرتایە هەتا تۆ خۆت ئەچوویتە دەرەوە بۆ لایان ئەوە بۆ ئەوان چاکتر ئەبوو لـەم جۆرە بانگکردنە ، بەڵام هەرچۆن ببێ خودا تاوانبەخش‌و میهرەبانە .

جەلالەدینی سیووطی ـخـ ئەفەرموێت : ئەم ئایەتە دەربارەی وەفدێك هاتەخوارەوە هاتن بۆ خزمەتی حەزرەت لە کاتی نیوەڕۆداو نەیانزانی وا لە چ ژوورێکدا لە ژوورەکانی خێزانەکانی‌و ، هەر یەکێ لەو وەفدە لە پشتی هۆدەیەکەوە بە دەنگی بـەرز بانگیان لێکـردو ، پاش ئـەوە ئـەم ئایـەتە هاتەخوارەوە . وە دەرئەکەوێ کە واجبی هەموو موسوڵمانێ ئەوەیە هـەر وەکوو لە کاتی ژیانی پێغەمەرا ئەدەب کراوە لە عاستیاو ، پێویست بوە بە دەنگی نزم لە خزمەتیا قسە بکرێ .. پاش وەفاتیشی ئەبێ ئەدەبی لێ بکرێ ؛ چونکی پێغەمەر ـدـ وەکوو باقی پێغەمەران لـە گۆڕا ژیانی بەرزەخییان هەیە گەلێ بەهێزتر لە ژیانی شەهیدان‌و باقی پیاوچاکان .

(يا اَيُّها الَّذِينَ آمَنُوا ! اِنْ جاءَكُمْ فاسِقٌ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوا اَنْ تُصِيبُوا قَوْماً بِجَهالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلى ما فَعَلْتُمْ نادِمِينَ) (٦)

ئەی کەسانێ کە باوەڕتان بە خوداو پێغەمەری خودا کردوە ! ئەگەر فاسقێ هەواڵێکی بۆ هێنان لێی بکۆڵنەوە ، تا باش تێی‌بگەن ئەو باسە درۆیە یا راسە ، نەوەك گەلێ تووشی دەردو ئازار بکەن بە هۆی نەزانینەوەو ئەوسا لە کردەوەی ناباری خۆتان پەشیمان بینەوە • بەڵام کاتێ کە پەشیمانی سوود نادا •

دەگێڕنەوە حەزرەت ـدـ وەلیدی کوڕی عوقبەی نارد بۆ ناو بەنی‌موصطەلەق زەکاتیان لێ وەربگرێ ، وە لە ترسان ئەوو بەنی‌موصطەلەقدا ناخۆشییەك بوو ، کاتێ لێیان نزیك بوەوە هاتن بە دەمیەوە ، ئەمیش وای زانی خەیاڵیان خراپە ، گەڕایەوە بۆ مەدینەو عەرزی حەزرەتی کرد : کە ئەو گەلە لە دین وەرگەڕاونەتەوەو زەکات نادەن ! حەزرەت ویستی بڕوا بۆ سەریان • لە ئەنجاما خالیدی کوڕی وەلیدی ناردو ئەوانیش پێشوازییان کردو زەکاتەکەیان داو ، خالید هاتەوە بۆ مەدینە ، جا ئەم ئایەتە هاتەخوارەوە •

(واعْلَمُوا اَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الأَمْرِ لَعَنِتُّمْ ، ولكِنَّ اللهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الإِيمَانَ وزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ ، وكَرَّهَ اِلَيْكُمُ الكُفْرَ والفُسُوقَ والعِصْيَانَ ، اولائِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ (٧) فَضْلاً مِنَ اللهِ ونِعْمَةً ، واللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ) (٨)

ئەی موسوڵمانەکان بزانن ! پێغەمەری خودا وا لەناوتانا ئەگەر لە گەلێ کارا پەیڕەوی ئێوە بکا بەهیلاکدا ئەچنو ، ئێوە لەو پلەدا نین کە لە هەموو فرمانێکدا بە گوێتان بکرێو پەیڕەویتان بکرێ ، بەڵام ئەوەندە هەیە کە خودا بە کەرەم باوەڕی لە دڵی ئێوەدا جوانکردوەو خۆشەویستی

کردوه له دڵتاناو ، کوفرو به‌دخوویی‌و به‌دڕه‌وشتی‌و تاوانباری لا ناشیرین کردوون • جا ئه‌وانه که خزمه‌ت ئه‌که‌نو باوه‌ڕیان به‌لاوه باش‌و پەسه‌نده ئه‌وانه باشن‌و له‌سه‌ر ڕێگه‌ی راستن ، ئه‌مه‌یش ته‌نها بـه مه‌حزی فه‌ضل‌و نیعمه‌ت‌و که‌ره‌می خودایه‌و بـه‌س • وه خـودا زانایه بـه هـه‌موو کارێ‌و حیکمه‌تی هه‌یه له هه‌موو ته‌شریعاتی خۆیا •

(وَ اِنْ طَائِفَتَـانِ مِنَ الْمُؤْمِنِـينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا ، فَإِنْ بَغَتْ اِحـداهُمَا عَلَى الْأُخرى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ اِلى اَمْرِ اللهِ ، فَإِنْ فَـاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ . وَاَقْسِطُوا ، اِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ) (٩)

ئه‌فه‌رموێت : ئه‌گـه‌ر دوو تاقم لـه خاوه‌ن باوه‌ڕه‌کان جه‌نگیان بوو شه‌ڕیان له‌گه‌ڵ یه‌کدا ئه‌کرد ئه‌وه ناوبژییان بکه‌نو گرێی ناوبه‌ینیان بکه‌نه‌وه ، جا ئه‌گه‌ر یه‌کێ له‌و دوو گرۆهه هه‌ر بایی بوو ملی نه‌داو نه‌هاته سه‌ر ڕێگه‌ی راست‌و وتی : من گوێ بـه‌و ناوبژییه نادەم ئه‌وجار جه‌نگ له‌گه‌ڵ ئـه‌و گرۆهه یاخییه‌دا بکه‌ن ، جا ئه‌گه‌ر ملی داو هاته‌وه بۆ سه‌ر ڕێگه ئه‌وسا پێوانیان باش بکه‌نو ئاشتیان بکه‌نه‌وه به گوێره‌ی حوکمی خودای ته‌عالاو چاودێری عه‌داله‌ت بکه‌ن بۆ هه‌ردوو لایان ، بێگومان خودا ئه‌و که‌سانه‌ی خۆش ئه‌وێ که به عه‌داله‌ت ره‌فتار ئه‌که‌ن •

له ئه‌نه‌سه‌وه ئه‌گێڕنه‌وه که : عه‌رزی حه‌زره‌تیان کرد : بڕۆ بۆ لای عه‌بدوڵلاّی کوڕی ئوبـه‌یی کوڕی سه‌لوول‌و بانگی بکـه بۆ سه‌ر ئایینی ئیسـلام ، حـه‌زره‌ت سواری وڵاخێ بوو ڕۆیشت بۆ لای ، کاتێ دابـه‌زی عه‌بدوڵلاّ قسه‌یه‌کی بێ نه‌زاکه‌ت به ده‌میا هات ، یه‌کێ له یارانی ئه‌نصاری به تونـدی وه‌ڵامی عه‌بدوڵلاّی دایه‌وه‌و ، یه‌کێ له کۆمه‌ڵه‌ی عه‌بدوڵلاّ به‌ڕه‌رچی

یارۆی ئەنصاری دایەوەو ؛ بوو بشێوەو کۆمەڵی هەردوو لا چوون بە گژ یەکاو بە دارو شەپلاخە دایان بە سەرو گوێلاکی یەکداو حەزرەت کەوتبە بەینیانەوەو خامۆشی کردنەوە • جا ئەم ئایەتە هاتەخوارەوە •

ئەم ئایەتە بەڵگەیە لەسەر ئەوە کە (باغی) = یاخی خاوەن باوەڕەو بە کافر ناژمێررێ ؛ چونکی پاش ئەوەی فەرمووی : (وان طائفتان •••) فەرمووی (فان بغت احداهما على الاخرى ، فقاتلوا التي تبغي •••) •

هەروا بەڵگەیە لەسەر ئەوە هەر کە دەستی لەشەڕ هەڵگرت ئیتر وازی لێ ئەهێنرێ •

هەروەك بەڵگەیە لەسەر ئەوە کە پێویستە لەسەر موسوڵمانان یارمەتی ئەو لایەنە بدەن کە دەسدرێژی کراوەتە سەری •

(اِنَّما الْمُؤْمِنُونَ اِخْوَةٌ ، فَاَصْلِحُوا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ ، واتَّقُوا اللهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ) (١٠)

کۆمەڵی موسوڵمانانو خاوەن باوەڕان برای یەکترن ، برایەتی حەسەبو رەفتار لەسەر یەك دەستوور کە قورئانی پیرۆزە ، باوکیان لە دەستوورا باوەڕی خودابەیەکناسیو پەیامی پێغەمەری خودایەو ، دایکیان لە دەستوورا رەفتار بە یەك شەریعەتە •

یاخود باوکیان لە دامەزراندنی ئایینا (محمد المصطفى)یەو • دایکیان خێزانەکانی ئەوە • وەکوو بە ئایەتی (النبي اولى بالمؤمنين من انفسهم ، وازواجه امهاتهم) ئیشارە بۆ ئەمە کراوە ، هەرچەن باوکو دایکی نەسەیش نەبن •

جا کە لەسەر ئەم یاسا موسوڵمانان برای یەکترن دەی ئاشتیو کۆکی بخەنە ناوبەینی براکانتانەوە و . لە خودا بترسنو ، سەرپێچی نە فەرمانەکانی مەکەنو خۆتان لە خراپە بپارێزن ، هیوا وایە لەلای خوداوە ڕەحمتان پێ بکرێ •

ئاخ بۆ برایێ بـە حەق برایێ
بۆ ڕووناکی دڵ وێنەی چرا بێ
لە ڕۆژی جەنگا مایەی وەفا بێ
لـە شەوەزەنگا پایەی صەفا بێ
لە ماوەی ژینا هاوبیرو را بێ
لە ڕێی ئایینا بەندەی خودا بێ
لە پاش مردنت وەفات رابگرێ
دۆعات بۆ بکا هەتاکوو ئـەمرێ
ئەگـەر دەس‌کەوێ برایێ وەهـا
سەرو گیانو ماڵ بۆ ئەو بە تەنها

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا : لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ . وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ . وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ . وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ . بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ . وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴾ (١١)

ئەی کەسانێ کـە باوەڕتان بـە خوداو پێغەمبەری خـودا کردوە ! بە کۆمەڵێ لـە پیاوان گاڵتە نـەکا بـە کۆمەڵێ لـە پیاوان ، لەوانـەیە کـە گاڵتەپێکراوەکان لە گاڵتەکەرەکان باشتر بن • وە با کۆمەڵێ لە ژنان گاڵتە

بـە کۆمەڵێ لـە ژنان نەکا ؛ لەوانەیە ئەو ژنانە بـە سووکی تەماشا ئەکرێن باشتر بن لە گاڵتەکەرەکان • وە تانە لە خۆتان مەدەن ، واتە کاتێ یەکێ لە ئێوە تانە لـە یەکێکی تر بدا وەکوو ئەوە وایە کە تانەی لـە خۆی دابێ ؛ چونکی موسوڵمانان وەکوو یەك نەفس وەهان •

وە یاخود مادام کە تۆ تانە لەو بدەی ئەویش تانە لە تۆ ئەداو ، ئیشەکە وای لێ دێ وەك ئەوە وایە کە خۆت قسەت بە خۆت وتبێو خۆتت سووك کردبێ •

وە ناتۆرە بۆ یـەکتر فڕە مەدەن ! بـە ئادەمیزادێکی چاوکز مـەڵێن : شەمشەمەکوێرە ••• زۆر ناشیرێنە ناوو ناتۆرەو قسەیەك کە پێچەوانەی یاسای ئیسلام بێ دوای ئەوەی کە ئینسان باوەڕی کردو بە ئایین خۆی پاك‌کردەوە • وە هەرکەس تۆبە لـەم کارانە نـەکا ئـەوە لـە ستەمکاران ئەژمێررێ •

ئەبوجەیرەی کوڕی ضەحاك ئەڵێ : وا ئەبوو پیاوێ لە ئێمە دوو یا سێ ناوی هەبوو ، جا بە بازێ لەو ناوانە بانگ ئەکرا ئەویش پێی ناخۆش ئەبوو • لەم رووەوە ئەم ئایەتە هاتەخوارەوە (ولا تنابزوا بالالقاب) •

واتە : با بازێکتان بانگ لـە بازێکتان نەکا بە جۆرێو بە ناوێ کـە حەزی پێ نەکا ؛ وەکوو بە بازەکەسێ ئەڵێن : (دێوە) ، (گورگە) ، (هەڵۆ) •••! ئەم ناوانە هەرکەس پێی ناخۆش بێ بانگی لێ بکرێ پێیان حەرامە بۆ خەڵك بەکاریان بێنێ بەرانبەری •

ئەبوداود لە ئەدەبدا ئەگێڕێتەوە : کاتێ پێغەمەر هات بۆ لامان پیاوێك نەبوو لە ئێمە دوو سێ ناوی نەبێ ! جا پێغەمەر ـدـ بـە ناوێك لەو ناوانە

بانگی نە زەلامێك ئەكرد ئەیانوت : نە ، وا نا ، ئەی پێغەمەری خودا ، ئەو زەلامە بەو ناوە تووڕەو قەڵس ئەبێ • جا ئەم ئایەتە هاتەخوارەوە •

﴿ یا اَیُّهـا الَّذِینَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا کَثِیراً مِنَ الظَّنِّ ! اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ. ولا تَجَسَّسُوا ، ولا یَغْتَبْ بَعْضُکُمْ بَعْضاً، اَیُحِبُّ اَحَدُکُمْ اَنْ یَاْکُلَ لَحْمَ اَخِیهِ مَیْتاً ؟ فَکَرِهْتُمُوهُ، واتَّقُوا اللهَ ، اِنَّ اللهَ تَوَّابٌ رَحِیمٌ) (١٢)

ئەی کەسانێ کە ئیمانتان هێناوە بە خوداو پێغەمەری خودا ! خۆتان بپارێزن و لابگرن و دووربکەونەوە لە زۆرگومانی خۆتان بە خەڵك ، لەبەر ئەوە کە بازێ گومان گوناحەو راست نیە گومانت وایە کابرا دزە ، یا داوێن پیسە . یا دەم پیسە • وە لەبەر ئەوە کە گومانبردن بە خەڵك جارجار ئینسان ئەخاتە هەڵەوە پێویستە ئینسان لە صەد گومانا لە نەوەدو نۆیان دووربکەوێتەوە •

زاناکان فەرموویانە : بازێ گومان پێویستە ئینسان شوێنی بکەوێ ؛ وەکوو حوکمی عەمەلی وەها بەڵگەی قەطعی تێدا نەبێ لە ئادابی عیبادەت ، وەکوو نوێژو رۆژوو زەکاتو حەجو وێنەی ئەوانە ••• وە بازێ گومان کەوتنەشوێنی حەرامە . وەکوو گومان لە (اعتقادیات)ا لە باسی خوداو سیفاتی خوداو پێغەمەرا ـدـ • واتە باوەڕ پێویستە بە بەڵگەی قەطعی وەربگیرێ • هەم وەکوو گومانی خراپ بە ئینسانی موسوڵمانی وەها کە مولازمی ئادابی دین بێ ، واتە موسوڵمانێ حاڵی وابێ کە نوێژو رۆژوو بەجێ دێنێو لە گوناح تەرێز ئەکا بە قسەی ئینسانێکی فاسق گومان مەبە کە عارەق ئەخواتەوە •

وە بازێ گومان رەوایە ؛ وەکوو گومان بەوە کە فلاّن مامەلّەچی پاش دە رۆژی تر شێوەی فرۆشتنی شتومەك ئەگۆڕێ لەبەر ئەوە ساڵەکە ساڵی گرانییە •

وە با بازێ لە ئێوە ناوی کەسێ نەبا لـە پاش‌ملە بـە جۆرێ خاوەن عەیبەکە پێی‌ناخۆش بێ ؛ وەك بڵێن : فلاّن زۆر ئەدوێ ، زۆر ئەخوا ، جلەکەی بەری پێی ناکەوێ ، ئەسپەکەی بەدڕەسەنە • ئایا یەکێ لە ئێوە پێی خۆشە گۆشتی برای خۆی بە مردوویی بخوا ؟ دیارە کە ئێوە حەز لە شتی وا ناکەن •

وە مەکەونە هەواڵپرسی لە عەیبو عاری خەڵکی ؛ تا بزانی کوڕەکەی چۆنەو ، کچەکەی چی ئەکاو ، ژنەکەی قسە لەگەڵ کێ دەکا • حەزرەت ـدـ فەرموویەتی : هەرکەسێ شوێنی عەیبی خەڵکی بکەوێ بۆ ئـەوە بڵاوی بکاتەوە ئەوە خودا عەیبی بڵاو ئەکاتەوە با لە ناو خانووی خۆیشیا بێ • وە لە خودا بترسن‌و بزانن خودا تەوبە وەرئەگرێ لە هەرکەسێ تەوبە بکا و خودا **میهرەبانە** •

(یا اَیُّهـا النّاسُ ! اِنّا خَلَقْنـاکُمْ مِنْ ذَکَرٍ وانْثی ، وجَعَلْناکُمْ شُعوباً وقَبائِلَ لِتَعارَفُوا ، اِنَّ اَکْرَمَکُمْ عِنـدَ اللهِ اَتْقاکُمْ ، اِنَّ اللهَ عَلِیمٌ خَبِیرٌ) (١٣)

ئەی ئادەمیزاد ئێمە ئێوەمان دروستکردوە لە نێرێ‌و لە مێچکەیێ ؛ لە پیاوێك‌و ژنێ ، لـە ئادەم‌و حەووا • وە ئێوەم کردوە بە چەن گەلێ کـە بناغەن بۆ هۆزو تیرەو ، لەو گەلە چەن تیرەیەکم دروست‌کردوەو ، لە هەموو تیرەیێ چەن (عەمارە) یێ‌و ، لە (عەمارە) چەن (بەطن)ێ‌و ، لە هەر

به‌ڵێ چه‌ن (فخذ)ێ‌و ، له هه‌ر (فخذ)ێ چه‌ن فه‌صیله‌یێ ... بۆ ئه‌وه که نه ناو خۆتانا بژین‌و یه‌کتر بناسن ، بۆ خاتری یارمه‌تیدانی یه‌کتر له دین‌و دنیادا . نه‌ك بۆ ئه‌وه که بازێکتان فیز به‌سه‌ر بازێکدا بکاو خۆی به گه‌وره دابنێ به‌سه‌ر بازێکدا ؛ چونکی گه‌وره‌یی ئه‌وه‌یه له لای خودادا ڕێزو پایه‌ی ببێ ، ئه‌ودیش به پارێزو فه‌رمانبه‌رداری‌و خزمه‌ته‌و ، گه‌وره‌ترتان‌و به‌ڕێزترتان لای خودا ئه‌و که‌سه‌یه ته‌قواو پارێزو له‌خوداترسانی زیاتر بێ .

عه‌بدوڵڵای کوڕی عومه‌ر ـخ ـ ئه‌ڵێ : حه‌زره‌ت ـدـ له ڕۆژی گرتنی شاری مه‌که‌دا فه‌رمووی : ئه‌ی ئاده‌میزاد به راستی خودا خۆپه‌رستی زه‌مانی پێش ئیسلامی له‌سه‌ر لابردن‌و ، خۆگه‌وره‌کردن به هۆی گه‌وره‌یی باوك‌و باپیره‌وه نه‌ماوه له ئیسلاما . ئینسان له ئیسلامدا دوو که‌سه : یه‌که‌م : ئینسانێکی خاوه‌ن چاکه‌و پرێزو که‌رامه‌ت بێ له لای خودا . دوه‌م : ئینسانێکی به‌دکاری به‌دڕه‌وشتی نه‌حه‌ق ئاده‌ری سووك‌و بێ‌نرخه به‌لای خوداوه . ئاده‌میزاد هه‌موو نه‌ته‌وه‌ی ئاده‌من‌و ئاده‌م له گڵ دروستکراوه . وه‌کوو له ئایه‌که‌دا فه‌رموویه‌تی .

ترمذی ریوایه‌تی کردوه که حه‌زره‌ت ـدـ فه‌رموویه‌تی : (الحسب المال ، والکرم التقوی)وه ئه‌مه ئه‌گه‌ڕێته‌وه بۆ فه‌رموده‌ی خودا : (ان اکرمکم عند الله اتقاکم) وه ریوایه‌ت کراوه که حه‌زره‌ت فه‌رموویه‌تی : هه‌رکه‌س پێی خۆشه به‌ڕێزترینی خه‌ڵك بێ با خۆی بپارێزێ‌و له خودا بترسێ .

وه طه‌به‌ری له کتێبی (آداب النفوس)دا ئه‌گێڕێته‌وه ئه‌ڵێ : حه‌زره‌ت له حکی (مونا)دا خوتبه‌ی خوێنده‌وه له (ایام التشریق)دا له‌و کاته‌دا سواری وشترێ بوو ، فه‌رموی : ئه‌ی خه‌ڵك بزانن خوداتان یه‌کێکه‌و ،

هەموتان لــە یەك بابن‌و ، زیادە فەضل‌و پایەیەك نیــە بۆ عەرەب بەسەر عەجەماو بۆ عەجەم بەسەر عەرەباو ، پایەو پلە نیە بۆ رەش بەسەر سوورا‌و بۆ سوور بەسەر رەشدا بــە پێی تەقواو پارێز لــە سزای خودا نــەبێ • ئاگادارین ! ئایا ئەم پەیامەم گەیاند ؟ دوایی فەرمووی : با ئەوانەی لێرەن رای‌بگەیەنن بەوانەی لێرە نین •

وە لە تەفسیری طەبەریدا لە مالیکی ئەشــعەرییەوە ئەگێڕێتەوە کــە پێغەمەر ــ د ــ فەرموویەتی : خودا بۆ مالّ‌و رەگەزو بنەچەو لەش‌و لەخت‌و دارایيتان نارِوانێ ، بەلاّم بۆ دڵتان ئەڕِوانێ ، جا هەرکەسێ دڵی باش بێ خودا خۆشی ئەوێ‌و خۆشەویستی ئەکا • ئێوە هەموتان لە ئادەمن . کامتان زیاتر خۆی بپارێزێ‌و لە خودا بترسێ ئەو کەسەتان لای خودا لە هەموان خۆشەویستترە •

(قالَتِ الأَعْرَابُ : آمَنَّــا ، قُلْ : لَمْ تُؤْمِنُوا . وَلَكِنْ قُولُوا : اَسْلَمْنَا ، ولَمَّا يَدْخُلِ الإِيمــانُ فِي قُلوبِكُمْ . وَإِنْ تُطِيعُوا اللهَ ورَسُولَهُ لا يَلِتْكُمْ مِنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْئاً . إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) (١٤)

ئەم ئایەتە دەربارەی وەفدێ لە بەنی‌ئەسەد هاتەخوارەوە ، لە سالێکی قاتی‌و بێبارانیدا هاتن بۆ مەدینەی مونەوەرەو دوو کەلیمەی شەهادەتیان دەربڕی‌و خۆیان بە موسوڵمان نیشان‌داو ، عەرزی حەزرەتیان کرد : ئێمە هاتووین زەحمەتی خێزان‌و ژیانمان خستوەتە سەر شانی‌تۆو خذمەتی تۆمان نەکردوە ، بــەلاّم جەنگیشمان لەگــەڵ نەکردوویی‌و ئازارمان نەداوی وەك عەرەبەکانی دیکە ئازاریان داوی •

جا خودا ئەفەرموێت : عەرەبە دەشتەکییەکان ئەڵێن : ئێمە ئیمانمان هێناوە ، تۆ بڵێ بەوانە : ئیمانتان نەهێناوە ، بەڵام بڵێن : بە دیمەن ملمان شۆڕکردوەتەوە ، هێشتا باوەڕ نەڕۆیشتوەتە ناو دڵتانەوە ، وە ئەگەر ئێوە بە راستیو تەواوی فەرمانبەری خوداو پێغەمەری خودا بکەن ئەوە خودا هیچ لە پاداشی کردەوەی باشتان کەم ناکاتەوەو هەموتان بە تەواوی بۆ حسێب ئەکا لە یەکێبەدە تا یەکێبە حەوصەد • بە راستی خودا تاوانبەخشو میهرەبانە •

بزانن ! (ئیمان) باوەڕو تەصدیقە بە دڵ بۆ حەزرەتی محەمەد ـدـ لەوەدا کە هێناویەتی لە لای خوداوە ، وە ئەم باوەڕە بەکار نایێو سوودی نیە هەتا کردەوەیەکی دڵی نەگەڵ نەبێ کە بریتییە لە ئیسلامو ملکەچی بە دڵ ، کە لەمەوە پێویست ئەبێ ئەو کەسە پێغەمەری خۆش بوێتو ، خزمەتی دینەکەی بکا بە ئەندازەی تەوانای خۆی • کەوابوو باوەڕو ئیسلام لە ماناو مەفهوومادا لە ذاتا لە یەک جیان : ئیمان عیلمەو کەیفە • ئیسلامیش کرداری دڵە ، بەڵام لە ئیعتیبارا هیچ کام لەوان بە بێ ئەوی تریان سوودی نیە • واتە تەصدیقو باوەڕی دڵ بە بێ خزمەتو خۆشەویستی حەزرەت ئینسان ناکا بە ئەهلی رزگاری • وە ئیمان ، بە دەم بڵێ : ئیمانم هەیە • یا ئیسلام بە دیمەن کابرا فەرمانبەری حەزرەت بکا ئەمە بێسوودە ، مادام لە دڵا ئەو ئیسلامو ملکەچییە نەبێ ، وە ئەو تەصدیقو باوەڕە نەبێ • جا خودا ئەفەرموێت : ئەمەی ئێوە داوای ئەکەن هەر ئیسلامە بە دیمەنو فەرمانبەری روالەتییە . ئەنا ئیمانی راستی نیەو ملکەچی واقیعی نیە • بۆیە ئیسلامەکەتان بێ بایەخە • هەرچی وەکوو (شهادتین) ئەوە مەرجە بۆ ئیجرای ئەحکامی ئیسلامیو لە ماهییەتی ئیمان بەدەرە •

بە کورتی : خودا بە حەزرەتی فەرموو : تۆ بەو عەرەبانە بڵێ : ئێوە ئیمانتان نەهێناوە ، چونکی ئیمان تەصدیقو باوەڕکردنە بە دڵ لەگەڵ دامەزراوی و خۆشەویستی ئایینداو ، ئێوە ئەمەتان نیە ، ئەگەرنا منەتتان نەئەنایە سەر حەزرەتو شانازیتان بەسەردا نەدەکرد بە هاتنتان بۆ لای بە تایبەتی لەم ساڵەگرانییەداو ، نەتانئەوت : ئێسە جەنگمان لەگەڵ نەکردووی ؛ چونکە ئەوە شتێکە لەم باسە بەدەرە ، بەڵام بڵێن : موسوڵمانین بە دەربڕینی دوو کەلیمەی شایەتیو داخڵبوون بۆ ناو موسوڵمانان ، وە هەرکاتێ ئێوە دڵی خۆتان لەسەر دین دابمەزرێنن خودایش هەموو کەرەمێکتان لەگەڵا ئەکا .

(اِنَّما الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ ورَسُولِهِ . ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا ، وجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ واَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللهِ ، اولائِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ (١٥) قُلْ : اَتُعَلِّمُونَ اللهَ بِدِينِكُمْ واللهُ يَعْلَمُ ما فِي السَّمَاوَاتِ ومَا فِي الأَرْضِ ؟ واللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (١٦) يَمُنُّونَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوا ، قُلْ : **لا تَمُنُّوا عَلَيَّ اِسلامَكُمْ ، بَلِ اللهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ هَداكُمْ** لِلْإِيمَانِ ، اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ (١٧) اِنَّ اللهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ والأَرْضِ ، واللهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ) (١٨)

بێگومان خاوەن ئیمانانی ساغ ئەو کەسانەن کە باوەڕیان بە خوداو پێغەمبەری خودا هێناوەو پاش ئەو ئیمانە ناکەونە ناو دوودڵیو بێباوەڕییەوە ، وە ئەوانەن کە جیهاد ئەکەنو تێئەکۆشن لە ڕێگەی خودادا بە خەرجی دارایی و بەقوربانیکردنی گیانی خۆیان ، واتە یا لە جەنگی کافرانا

بکوژرێن ، یا لە بەرهەڵستی بیدعەتا ، یا لە فەرماندان بە چاکەو نەهی کردن لە خراپەدا بکوژرێن ، بە مەرجێ ئەصڵی ئەمر بە چاکەو نەهی لە خراپەکەیان شەرعی بێ •• ئەمانەن راستو راستکارن لە لای خودا •

تۆ بەوانە بڵێ کە ئەڵێن ئێمە خاوەن باوەڕین : ئایا هەواڵ بـە خودا ئەدەن دەربارەی ئایینو باوەڕی خۆتان • کـە ئەڵێن ئێمە ئیمانمان هەیە ، لەگەڵ ئەوەدا کـە خودا زانایە بـە هەرچی وا لـە ئاسمانەکانو هەرچی وا لەزەویدا لە دەرەوە یا لەناوەوەو خودا ئاگاداری هەمووشتێکە ؟!

منەت بەسەر تۆدا ئەکەن بەوە کە ئایینی ئیسلامیان وەرگرتوە ! تۆ پێیان بڵێ : بە ئیسلامی خۆتان منەت مەنێن بەسەر منا ، بەڵکو خودا منەتتان بەسەردا ئـەکا لەبـەر ئـەوە کـە هیدایەتی داون بۆ ئیمـانو دڵی ڕووناك کردوونەتەوە ئەگەر لە داوای ئیمانەکەتانا راست ئەکەن •

بە راستی خودا زانایە بە هەرچی لە ئێوە پەنهانەو . نـە ئاسـمانەکانو زەویداو ئەوەیش وا لە دڵی ئێوەدا لە باوەڕو حاڵەکانی ترتان هەمووی لـە خودا ون نابێو ئاگای لە هەموویانە •

ئەی خودای زانا بە سیرێ نیهان
غەیبو شەهادەی سەراسەر جیهان
بەشێکمان بدە لە ئیمانی ساغ
بیشمانپارێزە لە فیتنەی پەنهان

سووره‌تی قاف ، له سووره‌ته مه‌که‌ییه‌کانه ، ئایه‌تی سێ هه‌شت نه‌بێ ، پەنجاو پێنج ئایه‌ته ، دوای سووره‌تی مورسه‌لات هاتوه‌ته‌خواره‌وه .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

(ق• والقُرْآنِ الْمَجِيدِ ! (١) بَلْ عَجِبُوا اَنْ جاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ ، فقَالَ الكَافِرُونَ : هذا شَيْءٌ عَجِيبٌ ! (٢) أإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُراباً ؟ ذلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ ! (٣) قَدْ عَلِمْنَا ما تَنْقُصُ الأَرْضُ مِنْهُمْ ، وعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ (٤) بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ ، فَهُمْ فِي اَمْرٍ مَرِيجٍ) (٥)

(ق) له پیته سه‌ره‌تاییه‌کانی سووره‌ته‌کانه ، وه‌کوو (ص)و (ن)و گه‌لێ قسه له مه‌عنایان کراوه‌و ، راستتر ئه‌وه‌یه ئه‌م پیتانه چه‌ند ره‌مزێکن له نێوان خوداو پێغه‌مه‌را ـ د ـ پێغه‌مه‌ر مانای زانیوه .

به‌م موناسه‌به ، له‌م رۆژانه‌دا پیاوێکی موسوڵمان هاته‌لام وتی : له‌م شه‌وانه‌دا به خزمه‌ت پێغه‌مه‌ر گه‌یشتم‌و عه‌رزم کرد : مه‌عنای (ق) چییه ؟ ئه‌ویش له وه‌ڵامدا فه‌رمووی : (علم الله الانسان كلمات ، وهذه منها) ، جا پرسیاری لێ کردم : مه‌عنای ئه‌م فه‌رموده چییه ؟ منیش وتم : مه‌به‌ستی له له‌فزی (الانسان) زاتی خۆیه‌تی‌و مه‌به‌ستی ئه‌مه‌یه که خودا چه‌ن که‌لیمه‌یه‌کی نیشانی به‌نده‌ی خۆی ـ که محه‌مه‌ده ـ داوه (ق)یش یه‌کێکه له‌وانه ، واته ئه‌میش ره‌مزه وه‌کوو ئه‌وانی تر .

واتە : سـوێند بەو قورئانە کە دارای رێزو شـەرافەتە ! تۆ لـەو پێغەمەرانەی کە رەوانەکراون بۆ رێنومایی هۆشیاران لە جیهانا ، وە ئـەو کەلامەیش کە رەوانەکراوە بۆ لای تۆ کەلامی خودایەو پەیامی تۆ جێگەی سەرسوڕمان نیە •

نەخەیر کافرەکان سـەریان لەوە سـوڕئەمێنێ کە پێغەمەرێکی ئادەمیزادترسێن لە خۆیان هاتوە بۆ لایان کە بیانترسێنێ لە سزای خودا • جا کافرەکان وتیان : ئەم وەزعە کە هاتنی ئادەمیزادێکە لە خۆیان بۆ لایان شتێکی سەرسوڕمانو نائاساییە ، ئایا ئێمە کاتێ بووین بە خۆڵ جارێ تـر زیندوەئەکرێینەوە ؟ ئەمە گەڕانەوەیەکی دوور لە عادەتە •

ئێمە زانایندو ئەزانین بەو ئەندازە کە زەوی ئەیخوا لـە لەشی ئەوانو لە لای ئێمەدا کتێبێ هەیە کە هەموو تەفصیلاتی کائیناتی تیا هەیە • جا ئێمە کە زانا بین بەو ئەندازە لە لەشیان کە زەوی ئەیخواتو ، خاوەنی کتێبێکی وەها بین هیچ شتێ نەبێ تیایا نەبێ ، هیچ لە یاسا بەدەر نیە کە ئەو ئینسـانە مردوە زیندوو بکەینەوە تا بە حەقی خۆی بگا •

نەخیر ئەوانـە گەلێ ناهـەموارنو بێباوەڕیان دەربڕی بەرابەر بـە کارێکی راستو دامەزراو کە پەیامی پێغەمەرو هاتنەخوارەوەی قورئانە بۆ لایو ، بە زیندووبوونەوەیان لە رۆژی قیامەتا کاتێ ئەم باسانەیان بۆ هاتو حاڵیبوون • کە وابێ ئامۆژگاری کاریان لێناکا وە ئەوان وان لە حاڵەتێکی پەرێشانا ، هەر رۆژێ بە جۆرێ رەخنە لە حەزرەت ئەگرن : جارێ ئەڵێن : شاعیرەو ، کاتێ ئەڵێن : جادووگەرەو ، کاتێ تر ئەڵێن : کاهینە ••• هـەروا رەخنە لە قورئانی پیرۆز ئەگرنو ، رەخنە لە باسی قیامەت ئەگرنو ، گومانیان وایە کە ئینسان پاش مردن زیندوو نابێتەوە •

(اَفَلَمْ يَنْظُرُوا اِلى السَّماءِ فَوْقَهُمْ ؟ كَيْفَ بَنَيْناهَا وَزَيَّنّاهَا وما لَهَا مِنْ فُروجٍ : (٦) والأَرْضَ مَدَدْناهَا واَلْقَيْنَا فِيها رَوَاسِيَ وانْبَتْنَا فِيها مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ (٧) تَبْصِرَةً وذِكْرى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ (٨) ونَزَّلْنَا مِنَ السَّماءِ ماءً مُبارَكاً فَأَنْبَتْنَا بِهِ جَنّاتٍ وحَبَّ الحَصِيدِ (٩) والنَّخلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ (١٠) رِزْقاً لِلْعِبَادِ . واَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتاً. كذلِكَ الخُرُوجُ) (١١)

ئایا ئەم کافرە بەدبەختانە نارِوانن بۆ ئاسمان کــــە ها بە راسەریانەوە تــا تەمــاشای بکەن ؟ چۆن دامانمـــەزرانــدوەو بــەرزمانکردوەتــەوەو ئارایشمانداوەو لە پێش چاودا جوانمان کردوە بەو هەموو ئەســـــــتێرە پڕتەوبەخشانە ، وە ئەوانە هیچ کۆڵانو درزو کەلەبەرێکیان نیە کە بکرێ بە رێگەی هاتوچۆ ؟ وە چۆن زەویمانکردوە بە فەرشـــــێکی راخراوو پانمانکردوەتەوەو درێژمان کردوەتەوەو چەن کێوێکی بەرزی گەورەمــان تیا داناوەو . لــە زەویدا لــە هەموو جۆرە دارێ جووتێکی جوانمان لـــە هەموو بەشێ رواندوە ، بۆ ئەوە کە ئەو مادە دروستکراوانە ببن بە هۆی چاوڕوونکردنەوەو بیرکردنەوە لە شتی بەسوودا بۆ هەموو بەندەیەکی وا کە هۆش و بیری گەڕانەوەی بۆ لای خودای پەروەردگار بێ • وە لــە ئاسمانەوە ئاوێکی پیرۆزو بەکەڵکمان باراندوە . جا بەو ئاوە چەن بەهەشتی جوانو چەن جۆرە کشتی خاوەن دانەی نایابمان رواندوە لە کشتێکی وا کە درەو نەکرایێت ، ئەوسا پاك ئەکرێتەوە لە کاو خەوشو خاڵ ، وە چــەن دارخورمای درێژمان رواندوە کە چەن لقو چڵی چین لەسەر چینی هــەیــە هەتــا وان لــە ناو بەرگەکانا ، کــاتێ لـــە بەرگەکە دەرچوون لـــە یــەك

جیاتەبنەوە •• ئەمانەم دروستکردوە بۆ ئەوە ببن بە هۆی ژیواری بەندەکانم ، هەروا زیندووم کردەوە بەو ئاوە کە لە ئاسمانەوە باراندووەمانە ولاتێکی وێرانی بێ کشتوکاڵ ، وە سەرزەوی جوان ئەبێ بە گیاو گوڵو کشتوکاڵ • وە دەرچوونیشتان لە گۆڕو زیندووبوونەوەتانو رۆیشتنتان بۆ کۆمەڵگای لێپرسینەوە هەر وەکوو رواندنی گیاو گوڵو کشتوکاڵەو ، بە لای ئێمەوە یەکسانن و هیچ لایەکیان گران نیە •

(كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نوحٍ ، وَاَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمودُ (١٢) وعادٌ ، وفِرْعَوْنُ ، واخْوَانُ لُوطٍ (١٣) وَاَصْحَابُ الْاَيْكَةِ وقَوْمُ تُبَّعٍ ، كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ ، فَحَقَّ وَعِيدِ !(١٤) اَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الأوَّلِ ؟ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ) (١٥)

ئەم کوفرو ئینکاری قورەیشە شتێکە لە زەمانی پێشوویشا وێنەی بووەو رابوردوە • ئەوەتا لە پێش ئەوانا گەلی نووح نووحیان بەدرۆخستەوە لە عیراقدا ، هەتا خودا بە تۆفان بەربادی کردن ، وە ئەو گەلەیش بە دەوری بیری (رەس)دا بوون ، کە بیرێ بوو لە ولاتی یەمامەداو گەلەکەی دەوری پێغەمبەرەکەیان ، کە ناوی حەنظەلەی کوڕی صەفوان بوو ، بەدرۆخستەوە • وە بازێ ئەڵێن : ئەو بیرەیە کە حەبیبی نەجارِیان لە لادا کوشت • وە ثەمود حەزرەتی صاڵحیان بەدرۆخستەوە • وە گەلی عاد هوودیان بەدرۆخستەوە • وە فیرعەونو قیبطییەکان موسایان بەدرۆخستەوە • وە خزمەکانی لووط لووطیان بەدرۆخستەوە • (ئەصحابولئەیکە) = خاوەن بێشەکان شوعەییان بەدرۆخستەوە • وە گەلی (تبع) لە ولاتی یەمەندا توببەعیان بەدرۆخستەوە ••• هەموو ئەم

گه‌لانه پێغه‌مه‌ره‌کانیانیان به‌درۆخسته‌وه‌و ، هه‌ڕه‌شه‌و سزای من که‌وتـــه سه‌ریان • جا ئایا ئێمه به‌دروستکردنی ئه‌وانه‌وه یه‌کەم جار ماندوو بووین تا ئێستر نه‌توانین پاش مردنو رزینیـــان جارێکی تر زیندوویان بکه‌ینه‌وه‌و دروستیان بکه‌ینه‌وه ؟! نه‌خه‌یر ئه‌وان ئه‌زانن که دروستکراون ، به‌ڵام وان له گومانا له دروستکردنه‌وه‌یه‌کی نوێدا •

(ولَقَدْ خَلَقْنا الإِنْسانَ ونَعْلَمُ ما تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ ، ونَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْـــهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ (١٦) اِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ (١٧) ما يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلاَّ لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ (١٨) وجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ) (١٩)

به راستی ئێمه له‌سه‌ر خواستی خۆمان ئینسانمان دروســتکردوه‌و زانـاو ئاگادارین به‌وه‌ی که نه‌فسی وه‌ســوه‌سه‌ی پێ ئه‌کاو لـــه دڵیـــا ئه‌جووڵێته‌وه ، وه ئێمه نزیکترین بـــه‌و لـــه دوو شارِه‌گه‌کانی راســتو چه‌پی گه‌ردنی ؛ چونکه ئه‌و ره‌گانه عیلمیان نیه‌و ئێمه عالمین ، وه ئه‌وانـه دوورن لـــه دڵیه‌وه‌و ئێمه زۆر نزیکین لێیه‌وه به زانیـــاری‌و ئاگاداری‌و راگرتن‌و ته‌ربییه‌ی هه‌تا ئه‌مرێ •

خودای ته‌عالا زانایه به حاڵی ئینسان له‌و کاته‌دا که دوو فریشـــته‌ی مه‌ئموری سه‌ر ئینسان ئه‌گه‌ن به‌یه‌ك له لای راست‌و چه‌په‌وه ، یارۆی لای راست چاکه‌کانی ئه‌نووسێ‌و ، یارۆی لای چه‌پ خراپه‌ی ئه‌نووسێ‌و به لای ئینسانه‌وه دائه‌نیشن •

ئه‌گێڕنه‌وه له حه‌دیثی ئه‌بوئه‌مـامـه‌وه ـ خ ـ کـــه حه‌زره‌ت ـ د ـ فه‌رموویه‌تی : نووسه‌ری چاکه وا له لای راستی ئینسانه‌وه‌و ، نووســه‌ری

خراپە وا لە لای چەپەوەو ، نووسەری چاکە سەردارە بەسەر نووسەری خراپەدا ؛ هەرکاتێ کردەوەی باشی کرد نووسەری چاکە بە یەك بە دە ئەینووسێ ، وە هەر کاتێ کردەوەی خراپی کرد ئەو نووسەری لای راستە بەم ئەڵێ : وازی لێ بێنە هیوای وایە تەسبیحی خودا یا داوای لێخۆشبوونی بکا •

وە ئینسان هیچ وتارێکی لە دەم دەرناچێ ئیللا فریشتەیێ وا بە لایەوە چاودێرێ ئەکاو ئەو قسە ئەنووسێ ؛ ئەگەر چاکە بێ یارۆی لای راستو ، ئەگەر خراپە بێ یارۆی لای چەپ ئەینووسێ • وە ئینسان بەم جۆرە ئەژیو ژیان بەسەر ئەبا هەتا کاتی ئاکامی دێ • جا سەختیو زەحمەتی مردن دێتە سەر ئینسان بە راستیو ، پێی ئەوترێ : ئەم حاڵە لەم کاتەدا ئەوەیە کە تۆ خۆت لێ لائەداو لە دەستی راتئەکرد •

ئەگێڕنەوە عائیشە ـ خ ـ دەفەرموێ : کاتێ پێغەمەر ـ د کەوتە کاتی کۆچکردن لە دنیا دەفرێ ئاو لە بەردەستیا بوو جاربەجار هەردوو دەستی ئەکرد بە ئاوەکەداو رووی موبارەکی خۆی پێ فێنك ئەکردەوە • وە ئەیفەرموو : (لا اله الا الله ، ان للموت سکرات) لە پاشا دەستی بەرز ئەکردەوەو ئەیفەرموو : (في الرفيق الاعلى) تا رۆحی پیرۆزی وەرگیراو دەستی پیرۆزی شل بوەوەو کەوتە زەوی •

(ونُفِخَ فِي الصُّورِ ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ (٢٠) وجاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وشَهِيدٌ (٢١) لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذا ، فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ (٢٢) وقَالَ قَرِينُه : هٰذا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ (٢٣) أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ (٢٤) مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُرِيبٍ (٢٥) الَّذِي

جَعَلَ مَعَ اللهِ الهاً آخَرَ ، فَأَلْقِياهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ (٢٦)
قالَ قَرِينُهُ: رَبَّنَا مَا اَطْغَيْتُهُ ولكِنْ كانَ فِي ضَلالٍ بَعِيدٍ (٢٧)
قالَ: لا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ (٢٨)
ما يُبَدَّلُ القَوْلُ لَدَيَّ ، وما اَنَا بِظَلاَّمٍ لِلْعَبِيدِ) (٢٩)

وە کاتێ ئاکامی ئەم جیهانە هات لە لایەنی ئیسرافیلەوە فوو ئەکرێ بە صوورا ، جا ئەم کاتە رۆژی هاتنی ئەو هەڕەشانەیە کە لە لایەنی پێغەمبەرانەوە بە فەرمانی خودا بە ئادەمیزاد گەیێنرابوون ، جا ئەم فوو پەصوراکردنە بریتییە لە فووکردنی جاری دوەم کە بۆ زیندووکردنەوەی مردودکانە بە پێی : (وجاءت کل نفس ...) •

وە هەموو بەرەو سارای لێپرسینەوە دەکەونە رێو هەر یەکێ لەوانە دوو فریشتەی لەگەڵدایە ، یەکێکیان ئەکەوێتە شوێن کابرا کە زیندووبوەتەوە ئەیبا بۆ کۆمەڵگای لێپرسێنەوە ، ئەوی تریشیان شایەتە ، شایەتی لەسەر کردەوەکانی ئەدا چاك بن یا خراپ • وە لە لایەنی فریشتەوە بانگی لێ ئەکرێ : کە بێگومان تۆ لە دنیادا لە ناو بێهۆشیو بێئاگایی ئەم رۆژەدا بووی و ، ئەمەت هەر لە بیرچووبوەوە رۆچووبیو لە دنیاخواهیو دنیابینیو شتی بەرچاویداو هۆگری دنیای بەدو نابار بووبوویت • وە ئیمڕۆ پەردەی سەرچاوی تۆمان لابردوەو چاوت تیژەو هەموو مەبەستێکی مەشرووع بە چاوی خۆت ئەبینی •

وە ئەو فریشتە کە مەئموورەو لەگەڵیایە ئەڵێ : ئەم زەلامە کە لە لای منداید باش ئامادەکراوە بۆ دۆزەخ • جا لە لای خوداوە فەرمان دێ بۆ ئەو فریشتانە وان لەگەڵ شەخصەکەدا ئەڵێ : ئەی فریشتەکان هەرچی کافری سەرسەختی ناباڕە بیانخەنە ناو دۆزەخەوە ، ئەو کافرانە کە گوێیان

بە حەق نەئەداو خۆیان لە فەرمانی خودا نەئەگەیاندو ، زۆر مەنعی خێریان لە داماوان ئەکردو ، لایانئەداو دەسدرێژییان ئەکردو ، لەگـەڵ وجوودی خودادا چەن خودایەکی تریان بۆ خۆیان دانابوو •• جا ئەوانە بخەنە نـاو سزایەکی سەختەوە •

وە ئەو شەیتانە کە هاوڕێی کابرایەو لەگەڵیایـە هاوار ئەکـاو ئەڵێ : ئەی خودای ئێمە من ئەو کابرامە گومڕاو یاخیو بایی نەکردوەو ئەو هـەر خۆی لە گومڕاهییەکی زۆر دوور لەمەبەستدا بوە •

جا خودا ئەفەرمویت : لای منداکێشـــەو هاوردوبرد مەکەن • من پێشتر هەڕەشەم ناردوەتە سەرتانو فەرمانو حوکمی من ناگوێڕێو چی بوە رابوردوە ، من ستەمکار نیمو ستەم لە بەندەکانی خۆم ناکەم •

وە جابیر ـ خ ـ ئەفەرموێ : گوێم لێبوو حەزرەت ـ د ـ فەرمووی : بە راستی ئادەمیزاد لە بێئاگاییو فەرامۆشکاریدایە لەو شتەدا کـــە خودا بۆی دروستکردوە ، کە ئەمەیە بە راستی زاتی (واجب الوجود) تـاقـــە کەسێکەو بێجگە لەو خودایەکی تر نیە •

خودا کاتێ خواستی دروستکردنی بەندەیەکی کرد بە فریشـــــــتە ئەڵێ : رۆزیو ئاکامو کردەوە بنووسەو ، بنووســـــە (شـــەقی) یـا (سەعید)ە • پاش ئەوە ئەم فریشتە ئەڕوا ، خودا فریشتەیەکی تر ئەنێرێو چاودێری ئەکا تا پێئەگا ، پاش ئەوە دوو فریشتە ئەنێرێ تا چاکەو خراپەی بنووسن • جا کاتێ وادەی مردن هات ئەو دوو فریشتە ئەڕۆنو فریشتەی فەرمانبەری مرانـدن دێتو رۆحی وەرئەگرێ • جا کـــاتێ خرایـــە نـاو گۆڕەکەیەوە رۆحەکەی دەنێررێتەوە بۆ ناو لەشەکەی • جا فریشـــــــتەی مراندن دەڕواتو دوو فریشتەی گۆڕ دێنو پرسیاری لێئەکەن ، ئەمجـار

ئه‌وانیش ئه‌ڕۆن • جا کاتێ ڕۆژی قیامه‌ت دێ فریشته‌ی نووسینی چاکه‌و خراپه دائه‌په‌ڕێنو ئه‌و ده‌فته‌ری کرده‌وه که وا له ملیا ئه‌یکه‌نه‌وه‌و له‌گه‌ڵیا ئه‌ڕۆن بۆ سارای لێپرسینه‌وه‌و ، یه‌کێ له‌و دوانه ئه‌یباو لێخوڕ (سائق)یه‌تی‌و ، ئه‌وی تریان شایه‌ته‌و شایه‌تی لێ‌ئه‌دا • خودا فه‌رمونویه‌تی : (لقد كنت في غفلة من هذا فكشفنا عنك غطاءك فبصرك اليوم حديد) •

وه له‌م ئایه‌تانه‌دا دوو قسه هه‌یه :

یه‌که‌م ئه‌مه‌یه : عامه بۆ هه‌موو موسوڵمانو کافران • وه ئه‌مه رای کۆمه‌ڵو زۆربه‌ی زانایانه •

دوه‌م ئه‌مه‌یه : که ته‌نها بۆ کافره‌کانه • ئه‌مه قسه‌ی (ضحاك)ه‌و ، ظاهیری ئایه‌ته‌کان پشتگیری ئه‌م قسه دووهه‌مه ئه‌که‌ن •

(يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ : هَلِ امْتَلأْتِ ؟ وَتَقُولُ : هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ؟ (٣٠) وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ (٣١) هَذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ (٣٢) مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَانَ بِالْغَيْبِ ، وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ (٣٣) ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ، ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ (٣٤) لَهُمْ مَا يَشَاؤُنَ فِيهَا ، وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ) (٣٥)

واته : باسی ئه‌و ڕۆژه بکه که به دۆزه‌خ ئه‌ڵێین : ئایا تۆ پڕ بوویی ؟ ئه‌ویش له وه‌ڵاما ئه‌ڵێت : ئایا بێجگه له‌مانه زیاتر کەس هه‌یه بیخه‌یته ناومه‌وه ؟ وه ئه‌و ڕۆژه به‌هه‌شت نزیك ئه‌کرێته‌وه بۆ ئه‌هلی ته‌قواو پارێزو له واقیعا دوور نیه له‌وانه‌وه • وه ئه‌م جۆره پاداشه باشه‌و ئه‌م جۆره جه‌زادانه‌وه شتێکه به‌ڵێنتان پێ‌ئه‌درێ نه‌ك بۆ کۆمه‌ڵێکی تایبه‌تی به‌ڵکوو بۆ هه‌موو که‌سێ که زۆر زۆر بۆ لای خودا بگه‌ڕێته‌وه • واته ئه‌گه‌ر له

رۆژێکا چەن جار گوناحی بۆ هەڵبکەوێ لە هەموو جارەکانا زوو ئەگەڕێتەوە بۆ لای خوداو یادی خودا ئەکا بە مانیع لەو گوناحانەو نایانکا • وە ئەو کەسانە کە بۆ لای خودا ئەگەڕێنەوە ئەوانەن کە لە خودای خۆیان ئەترسن لە پەنامەکی عالەما ، واتە وەکوو لە ناو خەڵکا شەرم ئەکاو گوناح ناکا هەروا لە پەنامەکیشا گوناح ناکا • وە بە دڵێکی نەرمو خاوەن گەڕانەوەوە بۆ لای خودا هاتوەتە مەیدانی کارەوە •

جا لەو رۆژەدا پێیان ئەوترێ : بچنە بەهەشتەوە لەگەڵ هێمنی لە سزاو توانجو تۆڵەدا • ئەم رۆژە رۆژی ئەبەدییە بۆتان هەتا هەتایە ، وە بۆیان هەیە لە بەهەشتا چی خواستیان ببێو ، لە لای ئێمەیش زیاتر لەوەیان بۆ هەیە کە ئەوان داوای ئەکەنو بە خەیاڵیانا دێو نایێ •

وە لە ریزی ئەوانەدایە گەیشتن بە خودای تەعالاو بینینی بە چاو •

لە ئەبوهورەیرە دەگێڕنەوە ــ خ ــ ئەڵێن : بەهەشتو دۆزەخ گفتوگۆیان بوو • دۆزەخ وتی : من پیاوە گەورەکانم بۆ دانراوە • جا خودا بە بەهەشتی فەرموو : تۆ رەحمەتی منی کراوی بە شوێنی بەندە باشەکانم ، وە بە دۆزەخیشی فەرموو : تۆ سزای منی کراوی بە شوێنی بەندە نامەردەکان •

وە دۆزەخ داوای خەڵکی کرد هەتا خودا پێی عیززەتی نایە سەرو خامۆش بوو • وە بۆ بەهەشت خەڵکێ دروست ئەکاو بەوانە پڕی ئەکا وەکوو حۆریو غیلمان •

وە (أوابی حفیظ) کەسێکە کە لە کۆمەڵ هەڵسا بڵێ : (سبحانك اللهم وبحمدك ، لا اله الا أنت ، استغفرك وأتوب اليك) •

(وكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشاً ؟ فَنَقَّبُوا فِي الْبِلادِ : هَلْ مِنْ مَحِيصٍ ؟ (٣٦) اِنَّ فِي ذلِكَ لَذِكْرى لِمَنْ كانَ لَهُ قَلْبٌ ، اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ) (٣٧)

وە گەلێکمان لە پێش قورەیشدا لە خەڵکی چەرخە پێشـــــوەکان لەناوبرد کە ئەوان لەمان بەهێزتر بوون لە هەڵمەتو زۆرو جموجووڵداو ، ئەوانە بەشارەکانا گەڕان ، یاخود دەستیان گرت بەسەر شارەکانا : جا ئایـا پەناو شوێنی رزگاری بۆ ئەوان بوو کاتێ کە ئەو بەڵایان بۆ نێرراو پێیان گەیشت ؟

جا بە راستی هەیە لەو باسانەدا کە باسمان کردن لەم ســـــوورەتی قافەدا ئاگادارکردنەوەو بیرخستنەوە بۆ کەسێ کـە خۆی دڵێکی وای بێ کە خۆی بیربکاتەوەو رێگەی چاکو خراپ لەیەك جیابکاتەوەو ، لە رێگەی خراپ دووربکەوێتەوەو رێگەی چاکە بگرێتە بەر • یاخود ئەگەر دڵێکی زانای وای نەبوو گوێ لە موسوڵمانێکی عاقڵی دڵسۆز بگرێو خۆیشـــی حازر بێو ئاگای لە قسە بیسراوەکان بێو بە ساغی وەریانبگرێ •

ئەگەر نازانن کێیە بەختیار ؟
شەخصێکە زاناو تەواناو هۆشیار
یا نەزانێکە گوێ بگرێ بـە دڵ
وەربگرێ پەندی مامۆستای زانیار
بێ دڵی بێ گوێ پێی مەڵێ ئینسان
بەدبەختەو سەرسەخت لە جینسی گیاندار

﴿ولَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاواتِ والأَرْضَ ومَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ، وما مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ (٣٨) فاصْبِرْ عَلى مَا يَقُولُونَ ، وسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وقَبْلَ الغُرُوبِ (٣٩) ومِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ ، واَدْبارَ السُّجُودِ ﴾ (٤٠)

بە راستی ئێمە ئاسمانەکانو زەوی‌و نێوانی ئەوانمان دروستکردوە لە ماوەی شەش رۆژا ، وەکوو لەمەوپێش چەن جار باسمانکردوە ، وە بەم دروستکردنیانە هیچ ماندوێتییەکمان پێ نەگەیشتوە .

جا مادام ئێمە ئەوەندە تەواناو زانایین‌و تۆیش پێغەمەری ئێمەیی‌و وای لەبەر چاوی نیگاداری‌و پارێزی ئێمەدا خۆت بگرە لە بەرابەری واتەی ناپەسەندی ئەو کافرانەدا ؛ چونکی کەسێ ئەوەندە تەوانا بێ ئەم جیهانە دروستبکا ئەتوانێ تۆڵەی دۆستی خۆی لە دوژمنەکەی بکاتەوە . وە خودای خۆت بە دوور بگرە لە عەیب‌و تەقدیسی بکە بەر لە خۆرکەوتن‌و لە پێش ئاوابوونیا . واتە لە کاتی بەیانی‌و عەسرا . وە لە بازێ لە شەویشدا هەر تەسبیحی بکەو لە پاش نوێژەکانیش .

وە بازێ لە خاوەن تەفسیرەکان فەرموویانە : مەبەس لە تەسبیح نوێژکردنەو ، مەعنای ئایەتەکە ئەمەیە : کە نوێژ بکە لە پێش دەرچوونی رۆژا . واتە نوێژی بەیانی بکە . وە لە پێش ئاوابوونی رۆژیشدا . واتە نوێژی نیوەڕۆو عەسر بکە . وە لە شەویشدا هەر نوێژ بکە . واتە مەغریب‌و عیشا . وە مەبەس لە پاش سوجوود پاش نوێژە فەرزەکانە . واتە ئەو سوننەتانە کە دوای نوێژە فەرزەکان هەن .

جەریری کوڕی عەبدوڵلا ـ خ ـ ئەڵێ : لە خزمەتی حەزرەتدا دانیشتبووین لە شەوێکدا • جا تەماشای مانگی کرد لە شەوی چواردەدا فەرمووی : بێگومان ئێوە لەمەولا خوای خۆتان چاو پێئەکەوێ وەکوو چۆن ئەم مانگی شەوی چواردە ئەبینن • وە کەستان ئەرکێکی پێ ناگا لە تەماشاکردنیا • واتە مەنع‌ناکرێ لە تەماشاکردنی • جا ئەگەر ئەتوانن نوێژێ لە پێش دەرچوونی رۆژاو ، نوێژێ لە پێش ئاوابوونی رۆژا بکەن بیکەن ، جا ئەم ئایەتەی خوێندەوە : (وسبح بحمد ربك) •

وە ئیبنو عەباس ـ خ ـ تەفسیری (وادبار السجود)ی بە تەسبیحاتی پاش نوێژەکان کردوەتەوە •

﴿ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ (٤١) يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ، ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ (٤٢) إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ ، وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ (٤٣) يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعاً ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ (٤٤) نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ ، وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ ، فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ) (٤٥)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست گوێ بگرە لەو رۆژەدا کە جارچی لە شوێنێکی نزیکەوە بانگ لە هەموو خەڵکی ئەو کۆمەڵگای لێپرسینەوە ئەکاو ئەڵێ : ئەی خەڵك ئامادەبن بۆ پرسیارو نامەی کردەوەتان لەلای خوداوە • ئەو رۆژە رۆژێکە دەنگی ئیسرافیل بە راستی ئەبیسنو ، ئەو رۆژە رۆژی دەرچوون لە گۆڕەو جارچی بانگ ئەکاو ئەڵێ : ئامادە بن بۆ لێپرسینەوە •

ئێمە ئەوەندە تەوانایین کە مردوو زیندووئەکەینەوەو زیندوو ئەمرێنینەو گەرانەوەو ئاکامی عالەمی زیندوو بۆ لای ئێمەیە • ئەو رۆژە رۆژێکە زەوی لەت ئەبێو ، ئەوانیش بە پەلەپەل دەرئەچن ، ئەم کاتە کاتی کۆکردنەوەی خەڵکەو ئەوە کارێکی ئاسانە بە لای ئێمەوە • ئێمە زاناترین بەوەی کە ئەوان ئەیڵێن • وە تۆ زۆرت بەسەر ئەوانا نیە • دەی ئامۆژگاری بکەو پەند دابدە یادی خودا بخەرەوە بیری ئەوانەی کە لە ئامۆژگاری من ئەترسن •

سوورەتی (الذاریات) لە سوورەتە مەکەییەکانە ، ٦٠ ئایەتە ، دوای سوورەتی (الاحقاف) هاتوەتەخوارەوە .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

(والذَّارِيَاتِ ذَرْواً (١) فَالحَامِلاتِ وِقْراً (٢) فَالجَارِيَاتِ يُسْراً (٣)فَالمُقَسِّمَاتِ اَمْرا ! (٤) اِنَّما تُوعَدُونَ لَصادِقٌ" (٥)وَاِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ" (٦) والسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ (٧) اِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ (٨) يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ اُفِكَ(٩) قُتِلَ الخَرَّاصُونَ(١٠) الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ ساهُونَ (١١) يَسْأَلُونَ اَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ؟ (١٢) يَوْمَ هُمْ عَلى النَّارِ يُفْتَنُونَ (١٣) ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ ! هذا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ) (١٤)

سوێند بەو بایانە کە خۆڵ بەرزئەکەنەوەو بلاوی ئەکەنەوە بە رووی زەویدا • وە یا بەو ژنانە کە منداڵ فڕێئەدەنو بلاوی ئەکەنەوە بە وڵاتا • یاخود سوێند بەو فریشتانە کە بە وەزیفەی جیا جیاوە دێن بۆ عالەم ، جوبرەئیل وەحی دێنێ بۆ پێغەمبەران • میکائیل بژیوو رۆزی بۆ گیانلەبەران بلاوئەکاتەوە • عیزرائیل گیانی گیاندارانی ئەکێشێ • ئیسرافیل فوو ئەکا بە (صوور) ا ؛ دووجار • یەکەم بۆ وێرانکردنی کەژو کۆسار • دووهەم بۆ زیندووکردنەوەی گیاندار •

جا سوێند بەو بایانــە کــە باری قورسی هــەورو باران هەڵئەگرن • وە بەوانە کە بە ئارامی ئەشنێن بە جیهاناو بە دەشتاو بە بیاباناو بە هەردەو کۆسارانا ، یا بەو کەشتییانە کە بە ئاسانی بەسەر رووی دەریاکانا ئەڕۆن • جا سوێند بەو فریشتانە کە ئیش‌و کاری ئەوزاعی دنیا بەش‌ئەکەنــەوە بــە فەرمانی خودا : باران بۆ شوێنێ‌و ، قاتی بۆ شوێنێ تر • خۆشی‌و ئارامی بۆ ولاتێ‌و جەنگ‌و بشێوە بۆ ولاتێ تر • ساغی بۆ ولاتێ‌و نەخۆشی بۆ ولاتێ تر • سوێند بەو کەسە کە ئەمانەی هەموو لە ژێر دەستایە ! ئەوەی بەڵێنتان پێدراوە لە : پاداش‌و ، تۆڵەو ، خۆشی‌و ، ناخۆشی لــە گۆڕاو لــە رۆژی قیامەتداو ، لە مەیدانی لێپرسینەوەو ، لە دۆزەخ‌و لە بەهەشــــــتدا ••• هەمووی راســـتەو رێکی واقیعەو ، پاداشی کــردەوەو بیرو باوەڕ دێتــــە جێــگە •

وە سوێند بەو ئاسمانە کە رێگەو کۆلانی زۆری تێدایە بۆ هاتوچۆی ئەستێرەکان ، یا خاوەنی جیهاتی زۆرە لەو (اعتبارات)ە کە ئەکرێن بــــە بەڵگە لەسەر وجوودی خودای تەوانا ! بێگومان ئێوە ، ئەی دانیشــتوانی مەککەو غەیری مەککە وان لە ناو گوفتارو وتووێژی جیاجیــادا • بازێــک ئەڵێ : محەمەد شاعیرەو • بازێ ئەڵێ : جادووگەرەو • بازێ ئەڵێ : شێتەو قسەی لەسەر خۆی نیەو ، پاش مــردن زیندووبوونەوەو بەهــەشــتو دۆزەخ نیە ! لائەدرێ لەو قسە نابارانە ئەو کەســـە کە موەفەقەو خوابۆی رێگ‌ئەخا لێیان لابدرێ •

خودا بیانگوژێ‌و بکوژرێن ئەو گەزافچیانە ، ئەوانە کــە وان لــە ناو گێژی نەفامی‌و نەزانیدا بێهۆشانەو سەرگەردانانە ئەســـــووڕێنەوەو پرسیار ئەکەن : کەی‌و چ کاتێ رۆژی تۆڵە دێتە پێشەوە ؟ بەوانە بڵێ : کە رۆژی تۆڵە ئەو رۆژەیە ئەوان لەســـــــەر ئاگری دۆزەخ رائەگیرێن‌و

ئەسووتێنرێن و ، له لایەنی فریشتەی سزاوە پێیان ئەوترێ : بچێژن سزای خۆتان ، ئەم سزا ئەو سزایە کە ئێوە پەلەپەلتان بۆ ئەکرد •

﴿ إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ (١٥) آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُحْسِنِينَ (١٦) كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ (١٧) وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ (١٨) وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ (١٩) وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ (٢٠) وَفِي أَنْفُسِكُمْ ۚ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ؟ (٢١) وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ (٢٢) فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ﴾ (٢٣)

بێگومان ئەوانە کە خاوەن تەقواو پارێزن لە تاوان وان لە ناو چەن بەهەشتو سەرچاوەیەکداو حاڵیان وایە ئەوەی کە خودا پێیداون وەرێ ئەگرن ؛ چونکە بەراستی لە پێش ئەم رۆژەدا ، واتە لە دنیادا ، خاوەن چاکە بوونو حاڵیان وەهابوو لە کەمێ لە شەوا ئەنووستن ، ئیتر خەریکی شەونوێژو بەندەیی بۆ خودا ئەبوون ، وە لە کاتی بەرەبەیانا بە دڵی فراوانو خۆشەوە داوای تاوانبەخشییان لە خودای خۆیان ئەکردو ، لە جۆرەها ماڵو دارایی خۆیانا بەشیان بۆ داواکەرانو بۆ نادارا و نائومێدان داناوەو بەشێن ئەدان با خۆیشیان داوایان نەکردبێ •

وە بزانن هەیە لە زەویداو لە (تصرفات)ی خودا لە زەویدا بە وشکیو تەڕیو بە زەلزەلەو ئارامیو ، بە فیتنەو (مصالحە) ... چەن بەڵگەیێ بۆ گەورەیی خودا بۆ ئەوانە کە ئەهلی باوەڕو یەقینن ، یا بۆ ئەوانەیش کە بە یەقین شوێنەواری ئەو مەوادە زۆرانە

ئەناسن • هەروا لە نەفسی خۆیشتانا لە هەیکەڵو پەیکەرو ، شـــــێوەی جوانو ، جیاوازی ئاوازو نەغمەو ، جیاوازی خوو رەوشـــــتو ، چلۆنی تەرکیبی ئێسقانو رەگو گۆشت لەگـەڵ یەکتراو ، لـــە تەرتیبی جیهازی ورگو گەدەو دڵو گورچیلەو ••• دیمەنی ئینسان بە شادیو خەمناکیو ، حاڵەتی دڵی بە گوشادیو گیراویو ، ئامادەی گیانی بۆ گەیشـــــتن بە زانیاریو پیشەسازیو دۆزینەوەی شتی نایاب ••• لـــە هەموو ئەمانەدا بەڵگە هەیە لەسەر وجوودی زاتو صیفاتی کەمالاتی خودا بۆ ئەو کەسانە تەماشا بکەنو وردبینەوە • جا ئایا هێشتا بیرناکەنەوەو ناڕوانن ؟ وە رۆزیو بژیوی ئێوە لە ئاسمانایە ، وە ئەوەیش کە ئێوە داوای ئەکـــەن لە پاداشو چاکە ؛ چونکی بەهەشت وا لە ژوور ئاسمانەکانەوە •

جا سوێند بە پەروەردگاری ئاسمانو زەوی ئەمە کـــە باســم کرد بۆ ئێوە هەمووی حەقەو راستە وەکوو چۆن خۆتان قســـــە ئەکەنو دەنگی خۆتان ئەبیسن •

(هَلْ اَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ اِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ (٢٤) اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ ، فَقَالُوا : سَـــلاماً ، قَالَ : سَـــلامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ (٢٥) فَرَاغَ اِلى اَهْلِهِ ، فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ (٢٦) فَقَرَّبَهُ اِلَيْهِمْ ، قَالَ : اَلا تَأْكُلُونَ ؟ (٢٧) فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ، قَالُوا: لا تَخَفْ ، وبَشَّرُوهُ بِغُلامٍ عَلِيمٍ (٢٨) فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ ؛ فَصَكَّتْ وَجْهَهَـــا ، وقَالَتْ : عَجوزٌ عَقِيمٌ ! (٢٩) قَالُوا : كَذلِكِ قَالَ رَبُّكِ ، اِنَّـــهُ هُوَ الحَكِيمُ العَلِيمُ) (٣٠)

ئەی پێغەمەری خۆشەویست ئایا هاتوەتە لای تۆو پێت گەیشتوە باسی ئەو میوانە بەڕێزانە ؟ کاتێ کە چوونە ماڵەوە بەسەریاو ، سەلامیان لێ کرد • ئەویش بە دڵ وەڵامی گەرمتری دانەوەو فەرمووی : عەیب نەبێ ناتان ناسم ! جا گورج تەشریفی بردو چوە ماڵەوەو گوێرەکەیەکی ناسك و قەڵەوی سەربڕیو ، گۆشتەکەی پێگەیاندو لەسەر یاسای نانداتان بۆ میوان لێی نزیك کردنەوە ، بەڵام ئەوان لە نانەکەیان نەخواردو ، ئیبراهیم فەرمووی : ئایا لەو نانە ناخۆن ؟ بە هیوای ئەوە شەرم نەکەنو رووییان بکرێنەوەو نانەکەیان بخۆن • ئەوان لەسەر نەخواردن دەوامیان کرد • جا حەزرەتی ئیبراهیم ـ د ـ لەم رەفتارەوە ترسو بیمێ کەوتە دڵیەوەو وەزعی تێك چوو ! کاتێ فریشتەکان تێگەیشتن کە ئیبراهیم ترساوە • وتیان : مەترسە نەخواردنەکەمان لەسەر نەفرەتو دوژمنایەتی نیە ، بەڵکو لەسەر واقیعی حاڵو تەبیعەتەو ئێمە ناخۆین • وە موژدەیشیان پێدا بە پەیدابوونی کوڕێکی زانای بەهرەمەند • کاتێ خێزانەکەی بەم وەزعەی زانی رووی کردە حەزرەتی ئیبراهیمو بە دەنگێکی ناڕازیەتیەوە وتی : من پیرەژنێکی نەزۆکم لەم تەمەنەدا چۆن ئەم موژدەم ئەدەنێ بە بوونی منداڵ ؟! فریشتەکانیش فەرموویان : خودای تۆ وای فەرموە ، بە راستی خودا خاوەن حیکمەتە لە کردەوەکانیاو زانایە بە هەموو کارێ •

﴿ قَالَ : فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ؟ (٣١) قَالُوا : إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ (٣٢) لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ (٣٣) مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ (٣٤) فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ (٣٥) فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ (٣٦) وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴾ (٣٧)

جا پاش ئەوە تێگەیشت کە ئەوانە فریشتەن لێی پرسین‌و فەرمووی : ئەو ئیشە گرنگە چییە کە ئێوە بۆی هاتوون ، ئەی فریشتە رەوانەکراوەکان لە لای خوداوە ؟ ئەوانیش فەرموویان : ئێمە رەوانەکراوین بۆ سەر گەلێکی تاوانبار هەتا ببارێنین بەسەریانا بەردێك کە لە قوڕەوە دروستبوەو وەکوو بەردی لێهاتوە ! ئەو بەردانە لە لای خوداوە دیاری کراون بۆ ئەوانە کە لە یاسای حەق دەرچوون بە بەدخوویی‌و بەدڕەوشتی • جا ئێمە دەرمانکرد لەو ئاوەدانییە ئەوانە تیایا بوون لە خاوەن باوەڕەکان ، بەڵام ماڵێك زیاتر موسوڵمانمان تیا دەستنەکەوت ! جا وڵاتەکەمان بەردەباران کردو وێرانمان کردو ، دوایی لەو وڵاتەدا نیشانەیەکمان لەسەر گەورەیی خۆمان بەجێهێشت بۆ ئەو کەسانە کە لە سزای سەختی ئێمە ئەترسن لە دنیاو قیامەتا •

(وفِي مُوسى اِذْ اَرْسَلْنَاهُ اِلى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ (٣٨) فَتَوَلّى بِرُكْنِهِ ، وقالَ : ساحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ (٣٩) فَأَخَذْنَاهُ وجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وهُوَ مُلِيمٌ) (٤٠)

وە لە حەزرەتی موسای کوڕی عیمرانیشا نیشانەیەکی گەورە هەیە لەسەر هێزو تەوانایی خودا لەو کاتەدا کە ناردمان بۆ لای فیرعەون بە بەڵگەیەکی دیاری‌و موعجیزەیەکی کارییەوە • واتە کاتێ کە ناردمان بۆ لای بە عاسای عاصی‌کوژەوە ، ئەویش پشتی هەڵکرد لە وەرگرتنی دەعوەتەکەی موساو ، وتی : ئەم ئینسانە یا جادووگەرە یا شێتەو ، ئێمە بۆ شێتێ یا بۆ جادووگەرێ جێگەو رێگەی خۆمان تێکنادەین ! جا ئێمەیش قارمان لێ گرتو خۆی‌و سوپاکەیمان گرتو فڕەماندانە ناو دەریاوەو ونمانکردن‌و بێسەرو شوێن تیاچوون ، فیرعەون نەبێ ، ئەومان بە لەشەکەیەوە خستە

سەر ئاو . تا کەس نەڵێ : فیرعەون ماوە لە دنیادا • فیرعەونیش لەو کاتەدا لە حاڵێکدا بوو خۆی سەرزەنشتی خۆی دەکرد ؛ چونکی کردەوەکـــەی ئەوەی هەڵدەگرت •

(وفِي عادٍ ؛ اِذْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ (٤١) ما تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ اَتَتْ عَلَيْهِ اِلاَّ جَعَلَتْهُ كالرَّمِيمِ (٤٢) وفِي ثَمُودَ اِذْ قِيلَ لَهُمْ : تَمَتَّعُوا حَتَّى حِينٍ (٤٣) فَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ ؛ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وهُمْ يَنْظُرُونَ (٤٤) فَما اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيامٍ ، وما كانُوا مُنْتَصِرِينَ (٤٥) وقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ . اِنَّهُمْ كانُوا قَوْماً فاسِقِينَ (٤٦) والسَّماءَ بَنَيْناها بِأَيْدٍ ، وِانَّا لَمُوسِعُونَ (٤٧) والأَرْضَ فَرَشْناها . فَنِعْمَ الْماهِدُونَ (٤٨) ومِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ) (٤٩)

وە لە گەلی عادیشدا نیشانەیەکی گەورە هەیە ، لەو کاتـەدا قارمـــان لێ گرتن ؛ بایەکی وەهامان نارەسەریان هیچ خێرو بێرێکی تێـــدا نەبوو ، بایەکی وەها بو بەسەر هەرچیدا ئەهات ئەیکرد بە خۆڵەمێش •

وە لە باسی گەلی ثەمودیشا نیشانەی گەورە هەیە لەســەر گەورەیی ئێمە ؛ لەو کاتەدا پێیان وترا : رابوێرن لـــە جێگەی خۆتـانـا تـا کاتێکی دیاری کراو کە سێ رۆژ بوە ، ئەوانیش لە فەرمانی خـــودا لایـانـدا ، جا تریشقەیێ لێیدانو ئەوان سەیری ئاسمانیان ئەکردو ئەیانڕوانی ، ئیتر توانای ئەوەیان نەما لە جێی خۆیان راستبینەوەو لەوانە نەبوون کـــە لـە لایەنی کەسەوە یارمەتی بدرێن •

وە باسی گەلی نووح بکە کە لە پێش عادو ثەموودا بوون ؛ بە راستی ئەوان گەلێکی بەدو نابار بوون • وە ئێمە ئاسمانمان بە هێزو بە تین دروستکردوەو ، ئێمە خاوەن هێزین لەسەر ئەوەی بسانەوێ بیکەین • وە زەویشمان راخست بۆ ژیواری ئادەمیزادو ئێمە جێگە رێکخەرو جێگەڕاخەرێکی باش بووین • وە لە هەموو صینفێ دوو هاولقمان دروستکردوە بە هیوای ئەوە کە بیر لە هێزو توانایی خودادا بکەنەوە • وە ئەوە بکەن بە هۆی نەکردنی حەرامو کردنی واجبو مانەوە لەسەر رێبازو یاسای پێغەمەری خودا ـ د ـ •

(فَفِرّوا اِلى اللهِ . اِنّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ" (٥٠) وَلا تَجْعَلُوا مَعَ اللهِ اِلهاً آخَرَ . اِنّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ" (٥١) كَذلِكَ ما اَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلاّ قالُوا : ساحِرٌ" اَوْ مَجْنُونٌ" ! (٥٢) اَتَواصَوْا بِهِ ؟ بَلْ هُمْ قَوْمٌ" طاغُونَ (٥٣) فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَما اَنْتَ بِمَلُومٍ (٥٤) وَذَكِّرْ . فَاِنَّ الذِّكْرى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ) (٥٥)

ئەی ئادەمیزاد رابکەن بۆ لای خوداو پەنای پێ ببەن . بەراستی من ترسێنەرم بۆ ئێوەو ئەتانترسێنم لە سزای خودا • وە لەگەڵ خودادا خودای تر بڕیار مەدەن ، بەراستی من ترسێنەرێکی دیاریو ئاشکرام بۆ ئێوەو ، لە لای خوداوە ئەوەم پێسپێراوە ئێوە لە سزای خودابترسێنم • کار ئاوایە . لەمەوبەریش پێش تۆ هیچ پێغەمەرێك نەهاتوە بۆ لایان ئیللا ـ وەك چۆن ئیستە بە تۆ ئەڵێن ـ پێیان وتوە : ئەم پێغەمەرە شێتە یا جادووگەرە ؛ جا ئایا ئەو گەلە پێشووانە لەناو خۆیانا ئامۆژگاری یەکتریان کردوەو وەصیەتیان بۆ یەك کردوە تا بە درێژایی مێژوو بەم قسە پڕوپووچانە رۆژ

بەرنەسەرو لەســـەر ئەم شـــێوە دەوام بکەن ؟ نەخـەیـر ئەم کارە هۆی وەصیەتکردن نیە ، بەڵکو هەر خۆیان گەڵێکی لەیاسابەدەرن ، دەی تۆیش پشت لەوان هەڵبکەو گوێیان پێمەدە ، تـۆ لۆمـە ناکرێیت • رێنومایان بکەو خودایان بیر بخەرەوە ؛ چونکی خودا بیرخستنەوە سوودی هەیە بۆ خاوەن باوەڕەکان •

(وما خَلَقْتُ الْجِنَّ والإنْسَ الاَّ لِيَعْبُدُونِ (٥٦) ما اُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ . ومَا اُرِيدُ اَنْ يُطْعِمُونِ (٥٧) اِنَّ اللهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ (٥٨) فَاِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوباً مِثْلَ ذَنُوبِ اَصحابِهِمْ . فَلا يَسْتَعْجِلُونِ (٥٩) فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ) (٦٠)

وە من کە پەروەردگاری جیهانم بێ نیازم لە عالەم ، بوونو نەبوونی عالەم بە نیسبەتی منەوە جیاوازی نیە ، بەڵام کە ئیرادەم هاتە ســـــەر دروستکردنی عالەم ئیرادەی خۆم جێبەجێ کرد ، وە لە عالەما جینو ئینسم بۆ ئەوە دروستکردوە کە بەندەیی من بکەن ، وە لەبەر ئەوە کە بەندەیی بە بێ زانست ناکرێ پێویستە ئینسان لە هەموو شتێکدا خودا بناســێ ، ئەوجا بەندەیی بۆ بکا • وە من خواستم نیە ئەوان بژیوو رۆزیم بۆ بێنن ، وە نامەوێ کە خۆراکم بدەنێ ، من موحتاجی خواردنو خواردنەوە نیم ، وە بە راستی خودا رۆزیدەرە بە هـەمـوو گیانلەبەرێو خاوەن هێـــزەو نەگۆڕاوە ، وە وەها مەزانن کەس لە دەستی من دەرئەچێ ، وا نیە • وە بە راستی بۆئەوانە کـــە ســـــتەمکارن دۆڵچەیێ هـەیـە وەکـــوو دۆڵچەی هاوێنەکانیان لە چەرخی کۆنا •

ئەم عیبارەتە لە شوێنی هەڕەشەدا بەکاردێ و ، کاکڵەکەی ئەمەیە : هەر کەسێ و هەر گەلێ کاتی تایبەتی هەیە بۆ ئەوە تۆڵەی لێ بسێنرێتەوە و ئەو کاتەی هەر دێتەپێش و لە دەستی دەرناچێ و ئیتر پێویست بەوە ناکا پەلەپەلی بۆ بکا • جا وەیل و هاوار بۆ ئەوانە کافر بوون لە ترس و بیمی ئەو ڕۆژەیان کە وەعدەیان پێدراوە و هەر بۆیان دێتەجێ و لێی ڕزگار نابن !

سووره‌تی طـوور ، لـه سووره‌ته مه‌ککه‌ییه‌کانه ، (٤٩) ئایه‌ته ، دوای سووره‌تی سه‌جده هاتوه‌ته‌خواره‌وه .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

(والطُّورِ (١) وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ (٢) فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ (٣) والْبَيْتِ المَعْمُورِ (٤) والسَّقْفِ المَرْفُوعِ (٥) والْبَحْرِ المَسْجُورِ ! (٦) إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ (٧) ما لَهُ مِنْ دافِعٍ (٨) يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاءُ مَوْراً (٩) وتَسِيرُ الْجِبالُ سَيْراً (١٠) فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ (١١) الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ) (١٢)

خودای ته‌عالا بۆ ته‌ئکیدو ته‌حقیقی سزای تاوانباران سوێند ئه‌خواو ئه‌فه‌رموێت : سوێند به‌و کێوی طووره که جیلوه‌ی خوایه‌تی خۆمی تیا ده‌رکه‌وت بۆ موسای کوڕی عیمرانو گوفتوگۆم له‌گه‌ڵدا کرد ! وه بـه‌و کتێبه که له ناو پێستێکی بلاوکراوه‌دا نووسراوه‌ته‌وه ، وه‌کوو ئه‌و قورئانه که له زه‌مانی ئه‌بوبه‌کرو عوثماندا ـ خ ـ نووسراوه‌ته‌وه ! وه سوێند بـه‌و هۆده خانوه که ئاوه‌دانه به ئه‌هلی زیکرو تاعه‌ت وه‌کوو که‌عبه‌ی پیرۆز بێ• و وه‌کوو (بیت المعمور) کـه لـه ئاسـمانی چواره‌مایه‌و زیاره‌تگای فریشته‌کانه ! وه سوێند به‌و ده‌ریا که پڕه له ئاوو بوه به سه‌رچاوه بۆ ئاوی دنیا وه‌کوو ده‌ریای (موحیطی ئارام) ، یا ئه‌و ده‌ریایه کـه ئه‌کوڵێ وه‌کوو

ئەو دەریا ئاگرە کـە وا لەژێرەوەو لـــە ناو کوورەگەی زەویداو دەورەی دراوە بە (غیلافی قیشری قائیم) • یاخود سوێند بەو دەریا کە دێتە جۆش و کوڵ لە کاتی بورکانی زەویدا لە سەرەتای هاتنی قیامەتەوە ! واتە سـوێند بەو خودایە کە تەوانایە بەسەر ئەم کارە گەورانەدا کـە هەر خودا ئەتوانێ بیانکا ! بێگومان سزای بۆ ئەو تاوانبارانە کە کوفری خودا ئەکەنو دیـن وەرناگرن ، وە یاخود موبالات بە حاڵی خۆیان ناکەنو گوناح ئەکەن لـە کاتی خۆیا •• هەیەو راستەو موافیقی حەقە • وە هیچ هێزێ نیـــە چاری بکاو بەرگری لێبکاو نەیەڵێ بێتە جێگە ، لەو رۆژەدا کە مەوادی ئاسمانی لە ئەستێرەو غەیری ئەستێرە دێنە هاتوچۆو ، کێوەکان لە زەویدا لە شوێنی خۆیانا نامێنن و ئەبن بە تۆزو ئەڕۆن بە فەزای جیهانا • جا هاوارو ئەنجامی ناهەموار هەیە لەو رۆژەدا بۆ ئەو کەسانە کە پێغەمەرانیان بەدرۆ خستوەتەوەو باوەڕیان پێنەکردوون ، ئەوانە کە وا گاڵتە ئەکەنو خۆیان ئەخەڵەتێنن بـە رۆچوون لە کاری بێسوودو یاسای دوور لە ئەخلاقا •

(يَوْمَ يُدَعُّونَ اِلى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا (١٣) هٰذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ (١٤) اَفَسِحْرٌ هٰذَا ؟ اَمْ اَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ؟ (١٥) اِصْلَوْهَا ! فَاصْبِرُوا اَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ ، اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) (١٦)

ئەو رۆژە رۆژێکە پاڵ بە تاوانبارانەوە ئەنرێ بۆ لای ئاگری دۆزەخ بە پاڵێکی توندو بە هێزو ، پێیان ئەوترێ لە لایەنی فریشتەکانی سـزاوە : ئەم ئاگرە ئەو ئاگرەیە کە ئێوە باوەڕتان پێنەدەکردو بە درۆتان ئەزانیو ، بەرانبەرکێتان لەگەڵ ڕەهبەرەکانا ئەکردو ئەتانوت : شتی وا نیە • ئـایـا چاوکەوتنتان بەم ئاگرەو ئەم ئاگرد خۆی جادوو و چاوبەنـــدە ؟ یا خەیر

ئەستەیش نای‌بینن وەکوو لە دنیادا نەتان‌ئەبینی‌و چاوتان پێی نەدەکەوت ؟ دە یاللا بڕۆنە ناویەوە ! خۆبگرن یا خۆنەگرن ، یێدەنگ بن یا هاوار بکەن ... وەکوو یەك وایە بۆ ئێوە . لە هیچ حاڵێکداو بە هیچ بارێکدا لێی رزگار نابن‌و فەرمانی خودا لەسەرتان یەکسانەو ، هەرگیز ستەمتان لێ ناکرێ‌و ناحەقیتان لەگەڵدا ناکرێ‌و پاداشتان نادرێتەوە بەوە نەبێ کە خۆتان نەتانکرد •

بزانن ! ئەم چەن کەلیمە وەکوو : طوورو ، کیتاب‌و ، (رق منشور)و (بیت معمور)و (سقف مرفوع)و (بحر مسجور) زاناکان بە گوێرەی ئاگاداری خۆیان گەلێ تەفسیریان بۆ نووسیون • ئەوەی کە من نووسیم مەعنای دیارو ئاشکرایە •

بەیضاوی ئەڵێ : (رق منشور) ئەوپێستەیە کیتابی لەسەر ئەنووسرێ‌و بە خواستەمەنی هێنراوە بۆ هەر شتێ کە کیتابی لەسەر بنووسرێ ، کاغەز بێ یا پێست بێ یا غەیری ئەوانە • بەڵام من ئەوە کەوتە دڵمەوە کە خودا زانایە بەوە قورئان کتێبی پیرۆزی ئایینی ئیسلامەو ئەم ئایینە دەوامدارەو لە پاش کۆچی حەزرەت ئەکەوێتە دەستی خولەفای راشیدین - خ - و خەلیفەکانیش لەسەر پێستی حەیوان ئەینووسنەوە • جا بەو ئیعتیبارە مەرموی : (وکتاب مسطور في رق منشور) •

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ (١٧) فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ (١٨) كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئاً بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (١٩) مُتَّكِئِينَ عَلَى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ، وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ (٢٠) وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ

ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ . وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ ، كُلُّ امْرِيءٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ) (٢١)

بێگومان ئەوانە کە خاوەن تەقوان لە رۆژی دواییدا وان لە ناو چەن بەهەشتێکدا کە هەرکام لەوانە وەکوو دەشتێکە ، وە وان لە لای سەرچاوە ئاوی زۆری گەوارای سافی زەلاڵا • وە رائەبوێرن بەو نیعمەتانە کە خودا پێیداون ، وە خودا ئەیانپارێزێ لە سزای دۆزەخو ، لە لایەنی دەرگاوانی بەهەشتەوە پێیان ئەوترێ : بخۆنو بخۆنەوە خواردنەوەیەکی گەوارا بە هۆی پیرۆزیو جەزای ئەو کردەوە باشانەوە کە ئەتانکردن • وە حاڵیان وایە لە کاتی دانیشتنا پاڵ ئەدەنەوە لەسەر چەن تەختێکی بەڕێزدانراو • وە جووتم کردنو هاوجووتم بۆ دانان لە بەهەشتا لەو ژنە جوانانە کە مەشهوورن بە (حووری عین) ، واتە ژنانی سافی سپی چاو گەورە •

وە ئەو کەسانە کە باوەڕیان کردوە بە باوەڕێکی بەهێز ، وە بوون بە هۆی باوەڕکردنی نەتەوەکەیانو نەتەوەکەیان شوێنیانکەوتن لە باوەڕاو ئەوانیش باوەڕیانکرد •• ئەوە لە پاشەڕۆژا ئەو نەوەو نەتەوانە ئەبەینە پایەو ریزی باوکەکانیان بۆ دڵخۆشکردنی ئەوان هەرچەند کردەوەیشیان وەکوو باوکەکانیان نەبێ • وە ئەمە بێ ئەوەی کە لە پایەو پاداشی باوکەکان شتێ کەم بکەینەوە ، چونکی هەموو کەسێك بەسراوە لە پایەدا بە کردەوەی خۆیەوە ، وە مادام باوکەکان خاوەن باوەڕو کردەوەی باشن پاداشی خۆیان بە ساغیو تەواوی وەرئەگرن • وە گەیاندنی نەتەوەو ئەولادیان بە پایەی ئەوان بە یاسای فەضڵو رەحمەتە •

(وَأَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ (٢٢) يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ (٢٣) وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ) (٢٤)

وە بە میهرەبانی خۆمان زیاد ئەکەین بۆ ئەهلی بەهەشت نیعمەتی خۆمان لە میوەو گۆشتی ناسکی جوان لەودی ئارەزووی ئەکەن . وە لە ناو خۆیانا پیالەی شەرابی پاکی حەلاڵ دەس بەدەس ئەکەنو ئەیخۆنەوە لە حاڵێکدا نە قسەی بەتاڵو پووچو نە کاری تاوانباری لێو خواردنەوەدا نیە • واتە : خواردنەوەی بەهەشت دووڕە لە کاری زشت • وە چەن غولامێ بە دەوریانا ئەگەڕێن بۆ خزمەتکردنیانو ، ئەو غولامانە پاکو خاوێنن لە هەموو خراپەیەک ، کاتێ تەماشایان ئەکەن بە شێوەیێ دێنە بەرچاوتان وەک ئەوە وان کە دوڕی جوانو پارێزراو بن لە ناو صەدەفا •

(وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ : (٢٥) قَالُوا : اِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي اَهْلِنَا مُشْفِقِينَ (٢٦) فَمَنَّ اللهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ (٢٧) اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُ ، اِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ) (٢٨)

وە لە کاتی دیدەنی یەکتردا دائەنیشن و بازێکیان ڕوو ئەکەنە بازێکیانو پرسیار لە حاڵی یەکتر ئەکەنو ئەڵێن : چۆنن و لەمەوپێش چۆن بوون ؟ ئەوانیش ئەڵێن : ئێمە کاتی خۆی لەناو خۆمانا ئەترساینو ترسمان لە سزای خودا زۆر بوو ، جا خودای تەعالا منەتی نایە سەرمانو پارازتینی لە سزای گەرمی سەموم • بێگومان دۆعامان زۆر ئەکردو لە خودا ئەپارایەوە ، چونکی هەر خودایە خاوەن چاکەو میهرەبان •

(فَذَكِّرْ ، فَمَا اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ (٢٩) اَمْ يَقُولُونَ : شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ ؟ (٣٠) قُلْ : تَرَبَّصُوا ! فَاِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ (٣١)

اَمْ تَأْمُرُهُمْ اَحْلامُهُمْ بِهذا . اَمْ هُمْ قَوْمٌ طاغُونَ ؟ (٣٢) اَمْ يَقُولُونَ : تَقَوَّلَهُ ؟ بَلْ لا يُؤْمِنُونَ (٣٣) فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ اِنْ كانُوا صادِقِينَ !) (٣٤)

دەی ئەی رەهبەری خۆشەویست دەوام بکە لەسەر بیرخستنەوەو ئیرکردنی خەڵکو بانگکردنیان بۆ خودابەیەکناسیو بەندەییو دڵسۆزی ، وە گوێ بە قسەی کەس مەدە • تۆ بە پیرۆزی نیعمەتی خوداوە لەسەرت نە ئینسانێکی شێتو عەقڵپەرێشانیو ، نە عاقڵێکی وای کە عەقڵت تێکەڵی جادوو و کەهانەو خوو رەوشتی نابار بێ ، بەڵکو تۆ ئینسانێکی پوختەو پاکیو . خاوەن عەقڵی ساڤو دڵڕووناکیو بە فەیضی خودای تەعالاوە وەحیت بۆ دێ لە لای زاتی خوداوەو ئالای پیرۆزی رێنومایيت هەڵکردوە •

نەخەیر ئەو کافرە بێهۆشانە ئەڵێن : ئەو زاتە شاعیرێکەو ماوەیێ چاوەڕێی هاتنی بەلای مردن ئەکەین بۆی بێت تا بمرێو لە دەستی رزگار ببین • جا تۆ پێیان بڵێ : چاوەڕێ بکەن منیش لەگەڵ ئێوەدا چاوەڕێ ئەکەم بۆ بەربادبوونی ئێوە • جا با بزانم ئێوە سەرئەکەون بە مردنی من یا من سەرئەکەوم بە بەربادبوونی ئێوەو بلاوبوونەوەی دینەکەی من بەجیهانا ؟

جا ئەم قسە پووچانە ئەوان ئەیانکەن کە زۆربەیان دژی یەکنو ناڕاستن عەقڵیان پێیان ئەڵێ : بیانکەن ، یاخود ئەوان گەلێکن لە کێشو باری عەقڵو بەڵگەهێنانەوە لایانداوەو هەرچی بە خەیاڵیانا بێ شوێنی ئەکەون ، یا خەیر ئەڵێن : ئەم وتارە ئەو ئەیخوێنێتەوە خۆی بە دەم خوداوەی هەڵبەستوە ؟ ئەمانە هیچیان نیە ، بەڵکو ئەمانە هەر باوەڕیان بە

خوداو بە رەهبەری تۆ نیە ، ئەگەرنا ئەگەر راست ئەکەنو بە قسەی هەڵبەسراوی ئێرەتی ئەزانن فەرموون با کەلامێکی وەکوو قورئان دانێن ! بزانین ئەتوانن ؟!

بە کورتی خودا بە خۆشەویستی ئەفەرموێت : تۆ خەریکی بانگکردنو رێنومایی‌کردنی هۆشیاران بەو ، بە راستی تۆ خاوەن بیرو باوەڕی راستو کردەوەی چاکیو ، ئەو وتارەیش کە تۆ ئەیخوێنیتەوە کەلامی خودایەو ، بێجگە لەمە هەرکەسێ هەرچی بڵێت هەمووی پووچو بێ بایەخە ؛ چونکی تۆ کە عالەم بانگ ئەکەی بۆ رێگەی خێر خۆت ئینسانێکی عاقڵو ژیری • شێتی دووڕە لە ئینسانێکەوە وتارو رەفتاری هەموو لەسەر یاسای مەعقوول بێ • کە وابێ بێگومان تۆ عاقڵیو ئینسانی عاقڵ هەر قسەیێ بکا یا درۆ ئەکا یا راستو ، درۆ دووڕە لە ئینسانێ کە لە ئەوەڵی ژیانیەوە بە راستگۆ ناسرابێ • کە وابێ قسەکانت راستنو قسەی راست یا شیعری بە کێش‌و رێکە ، یا پەخشانە ، ئەم کەلامە تۆ ئەیخوێنیتەوە لەسەر شێوازی شیعر نیە ، کە وابێ ئەبێ پەخشان بێ • وە پەخشانی راست یا لە بیری ئێرەتییەوە دەردێ یا لە بیری نائێرەتێو خراپەوە ، یا لە هەوڵدانو گەیاندنی هەوڵدەری راستەوە • وە دیارە کە ئەم کەلامە تۆ ئەیخوێنیتەوە کە بانگی عالەم ئەکا بۆ رێگەی راست نە بیری ئێرەتی پیاوێکی نەخوێندەوارەو ، نە کەهانەتی ئینسانێکی‌فڕوفێڵبازە کە بە درێژی زەمانو لێکدانەوەی زۆر هەندێ شتی بۆ حەڵ کرابی • کە وابێ کەلامەکەی تۆ کەلامێکە لە لای خوداوە بۆت نێرراوەو راستو بێ‌گومانە •

(اَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ ؟ اَمْ هُمُ الخَالِقُونَ ؟ (٣٥) اَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ ؟ بَلْ لا يُوقِنُونَ (٣٦) اَمْ

عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ ؟ اَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ؟ (٣٧) اَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ ؟ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ (٣٨) اَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ؟ (٣٩) اَمْ تَسْأَلُهُمْ اَجْراً فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ؟ (٤٠) اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ؟ (٤١) اَمْ يُرِيدُونَ كَيْداً ؟ فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ (٤٢) اَمْ لَهُمْ إِلٰهٌ غَيْرُ اللهِ ؟! سُبْحَانَ اللهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ !) (٤٣)

ئایا ئەم کافرانی قورەیشە دروستکراونو بە بێ کەس‌و دروستکەر پەیدابوون وا سەربەستن ؟ یاخود هەر خۆیان خالیقی خۆیانن بۆیە بەندەیی بۆ خودا ناکەن ، وە ئەگەر بە هۆی خەیاڵی پووچەوە بڕیاری خالیق بۆ خۆیان نادەن ئەی بۆ ئاسمانو زەوی چی ئەڵێن ؟ ئایا ئەوان ئاسمانو زەوییان دروستکردوە ؟ خۆ دیارە داوای ئەوە ناکەن . کە وابوو لە بەرچی ئەوەندە بێ باکن‌و ، بۆچی دان ناێنن بە بوونی خودای تاکی تەنیادا ؟ خەیر ئەمانە زانیارییەکی راستەقینەیان نیە بەوە کە پەروەردگار بۆ جیهان پێویستە . ئەگەرنا بەم ئەندازە بێباک‌و چاوقایم نەدەبوون بەرابەر بەخوداو هاوڕێ‌و هاوبەشیان بۆ دانەدەنا . یا خەیر خەزێنەکانی خودا لای ئەوانن ، واتە : خەزێنەی مەعنەوییات بە لای ئەوانەوەیەو تا ئەوان خواستیان نەبێ کەس نابێ بە پێغەمبەر بۆیە وا دانناێن بە پێغەمبەرێتی رەهبەرا ؟ یاخود ئەوان زاڵن بەسەر هەموو شتێکداو ئەبێ هەر خۆیان تەدبیری هەموو کارێ بکەن‌و ، ئیستە کە تۆ دەڵێی : من پێغەمبەری خودام ئەوان رازی نابن ؟ یا خەیر پەیینجەیان هەیە بۆ ئەوە پیایا سەرکەون بۆ ناو فریشتەکان‌و لەوێدا فەرمان وەرئەگرن‌و گوێچکە رائەگرن ؟ جا با گوێڕاگرەکەیان بێت‌و

بەڵگەی خۆی بنوێنێ ، بەڵام بەڵگەیەکی دیاریو روونا‌ك با هەموومان تێبگەین •

یا خەیر پێویستە خودا هەر کچی ببێو ئێوە کوڕتان ببێ ؟ یا خود داوای کرێیەکی زۆر ئەکەن بەرابەر بە راگەیاندنی دینو ئەوانیش بە هۆی دانی ئەو کرێ قورسەوە باریان گران بوە ؟ یاخود دەفتەری غەیب لە لای ئەوانەو ئەوان ئەینووسنەوەو بە چاك‌و خراپو بە راستو لاری عالەم ئەزانن ؟

یا خەیر هەر مەبەسیان فڕوفێڵکردنە بۆ لەناوبردنی پێغەمەر ـدـ هەتا دەعوەتی حەق لە جیهانا نەمێنێ ؟ ئەگەر مەبەسیان ئەمەیە با بزانن کافرەکان گیرۆدەی مەینەت بوونو ئەوان بەرباد ئەبن نەك محەمەدو دینی حەق • یا خەیر خودایێ تریان هەیە بێجگە لە پەروەردگاری جیهان بەودا ئەناسنو فەرمانی کەس وەرناگرن ؟ جا ئەگەر ئەمە ئەڵێن ئێمە لەبەر سەرسوڕمان لە نەزانیی ئەوانە ئەڵێین : پەروەردگاری جیهان پاکەو دوورە لەو هاوبەشو هاوڕێیانە کە ئەوانە بۆی دائەنێن •

بزانن ! ئەنجامی مەبەست لەم ئایەتە پیرۆزانەدا ؛ هەر لە ئایەتی (ام یقولون •••) تا ئاخری (سبحان الله عما یشرکون) ئەمەیە ئەو کافرانی قورەیشە بیر بکەنەوەو بگەڕێنەوە بۆ سەر خەتی راستو واز لە نەفامیو نەزانیو لاساری بێنن • وە ئەنجامی ردکردنەوەی گومانی کافرەکان ئەمەیە کە ئەو لادانو نافەرمانی خودایانە یا لەبەر رەخنەیە لە وەزعی پێغەمەر ـدـ ئەوە بزانن عەیب روو ناکاتە ئەو زاتە ؛ چونکە عاقڵەو شێت نیەو ، عاقڵێکی راستەو بە پێچەوانەی واقیع قسە ناکا • وە ئەگەر لەبەر کەلامەکەیە کە ئەیخوێنێتەوە •• ئەوە هەڵەن ؛ چونکی قسەکانی شیعرو هۆنراوەی عادەتی

نین‌و بە زیادەڕەوی گەزاف جوان‌نەکراون ، وە پەخشانێکی وایش نیە گومانی تێکەڵ بێ‌و وەکو وتاری کاهینەکان نیە ، وە وتارێکی هەڵبەسراوی ناحەقیش نیە ، ئەگەرنا بۆچی ئەوان ناتوانن وتارێکی وا بڵێن ؟

وە یا لادان‌و یاخی‌بوونەکەیان لەبەر ئەوەیە کە باوەڕیان بە پەروەردگار نیە ، ئەوە ئەو کاتە دەبێ یا بەبێ پەروەردگار پەیدا بووبن وە یاخود خۆیان خۆیان دروستکردبێ ، ئەم بیرانەیش بە ئاشکرا دیارە کە پووچن ؛ چونکی دروستکراوو شتی پەیدابوو بە بێ وەستاو پەیداکەر مەحاڵە • وە تەئثیری شتیش لە خۆیا ، بەم رەنگە خۆی دروستکەری خۆی بێ ، ئەمەیش وەکوو یارۆی پێشوو هەر پووچە ؛ چونکی پێویست ئەکا شت لە کاتی نەبوونیا بووبێ‌و تەئثیر لە خۆیا بکا کە نەبوەو هێنایێتی بۆ بوون ! ئەمەیش هەر مەحاڵە ؛ چونکە پێویست ئەکا مەعدووم فاعیل بێ‌و ، مەوجوود پاش وجوود موحتاجی فاعیلی مووجید بێ •

وە بۆ رووڕنکردنەوەی پووچی ئەم بیرە کە خۆیان دروستکەری خۆیانن ئەمە بەسە کە ناتوانن کار بکەنە سەر عالەمی بالاّ کە ئاسمانەو ، نایشتوانن کار بکەنە سەر عالەمی نەوی کە زەوییە •

وە ئەگەر یاخی‌بوونەکەیان لەبەر ئەوەیە کە دروستکەر هەیە بەڵام ئەوان خۆیان خەزێنەی هەموو رەحمەتێکی خودایان بە دەستە ، یاخود هەر خۆیان بالاّدەستن بەسەر هەموو کارێکداو پەیام‌و پێغەمەری بە دەست ئەوانە •• خۆ ئەمەیش رووڕو ئاشکرایە کە پووچە ؛ چونکی خۆیان ئەزانن خەزێنەی دارایی‌و نیعمەت لای ئەوان نیە‌و ، تەسەرۆفاتی دنیا بە دەست ئەوان نیە‌و ناتوانن تنۆکێ باران لە ئاسمانەوە ببارێننە خوارەوە •

وه ئه‌گه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌یه به پەیینجه سه‌رکه‌وتوون بۆ ئاسمانو فه‌رمانیان وه‌رگرتوه بۆ ئه‌م یاخی‌بوونو لادانه ، یا نه‌ڕۆیشتوون بۆ ئاسمان به‌ڵکو غه‌یبزانن‌و له‌به‌ر زانیاری به غه‌یب ئه‌م حاڵی خۆیانه وه‌رئه‌گرن •• ئه‌وه خۆیان ئه‌زانن که نه رۆیشتوون بۆ ئاسمانو ، نه غه‌یبیش ئه‌زانن • وه ئه‌گه‌ر هه‌ر مه‌به‌ستیان فڕوفێڵه با بزانن که ئه‌وان ده‌ره‌قه‌تی خودا نایه‌نو له ئه‌نجاما له‌ناوچوون‌و فه‌وتان بۆ ئه‌وانه • وه ئه‌گه‌ر هه‌ر به بێ به‌ڵگه‌و له‌سه‌ر شوێنکه‌وتنی کوێرانه ئه‌ڵێن فریشته‌کان کچی خودان‌و ئه‌وان هاوبه‌شی خودان ئه‌ڵێین : په‌نا به خودا ! خودا دوورو به‌رییه له‌و هاوڕێ‌و هاوبه‌شانه که ئه‌وان بڕیاریان ئه‌ده‌ن •

(وَإِنْ يَرَوْا كِسْفاً مِنَ السَّمَاءِ سَاقِطاً يَقُولُوا : سَحَابٌ مَرْكُومٌ (٤٤) فَذَرْهُمْ حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ (٤٥) يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئاً وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ (٤٦) وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَاباً دُونَ ذَلِكَ ، وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ (٤٧) وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ ، فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا ، وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ (٤٨) وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ) (٤٩)

ئه‌م کافرانی قوره‌یشه ئه‌وه‌نه سه‌رسه‌خت‌و نه‌فامن ئه‌گه‌ر چاویان به پارچه‌یێ بکه‌وێ له ئاسمان داکه‌وێته خواره‌وه دڵیان له سزای خودا ناترسێ‌و ئه‌ڵێن : ئه‌و پارچه پارچه‌یێ هه‌وری سه‌ریه‌کنیشتوه‌و نالێن ئه‌و پارچه پارچه‌یه‌ك سزایه‌و ، خودا قاری لێ‌گرتووین‌و ئه‌یخا به‌سه‌رمانا ! ده‌ی وازیان لێبێنه هه‌تا ئه‌گه‌ن به‌و رۆژه‌یان که تیایا بێهۆش ئه‌که‌ون له

کاتی فووبەصووراکردنی یەکەمدا . یا کاتی سەرەمەرگیان ، کە ئەو رۆژە رۆژێکە فڕوفێڵی ئەوان سوودیان پێ‌ناداو یارمەتی نادرێن • وە بە بێ گومان ئەو کەسانە کە ستەمکارن سزایێ تریشیان هەیە لە دنیادا یا لە گۆڕا ، کەمترە لە سزای پاشەڕۆژ ، بەڵام زۆربەی ئەوان ئەمە نازانن ، بەڵێ بازێکیان ئەم قسەیانە بیستوە ، بەڵام لەبەر ئەوە کە دڵیان رەش‌بوەتەوە بە هۆی لاساریەوە ئەم باسانە ناگێڕنەوە بۆ کەس •

تۆ ئەی خۆشەویست خۆت لەبەر فەرمانی خودای خۆتا بگرە کە بڕیاری داوە جارێ مۆڵەتی ئەو کافرانە بدا ؛ چونکی وای لە بەرچاوی چاودێری منداو ، تەسبیح بکە بۆ خودا لەگەڵ سوپاس‌و ستایشدا لە کاتێکدا لە خەو هەڵئەستی لە هەر شوێنێ ، یا کاتێ هەڵئەسی بۆ نوێژ ، وە لە هەندێ کاتی شەویشدا تەسبیحاتی بکە بە شەونوێژو لە پاش ئاوابوونی ئەستێرەیش لە بەرەبەیانا • واتە سوننەتی پێش نوێژی بەیانی ، یاخود نوێژی فەرزی بەیانی •

ترمذی ریوایەتی کردوەو ئەفەرموێ : مەبەس لە تەسبیحی (ادبار النجوم) دوو رکاتی پێش نوێژی بەیانییەو ، مەبەس لە (ادبار السجود) دوو رکاتی دوای نوێژی مەغریبە •

سوورەتی نەجم ، لای جومهوور مەشهوورە کە لە سوورەتە مەکەییەکانە ، ئایەتی سیودوو نەبێ ئەوە لە مەدینە هاتوەتە خوارەوە . وە بازێ فەرموویانە : هەموی مەدینەییە .

لەگەڵ ئەوەدا بازێ لە زاناکان ئەڵێن : ئەم سوورەتە لە سااڵی پێنجەمی پێغەمبەرێتی حەزەتدا هاتوەتەخوارەوە . جا ئەم چەن ئایەتەی سەرەتای سوورەتەکەیان بە ئیشکال داناوە . چونکە بە ظاهیر ئەوە نیشان ئەدەن کە دوای رووداوی ئیسراو میعراج هاتبنەخوارەوە . وە لە حەقیقەتا ، وەکوو بازێ زانا ئەڵێن ، هەر ئایەتێ کە مێژووی هاتنەخوارەوەی بە رووتی نەزانرابێ ئینسان ناتوانێ لەگەڵ بیری بێ تەحقیقدا بڕواو پێویستە ببرێ بۆ سەر مێژووی موناسب بۆ مەعنای ئایەتەکە . کە وابوو ئەم سوورەتە ئایەتی (٣٢)ی نەبێ هەموی مەکییە ، بەڵام بازێکیان لە ئایەتەکانی پاش کاتی (اسرا)ن تا ئایەتی هەژدەهەم تەواو نەبێ .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

(وَالنَّجْمِ اِذا هَوى ! (١) ما ضَلَّ صاحِبُكُمْ ، وَمَا غَوى (٢) وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوى (٣) اِنْ هُوَ اِلاَّ وَحْيٌ يُوحى) (٤)

خودای تەعالا سوێند بە (نەجم) ئەخوا . وە لە مەعنای نەجمدا گەلێ قسە کراوە ؛ ئاخۆ لە جینسی ئەستێرەی ئاسمانە ، یا (ثریا) ئەستێرەی (کۆ)یە ؛ چونکی عەرەبەکان بە هەڵهاتنو ئاوابوونیا کاتی

سەرماو گەرمای هەوایان ئەزانی • وە یا ئەستێرەی (شعرا)یە کە بەرەی خەزاعە پەرستوویانە ، یا خود مەبەس چەن ئایەتە لە قورئان کە بە جارێ دێنەخوارەوە ، یاخود گیای بێساقە لەسەر زەویدا ؟

بەهەرحاڵ • خودا بە خواستی خۆی ئەتوانێ بە هەر شتێ بیەوێ سوێند بخوا • لە واقیعدا (مضاف محذوف)ە ، واتە : سوێند بە پەروەردگاری هەموو ئەستێرەکان ، یا ئەستێرەی کۆ ، یا شەعرا ، یا سوێند بەو کەسە لەسەر موناسەبە هەندێ ئایەت دەێرێتە خوارەوە • وە ئەگەر مەبەست لە نەجم ئەستێرە بێ مەبەست لە (اذا هوی) ئاوابوونیانە ، وە ئەگەر ئایەتی قورئان بێ مەبەست هاتنەخوارەوەیانە ، وە ئەگەر مەبەست گیای بێ لق‌و پۆپ بێ مەبەست کەوتن‌و وشکبوون یا راکشانی بەسەر زەویداو سوودلێوەر گرتنی خەڵکە •

خودا سوێند ئەخوا بەو کەسە ئەم شتە عەجایبانەی دروستکردوە کە زانست بە تەواوی نایان دۆزێتەوەو ناگاتە تەواوی مەبەست‌و بنج‌و بناغەیان • جا سوێند بەوانە ئەخوا کە ئەم (صاحیب) دەعوەتەو ئەم پێغەمەرەی ئێوە گومڕا نەبوەو گومڕا نیەو پیاوێکی هۆشیارو فامیدەو ژیرە •

هەروەها ئەو پێغەمبەرە چ لە وتاری پەیوەندیدار بە بیرو باوەڕەوەو ، چ لە وتاری پەیوەندیدار بە حەڵاڵ‌و حەرامەوە لە خۆیەوە قسە ناکاو چی ئەڵێ بە وەحی لە لای خوداوە بۆی دێ‌و ، جوبرەئیل فێری ئەکا •

زاهیری (وما ینطق عن الهوی) هەموو وتارێ ئەگرێتەوە ، بەڵام بە بەڵگەی رووند‌و ئاشکرای (عەقڵی‌و نەقڵی) تایبەت کراوە بەو وتارانەوە

پەیدەنیان بە بیرو باوەڕو کرداری خەڵکەوەیە • جا ئەبێ حەزرەت ـ د ـ بۆ کەسبی حوکمێکی عەمەلی دینی ئیجتیهادی نەکردبێ • وە هـەر ئیش‌و کارێکی تر وەکو کشتوکاڵو جەنگ‌و ••• وتارێکی فەرموویێ کـە لـە شێوەی (اجتهاد) ا بێ ئەوە تەنها دەربڕینی بیرو رای خۆی بوە وەکوو هەر رۆشنبیرێکی ترو ئیجتیهاد نەبوە •

جا بزانن ! لە ئایەتی : (علمه شـدید القوی)وە هـەتـا (أفرأیتم اللات •••) بازێ لە خاوەن تەفسیرەکان لەسەر ئەوە رۆیشـتوون کـە مەبەس لە (شدید القوی) جوبرەئیل بێ • وە ئەو (ضمیر)انە کە بەرانبەری حەزرەتن هەموو ـ ضەمیری (عبده) نەبێ ـ بۆ جوبرەئیل ئەگەڕێنەوە • وە بازێ لەسەر ئەو رایەن کە (ضمیر)ەکان بۆ خودا دەگەڕێنەوە •

جا بـا لەسـەر شـێوەی یەکەم لەگـەڵ ئایەتەکەدا بڕۆین :

(عَلَّمَهُ شَدِیدُ القُوی) (٥)

ئەو جوبرەئیلە کە خاوەن زانست‌و هێزێکی گەورەو بێ ئامانـە ئـەو وەحیەی بۆ پێغەمەر هێناوەو فێری کردوە •

(ذُو مِرَّةٍ)

خاوەن ئیستیقامەتەو دامەزراوو نەگۆڕاوە •

(فاسْتَوی (٦) وهُوَ بِالأُفُقِ الأَعلی) (٧)

راوەستا لە سەر شێوەی واقیعی خۆی لـە حاڵێکدا کە لە کەناری ئاسمانا بوو لە بەرزەوە لە لای رۆژهەڵاتەوە ، بە جۆرێ کە رووی ئاسمانی گرت هەتا لای رۆژاوا بە شەشصەد باڵەوەو ، حەزرەت لە (جیاد) ا بو لە نزیکی ئەشکەوتی (حرا)دا •

(ثُمَّ دنَی فَتَدَلَّی (٨) فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنی (٩) فَاَوْحی اِلی عَبْدِهِ ما اَوْحی) (١٠)

پاش ئەوە جوبرەئیل لە زەوی نزیكبوەوە خۆی داپەڕاند وای لێ هاتو ئەوەندە لە پێغەمەر نزیك بوەوە كە بێوانیان بە قەد دوو كەوان یا كەمتر بوو • كە دوو كەس بە یەكەوە دانیشتایەن‌و كەوانەكانیان لە بێوانی خۆیانا دانایێ‌و بیانگەیانایەن بەیەك • لەو شوێنەدا وەحی كرد بۆ لای بەندەی خودا كە پێغەمەرە ئەوەی كە وەحی كرد بۆی • كەخودا ئەیزانێ‌و ئێمە نایزانین ، ئەوە نەبێ كە بەسەر ئێمەیا خوێندەوە لەو كارانەی پێویستە رایان‌بگەیەنێ‌و بە ئێمەیان بڵێ •

(ما كَذَبَ الفُؤَادُ ما رَأی) (١١)

دڵی پێغەمەر درۆی نەكرد لەگەڵ چاویا لەوەدا كە بە چاو بینی • واتە : ئەوەی كە دڵی حەزرەت پێی زانی چاویشی هەر ئەوەی نیشانداو ئەوەی بینی ، یانی مەعنەوییات لە پێشا دڵ پێی‌ئەزانێ ، دوایی دڵ ئەیدا بە چاو • واتە : هەرچی بە دڵ تێی‌گەیشت هەر ئەوە بوو كە بە چاویش بینی •

(اَفَتُمَارُونَهُ علی مَا یَری ؟ (١٢) ولَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً اُخْری (١٣) عِنْدَ سِدْرَةِ المُنْتَهی (١٤) عِنْدَهَا جَنَّةُ المَأْوی (١٥) اِذْ یَغْشَی السِّدْرَةَ ما یَغْشَی (١٦) ما زَاغَ البَصَرُ ومَا طَغَی (١٧) لَقَدْ رَأی مِنْ آیَاتِ رَبِّهِ الكُبْرَی) (١٨)

ئایا ئێوە موجادەلە لەگەڵ پێغەمەرا ئەكەن لە راستی‌و دروستی ئەوەدا كە دیویەتی‌و ئەیبینێ ؟ لەگەڵ ئەوەدا كە جارێكی دیكەیش لە داپەڕینێكی

دیکەدا لە لای (سدرة المنتهی)دا جوبرەئیلی بینی لە ژووری ئاسمانی حەوتەمەوە لەسەر شێوەی واقیعی خۆی بە شەشصەد باڵەوە ، لەو شوێنەدا کە (جنة المأوی) لەوێدایە • (جنة المأوی) ئەو بەهەشتەیە کە شوێنو ئارامگای هەموو موسوڵمانانە لە رۆژی قیامەتا ، وە یا ئەو بەشە لە بەهەشت کە شوێنی گیانی موسوڵمانانە لە کاتی مردنیانەوە تا رۆژی لێپرسینەوە •

حەزرەت ـ د ـ لە کاتێکا جوبرەئیلی بە چاو بینی کە داری (سدرة المنتهی)ی داگرتبو ئەوەی کە دایگرتبوو لە فریشتەکانی خودا • وە بە هۆی بینینی ئەو دارەو ئەو فریشتانەوە کە لە دەوریان چاوی پێغەمەر ـ د ـ لای نەدا بۆ تەماشاکردنی ئەملاو ئەولاو ، لە کاری خۆیشی لای نەدا وەکوو چاوێ کە ماندوو ئەبێ ئیتر ئەوەستێو شت نابینێ •

بە راستی لەم کاتەدا پێغەمەر گەلێ نیشانەی گەورەی لەو نیشانانە دی کە بەڵگەی گەورەییو هێزو تەوانای خودان • پۆلپۆل فریشتەی لە ئاسمانەکانا بینی • (سدرة المنتهی)ی بینی کە دارمۆردێکی گەورەی زۆر گەورەیە لە ژووری ئاسمانی حەوتەمەوە لە لای راستی عەرشەوە ، وە ئەو دارە ئەوپەڕ شوێنی هاتوچۆی جوبرەئیلو فریشتەکانی تره • بۆیە لە شەوی میعراجدا کاتێ جوبرەئیل لە خزمەت حەزرەتدا گەیشتنە ئەو جێگە جوبرەئیل لەوێدا وەستاو پێی بەر پێ نەناو ، حەزرەت فەرمووی : بۆ لەگەڵما سەرناکەوی ؟ ئەویش وتی : ئەگەر بە قەد سەری پەنجەیێ لەم شوێنە سەرکەوم ئەسووتێم •

وە (جنة المأوی)ی بینیو ، خەڵکی بەهەشتو نیعمەتەکانی بەهەشتی بینی • وە شێوەی ئەهلی سزای بینی ، وە رەفڕەفی بینی کە بۆیان هێناو سواری بوو ، جا بەرزەوە بوو بۆ ئەو شوێنە کە خودا ویستی بڕوا •

جا ئەم مەعنایە بە رووتی ئینسان تێئەگەیەنێ کە ئەبێ ئەم چاوپێکەوتنی حەزرەتە پاش کاتی میعراج بووبێ؛چونکی خودا ئەفەرموێت:موجادەلە لەگەڵ محەمەدا مەکەن لەم دینتی جوبرەئیلەدا لە (أفق أعلی)دا ؛ چونکی جارێ تر حەزرەتی محەمەد ـ د ـ لە لای (سـدرة المنتهی)دا جوبرەئیلی دیوە • مانای وایە ئەو جارە لە سەردەمی میعراجدا بوە ، وە جاری دوەمیش لـە مەکەدا هەر لە (أفق أعلی)دا جوبرەئیلی دیوە ، کاتێ حەزرەت ـ د ـ لـە ئەشکەوتی حیرا هاتەدەرەوە • بەم جۆرە دەبێ ئەم ئایەتە دوای ئیسـراو میعراج هاتبێتە خوارەوە •

وە لەسـەر باری دووهەم مانای ئایەتەکان ئەمەیە : ئەوەی کـە صاحیبەکەی ئێوە ئەیڵێ وەحیەو بۆی کراوەو تێگەیەنراوەو مانـای ئـەو وەحیەی پێوتراوە لە لای خودایەکەوە کە خاوەنی هێزو تەوانایەو خاوەن حیکمەتو ئیستیقامەتە لە کارەکانیا ، وە ئەو خودایە دەستی بەسەر جیهانا گرتوەو ئەو وا لە پلەو پایەیەکدا لەوە بالآترە عەقڵی ئێمە پێی‌بگا • ئەمجار بزانن ئەو خودای تەوانایە بە جیلوەی کەرەمو ئیحسانی خۆی لە صاحیبەکەتان نزیك بوەوە وەها کە بێوانی ئەوان بە ئەندازەی دوو کەوان بوون کە بەڵێنە دەمیەك •

جا ئەو خودایە وەحی‌کرد بۆ لای بەندەکەی خۆی ئەوەی کە خواستی وەحی بکا بۆی • وە دڵی صاحیبەکەتان درۆی نەکرد لەگەڵ ئەوەدا کە بە چاو بینی • واتە : ئەوەی کە بە دڵ تێگەیشتو ئەوەی کە بە چاو بینی یەکێ بوون •

جا ئایا ئێوە موجادەلە لەگەڵ محەمەدا دەکەن لەو شتەدا کـە ئـەو دیویەتی ؟ لەگەڵ ئەوەدا کە محەمەد جارێکی دیکە خودای دیوە کاتێ کە

محەمەد لە لای (سدرة المنتهی)دا بوو ئەو سیدرەیە کە (جنة المأوی)ی لە لادایە ، لەو کاتەدا کە سیدرەی داگیرکردبوو ئەوەی داگیری کردبوو • رە بە هیچ جۆرێ چاوی محەمەد بەملاو لادا لای نەداو ، تەجاوزی نەکرد لەو ئەندازە کە بۆی بڕیاردراوە • وە بە راستی نیشانەی گەورەی زۆر بینی لە نیشانەکانی خودا • وەکوو ئەو نیشانانە لە پێشەوە باسمان کردن •

وە تەفسیری یەکەم لەسەر ئەو بناغەیە کە پێغەمەر ـدـ خودای چاوپێنەکەوتوە نە لە شەوی میعراجاو نە پێش ئەو شەوەو نە لە پاش ئەو شەوە وە ئەم بیرە بیری گەلێ لە یارانی پێغەمەرە •

وە تەفسیری دووهەم لەسەر ئەو بناغەیە کە پێغەمەر ـدـ خوای بینیوە •

من لەم شوێنەدا بۆ دەربڕینی دڵخوازی خۆم ئەنووسم :

خودا خودایە بۆ هەردوو جیهان
زانایە لە بۆ دیاریو پەنهان
ذاتی کاملەو (منبع الاحسان)
بەسەریا نایێ خەلەلو نوقسان
قادرە لەسەر مومکینات هەموو
خواستی بوو ئەیکا بە بێ یەکو دوو
بینینی خودایش لە مومکیناتە
چ لەو بساتاو چ لەم بساتە
چون یەک حەقیقەت نابێ ئاوابێ :
ئیستە مەحاڵو ، ئەوسا رەوا بێ
ئەگەر مانیعیش ضیعفی ئینسانە
قووەتپێدانی گەلێ ناسانە

مانیعی عادییش نابێ بـــە مانیـــع
بـــە ئیستیدلالی بورهـــانی لامیع
کـــە وابوو مادام ثابتـــە خەبـــەر
لەسەر بینینی بۆ خودای ئەکبەر
شوبهە نامێنێ بۆ مەردی هۆشیار
رەهبەر بینیویە خالیقی موختار
قیاسی غائیب لـــــە ذاتی شاهید
کەس نایکا مەگەر بوجەهلی جامید
نابینی ئیسراو میعراجی رەهبەر
بە یاسای عادەت بۆت ناچێتە سەر
هەروا روئیەتیش بە وێنەی حەیات
وەکـــوو کـــەلامو ماباقـــی صـــیفات
هەرکامیان بگری بە یاسای مەشهوود
سەرگەردان ئەبێو ناگەی بە مەقسوود
دەی وا باوەڕت هـــەیە بـــەوانە
روئیەتی خودایش وەهـــا بزانـــە
مادام خەبەری موسنەد مەوجوودە
روئیەتی خودا بۆ ئەو مەشهوودە
بە (تاج الاصول) یا (فتح الباری)
مەرهەم ئەهێنی بۆ زامی کاری
بەش بە حاڵی خۆم وەها ئەزانم
وا داوا ئەکا وەزعی ئیمانم :
هەرچۆن کە بیستی حەزرەتی کەلیم
کـــەلامی زاتی حەزرەتی کـــەریم
یانـــی بێ جیهەت لـــە هـــەموو لاوە
لە لای شەجەرەی طووری سیناوە

وەها محەمەد (ختم المرسلين)
بـە چاو بینیویە (رب العالمين)
(نامی) وا ئەڵێ بە بێ (لیت)و (لو)
ئەمە خەڵاتە لـە بۆ زاتی ئەو
رەبی پڕتـەوێ لـە نووری لیقا
بدە بە دڵمان بە فەناو بەقا !
لادە لە دڵمان پەردەی پڕ حیجاب
تا نایل ببێ بە نووری صەواب
نوورێکی وەها کاشیف بێ بۆ دڵ
ببێ بە حەڵاڵ بۆ گرێی موشکڵ
مونـەوەر بکا دەماخی سەرمان
ببێ بە سورمە لە بۆ بەصەرمان
هـەتا ببینین رێگـەی سەلامەت
بە سەریا بڕۆین بە ئیستیقامەت
تاج ئەڵێ وایە عەقیدەی جومهوور
ئیتر مەپرسە لە بیری مەهجوور

* * *

(اَفَرَاَيْتُمُ اللاّتَ والعُزّٰى (١٩) ومَنَاةَ الثّالِثَةَ الاُخْرى ؟ (٢٠)
اَلَكُمُ الذَّكَرُ ، ولَهُ الأُنْثى ؟! (٢١) تِلْكَ اِذاً قِسْمَةٌ ضِيزى! (٢٢)
اِنْ هِيَ اِلاّ اَسْماءٌ سَمَّيْتُمُوها اَنْتُمْ وآباؤُكُمْ ، ما اَنْزَلَ اللهُ
بِها مِنْ سُلْطانٍ ، اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلاّ الظَّنَّ وما تَهْوَى الأَنْفُسُ ،
ولَقَدْ جاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدى) (٢٣)

ئادەی هەواڵم بدەنێ ئایا (لات)و (عوززا)و (مەنات) ، کە سێیەمی ئەو بتانەیەو لەوان دواکەوتوە ، قابیلیەتی ئەوەیان هەیە کە ئێوە بەندەیان

بۆ بکەن ؟ وە ئایا ئێوە ئەی عەرەبی ڤورەیش شیاوی ئەوەن کە نەوەی ئێرینە بەشی ئێوە بێو هەر بۆ ئێوە بێ هەتا بڵێن : فریشتەکان کچی خودانو ، ئەم بتانە هەر یەکەیان ژێکی جنی وا لە پێخەکەیاو ، ئەو کچانەیش هەم کچی خودان ؟! پەنا بە خودا ئەگەر بەشو بەشکردن وەهابێ ! ئەم بەشکردنە بەشکردنی دوور لە عەدالەتەو تارەوایە •

ئەم بتانە ئەوە نەبێ کە چەن ناوێکن ئێوە داتانناونو بڕیارتانداونو کردووتانن بە ناو بۆ ئەو دارو بەردانە هیچی دیکە نین • ئەمانە کە ئێوە ئاوا رێزتان بۆ داناونو کردووتانن بە خودای سەر زەوی هیچ نینو هەر ئەوەن کە باوکو باپیرەکاتتان ناویان لێ ناون بێ ئەوەی خودا هیچ بەڵگەیەکی ناردبێ بۆ ئێوە لەسەر ئەوە کە ئەم بتانە هیچ بایەخو نرخێکی واقیعییان ببێ • وە ئەو باوکو باپیرەیشتانە هەر ئەوەیە شوێن گومانێکی دوور لە راستی کەوتوونو ، شوێن شتێ کەوتوون کە نەفسی ناتەواو ئارەزووی ئەکا ، کەچی لەگەڵ ئەوەدا کە ئەمە رەفتاریانە لە لایەنی خودای خۆیانەوە قورئانێکیان بۆ هاتوە کە ئەبێ بە هۆی شارەزاییو رێگەدەرکردن بۆ مەبەستی بەکەڵك ، کە خوداناسیو بەندەیی‌کردنی پاکو راستە بۆ خودا •

بزانن ! لات بتی هۆزی (ثەقیف)و ، عوززا بتی قورەیشو بەنی‌کەنانە بوەو ، (مەنات) بتی بەنی‌هیلال بوە • وە (هشام) ئەڵێ : مەنات بتی قەبیلەی هوذەیلو خوزاعە بوە • جا حەزرەت ـدـ لە سااڵی فەتحی مەکەی موکەڕڕەمەدا عەلی کوڕی ئەبوطالیبی نارد ئەو بتەی رووخاند ، پاش ئەوە چوون لاتیان کرد بە بتی خۆیان لە (طائیف)دا وە لات بەردێکی چوارگۆشە بوەو خزمەتکارەکانیان لە ثەقیف بوونو خانوویان لەسەر کردنەوەو ، قورەیشو عەرەبەکانی دیکە رێزیان لێ‌ئەگرت ، وە لە شوێنی منارەی

مزگەوتەکەی طائیفـدا بوە هـەتا حەزرەت موغیرەی کوڕی شوعبەی نارد ڕووخاندی‌و سووتاندی •

(اَمْ لِلْاِنْسَانِ ما تَمَنّٰی ؟ (٢٤) فَلِلّٰهِ الْآخِرَةُ والأولی (٢٥) وَكَمْ مِنْ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ لاتُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيئاً الاّ مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ الله لِمَنْ يَشاءُ ويَرْضی ! (٢٦) اِنَّ الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ المَلائِكَةَ تَسْمِيَةَ الأُنْثی!(٢٧) وما لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ . اِنْ يَتَّبِعُونَ الاّ الظَّنَّ ، وِاِنَّ الظَّنَّ لا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيئاً (٢٨) فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّٰی عَنْ ذِكْرِنَا ولَمْ يُرِدْ الاّ الْحَياةَ الدُّنْيا (٢٩) ذلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ . اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ ، وهُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدی) (٣٠)

یا خـەیر ئـەو کافرانە وا ئەزانن کە ئادەمیزاد هەرچی ئارەزوو بکاو پیەوێ بۆی هـەیەو ، بە خواستی خۆیان هاوڕێ بڕیار ئەدەن‌و فریشتەو بتەکان بۆ خودا دائەنێن بـە بێ فام‌و هۆش‌و بە بێ بەڵگەیەکی ڕوونا‌ك ! حاشا وا نیە ، خودا پاشایەو دارایەو لە هەموو غەیری خۆی بێ نیازە ، وە دنیاو قیامەت‌و سەرەتاو کۆتایی کائینات وا لەبەر هێزی تەوانایی خوداداو ، بە بێ فەرمانی خودا هیچ ناکرێ • وە گەلێ فریشتە هان لە ئاسمانەکانا کە تکاکردنی ئەوان هیچ سوودێ بە کەس ناگەیەنێ مەگەر لە پاش ئەوە کە خودا ڕێگەی تکاکردن بدا بۆ کەسێ کە خۆی ئەیەوێ •

وە ئەوانە کە باوەڕیان بە پاشەڕۆژ نیەو هەست بە لێپرسینەوە ناکەن فریشتەکان بە مێینە ناوئەبەن‌و بە کچی خودایان دائەنێن ، وە لەم بابەتەوە

هیچ زانستێکیان نیە ، بەس دووی گومان ئەکەونو گومانیش هەرگیز کەس بێ نیاز ناکا لە یەقین • وە هەزار گومان بە بەڵگەیەکی راستو رووبەڕوو بەرباد ئەبێ • دەی تۆ ئەی خۆشەویست وازبێنەو خۆت لادە لە رێنومایی ئەوانە کە بە تەواوی پشتیان لە زیکرو یادی ئێمە هەڵکردوەو ، جگە لە ژیوارو ژیانی دنیا هیچی تریان مەبەست نیە • ئەوانە ژیانی دنیا دواپلەیە کە زانستیان پێی گەیشتوەو ، بێگومان خودای تۆ لە هەموو کەس زاناترە بەو کەسانە کە گومڕا بوونو رێگەی خوداناسییان ونکردوە • وە ئەو زاناترە بەو کەسانەیش کە هیدایەتدراونو رێگەی رزگاری پێداون •

(وَلِلّٰهِ ما فِي السَّمَاواتِ ومَا فِي الْأَرْضِ ، لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اَساؤُا بِمَا عَمِلُوا ، ويَجْزِيَ الَّذِينَ اَحْسَنُوا بالْحُسْنى (٣١) الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الإِثْمِ والفَوَاحِشَ ، اِلاَّ اللَّمَمَ ، اِنَّ رَبَّكَ واسِعُ المَغْفِرَةِ ، هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَأَكُمْ مِنَ الأَرْضِ ، واِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ ، فَلا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقى) (٣٢)

بۆ خودایە بە موڵکایەتیو بە تەسەرِوف هەرچی وا لە ئاسمانەکاناو وا لە زەویداو ، هەر ئەو فەرماندەرو خاوەن یاسای ئایینە • جا با ئادەمیزاد رێگەی خۆیان بگرنو رەفتار بکەن چۆن خۆیان بۆ خۆیانی هەڵئەبژێرن ، تا خودا تۆڵە لەوانە بکاتەوە کە خراپە ئەکەنو پاداشی ئەوانەیش بداتەوە کە چاکە ئەکەن •

ئەو کەسانە کەنار ئەگرنو خۆیان لە گوناهە گەورەکان ئەپارێزن وەکوو : هاوبەش بۆ خودا دانانو ، کوشتنی بێتاوانو ، داگیرکردنی مڵو

دارایی بێدەستان ... وە خۆیان لە کاری ناپارو بێناموسی دەپارێزن جارێ لە جاران نەبێ بە قەزاو قەدەر لێیبقەومێو دواییش نەگەڕێتەوە بۆ سەری .. ئەوە بێگومان خودا دائیرەی تاوانبەخشی بۆ ئەوانە گوشادە . جا خودا خۆی لە ئێوە باشتر ئاگاداری کردارو کارتانەو لە خۆتان باشترتان دەناسێ . لەو کاتەوە لە زەوی دروستی کردوون بە یاسای دامەزراوی خۆی ، وە لەو کاتەوە ئێوە بەچکە بوون لە سکی دایکتانا ، ئیتر خۆتان بە پاك دامەێن ، خودا زاناترە بەوانە خاوەن تەقوان .

بێداربن ! لەفزی (کبائر الاثم) لەم ئایەتەدا بریتییە لەوە کە هەڕەشەی تایبەتی لەسەر کرابێ ، وە بەم مەعنا (فواحش) ئەگرێتەوە ، بەڵام لەبەر زیادەگرنگیپێدان تەصریحی پێ کراوە ؛ چونکی فەواحیش بریتییە لە تاوانی بێناموسی‌ی .

وە (لەمەم) بەوە تەفسیرکراوەتەوە کە بە قەزا جارێ لە جاران کرابێو دوایی تەرککرابێ . وە لەسەر ئەم تەفسیرە (استثناء) بە (الا اللمم) (استثنای) موتتەصیلە ، واتە : تاوانبارە نابارەکان بێجگە لەوانە جارێ بە قەزا لێیان قەوماوە ، ئەوە خودا تاوانبەخشی بۆ ئەوانە گوشادە .

وە بازێ (لەمەم)یان بە تاوانە بچووکەکان مانا لێداوەتەوە ، وەکوو تەماشایێ بۆ ژنی بێگانەو ، پاشملەدویێو ، جنێوو ... بەڵام من ئەو مانەم لەلا دوور بوو بۆیە پشتگوێم خست .

(اَفَرَاَيْتَ الَّذِي تَوَلّٰى (٣٣) وَاَعْطٰى قَلِيلاً وَاَكْدٰى ؟ (٣٤) اَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرٰى ؟ (٣٥) اَمْ لَمْ يُنَبَّاْ بِمٰا فِي صُحُفِ مُوسٰى (٣٦) وَاِبْرٰاهِيمَ الَّذِي وَفّٰى ؟ (٣٧) اَلاّٰ تَزِرُ وٰازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى (٣٨) وَاَنْ لَيْسَ لِلْاِنْسٰانِ اِلاّٰ مٰا سَعٰى (٣٩)

وَاَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرى (٤٠) ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْاَوْفى (٤١)
وَاَنَّ اِلى رَبِّكَ الْمُنْتَهى (٤٢) وَاَنَّهُ هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكى (٤٣)
وَاَنَّهُ هُوَ اَماتَ وَاَحْيَا (٤٤) وَاَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ
وَالْاُنْثى (٤٥) مِنْ نُطْفَةٍ اِذا تُمْنى (٤٦) وَاَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ
الْاُخْرى (٤٧) وَاَنَّهُ هُوَ اَغْنى وَاَقْنى (٤٨) وَاَنَّهُ هُوَ رَبُّ
الشِّعْرى (٤٩) وَاَنَّهُ اَهْلَكَ عاداً الْاُولى (٥٠) وَثَمُودَ فَما اَبْقى (٥١)
وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ ، اِنَّهُمْ كانُوا هُمْ اَظْلَمَ وَاَطْغى (٥٢)
وَالْمُؤْتَفِكَةَ اَهْوى (٥٣) فَغَشّاهَا ما غَشّى (٥٤) فَبِاَيِّ آلاءِ رَبِّكَ
تَتَمارى ؟) (٥٥)

فەرموودەی خودا : (افرایت الذی تولی ...)

ئەم ئایەتانە دەربارەی وەلیدی کوڕی موغیرە هاتنەخوارەوە • جاربەجارێ ئەکەوتە شوێنی پێغەمبەر ﷺ ، جا یەکێ لە کافرەکان رەخنەی لێ گرتو پێی وت : عەیب ناکەی واز لە ئایینی باوکو باپیرەی خۆت دێنێو بە گومڕایان دائەنێیو شوێن محەمەد ئەکەوی ؟! ئەویش وتی : من لە سزای خودا ئەترسم • کابرایش پێی وت : هەر گوناهێکت لەسەرە من هەڵی ئەگرم بە مەرجێ بازێ مالم پێبدەی • ئەویش بەمە رازی بوو ، پاشگەز بوەوە لە ئایینی ئیسلامو چوەوە سەر دینەکەی پێشووی ، بەڵام مەرجەکەی بەجێهێناو کەمێ لە مالی خۆی ئەدا بە کابرا •

جا خودا ئەفەرموێت : ئا هەوالم پێبدە لە حاڵی ئەو کابرایە کە پشتی لە تۆ هەڵکردو گەڕایەوە بۆ لای کافرەکانو ، کەمێ دارایی خۆی دا بە کەفارەتی گوناهەکانیاو ئەو دواکەی نەدا ؟ ئایا زانیاری غەیب ئەزانێو ، بە

دڵ ئەزانێ یا بە چاو ئەڕوانێ کە یەکێ تاوانی یەکێ تر هەڵئەگرێ ؟ یاخود ئاگادار نەکراوە بەو یاسایە کە لە تەوراتی موسای کوڕی عیمراندا نووسراوە ، یا لە صەحیفەکانی ئیبراهیمی بەوەفادا هەیە ، کە هیچ باربەرێ لە باری خۆی زیاتر هەڵناگرێ و ، هەر کەس کۆڵی خۆی وا بە کۆڵیەوە ، وە ئینسان بە یاسای دادگەری هەر ئەوەی بۆ هەیە کە بە تێکۆشانی خۆی چنگ خۆی خستبێ و کردبێتی و ، لەوە بەولاوە هەر شتێکی بۆ دەس بدا لە پایەو مایە بە میهرەبانی خودایەو ، ئەو هەوڵو کۆششەیش لەمەولا ئەبینرێ و دەست ئەکەوێ و لە پاشان بە گوێرەی ئەو کۆششە پاداشی ئەدرێتەوە و ، لەسەر نیەت و قەصدی خۆی پاداشی ئەدرێتەوە لە لای خوداوە بە پاداشێکی زۆر رەساو ، گەڕانەوەی هەموو کەس بۆ لای پەروەردگارە ؟

وە ئایا نازانێ کە هەر خودایە دڵ خۆش ئەکاو ئینسان دێنێتە پێکەنین و ، هەر خودایە دڵ دێشێنێ و ئینسان دێنێتە گریان و ، هەر خودایە لە پاش زیندوێتی ئینسان ئەمرێنێ و لە پاشەڕۆژدا زیندووی ئەکاتەوە و ، هەر خودایە لە نەبوونەوە ژن و مێردی دروست کردوە بۆ ئەوە زاوزێ بکەن و بە هۆی تۆوێکەوە کە لە لای مێردەوە ئەڕواتە منداڵدانی ژنەوە نەتەوە پەیدا ببێ ، وە هەر ئەو خودایە کە دروستکردنی یەکەمی داناوەو گیانلەبەرانی لە نەبوونەوە هێناوەو ، دروستکردنی دووهەمیش هەر لەسەر ئەوەو ، ئەو گیانلەبەران زیندووئەکاتەوە بۆ لێپرسینەوەی پاشەڕۆژو بۆ وەرگرتنی پاداش و تۆڵەی چاکەو خراپە بە دۆزەخ و بەهەشت و ، هەر خودایە کە ئینسان دەوڵەمەند ئەکاو داراو خاوەن دەستی دەکا ، وە یا ئینسان بە ئەندازەی پێویست ئەژیێنێ و بەشی خۆی ماڵی پێ ئەداو زیادەی ناداتێ ، وە هەر ئەو خودای پەروەردگارە دروستکەری ئەستێرەی گەورەی (شعری)یە کە ناوئەبرێ بە : (عبور)و لە (غمیصاء) روونا کترە ؟؟

لە حاشیەی (جمل)داو لە شەرحی قاموو سیشدا ئەفەرموون : (شیعرا) دوو ئەستێرەن یەکێکیان ناوی (شعری العبور)ە کـە ئەوە مەبەستە لـە ئایەتەکەداو ، هۆزی خوزاعە ئەیانپەرست • وە (ابو کبشة) کە یەکێ لە گەورەکانیان بوو بەندەیی ئەو ئەستێرەی بۆ دامەزراندن ؛ ئەیوت : هەموو ئەستێرەیێ ئاسمان بە باری پاناییدا دەبڕێ بەلاّم شیعرا بە باری درێژاییدا دەیبڕێو ، لە هەموو ئەستێرەکانی ئاسمان جیاوازە ، مانای وایە گەورەو بە دەستەلاّتە • وە ئەو ئەستێرەکەیان ناوی (غمیصاء)ەو ، بە ئەفسانەی عەرەب ئەلێن : ئەم دوو ئەستێرە خوشکی (سوەیل) بوونو (عبور) رۆیشتوەو (غمیصا)ی بەجێهێشتوەو ئەمیش ئەوەندە گریاوە چاوی کزبـوە • وە ئەم (شعری العبور)ە لە پاش (جەوزاء) لە کاتی تینی گەرمادا دەردەچێ • وە پێی دەلێن : شیعرای یەمانی ؛ چونکی لە جەنووبەوە دەرئەکەوێ •

(ریاضیە)کانی ئیمرۆ ئەلێن : شیعرا ملیۆنێ جار لە رۆژ گەورەترەو ؛ گەلێ لە رۆژەوە دوورە بۆیە وەکوو رۆژ پڕتەوی ناگاتە سەرزەوی •

وە ئایا نازانن‌و نەیان‌بیستوە کە گەلی عادی یەکەم لەسەر بێئەدەبی‌و تاوانباری خۆیان لە ولاّتی (ئەحقاف) لە نزیکی (یەمەن)دا بە بایەکی بە تین لەناوبران ؟ وە نازانن کە عادی دووهەم ، کە بە گەلی ثەمود ناسراون ، لە بەشی عادن‌و لە پاش لەناوچوونی عاد کۆچیان کرد بۆ شیمالی جەزیرەو لە

نزیکی (ئەردەن)دا دانیشتن‌و ، خودا صالّحی بۆ ناردن‌و ئینکاریان کردو ، خودا ئەوانیشی لەناوبردو ئەو پایەو مایەو هێزو قەرەبالّغیەی بەربادکردن‌و نەیهێشتنەوە ؟

وە نازانـن گەلی نووح لە عیراقدا لە نێوان موصلّ‌و بابلدا کە لە پێش عادو ثەمودا بوون •• ئەوانیشمان لەناوبرد ؟ چونکی ستەمکار بوون‌و

زۆر لە سنووری دین دەرچووبوونو ، لـە رێگە لایانداببوو ؛ حەزرەتی نووح نزیکی هەزار ساڵ رێنومایی کردنو ئەوان هیچیان لێ وەرنەگرتو زۆر ئازاریان دا ؛ هەتا دۆعای لێکردنو خودا بە لافاو خنکاندنیو بەربادی کردن •

وە ئایا نازانن ولاتی (لوط) کە بە (مؤتفکە) ناسراون خودا فڕەیدایە خوارەوە ؟ واتە : ئەو ولاتەی لە شوێنی خۆیا بەرزکردەوەو هەڵگێڕایەوەو دایەوە بـە زەویدا ! جا ئـەو ولاتەی داگیرکرد ئەوەی داگیری کرد لـە بەردو خاکو خۆڵ •

وا ئەگێڕنەوە : کـە خودای تەعـالا ئـەو ولاتەی بـە بوومەلـەرزەو بورکانێکی توند لە جێگەی خۆی هەڵکەندو بەرزیکردەوە بۆ ئاسمانو لەوێوە هەڵگێڕایەوەو دایەوە بە زەویدا ! وە پاش ئەوەیش بەردەبارانی کردن • جا ئیتر ئەی ئادەمیزادی سەرسەخت لە چ بەڵگەو ئایەتێکی توانایی خودادا گومانت هەیەو . لە کام نیعمەتی خودادا موجادەلە ئەکەیت ؟

خـودایێ وابێ هێـزو تـەوانای
بە حەق بیپەرسە تۆ ئەگەر دانای

بزانن ! ظاهیری ئایەتی : (وان لیس للانسان الا ما سعی) ئەوەیە کە کەس سوودێ وەرناگرێ لە کردەوەو کۆششی خۆی نەبێ . یا کردەوەی کەسێ کە وەکوو خۆی وابێ ؛ وەکوو وەکیلێ لە خێرو چاکەدا . یا کوڕێکی کـە چاکەی بۆ بکا . یا قوتابییەکی کـە چاکەی پێنیشاندابێو خوێندنی فێرکردبێو ئەویش خەڵك فێر بکا . وەکوو ئەو حەدیثە کە حەزرەت ـدـ فەرموویەتی : (اذا مات ابن آدم انقطع عمله الا عن ثلاث •••)

وە زاناکان لەم ئایەتەدا گەلێ وەڵامیان داوەتەوە :

یەکەم : فەرموویانە : ئــەم ئایەتە باسی شەریعەتی زەمانی حــەزرەتی ئیبراهیم ئــەکاو شەریعەتی ئیمە واسیع‌تر • واتــە : کەڵك لــە کردەوەی خۆیشمانو خەڵکیش وەرئەگرین •

دووەم : ئــەم ئایەتە بەیانی یاسای عەدل ئەکا • واتە بــە یاسای عەدل هەرکەسێ کەڵك لە کردەوەی خۆی وەرئەگرێ ، بەڵام خودا یاسای فەضلی هەیە کە لەسەر ئەو یاسایە لەوانەیە ئینسان سوود لە خێرو چاکەی غەیری خۆی وەربگرێ •

سێهەم : ئەم ئایەتە مەخصووصە ، واتە : هەرچەند ظاهیرەکەی ئەمەیە کــە لــە غەیری خۆی کەڵك وەرنەگرێ ، بەڵام چەند مادە هــەن لــەمە جیاکراونەتەوە :

أ ــ دۆعای غەیری خۆی لە موسوڵمانان • بە ئیجماع دۆعای خێر سوودی هەیە بۆ ئەو کەسە دۆعای بۆ ئەکرێ ؛ خوا لە کاتی ژیانا وەکوو حەزرەت ــ کاتێ عومەری کوڕی خــەطابی نارد بۆ حەج فــەرمووی : (لا تنسنا من دعائك يا اُخيّ !)وە عومــەر فەرمووی : ئــەم کەلیمەی حەزرەتە کەلیمەیەکە حەز ناکەم بە هەموو دنیای بگۆڕمەوە • وە یاخود لە پاش مردن بێ ، وەکوو خودا بە زمانی حەزرەتی ئیبراهیمەوە ئەگێڕێتەوە : (ربنــا اغفر لي ولوالدي وللمؤمنين يوم يقــوم الحساب) • وە تاریفی موسوڵمانانی چینی دوای ئەصحابە ئەکا بەوە کە فەرموویەتی : (والذين جــاؤا من بعــدهم يقولون : ربنــا اغفــر لنــا ولاخواننــا الذين ســبقونا بالايمان ...) • وە نوێژی جەنازە کە فەرزی کیفایەیە لەو دۆعایانەیە کە قازانجی بۆ مردوەکان هەیە •

هەروا دۆعای مەلائیکە بۆ موسوڵمانانو داوای لێخۆشبوونیان بۆ ئەهلی زەوی کە لە قورئانی پیرۆزدایە •

ب ـ شەفاعەتی حەزرەت ـدـ بۆ خەڵکی مەوقیفی کۆمەڵگا لە پاشەڕۆژا بۆ ئەوە کە زوو حسابیان بکرێ ، ئەمجار بۆ دەرکردنی بازێ تاوانبار لە ئاگری دۆزەخ ، دوایی بۆ خەڵکی بەهەشت بۆ بەرزکردنەوەی پایەیان •

ج ـ موسوڵمانی مردوو خێری دەست ئەکەوێ بە هۆی هەرکەسێکەوە کە خێرو چاکەی بۆ بکا ، بە تایبەتی لە لایەنی خزمانی خۆیەوە بە گوێرەی فەرمایشتی پێغەمەرو ئیجماعی موسوڵمانان •

د ـ بە گوێرەی فەرمایشتی پێغەمەر حەجی فەرز لە کۆڵی ئینسان ئەکەوێ ئەگەر یەکێ لە خزمەکانی خۆی حەجەکەی بۆ بکا •

هـ ـ حەجی مەنذوور یا رۆژووی مەنذوور لە پاش ئەوە کە ئەو کەسە نەذرەکەی کردوە بمرێ •• ئەگەر یەکێ تر بۆی بکا بە گوێرەی فەرموودەی پێغەمەر ـدـ دروستە • دیارە ئەمەیش سوودوەرگرتنە لە کردەوەی خەڵك •

و ـ هەر قەرزارێ لە ژیانیا یا لە پاش مردنی هەرکەسێ قەرزەکەی بۆ بداتەوە قەرزدکە لەسەر قەرزارەکە ئەکەوێ • ئەمەیش کەڵكوەرگرتن لە کردەوەی غەیرە •

ز ـ مردوویەکی قەرزاریان دانا ، حەزرەت فەرمووی : نوێژی لەسەر ناکەم تا قەرزەکەی نەدرێتەوە ؛ جا ئەبو قەتادە قەرزەکەی بۆ دایەوە ، ئەوسا پێغەمەر ـدـ نوێژەکەی بەسەرەوە کرد • وە لە ریوایەتێکی تردا حەزرەتی عەلی قەرزەکەی دایەوە •

ح ـ هەرکەسێ حەقی خەڵکی لەسەر بێ هەرکاتێ ئەو کەسەیان ئازاد کرد ئەم کەسە ئازاد ئەبێ •

ط ـ دراوسێی باش‌و چاك مادام کردەوەی چاك بێ ئینسان سوودی لێ وەرئەگرێ •

بەم بەڵگانەو بە گەلێ بەڵگەی تر پێویستە ئەو ئایەتە یا بەس باسی قانوونی عەدل بکا • وە یا ئەگەر هەموو یاسای دین بێ پێویستە بڵێیت : ئەو ئایەتە مەخصووصە بەم ماددانەو ، لە واقیعا گەلێ کەس ئەبن بە هۆی خێرو چاکە بۆ گەلێ کەس وەك خودا لە ئایەتی سی‌و سێی سووڕەتی ئەنفالا ئەفەرموێ : (وما كان الله ليعذبهم وانت فيهم) •

(هذا نَذِيرٌ مِنَ النُّذُرِ الاُولى (٥٦) اَزِفَتِ الآزِفَةُ (٥٧) لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللهِ كَاشِفَةٌ (٥٨) اَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ؟ (٥٩) وتَضْحَكُونَ ولا تَبْكُونَ (٦٠) وَاَنْتُمْ سامِدُونَ ؟ (٦١) فَاسْجُدُوا لِلهِ واعْبُدُوا) (٦٢)

ئەم قورئانە پیرۆزە ، یا ئەم پێغەمەرە رابەرە ، عالەم ترسێنێکە وەکوو کەلامەکانی پێغەمەرەکانی پێشوو ، یا وەکوو نەفسی پێغەمەرە پێشووەکان • وە رۆژی دوایی نزیك بوەتەوە • وە ڕەوانەکردنی پێغەمەری ئاخرزەمان وەکوو محەمەد ـدـ یەکێکە لە نیشانەکانی ، وە غەیری خودا کەس کەشفی موصیبەتەکانی ناکات ، بەڵێ خودا خواستی لێبێت بە ئاسانی دێت‌و ئەڕوات • جا ئایا ئێوە لەم قورئانە سەرسام ئەبن‌و پێ‌ئەکەنن‌و ناگرین‌و ئەوەندە بێهۆش‌و خامۆشن گەورەیی‌و نرخی ئەم قورئانە نازانن ؟ دەی سوجدە بۆ خودا بیەن‌و بەندەیی بۆ بکەن •

ئەگێڕنەوە لـە ئیبنو عەباسـەوە ـخـ فەرموویەتی : حەزرەت ـدـ دوای ئـەم ئایەتی سەجدەیە سەجدەی بردو [هەرچیش لـە لایابوو] لـە موسوڵمانو کافرو جینو ئینس هەموو سەجدەیان برد لەگەڵیا .

تەفسیری سوورەتی (نەجم)م تەواوکرد لە رۆژی سێشەنبەی ٢٩ی (ربیع الثانی)ی ١٣٩٩ی کۆچی لـە حوجـرەی دەرسوتنەوەی مزگەوتی شێخ عەبدولقادری گەیلانی لە بەغدا .

عبدالکریم محمد المدرس

سوورەتی (قەمەر) لـە سوورەتە مەکەییەکانە ، ئایاتەکانی ٤٤و ٤٥و ٤٦ نەبێ ، پەنجاو پێنج ئایەتە ، دوای سوورەتی (طارق) هاتوەتەخوارەوە .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

(اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ ، وانْشَقَّ القَمَرُ (١) وِانْ يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا ويَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ (٢) وكَذَّبُوا واتَّبَعُوا اَهْوَاءَهُمْ وكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ (٣) ولَقَدْ جاءَهُمْ مِنَ الأنْبَاءِ ما فِيهِ مُزْدَجَرٌ (٤) حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَما تُغْنِ النُّذُرُ (٥) فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ اِلى شَيْءٍ نُكُرٍ (٦) خُشَّعاً اَبْصَارُهُمْ ، يَخْرُجُونَ مِنَ الاَجْداثِ كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ (٧) مُهْطِعِينَ اِلى الدَّاعِ ، يَقُولُ الْكَافِرُونَ : هَذا يَوْمٌ عَسِرٌ !) (٨)

واتە : هاتنی کاتی تایبەتی بۆ تێکچوونی ئەم دنیاو دەرکەوتنی جیهانێکی تازەی نەبڕاوەی هەتاهەتایی نزیکەوە بوە ، وە مانگ لەت بوو بە داواکردنی پێغەمەری ئاخرزەمان بۆ ئیقناعی ئەوانەی داوای موعجیزەی ئاسمانییان کرد . وە ئەم کافرە سەرسەختانە ئەگەر چاویان بە کارەساتێ بکەوێ کە نیشانەی تەوانایی خودا بێتو راستی رەهبەری دین دەربخا .. باوەڕی پێ ناکەنو لێی لائەدەنو پشتی تێئەکەنو ، لەخۆیانەوە ئەڵێن : ئەم جۆرە کارە جادووگەریو چاوبەستێکەو هەمیشە لە جیهانا بوەو ئەبێ ! وە ئەو

کافرانە پێغەمەریان بەدرۆخستەوەو باوەڕیان بەوە نەکرد کـە ئەو لەتبوونی مانگە موعجیزەیەکی خودایی بێ‌و ، شوێن ئارەزووی خۆیان کەوتن لـە . بتپەرستی‌و ، مەستی‌و ، سەربەستیدا • بـەڵام تۆ گوێ بـە ئینکارەکەیان مەدە ، هەموو کارو بارێ جێگەی خۆی ئەگرێ‌و ، ئەم ڕێنومایی تۆو ئـەو سەرسەختی ئەوانە ئەنجامیان دەرئەکەوێ •

وە ئەو کافرانە لە هەواڵی گەلە پێشوەکان کە بە هۆی لادانیانەوە لـە راستی بەربادکران‌و لەناوبران •• ئەوەندەیان بۆ هات کـە ببێ بـە هۆی پەندو ئامۆژگاری‌و ، بە بیستنی ئەوانە لە سزای خودا بترسن‌و لە خراپە دووربکەونەوە • وە بـە راستی قورئانی پیرۆز خاوەن پـەندو دەرزێکە لەوپەڕ پایەی بەرزی ئامۆژگاریدایە ، وە چونکە ئەوان پەند وەرناگرن ئیتر سوودێ لـە ترساندنی ئەوانەدا نیـە • جـا تۆ وازیان لێ‌بێنـەو ، پشتیان لێ‌هەڵبکەو سەر مەنێ سەریان • وە بیر لەو رۆژە بکەرەوە کە فریشتەی بانگکەر لـە گیانلەبەران بانگیان ئەکا بۆ شتێك کە بـە لایانەوە ناباڕە ؛ وەکوو لێپرسینەوەو کێشانەی کارو کردەوەیان بێ . لەو کاتەدا ئەو کافرانە چاوشۆڕو سەرکزو داماون‌و ، لە گۆڕەکانیان دەرئەچن بەو دەنگە کە بانگیان ئـەکا کـە دەنگی بۆڕی (صـور)ە کـە فووی پیائـەکرێ‌و ، شـێوەی دەرچوونەکەیان ئەڵێی کوللەی بلاوەبوە ، بە پەلە بەرەو دەنگەکە دەڕۆن ، لەو کاتەدا کافرەکان ئەڵێن : ئیمڕۆ رۆژێکی سەختە •

خەڵکی مەکە وایان ئەزانی پێغەمەر هەر موعجیزەیەکیان پیشان ئەدا لـە جادوو بەولاوە نیە • جا داوای موعجیزەیەکی ئاسمانییان لـە پێغەمەر کـرد ـدـ دوایی رێکـەوتن لەسـەر ئـەوەی موعجیزەکەیان لـە مانگـدا دەربکەوێ • وە لە ناو خۆیانا شەوێکیان بڕیاردا و گردبوونەوە ، کە ئـەو

کاتە هات حەزرەت فەرمووی : بڕوانن جا هەموویان تەماشایان کردو چاویان کەوت بە مانگ بوو بە دوو پارچەوەو هەرکام لەوانە بە تەنها مایەوە • جا حەزرەت ـدـ فەرمووی : تەماشا بکەن ، کە ئەو کارەساتەیان دی وتیان : بە راستی محەمەد جادووی لە ئاسمانیش کرد ! (ان هذا الا سحر مستمر) •

(كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ . فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا . وَقَالُوا : مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ (٩) فَدَعَا رَبَّهُ : انِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ (١٠) فَفَتَحْنَا اَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ (١١) وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُوناً . فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَ (١٢) وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ (١٣) تَجْرِي بِاَعْيُنِنَا . جَزَاءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ (١٤) وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا آيَةً . فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ؟ (١٥) فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ؟ (١٦) وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ . فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ؟) (١٧)

واتە : لە پێش ئەماندا گەلی نووح ـ نووحیان بەدرۆخستەوە ؛ هاتن ئەو بەندە پاکە دڵسۆزەی ئێمە کە نووح بوو بەدرۆیانخستەوەو ، وتیان : شێتەو ، مەنعکرا لە گەیاندنی دین بە ئەنواعی مەنع • نووحیش لە پاش ئەو مەنعە لە خودا پارایەوەو ، وتی : خودایە من مەغلووبو ناتەوانم بە دەست ئەوانەوە ، تۆ حەقم بسێنەو یارمەتیم بدە ! ئێمەیش هاتین دەرگای ئاسمانمان لەسەر کردنەوە بۆ دارژاندنی بارانی خورزمو ئاوی بەخورِ هاتەخوارەوەو ، سەرچاوەکانی زەویشم تەقاندو ئاوم لێهەڵقوڵاندن • جا ئاوی ئاسمانو زەوی لە هەموو لایەکەوە یەکانگیر بوون بەو شێوە خودا داینابوو و بڕیاری دابوو ، وە نووحمان بەسەر چەن تەختەو بزمارێکەوە هەڵگرت •

واتە : لە ناو ئەو کەشتیەدا کە بە تەختەو بزمار دروستکرابوو • وە ئەو کەشتیە بەسەر ئاودا ئەڕۆیشت بە چاودێری ئێمە ، تا ببێ بە هۆی رزگاری موسوڵمانەکانو خنکاندنی کافرەکان ، لەبەر جەزادانەوەی ئەوانە کە کوفری خودا ئەکەن ، وە ئەو کەشتیمانە کرد بە نیشانە لەسەر تەوانایی خۆمان ئایا کەسێ هەیە کە بیر بکاتەوە ؟ ئایا سزاو تۆڵەی ئێمە چۆن بوو بۆ ئەو کەسانە کە سەرپێچییان لە فەرمانی ئێمە کرد •

وە ئێمە قورئانمان ئاسانکردوە بۆ خوێندنەوەو ، لە خوێندنەوەیدا پەندو دەرزی زۆر هەیە ، جا ئایا کەسێ هەیە پەند لەم قورئانە وەربگرێ ؟

(كَذَّبَتْ عادٌ فَكَيْفَ كانَ عَذابِي ونُذُرِ؟ (١٨) إنَّا أرْسَلْنا عَلَيْهِمْ رِيحاً صَرْصَراً فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ(١٩) تَنْزِعُ النّاسَ كَأنَّهُمْ أعْجازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ (٢٠) فَكَيْفَ كانَ عَذابِي ونُذُرِ ؟ (٢١) ولَقَدْ يَسَّرْنَا القُرْآنَ لِلذِّكْرِ • فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ؟) (٢٢)

هۆزی عاد هوودیان بەدرۆخستەوە ، جا بزانە سزاو ترساندنی من بۆ ئەوان چلۆن بوو ؟ بە راستی ئێمە بایەکی تووندو سەختمان نارد سەریان لە رۆژێکی شوومی ناپیرۆزا ، وە ئەو شومییەی درێژەی کێشا هەتا ئەو هۆزەی لەناوبرد • ئەو بایە ئەوەندە بەهێز بوو زەلامی هەڵئەگرتو فڕەی ئەدا وەك چۆن بنە دارخورمای هەڵکەنراو فڕە بدرێ ! جا بڕوانن بزانن سزاو ترساندنی من بۆ ئەوان چۆن بوو ؟ وە ئێمە قورئانمان ئامادە کردوە بۆ خوێندنەوەیو بیرکردنەوە لە مەعنایا ، ئایا کەسێ هەیە بیر بکاتەوە ؟

(كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ (٢٣) فَقالُوا : أبَشَراً مِنّا واحِداً نَتَّبِعُهُ ؟ إنّا إذاً لَفِي ضَلالٍ وسُعُرٍ ! (٢٤) أأُلْقِيَ الذِّكْرُ

عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا ؟ بَلْ هُوَ كَذَّابٌ اَشِرٌ ! (٢٥) سَيَعْلَمُونَ غَداً مَنِ الْكَذَّابُ الأَشِرُ ! (٢٦) اِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ ، فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ (٢٧) ونَبِّئْهُمْ اَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ (٢٨) فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ ، فَتَعَاطَى فَعَقَرَ (٢٩) فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي ونُذُرِ ؟ (٣٠) اِنَّا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً واحِدَةً . فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ (٣١) ولَقَدْ يَسَّرْنَا القُرْآنَ لِلذِّكْرِ . فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ؟) (٣٢)

هۆزی ثەمود باوەڕیان بە ترساندن نەکردو بـە درۆیان دانا ، وە صالّحیان بەدرۆخستەوەو وتیان :ئێمە چۆن ئەکەوینە شوێن تاقە زەلامێ ؟ ئەگەر ئێمە کاری وا بکەین دیارە واین لە گومڕاهیدا ! ئایا لەناو ئێمەدا بە تەنها وەحی بۆ ئەو هاتوەتە خوارەوە ؟ شتی وا نابێ ، بەڵکو ئەو زەلامێکی زۆر درۆزنەو بایی‌و هەوابازە • ئەوان داوای وشتڕێکیان کـرد کـە لـە شوێنێکی دیاریدا کە ئەوان بۆی ئەچوون بۆ سەیران لە بەردێ دەری‌بکەین •• بۆمان دەرکردن‌و کردمان بە هۆی تاقیکردنەوەو گیرۆدەبوونی ئەوان • جا ئەی صالّح خۆت بگرەو چاوەڕوان بەو ، هەواڵ بە گەلەکەت بدە کە : ئەو ئاوە لە لایانا هەیە لە ئێوانیانا بەش‌کراوە ؛ رۆژێ بۆ وشترەکەو ، رۆژێ بۆ ئاژەڵەکەی ئەوان • وە لە هەر جارێکـدا ئەبێ خاوەن نۆبە حازر بێ تا کەس ستەم لە کەس نەکا •

ئەوانیش چـەن رۆژێ بـەم یاسا دەوامیان کرد ، لـە ئەنجاما تووڕە بوون‌و ، پیاوێکیان لە خۆیان بانگ‌کرد بۆ کوشتنی ئەو وشترە ، ئەویش

قسەکەی وەرگرتو وشترەکەی پەی‌کرد • جا بزانن سزاو ترساندنی من چۆنە ؟ ئێمە یەك دەنگی سامناكو بەهێزمان نارده سەریان ، كە ئەو دەنگە گەیشتە سەریان ئەو گەلەی كرد بە پووشی خاوەن ئاژەڵێ كە پووش لـە (پەچە)دا هەڵبگرێ • بـە راستی ئەم قورئانی ئێمـە ئامادەیە بۆ ناوی خوداو بۆ یادی خودا ، ئایا كەس هەیە بیر بكاتەوە ؟

(كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ (٣٣) اِنَّا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا ـ اِلَّا آلَ لُوطٍ ـ نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍ (٣٤) نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَا . كَذٰلِكَ نَجْزِي مَنْ شَكَرَ (٣٥) وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا . فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ (٣٦) وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ . فَطَمَسْنَا اَعْيُنَهُمْ . فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ (٣٧) وَلَقَدْ صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌ (٣٨) فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ (٣٩) وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ . فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ؟) (٤٠)

وە گەلی لووطیش باوەڕیان بەو ترساندنە نەكرد كە لووط ترساندنی پێی . جا ئێمەیش قارمانلێ گرتنو ، بایەكی وەهامان نارەسەریان بەردی هەڵئەگرتو ئەییاران بەسەریانا ـ ماڵو منداڵەكەی لووط نەبێ ، ئەوانمان بەیانی زوو دەركردو لەو بەردبارانەمان رزگار كردن • ئەمەیش نیعمەتو میهرەبانی بوو دەرباری ئەوانەمان كرد ، ئاوەها بەو شێوە پاداشی ئەو كەسانە ئەدەینەوە كە سوپاسگوزاری ئێمەن • وە بە راستی لووط گەلەكەی خۆی لە هەڵمەتی قاری ئێمە ترسان ، كەچی ئەوان لە قاری ئێمە كەوتنە گومانەوە • ئـەو گەلە هاتوچۆی زۆریان كرد لەگەڵ لووطا لـە بارەی میوانەكانیەوەو

وێستیان بە بێشەرمی دەستیان بۆ بەرنو کردەوەی بەدیان لەگەڵدا بکەن ! منیش رووناکی چاویانم هەڵگرتو کوێراییم داهێنان ، دەی سا بچێژن سزاو ترساندنی من ، بە راستی سزای ئێمە لە بەرەبەیاندا دای بە سەریانا بەڵام سزایەکی جێگرو دامەزراوو کوشندە ! دەی سزاو ترساندنی من بچێژن • وە بە راستی ئێمە قورئانمان ئامادەکردوە بۆ ئەوە ببێ بە هۆی ناوبردنی خودا بە خودابەیەکناسیو یادکردنی خودا بۆ فەرمانبەریی لە بەندەییدا ، جا ئایا کەسێ هەیە بیر بکاتەوە ؟

(وَلَقَدْ جاءَ آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ (٤١) كَذَّبُوا بِآياتِنا كُلِّها . فَأَخَذْناهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ) (٤٢)

بە راستی ترساندنی من هات بۆ لای گەلی فیرعەونو بۆ فیرعەون پەرستەکانو ، ئەوانیش هەموو ئایەتەکانی ئێمەیان بەدرۆخستەوە . جا ئێمەیش ئەوانمان گرت وەکوو گرتنی گەورەیەکی خاوەن دەستەڵاتی وا کە هەرگیز نەشکێو کەس بەرانبەری نەکا •

(أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ أُولائِكُمْ ؟ أَمْ لَكُمْ بَراءَةٌ فِي الزُّبُرِ ؟ (٤٣) أَمْ يَقُولُونَ : نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ ؟ (٤٤) سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ (٤٥) بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ . وَالسَّاعَةُ أَدْهى وَأَمَرُّ) (٤٦)

جا ئەی گەلی عەرەبی مەکە ، ئایا کافرەکاتتان باشترن لە رەوشتاو ، بەهێزترن لە داراییداو ، بە دەستەڵاتترن لە سوپادا لە هۆزەکانی دەوری نووحو ، عادو ، ثەمودو ، گەلەکانی دیکە هەتا ئێمە دەستان بۆ نەبەین ؟ یا خەیر نامەی رزگاریتان لە ئاسمانەوە وەرگرتوە ؟ یان ئەڵێن : ئێمە

کۆمەڵێکی هاوبیرو کارو کردەوەین‌و هەمیشە سەرکەوتوو ئەبین ؟ بزانن ! لەمەولا ئەو کۆمەڵە ئێوە پێیان ئەنازن ئەشکێن‌و پشتهەڵئەکەن‌و رائەکەن • جا هەر سزای دنیایشیان نابێ‌و بەس ، بەڵکو کاتی تۆڵەسەندنەوەو سزایان پاشەڕۆژەو پاشەڕۆژ بەڵایەکی گەورەو کاتێکی تووش‌و سەخت‌و تاڵەو ، لە هەموو سزایەك نابارتر • ە

لە ئیبن‌و عەباس دەگێڕنەوە کە پێغەمەر لە رۆژی جەنگی (بەدر)دا لە خێوەتێکدا بوو فەرمووی : خودایە داوات لێ ئەکەم ئەو بەڵێنە بەجێبێنی کە داوتە بۆ سەرخستنی موسوڵمانان‌و ئەو بەڵێنە کە داوتە بۆ دامەزراندنی ئایینی ئیسلام بەجێی بێنە • خودایە ئەگەر ئیمڕۆ کۆمەڵی موسوڵمانان بەربادبکەی ئیتر کەس نات‌پەرستێ‌و بەندەییت بۆ ناکرێ • جا ئەبوبەکری صدیق دەستی موبارەکی حەزرەتی گرت‌و عەرزی‌کرد : بەستە ئەی پێغەمەری خودا زۆر ئیلحاحت کرد لەسەر خوداو بە گەرمی داوات لێ‌کرد •

حەزرەت لەو کاتەدا جل‌وبەرگی جەنگی لەبەردا بوو ، جا حەزرەت لە شوێنەکەی خۆی دەرچوو ئەیفەرموو : (سیهزم الجمع ویولون الدبر !) •

(اِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ (٤٧) يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ : ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ! (٤٨) اِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ (٤٩) وَمَا اَمْرُنَا اِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ (٥٠) وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا اَشْيَاعَكُمْ . فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ؟ (٥١) وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ (٥٢) وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ (٥٣) اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ (٥٤) فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ) (٥٥)

بێگومان ئەو تاوانبارانە وان لە ناو گومڕاهیو نەفامیدا لە دنیاداو لە پاشەڕۆژیشدا وان لە ناو ئاگری بڵێسەداری دۆزەخدا • وە لەو ڕۆژەدا کە لە ناو ئاگری دۆزەخدا لەپەوڕوو بەسەر دەموچاودا رائەکێشرێن پێیان ئەوترێ : بچێژن گەرمی دۆزەخ ، کە پەیدا ئەبێ لە بەیەکگەیشتنی ئاگرەکەیو پێستی لەشدا • بێگومان ئێمە هەموو شتێکمان لە سەر زانیاریو بڕیاری خۆمانو لە سەر حیکمەت دروستکردوە • واتە : ئێمە بەهەشتمان دروستکردوە بۆ ئەهلی طاعەتو ، دۆزەخیش بۆ لارانو نافەرمانان ، جینو ئادەمیزادمان بۆ بەندەیی کردن دروستکردوەو ، عەقڵم پێداون بۆ فامینو ، بۆ دۆزینەوەی ڕێگەی پیرۆزی ، وە ڕەهبەریشم ڕەوانەکردوە بۆ ئامۆژگارییان لە بەر ئەوەی بیانوویان نەمێنێو . موعجیزاتیان پیشانداون تا گومانیان نەمێنێو بەهانەی نافەرمانییان نەبێ •

وە پاشەڕۆژ دێنمەپێشەوە بۆ ئەوە هەرکەسێ بە پاداشی خۆی بگا ، وە بەجێهاتنو هاتنی پاشەڕۆژو کاتی تۆڵەو پاداش ئەوەندەی ئیشارەیەک بەچاوو چاوتروکاندێکەو بەس • وە لەم لایشەوە گەلێ هاووێنەی ئێوەم لە نافەرمانان لەناوبردوە ، جا ئایا ژیرێ هەیە بیرێ بکاتەوە ؟

وە هەرچی ئەو کافرانە کردوویانە هەمووی وا لە دەفتەراو تۆمار کراوەو کەمو زۆر لە ئێمە ون نابێو لەوانیش ناشارێتەوە ، هەمووی بە شایەتو بەڵگەوە لە کاتی خۆیا دێتەجێو ، ئەندامەکانی لەشی خۆیان شایەتییان لێ ئەدەنو ، گەورەو بچووکی کردەوەیان نووسراوە •

وە بێگومان خاوەن پارێزو ترسەکانیش وان لە ناو باخو ئاوو چەشمەسارا ، لە جێگەدانیشتنێکی دیاریدا ، لە شوێنی ڕەزامەندی پاشای کائیناتی خاوەن دەستەڵاتا •

خودایە بە میهرەبانی خۆت بەهەشت بکەی بە جێگەمان !

سووره‌تی (الرحمان) له سووره‌ته مه‌دینه‌ییه‌کانه ، حه‌فتاو هه‌شت ئایه‌ته ، دوای سووره‌تی (ره‌عد) هاتوه‌ته‌خواره‌وه .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

(الرَّحْمَانُ (١) عَلَّمَ القُرْآنَ (٢) خَلَقَ الإِنْسَانَ (٣) عَلَّمَهُ البَيَانَ (٤) الشَّمْسُ والقَمَرُ بِحُسْبَانٍ (٥) والنَّجْمُ والشَّجَرُ يَسْجُدَانِ (٦) والسَّمَاءَ رَفَعَهَا . وَوَضَعَ المِيزَانَ (٧) أَلاَّ تَطْغَوْا فِي المِيزَانِ (٨) وأَقِيمُوا الوَزْنَ بِالقِسْطِ ولا تُخْسِرُوا المِيزَانَ) (٩)

واتـه : ئـه‌و په‌روه‌ردگاری جیهـانه کـه یه‌کێ لـه ناوه جوانه‌کانی (رحمان)ه‌و مه‌عناکه‌ی ئه‌وه‌یه که خودا خاوه‌ن نیعمه‌تو میهره‌بانه .. بۆ ده‌ربڕینی میهره‌بانیو که‌ره‌می خۆی له هۆشیارانی جیهان قورئانی پیرۆزی فێری پێغه‌مه‌ری خۆی کرد ، بۆ ئه‌وه ئه‌و مه‌عنایه وا له‌و قورئانه خاوه‌ن مه‌عنا بێ کۆتاییه‌دا بگات به دڵی موسوڵمانان . وه تێبکۆشن له‌وه‌دا که ئاده‌میزاد ئه‌بێ صیفه‌تی وابێ ره‌فتار بکا به‌و قورئانه ، وه هه‌ر وه‌کوو قورئانی فێری حه‌زره‌ت کـرد کـه یه‌کەم نیعمه‌ته لـه جیهـانا ئاده‌میزادیشی دروستکردو له‌فزگه‌لێکی وای فێرکرد که بتوانێ به هۆی ئه‌وانه‌وه چی وا له دڵیدا ده‌ری ببڕێو ، به ئاسانی مه‌به‌ستی خۆی رابگه‌یه‌نێ .

وە پاش ئەوە کە بۆمان دەرکەوت فێربوونی قورئان زۆر گەورەیەو ئادەمیزادیش تەشریفکراوە بـە فێرکردنی بەیان ، کە بـە لەفزو وشەگەلی جوانو رەوان بەیانی ئـەو نیعمەتانە ئەکا کـە ئادەمیزاد بێ ئەوانە ژیوار ناکـا •• وە فـەرمووی : مانگو رۆژ ، کـە دوو ئەستێرەی گەورەن • بەئاسمانەوە خاوەن حسێبو ، خاوەن پایەو مایەو میزانێ وانە ئەگەر ئەوان نـەبن ئادەمیزاد ژیوار ناکـاو ، کاتی دینو دینداری دەرناکەوێ • وە لـە بەرانبەری ئەو دوو نیعمەتە ئاسمانییەوە دوو نیعمەتی زەمینیش بەیان ئەکا • کە (نجم)و (شجر)ن ، واتە : گیای بێ ساق ؛ وەکوو : پەڵپینەو ، گیای ساقدار ؛ وەکوو : گەنمو ، جۆو ، زەرِات بە هەموو بەشێکەوە •

وە ئەم چوار مەخلووقە بناغەی ژیانی ئادەمیزاد تەواو ئەکەن ؛ هەرچی گیا لە زەویدا هەیەو ئادەمیزاد ژیواریان پێ ئەکا ، ساقدارن یا بێ ساق ، پێویستیان بە تاوی رۆژو مانگ هەیە •

جا خـودا فـەرمووی : خـودا ئاسـمانی بەرزکردوەتەوە بۆ دەوامو هەڵسوورِانی ئـەم کەوکەبانە ، وە میزانیشی داناوە بۆ هـەموو کەوکەبی ئاسمانی لە میقداری وجووداو ، لە جووڵاندا لە رۆژهەڵاتەوە بۆ رۆژئاوا یا بـە پێچەوانەوەو ، لـە مەداردا ، لـە : تونديو بێ هێزی هاتوچۆی ئـەو ئەستێرانەدا •

وە یاخود مەبەست دانانی ترازووی (عەدل)ە لە هەموو شتێکداو ، لە هەموو شوێنێکداو ، لە هەموو کاتێکدا • واتە : بە گوێرەی خواستی خۆی هەر زاتێکی بە جۆرە صیفەتێکەوە داناوەو بە هەموو شتێك حەقی خـۆی پێداوە هـەتا کارو باری ژیانو زیندووبوونەوەو کاتی ژیانو پاش مردن رێكو لەبار بێ • وە هەرکەسێ بـە ئارەزووی خۆی تەماشای ئـەو

ترازوه نه‌کا ئه‌وه خۆی سه‌رگه‌ردان کردوه • وه‌کوو خودا خۆی فه‌رمووی : خودا ئاسمانی به‌رزکردوه‌ته‌وه‌و ترازووی داناوه بۆ ئه‌وه که ئێوه ـ ئه‌ی هۆشیاران ـ بایی نه‌بن‌و له سنوور ده‌رنه‌چن‌و ئاگاداری ئه‌و ترازوه بکه‌ن •

چۆن حەق وەرئەگری وەهایش حەق بدە
لە باتی جێوێ دوو جێو مەدە
تۆ کەس مەکوژە با کەس نەتکوژێ
خوێنت بە دەشتا بەتاڵ نەڕژێ
چاو هەڵمەیێنە بۆ ناموسی کەس
تا بۆ ناموست کەس نەیێنێ دەس
نانی کەس مەبڕە تا نەبڕێ نانت
مەشکێنە شانێ تا نەشکێ شانت
دڵسۆزی خەڵکی دڵسۆزی خۆتی
ئاگات لەوان بێ بێ‌کەس ناسووتی
میزان ئەمەیە بە گوێرەی قورئان
قورئان میزانە بۆ دین‌و ویجدان

جا لەبەر ئەوە که چاودێری کێشانە له موعامەلاتا بەشێکی گەورەیە له چاودێری میزانی عام خودا فەرموویە : ئەی ئادەمیزاد کێشانەی شت‌ومەك بە ڕاست ڕابگرن نەك ڕاستی بە تەبیعەت بەڵکو ڕاستی بە عەدالەت‌و هەرگیز زیان به میزان مەگەیێنن •

ئەوەی غەش ئەکا بە وەزنی کیلۆ
چاوی دێتە ژان ئەخرێتە مێلۆ
ئەو مێلۆ چارەو تۆڵەی دنیایە
صەد یەکی تۆڵەی (دار البقا)یە
ئێتر بۆ کەسێ که خاوەن فامە
کەلامێکی حەق (حسن الختام)ە

(والأَرْضَ وضَعَها لِلأنَامِ (١٠) فِيها فاكِهَةٌ والنَّخْلُ ذاتُ الأكْمَامِ (١١) والْحَبُّ ذُو العَصْفِ والرَّيْحَانُ (١٢) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبَانِ ؟) (١٣)

خودا ئەم زەوییە پانو درێژەی داناوە بۆ هەموو گیانلەبەرێ بە تایبەتی بۆ ئادەمیزاد تیا هەیە ؛ میوە بۆ تەرخۆریو ، دارخورمای خاوەن (کەمامە) ـ گۆپکە ـی تیایە کە ئەبێ بە شوێنی خورما ، وە لە زەویدا دانەی خاوەن کا هەیە وەکوو گەنمو جۆ ، تا (کا)کەی بۆ ئاژەڵو (کۆ)کەی بۆ ئادەمیزاد بەکاربێت • وە دانەی بێندار وەکوو گوڵاڵەکانی باخو گوڵزار ، جا ئیتر کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی خودا بە درۆ ئەزانیو بە درۆی ئەخەنەوە ؟

تەکذیبی لەفزو مەعنای قورئانی

یاخود تەکذیبی لەهجەی بەیانی ؟
تەکذیبی رۆژو مانگو ئەستێرە
کە عالەم لەبەر پرتەویان تێرە ؟
تەکذیبی عەدلو میزانی دادی
یاخود تەکذیبی زەوی گوشادی ؟
تەکذیبی قووتو ژیواری پەرداخ
یاخود تەکذیبی ریحان بۆ دەماخ ؟

(خَلَقَ الإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالفَخَّارِ (١٤) وخَلَقَ الجَانَّ مِنْ مارِجٍ مِنْ نَارٍ(١٥)فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟(١٦) رَبُّ المَشْرِقَيْنِ ورَبُّ المَغْرِبَيْنِ (١٧) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟) (١٨)

خودا ئادەمی لە قوڕێکی وشکەوەبووی وەکوو سواڵەت دروست کردوەو ، (جان)ی ، کە باوکی نەوعی جینە ، لە ئاگرێکی پاکو پوختەی بێ دووکەڵ دروستکردوە • وە هەر وەکوو ئادەمی دروستکرد ، جۆرەها نیعمەتی مادیو مەعنەوی پێداوەو ، بە ئامادەکراوی بۆ گەلێ فەضائیل ڕازاندوویەتیەوە •

هەروا (جان)ی دروستکردوەو پلەپلە بەرزی کردوەتەوە لە کەمالاتا بە پێی نەوعی خۆی ؛ چونکی (فطور) نیە بۆ خەلقی خودا • جا ئێوە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی خودا بەدرۆئەخەنەوە ؟

وە خودا خاوەنی دوو خۆرهەڵاتو دوو خۆرنشینە لە هەموو وڵاتێکا ؛ خۆرهەڵاتی سەرەتای زستان کە ڕۆژ ئەکەوێتە ئەوپەڕەوە لە (خەتیئیستیوا) لە جەنووبی مەسکوونەی کیشوەری عیراقەوە هەڵدێ • وە خۆرهەڵاتی سەرەتای هاوین ، کە لەسەر مەداری (سەرەطان)ەو ئەوپەڕ دەرەجەی نزیکی ئەوە لە ڕاسەری ئێمەوە لە عیراق بە مەسافەی دوازدە دەرەجە یا کەمترە • وە لە ڕۆژەکانی دیکەی ساڵدا لە ئێوانی ئەم دوو خاڵەدا هەڵدێ • وە خودا خاوەنی دوو خۆرنشینە لە هەموو وڵاتێکدا بەرابەر بە دوو نوختەی خۆرهەڵات ، وە بە دریژایی ڕۆژگار بەم جۆرە لە وڵاتی ئێمەدا هەڵدێو ئاوا دەبێ • وە لە وڵاتی حیجازا کە جێگەی داپەڕینی وەحی ئاسمانەو بە هۆی ئەم دوو خۆرهەڵاتو خۆرنشینەو مابەینەکانیانەوە وەرز ئەگۆڕێو کارو باری ژیوارو کشتوکاڵو ئیشو کار جێبەجێ ئەبێ • جا ئێوە کام لە نیعمەتەکانی خودا بەدرۆ ئەخەنەوەو باوەڕتان پێی نیە ؟

(مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ (١٩) بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لا يَبْغِيَانِ (٢٠) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٢١) يَخْرُجُ

مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ (٢٢) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ؟ (٢٣) وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالأَعْلاَمِ (٢٤) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ؟ (٢٥)

خودا ئەو خودایە کە دوو دەریا بەرەڵا ئەکا ، هەر یەکێ لە لایەکەوە تا ئەگەن بە یەك ، وە ئەو دوو دەریا لە سیفاتی شیرینی‌و سوێریدا جیاوازن لەگەڵ ئەوەدا خودا پەردە لە نێوانیانا دائەنێ ، هیچ کام لەوانە ناچێ بەسەر ئەوی تراو ، ئاوە شیرینەکە سوێر نابێ‌و ، سوێرەکە شیرین نابێ • ئیتر ئێوە کام لە نیعمەتەکانی خودا بەدرۆئەخەنەوە باوەڕی پێ ناکەن ؟ وە لوئلوءو مەرجان لە هەردو دەریاکەوە دەرئەچێ • جا ئێوە کام لە نیعمەتەکانی خودا بەدرۆئەخەنەوە باوەڕی پێ ناکەن ؟ وە بۆ خودا هەیە کەشتی رەوان لە دەریادا بە بەرزی وەکوو کێو وەهان • جا بەکام نیعمەت لە نیعمەتەکانی خودا باوەڕ ناکەن ؟

بزانن ! زانایانی تەفسیر (بەحرەین)یان بە دەریای فارس‌و دەریای رۆم مانا لێداوەتەوە ، لەسەر ڕێبازی کۆن ، کە لە نزیکی (باب المندب) لە جەنووبی یەمەنەوە ئەگەن بە یەك • وە لە واقیعا مەرج نیە کە مەبەست ئەو دوو دەریایە بێ‌و ، راست ئەوەیە کە خودا بەیانی هێزی خۆی ئەکاو ئەفەرموێت : خودا ئەوەندە تەوانایە دوو دەریای گەورە ، یا دوو روبار ئەگەیەنێ بە یەك لەگەڵ ئەوەدا هیچ کام لەوانە لە صیفەتی تایبەتی خۆی ناشۆڕێتەوە ، شیرین بێ یا سوێر •

وە بازێ لوئلوء بە دوڕی گەورەو ، مەرجان بە دوڕی بچووك مانا لێ‌ئەدەنەوە • وە بازێ تر دەڵێن : مەرجان دوڕێکی سووربامە لە دەریا دەرئەچێ • وە هەندێ ئەڵێن : لوئلوء هەر لە دەریای سوێر دەرئەچێ •

به‌ڵام زانایانی دوایی گه‌یشتوونه‌ته ئه‌و ئه‌نجامه که دوڕو مه‌رجان هه‌ردوکیان له ده‌ریای سوێرو شیرین په‌یدا ئه‌بن •

به هه‌رحاڵ خودا به‌یانی ته‌وانایی خۆی ئه‌کا که نایه‌ڵێ ئاوی سوێرو شیرین تێکه‌ڵ بین • وه به‌یانی نیعمه‌تی خۆی ئه‌کا کـه ئه‌و دوڕو مه‌رجانه جوانانه لـه‌و ده‌ریایانه ده‌رئه‌کا بۆ ئه‌وه ئێوه به‌کاریان بێنن‌و ، خۆتان یا ژناتتان به‌و دوڕانه جوان بکه‌ن •

(كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ (٢٦) وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالإِكْرَامِ (٢٧) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟) (٢٨)

ئه‌ی ئاده‌میزاد ! ئه‌م جیهانی ئه‌مڕۆ ماڵی هه‌میشه‌یی که‌س نیه‌و هه‌رکه‌س به‌سه‌ر ئـه‌م زه‌وییه‌وه‌یه هه‌موویان لـه‌ناو ئه‌چن‌و له‌خودا به‌ولاوه کـه‌س نامێنێته‌وه ، ئه‌و خودایه که خاوه‌نی بێ باکی‌و بێ‌نیازی‌و ، خاوه‌نی نیعمه‌تی گشتییه • ئیتر به کام نیعمه‌ت له نیعمه‌ته‌کانی خودا باوه‌ڕتان نیه ؟

(يَسْأَلُهُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ . كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ (٢٩) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟) (٣٠)

هه‌رچی وا له ئاسمانه‌کان‌و زه‌ویدا هه‌موو داوای نیعمه‌ت‌و ره‌حمه‌ت‌و کردنه‌وه‌ی گرێ‌و لادانی ئازار ••• له خودا ئه‌که‌ن • وه خودا هه‌میشه له جێ‌به‌جێ‌کردنی کارێ له‌و کارانه‌دایه که کاتی خۆی بڕیاری داون • واته : خودا هه‌ر له سه‌ره‌تاوه هه‌رچی ویستوه ئیراده‌ی کردوه ، وه هه‌ر کارێ له داهاتوودا ده‌کرێ‌و دێته جێگه هه‌مووی جێ‌به‌جێ‌کردنی ئه‌و ئیراده کۆنه‌یه که کردوویه‌تی • (ما شاء الله كان وما لم يشأ لم يكن) •

خـــودا ئـــەزەلیو لایـــەزالییە
لـــە وێنـــەو میثـــال موتەعالییە
عیلمی ئـــەو جامی جیهانیومایـــە
وێنەی مەوجوودی هەموو تێدایە
ئەوەی لە عیلما موراده بۆ ئەو
لە پاش ئیرادە دێتە بەر پرتەو
یانی دێتـــە روو لـــە ناو جیهانا
چ بـــە دیاری چ لـــە پەنهانا
(شأن) بە مانا تەنفیذی حەقە
(هو فی شأن)وا موحـــەقـــەقە

(سَنَفْرُغُ لَكُمْ اَيُّهَا الثَّقَلانِ (٣١) فَبِاَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٣٢) يا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالإِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطارِ السَّماواتِ وَالاَرْضِ فَانْفُذُوا ! لا تَنْفُذُونَ اِلا بِسُلْطانٍ (٣٣) فَبِاَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٣٤) يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُواظٌ مِنْ نارٍ . وَنُحاسٌ فَلا تَنْتَصِرانِ (٣٥) فَبِاَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ !) (٣٦)

خودا لـــە مەقامی هەڕەشەکردن لـــە پەریو ئادەمیزادا ، بـــە یاسای تەشبیهـ بە کەسێ بیەوێ سزای گەلێ بداو بۆ هەل بگەڕێ ئەفەرموێ : ئەی پـــەریو ئادەمیزاد بۆ فـــەرمانبەری ناکەنو بۆچی باوەڕ ناکـــەن ؟ پێگومان لەمەولا دەستمان خاڵی ئەبێ بۆتان • واتـــە : وادەی سزاتان لـــە دۆزەخدا دێت • ئیتر بـــە کام نیعمەتی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟ کـــە من ئیستە ئەتوانم سزاتان بدەم کەچی دوای ئەخەم بۆ پاشەڕۆژ •

ooo

وە بە هەڕەشە ئەفەرموێت : ئەی کۆمەڵی پەری‌و ئادەمیزاد ! ئەگەر ئەتوانن دەرچن لە ئەطرافی ئاسمانەکان‌و زەوی‌و خۆتان لە دەست من رزگار بکەن فەرموون بڕۆن ! بەڵام ناتوانن دەرچن بە هێزێکی لە یاسا بەدەر نەبێ زوو دەرتان‌بکا ، ئەنا بڵێسەیێ لە ئاگرو مسی تواوەتان بۆ ڕەوانە ئەکرێ کە بە تەواوی بتان‌سووتێنێ •

وە لە فەرزێکدا ئەو هێزەیشتان دەست‌کەوێ‌و لەو سنوورە دەرچن خۆ لە سنووری دەستەڵاتی من دەرناچن‌و ، لە هەر لایێ بین هەر مووڵکی منەو جێگەی دەستەڵاتی منە • جا من لەگەڵ ئەم هەموو نافەرمانی ئێوەدا هەر ئامۆژگاریتان ئەکەم • ئیتر بە چی نیعمەتێ لە نیعمەتەکانی من باوەڕ ناکەن ؟

(فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ (٣٧) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٣٨) فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْأَلُ عَنْ ذَنبِهِ إِنسٌ وَلَا جَانٌّ (٣٩) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٤٠) يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ . فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ (٤١) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٤٢) هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ (٤٣) . يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ (٤٤) فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟) (٤٥)

کاتێ جیهانمان وێران کردو ئاسمان لەت بوو ڕەنگی وەکوو ڕۆنی گەڕمکراوی تواوە ، یا وەکوو چەرمی سوور - سوور ئەبێ • دەی بە کام نیعمەتی ئەو خودا کە ئەوەندە خاوەن دەستەڵاتە باوەڕ ناکەن ؟ ئا لەو ڕۆژەدا کە ئاسمان کەرت ئەبێ‌و ڕەنگی ئەگۆڕێ‌و سوورهەڵئەگەڕێ ••

لەو رۆژەدا هیچ کەسێ لە جێو ئادەمیزاد پرسیاری لێناکرێ لەو تاوانەی کردوویەتی ؛ چونکە هــەموو کارو کردەوەیەك دەرکەوتوەو ، هــەرکەس تاوانی خۆی زانیوە • دەی کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی خودا بە درۆ ئەزانێو باوەڕی پێ ناکەن ؟ وە لەو رۆژەدا تاوانبارەکان بــە نیشانەی دەمو چاوو دیمەنیاندا دەناسرێنەوە ، جا تووکی سەرو پێیان ئەگیرێو رائەکێشرێن بۆ ناو ئاگری دۆزەخو پێیان ئەوترێ : ئەمە ئەو دۆزەخەیە کــە کاتی خۆی تاوانبارەکان لە دنیادا باوەڕیان پێ نەدەکرد • وە تاوانبارەکان لە نێوان ئاگرو ئاوێکی زۆر گەرمدا ئەسووڕێنەوە • واتە : ماوەیێ بە ئاگر سزا ئەدرێنو ماوەیێ بە ئاوی زۆر گەرم کە ئەکرێ بەسەریانا • پەنا بە خودا ! جا بــە لە نیعمەتەکانی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟

(وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ (٤٦) فَبِــــأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبَانِ ؟ (٤٧) ذَوَاتَا أَفْنَانٍ (٤٨) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبَانِ ؟ (٤٩) فِيهِما عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ (٥٠) فَبِــــأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبانِ ؟ (٥١) فِيهِما مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ (٥٢) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَــذِّبانِ ؟ (٥٣) مُتَّكِئِينَ عَلى فُرُشٍ بَطَائِنُها مِنْ اِسْتَبْرَقٍ وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ (٥٤) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبَانِ ؟ (٥٥) فِيهِنَّ قَاصِــرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلاَ جَانٌّ (٥٦) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبانِ ؟ (٥٧) كَأَنَّهُنَّ الياقُوتُ والمَرْجَانُ (٥٨) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبانِ ؟(٥٩) هَلْ جَزَاءُ الإِحْسَانِ اِلاَّ الإِحْسَانُ ؟(٦٠) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُما تُكَذِّبَانِ ؟) (٦١)

وە هەیە بۆ ئەو کەسە کە ئەترسێ لە گەورەیی خوداو ، لە ئاگاداری ئەو بەسەر تاوانی بەندەکانیدا دوو بەهەشت ، دوو باخو سەرا ؛ یەکێکیان لەسەر ئەوە هەرچی فەرمانیان پێدراوە بیکەن کردوویانە ، ئەوی دیکەیشیان لەسەر ئەوە هەرچی وتراوە مەیکەن نەیانکردوە • یاخود یەکێکیان لەسەر بیرو باوەڕی باشو ، یەکێکیان لەسەر کردەوەی باش • ئیتر بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟

پێغەمەر فەرموویەتی : دوو بەهەشتی وا کە قاپو قاچاخو ئەوەی وا لەناویانا هەموی لە زیوە • وە دوو بەهەشت کە قاپو قاچاخو ئەوەی وا لەناویانا لە ئاڵتوونە • وە نیە لە ناو ئەوانو تەماشاکردنی زاتی خودادا ئیللا پەردەی گەورەیی نەبێ لەسەر زاتی ئەو لەو بەهەشتی (دار الاقامة)دا ، هەر ساتێ ویستی هەموو خەڵکی بەهەشت ئەڕوانن بۆ زاتی بەو شێوە کە شیاوی فەضڵو کەرامەتی ئەوە •

وە ئەو دوو بەهەشتە داری بەری زۆریان تێدایەو ، بەریان زۆرە • ئیتر بە کام نیعمەتی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟ وە هەیە لە هەر یەکێ لەو بەهەشتانەدا دوو سەرچەشمەی ئاوو هەردوکیان ڕەوان ئەبن • ئیتر بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟ وە لەو بەهەشتانەدا هەیە لە هەموو جۆرە میوەیێ دوو نەوع : یەکێکیان ناسراوەو ، یەکێکیان نەناسراوو . نەبیسراوو ، نەبینراوە • ئیتر بـە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی خودای خۆتان باوەڕ ناکـەن • وە پاڵ ئەدەنەوە لەسەر چـەن فەرشێ کـە ناوەخنەکەیان لە حەریری قایمە • وە میوەی ئەو دوو بەهەشتە نزیکن لـە دەستی ئەو کەسانەوە دەستیان بۆ ئەبەنو ئەیانەوێ بیانخۆن • ئیتر بە کام نیعمەتی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟ وە لەو بەهەشتانەدا چەن حۆرییەك هەیە کە هەمیشە چاویان بڕیوەتە هاوسەرەکانی خۆیانو لە مێردەکانی خۆیان

بەولاوە بۆ ئادەمیزادی تر نارِوانن • پێش خاوەنەکانی خۆیان کەس نەچوەتە لایان نە ئادەمیزادو نە پەری • وە ئەو حۆرییانە لە سافیو سوورو سپێتی رەنگو ئاودارییاندا لە یاقوتو مەرجان ئەچن • [دەی خۆزگەد بەو کەسە کە خاوەنی ئەو بەشەیە !] ئیتر بە چ نیعمەتێ لە نیعمەتەکانی خودای خۆتان باوەڕ ناکەن ؟ جا ئایا پاداشی چاکە لە چاکە بەولاوە ئەبێ ؟ واتە : ئەو بەندانە لە دنیادا خزمەتی گەورەی خۆیانیان کردوەو خودایش لە رۆژی قیامەتا پاداشی ئەو بەندانە ئەداتەوە • دەی بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی باوەڕ ناکەن ؟

﴿ ومِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ (٦٢) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٦٣) مُدْهامَّتَانِ (٦٤) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٦٥) فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ (٦٦) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٦٧) فِيهِمَا فَاكِهَةٌ ونَخْلٌ ورُمَّانٌ (٦٨) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٦٩) فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ (٧٠) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٧١) حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ (٧٢) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٧٣) لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ ولاَ جَانٌّ (٧٤) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٧٥) مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ (٧٦) فَبِأَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ؟ (٧٧) تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلاَلِ والإِكْرَامِ) (٧٨)

وە لە خواری ئەو دوو بەهەشتەوە کە دانراون بۆ ئەوانە لە خودای خۆیان ئەترسن دوو بەهەشتی تر هەیە کە شیاوی غەیری گەلی پێشوە •

ئه‌و دوو به‌هه‌شته له دووره‌وه ره‌ش‌بام ده‌رئه‌که‌ون له به‌ر زۆری‌و سه‌وزی • ئیتر به کام نیعمه‌تی خودا باوه‌ڕ ناکه‌ن ؟ وه له‌و به‌هه‌شتانه‌دا دوو چاوگه هه‌یه که فوواره ئه‌که‌ن‌و ئاوه‌که‌یان به ئاسمانا به‌رز ئه‌یێته‌وه • ئیتر به کام نیعمه‌تی خودای خۆتان باوه‌ڕتان نیه ؟ وه هه‌یه له‌و به‌هه‌شتانه‌دا هه‌ر جۆره میوه‌یێ دێ ئاره‌زووی بکاو ، هه‌روه‌ها دارخورماو هه‌نار • جا به کام نیعمه‌تی خودای خۆتان باوه‌ڕ ناکه‌ن ؟ وه له‌و به‌هه‌شتانه‌دا حۆری جوان شێوه‌و خۆش ره‌وشت هه‌یه • ئیتر به کام نیعمه‌تی خودای خۆتان باوه‌ڕ ناکه‌ن ؟ وه ئه‌و جوانانه چه‌ن حۆرییه‌کن وان له شوێنی تاییه‌تیدا له ناو خێوه‌تا • ئیتر به چ نیعمه‌تێ له نیعمه‌ته‌کانی خودای خۆتان باوه‌ڕ ناکه‌ن ؟ وه له پێش خاوه‌نه‌کانیانا هیچ که‌سێ لـه پەری‌و ئاده‌میزاد ده‌ستیان بۆ ئـه‌و حۆرییانه نه‌بردوه • ئیتر بـه کام نیعمه‌تی خودای خۆتان باوه‌ڕ ناکـه‌ن ؟ وه پاڵ ئه‌ده‌نه‌وه له‌سه‌ر چه‌ن پشتی سه‌وزی شایاو بۆ به‌هه‌شتی ، وه له‌وانه کـه له‌به‌ر نایابی پێیان بوترێ (عبقری) واته : له شاری (عه‌بقه‌ره)وه ـ که شاری جنۆکه‌کانه ـ هاتوون • جا بـه کام نیعمه‌تی خودای خۆتان باوه‌ڕ ناکه‌ن ؟ زۆر گه‌وره‌یه ناوی په‌روه‌ردگاری خۆت کـه خاوه‌نی پاکییه لـه عه‌یب‌و . خاوه‌نی ئیکرامه بۆ ئه‌و که‌سانه زانیویانه چۆن خزمه‌تی خـودا ئه‌کـه‌ن •

بزانن ! (عه‌بقه‌ره) به خه‌یاڵ ناوی شارێکه له شارانی جنۆکه ، کاتی خۆی عه‌ره‌ب ئه‌گه‌ر شتێکی جوانی نایابیان چاوپێ‌بکه‌وتایه ئه‌یانوت : ئه‌م شته (عه‌بقه‌رییه) ، واته : ئه‌م شته ئه‌وه‌نه نایابه له خاکی ئاده‌میزادانا ده‌س ناکه‌وێ مه‌گه‌ر له شاری جنۆکه‌کانا •

جاییر ئه‌گێڕێته‌وه : کـه پێغـه‌مه‌ر ـدـ هاتـه‌ده‌ره‌وه بۆ ناو یارانی‌و سووره‌تی (الرحمان) له سه‌ره‌تاوه تا دوایی به‌سه‌ردا خوێندنه‌وه ئه‌وانیش

بێدەنگ بوون • جا حەزرەت ـدـ فەرمووی : من ئەم سوورەتەم خوێندەوە بەسەر جیندا لەو شەوەدا کە جنیم بانگکرد بۆ ئایینی ئیسلام ، ئەوان لە ئێوە جواتر ئەم سوورەتەیان وەرگرت : من هەر کاتێ ئایەتی : (فبای الاء ربکما تکذبان)م ئەخوێندەوە جنییەکان ئەیانوت : ئەی خودا هیچ نیعمەتێکت نیە ئێمە باوەڕی پێ نەکەین • یەعنی ئەبوو ئێوەیش لای کەمی وەها بوونایێ ئەوتانە بوتایێ •

جا لەمەوە دەرئەکەوێ ئەگەر ئادەمیزاد لە کاتی بیستنی ئەو ئایەتەدا بڵێت : (یا رب لا نکذب بشیء من آلائك) ئەوە باشەو خێرو پاداشی هەیە •

پەروەردگارا ! ئەی خاوەن کەرەم
ئەی خاوەن رەحمەت ئەی خودای ئەکرەم
ئێمە سەراسەر خۆمان نیعمەتین
خۆمان کلیلی دەرگای رەحمەتین
ئێمەت دروستکرد لە بۆ عیبادەت
بۆ جاویدانی فەیضو سەعادەت
عەقڵت بۆ نادرین لە بۆ هۆشیاری
پێغەمبەریشت نارد بە دیاری
یانی هەدییەی ئیحسانی باری
بۆ دڵی هۆشیار بۆ بەختیاری
گەیاندی پێمان پەیغامی صەفا
شارەزای کردین بۆ ڕێگەی وەفا
ڕێگەی ئەخلاقو رەوشتی بوڵەند
ڕێگەی سەربەرزیو پایەی ئەرجومەند
ئێمە (راسب) بووین تۆ چاوپۆشیت کرد

ئێمه فاسید بووین تۆ ئیسلاحت کرد
ئه‌وه‌ی پێویسته بۆ سلووکی ڕێ
ته‌سلیمت کردین ئه‌وه‌ی پێویست بێ
که وابێ ئێمه هه‌موو ره‌حمه‌تین
سه‌ر تا به پایین هه‌موو نیعمه‌تین
سوپاس به ئیخلاص بۆ باره‌گای تۆ
ثنه‌ناو ستایش بۆ کیبریای تۆ
دروود بۆ ره‌هبه‌ر چرای دنیاو دین
ناردت به ره‌حمه‌ت له بۆ عاله‌مین
ئه‌پارێینه‌وه به لاڵه‌و پاڵه
له به‌ر ده‌رگایێ پڕ له که‌ماڵه
ته‌وفیقمان بده به ئیستیقامه‌ت
بۆ خزمه‌تی دین به بێ مه‌لامه‌ت
(نامی) له ریزی خزمه‌تکارانا
حه‌شری بفه‌رموو له‌گه‌ڵ یارانا

سوورەتی (واقیعە) لـــە سوورەتە مەکەییەکانە ، نەوەدو شەش ئایەتە .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

(إِذا وَقَعَتِ الواقِعَةُ (١) لَيْسَ لِوَقْعَتِها كاذِبَةٌ (٢) خافِضَةٌ رافِعَةٌ (٣) إِذا رُجَّتِ الأَرْضُ رَجّاً (٤) وبُسَّتِ الْجِبالُ بَسّاً (٥) فَكانَتْ هَباءً مُنْبَثّاً (٦) وكُنْتُمْ أَزْواجاً ثَلاثَةً) (٧)

کاتێ ئەو رۆژی قیامەتە هاتەجێ کە لە عیلمی ئێمەدا ئەوەندە دامەزراوە بەر لە بوونی وەکوو بوو وایە • بۆ هاتنەجێگەی ئەو رۆژە هیچ نەفسێکی درۆزن ناتوانێ بڵێت : ئەمە رۆژی قیامەت نیە •

کاتێ کە غائیب بۆت هاتە بەرچاو
نامێنێ قسەی پووچی ناتـــەواو

ئـەم قیامەتە کارەساتێکە بازێ کەس دائەنەوێنێ بـە سەرشۆڕیو شەرمەساریو ، بازێ کەسیش بەرزئەکاتەوە بەڕێزو بەختیاری • کاتێ کە تەکان درا بە زەوی بە تەکانی شیاوو کێوەکان داڕزێران وەکو سورمەی هاڕاو ، جا ئەو کێوە بەرزانە بوون بە گەردی رووی هەواو بڵاوکرایەوە بـە فەزاداو ، ئێوەیش ئەی هۆشیارانی خودا بانگکردوو بوون بـە سێ کۆمەڵ •• ئـەو رۆژە هەموو راستییەك دەرئەکەوێو ، تاوانبار ســەری دائەنەوێو ، فەرمانبەر لە خۆشیدایەو سەربەرزە •

﴿ فَأَصْحابُ الْمَيْمَنَةِ ما اَصْحابُ الْمَيْمَنَةِ ؟ (٨) واَصْحابُ الْمَشْأَمَةِ مَا اَصْحابُ الْمَشْأَمَةِ ؟ (٩) والسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ (١٠) اولائِكَ الْمُقَرَّبُونَ (١١) فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ (١٢) ثُلَّةٌ مِنَ الأَوَّلِينَ (١٣) وقَلِيلٌ مِنَ الآخِرِينَ ﴾ (١٤)

ئەو سێ کۆمەڵە کۆمەڵێکیان خاوەن پیرۆزین ، بەڵام نازانن ئەو کۆمەڵە چۆنن چونکە ئەوەندە پایەیان بە مایەیە • کۆمەڵێکیشیان خاوەنی شوومیو نەگبەتینو بێ پایەو مایەن ، بەڵام نازانن ئەو کۆمەڵە چەند بەدبەختن !

وە ئەوانەیش کە پێشکەوتوون لە مەیدانی دڵسۆزیو باوەڕی راستو جیهادا ئەوانەن کە خۆیان کردوە بە قۆچی قوربانی بۆ پیرۆزیو کامەرانیو جاویدانی •• ئەوانەن نزیکانی بارەگای رەحمەتی خودای میهرەبانو وان لە ناو ئەو بەهەشتانەدا کە پڕن لە نیعمەتی مادیو مەعنەوی ، وە ئەمانە کۆمەڵێکی زۆریان لە پێشکەوتووانی هەموو ئوممەتێکە ، وە کەمێکیان لە دواکەوتوانی ئەوانەیە •

بۆ نموونە : لە ئادەمەوە هەتا حەزرەتی خاتەم ــ د ــ لە کۆمەڵەی زۆربەی پێشینان لە سابیقینو کەمێکیان لە دواکەوتووانن • وە لە ئوممەتی پێغەمەری ئێمە زۆربەی سابیقین لە چینە پێشووەکانە کە یارانو کۆمەڵانی دوای ئەوانو ، کۆمەڵانی دوای ئەوانیش لە خەڵکی ئەو چەرخانە کە حەزرەت شایەتی ئەوەی بۆ داون کە چاکترینی چەرخن ، وە کەمی سابیقین لە یەکەیەکەی چەرخە پاشکەوتوەکان لە زانایانی راستو ، پیاوچاکانو ، لێپرسراوانی دادگەر • خودا لەوانیشو لە ئێمەیش رازی بێ •

(على سُرُرٍ مَوْضُونَةٍ (١٥) مُتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ (١٦) يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ (١٧) بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ (١٨) لا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلا يُنْزِفُونَ (١٩) وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ (٢٠) وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ (٢١) وَحُورٌ عِينٌ (٢٢) كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ (٢٣) جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (٢٤) لا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْواً وَلا تَأْثِيماً (٢٥) إِلاَّ قِيلاً : سَلاماً سَلاماً) (٢٦)

وە ئەو پێشکەوتوە نزیکانە وان بەسەر چەن تەختێکەوە کە بە ڕێسمانی ئاڵتوون چنراون ، ئەو بەختەوەرانە لە بەرابەری یەکەوە بەسەر ئەو تەخت و شوێنە نایابانەوە پاڵئەدەنەوە ، چەن غولامێکی دەوام‌کردووی پایەدار بەسەریانا ئەگەڕێن بۆ خزمەتکردنیان ، چەن کووبی شەرابی بێ دەست و لوولەو چەن مەسینەو پیاڵەی پڕ شەرابی صافیان پێیە ؛ شەرابێکی وەها کە بە خواردنەوەی سەریان ناێێشێ و سەرخۆش نابن ، هەروەها ئەو خزمەتچیانە میوەی باش لەوەی کە خۆیان بە باشی ئەزانن و هەڵئەبژێرن و ، گۆشتی پەلەوەر لەوەی ئارەزووی ئەکەن بۆیان دێنن • وە هەروەها بۆ لەزەتوەرگرتن ئەگەڕێ بە دەوریانا چەن حۆرییەکی لە ڕەنگا سوورو سپی چاو قەوی کە لە سافی و ئاوداریدا وەکوو دوڕی پارێزراو لە تۆزو غوبار وەهان • ئەمانەیان کە دەستئەکەوێ لەبەر پاداشدانەوەیە لەسەر ئەو کردەوە باشانە کە لە دنیادا کردوونیان •

وە لە بەهەشتا قسەی پووچ و بێسوود نابیسن ـ قسەیێ نەبێ کە بریتییە لە سەلامکردنی گەرم لەگەڵ ڕێزدا ـ ئەگەر ئەمە لە رزی قسەی

پووچدا بێ • ئەم (استثنا)یە لە بابەتی تەئکیدی مەدحە بە هاوو‌ێنەی زەم • وەکوو ئەڵێ : ئەو گەلە قسەی خراپیان نیە مەرحەبای گەرم نەبێ •

(وَاَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا اَصْحَابُ الْيَمِينِ ! (٢٧) فِي سِدْرٍ مَخْضُودٍ (٢٨) وطَلْحٍ مَنْضُودٍ (٢٩) وظِلٍّ مَمْدُودٍ (٣٠) ومَاءٍ مَسْكُوبٍ (٣١) وفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ (٣٢) لا مَقْطُوعَةٍ ولا مَمْنُوعَةٍ (٣٣) وفُرُشٍ مَرْفُوعَةٍ (٣٤) اِنَّا اَنْشَأْنَاهُنَّ اِنْشَاءً (٣٥) فَجَعَلْنَاهُنَّ اَبْكَاراً (٣٦) عُرُباً اَتْرَاباً (٣٧) لِأَصْحَابِ الْيَمِينِ (٣٨) ثُلَّةٌ مِنَ الأَوَّلِينَ (٣٩) وثُلَّةٌ مِنَ الآخِرِينَ) (٤٠)

وە ئەوانە کە خاوەنی پیرۆزین‌و لە کۆمەڵی دووهەمن نازانن چۆن کۆمەڵێکن‌و خودا چ نیعمەتێکی پێداون ! وان لە ناو داری سیدر ـ مۆردـی بێ دڕکاو لە ناو مۆزی بەسەریەکاکەوتووی وەکوو پەنجەی گوشراودا ، وە وان لە سێبەری خەستی درێژاو لە لای ئاوی داڕێژراودا ، [واتە : لـە سێبەری ئاوڕشێنکراوا]و میوەیەکی زۆری بێئەندازەیان لە لادایە ؛ نە خۆیان لە تەواوبوون دێن‌و ، نە لەکەسیش ئەگیرێنەوە ، فەرش‌و رایەخی بەرزکراوە ؛ جا لەبەر زۆری تووك ، یا لەبەر زۆری راخستنی رایەخ لەسەر رایەخ ، یاخود بەرزن لـە نرخ‌و قیمەتا ، لەم جێگە خۆشەو ، لەسەر ئـەم رایـەخە بەرزو نەرمانـە لەگـەڵ ئـەو حۆرییـە جوانـە دەس‌بۆنەبراوانەدا رائەبوێرن • ئێمە ئەو حۆریانمانە دروستکردوە بە دروستکردنێکی تایبەتی‌و سەربـەخۆ ، وە کـردوومانن بـە چـەن کچێکی دەسـتبۆنـەبراوی خۆخۆشەویستکردوو لە لای مێردیاناو ، کردوومن بە هاوتەمەن •

دەگێڕنەوە : خۆیان‌و مێردەکانیان هەموو وان لە تەمەنی سی‌وسێدا •

وه ئه‌مانه‌م داناوه بۆ (اصحاب الیمین) که کۆمه‌ڵێکن له پێشینانو کۆمه‌ڵێکن له دواکه‌وتووان • واته له هه‌موو ئومسه‌تێکدا کۆمه‌ڵێ له (اصحاب الیمین) هه‌یه له سه‌رده‌تاوه‌و کۆمه‌ڵێکیش له کۆتاییه‌وه • واته : کۆمه‌ڵێ له پێشینانو کۆمه‌ڵێ له پاشینان •

وه بازێ فه‌رموویانه مه‌عنای ئایه‌ته‌که وایه : ئه‌وانه که له سابیقین کۆمه‌ڵێ گه‌وره‌یانه له هه‌رچی ئوممه‌تی پێشینانه‌و کۆمه‌ڵێ که‌میان له ئوممه‌تی دواکه‌وتووانه ، وه‌کوو ئوممه‌تی پێغه‌مه‌ری ئێمه • واته : له هه‌رچی ئومه‌تی پێغه‌مه‌رانی پێشوو له ئاده‌مه‌وه هه‌تا عیسا ـد کۆمه‌ڵێ له سابیقین پەیدا ئه‌بن‌و کۆمه‌ڵه‌که‌یان گه‌وره‌یه • وه به ته‌نیا له ئوممه‌تی پێغه‌مه‌ری خۆمان کۆمه‌ڵه‌یێ سابیقین پەیدا ئه‌بێ به‌ڵام له کۆمه‌ڵی پێشینان که‌متر •

جا ئه‌مه هه‌رچه‌ند له ئه‌وه‌ڵه‌وه یه‌کێ ته‌ماشای بکا پێی‌خۆش نیه له‌به‌ر ئه‌وه که سابیقین له گه‌لی پێغه‌مه‌ری خۆمانا که‌متر ئه‌بن له سابیقینی هه‌موو گه‌لانی پێغه‌مه‌رانی پێشوو ، به‌ڵام له راستیدا جێگه‌ی شانازییه ؛ چونکی به هه‌موو گه‌له پێشوه‌کان کۆمه‌ڵێ سابیقین پەیدا ئه‌بێ‌و به ته‌نیا گه‌لی پێغه‌مه‌ری ئێمه کۆمه‌ڵێ پەیدا ئه‌بێ • جا با که‌متر بێ له سابیقینی پێشوو ؛ چونکه ئه‌وان به هه‌موو گه‌له‌کان ئه‌و کۆمه‌ڵه‌یان لێ ته‌واو بوه •

ئه‌مه ده‌رباره‌ی سابیقین ، به‌ڵام بۆ (اصحاب الیمین) به قه‌طعی نه‌ظه‌ر له‌وه که له سابیقین بن کۆمه‌ڵێ گه‌وره له ئوممه‌ته پێشوه‌کان‌و کۆمه‌ڵێ گه‌وره له ئوممه‌تی حه‌زره‌تی محه‌مه‌ده ـد •

عوروه‌ی کوڕی رووه‌یم ئه‌ڵێ : که ئایه‌تی (ثلة من الاولین وقلیل من الآخرین) هاته‌خواره‌وه عومه‌ری کوڕی خه‌طاب گریاو فه‌رمووی : ئه‌ی

پێغەمەری خودا باوەڕمان پێکردیو تەصدیقمان کردی • لەگەڵ ئەوەیشدا ئەوەی نە ئێمە ررگار ئەبێ کەمە ! جا حودا ئایەتی (ثلة من الأولین وثلة من الآخرین)ی ناردەخوارەوە •

جا حەزرەت ـدـ عومەڕی کوڕی خەطابی بانگکردو فەرمووی : ئەی عومەر لە هۆی ئەوەوە کە تۆ قسەتکرد خودا ئایەتی ناردەخوارەوە (فجعل ثلة من الاولین وثلة من الآخرین ، فقال عمر : رضینا عن ربنا وتصدیق نبینا ، فقال رسول الله ـصـ : من آدم الینا ثلة ، ومنی الی یوم القیامة ثلة • ولا یستتمها الا سودان من رعاة الابل ممن قال لا اله الا الله) •

(وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ ؟ (٤١) فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ (٤٢) وَظِلٍّ مِنْ يَحْمُومٍ (٤٣) لَا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ (٤٤) إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ (٤٥) وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظِيمِ (٤٦) وَكَانُوا يَقُولُونَ : أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً وَعِظَاماً أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ؟! (٤٧) أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ؟!) (٤٨)

وە ئەوانە کە خاوەن شووم‌و نەگبەتین‌و نامەی کردەوەیشیان نە لای دەستی چەپەوە بۆ دێت‌و بە دەستی چەپ وەری‌ئەگرن •• نازانن چەنێ بەدبەختن ! ئەوانە وان لە ناو گەرمایەکی ژاراوی وادا کە گەرماکەی کار لە بنی مووی لەشی ئادەمیزاد ئەکا • وە وان لە ناو ئاوێکی زۆر گەرمی ناڕاداو وان لە ناو سێبەرێکدا کە لە دووکەڵێکی گەرم پەیدا ئەبێ ، ئەو سێبەرە نە ساردە وەکوو سێبەرەکانی دیکەو . نە قازانجێکیشی هەیەو . نە شوێنەکەی شیاوی ڕێزە • ئەمەیان لەبەرچی بۆ بڕیاردراوە ؟ لەبەر ئەوە ئەم ئادەمیزادانە لە دنیادا لە کاتی ژیانا خاوەن نیعمەتو خاوەن رابواردن بوون ، ئەوانە

بوون که به‌رده‌وام بوون له‌سه‌ر ئه‌و تاوانه بێوێنه گه‌وره که کوفرو هاوڕێدانانه بۆ خوداو ، هه‌میشه ئه‌یانوت : ئایا ێێسه لاتێ مردینو بووین به گڵو ئێسك .. ئایا تازه ئێسه زیندوو ئه‌کرێینه‌وه ؟! ئایا له‌گه‌ڵ باوك‌و باپیره پێشوه‌کانیشسانا ؟

(قُلْ : اِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ (٤٩) لَمَجْمُوعُونَ اِلَى مِيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ (٥٠) ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ (٥١) لَآكِلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ (٥٢) فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ (٥٣) فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ (٥٤) فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ (٥٥) هذا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ) (٥٦)

تۆ ئه‌ی ره‌هبه‌ر بفه‌رموو : نه‌ك ته‌نیا ئێوه‌و باوك‌و باپیره‌کانتان به‌ڵکو هه‌رچه‌ن گیانله‌به‌ر بوون . هه‌رچی ئاده‌میزادو په‌ری بوون له‌مه‌وبه‌رو له‌مه‌ولایش هه‌موو له کاتی رۆژێکی دیاریدا گردئه‌کرێنه‌وه . جا پاش ئه‌و گردبوونه‌وه ـ ئه‌ی گومڕاهه‌کانو . ئه‌ی باوه‌ڕنه‌کردوه‌کان به ئایینی ئیسلام له داری زه‌قووم ئه‌خۆن . یانی له به‌ره‌که‌ی ئه‌خۆنو سکی خۆتانی لێ پڕئه‌که‌ن . ئه‌مجار ئاوی گه‌رمی زۆری به سه‌را ئه‌خۆنه‌وه‌و . ئه‌خۆنه‌وه وێنه‌ی خواردنه‌وه‌ی وشترێ که ده‌ردی (هیام)ی گرتبێو . به هیچ ئاوێ تینوێتی نه‌شکێو . ئه‌م خواردنه‌وه‌یانه بۆ ئاماده‌کراوه ره‌کوو چێشتی میوانی به حورمه‌ت . ج خواردنه‌وه‌یه‌ك ئاوا بێ ئه‌بێ بخۆره‌وه‌ی کێ بێ ؟

(نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ . فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ! (٥٧) اَفَرَاَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ! (٥٨) ءَاَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ اَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ ! (٥٩)

نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ ، وما نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ (٦٠) على اَنْ نُبَدِّلَ أمْثالَكُمْ ونُنْشِئَكُمْ فِي ما لا تَعْلَمُونَ (٦١) ولَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الأولى ، فَلَوْلا تَذَكَّرُونَ !) (٦٢)

ئێمە ئێوەمان دروستکردوە لەسەر بناغەی زانیاریو خواستکاریو تەوانایی لە نەبوونەوە بۆ بوونو لە نەزانینەوە بۆ زانیاریو ، لە هەیکەلی ئێوەدا چەن هێزێکی نادیاریمان داناوە وەکوو : زانیاریو ، ئازایەتیو ، داوێنپاکیو ... سیفەتەکانی تر . وە چەن هێزی دیاریشمان داناوە وەکوو : هەڵمەتو ، گرتنو ، قسەکردنو ، بیستنو ، بینین .. ، بە جۆرێ هەر هۆشیارێ بیر بکاتەوە لەوانەدا ئەزانێ کە ئەو کەسە ئەوانەی دروستکردوە زیندووکردنەوەی مردووی لە لا ئاسانە ، دەی بۆچی باوەڕ ناکەن کە خالیق هەر خودایەو ئەو خودا لەسەر هەر مومکینێ تەوانایە ؟ هەوالم بدەنێ لەو مادەی تۆمە کە ئێوە فڕەی ئەدەن بۆ ناو منداڵدانی ژن ـ ئایا لەسەر زانیاریو خواستو تەوانای خۆتان دروستی ئەکەنو ئەیکەن بە کوڕ یا بە کچو ، جوان یا ناشیرینو ، خاوەن خوو ڕەوشتی پەسەند یا ناپەسەند ؟ یا ئێمە دروستی ئەکەین ؟

وە ئێمە لە پاش دروستکردنی ئێوە مردنمان لەناوتانا بڕیار داوەو هۆو کاتو ساتێکمان بۆ دیاریکردوەو ، ئێمە بێدەستەڵاتو دەستەوسان نین لە لە باتی ئێوە هاوێنەی ئێوە لە ئینسانییەتا دروستبکەینو ، ئێوە دروستبکەینو داتانبمەزرێنینەوە لە ناو شێوەو سیفەتێکا کە ئێسنە بە پیرو خەیاڵتانا نایێ . وەکوو ئاژەڵێکی ناشیرین . وەك چۆن شێوەی بەنیئیسرائیلیەکانی گۆڕی بە شێوەی مەیموونو بەراز ئەتوانین شێوەی ئێوەیش بگۆڕین بە شێوەی گیانلەبەرێ پێچگە لە ئادەمیزادو ، کۆمەڵێ ئادەمیزادی تر دروست بکەینو لە شوێنی ئێودیان دابنێین .

وه بێگومان ئێوه بـه به‌ڵگه‌و بـه گێڕانه‌وه‌ی هه‌واڵده‌ری راستگۆ ئه‌حواڵی خۆتان له نه‌شئه‌ی یه‌که‌مدا ئه‌زانن ؛ که چۆن ئێوه‌مان له تنۆکێ ئاوه‌وه کرد بـه ئاده‌میزادێکی جوان • ده‌ی ئه‌وه بۆچی بیرناکه‌نه‌وه لـه‌و ئیجاده‌دا هه‌تا به ئاسانی بزانن خودا ته‌وانایه به‌سه‌ر ئه‌وه‌دا که له پاش‌مردن‌و رزینی له‌شتان دروستتان بکاته‌وه وه‌کوو ئینسانه‌که‌ی جاران ؟

ئه‌وه‌ی ئاوی کرد به ئینسانی پاك
ئینسانیشی برد کردیه‌وه به خاك
ئه‌توانێ خاکیش هـــه‌م بکاته‌وه
به‌و ئینسانانه وان بـــه لاته‌وه

خودا فه‌رمویه‌تی : (نحـن قـدرنا بینکم المـوت ••• الآیة) • ئه‌بوبه‌کر ـخـ فه‌رمووی : ئه‌ی پێغه‌مه‌ری خودا پیر بووی ! فه‌رمووی : به‌ڵێ (هود)و (الواقعة)و (المرسلات)و (عم یتساءلون)ه‌و (اذا الشمس کورت) پیریان کردم ؛ چونکه ئـه‌م سووره‌تانه باسی زۆری به‌ربادکردنی گه‌له پێشوه‌کان‌و ، په‌ندو ئامۆژگاری‌و ڕێنومایی‌و به‌ڵگه‌ی روونا‌ك‌و ، باسی مردن‌و به‌هه‌شت‌و دۆزه‌خیان تێدایه •

(أفَرَأيتُمْ ما تَحْرُثُونَ ؟ (٦٣) ءَأنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ اَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ؟ (٦٤) لَوْ نَشَـــاءُ لَجَعَلْنَـــاهُ حُطاماً فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ(٦٥) اِنَّا لَمُغْرَمُونَ (٦٦) بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ(٦٧) أفَرَأيْتُمُ المَاءَ الَّذِي تَشْرَبُونَ ؟ (٦٨) أأنْتُمْ اَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ المُزْنِ ، أمْ نَحْنُ المُنْزِلُونَ ؟ (٦٩) لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ اُجَاجاً، فَلَوْلاَ تَشْكُرُونَ (٧٠) أفَرَأيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ ؟ (٧١)

أَأَنتُمْ أَنشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا ، اَمْ نَحْنُ الْمُنشِئُونَ ؟ (٧٢) نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً ومَتَاعاً لِلْمُقْوِينَ (٧٣) فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ) (٧٤)

هەواڵم بدەنێ لەو تۆمەی ئەیوەشێنن : ئایا ئێوە خۆتان ئەیڕوێنن ، یا ئێمە ئەیڕوێنین ؟ ئەگەر خواستمان بێ ئەیکەین بە پووشێکی وشك ؛ جا ئەوسا قسەتان ئەکردو ئەتانوت : بە راستی ئێمە قەرزاری مەسرەفی کشتەکەی خۆمانین ، بەڵکوو ئێمە گەلێکی بێ بەش**و نائومێدین ! وە** هەواڵم بدەنێ لەو ئاوەی ئەیخۆنەوە،ئایا ئێوە دایئەپەڕێنن لە ئاسمانەوە یا ئێمە دایئەپەڕێنینو ئەیکەین بە باران ؟ ئەگەر خواستمان ببوایە ئەمانکرد بە ئاوێکی تاڵو سوێر • دەی بۆ سوپاسی خودا ناکەن لەسەر ئەوە کە ئاوێکی زەلاڵو ساف**ە ؟**

وە هەواڵم بدەنێ لەو ئاگرە هەڵئەگیرسێنێنو ئەیکەنەوە : ئایا ئێوە ئەو دارانەتان دروستکردوە وەکوو داری (مەرخ)و (عەفار) کە ئەیاندەن لە یەك**و** هەڵئەگیرسێنو گڕیان لێ ئەبێتەوە ؟ یا ئێمە دروستمان کردوون ؟ ئێمە کردوومانن بە هۆی بیرکردنەوە لە گەورەیی خوداوا ، بە هۆی ژیوارو رابواردن بۆ ئەو کەسانە کە چۆڵگەردنو لە دەشتو دەرا پێویستیان بە ئاگرە بۆ خۆگەرمکردنەوە • وە یا بە هۆی تێربوون بۆ ئەوانە سکیان چۆڵەو بەو ئاگرە ئەیکەنەوە نان دروست ئەکەنو ، چێشت ئەکوڵێنو ، چایو قاوە دەم ئەکەن • دەی هەمیشە تەسبیحی ئەو خودای گەورەی خۆتە بکەو بە دووری بگرە لە ناتەوانیو کەمو کووڕی لە صیفات •

(فَلَا اُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ (٧٥) وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ (٧٦) إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ (٧٧) فِي كِتَابٍ

مَكْنُونٍ (٧٨) لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ (٧٩) تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ
الْعَالَمِينَ (٨٠) أَفَبِهَذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ ؟ (٨١)
وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ !) (٨٢)

دەگێڕنەوە لە ئیبنو عەباسەوە ـخ ـ : کە جارێك حەزرەت لەگەڵ یارانیا لە سەفەرێکدا بوو تینوویان بوو ، هاوڕێکانی عەرزیانکرد : دۆعا بکا بارانیان بۆ ببارێ • فەرمووی : پێم‌بڵێن : ئەگەر دۆعام کردو باران باری نەڵێن : بە هۆی فلاّن ئەستێرەوەو ، لە فلاّن بورجا بارانمان بۆ باری ! ئەوانیش عەرزیانکرد : ئەی پێغەمەری خودا ئیستە کاتی ئەو ئەستێرانە نیە • جا حەزرەت دوو رکات نوێژی کردو لە خودا پارایەوە ، جا بایێکی توند هاتو هەورێکی باشی کردو بارانیان بەسەرا باری ، تا ئاوی شیودکان هاتو ئاویان خواردەوەو ، جەوەندەیان پڕ کردو ، لە پاشان رۆیشتن بەسەر پیاوێکدا بە کاسەیێ ئاوی هەڵئەگۆزیو ئەیوت : لە فلاّنە بورجدا بارانمان لێ باریو ، نەیوت : لە کەرەمی خوداوە • جا ئەم ئایەتانە هاتنەخوارەوە •

واتە : سوێند ئەخۆم بە کاتو ساتی ئەستێرەکان لە ئاوابوونو هەڵهاتنیاندا ! وە ئەمە سوێنێکی گەورەیە ، چونکە سوێندم لەسەر خواردوە کە دەلالەت لەسەر هێزو تەوانایی ئەو پەروەردگارە ئەکا کە ئەم ئەستێرانەی دروستکردوەو هاتوچۆیان پێ ئەکات • جا ئەگەر ئەم کارو نهێنیە وردانەتان بزانیایێ زۆر باش بوو •

ئەم قورئانە کە دێتەخوارەوە بۆ سەر رەهبەری خۆشەویست قورئانێکی بەڕێزو خاوەن پیرۆزییە ، لە لای خوداوە بۆی هاتوە • وە ئەم قورئانە وا لەناو نووسراوێکی بەڕێزدا ، کە (لوح المحفوظ)ەو ، پارێزراوەو شارراوەتەوە لە دەستو دەستەڵاتی خائینانو ، کەس دەست نادا لەو

قورئانە لە (لوح المحفوظ)دا فریشتەکان نەبێ کە پاکن‌و پاککراونەتەوە لە تاوانباری • وە نابێ لە زەویشدا کەس دەستی لێ بدا ئەو موسوڵمانانە نەبێ کە پاکن لە لەشیسی‌و بێدەستنوێژی • وە لە لایەنی پەروەردگاری جیهانەوە نێرراوەتە خوارەوە • ئایا ئێوە بێ موبالاتی بەم قورئانە بە حورمەتە پیرۆزە ئەکەن‌و ؟ رۆزی‌و بژیوی خۆتان ئەکەن بەوە کە بێ باوەڕی بەو قورئانە دەرئەبڕن ؟ دیارە زۆر ستەم لە خۆتان ئەکەن کە ئەم جۆرە کارە ئەکەن !

یاخود مەبەس لە (مواقع النجوم) کات‌و شوێنی موناسبە بۆ هاتنەخوارەوەی چەن ئایەتێ لە قورئان کە بە (نجم) ناوئەبرێن • یاخود مەبەس لە مەواقیعی نوجووم کات‌و شوێنی هاتوچۆی ئەستێرەکانی ئاسمانە ، بەو موناسەبەوە هەر پارچەیێ لە ئایەت وەکوو ژمارەیێ ئەستێرە وایە لەوەدا کە ئەوان کائیناتی مادی روونااک ئەکەنەوەو ئایەتەکانیش گیان‌و دەروونی موسوڵمانان روونااک ئەکەنەوە •

بزانن ! ئیبن‌و حەجەری عەسقەلانی لە شەرحی حەدیثی : (مطرنا بنوء کذا) دا ئەفەرموێت : زەمکردنی ئەم وتارە، لەسەر بناغەی بیری جاهیلییەت‌و بیرو باوەڕی تاریکی ئەو چەرخەیە کە وایان داناوە ئەو ئەستێرانە لە هەڵهاتن‌و ئاوابوونیانا تەئثیریان لە دنیادا هەیە • ئەگەرنا ئەگەر شتەکە بە نیشانەیێ دابنرێ کە خودا داینناوە بۆ ئادەمیزاد هەتا لە کارو باری خۆیان بگەن‌و کات‌و شوێن بزانن • بۆ نموونە لە بورجەکانی بەهارا باخ‌و بێستان‌و کشتوکاڵی بەهاری‌و هاوینی پەروەردە بکەن‌و ، لە هاوینا جۆرە کاسبێکی ترو ، لە پایزدا خۆئامادەکردن بۆ گەڕانەوە بۆ ولاتی گەرمەسێرو ، لە زستانا ئاژەڵ بکەنە شوێنی گەرم‌و ••• ئەوە عەیبی تیا نیەو جێگەی قسە نیە • خودا فەرموویەتی : (والشمس والقمر بحسبان)و

فەرموویەتی : (وعلامات ، وبالنجم هم یهتدون) ، وەفەرموویەتی : (وجعلنا اللیل لباسا وجعلنا النهار معاشا)و فەرموویەتی : (وآتیناه من کل شیء سببا فاتبع سببا) •

بە کوردی : ئایینی ئیسلام هۆشیاران بانگ ئەکا بۆ ئەوە کە هەموو کارێو هەموو کارتێکردنێ لە خوداوە بزانن‌و کارتێکردن بۆ هیچ شتێکی تر دانەنێن • (وقل : الحمد لله الذي لم یتخذ ولدا ، ولم یکن له شریك فی الملك ، ولم یکن له ولی من الذل • وکبره تکبیرا) • ئیتر ئایینی ئیسلام بەوە رازی نیە کە ئینسان جیاوازی لە نێوان گەرماو سەرمادا نەکاو ، تەماشای نیشانەو ئەسباب نەکاو ، گوێ بە بەرگری نەدا • حاشا ! خودا فەرموویەتی : (واتوا البیوت من ابوابها) • پێویستە زانایانی هۆشیار ئەم دەرزانە باش بە منداڵانی موسوڵمانان بڵێن تا لە مەعنای یاسای ئیسلام حاڵی ببن •

(فَلَوْلَا اِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ (٨٣) وَاَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ ! (٨٤) وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ ، وَلٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ (٨٥) فَلَوْلَا اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ (٨٦) تَرْجِعُونَهَا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ !) (٨٧)

ئەی ئادەمیزادی سەرسەخت ئەگەر راست ئەکەن هیچ شتێ لە ئارادا نیە هێزی مادییات‌و ئەستێرەو وەزعی رۆژگار نەبێ ، خۆ باش ئەزانن کە ئینسان لە هەموو شتێ زاناترو تەواناترە،دەی بۆچی کاتێ گیان ئەگەتە گەروی خۆشەویستێکتان‌و لەوەدایە بمرێ‌و ئێوە بە دەوریدا دانیشتوون‌و ئەڕوانن‌و منیش لە ئێوە نزیکترم لێیەوە ـ ئەگەرچی ئێوە نامبینن ـ ئەوە بۆچی ئەگەر ئێوە لە ژێر هێزو دەستەڵاتی پەروەردگارا نین‌و خۆتان شتێکتان پێ ئەکرێ

ئەو گیانی شیرینی خۆشەویستی خۆتانە ناگیڕنەوە ؟ ئەوە بۆچی دێڵن بە بەرچاوتانەوە گیانی دەربچێو بسرێ ئەگەر راست ئەکەنو شتێکتان لە باردایە ؟

جا بزانن خودا پەروەردگاری جیهانە بە کەمو زۆریو ، ئادەمیزدان بەندەی خودانو ، هەرکەسێ ئەمرێ بە فەرمانی خودا ئەمرێ لە کاتی ئاکامی دیاری خۆیداو ، هەرکەسێ کە مرد لەسەر بیرو باوەڕو کردەوەی خۆی رەفتاری لەگەڵ ئەکرێ وەکوو خودا ئەفەرموێ •

(فَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ (٨٨) فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّةُ نَعِيمٍ (٨٩) وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ (٩٠) فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ (٩١) وَأَمَّا إِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ (٩٢) فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيمٍ (٩٣) وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ (٩٤) إِنَّ هَذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ (٩٥) فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ) (٩٦)

واتە : پاش ئەوە کە ئەو ئادەمیزادە گیانی دەرچوو ئەگەر لەسەر بیرو باوەڕو کردەوە لە نزیکانی بارەگای خوداو لە کۆمەڵانی پێشکەوتووی مەیدانی خوداپەرستی بێ ئەوە پاداشەکەی ئاسایشو بێنی خۆشو ئارامییە لە بەرزەخداو ، بەهەشتی خاوەن نیعمەتە لە قیامەتا • وە ئەگەر لە پایەی نزیکانی بارەگای خودا کەمتر بێ بەڵام بیرو باوەڕ باش بێو کردەوەی رێکی حەق بووبێ ، بەم مەعنایە لە یارانی دەستەڕاستو خاوەن پیرۆزی بێ ئەوە سەلام بۆ تۆیە • یا صاحیب یەمین لە (اصحاب الیمین)ەوە واتە لە هاووێنەتەوە • وە ئەگەر لەوانە بێ کە باوەڕی بە ئایینی ئیسلام نەبێو ،

ڕێگه‌ی ڕاستی ونکردبێ •• ئه‌وه ماده‌ی حه‌میمی بۆ ئاماده‌کراوه له‌گه‌ڵ هاوبێته ناو دۆزه‌خ له پاشه‌ڕۆژا •

بێگومان به‌شکردن به‌م شێوه‌و به‌م سێ به‌شه بۆ هۆشیارانو ، به‌یانی ئه‌حوالیانو ، دیاریکردنی پاداشیان ئه‌وه له به‌یانه ڕاسته‌کانه به (علم الیقین)و بـه بێ گومان • ده‌ی ئـه‌ی پێغه‌مه‌ر تۆ ته‌سبیحی خودای خۆت بکه‌و ، په‌روه‌ردگاری خۆت به دوور بگره له‌وه‌ی که کافره‌کان ئه‌یده‌نه پاڵی لـه هاوبه‌ش‌و هاوڕێ • (تعالی عنه علوا کبیرا) •

سوورەتی (حــەدید) لە سوورەتە مەدینەییەکانە ، بیست‌و نۆ ئایەتە ، دوای سوورەتی (زەلزەلە) هاتوەتەخوارەوە .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

(سَبَّحَ لِلهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ والأَرْضِ . وهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (١) لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ والأَرْضِ . يُحْيِ ويُمِيتُ . وهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (٢) هُوَ الأَوَّلُ والآخِرُ والظَّاهِرُ والبَاطِنُ . وهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ) (٣)

تەسبیحی پەروەردگاری (واجب الوجود)ی پەرستراوی بە راستی ئەکا کە ناوی (الله)یە هەرچی وا لــە ئاسمانەکانو زەویدا ، جا هەر شتێ لەسەر ئەو یاسایە دانراوە بۆ تەسبیح‌و تەقدیس بە موناسبی زات‌و صیفاتی خۆی . وە ئەو خودایە شیاوە بەو تەسبیحەو ئەو خودایە خاوەن عیزەتە لە زاتاو . خاوەن حیکمەتە لە کرداراو ، هەموو ئاسمانەکان‌و زەوی موڵک‌و دروستکراوی ئەون ، واتە : هەرچی بەرەوبەرزییەو ، هەرچی بەرەونزمییە بە نیسبەتی هەموو مەوجوودێکەوە .. هەمووی دروستکراوی ئەوەو لــە ژێر دەستەڵات‌و توانای ئەودایە .

وە ئەوەندە خاوەن دەستەڵاتە مردوو زیندوو ئەکاتەوە لە قیامەتاو ، زیندوو ئەمرێنی لە دنیادا . وە دەستەڵات‌و توانای بەسەر هەموو شتێکدا هەیەو هەموو مەوجوودێك لە ژێر باری هێزو تەوانای ئەودایە . هەر ئەوە

پێشکەوتوو لەسەر هەموو مەوجوودێك ؛ چونکی وجوودەکەی زاتییەو لە کەسەوە نیە • وە ئاخرەو دوای هەموو مەوجوودێ هەر ئەمێنێتەوە • واتە : هەر ئەو لەوانەیە بمێنێتەوە لە پاش لەناوچوونی هەموو مەوجوودێ ؛ چونکی وجوودی زاتی لەوانە نیە لەناو بچێ • وە هەر ئەوە لەوانە نەبێ لە هیچ کاتێکدا لەناو بچێ • وە ظاهیرو ئاشکرایە لەبەر چاوی ئەوانەدا کە شوێنەوار ئەکەن بە بەڵگە لەسەر بوونی پەروەردگاری تەوانا • وە باطینە لە بەرچاوی ئەوانەدا کە هەر تەماشای کونهی زات ئەکەن ؛ چونکی ئیدراکی کونهی باری تەعالا لە توانادا نیە ، یان زۆر زەحمەتە •

وە بازێ ئەڵێن : ظاهیرە لەبەر عەقڵی مودریکی ئەهلی شوهوودو حوضوورا • وە باطینە لەبەر عەقڵی ئەهلی بەڵگەهێنانەوە بەشوێنەوارا • لەبەر ئەوە بەڵگە ئەگەر مووجیبی (علم الیقین)بێ حوضوور مووجیبی (عین الیقین)ە •

وە بازێ ئەڵێن : ظاهیرە لە پاشەڕۆژا لە پاش (رؤیة) • وە باطینە لە دنیادا لەبەر مەستووریو غەیبەت •

وە زانایە بە هەموو شتێکیش کەمو زۆرو مادەو مەعنا •

(هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ والأَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ، ثُمَّ اسْتَوى عَلَى العَرْشِ ، يَعْلَمُ ما يَلِجُ فِي الأَرْضِ ومَا يَخْرُجُ مِنْها ، ومَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ ومَا يَعْرُجُ فِيهِ ، وهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَما كُنْتُمْ . واللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (٤) لَهُ مُلْكُ السَّماوَاتِ والأَرْضِ ، والى اللهِ تُرْجَعُ الأُمُورُ (٥) يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهارِ ، ويُولِجُ النَّهارَ فِي اللَّيْلِ ، وهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) (٦)

خودا ئه‌و خودایه که له شه‌ش رۆژدا زه‌وی‌و ئاسمانه‌کانی دروست‌کردوه‌و . له پاش ئه‌وه ده‌سته‌لاتی به‌سه‌ر عه‌رشدا کردوه‌و ، زانایه به هه‌ر شتێ به ره‌ویدا بڕواته خواره‌وه ، وه‌کوو : تۆوو ، ئاوو ، جۆرجانه‌وه‌ر • وه به‌وه‌یش که له زه‌وی ده‌رئه‌چێ ، وه‌کوو : دارو ، گیاو ، کشت به هه‌موو جۆرێکیه‌وه • وه به‌وه‌ی که ئاسمان دێته‌خواره‌وه وه‌کوو : به‌فرو . باران‌و . ته‌رزه‌و . گه‌زۆو . شۆکه‌و . نه‌و . شه‌خته‌و ••• وه به هه‌رچی له ئاسمانا به‌رزئه‌بێته‌وه وه‌کوو : بوخارو ، باو ، دووکه‌ڵ‌و ، هه‌ورو . پله‌وه‌رو ••• وه غه‌یری ئه‌مانه وه‌کوو : ساروخ‌و ، فڕۆکه‌و ئه‌و شتانه‌ی دیکه که به‌رزئه‌بنه‌وه ، وه له هه‌ر شوێنێکدا بین خودا له‌گه‌ڵتانایه‌و خودا بینه به‌وه‌ی که ئێوه ئه‌یکه‌ن •

وه موڵکی ئاسمانه‌کان‌و زه‌وی هه‌ر بۆ خودایه‌و ، هه‌موو کارێ هه‌ر بۆ لای خودا ئه‌گه‌ڕێته‌وه ، له‌کاته‌کانی شه‌و ئه‌خاته سه‌ر رۆژو ، له کاته‌کانی رۆژ ئه‌خاته سه‌ر شه‌وو ، زانایه به‌و خه‌یاڵانه که به دڵی ئینسانا ئه‌گه‌ڕێ ، ئه‌و دڵه که وا له سینه‌دا •

(آمِنُوا بِاللهِ ورَسُولِهِ . وانْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ . فَالَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وانْفَقُوا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيرٌ (٧) ومَا لَكُمْ لا تُؤْمِنُونَ بِاللهِ والرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ ، وَقَدْ اَخَذَ مِيثَاقَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ؟) (٨)

باوەڕ به خوداو پێغه‌مه‌ری خودا بکه‌نو . له‌و ماڵ‌و دارایيه سه‌رف‌بکه‌ن له ڕێگه‌ی خودادا که خودا داویه‌پێتان‌و کردوونی به جێگه‌داری

پێشینان لە تەسەرِوفکردن تیایانا • بە راستی ئەو کەسانە لە ئێوە کە باوەرِ بە خوداو پێغەمەری خودا ئەکەنو لە مالّو دارایی خۆیان لە رێگەی خودادا خەرج ئەکەن لە پاشەرِۆژدا پاداشێکی گەورەیان هەیە •

وە چ سوودێکتان دەستئەکەوێ کاتێ باوەرِ بە خودا ناکەن کەچی رەهبەری خودایی بانگتان ئەکا بۆ باوەرِکردن بە پەروەردگاری خۆتانو خودایش پەیمانی لێ وەرگرتوون ئەگەر ئێوە لەوانەن کە باوەرِ بکەن لەبەر بەڵگەو نیشانەیێ؟ واتە: مادام ئێوە لەوانەنکە چاوەرِێی دەلیلو (موجب)بکەن بۆ باوەرِکردن موجیب لەوە باشتر نابێ کە پێغەمەری خودا بە فەرمانی خودا بانگتان ئەکا بۆ باوەرِکردنو خودا عەقڵو زانستیشی پێداونو سوودو زیان لە یەك جیا ئەکەنەوە •

(هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَى عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ، وَإِنَّ اللهَ بِكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ (٩) وَمَا لَكُمْ أَلاَّ تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللهِ وَلِلهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ ؟ لا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ ، أُولَئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا ، وَكُلاًّ وَعَدَ اللهُ الْحُسْنَى ، وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (١٠) مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللهَ قَرْضاً حَسَناً فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ ؟) (١١)

خودا خودایەکە ئایەتی خۆی ئەنێرێتە خوارەوە بۆ سەر پێغەمەری خۆی هەتا لە تاریکستانی نەزانیو بێباوەرِی دەرتان بکا بۆ رووناکی زانیاریو ئیمانداری • وە بێگومان خودا زۆر میهرەبانو خاوەن رەحمەتە •

چیتان ده‌ست ئه‌که‌وێ که ئێوه ماڵ سه‌رف ناکه‌ن له ڕێگه‌ی خودادا له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا هه‌ر ماڵو داراییه‌ك له زه‌وی‌و ئاسمانداید هه‌مووی بۆ خوایه‌و مۆڵکی ئه‌وه‌و ئه‌توانێ ده‌رگای ڕێژه‌نی بکاته‌وه له هه‌ر که‌سێ خواستی لێ بێ ؟ وه بزانن وه‌کوو یه‌ك نین ئه‌وانه که ماڵی خۆیان له پێش فه‌تحی مه‌که‌دا خه‌رج کردوه له ڕێگه‌ی خوداداو جه‌نگیان له‌گه‌ڵ کافرانا کردوه لـه پێش فه‌تحدا له حاڵی لاوازی موسوڵمانانا •• وه‌کوو یه‌ك نین له‌گه‌ڵ ئه‌وانه‌دا که لـه پاش فه‌تحی مه‌کـه ماڵی خۆیان صه‌رف ئه‌که‌نو جه‌نگ له‌گه‌ڵ کافرانا ده‌که‌ن له ڕێگه‌ی خودادا • ئه‌وانه که له پێش فه‌تحدا ماڵو گیانیان به‌خت‌ـ کردوه پاداشیان زۆرتره‌و ، پایه‌یان له لای خودا گه‌وره‌تره له‌وانه که لـه پاش فه‌تح ماڵیان صه‌رف کردوه‌و مه‌یداراییان کردوه • وه خودا وادەی پله‌ی به‌رزو پاداشی چاکی به هه‌ردوو لایان داوه‌و ، خودا ئاگای له هه‌موو کرده‌وه‌کانی ئێوه هه‌یه •

ئه‌وه کێیه ئه‌و به‌ختیاره که قه‌رز ئه‌دا به خودا به قه‌رزێکی جوان ؟ واته له ڕێگه‌ی خودادا بێ هیچ مه‌به‌ستێك‌و دوور له هه‌موو هیوایه‌ك جگه لـه ره‌زامه‌ندی خودا •• هه‌تـا خودا پاداشی دووقات بکاته‌وه ، و پاداشی چه‌ندان قات بداته‌وه ، لـه دوو ده‌ره‌جه‌وه هه‌تا ده ده‌ره‌جه هه‌تا حه‌وصه‌د هه‌تا زیاتر ••• له‌سه‌ر میهره‌بانی خۆی • وه ئه‌و پاداشه کـه خودا ئه‌یدا به‌وانه که قه‌رز ئه‌ده‌ن به خودا ، ئه‌و پاداشه له گیانی خۆیا به بێ چه‌ندقاتـ کردنه‌وه پاداشێکی خاوه‌ن ڕێزو نرخه چ جای ئه‌وه که‌چه‌ند قات بێته‌وه •

(يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُمْ بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ : بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ، ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (١٢)

يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا : انْظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ ! قِيلَ : ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُوراً ! فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ ، بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ ، وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ (١٣) يُنَادُونَهُمْ : أَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ ؟ قَالُوا : بَلَى وَلَكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ ، وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ ، وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ حَتَّى جَاءَ أَمْرُ اللهِ ، وَغَرَّكُمْ بِاللهِ الْغَرُورُ (١٤) فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ ، وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ، مَأْوَاكُمُ النَّارُ ، هِيَ مَوْلَاكُمْ ، وَبِئْسَ الْمَصِيرُ) (١٥)

واتە : ئەو پاداشە بەنرخە هەیە بۆ موسوڵمانەکان لەو رۆژەدا کە موسوڵمانەکان لە حاڵێکدا دەبینی رووناکییان وەکوو چرا لە بەردەمیانەوە یا لە لای راستیانەوە لەگەڵیانا دەگەڕێ ، لە لایەنی فریشتەوە پێیان ئەوترێ : موژدەتان بێ بە چەن بەهەشتێ کە لە ژێر دارەکانیانەوە جۆبار ڕەوان تێدا بێ ، حاڵیان وایە بە هەمیشەیی تیایانا ئەمێننەوە . دیارە ئەمە گەیشتنە بە پایەیەکی گەورە لە لای خوداوە .

بڕانن ! تەفسیری ئەو (نور)ە بە رووناکی مادی وەکوو رووناکی چرا ظاهری ئایەتەکەیە . وە مادام ئایەتەکە بە ظاهیر ئەوە ئەگەیەنێ ئیتر تەئویلکردنی ئەو نوورە بە (هیدایەت) یا بە بیرو باوەڕو کردەوەی باش لە عەقڵەوە دوورە .

لە ئیبن ومەسعوودەوە دەگێڕنەوە : کە ئەو نوورەیان بە ئەندازەی کردەوەیان پێ ئەدرێ ؛ هەندێ کەس نوورەکەیان بە قەد دارخورمایەکەو ، هەندێ کەس نوورەکەیان بە قەد پەنجەگەورەی پێیەتی .

وه قه‌تاده ئه‌ڵێ : بۆمان گێڕراوه‌ته‌وه که : حه‌زره‌ت ـدـ فه‌رموویه‌تی : هه‌ندێ له موسوڵمانان نووره‌که‌ی ئه‌وه‌نده به‌هێزه ئێوانی مه‌دینه‌ی مونه‌ووه‌ره‌و شاری عه‌ده‌ن روونا‌ك ئه‌کاته‌وه‌و ، هه‌ندێ که‌س نووره‌که‌ی له‌وه که‌متره • تا بازه که‌سێکیان نووره‌که‌ی ئه‌وه‌نده کزه به‌س به‌رپێی روونا‌ك ئه‌کاته‌وه . بۆ ئه‌وه که به‌سه‌ر پردی صیراطا رابورێ •

وه حه‌سه‌ن ئه‌فه‌رموێت : ئه‌و نووره‌یان بۆ ئه‌وه‌یه که به‌رینی خۆیان ببینن‌و ڕێگه‌ی صیراط ده‌ربکه‌ن •

وه ئه‌و رۆژه که موسوڵمانه‌کان وه‌ها ئه‌بینی پیاوو ژنه مونافیقه‌کانیش ئه‌بینی که به موسوڵمانه‌کان ئه‌ڵێن : بۆمان بڕوانن‌و لایه‌کمان به‌لاڕا بکه‌نه‌وه به‌ڵکو تروسکاییه‌ك له‌و روونا‌کی به‌رده‌می ئێوه وه‌ربگرین‌و ڕێگه‌ی خۆمان بدۆزینه‌وه ! جا له لایه‌نی فریشته‌کانه‌وه ، یا له لایه‌نی موسوڵمانه‌کانه‌وه پێیان ئه‌وترێ : بگه‌ڕێنه‌وه بۆ دنیا له‌وێوه چرای روونا‌کی به‌رده‌می خۆتان وه‌ربگرن ! واته : ئه‌و روونا‌کییه نه به‌نده‌یی‌کردنی دنیاوه بۆ خودا بۆ نییه په‌یدا بوه‌و ، ئێوه به‌نده‌ییتان بۆ خودا نه‌کردو . هه‌ڵی خۆتان له‌کیس دا ، تازه له‌وانه نیه ئێوه روونا‌کی وه‌ربگرن •

وه له پاش ئه‌م پرسیارو وه‌ڵامی نێوان موسوڵمان‌و مونافیقانه په‌رده‌یێ له نێوانیانا دروست ئه‌بێ‌و ئه‌و په‌رده ده‌رگایه‌کی تیایه . له‌ودیوی ده‌رگاکه‌وه ره‌حمه‌ت‌و به‌هه‌شت‌و شادمانییه . وه لای ده‌ره‌وه‌یشی که مونافیقه‌کانی تێدایه سزاو دۆزه‌خ‌و ناڕاسایشی‌و نه‌گبه‌تییه (په‌نا به خودا !) •

جا مونافیقه‌کان له‌و دیوی په‌رده‌که‌وه بانگ له موسوڵمانه‌کان ئه‌که‌ن : ئایا ئێمه له‌گه‌ڵ ئێوه‌دا نه‌بووین‌و هاوڕێ نه‌بووین ؟ ئێسته بۆچی ئێوه ئه‌ڕۆن بۆ به‌هه‌شت‌و ئێمه بۆ دۆزه‌خ ؟ ئه‌وانیش له وه‌ڵامدا ئه‌ڵێن : به‌ڵێ

لەگەڵ ئێمەدا بوون بـە شێوەو دیمەن نەك بـە راستیو دڵو بیرو باوەڕ ؛ چونکە بـە نیفاقو دووڕوویی‌و بێباوەڕی خۆتان گیرۆدە کـردو کەوتنە شوێن دوودڵی لە دنیاداو ، لەسەر ئەو شێوە بەدە مانەوەو هیواو ئارەزووی پڕوپووچ ئێوەی بایی کرد ، هـەتا فەرمانی خودا هات بۆ مردنتان • وە بایی‌بوونو شەیتان بایی‌کردن بە خوداو میهرەبانی‌و بەخششی خودا •

مادام بەدییەکەتان لـە خۆتانەوە بوو ئـەمڕۆ هیچ واسیطەیەکتان لێ وەرناگیرێو ، فیدیەو هاوارو پاڕانەوەیش سوودێ نادەن • وەك چـۆن فیدیە لە ئێوە وەرناگیرێ هەروا فیدە لە کافرەکانیش وەرناگیرێو هەموتان شوێنتان دۆزەخەو ئاگـر دۆستتانەو ئەتانکاتە باوەش ! وە ئاگری دۆزەخ مەڵبەندێکی زۆر ناهەمواڕە •

﴿ اَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا اَنْ تَخْشَعَ قُلوبُهُمْ لِذِكْـرِ اللهِ وما نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ ، ولا يَكُونُوا كالَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ ، فَطالَ عَلَيْهِمُ الأَمَدُ ، فَقَسَتْ قُلوبُهُمْ ؟ وكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ (١٦) اِعْلَمُوا اَنَّ اللهَ يُحْيِي الأَرْضَ بَعْـدَ مَوْتِها ، قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ) (١٧)

ئایا کاتی ئـەوە نەهاتوە بۆ ئەوانە کـە باوەڕیان کردوە بـە خوداو پێغەمەری خودا کە دڵیان بترسێو دانەوێو ئامادە ببێ بۆ زیکری خوداو پەیرەوی قورئانی پیرۆزو ؟ بە وێنـەی ئەوانە مەبن کـە لە پێش ئێوەدا کتێبی ئاسمانییان پێدرابوو ماوەیەکی زۆریان بەسـەرا رۆییو ، دڵیـان رەقبوو ، وە گەلێ کەس لەوانە لە دینەکەی خۆیشیان لایانداوە •

بزانن ! کە خودای تەعـالا خاکی تۆزاوی وشکی بێفەڕ بـە بارانی رەحمـەت زیندووئەکاتەوەو ، دارو ، گیـاو ، گـوڵو ، کشتوکاڵی تێـدا

ئه‌ڕوێنێ • وه ئـه‌و خودایه تەوانایه کـه ئێوه‌یش لـه پاش مردن زیندوو بکاته‌وه • به ڕاستی هه‌موو به‌ڵگه‌و نیشانه‌کانی گه‌وره‌یی خودامان بۆ ڕوون‌ئاك کردنه‌وه به هیوای ئه‌وه هۆش‌بکه‌نه‌وه‌و له (ڕاستی) بگه‌ن •

عه‌بدوڵلاّ ـخـ ئه‌ڵێ ، له نێوان موسوڵمان‌بوونی ئێمه‌و عیتابی خودادا له ئێمه به‌م ئایه‌ته ته‌نها چوار ساڵ هه‌بوو • واته : ئێمه که موسوڵمان بووین له گه‌دایی‌و بێ نه‌وایی‌و هه‌ژاریدا بووین‌و به دڵسۆزی ئیشمان ئه‌کرد ، کاتێ ده‌رگای نیعمه‌تمان لێ‌کرایه‌وه که‌وتینه رابواردنه‌وه ، جا خودا به‌م ئایه‌ته عیتابی لێ‌گرتین •

(اِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَاَقْرَضُوا اللهَ قَرْضاً حَسَناً يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ اَجْرٌ كَرِيمٌ (١٨) وَالَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ وَرُسُلِهِ اُولَائِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ ، وَالشُّهَدَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ لَهُمْ اَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ . وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَائِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ) (١٩)

ئه‌و پیاوو ژنانه که صه‌ده‌قه‌ی واجب ئه‌ده‌ن له ڕێگه‌ی خودادا به پێشیاوان وه‌کوو زه‌کاتی ماڵ ، یا صه‌ده‌قه‌ی سوننه‌ت ئه‌ده‌ن به داماوان‌و ، قه‌رز ئه‌ده‌ن به خودا به قه‌رزی حه‌سه‌نه ، واته : خێری سوننه‌ت نه‌ك واجب ئه‌ده‌ن به داماوان •• ئه‌مانه پاداشیان بۆ چه‌ن قات ده‌کرێته‌وه ، له پاشه‌ڕۆژا پاداشێکی به‌نرخیان هه‌یه‌و ، ئه‌و که‌سانه که به بێ دوودڵی باوه‌ڕیان به خوداو پێغه‌مه‌رانی خودا کردوه ئه‌وانه که‌سانێکن به ناوی (صدیق) ڕاستگۆ ناسراون ، چونکه باوه‌ڕیان به ڕاستی کردوه‌و شوێنی که‌وتوون به بێ زه‌حمه‌ت • وه ئه‌وانه‌یش که له ڕێگه‌ی خودادا کوژراون

ئەوانەیش بە شوهەدا ناسراون ؛ چونکی حازری جەنگ بوون لە رێگەی خوادا • یاخود پاش کوژرانیان فریشتە لە لایان حازربوە • وە هەر وەکوو لە ناو موسوڵمانا بە شەهید ناسراون بە لای خودایشەوە هەر وا ناسراونو ، ئەم شەهیدانە پاداشی خۆیان لە لای خودای خۆیان هەیەو ، لە پاشەڕۆژدا رووناکی بەردەمو لای راستیان هەیە • وە ئەو کەسانە کە کافربوونو باوەڕیان بە ئایەتەکانی ئێمە نەکردوە ئەوانە لە دۆزەخدان لە پاشەڕۆژاو یارو یاوەری ناو دۆزەخنو ئەوە بەش‌و بارەیانە •

﴿ اِعْلَمُوا أنَّما الحَياةُ الدنْيا لَعِبٌ ولَهْوٌ وزِينَةٌ وتَفاخُرٌ بَيْنَكُمْ وتَكاثُرٌ فِي الأَمْوَالِ والأوْلادِ كَمَثَلِ : غَيْثٍ اَعْجَبَ الكُفَّارَ نَباتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرّاً ثُمَّ يَكُونُ حُطَاماً وفِي الآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ ، ومَغْفِرَةٌ مِنَ اللهِ ورِضْوَانٌ ، وما الْحَيَاةُ الدنْيا اِلاَّ مَتاعُ الغُرورِ (٢٠)

سابِقُوا اِلى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وجَنَّةٍ عَرْضُها كَعَرْضِ السَّماءِ والأرْضِ ، اُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ ورُسُلِهِ ، ذلِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشاءُ ، واللهُ ذُو الفَضْلِ العَظِيمِ) (٢١)

خودای تەعالا بەم ئایەتە ئامۆژگاری ئادەمیزادو هۆشیارانی تر ئەکا بۆ ئەوە کە لە حاڵی فەرامۆشی لە خوداو پێغەمەر دەرچنو ، هۆش بکەنەوەو فەرمانبەری خوداو پێغەمەر بکەنو ، ئەفەرموێت : بزانن ! بە راستی ئەم ژیانی دنیاو ئەم ماوەی ژیانە کە ئەم قەرەباڵغە بێ‌ئاگا تەواوی ئەکەن ماوەیەکە رائەبوێرێ لە (لعب)دا کە کارێکە ئینسان ماندوو ئەکاو ئەنجامێکی بەرزیشی نیەو ، لە لەهوا کە خۆڕزگارکردنە لە مەسئوولییەت بە هۆی

نوستن‌و رابواردن‌و سه‌رخۆشبوون‌و ... له زینه‌تا که خۆجوانکردنه به‌ نه‌فسی خۆی ، یا به‌رگ‌و پۆشاکی ، یا خانه‌دان‌و شوێنی . یا ولاخی سواری‌و شت‌و مه‌کی دیکه‌ی . هه‌روه‌ها ئه‌م ژیانی دنیایه رائه‌بوێرێ به‌ ته‌فاخور له نێوان یه‌کداو ، به زۆرگردکردنه‌وه‌ی دارایی‌و نه‌وه به هۆی ژن‌و ژنخوازییه‌وه . وه ئه‌م ژیانی دنیایه وه‌کوو نموونه‌ی بارانێکه ببارێ‌و گیاو کشتوکاڵ بڕوێنێ ، به شێوه‌یێ که جووتیارو کیشاوه‌رزه‌کان بخاته سه‌رسوڕمانه‌وه ، یا ئه‌و کافرانه که په‌یوه‌ندییان له‌گه‌ڵ دنیادا زۆره . وه له پاش ئه‌و سه‌وزبوونه‌ی بکه‌وێته لق‌ڵێدان‌و به‌رزه‌وه‌بوون‌و ، گوڵکردن‌و پێگه‌یشتن . که‌چی له‌و کاته‌دا ته‌ماشای ئه‌که‌ی ئه‌بینی زه‌ردهه‌ڵئه‌گه‌ڕێ ، پاش ماوه‌یێ وشك ئه‌بێ‌و له زه‌ویدا ئه‌که‌وێ . وه ئه‌و که‌سانه که ژیانه‌که‌یان ئاوا به بێسوود به‌سه‌ر ئه‌به‌ن به بێ ده‌س‌مایه ئه‌مرن‌و ، له جێگه‌ی نه‌بڕاوه‌ی پاشه‌ڕۆژیشدا سزای سه‌خته بۆ کافران‌و تاوانبارانو ، تاوانبه‌خشین‌و ره‌زامه‌ندییه بۆ موسوڵمانان . جا که هاتین ته‌ماشای دنیاو ئه‌نجامه‌که‌یمان کرد تێ‌ئه‌گه‌ین که ژیانی دنیا هه‌ر رابواردنێکه له ئه‌نجامدا ئه‌بێ به هۆی بایی‌بوون .

ئه‌ی هۆشیاره‌کان ! تێکۆشن له پێشکه‌وتن‌و کێ‌به‌رکێدا بۆ لای تاوانبه‌خشی خودای خۆتان‌و بۆ چوونه‌ناو به‌هه‌شتێ که ماوه‌ی گوشادی ئه‌و به‌هه‌شته وه‌کوو ماوه‌ی ئاسمان‌و زه‌ویيه . ئه‌و به‌هه‌شته که ئه‌مه شێوه‌و چۆنیه‌تییه‌تی ئاماده کراوه بۆ ئه‌و که‌سانه که باوه‌ڕیان کردوه به خوداو به پێغه‌مه‌ری خودا . ئه‌م به‌هه‌شته‌و گه‌یشتن به‌م به‌هه‌شته فه‌ضل‌و میهره‌بانییه له لایه‌نی خوداوه ئه‌یدا به هه‌رکه‌سێ خۆی ئاره‌زووی بێ . وه خودای ته‌عالا خاوه‌نی فه‌ضل‌و میهره‌بانی گه‌وره‌یه به جۆرێ که میهره‌بانی ئه‌و ئه‌گا به هه‌موو جیهانا .

برانن ! ئەم تەشبیهە بۆ ژیانی دنیا کە خودا بەیانی کرد بۆ ژیانی دنیای بێئاگاو بێهۆشانە ، ئەگەرنا دنیای ئینسانی هۆشیاری ئاگادار هەر لە یەکەم ماوەی ئینسانەوە زانیاریو ، دینو دینداریو ، عەقڵو هۆشیاریو خزمەتە بە کۆمەڵی ئادەمیزاد بە میهرەبانیو دڵسۆزیو ، ئیصلاحە لە ناو خەڵکداو ، صیلەی ڕەحمەو ، بڵاوکردنەوەی خوو ڕەوشتی بەرزەو ، ریشەکێشکردنی ڕەوشتی پەستو بەدە • وە بە نیسبەتی خاوەن دەستەڵاتەکانەوە هەموو ئەمانە دەرئەکەون لە : دادگەریو ، چاکەکردنو ، بەجێهێنانی ئەحکامی ئیسلام لە بیرو باوەڕاو ، لە کردەوەی خێرو ، دوورکەوتنەوە لە شەڕا ••• بە کورتی ئەم دنیایە وەکوو جێگەی کشتوکاڵێکە کە بەرەکەی نەبڕێتەوە • وەکوو حەزرەت فەرموویەتی : دنیا جێگەو شوێنی کشتی پاشەڕۆژە • وە خودا فەرموویەتی : (قل : من حرم زینة الله التی اخرج لعباده والطیبات من الرزق ؟) • کە واتە پێویستی سەرشانی ئادەمیزادی هۆشیارە کە لە دینو دنیادا میانە بێو بە میانە ژیان بەرێتە سەر •

ئەو کەسە ئەژی لەسەر ئیعتیدال
بەختیارێکە ئەژی بێ مەلال
دینی وافییە ، ژینی کافییە
حاڵی لە دەردو زەحمەت صافییە
بە بێ ژیواری موناسب بۆ (حاڵ)
ئیقامەی ئایین مەحاڵە مەحاڵ
بە بێ ئایینێ دامەزرێ لە دڵ
پیرۆزی بۆ تۆ موشکڵە موشکڵ
هەرگیز نەمانبیست ڕەسوولی ڕەهبەر
مەنعی کەس بکا لە کەسبی بەفەڕ

ئەو (ذو النورین)ه به ماڵی دنیا
دوو جاری به‌هه‌شت وه‌رگرت له خودا
ئەو ئیبنو عه‌وفه دارای ئه‌موال بوو
له به‌ر صه‌ده‌قات روو له که‌مآڵ بوو
(الید العلیـا خیر) مه‌شهووره
له ناو کتێبی ساغا مه‌سطووره
ژیوارو ، کارو ، ته‌عمیرو ، طاعه‌ت
به بێ دارایی زه‌حمه‌ته زه‌حمه‌ت
به درۆ مه‌بن به سه‌رباری که‌س
ببن به مه‌ردی فه‌ردی فریادڕه‌س
ببن به چرای رووناکی جیهان
ماڵتان ببه‌خشن ئاشکراو په‌نهان
ئەو تیکه نانه ئه‌یده‌ن به فه‌قیر
ئەبێ به مایه‌ی رزگاری ئه‌سیر
(نامی) وه‌صیه‌تی ئه‌مه‌یه بۆتان
به‌هه‌شت وه‌ربگرن به ماڵ بۆ خۆتان

(ما اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الأَرْضِ ولا فِي اَنْفُسِكُمْ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَبْرَأَها، اِنَّ ذلِكَ عَلى اللهِ يَسِيرٌ (٢٢) لِكَيْلا تَأْسَوْا على ما فَاتَكُمْ ، ولا تَفْرَحُوا بِمـا آتاكُمْ ، واللهُ لا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ (٢٣)

الَّذِينَ يَبْخَلُونَ ويَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ، ومَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللهَ هُوَ الغَنِيُّ الْحَمِيدُ) (٢٤)

ئەوەی بە هەرکەسێ بگا لە سەر زەوی لە بەڵاو مەینەت . وەکوو بێ بارانی‌و . زیانی ماڵیات‌و ، تەرزەی باخات‌و ، کوللەی کشتوکاڵ . یا لە لەشی خۆتانا بێ ، وەکوو : سەرئێشەو ، گوێئێشەو ، دانئێشەو ... هەمووی وا لە نووسراوی خودادا کە صەفحەی (لوح المحفوظ) : لە پێش ئەوەدا ئەو مەینەتە روو بداو بقەومێ • وە پێگومان نووسینی شتی وەها لای خودا ئاسانە • جا مادام پێش روودانی کارەساتەکە لە (لوح المحفوظ)دا نووسراوەو گۆڕانی تێدا نابێ ئیتر خەم مەخۆن بۆ شتێ کە لە دەستان دەرئەچێ‌و ، شادیش مەبن بەوەی کە خودا پێیدان • وە خودا ئەو کەسانەی خۆش ناوێ کە خاوەنی فیزو دەمارن ، کە ئەوانەیش ئەو کەسانەن کە وا رژدی ئەکەن دەربارەی خۆیان‌و ماڵ‌و خێزانیان‌و ، بە خەڵکیش ئەڵێن کە رژدی بکەن • وە هەرکەسێ پشت هەڵبکا لە خەرجکردنی مالاً لە رێگەی رەوادا ، ئەوە بزانن خودا ئەو کەسەی ناوێ ؛ چونکی خودا دەوڵەمەندەو ، ستایشی ئەکرێ لە کارەکانیا • وە هەرکەسێ بە پێچەوانەی دڵخوازی ئەو ئینسانە خاوەن سەخاوەتانەوە کار بکا ئەوە خودا بێنیازە لەو کەسە ، با بۆ کوێ ئەڕوا بڕوات •

(لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ ، وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ ، لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ، وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ ، وَلِيَعْلَمَ اللهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ ، اِنَّ اللهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ) (٢٥)

ئێمە هەرگیز ئادەمیزادمان فەرامۆش نەکردوەو ، بێ سەرپەرشتی‌کەر بەرەڵامان نەکردوە ؛ بەڵکو هەمیشە پێغەمبەرەکانی خۆم لەگەڵ موعجیزاتا بۆ ناردوون‌و ، کتێبیشم لەگەڵ پێغەمبەرەکاندا ناردوەو . هەروەها میزانیشم بۆ

ناردوون ، بۆ ئه‌وه‌ که ئاده‌میزاد خه‌ریکی جێ‌به‌جێ‌کردنی حه‌ق بن به‌ عه‌داله‌ت .

جا ـ به‌ر ئه‌وه‌ که‌ کتێبمان نارد بۆ به‌یانی ئه‌حکام له‌ بیروباوه‌ڕو کرده‌وه‌داو . میزانیشمان نارد بۆ ته‌بیقی عه‌دڵ‌و ، ئاده‌میزادیش زۆربه‌یان سه‌رکێشی ئه‌که‌ن له‌ جێ‌به‌جێ‌کردنی عه‌دڵداو ، پێویسته‌ هێزێ‌ ببێ‌ که‌ به‌ ده‌ستی خۆمان حوکمو حیکمه‌ته‌وه‌ بێ . تا بتوانێ‌ سه‌رکێشه‌کان رام بکا .. ئاسنیشمان بۆ ناردنه‌خواره‌وه‌ هه‌تا تیروکه‌وانو چه‌کی پاڵه‌وانی لێ‌ دروست بکرێ‌و . به‌کاربهرێن بۆ ئه‌وه‌ عاله‌م دامه‌زرێ ، چونکه‌ ئه‌و ئاسنه‌ زه‌حمه‌تێکی زیادی تێدایه ، وه‌ له‌ لایه‌کی تریشه‌وه‌ قازانجێکی زۆری تێدایه :

یه‌کەم : ئاسن وه‌کوو بۆ چه‌ك باشه‌ بۆ قاپ‌و قاچاخ‌و ، چه‌قۆو ، بێڵ‌و . ته‌وڕو ، ته‌ورداس به‌کاردێ .

دووهه‌م : ئاسن ماده‌یه‌که‌ زۆر ده‌وام ئه‌کا ، هه‌موو رۆژێ‌ ئینسان پێویستی به‌ تازه‌کردنه‌وه‌ی چه‌ك نابێ .

ئه‌مانه‌م کرد بۆ به‌جێهێنانی عه‌داله‌تو بۆ ئه‌وه‌یش هه‌تا عیلمو زانستمان ته‌عه‌للوق ببه‌ستێ‌ به‌و که‌سانه‌وه‌ که‌ یارمه‌تی دینی خوداو پێغه‌مه‌ری خودا ئه‌ده‌ن به‌ بێ‌ چاوکه‌وتن به‌ خودا ، به‌ ڕاستی خودا خاوه‌ن هێزو خاوه‌ن عیززه‌ته .

بزانن ! له‌ ته‌فسیری (وانزلنا الحدید)دا فه‌رموویانه : (وخلقنا الحدید)و (وانشأنا الحدید) . ئیتر مانای ناردنه‌خوار مه‌به‌ست نیه . وه‌ هه‌ندێ‌ وتوویانه : که‌ کاتی خۆی ئه‌م زه‌وییه‌ زۆر گه‌رمو به‌ جۆش بوه‌و ، گه‌ڵێ‌ بورکانی تێدا بوه‌و ، ماده‌ی مه‌عادین به‌و گه‌رما به‌تینه‌ تواوه‌ته‌وه‌ . جاربه‌جاریش هه‌ر بوه‌ به‌ ته‌مو مژ ، وه‌ به‌رزبوه‌ته‌وه‌ ، جا داپه‌ڕیوه‌ته

خوارەوە وەکوو باران بۆ ناو چاڵو چۆڵی زەوی • جا ساردبوەتەوەو بوە بەم کانانە کە ئیستە هەن ، وەکوو ئاسنو ، مسو ••• (والله اعلم) •

(ولَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحاً، و اِبْرَاهِيمَ ، وجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ والْكِتَابَ ، فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ ، وكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ (٢٦) ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلى آثارِهِمْ بِرُسُلِنَا ، وقَفَّيْنَا بِعِيسى ابْنِ مَرْيَمَ ، وآتَيْنَاهُ الإِنْجِيلَ ، وجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأفَةً ورَحْمَةً ورَهْبَانِيَّةٍ ابْتَدَعُوهَا . مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إلاَّ ابْتِغَاءَ رِضْوانِ اللهِ ، فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ، فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ اَجْرَهُمْ . وكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ) (٢٧)

بە راستی ئێمە نووحمان رەوانە کردو ، لە پاش زەمانی ئەو ئیبراهیمان رەوانە کردو ، لە نەتەوەی ئەوانا رەهبەریو کتێبی ئاسمانیمان بڕیار دا • جا هەندێ لەو گەلە هیدایەتیان وەرگرتو . زۆریشیان لایان دا لە وەرگرتنی ئەحکامی خودا • پاش ئەوان چەن پێغەمبەرێکمان بە شوێن ئەوانا هێنا • وە لە پاش ئەوانیش عیسای کوڕی مەریەممان بە رەهبەری هێناو کتێبی ئینجیلمان بۆ ناردەخوارەوە • وە لەناو پەیڕەوەکانی عیسادا میهرەبانیو خۆشەویستیو یەکیەتیمان دانا • وە ئەو پەیڕەوانە بە بیری خۆیان بۆ زیادەبەندەییکردن رەهبانییەتیان دامەزراند ، کە بریتی بووە لە کەنارگرتن لە ئادەمیزادو ، داکەوتن بە کەمێ لە خوارادەمەنیو ، دوورکەوتنەوە لە ژنو منداڵو ، وازهێنان لە رابواردنی دنیایی • وە ئێمە ئەم رەهبانییەتەمان لەسەر دانەنابوون ، بەڵام ئەوان خۆیان گرتبوویانە

ئه‌ستۆی خۆیان له‌به‌ر داوای ره‌زامه‌ندی خودای ته‌عالا به‌ هۆی دوورکه‌وتنه‌وه‌وه‌ له‌ ئه‌سبابی بێ‌ئاگایی‌و خۆ ساغکردنه‌وه‌ بۆ به‌نده‌یی ، که‌چی چاودێرییان نه‌کردو وه‌فایان نه‌کرد به‌وه‌ی له‌ ئه‌ستۆی خۆیان گرتبوو ، وه‌ زۆریان له‌ یاسای ئایین ده‌رچووند ؛ له‌ باتی ئه‌وه‌ که‌ له‌ راستان‌و راستگۆیان بنووسرێن له‌ درۆزنان نووسران • به‌ڵام ئه‌گه‌ر به‌ راستی وه‌فایان به‌وه‌ بکردایه‌ که‌ گرتبوویانه‌ ئه‌ستۆی خۆیان ئه‌وه‌ ئێمه‌ به‌ باشمان ئه‌زانی ؛ چونکی له‌ بابه‌تی به‌نده‌یی بوو • جا ئێمه‌ دامان به‌و که‌سانه‌ که‌ باوه‌ڕیان هێنابوو به‌ خوداو به‌ عیسای مه‌سیح‌و ، له‌ زه‌مانی پێغه‌مه‌ری ئاخرزه‌مانیشا ئیمانیان به‌ویش هێنا ته‌واوی پاداشێ که‌ بوویان به‌رابه‌ر به‌و به‌نده‌یی‌و ره‌هبانییه‌ته‌ • وه‌ زۆریان له‌ یاسای راستی ئه‌و عیباده‌ته‌ ده‌رچوون‌و به‌ فاسق نووسران •

(یا اَیُّها الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وآمِنُوا بِرَسُولِهِ ، یُؤْتِکُمْ کِفْلَیْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ . ویَجْعَلْ لَکُمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ . ویَغْفِرْ لَکُمْ . واللهُ غَفُورٌ رَحِیمٌ (٢٨) لِئَلاَّ یَعْلَمَ اَهْلُ الْکِتَابِ اَلاَّ یَقْدِرُونَ عَلَی شَیْءٍ مِنْ فَضْلِ اللهِ . واَنَّ الفَضْلَ بِیَدِ اللهِ ، یُؤْتِیهِ مَنْ یَشَاءُ . واللهُ ذُو الفَضْلِ العَظِیمِ) (٢٩)

ئه‌ی ئه‌هلی کتێبێ که‌ باوه‌ڕتان به‌ پێغه‌مه‌ره‌ پێشوه‌کان هێناوه‌ ! له‌ خودا بترسن‌و باوه‌ڕ به‌ پێغه‌مه‌ری ئاخرزه‌مانیش بکه‌ن که‌ موسا‌و عیسا موژده‌یان به‌ هاتنی داوه • ئه‌گه‌ر وا بکه‌ن خودا به‌ میهره‌بانی خۆی دوو

بەشتان ئەداتێ ؛ بەشێ لەسەر باوەڕ بـە ئایینە پێشوەکەتانو ، بەشێکیش لەسەر باوەڕ بەم ئایینەو رەهبەرەکەی • وە رووناکیەکیشتان ئەداتێ وەکوو ئـەیدا بـە موسوڵمانانی ئایینی ئیسلامو ، تاواتتان ئەبەخشێ ، وە خـودا تاوانبەخشو میهرەبانە • هەتا ئەهلی کیتاب بزانن کـە توانایان بەسەر هیچ جۆرە بەهرەیێ لە بەهرەکانی خودادا نیە ، وە ئەو بەهرانە بە دەست خودان ئەیاندا بە هەرکەسێ کە خۆی خواستی لەسەری بێ ، وە خودای تەعالا خاوەنی بەشو بەهرەو زیادەبەشی گەورەیە •

سەرباس و بابەتەکانی ئەم بەرگە

لاپەرە	بابەت
٣	سووڕەتی ئەحزاب
٥	زەیدی کوڕی حاریثە
٨	تەبەننی ـ کوڕی خەڵك بە کۆڕی خۆکردن ـ
٩	هۆی هاتنەخوارەوەی (النبی اولی بالمؤمنین ...)
١١	بزانن !
١٢	بزانن ! باسی جەنگی ئەحزاب
١٤	ژمارەی سوپای ئەحزاب
١٦	نەعیمی کوڕی مەسعوودو فێڵەکەی
١٧	حوزەیفەو چوونی بۆ لای سوپای ئەحزاب
٢٠	کردەو وتەی دووڕوەکان ـ موناڤیقەکان ـ
٢٤	هەڵوێستی موسوڵمانەکان کە سوپای ئەحزابیان دی
٢٧	ئەنجامی جەنگەکە شکانی کافران بوو
٢٩	کارەساتی بەنی قوورەیظە
٣٢	خێزانەکانی پێغەمبەر ـ د ـ چییان داواکرد ؟
٣٠	بزانن ! لەم شوێنەدا چەن باسێ هەیە :
٣٥	خێزانەکانی پێغەمبەر لە ئافرەتانی دیکە جیان

لاپـــەڕە	بابـــەت
٣٧	بزانـــن لەم شوێنەدا چەن باسێ هەیە
٤٢	ان المسلمين والمسلمات ....
٤٨	باسی زەینەبو زەید
٥٢	ئەو ژنانەی بـــۆ پێغەمەر رەوا دراون
٥٥	لەم شوێنەدا چەن قســـەیێ هەیە
٥٧	رێبازو یاسای چوون بۆ مالّی پێغەمەر
٥٩	بزانـــن ! لەم ئایەتە پیرۆزەدا چەن کەڵکی گرنگ هەیە
٦١	لەم ئایەتەدا چەن باسێ هەیە :
٦٥	بزانن !
٦٧	خێزانو منداڵەکانی پێغەمەر
٦٩	ئەگەر مونافیقەکان دەسبەردار نەبن
٧١	بـــزانن !
٧٤	بزانن لێرەدا چەن قسەیێ هەیە :
٧٧	ســـوورەتی ســـەبەء
٨٠	بەهرەی خـــودا بـــۆ داوود
٨٢	بەهرەی خودا بـــۆ سولەیمان
٨٣	لێرەدا چەن باســـێ هەیـــە :
٨٥	باســـی سەبەء
٩٢	هاوردو بردی قسە لە ناو کافراندا
١٠١	سوورەتی فاطیر
١٠٥	رێزو عیززەت هەر لـــە لای خودایـــە
١٠٨	بزانـــن !
١١٠	کەس کۆڵو باری کەس هەڵناگرێ
٥٤٤	

لاپـــەڕە	بابـــەت
١١١	كوێرو چاوســـاغ وەكوو يەك نين
١١٣	شـــيعر
١٢٣	سووڕەتی يـاســين
١٢٤	بزانـــن !
١٢٥	ئەم ئايەتانە دوو مەعنايان بۆ بەيان كراوە
١٢٧	باسی دێی ئەنطاكيە
١٣٢	چەند نموونەيەك لە نيشانەی دەستەلآتی خودا
١٣٢	زەوی يەكێكە لەوانە
١٣٣	شـــەويش
١٣٧	كەشتيیەكەی نووحيش
١٣٩	كە فوو ئەكرێ بە صوورِدا
١٤٣	مجەمەدمان فێری شيعر نەكردوە
١٤٤	جا پێويستە بزانـــن
١٤٨	زيندووكردنەوەی ئينســـان ئاسانە بە لای خوداوە
١٥٣	سووڕەتی صـــافات
١٥٦	كە ستەمكارەكان حەشر ئەكرێن
١٥٨	بەشی بەندە ڕِاستەكانی خودايش چۆنە ؟
١٦٢	باســـی نووح
١٦٣	ئيبراهيم خودا دەدۆزێتەوە
١٦٧	ئيســـحاق
١٦٨	مووســـاو هاروون
١٦٨	ئيلياســـ
١٦٠	باســـی لووط

لاپـەڕە	بابـەت
١٧٠	یونـس
١٧٧	سووڕەتی صـاد
١٨١	باسی داود
١٨٦	سـولەیمان
١٨٨	بزانـن !
١٨٩	باسی ئەییووب
١٩١	ئیبراهیمو ، ئیسحاقو ، یەعقووب
١٩٢	ئیسماعیلو ، یەسەعو ، زەلکیفل
١٩٢	بەشو بارەی لە خوداترسەکان
١٩٣	بەشی زۆرداڕەکان
١٩٦	یاخیبوونی ئیبلیس
١٩٩	سـووڕەتی زومـەر
٢٠٢	مرۆ لە تەنگانەدا چۆن دەپاڕێتەوە ؟
٢٠٩	لەم قورئانەدا نموونـەمان لـە هەموو جۆرێ بۆ مرۆ هێناوەتەوە
٢١٦	ئەگەر ستەمگاران چی لە دنیادایە ....
٢١٧	با ئەوانەی زیادەڕەوییان کردوە لە میهرەبانیی خـودا نائومێد نەبن .
٢١٩	درۆزنان رووڕەشـی لای خودان
٢٢١	کە فوو ئەکرێ بە صوورا
٢٢٧	سووڕەتی غافـیر
٢٣١	بزانن !
٢٣٣	لە رۆژی قیامەتیان بترسێنە
٥٤٦	

لاپەڕە	بابەت
٢٣٤	باسی مووساو فیرعەون
٢٣٧	پیاوە خاوەن باوەڕەکەی گەلی فیرعەون
٢٤٠	فیرعەون بە هامان دەڵێت تەلاری بۆ دروست بکات
٢٤١	جارێکی دیکە پیاوە خاوەن باوەڕەکە
٢٤٣	دۆزەخی‌یەکان لە دەرگاوانی دۆزەخ دەپاڕێنەوە
٢٥٠	تۆ ناڕوانی بۆ ئەوانەی موجادەلە لە ئایەتەکانی خودادا دەکەن ؟
٢٥٣	ئایا بە زەویدا ناگەڕێن تا ئەنجامی گەلانی پیش خۆیان ببینن ؟
٢٥٧	سوورەتی (فصلت)
٢٥٩	خودا لە دوو رۆژدا زەوی دروستکردوە
٢٦٢	باسی عاد
٢٦٣	کاتێ دوژمنانی خودا حەشر دەکرێن ...
٢٦٦	کافرەکان وتیان : گوێ لەم قورئانە مەگرن
٢٦٧	بزانن !
٢٧١	بزانن ! لێرەدا چەن قسەیێ هەیە :
٢٧٣	لە نیشانەکانی دەستەڵاتی خودایە ...
٢٧٧	بزانن
٢٧٨	هەر خودا کاتی قیامەت دەزانێت
٢٧٩	مرۆ لە دۆعای خێر پەست نابێ
٢٨١	بزانن !
٢٨٥	سوورەتی شوورا
٢٨٧	حوکمی هەموو جیاوازی‌یەك بۆ لای خودا دەگەڕێتەوە

لاپـەڕە	بابـەت
٢٩١	خودا ئەو خودایە کە کیتاب‌و ترازووی ناردوە
٢٩٦	بـزانـن !
٢٩٦	لە نیشانەی دەستەلآتی خودایە کەشتیی
٢٩٧	ئەوانەی خۆیان لە گوناهە گەورەکـان دەپارێزن
٣٠١	خودا قسە لەگەڵ ئادەمیزاددا ناکات بە یەکێ لە سێ ...
٣٠٥	سـووڕەتی زوخروف
٣١٩	کاتێ عیسا بە موعجیزەوە هـات بۆ لای گەلەکەی
٣٢٠	ڕۆژی قیامەت دۆستایەتی نامێنێ بۆ خاوەن تەقواکان بەبێ
٣٢١	تاوانبارەکان لـە سزای نەبڕاوەدان
٣٢٣	لە ئاسمان‌و زەوییـدا هەر خودا خودایـە
٣٢٤	ئەگەر لێیان بپرسی : کێ دروستی‌کردوون ؟ دەڵێن : خودا
٣٢٧	سـووڕەتی دوخـان
٣٢٨	بزانـن !
٣٣٠	ڕۆژێك کـە دووکەڵ ڕووی ئاسـمان دەگرێ
٣٣٢	پێش ئەوان گەلی فیرعەونسان تاقی‌کردەوە
٣٣٣	چەند باخ‌و سەرچاوەیان بەجێهێشت ؟
٣٣٥	ئاسمان‌و زەویمان بە خۆڕایی دروست نەکردوە
٣٣٦	بەری داری زەقووم خۆراکی تاوانبارانە
٣٣٧	خۆپاراستووەکان لە شوێنێکی هێمندان
٣٤١	سووڕەتی جاثییـە
٣٤٢	هاوارو ئازار بۆ هەموو درۆزنێکی تاوانبار
٣٤٥	تەوراتمان دا بە بەنی‌ئیسرائیل
٣٤٦	خراپەکارەکان وا گومان دەبەن وەکوو باشەکان وابن ؟

لاپـەرِە	بابـەت
٣٥٣	سـووڕەتی ئەحقاف
٣٥٤	کێ لەو کەسە گومڕاترە کە پێجگە لە خودا کەسێ بانگ ئەکـا کـە وەڵامـی ناداتـەوە •
٣٥٦	کافـرەکان بە موسوڵمانـەکانیان دەگـوت : ئەگـەر باوەڕکردن چاک بوایـە ئێوە تیادا پێشـمان نەدەکەوتن •
٣٥٧	ئامۆژگاریی مرۆڤان کردوە کە چاکە لەگەڵ باوکو دایکیدا بکـات •
٣٦٠	بزانـن !
٣٦١	بەسی هوودی برای عاد بکە
٣٦٤	باسی ئەو کاتە بکە کە کۆمەڵێ لە جینسان نارد بۆ لات •
٣٦٦	ئەی پێغەمەر تۆیش وەک (اولوالعزم)ەکان خۆت بگرە
٣٦٩	سـووڕەتی محەمەد
٣٧٠	کە گەیشتن بە کافرەکان لێیان بدەن تا شەڵو پەتیـان دەکەن . ئەوسا دەستبکەن بە دەستبەستنیان •
٣٧١	ئەگەر یارمەتی خودا بدەن خودایش یارمەتیتان ئەدات
٣٧٣	دیمەنێکی بەهەشت
٣٧٦	هەندێک لە نیشانەکانی قیامەت
٣٧٧	خاوەن باوەڕەکان دەڵێن : کاشکی سووڕەتێ بهاتایەتـە خوارەوە !
٣٧٨	ئەوانەی لە دیـن وەرگەڕاونەتەوە
٣٨٠	ئەنجامی لە دیـن وەرگەڕانەوە
٣٨٢	ژیانی دنیا گەمەو گاڵتەیە
٣٨٣	گەڵێک لە جیاتی گەڵێک

لاپـــەڕە	بابـــەت
٣٨٥	سووڕەتی فـــەتح
٣٨٦	صولّحی حودەیبیيە لەهەموو فەتحەکان گەورەتر بوە
٣٩٠	باسی ناردنی محەمەد لە تەوراتیشـــدا •
٣٩١	دواکەوتوەکان لە جەنگ بیانوو دەدۆزنەوە
٣٩٣	دواکەتووان دەیانەوێ بڕیاری خودا بگۆڕن !
٣٩٤	بە دواکەوتووان بڵێ لەمەوڵا بانگدەکرێن بۆ شەڕکردن لەگەڵ کۆمەڵێکی بەهێزدا •
٣٩٥	ئـــەو کۆمەڵە بەهێزە کێن ؟
٣٩٦	بەیعەتی ژێر دار (سسرە) ــ بیعة الرضوان ــ
٣٩٧	خودا دەستی کۆتاکردن لە جەنگکردن لە ناو مەککەدا
٤٠٠	شـــیعر
٤٠١	باسی بەندەکانی صولّحی حودەیبیيە
٤٠٥	خودا خەوەکەی پێغەمەری بە راست گێڕا
٤٠٩	سووڕەتی حوجورات
٤١٠	دەنگ بەرزکردنەوە بەسەر دەنگی پێغەمەردا حەرامە
٤١١	ئەوانەی لە پشتی پەردەوە بانگت دەکەن
٤١٣	ئەگەر دوو کۆمەڵ لە موســوڵمانان جەنگیان لەگەڵ یەکتریان بکەن
٤١٥	ئەی خاوەن باوەڕان گاڵتە بە یەکتر مەکەن
٤١٧	ئەی خاوەن باوەڕان خۆتان لە گومان بپارێزن
٤١٨	ئادەمیزادەکـــان ئێوەمـــان کردوە بە چەند گەل و کۆمەڵ تا ناسراوی و پەیوەندی دروست بکەن
٤١٩	هەندێك لە وتاری (حجة الوداع)

لاپەرە	بابەت
٤٢١	بزانن !
٤٢٥	سوورەتی قاف
٤٢٧	ئایا تەماشای ئاسمان ناکەن بە راسەریانەوە ؟
٤٢٨	باسی گەلی نووحو عادو ثەمووددو ...
٤٢٩	ئێمە ئادەمیزادمان دروستکردووەو دەزانین چی بە دڵیدا رادەبووڕێ
٤٣٠	کاتێ فوو دەکرێ بە صوورا
٤٣٣	رۆژێك بە جەهەنەم دەڵێین : ئایا پڕ بوویت ؟
٤٣٥	چەند گەلان پێش ئێوە لەناو برد !
٤٣٧	گوێ بگرە لەو کاتەدا بانگکەر لە شوێنێکی نزیکەوە بانگ دەکات
٤٣٩	سوورەتی ذاریات
٤٣٩	سوێند بە بۆ بە ژنی سکپڕو فریشتەو ...
٤٤١	دیسەنی شوێنی لەخوداترسان لە بەهەشتدا
٤٤٢	ئایا باسی میوانەکانی ئیبراهیمت بیستوە ؟
٤٤٤	بەڵگەی گەورەیی خودا لە ناردنی موسادا
٤٤٥	هەروەها لە گەلی عادیشدا کە بامان نارد سەریان
٤٤٧	ئادەمیزادو جینم بۆ پەرستیاری دروست کردوە
٤٤٩	سوورەتی طوور
٤٥٠	لە رۆژی سزادا تاوانبارەکان بە پاڵ دەبرێن بۆ دۆزەخ
٤٥١	بزانن !
٤٥١	دیسەنێکی دیکەی بەهەشت
٤٥٥	ئایە ئەم کافرانە هەر لە خۆیانەوە پەیدا بوون ؟

لاپـەرِە	بابـەت
٤٥٧	بزانـن !
٤٥٩	سەرسەختیی کافـران
٤٦١	سووڕەتی نەجـم
٤٦٣	جا بزانـن !
٤٦٤	ئایا گومانتان لەوەدا هەیە کە پێغەمەر دەڵێ دیومە ؟
٤٦٧	شـیعر
٤٦٩	ئادەی هەواڵی لاتو مەناتو ... بدەنێ
٤٧٠	بزانـن !
٤٧١	ئەو کافرانە وا دەزانـن ئادەمیزاد هەرچی بـوێ بۆی دەڵـوێ ؟
٤٧٢	چی لە زەوی و ئاسمانەیە هەمووی هی خودایـە
٤٧٣	بێداربـن !
٤٧٤	فەرموودەی خودا : (افرأیت الذی تولی ...)
٤٧٧	بزانـن !
٤٨٠	ئەم قورئانە پیرۆزە ترسێنەرو نیشانەیەکی پاشەڕۆژە
٤٨٣	سـووڕەتی قـەمـەر
٤٨٣	هاتنی قیامەت نزیك بوەتەوە
٤٨٥	گەلی نووح نووحیان بەدرۆخستەوە
٤٨٦	گەلی عاد هوودیان بەدرۆخستەوە
٤٨٧	هۆزی ثەموودیش باوەڕیان بە ترساندن نەکرد
٤٨٨	هەروەها گەلی لوطیش
٤٨٩	ترسێنەر هات بۆ لای گەلی فیرعەون
٤٩٠	دیمەنێکی تاوانباران و سزاو لێپرسینەوەیان

لاپـــەڕە	بابـــەت
٤٩٣	سووڕەتی (الرحمان)
٤٩٦	خودا زەوی بۆ گیانلەبەران سازکردوە
٤٩٨	بزانـــن !
٤٩٩	هەرچی بەسەر زەوییەوەیە دەمرێ
٥٠٠	ئەی پەڕیو ئادەمیزاد ... لەمەولا دەستسان خاڵی دەبێ بۆتان !
٥٠١	کاتێ ئاســـمان لـــەت دەبێت ڕەنگـــی وەکوو ڕۆنـــی گەرمکراوی لێدێت
٥٠٣	ئەو کەسەی لە دەستەڵاتی خودا دەترسێ دوو بەهەشتی بۆ هەیـــە
٥٠٤	هەندێك لە نازو نیعمەتی بەهەشت
٥٠٥	بزانـــن !
٥٠٦	شـــیعر
٥٠٩	سووڕەتی واقیعە
٥١٠	بەشی کۆمەڵی دەستەڕاست
٥١٤	بەشو سزای کۆمەڵی دەستەچەپ
٥١٥	هەموو ئادەمیزاد لـــە ڕۆژێکی دیاریدا کۆدەکرێنەوە
٥١٧	ئایا تەماشـــای کشتو مەزراتان ناکەن ؟
٥١٩	سوێند بە کاتو ساتی ئاوابوونی ئەستێرەکان
٥٢٠	بزانـــن !
٥٢١	کاتێ گیان دەگاتە گەروو
٥٢٢	جا ئەگەر لە نزیکانی لای خودا بێت ئەوە ...
٥٢٥	سووڕەتی حەدیـــد

لاپەرە	بابەت
٥٢٦	خودا ئەو خودایە کە ئاسمانو زەوی لە شەش رۆژدا دروستکردوە
٥٢٧	باوەڕ بە خوداو پێغەمەری خودا بکەن باشترە بۆ ئێوە
٥٢٨	خودا ئەو خودایە قورئان ئەنێرێتە خوارەوە بۆ سەر پێغەمەری خۆی تا ...
٥٣٠	لەو رۆژەدا موسوڵمانان دەبینی کە نوور لەگەڵیانا دەگەڕێ و موژدەیان پێ دەدرێ
٥٣١	ئەو نوورە چۆنەو چ نوورێکە ؟
٥٣٢	ئایا کاتی ئەوە نەهاتوە خاوەن باوەڕەکان دڵیان نەرم ببێ ؟
٥٣٤	بزانن ژیانی دنیا وەکوو گەمەو گاڵتە وایە
٥٣٦	شیعر
٥٣٧	هەر بەڵاو مەینەتیەکتان تووش دەبێ هەمووی نووسراوە
٥٣٩	بزانن !
٥٤٠	بە راستی ئێمە نووح و ئیبراهیمسان ناردوەو ...
٥٤١	ئەی خاوەن باوەڕان ! لە خودا بترسن و باوەڕ بە پێغەمەری خودا بکەن .

دانه‌ی به (دوو) دیناره

لـــه کتێبخانه‌ی نیشتمانیدا ژماره ١٦٠ی ساڵـی
١٩٨٤ی دراوه‌تێ

چاپخانه‌ی (دار الحرية) به‌غدا